

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

N° 1597

Sessiones

103-957

lisset: sed etiā maximis
ac nonnullo rerū suarū
le pacē otium libertatem
omni suo studio conatu
nitatē atque auctoritatē
inter ea nam denuq

ciare animorum dissidia aditus ad co
cillum omnes precludere maluisse vid
retur: eamq; omnib; suspicionem indu
re: istam ipsam concilij Tridentini in d
ctionem non cōmunis vniuersę ecclē
vilitatis gratiā repetitam esse: sed fac
otius cōtione cum iis: quorum pūu
brationibus ac commodis illis inseri
tur: nullo reclamante: nullo repugna
Aldeat certe summi pontificis m
sanctitatem se excludere: ac fruct
atissimi concilij pūuare vltisse. q
um iustia progressus: l
um sanctitatis eius vider
um illa de causa: nec hoc temp
c auctorem aut bellum tam perniti
n tanto vniuersę reip. periculo suscip
aut tanta clusdē resp. iactura t calamit
te geri debuerit. Claros sepe numero t a
mirabili quadāam magnitudine pā
cipes dissimulandis grauiorib; iniuri
pacē retinuisse: eoque modo restrinx
iustia communis incendijs. Nunc qu
tam videri vltio: t adornatam: a quo m
nime debuit: flamme istius permissio
sime ac luctuosissima materiam. Cōstitu
dam fuisse aut reuocandam magis ex
plo sanctitatis illius concilio ipso iā tr
dicto: veteris ecclesię seueriorem discipli
nam ac speciem: non labefactandā: al
deformandam eam: que cum paucissim
rum hominū Religionē nititur: tū pau
ciorū multo honestate ac moribus agno
scitur. Nec spargenda christianis pūnci
pibus odiorū semina: nec obicienda pū
tri principis apostolorum nauiculā ma
ioribus prope fluctibus quā vnquā vlti
maiorū nostrorum memora obiecta fuit
Nec se hęc concilio: quod magnopere
interclusis itineribus arce
ge perpetuo suo sensu: not
ine, christianissimū. Cui et
u beneficia in ecclesiā existi
unt fides atq; religiō cant

BIBLIOTECA

COMPLUTENSE.

E. 72.C. 8. N. 6.

is illius essent: non solū ferre verū
am accipere voluisset. Denique concil
indictum esset: solutionē
pa ireur: necesse erat cons
me assignari possessorare
pri enigi summi nostri
titatē: consideraret etiam
anta ex bello semel susce
ue incommoda resp. chri
ent: eaque vt euenit: quod
acilimum erat: efficeret.
beator: t tanta ipse pro se
ū illum oratorem suū egis
enuntiasset: hortatus esset
villis omnibus que sum
mni diuino humano que
modo summus christiano
moueretur: vt cum pacem
emque iuri deberet: contro
lia: iures: si que ipsis interse
christianis essent: vel minue
s tollere: otium
ratione rele
alie tum fune
re: quod tota
grete necesse

71
ANGELI

DECEMBRII ME-
DIOLANENSIS, ORA-

toris clariss. de Politia literaria
libri septē, multa & uaria eru-
ditione referti: ante annos cen-
tum scripti, & nunc tandem ab
infinitis mendis repurga-

ti, atque omnino

rediuiui.

Revisado 90

AD ILLUSTRISSI-

um principem *Alfonsum Ate-*

stium I I, Ferrariae ducem

inclytum.

156-1-11

Accessit quoq; Rerum & Verborum
memorabilium, INDEX.

BASILEÆ, PER IOANNEM

Herruagium, Anno M. D. L X I I.

*De la comparia de los de Hebra de la
biblioteca de Moallos*

ILLVSTRISSIMO

ATQVE OPTIMO PRIN-
cipi, Alfonso Atestio, Ferrariæ, Mutinæ,
Regij, atq; aliarum prouinciæ
duci, & domino, Augusti-
nus Curio S.P.D.

VDIO te, *Atestio-*
rum decus! Alfonse,
rem omnium pulcher-
rimam moliri: & in
qua maximi atq; opti-
mi diuersarū gentium
reges, non postremam sui imperij curā,
infinitis propè sumptibus, posuerunt.
Conquirendis enim omnium generū, lin-
guarumq; libris, cum idoneos homines
præfeciſſet, Piſiſtratus in Græcia, Pto-
lemæus Philadelphus in Aegypto, Eu-
menes Attali F. in Asia, Manſor il-
le magnus in Africa, alijs item locis a-
lij, ingentem librorum uim, Athenis,
Alexandriæ, Pergami, & Marocci
collegere: non minus certè regium existi-

α 2 mantes,

mantes, ingeniorum monumentis immortalibus regnum suum ornare, quàm auro gemmisq; , atq; id genus caducis rebus, habundare. Horum te nunc institutum ingēti animo sequi, iam apud omnes Europæ nationes, nō obscura fama nunciatur. Qua in re non illos modò habes, quos nominaui, autores, uerum etiā & in Italia & in Gallia maiores tuos: inter quos maximè eminent Magnus ille Laurentius Medices: unde socer tuus Cosmus, qui nunc Hetruscis imperat, propinquum ducit genus: & proximè Franciscus Galliæ rex, qui matris tuæ (quam summi honoris causa nomino) sororem in matrimonio habuit: cuius egregia in artes ingenuas omnes uoluntate atque opibus, nunc literæ elegantiores, linguæq; in Gallia excoluntur & florent. Nec tamē in clarissima uestra Atestiorū siue Estensium gente huius laudis, ut nec aliarum exempla desunt. Neque enim nescis, lectissime princeps (ut nunc

nunc patrem tuum omittam, in hoc quoq;
 genere laudis reponendum : quod uel ex
 eo facile intelligitur, quod te tanta cura
 erudiendum, & liberalibus disciplinis
 expoliendum Bartholomæo Riccio, ui-
 ro politissimo, tradidit, & cōmendauit)
 optimè inquā tenes, quam fuerit omniū
 laudabilium artium & doctrinarū co-
 gnitione instructus, Magni Borſi aba-
 ui tui frater, LEONELLVS. Hic e-
 nim præter alia regiæ magnificentiae o-
 pera & monumenta, quibus Ferrariā
 illustrauit, bibliothecæ cum primis in-
 struendæ atq; ornandæ, cogitationē su-
 ſceperat: et quod ſuſceperat omnino per-
 feciſſet, ſi ei uita (uix enim nouem impera-
 uit annis) ſuppeditaſſet. Nam cum eſſet
 ipſe doctiſſimus & humaniſſimus, do-
 ctos ſemper homines ſecum habere uo-
 luit, qui cum de uarijs rebus atq; arti-
 bus quæſtiones agitaret: inter quos ipſe
 tanto acumine, tantaq; dicendi facultate
 diſſerebat, ut eum quaſi Socratem alte-

EPISTOLA

rum audirent: eiusq; iudicio omnes libenter acquiescerent. Quod quidem auribus tuis dare *Alfonse* princeps uideri possim, nisi hac & longè plura ab eiusdem ætatis hominibus, literarum illustribus monumētis tradita essent. Atq; ut annales nunc certissimos præteream, uel unus *Angelus Decembrius Mediolanensis* magno uir ingenio, oratorq; illa ætate celeberrimus, me omni huiusmodi prorsus suspicione liberat. Is namque, eius cū doctis uiris sermones, haud secus quàm *Socratis Plato*, cum ille literam non reliquisset, immortalitati, ijs quos septē de Politia literaria scripsit, libris consecrauit. Hoc opus, cum ego alicubi in tenebris iacere uiderem, illicò arripui, nihil dubitans præclari aliquid esse oportere, in quo *Leonellus* ipse disputans induceretur, quodq; *Pio Secundo P. M.* uiro doctissimo, inscriberetur. Postea uerò cū opus totū attentius euoluērē, eruditū sanè, ac uarium, omniq; hu-
mani-

manitatis lepôre cōditū, cognoui: sed mē-
dosissimè descriptū. Itaq; ad id repurgā-
dū & corrigendū, me totū conuerti: ac,
nisi me omnia fallūt, ita perfeci, ut nō mul-
tū abesse putē ab auctoris ipsius scriptio-
ne, & primi exemplaris ueritate. Loco-
rum enim supra duo millia restitui-
mus: ueterum auctorū testimonia, quæ innume-
ra, eaq; lectissima adducit, cū ipsis auto-
ribus contulimus: atq; opera & libros,
unde sumpta fuerant, diligenter notau-
imus: in quibus notandis etiam illud feci-
mus, ut lectionis uarietatem, quæ proba-
retur, in margine indicaremus. Hanc
meā in tā fœde lacero, & corrupto ope-
re diligentia, cum eruditi quidā, re ad cal-
cē perducta, cernerent, me Aesculapiū
appellabāt, qui hunc auctorē, ut ille Hip-
polytum, non pæonijs herbis, & amore
Dianæ, sed labore indefesso, et cū litera-
rū, tū maximè Atestiorū omniū amore,
in uitā reuocassē. Quicquid aut illud est,
quod præstitimus, magna certè quadam
a 4 illius

illius optimi principis, cuius laudes, totiusq; uestrae gētis, passim in hoc opere leguntur, admiratione primū impulsus feci: deinde, ne autor tā eruditus, ac pro eius ætatis ratione, disertus atq; iucundus, in situ ac tenebris delitesceret: sed quā ipse lucē latinis literis extrema barbarie obscuratis ac propè sepultis, afferre conatus est, ea tādē frueretur. id quod ipsum haud dubiè assequi posse uideo, si in tua ista illustri bibliotheca, atq; adeo Amalthea, locū per te nactus erit, quē sua in Estenses egregia uoluntate, meritus est. Scribit enim Decembrius ipse, in ipso statim operis limine, se Politiae suae commentarios, Leonello principi elegantissimo inscripturū fuisse, nisi mors eum intempestiua (qui nunc annus est centesimus uicesimus secundus) rapuisset. Accedit etiam, quod eidem primas in disputando partes attribuit: quo æquius est, ut ad Leonelli posteros, atq; ad eum maxime redeant, qui ipsius principis

cipis in bibliotheca instruenda, philologiaq̃, quã autor Politiam literariam appellauit, exornanda & cumulanda, sequitur institutum: ac plurimis & maximis animi fortunæq̃ muneribus, & illũ & ceteros omnes superiores antecellit. Hæc sunt ALFONSE princeps optime, quæ me, ut hoc opus in tuo florentissimo nomine emitterem, impulerunt. Quamobrem, te etiam atq; etiam uehementer oro, ne hunc meum in te, Atestiosq̃ omneis animum, atq; hanc in hoc autore restituendo industriam qualemcũq; aspernari uelis: quod quidem alienũ ualde à tua natura esset, ac moribus. Sine me nunc primum alieno in opere, aliquã apud te colligere gratiam, & laudem inuenire. Ex hoc enim iuuenili conatu, atque ex hac adolescentiæ indole, aliquando fortè prodibũt, quæ me proprijs, nõ alienis ornent laudibus. Vale.

Patauij, Calend. Ian.

M. D. L X I I.

α 5 C A P I -

CAPITVM SIVE

PARTIVM SEPTIM

Politix literariæ libro/ rum, Index.

PROLOGVS primi libri de Politia literaria, ad Pium Secundũ Rom. pont. in quo eiusdem simul ac præclari principis Leonelli Estensis laudes memorantur. Pars I.

Pagina

De literaria politia, sic latine dicta à poliendo, non græca derivatione, & in quo potissimum orationis genere ea uersetur. Pars II.

Qui modus ordoq; seruandus in curanda poliendaq; bibliotheca: deinde quo pacto struenda, scilicet qui libri in ea ex latinis & græcis opportuni, ac primò de metricis auctoribus, inter quos de Virgilio, Terentioq; præcipua mentio, ac de Tullij Officijs, atq; Salustio, per Leonellum. Pars III.

Ab eodem Leonello de eloquentiæ studijs, præcipue ex Tullianis operibus, ut epistolis, orationibus, & rhetoricis ad Herēniũ, ac geminis oratoribus. Pars IIII.

Ab eodem, de historiarum exercitatione, ad profusam eloquentiam compescendam. Pars V.

Ab eodẽ, de libris uernaculi sermonis. Pars VI.

Ab eodem, de morali philosophiæ libris, præcipue Tullianis, deq; philosophorum ueterum uarijs opinionibus, ad unam ferè tamen sententiam concurrentibus, & naturalis philosophiæ libris opportunis, nec non de ueterum

C A T A L O G V S.

terum commentatoribus suscipiendis, ac nouis dictionarijs omittendis. Pars VII. 41

Ab eodem, de græcis auctoribus, qui magis opportuni, præcipue de Homericæ Virgilianæq; maiestate. Pars VIII. 46

Ab eodem, nonnulla de sacræ legi scriptoribus. Itemq; in calce de nostræ tempestatis auctoribus, quedā breuiter. Pars IX. 52

Ab eodem Leonello mirifice, quod rhetorica, quæ dicuntur uetera, non Tullij fuerunt, neq; de re militari libellus, qui Ciceroni inscribitur: neq; Ouidij, quem de uetula aiunt: neq; Iuuenalis Satyra, quæ ultima de militia legitur: neq; Catonis opus metricum, quod nunc ludimagistri Catonem nominant: neq; Senecæ epistolæ, quæ inscribuntur ad Paulum, seu Pauli ad Senecam: ac de plerisq; librorum ineptijs, et apocryphis indignè superpositis. Pars X. 55

Quod frustra laborauerūt, qui de funere Turni, Lauiæq; nuptijs heroicè loco tertij decimi Aeneid. et qui de Hortensibus metricè pariter loco quinti libri Georgicorum scripsere: existimantes, idcirco Virgilium imperfecta opera reliquisse, quum in his generibus omnia sint ab eo curiose tractata. Item contra opinionem arguentium poetam, si longius superfuisset, usq; ad Augusti tempora descripturum. Pars XI. 65

SECUNDI LIBRI CATALOGVS.

Secundi libri de Politia literaria prologus, in quo confutantur, qui Virgilium arguunt, superflua quedā scripsisse. Pars XII. 80

Quod

Quòd non peritè fecerunt, qui duos et uiginti uersus de secundo Aeneidis sustulere supra illum: Tum mihi se ante oculos tam clara uidentam, sed potius reliquisse debuerūt, Leonelli sententia: ac de plerisq; Virgilij partibus, quæ eodem modo subtrahi potuissent. Pars XII. 81

Quòd Hannibal, dum dixerit, se primum omnium imperatorem uideri, si Romanos ultimò uicisset, nō ad Scipionis ideo laudem, sed propriam duntaxat intelligi uoluerit. Pars XIII. 92

Quòd irritum fuit, Petrarcham rhythmis suis edicare, Caesarem ob latitiam fleuisse, uiso Pompei caesi capite: Hannibalem uerò præ macore risisse apud suos, facta per Leonellum insigni castigatione. Pars XV. 95

De bibliotheca politiaeq; literaria commendatione, nonnulla per Ioannem Gualengum relatu dignissima: deq; nostræ tempestatis ignauia, ueterum comparatione, qui literarum studia maximè coluerūt. Pars XVI. 98

De Terentiana, non simplici, sed multiplici ludificatione: ac super ea parte præcipuè, ubi Gnaton inquit ad Thrasonem: Nunquam ad te accedo, quin abs te abeā doctior: non simpliciter, uel ironicè dici uidetur, sed amphibologicè, ac in apertam magis Thrasonis derisionē, ad circumstantes accipienda. Tum de quibusdam eiusdē Terentij partibus, annotatione dignis. Pars XVII. 104

Explicatio certissima, super principio epistolæ primæ Senecæ, ubi dicitur: Vendica te tibi, et tēpus, quod adhuc

adhuc aut auferebatur, aut subripiebatur, aut excidebat, collige & serua. Ibidemq; Quædam enim tempora nobis eripiuntur, quædam subducuntur, quædam effluunt. Item dum dicit: Magna pars uitæ elabitur nihil agentibus, maxima male agentibus, tota aliud agentibus: quæ partes solita sunt prius ab omnibus in contrarium dilacerari. Pars XVII L 109

Leonelli iudicium super breuiloquio Salustij, scientissime: ibidem de Catone Vticense quædam insignia, præcipue uerò de oratoria moderatione secundum historicos, in re militari ab urbana consuetudine differenti. Multaq; de Salustiana historicaq; loquendi peritia egregie disputata. Pars XIX. 112

Per eundem Leonellam, & in eodem historico & Liuiò, quid sit pedibus in sententiam ire. Demum quo modo præfationis initium accipiendum: Omnes homines, qui sese student præstare cæteris animalibus. Ac de quibusdam in Salustio partibus uariè interpretatis. Pars XX. 137

Expositio particule Terentij, Spectande an exigenda sint uobis prius, alio pacto per Leonellum insignem ædita, quàm solet intelligi. Ibidemq; de recitandarum scenarum moderatione, partim secundum, partim uerò contra Donati sententiam. Pars XXI. 143

Quòd in Andria Terentius confusionem uisus est in congruam reliquisse, super nuptiarum simulatione, minus astute agitata: ibidem de mira Leonelli emendatione. Pars XXII, 151

Quòd Seruius, Virgilij commentator, in Bucolicis

POLITIAE LITERARIAE

non recte intellexisse uisus sit principium tertiæ Aglogæ: Dic mihi Dameta. Item in principio Aeneid. Troie qui primus ab oris. Et in eodem libro de Troilo: Versa pulvis inscribitur hasta. Et in quinto multo deformius: Omnibus in morem tonsa coma, pressa corona. Et in sexto: Remumq; tubamq;. Pars X XIII. 159

De A. Cornelio Cossio strenuissimo equite Romano, ut legitur in Liuiio. Item de Catone Portio Prisco, ut est in bello Macedonico. Item de Catone Uticensi, et C. Cæsare, ut est apud Salustium de amborum comparatione, et de Hannibale ex Italia cedente, ut in bello secundo Punico, clarissimis ducibus nonnulla memoratu digniora. Pars X XIII. 166

TERTII LIBRI CATALOGVS.

Tertij libri de Politia literaria prologus, in quo de Leonelli principis egrotatione monstratur, quæ tamen literariæ politię munere nõ uacauerit. Pars XXV, Pagina 171

Questio facta super uocabulorum proprietatibus, seu improprietatibus aduertendis, per Guarinum Veronensem. Pars XXVI. 172

De proprietate uel improprietate nominũ aduertenda. Pars XXVII. 276

De proprietate uel improprietate uerborum intelligenda. Pars XXVIII. 240

De proprietate uel improprietate aduerbiorũ consideranda. Pars XXIX. 261

De latine lingue facultate, per eundem Veronensem: ac de his sermonibus homonymis seu æquiocis cõmendatio,

C A T A L O G V S.

mendatio, qui apud Virgilium præcipue et elegantissimè scribentes, nõ unam tantum ut est in synonymis, sed alias insuper habent significationes opportunas. Pars
XXX. 294

QVARTI LIBRI CATALOGVS.

Quarti libri de Politia literaria prologus, in quo de summi pontificis Pij Secundi laudibus, ac de eius protectione contra Barbaros infideles exoptatissima. Pars
XXXI. 298

De simplicibus uocabulis, seu homonymis, ab eodem Veronense, uaria significantibus, ac primò ab alpha per literarum ordinem. Pars XXXII. 300

De uocabulis à litera B. Pars XXXIII. 309

De uocabulis à litera C. Pars XXXIIII.

Pagina 311

De uocabulis à litera D. Pars XXXV. 316

De uocabulis à litera E. Pars XXXVI. 319

De uocabulis à litera F. Pars XXXVII. 321

De uocabulis à litera G. Pars XXXVIII.

Pagina 326

De uocabulis à litera H. Pars XXXIX. 328

De uocabulis à litera I. Pars XL. 330

De uocabulis à litera L. Pars XLI. 336

De uocabulis à litera M. Pars XLII. 342

De uocabulis à litera N. Pars XLIII. 349

De uocabulis à litera O. Pars XLIIII. 353

De uocabulis à litera P. Pars XLV. 356

De uocabulis à litera Q. Pars XLVI. 367

De uocabulis à litera R. Pars XLVII. 368

De

POLITIAE LITERARIAE

De uocabulis à litera S. Pars XLVIII.	379
De uocabulis à litera T. Pars XLIX.	383
De uocabulis à litera V. Pars L.	388
De uocabulis à litera X. Pars LI.	394

QVINTI LIBRI. CATALOGVS.

Qvinti libri de Politia literaria prologus, in qua de Guarini Veronensis, eorumq; laudanda præceptorū diligentia, qui ex antiquis scriptis quedam præceptu digniora uocabula, in literarum ordinem collegerunt, alijsq; pariter ad idem præceptionis & elocutionis genus iter aperuerunt. Pars LII.

397

Quid sint, sextertiū, pondo, uel libra, mina seu mna, talentum, dipondius, modius, siliqua, scrupulus, denarius, solidus, & id genus cetera, & de unciarum nominibus ac rationibus copiose. Pars LIII.

398

De priscorum dictionibus, quæ per singulas literas uel syllabas scribi solent, lapideis æreis ue monumentis. Pars LIV.

413

De memorabili lapide Pyramidis quadrangularis, qui adhuc Romæ stat iuxta templum Petri apostoli, uarijs ambagibus ab indoctis interpretato, qui Iulia dicitur, alias Acugia, secundum uulgarem opinionem: ac de eiusdem insigni epigrammate. Pars LV.

Pagina

422

De ueterum coronationibus, deorum, heroumq; ac coronarum imperatorum, & militarium formis, uocabulis, etatibus, partim ad morem antiquorum, partim etatem nostram. Pars LVI.

428

Quòd

Quod Virgilij uersus omnium clarissimus: Stat sua cuiq; dies, breue & irreparabile tempus, Omnibus est uite, &c. non recte accipi solet, sic de die mortis intelligatur, sed perfectius pro temporis, in quo uiuitur, spatium. Pars LVII.

441

Vt ridicula contigerint super carmē Virgilij in Bucolicis: Stultus ego huic nostræ similem, quo sæpē soleamus, pastores ouium teneros depellere factus. Et super particula Terentij in prima comœdia, Ne quid nimis. Pars LVIII.

446

Quod frustra disputant, logicales questiunculas, seu magis ineptias, in media oratorum eloquentia iactantes, asseuerantesq; magis proprie dici sui, uel fuisse, quàm steti uel stetisse, cum de præterito tempore loqui uelimus, ac tanquam de exacta re non agente, eiusmodi præterita à sto, stas, stationem utiq; perpetuam, ut idem, inquit, non præteritum significare uideantur. Pars LIX.

448

Quo pacto Vgolinus Parmensis cuncta Italia saltator nobilissimus, ob id quod equestri ordine donatus, ut ex stulto insanus fieret, necnon corona laurea redimitus, librum attulerit Leonello principi de instrumento, arteq; coquinaria, qui multis cum iocis ab omnibus exceptus est. Ibidem de librorum bonitate, quedam egregia. Pars LX.

452

Quod ex opere Cassiani, seu quod de uitis sanctorū patrum inscribitur, perceptū est ex uerbo Adiecit, duplicem per contrarium sententiam, & id quidem faciat. Pars LXI.

458

De

POLITIAE LITERARIAE

De quibusdam erroribus ludimagistrorum, librorumq; culpa, in Ouidio Lucanoq; inueteratis, ac nonnullis ibidem per Leonellum scienter emendatis, ac philosophice disputatis. Pars L X I I. 459

Quod omnibus poëtis, antiquiq; scriptoribus minime creditum fuit, Iouem deum summum fuisse eum, scilicet qui Saturno patre sit genitus, quamuis uel sic multitudo crederet, uel sic ab eis Iupiter deorum hominumq; pater & omnipotens appellatur: sed soli nominis gratiam diuinæ potestati attributam, quod Iupiter uti iuuans pater interpretetur. Pars L X I I I. Pagina 463

Quædam super Dantis operibus, & quod inscienter exposuit super eo Virgilij carmine: Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames: accipiens quid pro cur, cum quid in accusandi casu, sicut quod hoc in loco intelligi debeat. Pars L X I I I I. 471

SEXTI LIBRI CATALOGVS.

Sexti libri de Politia literaria prologus, in quo de Bii summi pontificis laudibus, principisq; Leonelli præstantia, & de Q. Curtij historia quedam inseruntur. Pars L X V. 475

Quod inter omnes ferè ueterum historicos, atque Virgilium eadem sit styli Romani compositio. Atq; ibidem de breuitate quadam eleganti secundum modum historicum, ad prætorium usum opportuna. Pars L X V I. 477

Quibus in locis Q. Curtius Alexandrinæ historiæ trans

transcriptor aberrasse uisus est Leonello, rerum ordine, uel cerè contraria dixisse præter humanum usum: & de magica arte iudicium. Pars LXVII. 486

Quòd fabulæ uulgares sunt, credi gryphes, gemmas preciosas suis locis custodientes: mirum tamen uideri ab omnibus Plinio gryphes & striges negare, cum à Virgilio & Ouidio, Græcèq; auctoribus memorentur: ac nonnulla de ipsius Plinij incredilibus. Ibidem de ueterum signis, statuis & figuris: & arte pictoria, non abhorrente à poëtica. Pars LXVIII. 500

Quòd facillimè deprehenduntur, refellunturq; qui poësim, & metrificandi usum, uel oratoriam, ignorant, ita tamen efficere conantur, ut his artibus peritissimi existimentur. Atque ibidem de pulcherrimo epigrammate, & Caesaris Germanici super Thrace puero, & de politissimi carminis examinatione, ac solute orationis, per Leonellum, quedam memoratu dignissima. Pars LXIX. 513

Quòd impolitè, inhumanè, inconstanterq; faciunt, nec in literariæ politię consortio recipiendi, quicumq; orationem uel epistolam à se rogantis amici causa in scriptam, rursus uoluminibus suis, laudiq; propriæ attribuant. Pars LXX. 532

Quòd inscij, sapientesq; uicissim admittendi, præcipue doctrinæ cupidi, nec erratorum in se castigationē abominantes. Caterum præceptorem mitem ac modestum esse, non acerbum, aut conuiciatorem oportere. Pars LXXI. 537

Summa

POLITIAE LITERARIAE

Summatim quedam ex grecis auctoribus in latinū sermonem à Veronense interpretatis: de pertinentibus ad optimum principantis institutum, felicisq; ciuitatis gubernationem: quam & ipsi politiam alio sensu denominant, idq; per septem sapientes prius in Periandri cōiuiuo, ac de tribus humanæ uitæ cōsilijs, ut apud Tullū est de Officijs, prudentissimè. Pars LXXII. 538

Quòd Tullius in libris Officiorum, secundum Leonellum, non satis commodè posuisse uisus est, inter Alexandrum, Philippumq; comparationem ab omnibus soli filio, non patri nomen magnum sit attributum: deq; eiusdem loci dissolutione, cum quibusdam Salustianis exemplis. Pars LXXIII. 545

SEPTIMI LIBRI CATALOGVS.

Septimi libri de politia literaria prologus, in quo de auctoris excusatione, circa uocabulorum descriptionem, & de questione orta in diphthongis annotatur. Pars LXXIIII. 551

Quemadmodum ex historia T. Liuij Macedonica, orta questio, per Guarinum Veronensem, de diphthongorum opportunitate, ex ea pagina ubi Philippus rex equum sibi reddi postulat à Romanis, cum alij de equo animali insciant, alij de equitate dictum peritè iudicarent. Atq; ibidem de orthographiæ dignitate, diphthongorumq; usu necessario. Pars LXXV. 553

Quòd ex multis Græcorum diphthongis, uix quatuor apud Latinos usu necessariæ permanserunt, scilicet *e, æ, au, eu*. Quarum omnium princeps in *e*, diphthongus magis opportuna. Pars LXXVI. 559

De

De *e*, diphthongo in primis syllabis, per alphabeti seriem, incipiendo tamē ab *e* litera, quo suis locis posita sint adplicari diphthongi. Pars LXXVII. 563

De *e* diphthongo in medijs syllabis. Pars LXXVIII. 572

De diphthongo *œ*, quæ rariore est in primis et medijs. Pars LXXXIX. 586

De figurarum græcè latineq; descriptione, per uocalium ordinem, quarum frequens est apud grammaticos commemoratio, ac præcipuè apud Quintilianum. Pars LXXX. 591

De multiplici in eodem uocabulo græcorum significatione, contra barbarorum morem illiteratum, simplicibus tantum signis utentium in uarijs significationibus; ac primo de nominū inter se compositione, partim latine, partim græcè descriptorū. Pars LXXXI. Pagina 600

De compositionibus nominum, cum præpositionibus seu aduerbijs, pro Græcorū consuetudine, ad latino rū usum magis opportunis. Pars LXXXII. 629

De quibusdā uocabulis per alphabeti ordinē, in quibus addubitari solet, quo pacto scribi cōueniat, et primo de uocabulis à litera A. Pars LXXXIII. 643

De uocabulis à litera B. Pars LXXXIII. 649

De uocabulis à litera C. Pars LXXXV. 650

De uocabulis à litera D. Pars LXXXVI. 654

De uocab. à litera E. Pars LXXXVII. 654

De uocab. à litera F. Pars LXXXVIII. 655

De uocab. à litera G. Pars LXXXIX. 656

De

POLITIAE CATALOGVS.

De uocabulis à litera seu aspiratione H. Pars XC.

Pagina		657
De uocabulis à litera I.	Pars XCI.	659
De uocabulis à litera L.	Pars XCII.	661
De uocabulis à litera M.	Pars XCIII.	662
De uocabulis à litera N.	Pars XCIII.	663
De uocabulis à litera O.	Pars XCV.	664
De uocabulis à litera P.	Pars XCVI.	665
De uocabulis à litera Q.	Curnulla ponat	666
De uocabulis à litera R.	Pars XCVII.	666
De uocabulis à litera S.	Pars XCVIII.	666
De uocabulis à litera T.	Pars XCIX.	668
De uocabulis à litera V.	Pars C.	670
De uocabulis à litera X.	Pars CI.	671
De uocabulis à litera Z.	Pars CII.	672
Auctoris uerba de operis sui conclusione, simul ac commendatione, ad summum Pontificem Pium secun- dum.	Pars CIII.	673

CATALOGI FINIS.

LECTORI.

**Edito iam opere, quædam animaduerti-
mus, ut sit, quæ emendaremus.**

**Pagina 5. in partis secundę summa, pro seu,
lege, sic latinè dicta. Pag. 54. uersu 15. pro Cli-
maciꝑ, lege Symachiꝑ: quæ uerò è regione in
margine notata uides, abijcienda sunt. Pag.
171. in margine uersu 5. lege quin, siquidem.
Pag. 422. in summa partis 55. lege, quæ Iulia
dicitur. Pag. 505. uersu 9. melius erit legere,
quales uenarum ambitus, quàm Sirenarū, aut
Symmerriarū. Pag. 673. uersu 20. recolligetur.
Reliqua si qua sunt, tu Lector facillè corriges.**

ANGELI DECEM-
BRII MEDIOLANENSIS,
AD SVMMVM PONTIFICEM,
*Pium II. oratorem clarum, de Politia literaria, primi
libri Prologus: in quo eiusdem simul Pontificis,
& præclari principis Leonelli Esten-
sis laudes memorantur.*

PARS PRIMA.

POLITIAE literariae
Commentarios, Roma-
ne summe pontifex Pie
Secunde, quam nō à Po-
li ciuitate, Græca deriu-
atione: sed à nostris, hoc
est, à poliendo seu politè
scribendo appellare libet,
iam pridem in Italia ad elegantissimum princi-
pē Leonellum, familiæ Estensium clarissimæ;
scribere decreueram, eoq; magnificentius fu-
turum ratus, quod eiusdem ipse materiæ po-
tuisset disputator extitisse: nunc optimi prin-
cipis intempestiua morte prærepta, in utrius-
que Hispaniæ confinibus morans, nomini tuo
mandare proposui. Quantum uerò percuperẽ
talem ab omnipotente mihi benedicendi da-
tam esse facultatem, ut Augustinus & Hierony-
mus habere meruerunt, scripsissem opus pro-
fectò nō minus sanctissimæ integritati, quàm
eloquētissimo tuo ingenio satisfacturũ. Quo-
rum cum primum apud me deficiat, de altero
quantum naturæ doctrinæq; beneficio conse-
qui

qui licuit, præsentēs libros institui. Ceterū
 propositi mei seriē ingredior. Igitur ipse Leo-
 nellus cum uiuens inter omnes non solum na-
 tionis nostræ principes (quod mirum est æta-
 te hac regnātes humanitatis studijs exerceri).
 uerū & inter cæteros doctissimos uiros pe-
 ritissimus haberetur, eius præclaram indolē,
 pijsimum ingenium, perfectam eruditionē,
 eximia ueneratione prosequēbar: ad quem ui-
 sendi gratia potissimum, ut de Tīto Liuiο fe-
 runt, ex Mediolanensi patria contenderā. ad-
 hærebant ei continuē quāmp̄imum à cubili
 uel mensa consurgeret, cū ex equestri, uel sa-
 cro item ordine, delecti uiri, tum è reliquis Fer-
 rariensis urbis suę ciuibz plerique genere no-
 biliores, alij Reipub. muneribus intenti, pars
 & literarum studiosi. In quibus Guarinus Ve-
 ronensis orator celebris, Vgucio contrarius,
 insigni grauitate, & magnarum rerum admini-
 stratione, consilioq; uenerabilis: Feltrinus Bo-
 iardus, Albertus Constabilis, & generis nobili-
 tate, & equestri ordine præstantes, ijdē in me-
 moranda historia promptissimi: Ioānes Gua-
 lengus eloquendi ædificandiq; solertissimus:
 ij natu grandiores & seniores, pariter Nicolai
 Marchionis ipsius Leonelli genitoris familia-
 ritate coniuncti. Ex minoribus autem alter
 Albertus Carpus corporis proceritate, nec mi-
 nori facundia conspicuus, Estensium familiæ
 affinitate clarus: Carolus Nuuolonus eximia
 humanitate & antiquitatis amore facilimus.
 Tū Nicolaus Titusq; germani egregiæ Stroc-
 ciarum domus, quorum alter Nicolaus nuper
 equestri ordine donatus. Cum ijs igitur huma-
 nissi-

nissimus dominus, ut cuiq; attentissimū ingenium fuit, nunc de regnorum uicissitudine principantiumq; moribus, nūc de memorabili re, quæ ad eloquentiæ cultum attineret, seu historica aut poetica, siue de uocabulorum proprietate differtabat: atq; ad eò comiter, ut neminē eorum aduerterim, qui nō omīssa penitus uel suspicione adulationis sui principis auctoritari libens uolensq; cederet. Tanta ab eius ore dicendi mansuetudo, in fronte serenitas, in oculis exhilaratio, deniq; in omni corporis gestu modestia, in proceritate membrorum aptitudo. In amictu etiam, cuius ornatus ad beneuolentiæ capeſſentiam non nihil pertinet, formosisq; dignitatem auget, mirabilis politia cōueniebat: nam in ueste non decorem & opulentiam solum, qua cæteri principes honestari solent, sed mirum dixeris pro ratione planetarū, & dierum ordine, colorum quoque coaptationem excogitauit. Quid de perpetua eius in diuinum cultum pietate dixerim? ut tanquam sacer monachus quotidianas ad Dominū referret orationes, ac inter mortales uiuens, nō minore cum dijs ipsis, quàm hominibus concilio frui uideretur. Ita principis sui pulcherrimam quisque naturam intelligens uelut humani generis delicias, ut de Tito prius imperatore proditum, non nisi correctis moribus, elegantique facundia præditus, ad eum accedere ausus est, cuius ut plurimum hisce Commētarijs disputationes, quæ argutiores uisæ, unā cum paucis aliorum, memoriæ commendauī. Extincto mox illius literarij concilij lumine (nam media iuuetā deperiit) & ipse tali principi

pe orbatuſ ad Alphoſum Hiſpanū protinuſ Neapolitarum regem acceſſi, quē ipſius Leonelli ſocerum aliāſ cognoueram. Harum quoque diſciplinarum præter militares artes ſtudioſum, nec multo poſt & ipſe ſenior interijt. Vnde cum alia ſepenumero utriuſq; Hiſpanię loca peruiferem, inter eiſ gentiſ ſapientiſſimoi aliquando epiſtolaſ tuas ſumme pontiſex, & orationeſ in ſcriptiſ uidebamus exhortatoriāſ ad Chriſtianę religioniſ principieſ, de conſingenda barbarorū immanitate, qui Conſtantini ciuitatem uaſtauerunt: laudabamurq; fideliter cū ſententiarum in iſ ubertatem, tum oratoriſ ſtyli facilitatem atq; dulcedinē, Laſtantium laſteo ore modulātem, mellifluo calamo deſcribentem arbitramur. Quę qui dem ingenteſ uirtuteſ tuę à nobiſ eo maiore præconio dignę uiderentur, quo minor eſſe ſoleat in eccleſiæ noſtrę pontificibuſ antiquæ Romanęq; ſcribendi familiaritaſ: inde optimo conſilio effectum eſt, ut quem librum eiſ principiſ perpetuo nomini dicandum arbitrarer, non minus glorię tuę immortalitati conſicerem. Cuiuſ futuram ſeriem ut breuibuſ intelligaſ, ſeu ad opuſ A. Gellij Noſtium Atticorum, ſeu potiuſ ad Quintiliani inſtitutionem oratoriā formatuſ eſt, partium & librorum opportunitate eadem ſere ſeruata. nam & hic non minus de oratorio poëticoq; tractatur artiſicio: in primis enim de omni bibliothecarū, ſeu librorum omnium ornatu inſtrumentoq; qui apud doctiſſimoi magiſ neceſſarij cognitu reſenſentur: De uocabulorum proprietatibuſ & improprietatibuſ aduertendiſ, porro de co-

de eorundem uarijs egregijsq; per singulas uoces significationibus quod est hominum officium: de conficiendis diuersim ciuili & historico stylo orationibus: de diphthongorum orthographiæq; necessaria ratione. Quorum cognitionem arbitror plurimum iuuentuti temporibusq; nostris opportunâ, cū hisce studiorum generibus seniores, & quasi ueteranos in libris milites, non tyrones solum errare sæpe numero uidebamus. Quamobrem pro singulari mei laboris officio duo simul munera adimplebuntur, ut uidelicet benemeriti principis Leonelli celebrationis, cuius in hoc Opere *delectatior est disputatio, & summæ digni-

id est, suauior

DE LITERARIA POLITIA,
seu Latine dicta, à poliendo, non Græcâ deriuatione:
et in quo potissimum orationis genere ea uersetur.
Pars I L.

QUoniam igitur de politica literaria scribere consilium est, iamprimum omnium aperio, non easdem me penitus rationes assignaturū, quemadmodum à Tullio primum in suis de eloquentia libris uel rhetorica arte tractatū: mox à Quintiliano oratoriæ in si-

nuationis magistro præcipuo: nam in ipsis do-
ctinarū generibus eorū præcepta satisfaciūt.
alia quippe illorū docentium consuetudo in-
ter discipulos magis præceptoresq; quotidia-
nis lectionibus agitata: alia huiusce intentio-
nis nostræ commoditatis, quæ de rectè dictis,
seu de ijs quæ inter doctos uulgò rectè dici ui-
dentur, iudicium seuerius affert; & emendatio-
nem. nos sanè etsi ab eorū institutis, priscorūq;
grammaticorum præceptionibus non dissen-
timus, multo tamen supra insinuationum illa-
rum argumenta usu cognouisse opus est, ut cū
illi theoricè, nos practicè quodāmodo dispu-
temus. Ita ergo politiam hanc literariam defi-
niemus non à ciuilitate, seu Repub. Græcorū
appellatione, ut initid diximus, quā & ipsi &
eadem terminatione politiam uocant: nèue à
forensi, quam à uerbis polizo polescó ue deno-
minant: uerū à polio uerbi nostri significa-
tione uel urbana conuersatione; unde ipsa po-
litia uel expolitio. etenim Virgilius de Vulca-
nijs armis dixit, tam parte polita. quā & ipsam
elegantiam, elegantiaq; culturam intelligi uo-
lumus. In quo genere & alios hac tempestate
scriptores audio uolumina cōponere: & nos
pariter hisce uoluminibus Veronensem nostrū
eadem in facultate copiose dissertantē, ut asso-
lebat, inducimus. Verū enim præter id, tamen si
laboriosum edocendi genus, nos pro I. conel-
li principis excellentia, magnanimitate & exi-
mia quadam in disputando subtilitate, altiora
politioraq; materiæ nostræ fundamenta per-
quirimus. Quemadmodum à scientissimis ui-
ris præter communem usum expolitè, uel in-
ter

Aeneid. 8.

ter sese disputationis aliquando, uel corā eloquenti principe uoluptatis gratia referri solet, quo quid exercitio politius eruditiusq; perfici possit. Eandem sanè assignabat definitionē ingeniosus ipse ac uiuacis eloquētiæ Marchio Leonellus, de quo in procēmio mentio cōcepta, & cui præsertim assentio. Atqui nonnullos audisse memini, qui id in primis politiæ literarię genus arbitrantur ex unoquoq; ueterū excellenti scriptore præstantiora scripta deligere. Quo in genere ferè sunt opēra Valerij, Iustini, Flori, Pomponij, & eorum qui cōpendiose plurima libellis suis memoratu digna collegerūt, ut fuere etiā qui ex Plinio maiore medicinas & animalium locorū ue mirabilia: ut sextū, secundum, quartū ue libros ex Vergilio: ut Eunuchum ex Terentio, & quasdam ex Plauto comœdias, uel ex cunctis eorum comœdijs elegantiora dicta se creuerunt. Sic selectiores Demosthenis uel Ciceronis orationes colores ue duntaxat uerborum & sentētiarum ex rhetoricis, aut ornatiores eiusdē epistolas, aut heroum præstantiores, uel cuiuscunq; delectabiles magis ex Plutarcho uitas, quorū ego definitiones nō improbo: neq; eorum qui orthographię rationem maximè dicunt in politica literaria cōtineri, quę certè propositi nostri pars est. Verumenimvero istius politiæ, de qua præsentibus Commētarijs tractaturus sum, ratio liberior uidetur, iucundior atq; copiosior. non enim hoc loco quæritur, quæ de magnis operibus in breuia transcribi deceat. Cuius rei modus pro cuiusq; arbitrio est: sed quę uenustius coram scientissimo principe, ut sæpè innui, recitanda

citanda forent, si nonnunquam de his disputa-
 ri contingat, quæ ueterum præstantiores me-
 moriæ mandauerunt. Ita uerò non expediet,
 ueluti totum Valerianū opus, quamuis id ele-
 ctissimum sit, aut Flori, neuę etiam partē plu-
 rimam una in collatione memorare, neq; aurē
 recitanti præbere. nam eiusmodi omnia licet
 memoratu digna, ad elogiorumq; politiā per-
 tinentiā uno in loco eodemq; tempore mini-
 mē exaudiri opus est, quòd eius generis scri-
 pta si quando referri placet, aut pauca, aut bre-
 uissimē referri debeant: ad hoc non ab eodem
 auctore semper procedere, ut plebei quando-
 que oratores iidemq; religiosi, quosdā allega-
 tionis gratiā, eosdemq; semper auctores pro-
 ducere solent, quòd alios fortasse non noue-
 rint. Ergo si quis animi ægritudine, aut corpo-
 ris ægrotatione correptus, ac consiliorum im-
 patiens consulenti uelit illudere, cum non in-
 tempestiuum id foret Comicum protulisse, Fa-
 cile omnes cum ualemus, recta ægrotis consi-
 lia damus: si tamē alia atq; alia pertinaciter ex
 eodem poëta differere uelit, quamuis ad easdē
 causas incidētia, pro insano magis quàm inua-
 lido reputabitur, & qui unum se tantū aucto-
 rem ostendet didicisse. Itaq; non rerum solum
 atq; causarum, seu ut aiunt, materiārū, sed au-
 ctorum etiam memorabilium diuersitate uti
 conueniet: in qua præcipuē facultate nostra
 hæc uersatur politia, quæ & audientibus
 fastidium tollit, & recitantem de-
 monstrat plurima co-
 gnouisse.

Qui

QVI MODVS ORDOQVE SER-
*uandus in curanda policiendaq̃ue bibliotheca: deinde
 quo pacto struenda, scilicet qui libri in ea ex lati-
 nis & grecis opportuni: ac primò de metricis au-
 thoribus, inter quos de Virgilio Terentioq̃ue præ-
 cipua mentio: ac de Tullij officijs atque Salustio, per
 Leonellum.*

Pars III.

IN quibus officiorum rationibus politia li-
 teraria uersatur, suprà mōstratum: nunc ad
 ipsius materias generatim accedamus. Pla-
 cuit in primis Aulo Gellio, cuius imaginē &
 Quintiliani pariter pollicitus sum me his li-
 bris imitari, Fauorinum, & quosdam paucos
 ueluti frequētiore sibi magistros eligere. Mi-
 hi quoq; in hac politia Leonellum principem,
 Guarinumq; Veronensem, & qui cum eis cla-
 riores pauci disputare consueuerant, deligen-
 dos institui. Cum igitur inter doctissimos eo-
 rum de librorum modo & ordine habendo,
 deq; omni bibliothecæ cultu sæpè contentio
 foret, quiq; libri potissimum necessarij, quib;e
 minus opportuni censerentur: tunc Feltrinus
 Boiardus ex equestri ordine, uel in hoc egre-
 gius, quod ad subitò dicendum instrependum
 que cæteris promptior esset, Primum omniū
 inquit, abs te scire Guarine cuperem, quoniam
 differentia inter modum & ordinem uti uide-
 ris, an ij sermones non idem significant. Cui
 Guarinus, Imò differūt, ut modus etiā à mo-
 destia, sed non multo discrimine. Sic apud Tul-
 lium & Salustium inuenias. Quod nisi discer-

a. 5

natur,

natur,superfluè quidem à Salustio dictum constaret,neq; modum neq; modestiam Romanorum potentibus seruari. est enim modus circa quantitatem uel numeri finem, quamuis numerus pro ordine interdum accipitur,uti Virgilius testis est: Omnia sine paribus numeris dimensa uiarum. uel, In numerû, uersantq; tenaci forcipe massam: hoc est in ordinem. Cæterùm ipsa quantitas si ad debitam mensuram intendat, hoc est mediocritatem, modestiæ facit appellationem. Ita modestia debitum numerum cum decore manifestat. Quemadmodum domicilium ædificatiis ordo est in partiendis habitaculis, quæ superius, quæ uè inferius magis deceant: modus autem in exponendo sumptu, & ædificij magnitudine: qui si non præter domini sui dignitatem, uel incolerium necessitatem impenditur, modestiæ, ut modò dixi, nomen acquirit. Qua quidem ratione prudentissimè poëtam modum comprehendisse dignoscitur, cum in eius supergressione magis quàm ordinis, mortalium genus reprehendat. ut, Nescia mēs hominum fati mortisq; futuræ, Et seruare modum rebus sublata secundis. Nam nisi quis in sedula rerum ordinatione reprehendendus, in modi tamen excessione criminandus est, eademq; moderatio & ordinis fuerit in comparanda locandaq; domus supellectile. Quid mirum igitur Feltrine, si in comparanda quoq; bibliotheca, seu dici malis biblioplecthi, quod hic sermo uerius ad librorum multitudinem, superior aut ad eorum repositionem magis attineat, modus idem sit opportunus, ut ne libros plures compares ac opus

pus est: & ordo, ut alios alijs ad manum magis
 ueluti præstantiores, familiaresque magis ha-
 beas. At Boiardus arridens: Dij boni (inquit)
 quanti est sapere. Putabam equidem modesti-
 am, pariter & ordinem in turandis seruandisque
 à muribus & tinea libris: nā de Codricar-
 minibus alijs abs te didicimus, cum Stryum
 legeres plerisque clanculum: ut, iamque uetus
 græcos seruabat cista libellos, Et diuina opici
 rodebant carmina mures. Tunc Leonellus ex-
 cipiens (nam per risus & seria passim diffusi ir-
 ridere) Pergis inquit, Feltrine, quin id quod re-
 fers officium, modum requirit & ordinem, ne
 fortè intèpestius muribus laqueos tēdas, aut
 cati canes uel bibliothecā, imò ipsos libros de-
 turpēt, aut plus curæ ijs in rebus suscipias quā
 oportet. Et si omnia diligentius exquiras, quæ
 ad poliendam rem librariam attinent, unde
 nunc ipsam dicimus politicā: à puluere quo-
 que domestico libros custodies intactos, uti
 quidam solent, eos intra arculas uel armaria
 continere, nec nisi sigillatim ad legendum ex-
 cipientes reponentesque, quod est intra priua-
 tam bibliothecam, secretam uel, non publicam
 & familiarem reseruare. Quibus quidem ue-
 lus inter itinerādum oblitis, etiam puluis ipso
 concretior adheret, quo sæpius cellulæ & pa-
 uimenta deterguntur: illi incommoda præter-
 ea irroratio prior aduersatur, in quo sit atten-
 tius prouidendum, si seriatim ante ora libros
 in pluteis appensos, ac tãquam cathenatos ser-
 uos habeas, ut in bibliothecis est monacho-
 rum. Cæterum nonnulli uitreas fenestras ob
 ad solares aut linteaceas obducunt, ut inuaden-
 tia

tis solis nimius splendor, & exitus è proximo pulvis arceatur : retinenturq; diutius talibus in locis odores, superuenientibus ex inusitatis asperiores, ut est in sacerdotum diuersorijs, quæ ipsi Refectoria appellant, Quamobrem non nunquam recludendi aditus, odorumq; suauitate prouidendum, non qui cerebrum lædant, ut alba lilia, tabulæq; cupressi, sed hæc leuiora fortasse. Illud uerò nocentius & pestiferum penitus, si concalefaciendi causa, sine aspiramento, prunas intuleris. * Rosmaris autem myrthi q; uirgulta, aut rosarum uiolarumue manipuli, ac dulcia mala, præcipueq; cedra nominantur: quinetiam amara delectant, ut absynthium, lauribacçe, eadem in tineas, scorprios, & eius generis insecta nō absurda remedia. Quorum etiam desiccatio in plerosq; perdurat annos, & eorum succi conglutinatio in librorum tabulationibus teredinem prohibet: nec libris solum, sed uesti præcipue, omniq; domesticæ supellestili plurimum conferre creditur. Arceantur ludentes catelli, & auiculæ caueis suspensæ. His autem rationibus bibliothecam in secretiore domus parte habere par est (cuiusmodi apud Plinium minorē ante cubiculum deprehenditur) Qua quidem lectitandos magis libros (ut ipse ait) quàm legendos include ret. Cæterum ut non domestici solum, sed ex proximo quoq; strepitus arceantur. Intra bibliothecā insuper horoscopium, aut spheram cosmicam, citharamue habere non dedecet, si ea quādoq; delecteris: quæ nisi cum uolumus, nihil instrepit. Honestas quoq; picturas, cæsusue, quæ uel deorum, uel herou memoriam repræ-

Tertio Rosmaris, pro Rosmarino.

repræsentent. Ideoq; sæpenumero cernere est quibusdam iucundissimam imaginem esse Hieronymi describentis in eremo, per quam in bibliothecis solitudinem & silentium, & studendi scribēdiq; sedulitatem opportunam aduertimus. Alijs & aliorum effigies: denique ut quædam signa sunt electissima apud Iuvenalem Euphranoris aut Policleti, dulcia uenientibus spectacula. Igitur omne perpolitum pauimentum, parietem, contignationem, diligētiq; ordine locarum intra bibliothecam conspiciatur, adeò ne sub pluteis quidem aranearum telas, imò ne pigmentorum etiam liturationes, candelarum ac nocturnarum lucubrationum, quæ Vulcanalia idem Plinius appellat, uestigia olida, ineptaq; interdiu reliqueris. Quid dicam qui inter legendum sopore comprehensi, librum in medijs etiam literis tremare. at cur non potius codices ipsos enumeremus, uel tu Feltrine, quid ais, quod hæsitas? Ad quæ Boiardus uelut somno excitus, Rectè cōsulis princeps, eram iamdudum hisce librarijs impedimentis & laternulis interceptus. Ex omnibus igitur priscis auctoribus sine controuerfia opera T. Liuij elegantiora mihi uiderentur. Nam licet nonnulli fortè Virgilium an reponant, dicam tamē quod sentio: In eo poetæ nunquam rei ueritate, sed figmenta, ut poetæ solent, deprehendis, quamuis plurimum eloquentiæ. Ergo utraq; philosophia Virgiliana opera uacantia, at in Liuii Romanæ historiæ parente, utranq; copiose percipies, nec minus eloquentiæ. Illic enim omnigenum ferè nationum hominumq; mores & facta: illic rerarum

Fortè parte.

rarum, fluminum, mōtium, marisq; plurimam inuenias rationem. Quamobrem huius in primis historici opera habenda & excolenda cenſeo, eosq; uehemēter deſtādōs, quorū inſcitia & prauitate admiſſum eſt, ut diuini autoris uoluminū maiori * culpa careremus. Enlmue ro ſi magnificè dicendū, quicūq; illuſtriōres libros facultatem & ardorem habent comparandi, præſertim principantes, Liuianas in primis decadas exquirūt, quaſi earum auſtorem iterum ab extremis orbis partibus adeuntes, easq; quàm ornatiffimas ex Florentina ciuitate comparatas, quam ſcis, ō Leonelle, omnium nunc Italiæ ciuitatum, & literarium ſtudio rum politiſſimam. Hæc Feltrino memorante, Alberti ambo pariter aſſentiebant, nec non pleriq; ſociorum. At Leonellus, Vna hæc ſanè pars eſt, inquit, ō magnanimi equites, bibliothecæ poliendæ non omittenda, ut libri quàm pulcherrimi ſint, & apriſſima librarij manu deſcripti. Non tamen omnis in hoc politiæ genere, nec in umbilicis nitentibus aut phaleris, literarū picturis, & tabularū regumētis noſtra uerſatur intētio, ut Æneæ contigit, cū pictura inani paſceretur. ſed uulgò ferunt, equū qualem cūq; addita phalararū ornamēta ueluti pulchriorē, non meliorē tamen efficere: atq; librorū in ſupelleſtile curioſius recensendum. Equidem eam in primis ego dixerim librorum politiā, ut quàm correctiſſimè ſcripti ſint: quòd niſi doctus peritusq; librarius nemo præſtare poterit, ſiue iſ Florentiæ ſit, ſiue aliarum mundi ciuitatum. pauciſſimos autem huiusmodi librarios aduertimus.* Nam & in hoc autogra

*Hoc nonnihil præter decorū dici uidetur, cū ſermonem uelit uideri, quæ ſcribit.

pho

pho cōqueror mihi non ubique satisfactum, sed malè exscriptum. Cum malæ sit consuetudinis ab indoctis opera transcribi, & doctissimum quēque pudeat aliorum scribere uolumina, quorum tamen laborem postremò uideamus inemendatos libros corrigendi. Cætera demum, quoniam de meliori politia tetigimus, quo copiosius splendidiusq; cōueniant, non arbitror negligēda. Sunt enim qui libros purpura, serico, margaritis, auroque uestiant. Nam librorum pulchritudo ad legendum plerosque magis inuitat, uti detora militem armamenta animosiores efficiunt. Meministis siquidem apud Curtium, quā Alexander gratulatus est adepta intra Darij tentorium arcula preciosissima, in qua ueluti magna Homerum familiarem suum reseruaret. Alios autem contrā scripturæ uerustas & fulgor demulcet magis, tanquam parētes quidam seueri nō de filiorum forma uel cultu, sed moribus tantum solliciti sunt. Alij cū uirtute simul dignitatē indolis & oris gratiā appetentes, eadem ratione à nobis modò demonstratū, cum in exequēda politia nouitatem bonitatemq; librorū æquē intelligi uoluerimus. Sed ad librorum numerum in primis comparisonem è Marone tuā accedo, quam satis iniquè, Feltrine, nec de pari sciētiae genere protulisti: ut si de Cicerone, aut Quintiliano & Fabio, Camilloque disseruisses, hinc probitatem, illinc doctrinam eandem ferre demonstrans: sed uelut inter armigerum & citharædum disputationem affers. Idem de poëta historicoq; dictum puta, uter præstātior haberetur. Etenim styli magnitudine plerisque

locis

*Delectantes,
pro delectati,
quo aliquoties
utitur.*

locis pares incedunt ad Romanæ morem eloquentiæ: cæterum metri gratia, canorisq; dulcedine Maro longè superior, arbitror equidem pro iudicantium uarietate unumquenq; literaturæ studiosum, alium alio magis auctorem magnificere: in quo genere, ut nunc iuris civilis, aliarum quoq; scientiarum studiosos omit tam, quadruplicem ferè in eligendis libris contentionem afferri uideo. nam quidam sunt historia uehementius * delectâtes, ut hic noster Feltrinus, ut uos Alberti, qui rarè poëtas nominatis, in ore autem semper habetis historicos: alij qui carminis uoluptate potius alliciuntur, tâquam apes floribus: pleriq; philosophiæ studijs incumbentes, quo sapientiores habeantur, & morale & naturalem, eamq; simul quâ metaphysicam dicunt, alijs scientijs anteponunt. Rursus qui alia ex ijs magis æmulentur. Sunt & qui omnia hæc relinquentes theologicis tantum disciplinis inserviunt, à quibus tamè, quæ supra naturam est, non abhorret: uelintq; non minus oratores, magnique præceptores apud multitudinem æstimari. Diximus horum quadruplicem primùm esse differentiam, nunc in quot oblectationum uarietates ratio hæc extendatur accipite: nam ex ijs quos historiæ studijs adhærere proposuimus, alij T. Liuium, & tu Feltrine in primis eligentes, ut socer etiam meus rex Alphonfus Cæsaris commentarios, & Tranquillum ad cælos efferunt: pars Salustium, quidam Curtium anteponunt: nonnulli compendarios præcipuè læstitant, ut Iustinum, Valerium & eius generis. idem de tribus reliquis scientiarum generibus intelligendum.

Idem

Idem de ijs, quos & Cicero noster in Catone memorat, astronomiæ, geometriæ uel sic adeò intentos & in senili cura pertinaces, ut domesticis priuatisq; rebus omisissis, dies ac noctes indefinenter in eis detinerentur. Age, dimisso igitur tot electionum turbine, ad eam, si placet rationem accedamus, ut ex multorum generibus auctorum, qui ad instruendam bibliothecam, non dicam omnium, sed ingenui ciuis & inclyti principis, ut nostræ nunc uidetur professionis, præstantiores enumeremus. idem omnes precabâtur. Tunc Leonellus: Decet enim in primis ea librorum uolumina perquirere, quæ hominem efficiant eloquentem & industrium, à naturali usu minimè discedentem: propterea quosdam licet non indoctos, phantasticos & quasi phreneticos uulgo appellat, seu qui Plautinas fabulas iocosis salibus, nimiaq; eius styli mutatione prosequuntur, seu Lactatianam doctrinam plurima cum tristitia & admiratione uenerantes: siue qui domi suæ alioquin lectione continua præpediti, foris autè multa inconcinne dicunt, multa uulgariter & ineptè efficere conantur, quæ à ciuili consensu, eorumq; scientiæ professione dissentiant. Virgilius igitur in primis, si poësim affectamus (nam adolefcētes plurimum decet) atq; Terentius mox in bibliothecam nostram adsciscendi. Hic autem librorum mentem potius quàm scrinia uel parietes accipimus. nam quid tandem picturatæ bibliothecæ, auratę te studines, quòd ipsi libri sæpissimè numerati, peruerustissimiq; nobis auxilio fuerint, nisi eorum frequentissimā familiaritatē habeamus?

b

Cum

Cum quibus poëtis Cicero de officijs uirtutis præceptor, & Salustius uitiorum castigatorem, habendi sunt. ex his enim eloquentiæ satis, & morum emendationis, & in re militari urbanaque cognitionis acquiritur. Accedit præterea, ut hi quatuor auctores celeberrimi longe ante alios uocabulorum proprietatem obleruent: ne enim à poëtis primum cœpisse pigebit, quorum eo altiora uigent ingenia, quo magis animum delectare uidentur musico quodam artificio, unde plerique poësim, musicam, picturamque cōsociat. Dicimus autem meliores non omnis generis poëtas, unde merito eruditissima carmina scribentibus, poëtæ nomen inditum est, quod factorem uel auctorem, & ferè primum indicat: & ipsum poemam, factum uel opus: ac ipsum Deum Græco uocabulo ποίητον sæpè nominamus: hoc est, poëtam. quamuis pro more sonorumque magis latinè factorem interpretamur: huicque diuino pioque generi non irreligiosa, ut stultum uulgus existimat, laurea dicta, aliaque ab Imperatoribus munia donari solita. Ad hoc in lectione carminis ijs, qui metricam & solutam tractant orationem, uoluptas accedit maior: faciliusque carmen memoria retinetur & imbibitur, quo sensus præcipuè iuuenilis cum delectatione simul in sermonum grauitate nutritur. unde illud Horatianum,

In poëtica. Qui miscuit utile dulci Lectorem delectando, pariterque monendo. Quod si ex omnibus Latinorum poëtis præstantissimus quispiam mente habendus, ore semper recitandus, unicus est Virgilius. Arbitror enarrari non posse parentum, maiorumque intima gaudia, cum minores natu
interdum

interdum coràm aspiciant Virgiliana carmina recitâtes: uti Poggium nuper audiuius senio rem ex oratoribus nostris exultantem, simul & præ gaudio lachrymantem, cum filium secundum Aeneidos librum recitâtem audiret. In Terentio certè & Officiorum opere, ac Salustianis historijs omnia naturalia uigent documenta: non tantum uerò, ut in Marone faciendâ potentia; uocabulorum, sed moderatæ satis eloquentiæ. nisi enim Virgilius poëtica quædam admisceat figmêta, & diuorum compellationes, quibus tamen frequentius ac prolixius Homerus utitur, historicus prorsus, ac multo magis quàm Lucanus uideatur: quod ideo maximè cavit, quo non poëta solum, sed optimus ut esset poëta, consequeretur. Adeò enim iuxta rerum naturam eloquitur, ut nihil possit ad humanitatis mores propius accedere. In qua quidè re ego longissimè dissentio, ô Feltrine, qui hunc poëtam dixeris utraq; philosophia carentem, quod multo magis in Homerum auderes, quo quidè nullus pinxit fabulosius, heroum gesta describès: nec aliquis ob id eum tamen in naturalium explicatione superauit, in Odyssæa potissimum. sed ad nostrum redeo. Igitur in fingendis animalibus, syluis, fluminibus, montibus, campis, cõsitis atq; syluestribus (nâ quid de Bucolicis ac Georgicis dixeris? nunq; ea cū philosophia morali naturali; cõmerciū nō sint habitura?) ad hoc in describēdis rēpestatibus serenis uel nimboſis, pelago, pcellis, nauibus, portubus, cõuiuijs, amoribus, uenationib. edificijs remotissimis à nostris nationib. si de pastorib. Scythi-

cis, Aphrisq; notaueris, consilijs, prodigijs, augurijs, exercitibus, ducibus, prelijs, iocosis atq; tenebribus, ætherëis atq; terrestribus, sacris atque profanis, deniq; supernis & infernalibus: nullus Latinorum æquè subtilis disertustie, nullus ad naturalium conformitatem accommodatus, ac in Liuiο tuo, Feltrine: & si eius omnes historici quatuordecim (ut aiunt) Decadas euolueris, nequaquam tot generum exempla comperias. In quo quidem poëta tanta dicendi copia gratiaq; à dijs data, tantaq; elegancia est, ut quo magis legatur, eo plus commoueat ad legendum: doctissimosq; nonnullos dicendi solitos acceperim, sese quodcunq; orationis genus edere uellent, tam ex huius operibus quàm Tullij, quàmq; Homeri commodissimè posse deligere. neq; mirādū, si quod in Græco poëta floridum, frugiferum, iucundissimūq; sit, in eodem Latino comperis æmulatū, cum tamen ille libros octo & quadraginta, ut Græcorum est multa eloqui, hic nedum illorum dimidium explicuerit. Quid dicam de sermone aptitudine in metro potissimè conseruata? de styli magnificentia? quæ duo simul etiam ab historicis non omnino seruata sunt, nō ab oratoribus & rhetoricis superata, cum ipse oratoriam, historicam & poëticam simul artem diligentissimè conseruet. Dissolue carmē eius in prosam, fac pedestrem orationem, tam eloquenter ut Liuius, rhetoricè tantum ut Cicero dissertabit. Quid mirum igitur, si priuscorum eruditissimi, diuinæ etiam legis doctores tantis eum laudibus extollant, ut ipse aliquādo Hieronymus cum eo de religionis cultu con-

tu contendens, rursus alijs in locis sibi sese cōciliet, poëtæque diuinum ingenium admiretur. Nam quod de scribentis Liuij admiratione idem Hieronymus & Liuius pariter extulerunt, ut ab extremis orbis partibus ad eum uisendum aduenirent, uti modò Feltrine meministi: idem de Virgilio, ac multo magnificentius ab eodem Plinio testatum est: mortui etiā poëtę cineres & urbem, seu in qua defecit, sive natus est, plerosq; pro numinibus sacrarijsq; coluisse. Ergo non puerile Virgilianum opus, quamuis teneris annis addiscendum: sed cum in eius doctrina tanta sit autoritas, nec minus in legendo modulatio, in adolescentia autem lenitas plurima, illius etatis feruore indicatur, discendiq; lasciuiam huius diuini poëtæ miram quadam bonitate posse temperari. Quodd si fundamenta Virgiliana uelut in extruenda domo prius iniiciant florenti ætate eius disciplinis assuescentes, tum quicquid ualidior ætas ad discendum persuaferit, liberius ingressuros. Ad hæc Feltrinus: Videris, inquit, omnia principis scientiarum officia in hūc unum poëtam ingerere: cur igitur à nonnullis & quidem ueterū peritissimis carpitur? Leonellus, Itidem apud suos Homerus nec carpitur solum, sed ex ciuitate bene instituta proijcitur. Cæterum hoc contentionis genus nō secus est quàm de thorace solidissimo, in quem cum experientie fortitudinis studio tela conijciunt, frustra ipsa resulat. Sed de huiusmodi uinculis alijs, itemque de Maronis præstantia memorandum. De Terentio ferè idem intelligendum, uidemusque ex ijs duobus poëtis exem

pla apud omnes frequentiora, ne miremini, si de iisdem plus quàm alijs disseruerimus. Docet enim in primis ipse Comicus naturaliter uere, prouidum & cautum hominem fieri adulantibus: ijsque adhærere negotijs, quod optimum est, quæ consilio regi possunt: cætera uti uana inutiliaque relinquenda. Vnde plerique de miror, qui Terentianam uilem admodum dicerent esse materiam, nō ideo ab illustribus uiris, sed plebeis tantum legi dignam: cum Tullium tamen uideamus summum oratorem atque philosophum, & qui tot magistratibus in urbe floruerit, eundem poetam familiarem suum appellare. Neque satis credendum, Græcorum ueteres tantarum artium magistros huic scientiarum generi, præcipuè comædiarum in uentionibus tam leuiter insudasse. quod si diligētius aduerteret, Thrasones quidē & parasiti maioribus apponuntur: itē, quæ de Phædria & seruo cōsulente, non minus ea principantibus quàm plebeis documenta conuenire censuerint: turpeque regnantibus in meretricum & seruorum amores labi, periculosius etiam à gnatonibus decipi, & histriones ocia terere: quorum frequentia multiplex, nec edacibus solum immixta seruitijs, sed discipulorum animis infixæ, regijsque palatijs obuersatur. Quo quidem est difficilior præcauere, paulo superioribus annis à genitore Nicolao didiceram, cum quidam armatorum ductor æmulusque Comitæ Alberici, uiri acris ingenij, nec ineruditi, cuius fuerat oppidum Iugi, quod nunc nostri iuris est, in proximam syluam plerunque explorationis potius occasione

sione quàm uenationis, ut rebatur, accessisset, quo commodius cum eius loci pastoribus colloquium pertentaret, ipsum Comitem ei aliquando dixisse contra armatis equitibus præcedentem, Non tu hinc abis? Scin-
tu ut tibi res sese habeat? si quicquam hodie siue aliàs hic turbæ feceris, faciam ut huius loci dieiq; meique semper memineris. ac ille eum uenationis causam, armaque uenatoria, & eis se pastoribus fretum ostentaret, ut ferarum indicibus, dextera elata adiecisse Comitem fertur: Scis quàm pastoribus & uenatione frerus? Ductor edico tibi, si te hac in sylua offendero posthac, peristi. ut orationis meæ seriem intelligas: nihil est quòd dicas, Alium quærebam, iter hâc habui. Hæc licet populari sermone à Comite Alberico comminata, sic alter regrediens exhorruit, ut non ab homine plebeio, sed prudentissimo duce ac strenuissimo uiro relata uiderentur. Sanè sunt Terentiana præcepta omni hominum genèri perutilia, omni ferè negotio congruentia. Sed quid de Terentio uulgus, cæterisque sentit bonis auctoribus? ita cum adolescentia potissimè amoribus distrahatur, multi illius ætatis adultiores insuper uiri delusi sunt, dum ea, licet inhonesta, stude-
rent æmulari, quæ à Terentio in bonarum rerum euentum concluduntur, aded citharistras puellas amare, rapere, emere, non indoctorum putauerunt, beneque dictum à Mitione: Postremò alij clanculum patrem quæ faciunt, quæ fert adolescentia, ea ne me cæler, consuefeci filium. Nam qui men-

Ex *Ennucbo*.

tiri aut fallere insuevit patrem, tanto magis au-
debit cæteros. pulchrè uerò, sed illud deformi-
ter, si tanto magis coram cæteris eorum lasci-
uiæ, petulantiaq; non puduerit, quam parens
facile fert, uerum enim uero Comici longè alia
est intentio, materiam naturalem eligētis, mo-
rumq; communium, atq; ita uersatilem, perin-
de ac muricem ferreum quacunq; ieceris stan-
tem, ut omni ætati ac humanitati queat accō-
modari. Est apud me libellus dictorum in Te-
rentio Plautoq; notabilium, cum lego nonnū
quam non de Charino, uel de Cherea, seu Pam-
philo, aut Parasito, uel Eunuchō: nam quid de
interloquētium nominibus curem? nisi quòd
uocabula græca alia *gratia salutē, alia à mo-
ralium negotijs tractare uideor, in quibus de
re pariter militari, ipsaq; strategemata percipi
possint. Quòd si quis mihi forte recitet, Dum
animus in dubio est, paulo momento huc atq;
illuc compellitur: aut, Ingenium omnium ho-
minum à labore procliue est ad libidinem. uel,
Homo sum, humani nihil à me alienum puto: si
ue, Ita esse comparatam hominum naturā om-
nium, aliena ut melius uideāt ac iudicent quā
sua. Sunt autem huius generis & ponderis a-
pud Comicum infinita: non quidem inter ser-
uos amatoresuē contentiones audire uidear,
sed de omni hominum genere naturas & ratio-
nes afferri. Quid illud admirabile? Homo ho-
mini quid præstat? stulto intelligens quid
interest? Nam quantum imperator impe-
ratori præstat, rex regi? sed me continebo,
ne de comœdia disputans, in tragœdiam uer-
tar immoderatus, ut Donatus ait, qui quan-
quam

*Locus sine du-
bio mendosus.*

quam admonere in comœdia, mediocres dumtaxat hominum fortunas uersari, paruos impetus, leuia pericula: tanta tamen in huius Comici insinuatione efficacia est, ut de maximis simul rebus possis & uaria sæpè ratione concipere. Itaque stylus eius uolubilis interdum, nonnunquam constans, multicepsq; non exquisitus, elegans tamen & suauis: non uenustus lasciuusq; formosus uerò, cōtinens & grauis. Ad hoc iuxta naturam scribere Terentiū, uel ex hoc intelligas, cum Demeam rusticum & durum semel induxerit, se contra naturā facere, quòd Syrum blandè alloqueretur, cum proteruè ut assueuerat, compellare debuisset. Illud profectò opere precium est cognitu in carmine trimetro iambico, tantam oratoriæ facultatis industriam seruare, nec inficiente Donato, ut in laudando, criminando, cōgratulando, expurgando, cōsulendo, simulando ac dissimulando, iste sit poëta solertior. Videtur apud mediocriter doctos facillè intelligi posse, quod idem de Marone ferunt, ideoq; communiter ab omnibus ferè ludimagistris lectitatur: sed nisi Donatum prius euoluerint, quamquam & in eo multa deficiunt, aut Græcorum poëtarum familiaritatem, rhetoricæq; artis & figurarum cognitionem habuerint, eum penitus nō intelligant. Idem in Officiorum libros dictum uelim, quorum suprà mentio facta: sed de Ciceronis præstantia multa dicenda forèt. Est enim id opus naturæ simul & uirtuti consentaneum, hominem ad optimos mores, ciuiles & imperatorios pariter inducens: quod arrogantiam, ambitionem, ac maximè solitudinem,

nem, ut officijs inimicam : ad hoc seu avaritiā seu profusam largitionem, non liberalitatē tamen docet effugere: præterea rem uxoriā curare, familiārē & familias augere, honores, magistratus, plebeiosque fauores sine inuidia acquirere. Cuius disciplina à Terentiana tamen differt, quamuis uterque in morali philosophia plurimum polleat: quòd Terentius callidiore fieri docet, & in quærendo solertiorē, quod ex illo præcipuè dicto colligitur: Inescare nescis homines, nunquam rem facies. quo mihi Terentius familiarior existimatur, & in perdisendis gerendisque mundi uicissitudinibus accommodatior, cum mortalium genus considero in uitia pronius, apud quos rapere, fallere, per libidinem cuncta agere, frequentius est: & illud ab eodem in meretrice dictum, nihil præter precium dulce esse, quàm quod de duobus honestis, quid honestius cogitandum. nam de utilibus ita utilius existimatur, ut eodem teste Cicerone, utilitatē omnes expetamus, ad quā toto impetu rapimur, ad eò ut Terentij doctrinam Diogenis præceptionibus rectius compares, plurimosque sibi obsequentiores inuenias: de officijs uerò Antipatri doctrinæ, eique consentaneos bonos uiros rariores. Præterea hoc in loco si uultis à me quàm breuissimè de præstantissimorum numero concludi, Virgillum semper dixerim, Terentiū, Ciceronemque. Sed Ciceronis multa sunt opera, omniaque perutilia, atque Salustium excellere. de quo historico plura à nobis alio loco dicenda, quo cæteros liberius prosequi ualeamus. Neque enim ferè præter hos quatuor alij ab eruditissimis

Gram-

Grammaticis testimoniorum gratia proferuntur, quo bene memineritis, in aliorum auctorum lectione non eandem ubique seruari proprietatem. Tum Feltrinus: Perge, quæso Leonelle, reliquos etiam nobis enumerare, quandoquidem ex Thoma tuo Reatino abs te nuper nostro ordine donato, memoratiuam artem didicisti, ne tanquam in pauperis domini bibliotheca commoremur. Sequar igitur, Leonellus excepit, numerum in catalogi speciem recensere, qui bibliothecam instruant, & à poetis rursus incipiam. Opera Ouidij, maius metamorphoseon, & minora cuncta habenda sunt. Maius siquidem ad omnium penè fabularum cognitionem, quas & philosophum & oratorem scire non inutile est. Afferunt enim fabularum recitationes, & ut Æsopi Græci sunt, inter grauium sententiarum commemorationem, uoluptatē aliquando, liberioresq; nobis aperiant beneuolentiæ capeffendæ occasionem: minora autē ad carminis instructionē. Deniq; sic de Ouidio, ut Terentio modò dictum, intelligamus, non ideo perlegendum, ut ardentiores in libidinem efficiamur. ipse satis enim est sibi, quod exilio pœnas luit. Sed quis legē det amantibus? imò uerò per eius promptissimi poetæ familiaritatem carmina sua sæpè cantando, & ipsi uersus componere moneamur. Sed hoc à teneris annis experiendum. nulla certē à magistris metrificandi doctrina dari potest huiusmodi sedulitate præstantior. Subinde omnia Horatij opera tenenda sunt. non eandem habere uidentur Camœnarum dulcedinē ætate nostra elegijs & heroicis tantum assueta, li-

ces

et priscis fortè temporibus ea Lyricorum genera summè delectarent, quod ex Martialis etiam carminibus comprobatur. Sed ad poëta erudiendū, siue eum qui poëta fieri cupit, plurimum confert, præcipuè dē poësis artificio ad Pisones. Vtitur & ipse epitheris, quæ nos adiectiua dicimus, gratiosis atq; facilibus. Eadem ferè epithetorum cōmoditas ex tragœdijs Senecæ decerpenda. neque enim idem Seneca fuit, quamuis ambo Cordubenses, qui moralis philosophiæ opera conscripsit, ut multi opinantur nominum similitudine decepti, nec styli differentiam aduertentes. At Martialis duos inquit Senecas. Iuuenalis Satyricus ut habendus est in bibliotheca, sic etiam intelligendus. Turpe quidem uideretur, plerosque multa scientiarum genera profitētes, eum ignorare auctorem celebrem, disertissimum, acrem, facetissimū, ac in philosophia morali copiosum. Acuit enim eius lectio uehementer ingenium, uirtutem excitat, mentem eleuat, ueræ laudis gloriam, & nominis claritatē in primis nobis cōmēdat: nec minus in humanis negocijs quàm Terentius instruit, solertesque reddit & industrios. Nam in primo statim limine uigilans, ardensq; præceptum. Semper ego auditor tantum? nunquā ne reponam? Ad id enim uidelicet laboris nostri summa contendit, ut ne nobis ipsis solis continuè discendo legendoque, sed alijs tandem scribendo, nouaq; fingendo prodesse ualeamus. Denique etiam Persio delectabilior est ipse Satyricus, in eoq; orationis genere longè copiosior: quem si Quintilianus ante eum natus agnouisset, de Persio creditur nullam

nullam fortè mentionem editurus. Cæterùm ob potentiorē in uitia dicacitatē, non publicè adeò legendus, sed in bibliotheca tractandus est. Si qui uerò Plautum præter Terentiū diligunt, non temerè faciunt. habent enim maiorem, sed laxiorem, & si dici fas est, lasciuiorē quàm Terentius eloquentiam, habent iocos plurimos & sales. Vix in Terentio aliquando ridetur, quoniam ludos eius & risus perinde ac idem ipse sit histrio, iniecta quadam calliditate reprimat: in Plauto autem tot fatetias & lepōres inuenias, ut se penumero ridere necesse sit. Verùm omnia Plauti uocabula non sunt imiranda, quæ decentius Comico stylo conueniunt. Terentius ad imitationē aptior est, quoniam in rebus communibus communi quoque sermone fungitur. Plauti ætate hac uiginti comœdiæ possidētur, cum paulo antea uix octo legerentur, & eæ non omnino perfectæ: quarum Amphitryonia, Aululariaq; ita uulgatæ, risuq; completæ sunt, ut quidam eas memoriter recitarint: tum Captiui, Asinaria, Miles gloriosus, & paucae gratiores habitæ, & eæ pariter non ubique perfectæ. Tullius Truculentum, Pseudolumq; commendat. Terentius, Commoventes, qua fabula adhuc caremus. sed in qualibet multa sunt iucunda. Statius pariter in familiaribus complectendus est, & Iuuenalis præcipua commendatione, qui de Romanis in eum plaudentibus dixit: Curritur ad uocem iucundam, & carmen amicæ Thebaidos, lætam faceret cum Statius urbem. & Virgiliana quoad potuit imitatione, quanquam non tam stylo quàm materia secutus est, ideoq; inferiore

feriore lyra. Huius duplex opus: Thebaidis maius, & minus Achilleidis, multæ delectationis opusculum: ergo & Tibullus itidem, licet in pentametro suscipiendus est, quoniâ ab Ouidio celebratus: decet enim eosdem & nos habere commemorandos, qui ab antiquis laude dignissimi exculi sunt. Celebrantur & Catullus, Martialis, Propertius, Claudianus uterq; cuius minus opus de raptu Proserpinæ nō iniucūdum. nec omnino Lucanus excludendus historiæ Romanæ dignitate, Lucretius q; antiquitate uenerabilis. nam de nimia Ennii antiquitate, seu styli eius ratione satis notum: cæteros uerò, quos non cōtemnendos ponimus, ex ijs dicimus, qui facillè reperiūtur. nam Marsum & paucos, licet à Martiali commendatos, quis familiares habeat, uel ad bibliothecam replendam, magis quàm poliendā opportunus arbitretur? ut Gualterium de Alexandro, qui Curtium superasse credidit, cum sit inferior: ut Auroram atque eius generis auctores, quorum ideo nomina nunc omittimus, ne uel inuidiosa quibusdam, uel certè nobis ridicula sit recitatio: quos ita cōtinendos intra bibliothecam Veronensis noster instituit, ut cum opus foret aliquādo minoribus amicis libros cōmō dare, ex eorū grege nō immeritò mutuemus.

AB EODEM LEONELLO, DE eloquentiæ studijs, præcipuè ex Tullianis operibus: ut epistolis, orationibus, & rhetoricis ad Herennium, ac geminis oratoribus.

Pars IIII.

QVoniā uerò de poëtis apud Latinos satis dictum, ad cætera eloquentiæ studia proceda-

cedamus. Iam primùm enim nulli dubiũ, omnia Ciceronis opera commodissima, quòd in eis sermonum proprietates obseruantur. Vnde Quintilianum sapienter admonuisse constat, illum se sibi profecturum scire, cui Cicero ualde placeret. In primis igitur ad perdiscendam tabellariam elocutionem, Epistolæ familiæres perlegendæ. Elocutionem uerò eam dicimus ipsius ore magistri, quæ in uocabulorũ non solum expolitione consistit, uerumetiam colligatione seu dispositione partium orationis. Quippe cunctos licet *Dictionarios euoluas, nequaquam tamen sermonum concinnitatem excipies. Ergo epistolæ simul addiscendæ, non uocabula singillatim inquirenda. Est autem apud Tullium epistolarũ usus longissimè à communi aperta; scribendi consuetudine dissentiens, & qui nullis sit concionariæ orationis partibus obligatus: ut exordio, diuisione, & id genus. Falluntur namque arbitantes, ut sunt pædagogi plerique, epistolam non ornatissimè cõponi, nisi oratoris exordio præfulgeat. In quo genere sunt Cassiodori epistolæ, qui Boëtij quoque temporibus atque iisdẽ uixit auspicijs. Sunt & nonnullorum epistolæ ita principiorũ ambagibus inuolutæ, ut quid ipsi sentirent, fortasse nescierint: sed Tullianæ Plinianæq; uideantur, in quibus à narratione frequētissimè statim incipitur, ab exordio autem rarissimè. Quarum quidem Tullianarum nonnullæ pulcherrimæ, aliæ etiam interpositionibus græcis adornatæ, præcipuè ad Atticum, quæ intellectu difficiliores sunt, & quasi superflue græca ignorantibus, præsertim cum

Alij dicũt Dictionaria, sed utrunq; barbarum: Lexica, Græci.

&c

*Epistolæ di uer-
bum nouitate
fugiendum.*

& nostri librarij eas dictiones aut corruptissi-
mè scripserint, aut inanes relinquant. Cæterum
in omnibus Tullianis epistolis certissima ex-
empla sunt conficiendarum eleganter epistolarum:
quo magis illorum disciplinæ reprehendendæ,
etiã uictus causa committerent, qui propo-
sitis in * epistolandi uel ornandi genere qui-
busdam effiguratis gradibus, quasi memoriæ
artificialis imaginibus ita sese facturos pollicé-
tur, ut breuissimo studendi labore omnem pe-
nitentiam oratoriam artem exhauriant. Hoc uerò
est uelut rudes adolescentulos in Tullianis ar-
tibus non expolire, sed expilare. quemadmo-
dum ex aliena prouincia præcones quidam ple-
bei superueniunt, bullatas literas magno po-
puli concursu præ se ferentes, alios autem me-
dicinarum genera profitentes uideas: quorum
alteri omnium animas delictis & pœnis abso-
lutas, ad cœlorum regna transmittunt: alteri om-
nes corporum debilitates protinus ablaturus
persuadent, cum prius è stolidâ plebe pecuniâ
sint emuncturi. Itaque nisi familiares Epistolas
sedulo usu perceperis, ex eisq; passim decer-
pendo & æmulando quotidiana exempla ten-
taueris, frustra Sophistarum opem implores,
in arbuscularum picturis rhetoricales nidos ædi-
ficantium. At enim quas ad Atticum & Quin-
tum fratrem separatim edidit, non tam ad scri-
bendi instructionem necessariæ uidentur, quàm
temporum illorum cognitionem, præcipuè ad
Ciceronis rerum historiam accommodatæ. Pli-
nij minoris epistolæ, quarum nuper centum &
uiginti quatuor cum prioribus inuentæ: & pa-
negyris, quam de Traiani laudibus ediderat,
mate-

materiæ copiosæ sunt, & elegantis styli, separari tamen à Tulliano. nam non idem habent artificium, non eiusdem officinæ facilitatem ad epistolariam eruditionem. Scripsit & alia hic Plinius non incultra uolumina, libellumque præcipuè de claris uiris illustrissimum, summaque breuitate. cætera usu non habentur. Post has, inquam, Tullianas epistolas, uel cum ijs simul rhetorica ars ad Herennium perdiscenda, nec multo post orationes euoluendæ, in quibus ut suus auctor proficetur, maioris est eloquendi. Nam ut ex rhetorica arte theoreticam, sic ex ijs practicam accipimus: ac primum quidem laudatorię, defensorię uic, inde Catilinarïæ, quibus & Philippicas Verri nasque coniungimus, ut scilicet in demonstratiuo ac iudiciali genere pariter instruamur. Quanquam iudiciale nunc non ad eos, qui oratores appellantur, sed aduocatos seu causidicos attineat. de quibus Iuuenalis: Inde cadunt partes in fœdera pragmaticorum. ij dēq; forenses dici soliti. Olim uerò nec orator fuit sine ciuili iuris cognitione, nec iurisconsultor habitus sine oratoria exercitatione. Præter has de Oratore seu de oratoribus, maius & minus acquirenda sunt opera. Quinetiam de Claris oratoribus ad Brutum nuper à Veronense publicatum, dulce, uenustum & necessarium. Adeoque in literati uiri probitate multipliciter laudanda, seu laudandis diuersis auctoribus cōueniens, ut nihil in eo genere tam elaboratum putem, nihil in commendationis arte tam copiosum atque delectabile. Et quoniam ulterius de Ciceronis etiam operibus

c men-

mentio fiet, ad huius oratoris in eloquētia precepta, Quintiliani mirificas institutiones non indignè cenſeo associandas: quanquam ex eis fuere, qui librum duntaxat decimum, uel certè alijs præſtantiorem, eligerent. Eius uerò declamationibus in tali genere nihil æquè comparabile legitur, quafi id opus pro rhetorica & arte oratoria ſumma, ad Ciceronis æmulationem cōpoſuerit. Sanè multo elegantius quàm Seneca ſuas edidit.

AB EODEM DE HISTORIA
rum exercitatione, ad proſuſſorem eloquentiam com-
parandam. Pars V.

CÆterùm uel ad confirmandam uel corrigendam eloquendi nimiam facilitatē, ac uelut fluuium moderatius intra eius alueum cohibendum, hiſtorici habendi ſunt. Eſt enim hiſtoricorum ſtylus inter oratores e-
mendatior, cum eorum interſit, plurima breui oratione comprehendere: eſt & rerum magnificè geſtarum lectio delectabilis. Quorum & principem, & Romanæ hiſtoriæ parentem (ut tandem Feltrino placeamus) quidam T. Liuium aſſeruerunt, ut opinor operum magnitudine: alij uerò Saluſtius potius aſſentiūtur. Sed & Liuius cum ſtyli politia (nam iucundiſſimè ſcribit, breuiſſimè etiam, ſi multa modicis clauſulis intexta cōſideres) tum uoluminum quantitate mirabilis: quamuis nō ubiq; idem Liuius audiatur, & interdum dormitet bonus Homerus, certè plurimū laboris ac indiſtriæ conſumpſit in tanta hiſtoria ſuccinctè deſcribenda.

benda. Quanquam apud eum, nec minus Plinium ingentem, quidam sermones magnificè
tius ad poëtarum morem deprehenduntur,
quàm pro historico uel certè oratorio modo
conueniat. Hoc enim est quod paulo antè cō-
monui, non omnes scriptores sermonum pro-
prietates custodire. Tullius in pedestri, hoc
est, soluta oratione consistit, Virgilius in eque-
stri: uterq; sua lege contentus. Nec mirū, si poë-
tæ liceat plurima uersibus intexere uocabula,
quæ tamen impropria non sunt, nec indecora,
imò poësi summè cōuenientia: oratori autem
non licet. nec id Tullius, nisi cum pauca metri-
cè loqueretur, attentauit: cæteris igitur minus
licebit. At Terentius se inter utrunq; compo-
suit: utitur enim pro more Comico suis inter-
iectionibus, & antiquitate nonnunquam Co-
micis adhærente. ut, Nequita est, & despiciatā
adolescētiā, & iris in sexto casu: quibus, in-
quam, interiectionibus nec Maroni, neq; Tul-
lio uti concessum: in reliqua styli eorum con-
textura, mirum in modum uocabulorum ea-
dem consonantia, omnes inuicem * adueniūt.
Sed ut ad institutū eloquentiæ corrigendę ue-
niamus, hoc ideo prius innuerā, quòd Cicero
præcepta dat laxiora, per omnes amplificatio-
nis locos liberè discurrens, cum historicorum
ppriū sit uti breuiloquio. Et quoniā in eo scri-
bendi genere multa tamē, ac magna sunt uolu-
mina, præcipuè T. Liuij: nō improbandum eo-
rum consilium existimo, qui cū minus queant
omnia eius auctoris opera intra bibliothecam
cōparare, satis esse suadentiū, omnes historico-
rū orationes, uel huius saltē, quia pulcherrime
sunt,

*adueniūt, pro
conueniunt.*

sunt, uno uolumine comprehendere. Salustij uerò quia apud nos uix duo opuscula super-
fuerunt, paucae sunt orationes: sed eiusmodi
tamen artificijs historicæque rationis ad Ro-
manam grauitatem, ut planissimum sit, reli-
quos historicos in contexendis orationibus
exempla ab eo sumpsisse, nam odia, simultates
ue tribunorum plebis aduersus potentiores
ijsdem ferè uerbis utrinque pariter aduertun-
tur, eadem rationis compositio est. Cum pro-
logos autem Iugurthinæ, Catilinarisq; confi-
deras, quem maximum ex Stoicis non te pu-
tas audire? Cuius utinam omnia scripta adhuc
extarent, cum uix omnes saltem eius reliquias
habeamus. Sed de Salustio aliàs. De Q. Curtio
eadem propè querela est, cuius laceratum o-
pus legitur: quanquam Græcorum & Ariani
constat historia, ex quorum fontibus hic scri-
ptor uel interpret miræ dulcedinis regisq;ue
profectò magnificentis par ab Alexandro nō
degenerans, opus suum excudit, cuius sum-
mæ sunt dignitatis & historicæ suauitatis o-
rationes. Cæsaris egregia sunt Commentaria,
ut cætera magna eius uiri facinora admiran-
da fuere: quem ultra imperatorias & milita-
res artes oratorem bonum fuisse, promptissi-
mumque scriptorem, & sua exempla, & uere-
rum testimonia declarant. Cæterum eius-
dem scripta priora de Gallico ciuiliq;ue bello,
à Cicerone etiam in libro de Claris oratoribus
commendantur: non tantæ tamen eloquen-
tiæ, ut uulgò feruntur, quod ideo auctoris i-
psius claritate procedit: posteriora autem ab
alijs eius ætatis auctoribus adiuncta, sic ple-
xisque

risque confusa sunt locis, ut somniantem pures audire. Ad hos uolumina compendiaria breuitatis gratia admodum utilia, iucunda, expedita quis ignorat, & Romanæ prorsus eloquentiæ? ut Flori, Solini, & id genus. Contrà uerò historiarum materia, ut aiunt, uastissima quidem asinorū onera, ac eiusdem molis Vincentios, qui historias scripserunt, magnaque historicæ sermonumque improprietate laxius abusi sunt: non utique tantæ immensitatis homines, quasi Polyphemos uel Cyclopes intra bibliothecam nostram hospitandos arbitramur. Quorum compendarios aliquanto tolerantiores dixerim, quanquam ab eorum stylo sententiæque parum differentes: ut Eulebium, Paulum Orosium, & consimiles.* nam de Iosepho, quem alij Græcum, sed Iudæum, Hegesippo quoque recte, rectius plerique diiudicant ex eius barbaro nomine: latini tamen styli iucunditate, quem Romæ didicit, publicis honoribus insignitus, ita censendum existimo, ut inter historiæ peregrinæ scriptores egregios suscipiatur. Quidam ideo à Hieronymo seu de barbaris, siue græcis literis translatum crediderunt, quod ipse diffiteretur, quo cū & eiusdem historiæ uenerabilis scriptor Hegesippus complectendus: uerū enim præter hos & alij sunt historici penitus admittendi ad eloquentiam, nescio quo pacto à superioribus differentes, regiæ tamen imperatoriæque maiestati conuenientes. Quorum Suetonius est in primis de XII. Cæsaribus: illustre quidem opus, sed styli, ut diximus, remotioris, quem tempore secuti, ordineq; dicendæ mul-

Flavius Iosephus Iudæus sine dubio græcè scripsit, nō Ebraicè aut latine: sed post in latinum sermonem conuersus.

Iacti sunt Spartianus & Capitolinus, scribētes quæ à Suetonio posteris forent commendata: nam in calce Domitiani reliquit de abstinence & moderatione insequentium principum. Nec Corneliorum opera, Taciti & Nepotis omitterenda sunt. Plutarchi quoq; ad historiam potiora existimantur, quàm quæ in philosophia seorsum edidit: ex quo nostra tempestate plurimæ factæ sunt translationes, ita uarij styli, uti diuersi sunt interpretes. His cum latina transcriptio Laërtij Diogenis associanda est, pro tot philosophorum ueterum cognitione dignissima, opus Nouelli Ambrosij monachi. Quanquam de græcis authoribus dicere alio loco reliqueram, ita seu latinè iam facta, siue adhuc græca cognitu sunt necessaria.

AB EODEM, DE LIBRIS VER-
naculi seu materni sermonis. Pars V l.

Hic cum Leonellus paululū resedisset, Feltrinus interceptit: Quid autē de Apuleio, & Asino nostro aureo? de quo, ut abundā-
tius cum meis ridere possem, eum ego ipse in uernaculum sermonem transtuli: an non ea fabula, ut Plautina, delectat? At Leonellus: Equidem inter fabulosa recipiendum arbitror. Cuius stylus ideo uarius, incōpositus, rigidusq;,
*auctori Græco, minor fuerit nostri sermonis familiaritas. Denique cum iam in omniū media turba consistimus, huius asini mentio quoniam abs te uulgaris effectus est, menti subiecit eos nunc libros memorare, quos apud uires & liberos nostros nonnunquam hybernis nocti-

*L. Apuleius
certè Afrus
fuit, nō Græcus,
ut ex ipsomet
liquet.*

noctibus exponamus. Sunt qui putent, in quo
 ridiano colloquio plebei quoque sermonis au-
 ctorum consuetudinem plurimum gratiæ &
 eloquentiæ conferre. Vnde etiam uili sunt no-
 strorum quidam, præsertimque meliores, ue-
 terum libros in patrium trāsferre sermonem:
 principum etiam auctoritate deducti, qui sibi
 transferendos mandauerunt. Sed eiusmodi
 tandem laboris sui mercedem interpretes ac-
 cepturi, nempe ut à sapientioribus accusen-
 tur, ex latinis bonis, uulgares non bonos red-
 didisse. Quodd si ad principantium mores &
 ingenia eiusmodi opera conferre censeant, ut
 historiarum potissimè, non diffitemur. Sed cū
 uulgaris linguæ sint, æquè talium animos prin-
 cipantium & plebeiorem conferendos ego
 censeo, quodd utrunque genus literarum eiu-
 ditione careat: quantumuis alterum cœnet
 ostrea centum Gaurana, & toto Cosmi mer-
 gatur aëne: alterum uili strato fictilibusque
 contentum. Quorum operum interpretibus
 id mali genus superuenit, ut cum forrè sermo-
 nes quosdam prauè transtulerint, quos in præ-
 sentia traductorum auctoritate continemus,
 eiusmodi librū credantur non intelligere, mul-
 taque à se delicta cōmitti locis intellectu diffi-
 cilioribus, Cæterū uulgarium auctorum fre-
 quentissima sunt opera, Dantis, Petrarchæ,
 Bocatijque nolumina: sunt & Gallica, Hispa-
 naque lingua, intra nationem nostram adue-
 cta, & pro multitudinis ingenio soluta, * con-
 sonantiq; ratione composita. sed apud plebē
 cōpositionis uocabulo digna. Cuius ideo ge-
 nensis auctores Idiotas nominant, q; illiterati

* Consonanti,
 pro metrica,
 siue rhytmica
 ca usurpasse
 uidetur.

sint, contrerraneo tantum usu loquentes. nam à quo ueterum unquam audiuius, opus materno sermone compositum? Opinantur quidam non uernaculam & separatam, uti nunc est, apud antiquos loquendi fuisse consuetudinem: sed unum omnium Italię ciuitatum idioma, latini scilicet literatiq; sermonis. quod nō procedit, si scriptorum plurimam in stylo differentiam aduertimus: sequereturque magis, nullas unquam puerorum scholas, nullos ludi magistros uel praeceptores apud ueteres extitisse: quorum sepe numero mentionem ab iisdem fieri uidemus, cum domestico sermone inter plebemque uersando, id quotidiano usu facile consequi potuissent. Itaque seu ij uulgariter, quo populo placerent, quas fecissent fabulas: siue etiam grammaticę scripsere, uti preceptor ipse Franciscus, Ioannesq; discipulus: non tamen eos audemus in hanc politiorem, quam nunc struimus, bibliothecam admittere. alius quippe eis locus assignāus est. Cum Gualfredis, Gualterijsque similibus, cum Cassiodoris, & Isidoris Palatini styli lampade, ut ipsi dicerent, coruscantibus. Nunquam hercle eos magnifecerim, dicant quantumuis maxima. nam ut plurimum ijdem mathematici, seu cunctarum artium magistri uideri cupiunt: in quibus nulla grammatici styli sit auctoritas, nulla uocabulorum nisi uulgarium demonstratio. In quo genere omnes adiudicādi sunt, ut breui sententia concludam, qui à ueterum more dis-sentiunt.

A B

AB EODEM, DE MORALIS PHILOSOPHIAE LIBRIS, PRÆCIPUË TULLIANIS: DEQ; PHILOSOPHORUM VETERUM VARIIS OPINIONIBUS, AD UNAM FERÈ TAMEN SENTENTIAM TENDENTIBUS: ET DE MORALIS PHILOSOPHIAE LIBRIS OPPORTUNIS, NEC NON DE VETERUM COMMENTATORIBUS SUSCIPIENTIS, AC NOVIS DICTIONARIJS OMITTENDIS.

Pars VII.

H Astenus de eloquentiæ historiæq; libris, quos opportunos magis existimaui: ad moralem accedo philosophiâ, in qua nō minus Ciceronem nostrū, quàm in orationis elegātia principem arbitramur: enimvero plurima & in primis hoc in genere græci philosophi scripserunt. Quorum seu ipsē Plato seu Platonici principes, & Peripateticorum Aristoteles, cuius extant diuina Ethicorum & Politicorum opera, multa quoq; hic noster ex Græcis ita æmulatus est, ut ab eis inuenta meliora reddiderit, qui etiam per se sapientius excogitauit: & cum modò de libris Officiorum mentionem faceremus, de morali simul philosophia ratio cœpta fuit, à naturaliū ordine minime discrepante. In qua facultate si qui sunt, qui Senecæ moralis opera aut præponere aut conferre audeant, eos arbitremini Tulliana uolumina non tractasse. Nam per Deum immortalem, quæ tandem Senecæ doctrina est? Omitto autem hunc diuinum de Officijs librum, cū

*Ciceronis disciplina comparanda: neq; uerò contenderim, ad eosdem bonorum fines, eodemq; ferè ambos limite non peruenire. concurrunt enim conueniuntque non ueterrimi solum, sed Academici etiâ, Peripateticiq;. Hoc

Fortè Senecæ, ut sequētia indicant: et cōparanda, pro idem

idem in cæteris omnium philosophorum maius iudicij, qui licet aliquâdo sermonibus contrarij uideantur, ad eandem tamê ferè sententiam eundemq; finem rediguntur. Comparationem prius, deinde conclusionem breuiter apponamus. Stoici quidem, quorum Socrates maximus, bonorum finem in honesto, hoc est, sola uirtute constituunt, boni nihil asserentes, nisi decorum: quod ipsi tamen honestum, idemq; necessarium esse uoluerunt: nihil mali nisi turpe, quod idem inhonestum, seu præter necessitatem appareret. Aristippus & Epicurus in sola asserunt uoluptate, quod horridius primò auditu est: ac Hieronymus Rhodius in doloris carentia, Carneades clarissimus in naturæ bonis quibusq; maioribus: Peripatetici, in quibus (ut diximus) illustrior Aristoteles, & antiquiores Academici, quorum Plato & Xenophon præstantiores, bonorum tria genera distinguentes, unum animi, idemque sublimius: corporis aliud, & id mediocre: tertium, in externorum bonorum commoditate, utiq; remotius & quasi alienum existimarunt. Diogenes & Calliphon cum honesto uoluptatem ligauerunt: Diodorus Peripateticus doloris carentiam cum honesto. Hæ sunt philosophorum ferè omnium sententiæ de summi boni finibus. nam de reliquis tenuissima est auctoritas, quas si diuisim colligas, prima specie longius dissentire uidebuntur. Inuicem tamen hoc pacto concluduntur, siquidem à Peripateticis Stoici orationis stylo quâ re magis dissentiunt, bona animi quæ potiora sunt, in honesto statuentibus, nam cætera, quæ ab iisdem bona

bona sentiuntur, Stoici commoda dicenda cē
 fuerunt. At ij, qui bonum in uoluptate consti-
 tuunt, eam tamē uoluptatem animi potius de-
 lestationem quā corporis esse uoluerunt, cum
 Epicurus ipse in eo genere princeps, mortem
 & cruciatus pro nihilo ducat, minimoq; cibi &
 porus alimento corpus esse contentum: cuius
 sentētia à Stoicis nihil differre uidetur. nec ab
 re Seneca multis in locis extollit, quanquam
 Tullio uox Epicurea de uoluptate inhonestior
 uisa, ac multo minus Calliphonis, & Dinoma-
 chi uoluptatem * iungentium. Diodorus Rho-
 diusq; paulo magis amouentur, boni finem in
 doloris carentia terminantes, quo humana fra-
 gilitas carere non possit. Carneades à Peripa-
 teticorum consensu non longē abest, eandē fe-
 rē boni definitionē examinans. quibus cōclu-
 sionibus satis mihi persuadeo, Senecam Stoicū
 à Tullio in bonorum circuitione non dissenti-
 re: uerū in philosophicæ disputationis præstā-
 tia, orationis grauitate, ornatu & copia haud
 minimo distantem intervallo. Non igitur Se-
 necę uolumina cum Officiorum magnitudine
 comparāda, quæ uix queat cum libellis de A-
 micitia & senectute, paradoxisq; contendere:
 ueruntamen intra bibliothecā Neronis præci-
 puē commendatione, cuius nobilis præceptor
 extitit, & alterius Senecæ trāgœdi consanguini-
 tate recipiatur, tametsi ab A. Gellio auctore
 peritissimo, è præstantium oratorum concilio
 notationis causa proijcitur. Quid uerò dixerim-
 us de ipsis bonorum & malorum finibus, de
 Tusculanis quæstionibus, de Academicis, de
 Legibus, * de uirtute ad Hortensium? Quid
 autem

*Deest, Cum ho-
 nestate: ut Cic.
 Tuscul. libr. 5.
 & Diodorus
 Hieronymus
 quæ, non Rho-
 dius, ex eodem
 Cicronis loco*

*De laude phi-
 losophiæ Hor-
 tensius appel-
 lat, non de
 uirtute.*

*Delectātes pro
delectati.*

autem aliquanto subtilius de natura deorum, de fato, de diuinatione? Quid de cæteris operibus in hoc genere, uel barbarorum immanitate, uel certè superiorum incuria perditis, præferimq; de Republica sex libris? in quibus, ut existimo, ipsam Platoniam politiam, hoc est, ciuitatem superare debuerit, non ipse à Platone superari. Ad hæc, qui Columellam, Catonem, Varronemq; in agricultura, seu alio scribendi genere commendant (iam enim ad naturalem descendimus philosophiam) non in-scitè faciunt, ueterū stylo * delectantes. In quo genere sicut quidam recentiores exiteret, styli que inferioris, ut Albertus quantumuis maximus, Crescentius, & quidam alij: ita inferiores apud hos reputandi, minusq; bibliotheca nostra necessarij: ex quibus tamen Vitruuius de Architectura, rei nouitate, styliq; sonoritate de-sinentius, non omittendus. Fertur & Archimedis opera traduci à Ioanne nostro Auruspa, cuius seu græca seu etiam latina uidebimus, non dubitatur in eo artificij genere nihil tam præstans inueniri. Sed à nostræ bibliothecæ libris uidemur ad mathematicorum scientias ex-cedere: quorum est præter hæc de geometria, arithmeticaq; cognoscere. Ad naturalē igitur, ac magis nostram redeamus: cuius longe effulget felicissimum opus, ingens & laboriosum Plinij naturalis historię, parētis styli disertissimi, multa que antiquitate redolentis. Quod ut correctissimum haberemus, nouistis omnes, adiutoribus Veronense & Victorino familiaribus nostris, quanto cum studio ex remotis etiam nationibus multorum exempla conqui-sierim.

fierim. Is, inquam, Plinius mihi uidetur quasi aliorum omnium commentator, qui in eo genere scripserunt. Tum Feltrinus: Quod si eius omnes historiae omniaque adessent literarum monumenta, quorum distincta mentio est apud Plinium nepotem, non minoris certe admirationis existeret. Leonellus exceptit: Quid si etiam Pompei Trogi reperirentur? Sed is de Plinio maiore locus monuit, ut de commentatoribus pariter diceremus super praestantes auctores. sunt enim qui quoscunque ueterum, nouos etiam expositores seu dictionarios studiose perquirat. Sed hoc est ignorationem profiteri, eoque magis cum ad deuias librorum per circumscriptiones, & imperitorum praecepta declinant, rudibus & praedagogis, imò nullis conuenientia, qui maxime cupiat erudiri. Nam quae percipiet quispiam utilitatem ex praeceptoribus uocabula describentibus, quorum proprietatem non intelligant? nec an graeca seu latina sint, queant iudicare? tamen si dicant, Hoc aut illud graecum est, an scilicet graecum est, & ab his magistris intelligitur, qui aretalogus (ita enim est apud Iuuenalem) pro sermone mendaci interpretatum uelint? & omnes quos modò retuli, idem errantes asseuerant: imò & ubicunque eandem in tali sermone expositionem aduerteritis, eius libri auctorem, & Papiarum, & Catholiconum graecè dignoscatis. nā quid areta uel arete, quod uirtutis nomen ab Homero uxori regis Alcinoi concessum est, cum mendacio proprietatis sit habiturum? potuit siquidē sermo siue logus Vlyssis apud Arcem mēdax existimari, non autem aretalogus sermo mendax

dax exponi. Ita ab uno crimine & multa uitio
sa percipias. In quoq; præterea literarum ordine
sermones à se dispositos censeamus, quorum
principia nescierint, si cū aspiratione, uel nulla
debeant annotari. nam indifferenter posuerūt
ipsam pariter K literam, quæ apud Græcos pro
C sit, in alphabeti ordine distinguentes, alij in
R litera, alij in C litera numerando. Ita cum in
eptijs erroribusq; ea sint plena uolumina, non
ego perquiram potius, quàm Donatum & Ser
uium Priscianumq; grammaticos eruditiores,
nec potius quàm Marcelli Festiq; disertiora do
cumenta. nam de Auli Gellij præstantia satis
innui, cui Macrobius & in eodem commen
tandi genere, si qui ueterum optimi sunt,
affociamus.

AB EODEM LEONELLO DE GRÆ
cis auctoribus, qui magis opportuni, præcipue de Ho
merica Virgilianaq; maiestate. Pars VIII.

*Numeris extā
tem suspicit al
tis, habent co
dices impressi,
Aene. lib. 6.*

CVM autem de Homero nunc agen
dum sit, & in poëtis suprâ præcipuam
Horatij mentionem expresseimus, re
cordemur ab eodem nobis sapienter præcipi,
Exemplaria græca Nocturno uersanda ma
nu, uersanda diurna. Iam enim in primis de
Homeri excellentia inter nos agi potest, ô do
ctissimi uiri, quemadmodum à Virgilio de
Musæo apud inferos: Medium nam plurima
turba Hunc habet, atq; * oculis extantem su
spicit. Enimuero à Marone satis constat ea gra
tia Musæum omnibus antepositum, nō quòd
Homero fuerit eloquētior, sed certè uetustior:
quem

quem græci deinde poëtæ contemplati, uersificandi principem, & fingendi poëmaris magistrum habuerunt. Quo creditur à Musis nomē accepisse, cuius adhuc extant opera de nobilibus illius gentis amoribus. Quorū & illa sunt Virgilij : Quid iuuenis, magnum cui uersar in òisibus ignem Dirus amor? Quo magis admiror eos, & quidem ex nostris utriusq; linguæ scientiam profitentibus, qui de Homeri uita scribētes dicere ausi sunt, Ennium poëtarum fuisse uetustissimum, nec Linum Orpheum uē poëtās in rerū natura unquā exiisse, idq; teste Aristotele: à Marone nihilominus, ac summa cum ueneratione in Bucolicis celebratos, cum iidem pariter de Homero scribentes, silentio non præterierint, eundem à natiuitate cæcum illiteratumq; fuisse, heroum gesta palam modulari solitum, ut sit, uulgari cantilena, ex quo Arheniēses curasse, ut literis deinceps poëtarumq; carminibus erudiretur. Quorsum ista conclusio ipsi magistro contradicens, nisi ut iidem falsum proposuisse fateatur, qui Homerum antiquissimum omnium esse contendere, eundem aliorum poëtarum carmina didicisse? Qui profectò ut eadē tempestate ac multo supra esse debuerint, ut si non Homero superiores, non tamen inferiores ætate dici mereantur. Ergo sapientius à Virgilio, qui Musæum ante omnes prædicari: sapienter etiam ab Horatio, Sic honos & nomen diuinis uatibus, atq; Carminib. uenit: post hos insignis Homerus, Dircæusq; quorum testimonijs liquet, ante Homerū alios poëtās floruisse. Hęc de Homero Musæoq; qui uetustior: nūc de eodē Homere

In Poëtis

mero Virgilioque, in eorum præstantia quid ij
 dē scripserint, examinemus. Sic enim pro Ma-
 rone libellis suis edidere: Virgilius Pieridum
 amor & deliciæ, cuius uersibus nil uberius, nil
 splendidiusq; & elegantius nedum inueniri,
 sed ne cogitari quidem potest. Cernitis iam, o
 doctissimi, in summè laudando præceps & re-
 missum laudationis genus. Dum enim atesta-
 tur, nil uberius, splendidiusq; & elegantius ex-
 cudi posset: relinquitur ex hac cōparatione su-
 perata, quicquam tamē ex alijs auctoribus uel
 esse, aut inueniri posse, aut cogitari tam elegās
 tamq; splendidum, licet non elegantius neq;
 splēdidius. Eneruatum sanè & exangue in præ-
 cipua cōmendatione genus. Additur uerò Ho-
 mero ætate inferior, eloquentia par, etsi quidā
 Græculi id negēt. Erant & alia de supremis in
 Maronem laudibus dicta. De Homero autem
 sic scriptum ab iisdem cernitur: Vellem Home-
 ri poëmata, seu mauis picturas intelligeres. Iā
 hoc ineptum est, ut malim Homerī poëmata
 picturas dici, quæ ipse nō intelligam. ergo ma-
 gis uel potius, non mauis dici debuit. Sequor
 ordinem: Demum ad Maronem aciem intēde-
 res, uideres omnia furto subtrahita, nihil tamē
 ad illam cœlestem harmoniam posse conferri.
 Quid hæc tandem sibi uult de Homero Maro
 neq; comparatio? nōne hæc illi facetiæ persi-
 milis uis dare: nec dare enim uis in altera par-
 te, Virgilius Homero par dicitur eloquentia.
 In altera Homero asseritur nil posse compara-
 ri. Interrior fio, quid teneam nescio. ergo cum
 à nobis nonnulla superius de utroq; memora-
 ta, rursus & hæc de Homero breuiter subijcie-
 mus,

mus,quādo nūc locus est.Eius opera duo sunt
maiora.Ilias de Troianorū Græcorumq; bello
magnificentius:Odyssea,deVlyssis erroribus,
styli eiusdem,sed materiæ paulo depressioris.
Ferūtur & eius ingenij iuuenilis minora fuisse
hymni deorum,seu diuinę laudationes,quem
admodum etate nostra Pontanus pentametri
cē diuorum laudes cecinit. Itemq; Batrachomyo-
machia,iocosum opus,ut poetæ iunioris
à iuuenē quodam Carolo Aretino heroicē trās-
latum.De quibus opusculis si quidā fortē du-
bitant ea Homeri non fuisse,quia sint styli pau-
lo inferioris: dubitari quoq; possit, Priapeiā,
Copam,& nōnulla eius generis à Virgilio pro-
dita,quodd cæteris eius operibus lōgē sint alie-
na.Sed ex hac IliadeOdysseaq; satis liquet,Ma-
ronem nostrum ueluti exemplaribus, exēpla
sumpsisse,quibus de Augusti laudibus insinūā-
do Æneæ errores, bellumq; Troianorū cum
Turno meditaretur.quanquam Virgilius præ-
ter Homerum in Æneida plures etiam græco-
rum & latinorum scriptorū sit æmulatus,nō
omnia ab Homero furto surrepta,ut idem cri-
minari conatur. Sed Apollonium præcipuē in
Didonis amoribus,quæ una Virgilij pars præ-
stantissima existimatur:cætera uerò in omni-
bus libris à Virgilio posita, tā à seipso sunt pul-
cherrimē,quām aliorum exemplaribus aptissi-
mē constituta,sed ab Homero ramen electissi-
ma.Hanc præterea Homeri laudem Donatus
uult esse præcipuam,illum cæteris post se poë-
tis utiq; fontem extritisse. Quem ergo mare ua-
stissimum potius dixerim, unde figmento-
rum uarias rationes exciperemus? Sed aded

d

Homer

Homerum Virgilius præter cæteros æmulatus est, ut apud latinos quod notissimū, apud græcos quod admirabile, quantum Maro, nemo tam perfectè effinxerit. Neq; uerò Seruio prorsus assentiam, Virgilium iactanti Homerum longo interuallo profecutum, si ea de causa dixerit, quia de cœlicolū cōsilijs, diuorūq; uulneribus nouum dictū, ac de omnibus bellicis monumentis & cædibus, cæterisq; uel ad regios mores uel ciuiles, ac nauticos pertinentibus, nō tot à Virgilio tractata sint: sed cuiusmodi picturæ, ita nō de omnibus, quæ uel priuatim fiunt, seu publicè dicuntur, poëta noster recensendum excogitauit: ut Homerus græcorum more dicēdi copiosissimus, qui mulierum etiam salsamenta & pulres in herōū gesta contulerit: sed ut quàm pulcherrima uisu, magnifica auditu, dignissima relatu forent, nec minus ad naturam accommodata demonstrauit: sicut in floribus apes, quos licet omnes circumuolant, non ab omnibus tamen, sed electissimis nectareos rores excipiunt. Itaq; nihil emēdatus Georgicis uideas in omnibus seu græcorum seu latinorum poëtarum operibus: siue ut magnificentius dicam, nihil tam emendatum, nihil tam breue, iucundum copiosumq; quàm Bucolicorum opus: nihil tam excellens quàm Æneida. Verū longior hac in parte sum. Post Homerum inter Græcorum poëtas habendos Apollonium, quem modò attigi Argonauticō: Pindari, Euripidis, Sophoclis opera minora, & fabulas Æsopi satis existimo. sed hoc opusculum in soluta est oratione, aliàs maius, aliàs minus inuenitur. Nā de Græcorum

eorum figmentis & fabulosis plurima insuper
ab eis, & quidem soluto stylo memorizæ mada-
ta sunt. Porro quæ ad historiam spectant, me-
tricè descripta, tanta aded in græcis dicèdi scri-
bendiq; uel fingendi potius lasciuia fuit, ut in
philosophia, quoniam de utraq; infinita pari-
ter uolumina semper extiterunt, electiora que-
dam Platonis, eiusq; discipuli Aristotelis, uel
eius æmuli Xenophontis puto sufficere: quo-
rum scripta numeratim, aliorûq; philosopho-
rum apud Laërtium latè demonstrâtur. Quan-
quam & hæc à nostris magna ex parte latinè
transcripta sentio, præcipuè Pædiam Cyri à Po-
gio pro socero meo rege Alphonso: ipsumque
Laërtium pro insigni ciue Florentino Cosmo,
Medicorum familiæ, à monacho Ambrosio
translatum. Sic in eloquentiæ genere Demo-
sthenis, & Lysiz Platonisq; orationes, & epi-
stolæ latinè factæ sunt, præter eius decem sum-
mi philosophi de Republ. libros, ut abs te Ve-
ronense sepe audiui, per Vbertû Decembrium
translatos, huius Angeli nostri genitorem, qui
Mediolanensium primus ætate nostra græcas
litteras dicitur ex præceptore Chrysolora didi-
cisse. Idem de Republica ex se libros quatuor
ad præsentem Insubrium ducè, ad Philippum
Mariam edidisse. Sic in historia transferri nûc
audio Herodorum atq; Thucydidem, inge-
nia opera, à Laurentio Valla. Quos seu latinos,
seu græcos habuerimus, inter græcos tamen
historicos uti præstantes recipiamus. Alios
rursus ab alijs latinis græcos auctores, ut
Ptolemæum græcum auctorem, cosmogra-
phum, Item in arithmetica & astronomia

alios græcorum ueteres. Nam posteaquam uastata à Barbaris infidelibus Constantini ciuitate, cæsoq; eius imperatore optimo uiro, Despotis frater Romam cum gentis eius reliquijs cōfugisset, uix credibile est, quàm multi nostrorum penè Græci effecti sint: quasi in Attica, uel Achaia consueti, facultatēq; compererint græca uolumina pertractandi. Ita quicquid in auctoribus græcis optimum nostris apparuerit, euestigiò distorquebitur. Ergo de græcis satis. Tum Feltrinus hilarior: Quàm subito nobis Leonelle, de latino Barbarus nuper uidebaris in græcorum explicatione. Sed perge quæso de latinis, quæ restant opera recensere. Cur enim de theologiæ libris, seu diuinæ legis scriptoribus, nulla abs te mentio, quòd in eorum lectione præsertim sæpè delecteris? non & ij nostram attingent bibliothecam?

AB EODEM NONNVLVA DE SACRÆ legis Scriptoribus: item in calce de nostræ tempestatis auctoribus quædam breuiter. Pars IX.

AD quem nihilo segnius placido uultu Leonellus. Dixi superius, ô charissimi, si meministis, quosdam nostrorum esse, qui contemptis reliquis scientiarum studijs, pontificio iuri seu sacris tantum monumentis incumberent: sed horum utiq; uita religiosa, in qua se sibi magis proficere quàm in nostra, quam secularem uocant, arbitrantur. At nobis de ciuili magis elegantia quæstio mora est, eadem fere ratione iuris ciuilibus libros præterij: quorum

quorum cognitio sanè ita apud oratores nostros præstans, & urbanitate facundiâq; Romana non abhorrens, ut apud ipsos iurium cōsultores multo quæstu fecundissima. quo quidem effectum est, ut eius generis librorū, nec non medicinæ tractatione populare carmen ederet. Ex alijs paleas, hoc est artibus poëticis uel oratorijs, quæ quidem non corporeæ uoluptatis causa, sed ingeniosæ eruditionis, animiq; delectationis, & lōgæuæ posteritatis gratia perquiruntur: ex istis collige grana, ut inquirunt: hoc est, ex popularibus institutis, quotidianâq; in uulgus necessitudine. Verū, ut attingi modum eum in ciuiliū legum auctoribus, eiusdem Romani styli sit auctoritas. Non nullos præterea, tamen si non legum magistros aduertimus, quos in bibliotheca habere non pigeat in eo genere pauca, sed præstantiorum uolumina. Sic & apud me ipsum aliquot esse percepistis digniores ex Hipocraticis medicinis annotationes, in eo genere ex Plinio maiores tres libros, Est & astronomiæ subtilissima contemplatio, eiusq; generis disputatio periculanda. Verū enim sacre legis uolumina enumerare distuleram, nō ut infimæ, cum de re altissima sint, sed materiæ à nostris remotioris: uideris quippe nonnullos hac tempestate probatissimos uiros ex uestro ordine, cæterum seniores eius scientiæ libris præcipuè deferuientes: tamen si me iuuenē quoq; iisdē studijs orationibusq; continuis ad dominum operam dare non ignoretis, cum superioribus annis eius generis præcepta parcius attigissent: quorum mortalitas alijs consuetudinē ostendisse uide

tur id scientiæ genus, excepto sacro ordine senioribus potius conuenire, qui de Deo tandem ac diuinæ religionis cultu tanquam in ultimo uitæ stadio propensius meditentur: nec ab re iidem seniores à nobis exponuntur, quos græcè presbyteros nominât. Quamobrem ad senectutem præparare uelut sepulchralia monumenta, non alienum à politia nostra censeo: ut electiora quædam Ambrosij, Augustiniq; cuius de Ciuitate Dei licet maximum opus, idè summopere delectabile: sed præcipue Hieronymi, cuius omnia diuina, præclara, Tullianaq; sunt opera. In quo genere sunt & qui Lactantium, & Chrysostomum pariter ab Ambrosio monacho translatum, & Cypriani * Climaciq; epistolas eodem cœtu abigendas uelint. Delectatur erudita senectus potissimum in Euangeliorum Psalmorumq; græca lectione. Vidi ex nostrorū ordine cum priuatos tum principes, qui secum ueteris nouiq; testamenti monumēta, quæ Bibliam appellant, minimo quidem cōpacta uolumine gestarēt. Sed ut antea dixi, ad remotiora artibus & moribus nostris studia me distrahitura. nam quo magis enumeranda uolumina, delectationibus iam dudū explicatis à bibliotheca nostra longius euagabimur. Hic Reatinus pridē ab eodem Leonello equestri ordine donatus: Satis superq; princeps memorasti, inquit. Miramur tum quo pacto. neq; enim per obliuionem quorundam nomina operaq; præterieris, qui hac ætate eruditissimi multa scripsere. nam præter nouas è græcis uoluminibus translationes, quas modò memoras, & aliorum extant epistolarum libri, orationes,

*Fortè Chroma
cij. nam Clima
cus iste quis
fuerit, nescio.*

tiones, prosarum & carminum uolumina: non ne commemoratione tua illustrari meruerunt, & intra bibliothecam nostram admitti? Cui Leonellus ore summisso: De priscis auctoribus, ac optimis doctoribus à nobis quæstio orta est, tametsi de nostrorum paucis per inuidentiâ mentionem modò faceremus. Scimus & abs te Thoma composita egregiè uolumina. Quòd si qui nouis etiam scriptoribus tanquam rerum nouitate capiantur, eorum sententiam non reprehendo: nobis quoq; noui placent auctores, modò pro ueterum more loquantur. Sed qui nam isti? Antiquè enim emendatissimeq; scribentes paucissimos quidem reperiis. Cæterum rectè dixisti, illorum esse illustranda monumenta. Quamobrem diuturnitate opus est, & iudicia posteritatis expectare: tunc illa de se tempora tanquam in frugibus maturitate percepta, ingenia eorum ueluti autumnalium saporès licentius arbitrabuntur.

AB EODEM LEONELLO MIRIFICè, quòd rhetorica, quæ dicuntur uetera, non Tullij fuerunt: neq; de remilitari libellus, qui Ciceroni inscribitur: neq; Quidij, quem de uetula aiunt: neq; Iuuenalis Satyra, quæ ultima de militia notatur: neque Catonis opus metricum, quod ludimagistri Catonem nominant: neque epistole Senecæ, quæ inscribuntur ad Paulum, seu Pauli ad Senecam: ac de plerisque librorum impijs, & apocryphis indignè suppositis.

Pars X.

d 4

Eodem

Eodem fortè die post uespertinam cœnationem, quemadmodû superiora remotis è prandio mensis acta fuerant, cum ad suburbanum palatium Belfloré, ut aiunt, pedes tres unâ tenderemus, Nicolaus Stroria, uir eloquentiæ non imperitus, inter omnes incœpit: Hodierna ex te admirati sumus die, ornatissime princeps, in auctoribus numerandis, cum solertiâ tum memoriâ. nâ quanquâ aliàs abs te delibrorû rationibus, & bibliothecis differtatum meminerimus, nunquam tamen differtius quàm hodie tractatû arbitror, tû quòd per cuiusq; ferè præstantissimi dignitatem expeditè transcurreris. Veruntamen in designandis rhetoricis Ciceronis nescio, qua de causa rhetoricorum duntaxat ad Herennium mentio prodita est: rhetorica autè uetera à nouis, non ipsa rursus à partitionibus rhetoricis distinxisti, quæ ad filium Ciceronem inscribuntur. Meminisse præterea debuisti insignes cœmentarios super rhetoricis ueteribus à Victorino scriptos, qui Hieronymi magister creditur: & horû nulla abs te facta memoratio. Cæteri qui aderant omnes ferè iuniores (nam Veronensis aberat) idem assentire uisi. Tum Leonellus: Cum de rhetorica arte, inquit, ad Herennium memorarem, omnia Ciceronis uolumenta, quæ sunt quatuor in eo genere, inclusisse mihi uideor. Audeo igitur iure meo dicere, quòd fortè miremini, rhetoricorum illud opus ueterum, ut dicitis, ex Cicerone non prodijisse: non profectò magis quàm de re militari libellum, ineptijs refertum, quæ præsentis æui uulgaritati, quâ ueterû dignitati cōueniat magis:

magis : non magis quàm ab Ouidio , quod de uetula opus ajunt , contemptissimum sanè & rudi scriba compositum : ad hoc non magis q̃ ex Iuuenali saryram illam seu saryræ imagine apographam , ad Gallum nescio quem de militia notatam : non magis quàm à Hieronymo epistolas quasdam , quas in calce suarū , alijsq; scripturæ manu & auctoris positas aduerſi : nō magis quàm ex Plinio maiore nonnullas Abraham , Hebræorumq; superstitiones interpositas : non magis quàm ex Seneca & Paulo epistolas prodijſſe , quæ uicissim editæ memoratur , etiam attestante Hieronymo , si sic prodidit , bono magis in ea parte uiro quàm iudiciario . Quanquam eandem apposituum scriptorem , ut uarium ostentatorem , ita Hieronymū induxisse deprehenditur , quo falsa falso magis testimonio defenderet . Facile est enim phræneticorum commentationes à peritis deprehendi , nihilq; minus antiquis philosophis creditum : in quorum numerum etiam Anneum , Neronianiq; temporis studiosos adscribimus , quam Christianam religionem seu publicè siue clandestinè agere maluissent , teste etiam illorum temporum Suetonio , qui nihil à Nerone factum dicit magnificentius , quàm quodd Christianæ sectæ professores interimeret . Sed ordinem repeto non magis quàm à Catone , uel Censorio uel Vticēse , quod Catonis dici solet opusculum metricè scriptum , in quo pueri solent moraliter erudiri . Nam si Catonianū est , quo pacto in eodem de Virgilio , Ouidio , Lucano mentio facta , qui citra Catonum tempora prodierunt , non magis quàm ab Æsopo

latino: quoniam de uero ac græco hodie tra-
ctauimus ultimam fabulam, quam puer lege-
bam, de pueris cum lepore ludentibus, alieno
metri & styli genere pædagogicè adiunctam:
omnia quidem uanitate referta, à phræneticis
excogitata, qui sic latitâtes inani gloriæ tegu-
mento, apud imperitos exultare uoluerunt.
Atque eiusmodi leuitates ita solent à subrilio
ribus deprehendi, imò uerò à mediocriter do-
ctis, uti quempiam fortè alius caudam anima-
lis equinæ caudæ complicantem, quo una ea-
demq; cauda uideatur, ilicò rideremus. Tunc
omnes Leonellum talia dicentem multò ma-
gis admirari, expectareq;, quoniam tandem di-
sputatio eius euasura foret in rhetoricis: neq;
enim mihi qui tunc aderam, neque quibusdâ
dubium apparebat, eam satyram Iuuenalis nō
fuisse, & quædam ab eo memorata, ineptè sup-
posita. Cæterum de rhetoricis ueteribus om-
nes addubitare, ac ille disputationē continua-
re, cum iam ingressio Belfiore palatio, constrat-
tisq; sub ingenti lauro sedilibus sic perrexit:
Enimvero error hic multo plus adoleuit ob
duplicem iniectam adumbrationem, quo mi-
nus discerni solitū: sed à meliquidò paretur.
Principiò rhetoricorum opus, quæ uetera di-
citis, ex se ipso est, seu per se existens, nulli ali-
j coniunctum uolumini, uti de satyra modò di-
ctum, uel de Pauli & Senecæ, Hieronymiq; e-
pistolis: & hanc primam dicimus adumbratio-
nem, nam non illorum auctorum eas esse, qui-
bus appositæ sunt, ineptias, tria indicia mani-
festant, quæ mox aperiā: uerum enim recor-
demini unum paulo superius adumbrationis
locum

locum definitum. Primum, quodd nō eiusdem
 penitus styli esse doctioribus appareat, licet
 plerisq; : sed minus doctis apparere uideatur,
 & ut ipse Tullius in Officijs inquit : Quamuis *De Offic.lib.1*
 paululum in tibijs aut fidibus discrepet, id ta-
 men à sciēte solet deprehendi. Secundū, quodd
 finem operis illius, quicunq; sit in auctoribus
 eautus, facile considerat : ita quod cuique fini
 debito adiunctum sit, omne id superfluum ar-
 bitratur & alienum, non autem ab eodem au-
 ctore descendere. Tertium, quodd sæpē uidere
 cōtingit eiusmodi uolumina antiquissimē scri-
 pta, in quibus aut non sunt eæ suppositiones,
 quæ Græci paragrammata dicunt : quoniā uel
 illorum operum librarij docti iisdem ineptijs
 assentire non ausi sunt, uel quia forē per eam
 tempestatem nondum tales extarent apposi-
 tiones : aut si antiquis uoluminibus insertæ
 sint, facile deprehendit recentioris librarij ma-
 nu descriptas. Iisdem sanē indicijs nōnunquā
 percipi licet, Iuuenalis codices uetustissimē
 scriptos, in quibus illa postrema satyra uel nō
 inserta est, uel alius inscriptiōe supposita. Sed
 quanquam à nobis de rhetoricorum ueterum
 suppositione præsens ac maior disputatio est,
 hoc tamen in loco ueluti præsentiori confu-
 tanda est cuiusdam Commētatoris in Iuena-
 lem uerbosa contentio. nomen aberat, sed ex
 audacium grege pædagogorum accipitur, su-
 per eadem satyra, de qua nūc mentio est, se mi-
 rari plerosque asseuerantes, eam non esse Iuue-
 nalis. Cæterū duo se habere argumenta, cur
 Iuuenalis esse credatur. Vnū, quodd in longin-
 quam militiam relegatum poetam constaret,
 odio

odio Paridis Pantomimi, in cuius exercitio,
ut se suosque milites adhortaretur, munia rei
militaris extulisse. Iam hoc repulsiōe dignū
quasi nesciamus, quicumque fuerit illius satyræ
supplantator, eiusdem protectorem inermem
& ieiunum, qualemcunque sibi occasione uen
dicasse: neque enim sine colore uel lineamen
to pictor effingit. Reliquum est, quod sibi fir
missimum reperisse diceret Seruium doctissi
mum autorem, ex eadem satyra uersum allega
re Iuuenalis, ubi dicatur: Expectandus erit,
qui lites inchoet annus. Haud equidem memi
ni carmen hoc in Seruium percurrisse. Quod si
ab eodem utique exempli gratia sit allegatū,
Commentatoris imprudentiæ indulgendum
censeo, non tam fortè quærentis, an Iuuenalis
foret, quàm ad expositionis suæ propositum
adducentis. His annexis, annectit Commenta
tor ille blandiloquus. Nam & in reliquarum
quoque satyrarum expositione satis superbè
contendit, nullas eos sese habere rationes, qui
non Iuuenalis esse dicerēt, quàm ut sapientio
res ob id uiderentur. O stultissimam proposi
tionem, cum negligentissima ratione, perinde
ac turpe sit quantocunque doctissimo, eam sa
tyram Iuuenalis profiteri, modò ipsius foret.
ac cur reliquas, quæ Iuuenalis sunt, eius esse
cōcedamus? an quod per hanc confessionem
insipientiores haberi uelimus? Sed quid circui
tionibus opus, styli ratio manifestat, graui
tasq; mirifica Iuuenalis, qua penitus illa uacat
satyra, quæ ab imperitis non intelligitur. Est
& hoc, quod præter Iuuenalis morem breuior
existat, nec enim imperiti differre putant Gual
terij

terij carmen à Virgiliano, quandoquidem utrunque sex pedibus incedit. nunc inepta adiectione tripliciter suprà demonstrata, quo facilius primæ adumbrationis tegumentum exoluam: quare rhetorica uetera, licet ficta, non sic composuere ficta uideatur. Hæc una iam prima inepta ratio ualebit, scilicet opus per se existens, nō cuius insertum operi Ciceronis, nec alia magis causa sibi consentiens, quàm uocabuli rhetorici similitudine. habet enim distincta uolumina ueterum & nouorum, ut opinamini, in eadem tabularum & chartæ compaginatione, eademq; scriptione simul iuncta conuersione: nō tamen in simili appositionis specie consistunt, uti modò de saryris uel epistolis dictum, sed alterum ab altero opus dignoscitur. Etenim paria sæpè uolumina inuicem colligantur, ut de Amicitia, Senectute & Paradoxis: uel, ut de Arte amandi, & Remedio amoris. Adumbratur ergo fallacia, quæ tamen eodem pacto, ut de Iuuenali & reliquis iam dictis adiudicari possit. Secūda adumbratio est ex eo ipso auctore nouo descendens, qui minimè sanè differt, quanquam differat à Ciceronis eloquio: in qua re non mirandum. Potuit enim facile uel priscorū quispiam Romanus, uel Romani styli peritus, ut iurisperitus præcipue, uel quisquis ille phantasticus, Tullianis lectionibus assuetus, simillimum orationis genus effingere: poterat etiam Lactantius, poterat Hieronymus ac Quintilianus in primis, eoq; facilius, quòd ex rhetorica arte Ciceronis omnia ferè præcepta, potissimèq; in iurisdicali genere decerpit: uario deinde ordine confundens,

fundens, quo magis crederetur, Tullium ex se ipso haud iniuria propria transtulisse: ut Virgilius aliquando de apibus, & commorientibus in bello, seu figuris hominum deorumq; medio conspectu euanescentibus, eosdem uarijs locis commemorat uersus, quod frequentius facit Homerus. At ego per Herculem multo minus crediderim. sed audaciam stultitiamq; muliebrem? quid hæc tandem sibi uult laboriosa quidem, sed inanis ostentatio prorsus? Nonne hoc simile est, ut inter quasdam stolidissimas aues ferunt, quæ aliarum ouis incubantes, simul fœtus proprios alienis parentibus deferunt nutriendos? Expeditis igitur duabus in hac fallacia contentionibus, hinc pro cōfutationis tercio loco argumenta subiiciā, quibus proculdubio illud opus Ciceronis nō fuisse cognoscetis. Idem de partitionibus rhetoricis ad filium, ut arbitramini, à me dictum intelligatis, quod opus est dissimulantis speciem præ se ferentis. Est enim apud Tullium ingeniosa quædam, nec reprehendenda sui ipsius gloriandi consuetudo, ut in singulis ferè eius operibus, aliorumq; scripserit, mentio sentiat, qua penè omnia cognoscimus, quot ab eo sunt edita. Aliquis igitur, uel potius iste demonstrat, qui rhetorica illa confinxit, sicubi apud Tullium ulla de ijsdem præscriptis rhetoricis mentio feratur: quam satis existimo hunc hominem cupidissimè subornaturum, si occasio successisset aliqua mendacia Tullianis prologis inferèdi. Sed quid effingèret fallax falsusq; in tot iam Ciceronis exemplaribus, quàm latissimè diffusis? Ergo nec rhetorica uetera à Tullio

Partitiones oratorias negat esse Ciceronis.

Tullio unquā memorantur, & quod infirmius est fallaciæ tegumentum, ne noua quidem, ac prudenter, cum alia non prius edidisset. Quo fit ut Tulliana ad Herennium uetera potius, & ridicula, quod antiquiora fuerint: istius autem noua, quia recentiora dicere debeamus. Sed fac illa prius edidisse, nunquam ideo tam absurdè & contumeliose Herennium ad tantum uirum accessurum, rogitaturumq; arbitremur, præsertim negocijs familiaribus impeditum (ut ipse testatur) qui pro amicis sedulò operā nauaret: ac philosophiæ potius studijs incubiturum, si quod ocij præstaretur, si à Tullio iam dudum de rhetorica arte conscriptum extitisset. Vnde tantus furor? tanta postulātis immo destitia? Quòd si tale cuiquam orare nō debuit, multo minus exorare debuerat. At uidete obsecro, ut alia fallacia aliam trudit. Fac Herennium perijsse: nunquid subinde temeritati eius Ciceronem obsequuturum putemus, & frustra geminum laborem assumpturum? potuit sanè amico desipienti Tullius sapienter respōdisse: Quid tibi uis homo? quid me uexas? quid obtundis? iamdiu à me rhetorica scis edita, ex ijs sume quæ postulas. Eadem ratione de Officijs, de Oratore, de cæteris operibus suis, cuiuspiam nouum opus postulanti respondendum fuit. Hæc enim Herennij causa constat à Cicerone prolata, quamobrem ex priscis rhetoricijs dicendi artē consequi nequireret. Enim uero si diligentius prologi seriè aduertitis (Tamen tua nos C. Herēni uoluntas commouit, ut de ratione dicendi cōscriberemur) satis aduertiri potest, antea non scripisse. Sequitur uerò, 85

rō, & eo studiosius hoc negotium suscepimus,
 quodd te non sine causa uelle cognoscere rheto-
 ricam intelligebamus: quam scilicet rhetoricā
 artem uidetur prius nisi per Græcorum nebu-
 las cognouisse, aut si ex alijs fortè, non à Tul-
 lio adhuc præceptore didicerat. Hęc inquam,
 si pauca consideretis, nullo pacto Tullij uobis
 apparebit aliud in rhetoricis opus composu-
 isse. Denique Tullium fac non illius uoluntati,
 ut ipse inquit, sed importunitati morem ges-
 sisse, & rhetorica tandem rescripsisse: unde tan-
 ta præsertim in oratore disertissimo taciturni-
 tas? tanta de se negligentia? qui omnium suo-
 rum operum in procemijs tam curiosas cur ea
 scribat, reddere solet approbationes, non ali-
 qua saltem excusatiuncula assignanda fuit,
 quare, ad quid, in quo causarum genere priora
 conscripsisset? Quamobrem illud opus dere-
 ruius, imperfectius, obscurius, incuriosius præ-
 misisset, quod nūc utilius, copiosius, disertius,
 præsertim alijs officijs uel negocijs familiari-
 bus tantopere occupatus aggredieretur? Si e-
 nim probabile opus fuerat, cur & aliud ab eo-
 dem genere & nomine subiunxit? Si non pro-
 babile, cur uos illud in primis commendare so-
 leris: aut cur Victorinus, ut asseritis, illa tempe-
 state doctissimus, super eo commentarios an-
 notauit, frustra laborem assumens, quando-
 quidem super nouo opere multo commodius
 accertius id munus obire potuisset? Vi-
 debantur cuncti, quia uera dice-
 ret, sententiæ principis
 assentiri.

QVOD

QUOD FRVSTRA LABORA-
uerunt, qui de funere Turni, *Launiae*q; nuptijs heroice
loco xij. *Aeneidis*: et qui de *Hortensibus* metricè pari-
ter loco quarti libri *Georgicorum* scripsere, existiman-
tes idcirco *Virgilium* imperfecta opera reliquisse, cum
in eo genere omnia sint ab eo studiose tractata. Item
contra opinionem arguentium poetam, si longius su-
perfuisset, usq; ad *Augusti* tempora descriptu-
rum. Pars XI.

PAUCIS deinde interiectis diebus ad Vene-
torum ciuitatem nobilissimam, Pado na-
uigauimus, componendæ pacis gratia in-
ter eos Adriatici maris accolæ, & Insubriū du-
cem Philippum Mariam, proximè defunctū.
Aderant in primis Leonellus, familiæ Estensis
decus; florenti iuuenta, torque aureo, aurata
chlamyde conspicuus, sua & patris uice Nico-
lai senioris, pauciq; suorum electissimi iuue-
nes: item Cardinalis (ut aiunt) ex *Crucifero-*
rum familia nobilissimus, post mortem quo-
que ingēti corporis infortunio clarior factus,
exciso de cadauere lapide, qui anserinum ouū
quantitate superaret, pro cuius tumulo hu-
iusmodi carmen ediderunt:

Ille ego sum, lapidē tenui qui corpore magnū,

Et mea nunc magnus continet ossa lapis.

Ad solem fortè in speculatoria dicta nobis de-
ambulatio fuit, quem locū *Plinij* more helio-
caminum appellare possis. Hinc nonnulla no-
bilium uirorum marmoreis, auratisq; à fronti-
spicio parietibus ædificia. Tum continua in ip-
so lacu, quod Canale maius appellant, nau-
gia

gia commeantium perspicienda sunt. Eodem conuenerant ex decurionibus ciuitatis quidā purpurati adolescentes, ut eius gentis moris est, pars Leonellum principem uisuri, munera præterea parentum nomine conferentes, pars nobiscum de politia literaria cōcertaturi. Præsenferant enim nouæ contentionis palæstrā, quam Ferrariæ cœperamus. continuò ab ijsdē de Homero primū, tunc de Virgilij magnitudine orta. Tunc Leonello unum ex ijs fortē Franciscum Veneriū, uultu facundiāq; promptiorem interrogante, quibus in locis potissimum ij poëtæ maximi sublimius dixisse uiderentur: ijdē socijque uno impetu responderunt, Omnia quidem pulcherrima: uerū in describendis nauigijs, pelagique tempestatibus, Homerum præsertim in *Odyssæa*, & Virgilium in ludis funebribus excellentiores uislos, omnia nauis instrumenta, & gubernatorum & nautarū mysteria tractauisse: paucisq; ex Homero uersibus allegatis, in Virgilium familiarius conuersi memoriter carmina reddere, seuq; in primo de *Æneæ* suorumq; periculis, siue in tertio sæpius, alijsq; libris nauticè perscripisset: sese mirabundos; cum non Virgilius, non ipse Homerus oculis captus, nauticam artem exercuerint, unde in eo genere usque adeò scientissimè didicissent. Tunc Leonellus: Sunt ita, inquit, perspicui ingenij, ut etiam quæ ipsi non uiderint, uel non exercuerint, frequenti tamen confabulatione, præsertimq; in ijs artibus peritorum, eadem norunt, tanquā sibiipsis exercita memorare. Quod nisi ita usū eueniret, multo minus homini cæco sci

re

te contigisset: nec Virgiliū aliquando ad Græcos trāsfretasse nobis ignotum est, si Horatio credimus. Quo minus poëtæ admirandi mihi videntur, non solum auditu, uisūq; præsentīū, sed antiquorum etiam lectionibus multo magis instructi. Sic ab Homero Virgilius, Homerus à priscis Græcorum edocti sunt. Quanquā Virgilius non uni mortalium generi, sed omnibus placere uisus, naturalē usum studiosissimè persequens. Itaq; si præter nauticos & piscatores, armigeri & agricolæ, pastores, architecti, sacerdotes, astronomi, pictores, denique plebei & principes opus eius audiant, quodcunq; genus hominum certatim idioticos mores libentius commendarint. At* Venetus: Operæ precium igitur nostra tandem ætate Ma-
 phæus Vegius scripsisse uidetur, qui ut omnia, quæ modò dicebas princeps apud Maronem, quasi humanarum artium genera conspiceret, tertiumdecimum librum adiecit, in quo de funere regis Turni, pompa, & Lauiniæ cum Ænea nuptijs, hæc tanquam à poëta uel oblita, uel imperfecta, luculenter exposuit. Tunc Leonellus & ipse Virgilianè subridens: Nihil, inquit noui audio: omnia hæc in Marone præcepi, atq; animo mecum antè peregi: quod si idē Vegius percepisset, non censuisset utiq; frustra sibi laboré assumendū. neque enim adhuc Vegij scripta ad manus meas peruenerūt. Cæterū nihil minus in Virgilio deficere arbitror ad imperij Æneæ declarationē in Italia, quàm Turni funeris, & Lauiniæ nuptiarū descriptionem. Quippe ipsius Turni confessione, Tua est Lauinia cōiunx: &, Vltèrius ne tende odijs: oīa hæc,

Franciscus Venerius, nimium.

licet per transitum, à peritis abundè recipiuntur. Sic Terentius Charini, & Philomenæ nuptias non omnino reticuit, carptim membrās, cum satis antea mores Charini descripsisset. nam dixerat ille, Tuus est nūc Chremes, facturum scio, quæ uoles omnia. unde subditum, Intus transigetur, intus desponsabitur. An ideo scientissimum existimemus quempiam de ijs rursus nuptias illaturum? Terentianeq; comœdię subiecturum, quasi poëta neglexerit? Nempe subtilium poëtarum pictorumq; eadem ferè ars, hæc eadem politia: nō ut omnes omniū uultus eorum, quos describunt hominum aut pecudum, non manus, non pedes, non omnes denique corporis imagines ostendent: sed alias alijs implicitas, latètes, auersas, & pronas iacentes, alias patentes penitus & arrectas, ut in præliorum picturis sæpè uidemus. Itaque si primum, quod ad regij funeris pompam attinet, diligenter inspexeris, triplici serie, & qui dem ornatissimè, sicuti cætera apud Virgiliū cōperias. Primum enim de Miseno, qui quamquam æris inflatione nobilior, à poëta tamen inducitur, quòd Æneq; regis tubicen fuerit honoris suprèmi gratia à Troianis magnificè sepeliendus. Sed aduertite quæso, si qui in poësi scriptura, picturaq; doceri cupiètes, quàm mira poëtæ solertia non usqueadè ab Homero seruata, quem sanè delectat etiam quæque minima maximis inferere, & eadem sæpè repetere. Igitur ne bis terq; idem ineptè poneretur, extremis Miseno dat utique in ipso litore defuncto integendi statim corporis exequias, breuissimum circumstantium luctum, feretri depo-

depositionem, sacerdotis uerba nouissima, pyrae constructionem, auersarum fascium suppositionem, flammarum crepitudinem, exuiarum odorumque concremationem, cineris postremo sepulturam, & insignia tumulo apposita, sociorum abeuntium collustrationem. haec omnia postrema sunt sepulturae beneficia: honorandi uero funeris elationem, quae primo fit, & comitantium pompam non dedit ad montem protinus sepulto, ubi mortuum offendissent. Atqui Pallati dat. Vidiſtis enim qui largiſſimus primo luctus ſociorum, cum exanimis in caſtra deferretur, quae mox Aeneae, quae Phrygum & Iliadum circa corpus iacens lamentatio: quae deinde ſubleuandi feretri ſedulitas, qui proſequentium ordines, & feralis pompae, armorumque captiuorum oſtentatio, qui funalium globus ardentium uſque ad Euandrum genitorem. nam ad haec amplificanda opus erat itinere. Viſiſſimque ad excipiendum funus, ex Palantea urbe funerea multitudo proceſſit: ſepulturam autem reticet. At nihil noui uel iniuriae: ſuperius enim id honoris genus expoſuerat, ſiquidem à nobis picturam demonſtrari, non intelligendum. porro Anchisae genitori annuales duntaxat exequias, & ludorum funebrium celebrationes, quas minimè alijs aſſignarit. Neque enim Homerus, quamuis in multis ſaepe longiſſimis orationibus Argiuorum ducibus, non etiam ipſi Sarpedoni Iouis genito ſepulchrales pompas, quas eius occiſori ſocioque Achillis impoſuit: cæterum regales in ludis apparatus, magnificasque Patroclo deſcripſit exequias. Hectori autem largiores ſuorum lachry

mas & foemineos ululatus accommodans, ut qui ante parentum ora, ante patriæ mœnia cæsus distractusq; fuisset. Ad hoc coram uxore, liberis, fratribus, cognatis, ciuibusque desertis, quorum nulla ad Patrocli funus attinerent. Quid mirum igitur, si noster neque Mezêrio, filioq; Lauso, quem Æneas tanti facit: filio Camillæ, neq; Didoni, quibus humatione maxime opus fuit, supremos tamen honores nō attribuit, nisi per transitum? ut, Me consortē nati cōcede sepulchro: uel, Miserandum corpus & arma Inspoliata feram tumulo: aut, Mœnia respiciens, quæ iam infelicitis Elisæ Collucent flammis. Deniq; si Maronis opus diligentius

pro, euolueris *euoluēdum, multa eiusmodi ac subtilissima ratione perfecta deprehendas, ab alijs poëtis minus fortē considerata. Describit in quinto præmia, quæ sit Æneas singulis partibus distributurus in currendi certamine. ut, Gnosia bina dabo Spicula, & cēlatam argento ferre bipennem. In fine uerō certaminis nulla fit mentio. quamobrem? Quia suprà monstratum Æneam id omnino confecturum. Insuper cum

pro, primo trib⁹ primis eximia dona descripsisset, ut *priori phaleratum equum, secundo Amazoniā pharetram cum aureo baltheo, tertio Argolicam galeam, alius subinde generis dona distribuit. ut Salio leonis exuuias, Niso clypeum Argolicum: Euryalo autem, qui fortē primus euolauerat, nihil designare uidetur. Quid ita? Quia mutato currentium ordine, quod artificiosissimum fuit, ordinem quoque munerum permutare constituit. At cur Euryalo nihil designatum? Quia satis credibile est, cum pariter insigni

insigni munere donatum. Hoc scilicet poëtae
 solertis officium literariaeque politicae, de qua
 apud nos continua disputatio est, ut miremur
 Ovidium tantum poëtam hanc aliquando mi-
 nus considerasse, qui cum in Fastis iocosam se-
 mel cum Priapo & Afello de Lothide nym-
 pha fabulam intulisset, subinde mutata tantū
 ueste, nomine eodem denuò commemorat. at
 huiusmodi sæpè ab Homero prolixius. Memi-
 nistis per somnum de Ioue & Agamemnone:
 meministis uerò quanta munera, quæ reconci-
 liandæ pacis condiciones ab Agamemnone le-
 gatis eius exponuntur, quæ suo nomine* Itha *per Ithacū, ni*
 co Achilli sunt promissuri, paulo post eadem *mirū Vlyssēm.*
 longissima satis oratione ac iisdem ferè uer-
 bis coram Achille referuntur. Adde non tunc
 Nestoris, sed ipsius quoque Achillis uerbosam
 responsionem. Quòd si in re ita constitisset,
 ne historicè, quam sic seriatim scriptum opor-
 tuit: ergo minus poëtam eloquentissimum, cu-
 ius tam interest emendatè quàm magnificè lo-
 qui*. Quod à Virgilio maximè cautum, ne sci *existimare a*
 licet legati Rutulorum eadem mandatorum *mus, aut similia*
 uerba coram Diomede recitarent, quæ semel *le uerbum des*
 eis discedentibus imposita fuissent. Hoc autè *esse uidetur.*
 in octauo libro longissimo post interuallo, &
 undecimo libro tum legati referunt uenien-
 tes, quæ à Diomede didicissent, non replica-
 tis utrinque tamen orationibus. Sic de Ænea,
 sic de Tarchonte, sic de Ascanio apud Nisum et
 Euryalū: & Multa patri mādāta dabat portan-
 da, Immemorata tamē. Adhæc multa munera,
 & mulieres captinas more Homérico, pmitte-
 rem legimus: nō tamen tam prolixa oratione

ut ab illo, nec ut maximo rege grauissimis quæ legatis: sed ut ab adolescentulo ea Cupidini memorantur, ac propriè. Repetitur tantum à Marone Mercurij legatio ex Ioue uenientis ad Æneam. sed quia utrinque, à Ioue scilicet & Mercurio, breuissima constat oratione, idcirco non ineptè. Id superfluum magis in Virgilio notauerunt, Erynnis scilicet illius ad inferos regressionem, quæ à Iunone fuerat euocata. At quoniam in funeralium sermonibus disputatio cœpta, non alienum fuerit ab infernalibus umbris exempla traducere. Vidistis ab Ænea chariores quosdam in tartaro perquisitos, ut Deiphobum, Orontem, Palinurum: nō Priamum, non Hectorem, non Creusam, non alios pariter maximæ dignitatis heroes, qui sibi quondam familiares cognatiq̃ue fuissent. Quamobrem? Quia de ijs aliquid satis fuit à poëta prædicatum. At quomodo rursus Didonem & Anchisem alloquitur antea sæpè memoratos? Quia in eorum replicatione, crebraq̃ue memoria totius Æneidis fundamentum existit. neque enim turpe sit, Æneam sæpissimè recitare uel Turnum, quoniam sic operis intextura requirit. Sed uultis ne pariter in Virgilio (posteaquam de funere Turni satis excusauimus) regales nuptias aspicere, quas à poëta nostro Vegius neglectas arbitrabatur? Legite Didonis nuptiales apparatus, non quæ falsæ fuerunt, ut Terentiani Simonis, ipsas tamen ueras ratasq̃ue fore credebat. Attendite arte laboratas uestes, ostroq̃ue superbo: nempe ut aulæa Attalicaq̃ue parietum & cubilium ornamenta, quibus uelut atrium nuptiale strataq̃;

strataq; sedilia concernitis. Ad hoc genus, argentum mēsis, cælataq; in auro fortia facta patrum uidetis, cuiusmodi quanti; sit sponsalitiæ domus instructio. Contemplamini porro hincinde per urbem ad regia palatia cōuenisse principes, iussos pictis discumbere toris. nam hoc principum uocabulo, festisq; solēnibus, satis nouimus, nobiliumq; matronarum cœtus annumerari. Ita demum aduocato procerum heroidumq; cōcilio, Lauinia uirgo procedit, iā matura uiro, iā plenis nubilis annis: & quidē diuino cultu perornata, oculos deiecta decoret, & iuxta genitorē adstās, Multū in cōnubio natē, thalamoq; morantē. Quibus ipsa Iuno pronuba his uerbis interest: Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ, Quarum quæ forma pulcherrima, Deiopeiam Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo, Omnes ut tecum meritis pro talibus annos Exigat, & pulchra faciat te prole parentem. Sed cōiuij iam tempus adest, ergo prospicite bis cētum famulas, totidemq; pares ætate ministros tonsis ferre mantilia uillis, Cererem canistris expedire, quibus cura penum struere, & flammis adolere penates: & qui dapibus mensas onerent, ac pocula ponant. audite strepitum testis fieri, uocemq; per ampla atria uolitari. & ut regio luxu eæ nuptiæ in noctem moraliter extendantur: Pendent lychni laquearibus aureis Incensi, & noctem flammis funalia uincunt. Cumq; nouis uxoribus maritalia munera inter epulas de more congerantur, aduertite stupefacti regalia dona, ac ferē diuina munera ab Ænea uenientia, auratam Pallam, & pictum croceo uelamen

lumen acantho, colloq; monile Baccatum, & duplicē gēmis auroq; coronā. Credimus equidem perpulchra dona Vegij, haud nostris similia. Quodd siqui fortē de imperitorū grege dixerit: Quid ais Leonelle? an tunc Didonis magis quān nunc Lauiniæ nuptiæ fierent? Terentiā ne respōdebo, Quid tum fatue fierēt? Ita enim artificiosa poētæ uisum occasione nuptiarum ostētata, tanta, tam breui, tam oprata, tā insperata, non sibi prætereundum censuisse, quin tanquā de nuptiarū apparatu, quocūq; operis sui tempore describeret. Igitur sublatis protinus mensis, cum iocandi plallēdiq; tempus interfit, ecce cithara crinitus Iopas Personat aurata: Hic canit errantē lunam, solisq; labores, ac cætera, cū plausu fremituq; conuiuarū cantilenam. Arbitror iam dudū, Æ Patricij adolescentēs, uos planē cognoscere à Virgilio Turni sepulchralia, cæteraq; expresse ad Lauiniæ nuptias prudētissimē dimissa. Quod si ad Augusti uel Romuli tantū tempora Maroni scribēdum fuisset, uita superante, ut frustra quidā meditātur, quia poëta prēdixerit, Genus unde Latinū, Albaniq; patres, atq; altæ mœnia Romæ: satis quidē superfluē tot nuptiarū & funerum apparatus describendi fuissent. Asserūt enim huiusmodi materiā mortuo superfuisse, in qua Augusti laudes potissimū extulisset: non aduertētes in primo, quarto, sexto & octauo, tametsi multis alijs in locis sub Æneæ persona Augusti laudes, nec minus Albanorum regum exquisitissimē ab eo memoratas, adeo ut cū de Ascanio per Iunonem dici uideretur, Non puero summam belli, non de Augusto, minus nepotibus,

tibus, quanquam de ipso Æneæ filio intelligi uoluerit, quibus ante statutam ætatem bellorum honos, & quidem Romana magnificentiâ, uti Scipioni adolescenti aliquando consularus mandatus esset: nec intelligentes non necessarium poëtæ fuisse, eam materiam assumere, tanquã Lucano uel historico. Nam satis quidem fuerat, dum inferret deos Latio: hoc est, dum in Italia imperium statueret: non autem unde genus Latinum & reliqua Romanorum propago duceret: quantumuis eo modo præfuerit eodem consilio, & ipse me dicerem Romanam peruenturum, unde Constantinianæ coloniae origo deducta, cum tantum animo non in esset eam Græcorum urbem adeundi. Quinetiam ijdem subtilissimi definitionum expositores, per arma uirumq; ita uolunt futura prædestinari, ut arma pro sex alijs libris insequentibus ordine præpostero accipiãtur: uirum autem pro sex primis, in quibus arma non descripserit: non colligentes poëtã in secundo præcipue ita de militari officio, si insidias, prælia, propugnationes, expositionesq; requiras, quanquã in tumultuaria nocte elegatissimè pinxisse, ut nusquam ipse cū Laurentinia, non Lucanus cū Cæsariensibus, non Liuius cum Africanis, Romanorumq; prælijs, nõ alij poëtæ disertius explicuerint. Sed & alia dicenda essent, quæ non minus admiraremini, modò nobis foret otium dissertandi. At alij cum maximè precarètur ut pergeret, libentius est insecutus. Quamuis igitur in quarto Georgicorum poëta proficetur, ad mellificationis utilitatem partem restitisse, scilicet de curandis hortis & oleis,

*Debuerunt,
pro fuerunt.*

ribus,quam angustia loci posteris describen-
dam reliquerat:non ideo prudentissimè ten-
tasse Columellam, quantumuis prisca ingenij,
eruditæq; facundiæ scriptorem de agricultu-
ra, à Plinio etiam maiore sæpè memoratū, qui
librum metricè de oleribus condidit, tãquam
à Virgilio relictum quinti libri locum, ut ab a-
lio scriberetur. Duæ quidem rationes, antequam
inuaderet, iudicio meo considerandæ sibi * de-
buerunt: quarum hæc profectò certissima, co-
gitare, nunquid ad mellificationem res illa pe-
nitus foret cognitu necessaria. Quodd si neces-
sariam existimarit, tunc credere Virgilium nō
omnino intactam relictum iri uoluisse. namq;
loci, uel temporis, uel operis angustia fuit im-
posita, quo minus de cucurbita scriberetur. E-
dictū enim extabat à Mœcenate, liberaq; Geor-
gicorum perficiendorum potestas data: nā cir-
citer septenium id opus euoluit. Potuit etiam
in octauum & quintum librum, seruata Hesio-
di auctoritate, producere, si in uno uolumine
tantulam rem scribi non oportuit. satis igitur
à poëta in quarto descriptum. Sed quid? à Co-
lumella in uno tantum excipitur. Si non neces-
saria arbitraretur, ecce secunda, non à Virgilio
pariter, nō ab ipso Columella de hortorum cul-
tura metricè describendū, cum reliqua sui ope-
ris uolumina soluta oratione conscriberet. Ve-
rū enim oratoriam artem, poëtæque sub-
tilitatem hoc in loco Columellam aduertisse
iudicares. Virgilium quippe ea nihilominus
de olerum genere necessaria differente, * que
alijs memoranda per occupationis colorem
fateantur, quasi loci angustia præpeditum. Sic
&c

*Certè hoc ip-
sum Virgilius
ipse fatetur, 4.
li. Georgicor.*

& Terentiū intelligimus Charini nuptias per transitum descripsisse, cum de Pamphilo satis præscriptæ forent. Dicer aliquis, non ideo propter id occupationis genus Columellæ facultatem ereptam, quo minus de hortorum genere perscriberet. Rectè, sed iactasse non debuit, eam sibi partem, quando à Virgilio intacta esset, describendam: cæterum etiam atq; etiam cogirandum oportuit, qua carminis facultate contenderet: utrum Virgiliano simile suum censeretur. nam qui imperfectā ab alio pictore sibi perficiendam assumit imaginem, aut superare, aut æquiparare necesse est. Quod si cætera pariter in Georgicis euoluantur, multa quidem per transitum sapienter tractata uidebitis. In quo genere uersatur Homerus, qui cum agriculturæ differendæ curam nō profiteatur sicut Hesiodus: ex eo tamen Alexander adolescens cum parente disputans, ut apud Dionem est philosophum, de regno, ita studiose nonnullos hinc inde uersus colligebat ad agricolarum morem attinentes, seu carptim ex ijs, quæ in Achillis scuto depicta, siue præsertim de comparatione messorū sata populantīū cum Danaïs Troianisque mutuas acies dimicando consternentibus, ut multo uentustiores, & copiosi magis uiderentur, quàm Hesiodi docentis agricolas in occasu Pleiadum esse conferendum (ita enim Philippus adducebat, quod Virgilius æmulatus est, ut, Antè tibi Eos Atlantides abscondantur) in eorum ortu colligendum. Sed quorsum hæc? Vt pernoscamus, de hortensium ratione ijs uersibus satis à poëta designatū, dicente: Forsitan & pingues hortos,

tos, quæ cura colendi Ornaret, caneré, biferit;
 rosaria pesti, Quoq; modo potis gauderent in
 tyba riuis, Et uirides apio ripe, tortusq; per her
 bam Cresceret in uentrem cucumis. Nam & in
 eodem consortio est cucurbira. Itemq;, Nec se
 rò comantem Narcissum, aut flexi tacuissim ui
 men acanthi, Pallentesq; hederas, & amâtes li
 tora myrtos. Nec non de * Corithio sene. Hic
 rarum tamen in dumisholus, albaq; circum Li
 lia, uerbenasq; premens, uescûq; papauer. Hoc
 quidem non tacere est, & alijs describendi cu
 ram relinquere, sed facultatem locumq; præri
 pere: quod ita debuit Columella censuisse, Vir
 gilianâ pericia terrefactus. Quod si à poëta præ
 termissum modum opinemur, ut ait, quo mo
 do rigarentur: nullum tamen illius rigationis
 modum intelligi licet, quanquam cæteris irri
 gandis agris adhiberetur, deducta retentaue
 per temporum uices deriuatione, quam satis
 alia in parte manifestat: ut, Riuos deducere
 nulla Relligio uetuit. quod festis pariter die
 bus eo munere exerceri possumus. uel si lûcu
 lentius expetitis: Ecce supercilio cliuosi trami
 tis undam Elicit, illa cadens raucum per * de
 uia murmur, Saxa ciet, * salebrisq; arentia tem
 perat arua. Quod quidem carmen, non ut Co
 lumelle, sed ut diuinum & singulare, sacer ipse
 Hieronymus admiratus, sacris scripturis inse
 rere non dubitauit. Itaq; cû poëta dixerit, non
 se de ijsdem tacitum, si tempus affuisset: non
 sanè reticuit, omnia hæc præcepta declarans,
 Ouidio pariter attestante: ut, * Omnia diuino
 monstrauit carmine uates. Neq; enim cum uio
 laria superius, serpillâ, thymbâr, casiasq; recen
 tes

*Alij Corycium
 uocant, Geor.
 lib. 4.*

Georg. lib. 1.

*Leuia, legitur
 in Virgilio,
 Georg. lib. 1.
 Scatebris ibi
 dem legitur.
 Hic uersus le
 gitur in argu
 mento 3. Geor.
 Modestini no
 mine.*

res admonuisset ante apum stabulationes institui, idcirco earum herbarum plantationem uel sationē describit, aut pastinationē, ut in uitis, aut fossarū modū, uel quo sydere potius ea parari conueniret. Ita cum Plinius quoque in Naturali historia poëtam incuset, omnia uitiorum genera non descripsisse, non cautè reprehendit: quem scimus pro Italica cōditione de uitibus candidarum & liuentium uuarum inquisisse. Sed quando in Virgilianis defectiōibus herere uidemur, hæc pauca rursus subiiciamus: plerosque quod imperfecti metro magis quàm sententia uersus essent, ut hemistichia, supplere conatos: non intelligentes eos de industria poëtam ita reliquisse, nonnullos etiā aliquando recitando suppleuisse. Ergo qui per poëtam completi non fuerant, tanquam inemendati operis indicia, aliorum addita sententia, quidā inconcinniores effecti sunt. ut, * Stāt
circum, & crebris carpunt sua pectora pugnis. *Aeneid. 2.*
Et in eodem loco ab alijs: Et mœstis implent mugiribus auras. Alij uerò contaminati deformatiq; uti præcipue: * Timor omnis, & iræ Cō
cessere deū profūgis noua mœnia Teucris: *Sed hodie nihil tale legitur.*
cum à poëta politius complerāq; sententiā pro
cessatione, quàm cōcisione positum sit. Quod
si sensus imperfectus esset ad istorum opinionem, nec in sententia deficiens quicquam Vir
gilius, neq; emendatores eius reliquissent. Sed
iam tempus uocat ad senatus uestri sublimē
palatium. Ita præparatis ornatissimè*
barcis adiuimus. *Aen. 8. ne hic quidem appendix illa legitur.*
Barcam Italica uoce dixit pro navi.

FINIS LIBRI I.

ANGE-

ANGELI DECEMBRII MEDIOLANENSIS ORATORIS, AD SVMMVM PON

tificem Pium II. oratorem clarum, de Politia literaria, libri secundi Prologus incipit: in quo confutantur, qui Virgilium arguunt superflua quædam scripsisse.

PARS DVODECIMA.

EMONSTRATA superius bibliothecæ necessariæ politia, clementissime Pontifex, cū sub inde omnes ferè contentionum locos exposuerim, quibus doctorum nōnulli ex ueteribus nostrisq; Virgilium plerisq; partibus defensæ opinarentur, satisq; eorum rationes cōfutas ostenderim, & cum pleraq; uicissim magistrorum ludi commenta priscis auctoribus iniecta patefecerim: proximè dignum uidetur, ut ad poëtam rursus extollendum, per contrarium disputationis genus hanc in primis partē subiiciam, quæ ipsi Leonello principi plurimum ornamenti & admirationis attulisse uisa est. Nam uti superius in defectione tractatum, sic nunc de superfluyente, quod idem falso insimulant, mentio fiet. In quo genere paucissima exempla comperio: nec mirum. non enim insimulantium audacia eò usq; temeritatis excessit, ut confidant pariter in egregijs auctoribus iactare

factare superflua quædam esse, ac subtrahi digna, quemadmodum ipsi confingere, & priscorum dictis ingerere potuerunt. Itaq; facile qui uis potuerit, ut Leonellus suprâ memorabat, rhetorica (quæ dicuntur uetera) subornare, Tullianæq; auctoritati tradere: ac tentare non potuerit, ut ad Herennium rhetorica ars Ciceronis esse non uideatur. Potuerit rursus satyrâ nouam Iuuenali, comœdiam Plauto uel Terentio subiicere, uel epigramma Martiali, fabulâ Æsopo, quanquam satis incommodè: sed multo difficilius consequitur, ut etiam clamantiminitantiq; concedamus, reliqua scriptorum suorum non esse monumenta. Ita superior ratio uidetur propria temeritate defendi, altera hæc cuiusuis arbitrio confutari. Quamobrem cum in hoc contentionis genere rarissima sint exempla, præcipuè apud doctissimos, non dū taxat satis quo ad Virgilianâ maiestatem referendū existimaui, eo quod magnificentiùs cognitum, quod non ab imperitorum ingenijs, non à temporum nouitate huius exempli contentio originem habuisse uisa est, sed doctissimorum, priscorumq; opinione fundata ualuisse. Nunc ad rem.

QVOD NON PERITE FECERVNT,
qui duos et uiginti uersus de secundo Aeneidis sustulerunt, suprâ illum, Cum mihi se non ante oculis tam clara uidendam: sed potius reliquissè debuerunt Leonelli sententia: ac de plerisque Virgilij partibus, quæ eodem iure subtrahi potuissent.

Pars XII L.
 f

Exultabat

EXultabat Feltrinus more suo coram Leonello de Maronis fortè laudibus differente, simulq; poëtam impugnabat, duodecimum ferè annum prius Aeneidis opus euoluisset (ita enim fama ferri) quàm relinqueret, cum uix duodecim mensium Liuius in describenda tantidem temporis historia cōsumpisset. Tūc Guarinus (qui fortè aderat) Perbellè, inquit, ut cætera soles in literaria quidem palestra confidentissimus armiger: sed eadem continuè pertinacia uersaris, qui Liuium Virgilio non solum æquiparare contendas, uerum etiā præponere, nō memor quæ iam pridem à Leonello scientissimè confutata. Cæterum tempus illud in te, Liuiumq; tuū succurrit exemplum, quod græcè didici. Indumentum fortè pictor exquisitissimo artificio faciendū à sutore uicino præposuerat: quod ut artifex politius efficeret, compluriū dierum operā assumebat. at pictor morè longioris impatiens, uehementius stomachari, adiurareq; eodem tēporis spacio, quo ille uestimentum unum insueret, se picturas hominum triginta perfecisse, cui sutor, Non mirum. utriusq; enim diuersum est artificium: nempe in hoc sagulo multo plures acutū puncturas, quas singulis pigmētorū deductio nibus & lineamētis effingis. Tunc omnes læti us arridere, Feltrinoq; palā illudere: at ille non segnius instare: Scio (inquiēs) Veronēsis, quō tendas: quasi Maronem indicaueris multo quīdem eruditius ac laboriosius opus suum, quā Liuium sua perfecisse. Sed uide quæso diligentius. nihil enim in Liuiō superflūū existimant, quin summo dolori esse apud omnes doctissimos,

mos, quòd eius historici multa scripta defecerint, aded necessaria cuncta, correctaque ab eo sunt edita. At in Virgilio, cui bis sex annorù in corrigendo longitudo fuerit, uel hoc in primis superfluù, maximèq; còtrarium esse, etiam pri-
 scorum eruditissimi deprehenderunt, quibus opus id ab Augusto edictum erat, ut emenda-
 rent. In secundo enim Æneam adduxisse tantù ducem, cui quidem Octavianum uult esse cò-
 paratù, usque aded fœminæ iratù, ut præter in-
 eam maledicta, euaginato ense penè còficeret, ni mater euestigio cohibuisset. Ast illam trepi-
 dantem exanimatamq; fuga, & latibula pas-
 sim quæritantem, an id Æneæ par, quem patrè-
 piumq; cognominat, & fortissimù haberi uult
 imperatorem? Adde malo malum indecen-
 tius: cum oratione uersuum duorum & ui-
 ginti huiusce rei curriculo protraxisset, in sex-
 to deinde ausus contrariam illi penitus infer-
 re sententiam, ut cum alterius auctoris impe-
 ritia uideretur erratum, alterum inconstantia
 uel obliuionis insimularetur. Deiphobù nãq;
 in tartareis apud Æneam audacis fœminæ mo-
 res dissertantem, nò quæ solius adulterij frau-
 de uirum fefellisset, sed sublatiis armis è thala-
 mo, inter inimicorum manus, rectumq; uirù
 ad cædem còsopitum exponeret, illam per no-
 ctis tenebras media Iliadù caterua bacchana-
 lia simulantè, ex arce flammârù signù ostende-
 re, ductores Danaù aduocare, limina pandere,
 agmina hostium excipere: ita cum omnia pas-
 sim ferro flammisq; uastaretur, illâ urbis incê-
 dio, Troianorumq; ruina, & Priameiæ domus
 internecione lætabundam. Videtis quàm hæc

superioribus aduersentur, superfluantque uicissim alterutra: quâquam hæc postrema Homero propius accedentia, quæ si Virgilius aliquando tanquam in statera considerasset, opinor eiusmodi laborem correctoribus suis non relicturum. Huic cum Guarinus responderè cœpisset, Leonellus excepit iamdudum, cum omnes in eum uersi: Non tibi tātum soli commiserandum, ô Feltrine, sed ætatis etiam superioris pudendum arbitror: quæ licet eruditissimi ingenij uiros extulerit, non omnino tamè inuidia uacasse uisa est: uel dicere ausim, quosdam semper extitisse, alioquin doctissimos, qui nihilominus Virgilianam subtilitatem ignorarent: & miramur Seruium Donatumq; aliquando falli potuisse. Itaq; perdolendum, Virgilianum opus in illorum manus corrigendum incidisse, de quibus talis opinio foret, tantaq; eorum auctoritas, ut quod sapienter à poëta scriptum extaret, ita illi corrigerent peruerterentq; uel extorquerent magis, ut quàm iniquissimum uideretur. Primum cum homines asserunt, poëtam in emendatum opus reliquisse, errore præcipuè distractum, quod secundi libri sententia à sexti tantum ordine differret, ut alter alterum adumbraret. Qua excusatione nihil imprudentius: quasi non multo magis ultimus à primo libro differat, & tamen inter se pro tenore materiæ ordinatione non discerpant: cum sciamus Virgilium, sicuti cæteros poëtas, uoluminumq; scriptores, in emendatione lectioneque non librorum ordinem seruasse, sed alternatim, modò primum, modò ultimum, aliquando medios mutua uisitatione castigasse:

castigasse: haud equidem ignoro huius Virgiliani loci distractionem apud doctos, sed non prudentiores inualuisse. Proinde omnia, fere exemplaria ijsdem carere uersibus uidemus, ut ne legi quidem soleant à præceptoribus, nō à discipulis percipi, non à librarijs deniq; transcribi possint: cum tamen ipse Virgiliana uolumina seorsum aduerterim, non hoc supplemento uacantia: & probè leguntur apud Seruium, nulla tamen eos defensione protegēt. Quā obrem non opus est noua nunc iteratione: cernere tātum est, an ij rectè subtraxerint se proprio eorum auctore cautiore existimantes. Duæ potissimum causæ emendationis afferuntur, abs te modò Feltrinæ memoratæ. Ad primam aiunt pertinere Æneam turpiter Helenę iratum conuicijs teloq; minitantem. Iam hoc primum laboriosa expugnatione non indiget, si quod hominum usu sit, Æneę quoq; assignemus, à quo nihil humani alienum poëta censuit. Itaq; Æneas Helenæ mortem cōminatus, fatemur, non tamen interemit: sic liberis parens, uir uxori, dominus seruo, mortem interdum minatur: manus etiam inferūt, telum uibrant, non tamen uulnerantes. Nec inhumanum censeas, eum metu consternere, cui mortem non optauit. Possunt sanè in rei militaris peritum ducem (ut nunc sapientem uirum omittam, quoniam non philosophicè, sed bellicè nobis disputandum) ac inter armorum hostiumq; tumultus, inter patriæ ruinas obuersatam, ægritudines sæpè contingere. Omīto timorem, quod militantē non decet. neq; enim Æneas in eo tumultu formidauit: unde, Dege-

neres animos timor arguit: sed odium, iracūdia, ultionis cupido. at in fœmina arguitur, non opus fuisse uindicatione. In quem igitur alium Aeneæ irascendum fuit? neq; enim aderat Paris, belli maior causa. ergo in Helenā irascendum, ulciscendumq;: quam tamen nō percussit, & si dignam interfici, siquidem uirum suum interimendum exposuit, hostium intra mœnia multitudinem recipiēs. Qui in flagitio deprehēsi tempestate nostra publicè, & in quaterna frustra trucidantur: ueruntamen ne telō quidem attigit, sed iratus cōuicijs eam infecta batur. An unquam legimus audiuiuste, terrarum principes, exercituū imperatores, quorum ductu auspicioq; ipsæ leges statutæ sunt, alios uxores suas uel adulteri, duntaxat suspicionē repudiasse, alios pprijs manibus obtruncasse? Vidistis in primis genitorem meum Nicolaum, recentius familiarisq; hac in re documentum (de quo mihi non tanquam parente, sed ut fama fert, differendum est) inter Italicos principes humanitatis, iustitiæ & pietatis officijs longè clarissimum, quum uidit, quæ uidere noluisset, uxorem nouercam cum filio priuigno simul enecasse. Num propter id igitur ultionis genus pater publicata criminatione dānatus est? Minimè, sed in occisis omnium rumoribus culpa remansit. & tamen Helenam Æneas non sustulit: quod cum facere debuisset, uicit temperantia quædā audaciores hominum appetitus in medio irarum cursu solita compescere, quam poëta in Veneris specie demonstrauit. Cæterū asseuerāt illi correctores, eam nihilominus occisurum, nisi mater interfuisset:

fuiſſet: nempe de eo, quod in futuro pēdeat, in certoq; iudicātes. Sed quā eneruata puerilisq; contētio. quaſi dixerint, Interfecifſet quidem, niſi poenituifſet: non intelligentes à poēta per belle Venerem figuratam, cuius interuentu filius placaretur. At quāto licentius Æneas præcipuè bello legitimo cædē mulieris inijſſet, cū tamē abſtinuerit: cuius facinoris criminationē ſatis iā uideor expurgafſe. Omnes præ gaudio exultare, cōgratulariq; Leonello. at ipſe: Sinite, inquit, alteram partē confutare. nā quod iſti maximē reprehēdendū opinātur, quia primæ parti de Helena contrariū ſit, id in primis ego magnificiēdū arbitror, & hoc ſep̄ aliàs in poēta pulcherrimū eſſe teſtatus ſum. Huiusmodi enim rerū non cōtrarierate, ſed cōmutatione, tanquā exquisitiſſimæ picturæ artificio poēta delectatur: quā ijdē nō intelligūt, errores erroribus aggerentes. Principiō quidem cōtendūt ad primam de Helenæ partem attinere, quæ in ſecundo libro ab Ænea apud Didonem ſine memorata. Secundam dicunt, cum in ſexto apud inferos ſuper eadem Helena Deiphobus Æneam alloquitur. Contrā ego, quæ in ſexto de ea re dicta ſunt, in prima parte accipi cēſeo, licet pro librorum ordine poſteriora uideantur: adeò locorum, temporum perſonarum, ſactorum diuerſa ratio cōſideranda eſt, quā poēta maximē cuſtodit, iſti maximē negligunt. Ita que cum Æneas Didoni illa cōmemoraret, ſecundo tempore & loco accipiēda ſunt, in Priameio nempe palatio agitata poſt fermē urbis captiuitatem, Troianorumq; ruinam. Nam legitur Æneam Corcebo, alijsque delectis,

f 4

qui

*Emouet, legi-
tur in Virgilio*

qui sese per lunam obtulerant, de Argiuis cæ-
dem plurimam tumultuario bello peregrisse,
iplos uicissim per totam urbem suorum strage
percepisse: cuius temporis lociq; ratione, qua-
quam eadem nocte & urbe peracta fuere, pri-
mam nunc constituimus discretionis gratias
& de hac ipsa parte loquitur Deiphobus, licet
isti correctores non aduerterint. nam Deipho-
bus memorat: Tum me confectum curis, som-
noq; grauatum Infelix habuit thalamus, pres-
sitq; iacētē Dulcis & alta quies: cum reliqua
oratione. &, Egregia interea coniunx arma o-
mnia rectis* Amouet, & fidum capiti subduxe-
rat ensē. item, Illa chorū simulās, Euantes
orgia circum Ducebat Phrygias, flammam me-
dia ipsa tenebat Ingentem, & summa Danaos
ex arce uocabat. demūq;, Intra tecta uocat Me-
nelaum, & limina pandit. omnia hæc ad noctis
eādē primam partem referenda. Fuere enim
in conticinio intempestaq; nocte peracta, nam
legitur, Tempus erat, quo prima quies morta-
libus ægris Incipit, & illico Hectorē in somnijs
admonētē Æneam: Hostis habet muros, ruit
alto à culmine Troia. Obsecro uos, ô Virgili-
ni emendatores, si qui adestis, non audio pari-
ter apud ætatis nostræ doctissimos hanc præ-
ualuisse opinionem, an fieri potuerit, ut eadē
noctis prima portione omnia ea ab Helena cō-
mitterentur, quæ Deiphobus, licet tunc tem-
poris maximē dormiens somniansq;, ab uxo-
re facta meditatus est. Nam illud superius pro-
positum, Intra tecta uocat Menelaum, & limi-
na pandit: seu per urbis solum tecta mœniaq;
intelligamus, quoniam apud græcos eodem
semper

semper uocabulo comprehenditur, siue Deipho-
 phi tārū palatia : in eadem nihilominus
 prima noctis portione agitari potuerūt, gē-
 nosque Atridas capta occasione ex Deipho-
 palatio, postquam eum truncauissent, per ur-
 bem murosque discurrisse: ut apud Homerum
 per Troianorū castra Vlysem Diomedemque
 fecisse legitur, cum Dolonem Hectōris explo-
 ratorem paulo antē iugulassent: inde Rhēsum
 mox cum adductis equis euolasse, nondum ta-
 men Helenam arripuisse, deductionis aliud tē-
 pus expectantem, nam legitur. circa diluculū
 pueros, & pauidas longo ordine matres circū
 prædam altare cumulatam, in quo noctis tem-
 pore iam ad lucem uertente, & in qua captiuo-
 rum multitudine credi par est Helenam quo-
 que substituisse: & id in secunda noctis parte de-
 signamus. Quid mirū igitur? aut quid tam con-
 trarium isti deprehenderunt? Ecce Æneas iam
 urbe lacerata, iam transacta fermē mediæ no-
 ctis tempestate, ad palatium Priami se accur-
 risse testatur, ibique aliquantum etiam tempo-
 ris cæco Marte propugnasse, hic Helenam in
 rebus extremis trepidantem, & fugitiuam de-
 prehendisse: cui cum uiciaretur, mortem insu-
 per minitans, non quicquid horum à naturali
 ordine prorsus alienum. an concedi non liceat
 mulierem unius noctis curriculo geminæ se-
 uoluntatis & studij exhibere potuisse, quæ sin-
 gulis etiam horis soleat commutari? nam legi-
 mus, Variū & mutabile semper fœmina: præ-
 cipuè in tanta rerum hominumque trepidatio-
 ne? Potuit sanè primo noctis ingressu Deipho-
 bi domo utique editissima cum luminibus &

choreis insistere, exultare: pòst in Priameio par-
 latio ad soceros elapsa, deprehensa tacere, con-
 tremiscere: ita cū Æneas ei superuenerit, quā-
 vis prius gestienti in Troianorum malis, con-
 sentaneum satis fuit, imò necessarium, repen-
 tē tanto uiro conspecto & cognito, gestu & a-
 nimo fuisse mutatam fornicationem, ut dici
 solet, in formidinem, ueroriam & uerecun-
 diam concessisse. Stomachari libet, cum tantā
 uideamus prauitatem audaciamq; pulcherri-
 mos uersus ab auctoribus suis subtrahendi,
 quòd alteræ sententiæ sexti libri aduersari uī-
 dentur. At quidem non contrarij sunt, sed ita
 maximè consentanei, & qui proximè restite-
 runt, Non tibi Tyndaridis facies inuisa Lacæ-
 næ, Culpatus ue Paris. & reliqua prioribus cō-
 riguis non bene respondeant? Ecce autē exem-
 plum aliud eiusmodi ferè negocij. Iliades cum
 in Siculo litore ludi agerētur funebres, euesti-
 giò Troianas naues incendunt, non minori sa-
 nè exultatione faces uirgulaq; iactātes, quā
 Helena modò inter Iliadas quoq; ex Deipho-
 beia arce lumen ostentans, conspecto procul
 incendio, Æneas, Ascanius, Troiani omnes si-
 mul accelerāt. Obsecro quid illa continuò mu-
 lierum exultatio diffugit? Quæ tanta concre-
 mantium & simul amantium facta mutatio,
 ac tenebrarum perquisitio? Nam cum modò
 in patulo litore ad lucem flammāsq; consiste-
 rent, mox legitur, Syluasq; & sicubi concaua
 furtim Saxa petunt: piget incēpti, lucisq;, su-
 osq; Mutatæ agnoscunt, excussa; pectore lu-
 no est. Scilicet ut ij uersus subtrahendi fuerūt,
 quòd primorū sententiæ repugnarent. Quòd
 si eæ

si eae mulieres primò furentes, porrò uisus Æ-
 nea Troianorumq; proceribus, mutari potue-
 runt: quid Helena uiso pòst Ænea mutari non
 potuit? Sed quid moror? de Palinuro quoque
 uersus erant subtrahendi, seu quos in quinto
 libro seu sexto legimus: nam inuicem aduer-
 santur. prius nanq; poëta gubernatorem indi-
 cat, sub Dei uenientis imagine deceptū, som-
 noq; irrigatum, statim è naui cecidisse. Quo fi-
 gmento percipitur Palinurū, dum serenæ tem-
 pestati confidit, per ignauiam dormiendo pro-
 lapsum. At in erebo non persona poëtæ, sed
 Æneas ut ignarus Palinurum mortis causam
 exquirat: cui longè diuersa respondet, se ne
 somno quidem correptum: quin dum strenuè
 gubernaculum regeret euolueretq;, cum reti-
 naculo simul elapsus, nec quicquam magis ti-
 muisse, quàm ut nauis eius spoliata armis ex-
 cussio magistro deficeret. Videtis ibi rerum ua-
 rietatem, nec intempestiuam: siquidem, ut su-
 prà memini, temporum, locorum & persona-
 rum uicissitudo aduertenda sit: quam quicun-
 que negligit, suæ quoq; mentis inscium esse fa-
 teamur: aded ut ne apud Iuvenalem quidē id
 sit contrariū, cum in Satyra de mulieribus om-
 nia eis uicia distribuēs, antè dixerit: Respi-
 ce primū. Et scrutare uiros: faciunt hi plura,
 sed illos Defendit numerus. Tanta (inquam)
 proloquentium uarietate sententiarum con-
 trarietas adhibetur, ut quod Lauronia mere-
 trix suo iure diceret, Iuvenalem non pigeat se-
 orsum recensere: & mirantur ij, simul criminā-
 tes Æneam de Helena apud Didonem, quem
 ipsa postremò uidisset, una quidē ratione me-
 mo-

morantem : altera uerò Deiphobum cum Ænea de uxore iracundum dixisse, quæ per somnum dormiens in nocturni belli principio ita fieri credidisset. Quamobrem etiam atque etiã admoneo, illos è Virgilio detractos seu per dolum & iniuriam uersus, siue per imperitiam, suo loco restituendos.

QVOD HANNIBAL, DVM DIXERIT se primum omnium imperatorem uideri, si Romanos ultimò uicisset, non ad Scipionis ideo laudem, sed propriam tantum intelligi uoluerit. Pars XIII.

VT in initio proposui, summe Pontifex, ut huiusce literariæ politiæ definitiones offerrentur: sic & rerum genera, & ipsi auctores uariabuntur. Hactenus de Maronis præstantia, quæ satis in primo libro fuissent, & huius secundi uoluminis ingressu recitauimus. Multaq; de eodem egregiè alijs locis dicenda superant, quæ fere singulos dies à Leonello memorabantur: sed mihi ita ordine proseguendū institui, ut interea aliorum quoque auctorum exempla uoluptatis gratia suscipiantur. Memini siquidem ijs ædibus Leonelli Ferrariæ, ubi potissimum à genitore separatus, quanquam in eodem palatio hybernare solebat, sæpenumero uidisse Scipionis Africani & Hannibalis imagines in pariete picturatas, mutua uelut admiratione, ut apud Liuium est, sese compellantes: Romanum equo comitatum & famulo, Pænum cum elephante cathedrato, & Æthiope nigro gubernante, ceterum ipsos duces ad stare pedestres. Scimus autem ab eodē hirtō

historico de ijs eximiam bis factam esse mentionem. Primam, cum fœdera tractaturi cōuenissent, cuius rei faciem ea uisa & significare p̄itura: secundam uerò, cum apud Antiochū uaria utrēque fortuna hospitatus. Igitur cū multi sepe numero de tantis ducibus sermones haberentur, cōtentionis tantum summa semper uisa est, uter militari arte scientior feliciorque, aut plura memoratu digna confecisset, seu in Hispanijs, siue in Africa: cum in Italia Hannibalem per ætatis occasionem, & rerum successum plura fecisse constaret. Sed hinc alia quæstio fortasse me superueniente cœpta fuerat, quantum tempus ij duces à Cæsarū imperio distarent. Tunc Leonellus: Quid tot quæstiones ingeritis? nouissima hæc quinquagenariū numerum non excedit. siquidem Augustus, qui Cæsarū *præstantior imperare cœpit, ad

lescens adhuc Tullio uiuente. Tullius aut puerum se faterur, cum Marius primam consularis dignitatē iniret: porro Marius ijsdem festē mensibus Iugurtham debellasse. non senio rem constat, qui cum Scipione hoc in Italia milirasset. Sed ad primam quæstionem accedamus. Video in eandem uos ferè omnes sententiam uersos de Scipione Hannibali antepōdo, qui magnanimitate, iustitia, felicitate, pietate etiam atque clementia inter se tantū differunt, quantum districto ense alter maximum populo Romano bellū intulerit, alter clypeo suo retulerit maximè, confeceritq; , quo parentem suum adolescentulus protexit. Verū enim quod ipsius Hannibalis indicio probatis, contrariū rei est. uidemus siquidem apud Liuium,

*præstantior,
pro præstanti-
ssimus: nisi
pro primus di-
ctum uelis.*

uium, Scipione Hannibalem interrogâre, qui præstantiores imperatorû uiderentur, respondisse: primum Alexandrum sibi uideri, secundum Pyrrhum, Græcorum regem, tertium se ipsum Hannibalem arbitrari. Scipionē idcirco per hanc Hannibalis sententiam præstantiorem intelligendum arbitramini, sed Hannibalem præ pudore quodam apertius edere non uuisse, ne adulatione magis, præsentē potissimum Africano, quàm amicē laudasse fateretur. atqui longè Hannibali alia mens fuit. Neque enim, ô socij, domum ambiguum aduertitis, Tyriosq; bilingues. Cæterum quam nunc uobis sententiam assero, & ab historico eodem intelligendam existimetis. Quippe cum se tertium Hannibal induxerit, omnino Scipionem exclusum uoluit, utique pro immemorando, seu in quarta sede fortè relinquêdo: odium uidelicet, quod in Romanam semper gentē exercuit, & quod nullis Romanorû armis, nullateni unquam infringi potuit, uel à se dici cōpellabat, rhetorico sanè artificio, ancipitiq; sanè circuitione, ut aduersarium penitus duplici ratione uel responsurum, uel taciturnum refelleret. Hanc etiam ex Terentio plerunq; illudendi duplicem calliditatem aduertimus, quam ut simpliciter à multis, sic ineptè accipi sentio. Itaque si Scipio deinde siluisset, tunc uti consentientem Hannibalis sententiæ cessurum: si respondisset, quod apologiæ genus ratus est, Hannibal fore. Illam demum clausulam, uti uidistis, tanquam rete dolosum, aut laqueû Pœnum illico subiecturum, se sibi omnium præstantiorē existimare, si tunc quoq; Romanos, uti

mi in Italia, uicisset. an non aduertitis utrinque Scipionē exclusum? Quamobrem nō intentionem fuisse cognoscatis Hannibalis, ut Africanum idcirco potiorē fuisse demonstraret: sed eum postremō superasset, eum fortuna magis, ac fato quodam Scipionis fauente, quā propria uirtute superasse: quodd si fors eandē sibi sortem reseruasset, tūc sibi omnia simul & fortunę pręmia, & uirtutis honores uindicaturū.

QVOD IRRITVM FVIT, PETRARCHAM RHYTHMIS SUIS EDERE, CÆSAREM OB LETITIAM FLE-
uisse, uiso cæsi Pompei capite: Hannibalē uerō pro more risisse apud suos, facta per Leonellum insigni castigatione.

Pars XV.

VB hæc alius cū de ipso Hannibale & Cæsare sermonem tempestiuum inferre intruderet, mira Leonelli grauitate modestiāq; confusus est. Adiecit enim in eo Pœnorum dūce exquisitissimam fuisse calliditatis intentionem, & quæ ne minus à naturali usu mirè recederet, ne minus in Cæsare: idque Petrarchæ nobilis poëtæ testimonio probari, qui in suis, sed patrio sermone, cantionibus edidisset. Cæsar postquam proditor Ægyptius, & reliqua in eadem uulgarī cantilena de Cæsaris fletu, Hannibalisque risu per contrarium, ut ille multiq; assentiebant. Quibus Leonellus sedato uultu, constantiq; sententiā respondit, se penitus credere Petrarchā, quemadmodū illa carmina uulgarī sermone cōposuisset, ita mirabundę suspensęq; multitudini placere studuisse, quæ uiri cuiusq; grauissimi iudicio semper dissen-

*Libr. 9. extre-
mo : Lachry-
mas non spon-
te cadētes Effu-
dit, gemitusq;
expressit pe-
ctore leto.*

disfentire solita. nullam enim se perspicere ra-
tionem, qua Cæsar, qui altissimi fuisset inge-
nij, despecto generi capite, eodem abscisso, cru-
ento & decolorato, moerorem intimum ficta
lachrymatione simularet, uel ut quidam iacti-
tant, cæsi Pompei præ gaudio lachrymaretur.
Cæsarem sæpè suorum obitus familiariter de-
fleuisse, amicorum etiam funeribus complo-
rantem interfuisse, nouissimè senescentem ua-
rijs fortunæ tum externis tum domesticis casu-
bus admonitum, conciuis socij generi tam mi-
serabilem fati sorté dolentius ingemuisse cre-
dendum: ergo fingerent exclamarentque, sed
incassum. Lucanus præcipuè longa satis in Cæ-
sarem oratione frustratus. Nam quod diceret,
quòd senatus iura, libertatemq; publicam Cæ-
sar calcaret pedibus, cumq; tot Romanis ciui-
bus, generoq; bellum & cædes inferret, nō plo-
rasse, nō pœnituisse. Sic facere homines argue-
bat Leonellus, modò ambitione, gloria, cupi-
ditate, iracundia ductos, eosdem modò cum
belli odiorumq; causæ desijissent: se scire homi-
nes natos, ingenijq; naturalis nihil à se alienū:
solere ita omnes maximos infimosq; eadem
uolente natura, impellēte fortuna, sublata de-
mum rixarum intercessione placari, reconcili-
ari, ad miserationem penitus pietatemq; con-
uertere, potissimum erga defunctorum spiritus,
qui antea fuissent dulci familiaritate uel co-
gnatione deuincti, quorumq; præcipuè cada-
uera, cæde laceros artus, uti de Pompeio di-
ctum, intuerentur. neque enim inter soceros
solum & generos, uerum etiā inter germanos
solitas ardentius conflari similitates, seu per
contra-

contrarium inter hostes etiam infestissimos: & quo maior ira concreuisset, eo maiorem amoris integrationem commoliri, cum id penitus extinctum appareret, quod incitatum irā tanquam intensum arcum tenuisset, quorū alteri alterorum sepulchra struerent, & cædes lachrymis expiarent. Ita Euryali Nisiq; sublata spiculis capita cōmuni spectaculo fuisse, quæ non dolentius mater quàm hostes ipsi despicerent, lachrymarum copia conuicti. Neque hoc innocētium iustorumq; clade uel interitu spectari licere, uerū in sceleratissimo post defuncta supplicia cum de miseria eius, misericordia simul animo cogitamus. Hæc Leonellus quotidianis insuper exemplis confirmabat, addebatq; se in Curtio legisse, solitum Philotam illum, tantum ducem, tanti imperatoris filium, quem paulo antè inter cruciatus grauissimos, ob regię futuræ cædis criminationem, omnis Alexandrinus exercitus necandum exclamaret: posteaquam enectus foret, humi iacentem & inhumatum, perinde ut alendis feris expositum, omnium commiserationi tristitięq; fuisse. Meminisse præterea illustrem genitorem suum Nicolaum, tamen si facinoris iusti nō poenitentem, aliquando tamē primigeniti necem ingemuisse, quem ipse pater occidi mandauisset. ita enim præ se ferre mortaliū uices, & humanæ fragilitatis conditionem ludibrio fieri: à qua si fortè quis alienus inueniretur, eum nō ex hominis utero, sed lapide ferroq; natum arbitrantur. Fleuisse itaq; dolentissimè Cæsarē concludebat Leonellus, ita ut ipse quoq; recitans grauiter ingemisceret: & qui eum uix lachrymis

g

chrymis

chrymis continentem cernerent, effuse lachrymarentur pro se quisque, aut parentum, aut fratrum mortuorum, aut cognatorum & familiarium memor. Addebat præterea, Hannibalis risum non extra humanam uideri consuetudinem, uti sæpè nos aliquorum sententiæ liberius subridentes, etiam in summis laboribus periculisque coniecti, ipsam fortunam uoluntario risu deridemus. Et in hoc quoque genere mitissimus princeps exempla memorabat, addens & illud ex Satyrico prudentissimè, facilem cuiuis ridendi censuram esse cachinni. Mirandum potius, unde ille Cæsari oculorum humor suffecisset potissimè simulanti, ut illi dicerent, lachrymas ei non spontè profusas, cū Demetrium ultrò desilentem admiraretur.

DE BIBLIOTHECAE, POLITICÆ;
literariæ commendatione, nonnulla per Ioannem Gualengum seniorememoratu dignissima: deq; nostræ tempestatis ignavia, ueterum comparatione, qui literarum studia maximè coluerunt.

Pars X V I.

CUm miram Leonelli grauitatem, ingeniumque pijsimū omnes certatim laudibus efferrent, tunc Ioannes Gualengus, ex senioribus ciuitatis principibus nō indoctus, cæterum genere, opibus, edificandi peritia nulli secūsus (nam & hortuli, cryptoporticus bibliothecæ dictæ, zetæq; in urbe & suburbij, ut apud Plinium, ei non deerant) Mirū in modum, inquit, ô iuuentus, tuq; in primis Leo-

Leonelle domine, indies magis hac uestra disputandi solertia demulceor, quam uos literariam politiam appellatis, ac uero quidem uocabulo. nam quid politius, quid argutius hisce humanitatis studijs? Et mihi in suburbanis quotidiana librorum conuersatio est, & in hac urbe bibliotheca, uti uidiſtis, in agellum rendens uiridissimum: non tanta fortè librorū copia communita, uti Leonellus noster à politissimo domino habendam instituit (neq; unquam mihi tanta cum græcis & latinis literis fuit cōsuetudo) ueruntamē multis, utilibusq; libris instructa. In ijs Ciceronis omnia uolumina, præsertim philosophiæ moralis uno codice, & Terentium habeo etiam correctissimū, in locis difficilioribus expositionibus Donati circumscriptum, legoq; assiduè. nam quid melius facere possum senex & diues? quanquam non minus familiarium & urbanarum rerum officijs insisto, quàm quondam iuuenis & robustior. Et profectò si mihi quicquā creditis, cum uoluminum meorum ordines considero, euoluoq; (nam cuiuslibet auctoris sui in regimento nomen apposui) uideor tanquam eorū qui scripsere, sanctissima quædam sepulchra contueri, ubi meliorem sanè animi partem impositam, q̃ corporis reliquias contemplamur: uel si ea potissima pars in beatorū sedibus est, hic etiam literarū beneficio maxima in parte respirat. Et quidem tantorū talia monumenta ego longè aliorū tumultis diuturniora esse censeo, quæ sibi marmorea construunt, Quandoquidem data sunt ipsis quoq; fata sepulchris. Sapè mecum ipse nonnunquā singulos libros

intuens, exosculansq; compello, imò & præ gaudio lachrymans: O felicia corpora, ô immortales animos: mortui quidem loquimini, tacetisq; cum uolumus, præclara, egregia, admirâda dicitis. Adde uerò commodum, quòd non tantum, tanquam serui uel cetera domus animantia, rem familiarem consumunt, rapiuntq;, non illis amictu amplius ferè quàm uno, & omni tempore opus sit. Enimvero libra ria supellex lautitiaque, seu pro more uestro politia dicenda sit, omni auro, gemmis, diuitijs aut preciosior est, aut certè delectabilior: quæ si cuius hominum ætati commodius placere debeat, in primis ego arbitror eruditæ senectuti iucundissimam. Solebam nanque iuuenis ad patriciæ iuuentutis morem non minus eruditionis, quàm corporis officijs insistere, unde qualescunq; habeo literas, excepi. Sed cum me ex quotidiano addiscendi labore aliquando subriperem (ita enim laborem eum inscius uelut ingratum opus adiudicabam) quicquid ocij supererat, clam parêtibus meis, iuuenilibus delicijs impartiebar. Contrà nunc æuo maturior, omne quod ex quotidiano negotiorum fastidio temporis extorquere licet, longè gratiori legendi studio consumo: cuius beneficio nemo solus se solum potest existimare, nec loqui tantum, sed eloqui, erudiri, commoueri. Nam per Deum immortalem, si bonorum omnium honestissimum appellamus, aut doctissimum esse, aut saltem apud multitudinem scitum uideri, uti quidam sunt librorum tantum aspectu enumerationeque contenti, cum hoc tamen non illaudabile sit, illud uerò bea-

beatissimum: nonne unica profectò librorum est familiaritas, aut certè possessio, quæ id nobis munus, eamq; gloriacionem præstare queat? Cedant igitur librorum immortalitati & ipsæ equestres statuæ aliquando defecturæ, cedant ærea signa non longissimè duratura. nam quem mihi dabitis ex ueterum præstantissimis tumulum regis, aut imperatoris monumentum? Dicer quis, Neq; uerò doctissimi hominis, ne puluereas quidem reliquias, magisq; Pompilij uel Pythagoræ, non locum ubi sepultri fuissent. Attamen si scriptorum scientissimè facta pertractes, quæ ab ijs immortalis memoriæ mandata sunt, nihil in terrarum orbe recentius, nihil ore mortalium celebratius intuearis. Hoc enim est, quod à Plinio sanctissimo commonemur: Effinge aliquid, excude quod sit perpetuò tuum. Q diuinam de cœlo uocem. Nam reliqua tuarum rerum post te alium atq; alium dominum sortientur, hoc nūquam tuum desinet esse, si semel cœperit. per cuius exhortationem intuemini, non regia palatia, non summas apud populum dignitates, tam longæuam in posteritate celebrationem, quàm solus probitatis literarij; studij præstantiam uendicare. Hoc enim est, quod à Salustio frequenter instruimur, uirtutem claram, æternamq; haberi, cætera mortalium fragilia caducaq;. Hoc nempe est, quod ab eodem resonat, quoniam uita qua fruimur, breuis, rectius esse, memoriam noscari quàm maximè longam efficere, ne silentio uitam transigamus. Hoc denique est, quod à Marone diuinitus: Sed famam extendere factis, Hoc uirtutis opus. Quo ma-

gis illi detestandi mihi uidentur, nec in genere humano cōputandi, siquidem huiusmodi studia humanitatis sint appellanda, quibus cum opes abundè sufficiant, nulla unius tantum libri cōparandi cura prouocatur: quibusq; etiā si filij sint erudiendi, ob paternam negligentia & ipsi minus sunt uirtutis addiscendæ diligētes. Excusant nonnulli mercaturæ sollicitudinem, quidam Reip. ministrandæ, pars rei militaris officia sibi impedimento esse. nam suam quisq; culpā ad negocia transferunt: qui si meminere, cuiusmodi fuerit ueterum consuetudo, apud quos cum maiora familiarium & publicarum rerū studia gererentur, hæc insuper suarū artium testimonia non solum disertissimè scribendi præcepta, uerumetiam honestè uiuendi nobis monumenta reliquisse: multo magis eisdem inertissimæ uitæ pœniteret, dicerentq; auctore Salustio, nihil minus naturæ hominum q̄ industriam deesse: quippe qui falso ætatis imbecillitatem, æuiq; breuitatē accusantes intelligerent, non in fortunæ dominatione, sed solo animi imperio, uel immortalitatis, uel ignominia nostræ summam consistere. Talia grauissimè memorantem Leonellus ipse & admirabatur, & extollebat. Cæterū cum iratiori fortasse uultu pronunciaret, Feltrinus eques illudens: Habēs ne plura, inquit, noster senex cū hoc tuo naso, quæ de librariæ politia neglectoribus reprehendas? Imò uerò, Ioannes excepit, & te tuiq; similes cum hoc cerebro tuo paulo minus ab ijs præcauendos existimo, qui cum librum semel commodatū acceperint, uel reddere nunquā curant, quasi

iure

iure quodam hæreditatio propriâ ue auctori-
tate eum sibi uendicantes: uel multo pòst tem-
pore, multis etiam precibus adhibitis, & eum
infringendæ familiaritatis periculo uix tandē
extortum reddunt. Tali quidem hominū ge-
neri libros censerem uel nunquam cōmodan-
dos, aut firmissima pignora pro eis exigenda,
cum id etiam cōmodandi beneficium iniuriæ
loco duxerint. Quo quidem tutius est cum in-
feriore hominum genere minus, q̃ cum super-
bo rem habere: à quibus etsi non iusiurandū,
neq; sygraphum exegeris, ultrò tamen ij tem-
pore indicto, ac gratias agentes librum domi-
no restituant. in qua re penitus aduertendum
censeo, ne unquā præ domini sui ignauia libri
sic in alienas manus euagentur, quòd interdū
fit, ut per obliuionē pòst nescias, unde sis peri-
turus. Hanc ego bibliothecæ meæ politiā nūc
appellare malim, ne libros omittā, neq; tamen
mures, araneasq; reformidē, quàm prædato-
res. Sed de his satis, ad me redeo. Dixi modò
in Ciceronis operibus & Terentio me sepè stu-
dere: lego insuper Senecæ morales epistolas,
in quibus semper distrahor interpretandi ua-
rietate. Quid nam tandē in prima epistola lo-
cus ille demonstrat, ubi de téporis iactura, &
humanę uitę cōditione tripliciter disputatur?
equidem quo magis eo loco audio sentētias,
incertior fio. Sed de Seneca aliàs. Nunc omni-
no uelim edoceri, quāenam illa sit in Comico
calliditas multiplex, uti modò Leonelle parū
attigisti, cum de Hannibale & Scipione dispu-
tares. non enim satis aduerti, an cum irrisoriē
in quempiam fortē quid agitur, id nō uni solū,

sed pluribus dictū intelligamus: ut parasitus cum solum militē irridere uidetur, alios quoq; carpat audiētes. unde illud uulgò triū: Quod uni dicitur, idem omnibus dictum intelligi.

DE TERENCEANA NON SIMPLICI, sed multiplici ludificatione, ac super eam partem precipue, ubi Gnatho inquit cum Thrasone: Nunquam ad te accedo, quin abs te abeam doctior: non simpliciter uel ironice, ut dici uidetur, sed amphibologicè, ac in expressam magis Thrasonis derisionem apud circumstantes accipienda: tum de quibusdam eiusdem Terentij partibus, annotatione dignis.

Pars X V I I.

AT Leonellus: Non hoc, inquit, est: sed cum fortè quidem dicitur, quod dupliciter per cōtrarium seu per conuersam similitudinem intelligi possit. una quidem ratione ab eo, in quem dicitur: seorsum uerò uel à dicente, uel à circumstantibus. Nam quid igitur uasfrè, callidè, asturè dicta nobis innuunt, nisi quidquam magis q̃ simpliciter, imò etiam q̃ ironice intelligamus? Licet idcirco histriones intueri, alios minus industrios, quos uulgares & communes dicimus, simplicibus tantum iocis insistentes: qui primo ludificationis ingressu, seu per corporis gestum cūm proprii, tum bestiaë, quam secū ducunt, siue per sermonem risum commouent, celeriter euanescentem: alios uerò, qui uno proposito ioco suspensum ridentemq; populū tenentes, alio rursus quàm expectatur, interposito ioco cachinnos cōcitatiores exagitāt. & hoc dupliciter iocari dici-

dicimus: in quo genere nec duplici solum, uerum etiam triplici hoc exemplum fuerit. Si cui piam ante focum stanti dixeris, nimia ignis scintillatione abstinendum esse, quod per eius usum homines indies magis senes fiant (& hic primus iocandi locus) ac propterea * officinarios fabros squalore situq; dies ac noctes deformari solitos, & rugas uultu contrahere. nunc est quod ridiculum secundo loco statuitur. Ille autem ob id dictum ab igne recesserit credulus: hic alter succedat frigans, arridebitur quidem qui discesserit. Tunc uerò subiungat: Quid aridetis? an non uerum arbitramini, moram temporis causam esse senectutis? quo magis ante fornacem immoretur, eo plus ferrarium fabrum in senescere? Et hic tertio quartoq; loco iocari dicitur. nam eadem ratione quo plus ante glaciem & fluvium obuerfetur, igni contraria, itidem senescet magis. Est & aliud persimile triplici ioco exemplum. ut si cui piam penulam habenti paulo ampliorem, breuioremque quam cupiat alter, hoc modo consulat: Tu quidem à summo margine ambabus eam quam potes manibus protrahe, ego autem ab imo retraham, sicq; uestis producet. Hoc nepe est sermone, & primo loco deludere: quasi uerò de ueste pariter, ut ligula ex corio fieri soleat. ac fac alios amictum utrinq; distrahere, ut delusor super alterum sua sponte decidat. Iam secundo loco & in gestu, non in sermone tantum erit ludificatio: dicatq;. An sic ideo me fefellisti, ut humili super te contemnens? & hic in sermone rursus, cum ipse ultro ceciderit. in quo ludificandi genere, ut alias innui. nam tot apud Plautum

*Officinarios
appellat Vir-
gilius: Offina-
rios non legi.*

& Terentium, sed sanè plurima in simplici genere exempla comperias : cuiusmodi est, Vulcanum in cornu còclusum gerere. Id in sermone tatum est, & ioco simplici. Ideoq; cum Plautus seu iocosior sit, siue fabulosior, Terentius tamen astutior, qui risus etiam in cautelarum admirationem permutet, ad maiore scilicet prudentiam, rerumq; discretionem accommodans. an cum parasitus ad deos mirabundus exclamat: Dij immortales, homini homo quid prestat? stulto intelligens quid interest? ita simpliciter, ut moraliter dictum, intelligas de bonis ac malis tantum, siue de stolidis cum intelligentibus comparationem adferri? Non enim parafiti est philosophicè disputare, quo meliorem partem eligant: sed boni prudentisq; serui, ut Parmenonis. Iactat enim Gnatho ille, si diligenter aduertas, magnam inter astutum scilicet & callidum hominem seu uersipellem assentatorem esse differentiam, cuiusmodi se esse gloriatur, & hominem simplici uita peragètem, què admodum uult illum esse mustelinum. in qua
 *definitione parasitus se multo alteri prestare, & meliore esse contendit, cum re longè sit pessimus. Contrà Terentius sub parasiti intentione. uult tamen sententiam eius philosophicè suscipiendam, quod est duplici ratione argumentari. Ita cum hoc loco non dupliciter acceptus sit, nec illum quoq;, quem nunc de parafito suggeram, uti modò significasti Ioannes, ut nec plerosq; in Terentio dupliciter acceperunt. nam cum apud Thrasonè assentetur, Nunquàm ad te accedo, quin abs te abeà doctior: per unàm quidem uult à milite rationem intelligi. Militem

*Definitio, pro
 comparatione
 seu contètionem
 capi uidetur.
 In Eunuc. Act.
 4. Scē. ultima:
 ubi, Nunq̃ accedo,
 sine illis
 duob. uerbis,
 Ad te, legitur.*

rem scilicet à se parasito probari sapiētem, quē admodum solēt discipuli à magistro uenire sapientiores, cum in re tamen non procedat. hæc autem unica omnium in Terentium expositum sententia. Quodd autem à Donato locus is filētio prętereatur, uelut intellectu facillimus, indicium est simplici modo intelligētis. Tum Gualengus intercipiens: Quid igitur (obsecro princeps) aliud est, quā ut ironicē de milite dictum intelligamus? Cui Leonellus: At longē disertius, callidius, & magis ambiguum apud me sonat: nempe uult parasitus non ironicē de se, sed expresse, in re circumstantibus innuere, se doctiorem semper esse milite, quocunq; pacto seu ad eum accedat, seu ab eo discesserit. Nam per Deum immortalem, quis non eo cōtinuē doctior sit, ad quem itur à doctiore? Sic enim à discipulo magister doctior abscedit, utri modò discipulum à magistro uenire doctiorem arguebatur. & hic secūdus iocandi locus, cum in primo satis sit de milite ironicē dictū intelligi: cui tertius accedit, non minus egregiē Parasitum dicere, se multo magis doctum fieri (nam Fiam, dixit: non, Sum) cum ab eo recedat. Quasi diceret: Quo magis tecum moror, stultior fio. & sanē moris est arguere, quem Terentius hac in parte, eum fieri stultiorem (quod magis est, quā esse) qui stultum sequatur, quo sit ut tertio loco militem Gnatho ludificet. Hæsitabant Ioannēs & cæteri stupefacti, qui nunquam quicquā tale cogitassent. At Leonellus disputationē suā continuare: An ideo pro more uestro uulgarid; consuetudine hunc locum à Terentio uersutissimē positum,

positum, ita duntaxat intelligendum arbitrabamini, ut ironice pro milite tantum, non in re etiam pro Gnathone caperetur? Non ita parassito uisum, qui Thrasionem pro insipiente penitus, sed ambiguo tamen sermone coram indicauit, nouerat enim longam eius dormitionem, non ut insomnes Neronis noctes. nam dixit: Stertit noctesq; & dies. ipse autem ultrò gloriatorium irrisor: nam subdidit, His ultrò arrideo. Quàm longè ergo falluntur, qui hoc à Teretio dictum decerpentes, amico nonnunquam designant, quem laudare maximè credunt: nonne inani turpitudine uterq; nescius alluditur? Irdem addit Gnatho callidissimus: * O deorū si dem, quanti est sapere? quod pro se ipso magis accepit, simulans à milite dele dictum intelligi oportere. nam hinc oritur: Homo homini quid præstat? stulto intelligens quid interest? Similiter de eodē erga Thaidē: * Non tam ex ipso dono læta est, quàm abs te datum est. Vult enim parasitus à peritioribus intelligi, Abs te: hoc est, tali homine. quod est in secundo loco iocari: hoc est, tam insipiente, de quo Thais ipsa triumpharet: uirginem scilicet, sine Veneræ etiam satisfactione, ne dum collato precio substractam, cui potestas non foret repetendi. & huic persimile parasiticum: Nemo hunc perperit, qui aliū parare posset. Hunc, id est, talem, haud dubiè pro misero positum uideretur, & secundo iocandi loco. nā dixerat: Apparet hunc seruum esse domini pauperis miseriq;. Et illud non minus astutè Parmenonis: Qui huic animum assentari induxeris. nā superius est, Postremo, mihi met imperaui, scilicet tali, uel tam uili.

*Designat pro
assignant.
Dij uestram si
dem, habet Te
rentius.*

*Non tam ipso
quidem dono
quàm abs te
datum esse:
id uerò serio
triumphat. Ve
rùm & hic &
alijs locis nō
tā uerba, quā
sententiam ci
tat hic autor.*

vili. nam si hunc ut istum, & huic ut isti susce-
peris, simpliciter dictum apparebit. Multa qui-
dem sunt huiusmodi scientissimè posita, quæ
Virgilium minimè latuerunt. Ideoq; * Hunc
ego te Euryale aspicio? Quin illud insuper co-
quinarij commilitonis responsum duplici sen-
tentia dependet, ut sciamus hunc Comicum
Eunuthum suas inter alias comœdias subtilis-
simè composuisse, se scire quidem illa Thra-
sonis facinora sine militum sanguine fieri non
posse. nam cum primo sensu satis ridiculum
sit, ex periculi protensione: tamen illud ridicu-
losius considerandum, sub mendacij specie ve-
ritatè aperuisse, Sine sanguine scilicet, quouis
cruore non adparente, nulla ab hominibus agi-
tari posse.

Aen. 9.
Hunc, id est, ta-
lem, Charistius
exponit.

EXPLICATIO CERTISSIMA SVPER
principio epistolæ primæ Senecæ, ubi dicitur: *Vendica
te tibi, & tēpus quod adhuc aut auferebatur, aut subri-
piebatur, aut excidebat, collige & serua. Ibidēq;: Quæ-
dam enim tempora nobis eripiuntur, quedam subda-
cuntur, quedam effluunt. Item, dum dicit: Magna pars
uite elabitur nihil agentibus: maxima, malè agentibus:
tota, aliud agētibus. Quæ partes solite sunt usq; in præ-
sentem Leonelli principis expositionem, ab omnibus in
contrariam dilacerari.*

Pars XVIII.

Mira iucundaq; audio prorsus, Ioannes
subdidit. Fateor segnitiam meam atq;
secordiam, quæ à pueritia, ut Comicus
inquit, cum ætate accreuit simul. Dum enim
Terentium legere cœpi, in hanc usq; postremā
senectū-

senectutem nunquam eas partes tā rectē, tam dilucidē intelligere potui, quā abs te modō Leonelle explicatæ sunt. an quædam ingenio magis, hoc est, naturæ bonitate, diuinaq; ut aiunt, inspiratione, quā omniū doctrina præceptorum intelligi possint, nimirū hunc à uobis cōtentionum morem politiam literariam appellari. nam quid emēdatus? quid politius? Sed obsecro Leonelle, non etiam Senecæ epistolas tam acutē discernis? nam opinor æquē tibi familiares non esse, ac eloquentiæ libros. Tunc Leonellus: Opera Senecæ huius, quem moralem appellamus, itemq; alterius Tragicī, pueritiæ meæ erudimenta fuere, unā cum Marone atq; Terentio: quasi pauper magis atq; desolatus in eo philosophiæ genere consolari debuissem, quo minus mortalium infortunijs sollicitarer. Hæc omnium Senecæ quæstionum summa est: itaq; iam diu cognoui. Cæterum scio quò tendis: nepe ex me auditurus, quæ de partibus illis principij epistolarū sentiā, in quibus cognoscendis uehementer modō sollicitari dixisti, ob multiplices interpretantium opiniones. Igitur tāquā in morbo ulcere, quod diu latuit, detegenda in primis occasio est, qua multi, licet doctissimorum famā uindicantes, uariè interpretando frustrati sunt: inter quos Franciscus Petrarcha, Collutius, & pleriq; ea re pestate præceptores ipsi, & Theologiæ professores, & magni (ut aiūt) physici, metaphysiciq;. Qua patefacta expeditione cura consequatur: ne tamen hac in parte longissimus fiam, sic aliorum uerbosas ambages recensendo, ut à se multis uoluminibus prodierunt, omnes dun-

taxat

taxat errorum causas, uno tanquam manipulo cōprehensas refecimus. Placet omnibus Senecam, Lucillum de paupertate seu iactura temporis admonere, ad hoc unum omnes cōueniunt: temporis autem perditionem tripliciter autumāt, & hinc errorum origo. nā dum quisque ad malam rerum operationem, quam nequitiam potius seu iniquitatē appellari decet, tripliciter tempus impartit peccatorū, undique pro opinione sua nobilius genus exquirentes, harum partium Senecæ definitiones si ne modo implicuerunt. Ita nihil agere, malè agere, ad immensas inuolutasq; uitæ qualitates distraxere. Itidem tempus auferri, subripi, excidere siue eripi, subduci, effluere, non percepta Romani sermonis proprietatē uarijs opinionibus interpretantes. Nec mirum. ut enim forè pelago nauigantes, sine syderis, regionisq; cognitione frustra ad locum properare cōtendunt, cuius situm quisq; ignorat, omnes tamen ac diuersi se scire profitentur: sic ijs more suo Senecam interpretantibus contigit, dum alius alio magis se peccatorum genera intelligere ratus est, propiusque ad rem accedere, adèb in contrarias partes⁺ dissensere, ut nulla eorum sententia ualidior, nulla certior effecta sit. Haëtenus eorum causæ, quibus multorum uolumina referta sunt, ut dicere etiam auderent, Senecam ipsum si interrogare liceat, nihilo subtilius diserturum: quorum in se propria confutatio est, ut qui post longam itineris deuiationem defessi, tandem frustra retendisse cognoscunt. Quamobrem nunc à me, postquam ita uoluitis, sic explicandum uidetur,

Fortè, discessere.

uidetur, ut non ad plura, paucioræue malorum genera redigi possit tēporis breuitas siue perditio. Placuit nostris auctoribus, humanæ uitæ conditionem quàm latissimè in sex temporum uel ætatis uices explicari, easq; per annorum modos terminare: infantiam, pueritiam, adolescentiam, iuuentam, senectutem & senium, non decrepitam, ut imperitè dicitur, quāuis rectè decrepitos ob clamorem & loquacitatem uocamus. At Varro quinq; de pto senio, numerauit. Idem maiores nostri, postmodum correctiori numero* quadrariam pro anni tē-

Hoc fuit Pythagoræ distributio, & Horatii in Poëtica.

Seruius autem Tullius, Rex Rom. in tres tantum partes uitam hominis diuifit, naturā secutus, quæ re bustria tribuit augmentum, statum, & diminutionem.

pore comprehenderunt, senium & infantiam auferentes.* Postremò correctius tribus tantum metis institerunt, cum primam uiridem appellarent, secundam adultam, tertiam uerò præcipitem. Hinc Cicero, Præcipitata ætate, cū de senectuloqueretur: & Virgilius, Viridisq; senectus, dum non penitus præcipitata. In qua senectia, de tribus scilicet, Senecam uideo partes epistolæ suæ definiisse, pro tribus uitæ generibus, ac triplici uerborum serie, triplicetantum ætatis cursum impartientem, ut qui infantiam pueritiāq; una in parte comprehendēs, quam dixi uiridem adolescentiam: & iuuentā in alterā, quæ adulta est (ac more græcorū semper indifferenter exponunt, ut idem neoratos iuuenis sit, uiri, adolescentis) senectam ac senium in tertia, ac tanquam in præcipitio fundo quæ collocarit. Et quidem si uerè communiter quæ nobis existimādum, tripliciter moralium consuetudo declarat. nam aut puerum, aut iuuenem, aut senē frequentissimè dicimus. quin etiam uulgarī prouerbio tritum, nisi quis in uigesimo

gesimo sciat, in trigesimo ualeat, in quadagesimo habeat, eum infelicem fore: non quod hæc popularis definitio superiori ætatis ordini cōparanda, sed satis constat triplicem ætatem hominum computari. Cum igitur & in prima epistola Seneca, & in cætero ferè uolumine de breuitate & fuga temporis, imò de mortalium desidia, apud Lucilium cōqueratur, ut primò infantiam amittimus, deinde pueritiam, subin de iuuentam: & reliqua operæ precium uidetur, ut triplicem uerborum ordinem, qui à Seneca præmittitur, scilicet tēpus quod auferebatur, aut surripiebatur, aut excidebat: rursusque sequentium, Quædam tempora nobis excipiuntur, quædam subducuntur, quædam effluunt, tribus iam dictis humanæ uitæ partem attribuamus. Et ut quidam specialiter dictum aiunt, uitia tantū hominis accipientes, sic uniuersum prædicatum omni hominum generi cōstabit. Quod uobis facilius cognitu fuerit, si sermone proprietatem aduertatis. nam propriè auferitur nobis tempus per infantiam & pueritiam. Aufertur enim, quod defendi uel uindictari non potest: quasi per uim auferatur, & quis infantium puerorumq; se ab illorum temporum fuga, iacturaq; defendat. In quo detrimento uidetur fragilitas naturæ magis, quàm mortalium uita criminanda. nam quod summus poëta inquit, Optima quæq; dies miseris mortalibus æui Prima fugit: ad corporis speciem seu formam, ac lætabilem non animi nec uirium retulit conditionem, cum melius præstantiusq; ualeant homines confirmata ætate, quàm puentia uel adulescentia. Ad cuius rei sententiam

h

tiam

tiam ille quoque uersus inclinât :

O formosè puer, nimium ne crede colôri.

Sed ab Ouidio expressius,

Forma bonum fragile est, quantumq; accedit ad annos, Fir minor.

Est enim ita mos poëtarum, ut uiridiorē potissimum extollant adolescentiam. Ideoq; ab Horatio non minus eleganter:

Ode 14.

lib. 11. Sic legitur: Hec fugas

ces Posthume,

Posthume, La-

buntur anni,

cc.

*Heu quàm celeres Labuntur anni: nec pietas moram Rugis, & instanti senectæ Afferet, indomitæque morti. Primùm itaq; ordinè expediāmus. Aut surripitur cèpus per adolescentiam atq; iuuentâ. Subripitur enim, quod clanculū carpitur, quod non difficulter potest recuperari, uel per diligētiam ita prouideri, ut ne surripiatur. Nā in adolescētia quousquisq; mortalium, modò sānus & liber, & in recētī robustaq; iuuetā fugam temporis recuperare nō prohibetur? Quod nūc Luciliū admonet Seneca, seu adolescentē siue iuuenē, ut se sibi uendiceret, per ætatis scilicet opportunitatē: colligat nēpe, reseruetq; quod amittebatur. & bene subiunxit, Adhuc: id est, usq; nūc, uel hactenus: nō ut pleriq; prauè interpretantur per itē uel iterū. Neq; enim hæc epistola ad senes pertinet exhortādos, quin imò cōfutādos, abijciendosq;: uerū ad iuniorū cœtus, antequā prouectior ætas irrepsit: contra quā in calce dictum epistolę, serā esse in fundo parsimoniam. Quod si quis hoc loco fortè redarguat, Senecæ dictum sententiæ meæ non conuenire, tempus scilicet quod aut excidebat, & tempora esse quædam effluentia, nō ad Lucilium pertinere, qui senex adhuc non erat; respondemus enim,
non

non minus & hoc arbitrio nostro, quàm cætera conuenire. Propterea quòd Excidebat, dixit, nō Excidit: alioquin temerariè dictum extaret, tempus elapsum ut colligatur, quod colligi non possit. Sed cum in lapsu, iacturaque cadendi uerferetur, uult ut mutato consilio resumamus: quemadmodum non absurdè dicitur, domum esse sustentandam, quæ ruebat, nō quæ adhuc ruiſſet. ergo propositum urgeamus. aut excidit per senectutem inquam: nam tempus hic pro ætate disponitur. cadit enim quod maturum est, quodque amplius perſtare non possit. Vnde à Iuuenali nostro facitissimè:

Et quamuis tota * pulsetur nocte, iacebit.

Palpetur, (legitur Satyr. 10,

Quippe quod fini proximū est, aut in ipso fine consistit, præcipuè temporis uel ætatis, ita timebitur, cadit, præcipitat, id quod amplius recuperari nō liceat. nā tunc sera, id est, inutilia & intèpestiua parsimonia in fundo est senectutis. Quam sententiam philosophus iste simili quoque, ac secunda uerborum insertatione tripartita corroborat, quo magis succensendum in tam clara iterataque parium uerborū propositione nostros aberrare potuisse. nā eadem sententia sequitur, mutato uerborū sono. Quædā enim tempora nobis eripiuntur, quod idē est, ut auferre, quod dixi: & hoc ad primā ætatem pertinet. Quædam subducuntur, quod idē sonat, ut surripere. nam legitur, Et succus pecori, & lac subducitur agnis: & hoc ad secundam, uidelicet iuuentam & adolescentiam. Quædam effluunt, quod idem indicat ut cadere:

h a & hoc

& hoc ad senectutem pertinebit. Ita iam par-
facta triplici uerborum significatione per du-
plicem sententiam, ut ad triplicem ætatis ordi-
nem accommodemus, refecanda sunt, quæ tripli-
ci uitæ parte elabuntur. Hoc enim oblitabit de-
finitionis ordo, quod in plerisque exemplis inci-
piatur à malè agentibus, cum alibi certè uidea-
tur à nihil agentibus inceptum, quod melius.

*Fortassis ubi
ait, Omnis de
officio duplex
est questio: et
si difficile est,
quid hic uelit,
uidere.*

* Extat quoque apud Ciceronem in primordio
Officiorum, ubi loqui uidetur de definitioni-
bus, præposito prius quodam triplici ordine, à
secundo uel tertio tursus inchoatē, quem &
ipse superiorem dicit: non utique primus est, sed
primo propinquior. Itaque uel legēdum, uel in-
telligendum primū, magnam partem uitæ
elabi nihil agentibus: & hoc ad infantiam pue-
ritiamque spectabit, ut proposuimus. proprie si
quidem infantium puerorumque nihil agere:
nam & eorum inania facinora, nænia nominā-
tur. Neque enim in plebe crediderim nihil age-
re, pro malè agendo intelligendum. Et eo loco
exponitur, Sine ipso factum est nihil, hoc est,
malum: cum græca scriptura Ioannis satis ap-
pareat, nō unum esse factum, id est, unicā rem,
non autem nihil. Quamobrem ætas ipsa sicut
imperfectior, ita ciuili religiosoque iure ad quæ-
dā alijs obseruanda non tenetur. Maxima pars
elabitur malè agentibus, ergo haud se ab igna-
uia malitiæque uendicantibus. & hic errorum
locus, multique præcipitij apud expositores no-
stros: quod dictum proculdubio malè agere si-
gnificat, non ut modò de infantibus puerisque
diceremus, in quo quidem malè agere, omne
uiciorum malorumque genus ego comprehē-
do, non

do, non ut isti opinantur, hoc aut illud maleficium. Nam & hoc pacto mecum Salustius intelligit, optimè uitia reprehendens, multos esse mortales deditos uentri atque somno, indoctos incultosq; sicuti peregrinantes uitā transigunt, quibus contra naturam corpus uoluptati, anima oneri fuit, eorum uitam, mortemque iuxta existimari. Quoniam de utraque siletur, uidetis non hoc aut illud, sed omne uitiosum facinus à seuerissimo auctore reprehendi, dicique perspicuè de iuuenili ætate media, que potissimum sit admonenda: non pueritia, uel senectute. Iraque demum tota uita aliud agentibus amittitur, & hoc ad senectutem. Nam aliud hic dictum constat à Stoico, perinde ac reliquum, id uidelicet, quod à superioribus ætatis portionibus superest: ac si tertium diceret, nec ineptè, præposita siquidem duorum locorum definitione, cū tres prius enumerauerimus: id quod aliud dicitur, tertium reliquumq; locum obtinet, distantem à prioribus, per quod philosophus istam totam uitam dicit amitti, nempe à senibus quippe, si prius infantia pueritiamq; nihil agendo perdideris. In adolescentia uerò & iuuenta malè agenda non te uendicaris, ut Seneca Lucillum adhortatur: restat ut in senectute totum uitæ tēpus abijcias. In qua sententia præclarè Tullius, ut in Catone suo de Q. Fabio seniore, cuius mores senectus non mutauerat. Nam ut ille maximis semper rebus exercitus eas mutare non poterat, sic uitij assueti in senectute non mutantur. Nec aliter Seneca tragicus huius sententiæ contrarius est, licet eius Agamemnonia senex à bene

faciendo non deterreat, nunquam seram esse demonstrans ad bonos mores uitam. Illic enim licentius introductis personis à poëta disputatur, hic serius à philosopho redarguitur. Quodd si quempiam igitur in extrema uideris ætate se uendicare conantem, illum Stoicus irridet, ei seram assignans in fundo parsimoniam. Quemadmodum irridere solemus, qui sublati mensis cœnaturus accedit. ut, Amice serò uenisti. quique inutili intemptiuoque tempore signatur. Subditque propterea philosophus iste facetam de dolio uel urna per transitum similitudinem. ut, Si uinum fortè aut oleum, quod in totum annum modeste parcendo dispensare debueras, ante debitum tempus profuse consumpseris: serum tamen & inurile consilium uideatur, cum in fundo consistis. ibi non minimum modò, sed etiam pessimum ita parcissime frui, ut ad anni calcem perducere coneris. Auctore quinetiam Hesiodo, si quid tanto credimus poëtae, in libro, quem *ἔργα καὶ ἡμέραι*, id est, Opera & dies appellauit, à quo planè hunc locum uidemus de mala in fundo parsimonia sumptum: ut, *ἀργὴ δ' ἔσσι πρὸς τὸν ἄλκον*. Enim uero qui per fundum, agrum intelligendum putant, longè falluntur, non consequente philosophi sententia. nam quid sibi uult, agri seu domus seram esse parsimoniam, cum semper sit opportuna? Sed de hoc sermone aliud attentius disputandum, cum ab istis enixissime explicatum esse uideam, ut omnem ferè moralis philosophiæ substantiam se putent in ea dictione composuisse. Asserunt

xst quidem, totam uitam ijs amitti, qui aliud
 atque aliud uitæ genus sequuntur. quasi ue-
 rò hic sermo Aliud, malitiam ex se ipso signi-
 ficaret, aut modò aliud atque aliud exprime-
 re uideatur. Primum enim nec hic sermo A-
 liud malitiam significat, nisi ita orationis con-
 textus, ut omnino per se malum, representet.
 Quale dixeris, Bonum Tullius meditatur, aliud
 uerò Catilina: tunc secundus sermo sanè fue-
 rit superiori contrarius. Deindeneque Sene-
 cæ uitæ uarietatem uel inconstantiam hoc lo-
 co demonstrat: qui si ad eam significationem
 intendisset, modò aliud atque aliud, non uti-
 que solum aliud expressisset. Cuius oratio-
 nis speciem Curtius inter historicos sanè ele-
 gantissimus de Dario explicare non dubitat.
 ut, Ille remotis arbitris diu aliud atque aliud
 consilium animo uolubatur. Itidem Tullius *In Topicis.*
 de doli mali definitione, cum esset aliud si-
 mulatum, aliud actum.* Item Phitius, & om-
 nes aliud agentes, aliud simulant. Postre-
 mò quis peritè dicere ausit, aut sapienter iu-
 dicare, totam eius uitam hominis amitti, qui
 modò aliud, præsertim laudabile uitæ ge-
 nus imiteretur? An reprehendendus est ille Xe-
 nophon, tantæ uir ætatis & ingenij, qui mi-
 litæ partem ætatis suæ, partem & liberali-
 bus studijs sic impartierit, ut & imperator bo-
 nus & philosophus, ac orator egregius, certè
 ut admirabile lumen meruerit appellari? Sed
 quid exemplis opus, cum omnium eru-
 ditorum, uel certè bonorum hominum i-
 dem consilium uideamus: ut cum à iu-
 uentæ labore desierint, in senecta protinus
 h 4 qualis

*Phitius quid
 sit, nescio: fortè
 Seruius, aut A-
 quilius. nã bo-
 rum in Dolo
 malo definiens
 de mentionem
 facit Tullius.*

qualiscunque, honestæ tamen uitæ genus, nec à pristinis moribus alienæ, sed illi maxime etati conueniens emuletur? An nō debeat quisq; si possit, adolescentiam literarum disciplinis erudire, inde militaribus armis pro patriæ defensione, pro gestorum comparanda gloria & laudibus corpus exercere, non etiam externæ iuuetæ partem, si libuerit, in terræ maris uē honesta mercatura protinus impartiri? senectutis uerò partem te agriculturæ, ut ille Cato senex & plerique, uel ædificandi studio, partem etiam philosophiæ sacræ uē scripturæ, & effingendo operi distribuere? Quod uitæ genus multiplex, si quis est nostra tēpestate seniorū, cui rectē possit adscribi, tu mihi in primis Gualēge, uideris: qui idē sedula imitatione persequare, cuius uita laudabilis nunquam uacet multarum uirtutum officio. At plantam quis dixerit *senex, exemplo non conualescere, quæ sæpè transfertur? Secundò, quæ sit eiusdem philosophi intentio, quidque in alia epistola, diuersaq; materia de inconstantiā præcipitur. Cæterū hic dicendi locus communis est. nam ipsæ arbores frugiferæ sine trāslatione, in scitione, circūcisione ac circumfossione non conuallent: conualescunt & homines, quibus semper curæ est animum summis adiungere rebus. Nam quid sonat ab eodem, totum mundum nobis esse patriā, si eisdem semper laribus, aut studijs sit immorandum? Sed sunt, qui putant per Aliud, aut incōstantiā hominū (quorū nec egosane, neq; Seneca fœmineos mores unquā laudauerimus) aut hypocritarum uanitatem intelligendam oportere: dicantq; id pessimū genus,

Seneca exemplo.

genus, ac teste Cicerone, qui cum iniquissimè agant: id tamè ostentare conantur, ut boni existimentur. Iam satis suprà disputatum, neque hoc loco, nec cæteris duobus malorum genera subintelligenda, alioquin continuè in eodè pertinaciæ luto uersabitur. Neq; uerò Cicero nis sententiam, una quidem ratione prolata, torquere decet in aliam, ubi non conuenit. Ad hoc alij alijs rursus ambagibus interpretatur, Senecam per hoc Aliud, gentilium ritus, quòd Christianam religionem uel ignorarent uel despicerent, intelligi uoluisse, perinde hac uerò ipse Christiani moris extiterit: cæterum Nero nis metu, qui maximè id hominum genus uarijs supplicijs insequeretur, declarare non ausum, sub Christiana tamen religione (postquàm Pauli præceptionibus fuisset admonitus) tacitè uisitantem. Quem errorem auxit uaria credulitas epistolarum, quæ Senecæ ad Paulum, Pauli ad Senecam existimantur. Itidem de Boëtio mentiuntur, quem non Christianum solùm, uerùm & in diuorum numero prædicat: à quo nullum religionis uerbum extat in suis operibus, * nisi alia à se facta mentiantur, quæ ipsi fecere. Sed prædixi, dum quisque iudicio suo præstantius maleficiorum genus inquirat, nullus huius loci modus inuentus est: atqui uel hæc ratiuncula potissimè eos cohibere potuisset. Si enim aliud agentes totam uitæ partem amittunt, in quibus nulla tamen malè agendi mentio à Seneca designatur, quidnam amittere debent utique malè uiuentes? Certè multo plus, ergo multo minus aliud agentes. nam aliud atque aliud boni agi potest, etiam inter

De Offic. li. 1.

* Eos libros intelligit, qui de duabus naturis in Christo, quomodo Trinitas est unus Deus: & utrum pater, filius & spiritus sanctus de diuinitate substantialiter prædicentur, Boëtij nomine circunferuntur.

h 5

malà

mala pleraque: nec singulis tantum ætatis portionibus, sed omnibus ferè diebus. In malè autem semper agendo (sic enim intelligendum est de malè agentibus) quid boni putaueris? Quas ob res nostræ professionis erit, ô Gualëge, ut triplices à Seneca præpositas humanæ vitæ rationes ipsius ætatis breuitati, iacturæq; temporis, non uitiorum generibus accommodemus. Lachrymabat præ gaudio iamdudum Ioannes senior ut puer, simul hac clausula ingentis in Leonellum amoris & admirationis, eius copiam confessus dolere uehementissimè, rerumque naturam incusare, quòd nō datum etiam æquali ætate cum tali principe diutius habitare.

LEONELLI IUDICIUM SVPER
breuiloquio Salustij scientissimè, ibidem de Catone Vti
cense quædam insignia: præcipuè uerò de oratorio mo-
do secundum historicos, in re militari ab urbana consue-
tutine differenti: multaq; de Salustiana his-
toricâ ue loquendi modestia egregiè di-
sputata. Pars XI X.

Postridie nocturno sydere, ut æstus caue-
remus, equitantes ad castellum seu regale
palatium, omnium in Italia pulcherri-
mum, accessimus: ideoque populari uocabulo
Belreguardum appellatum, quod Marchio
Nicolaus sic mira celeritate & maxima colum-
narum & scenarum impensa confecerat. Vete-
rum Romanorum opus. Illuc ex omnibus li-
bris Leonellus Salustiū attulerat, minima forma

ma compactum: quē Carolus Nuuolonus obseruās, inter ipsius principis familiares humanissimus, idemq; styli ueteris studiosus, quam primū Leonellus ex meridiano somno leuaretur, legendum obtulit: Ecce, inquit, qui Romanæ eloquentiæ palmā in historicis primus obtinuit, quiq; ita breui uel succincta oratione discurrit, ut nihil demi possit * ornatius, nihil addi quod auctoris fuisse censeatur. Nam si in stylo productior fortē quibusdam locis appareat, id aut præceptorum remeritati delictum, aut librariorum inscitiae designari consuevit: qui circumscriptas sæpē interpositiones, quas glossulas uocant, texturę scriptoris interferūt, ipsam pariter scripturam & alijs corruptionibus contaminantes: inde iuuentus pro iuuenta, tam in alijs auctoribus, ut in hoc, frequentiaque errata deprehenduntur. Placuit Leonello familiaris præfatio. nam sic fuerat uicissim institutum, ut cum libro simul, quem quis ei legendum obtulisset, oratiunculam eaderet ad id opus opportunam. Resque eò iam uel politiæ literariæ, uel licentiæ processerat in scenarum morem, ut histrionum iucundissimus Macotas, quamuis illiteratus, orationes tamen assumeret coram Leonello & è græco nonnunquam sermone recitandas. Itaq; Leonellus inquit: Optimè de Salustio sentis Nuuolone, deosque iratos in illos rogo, quicumque ueterum libros, se bene agere putantes, noua uerborū significatione peruertunt. Neq; enim solum de iuuentute & iuuenta, ut modò dicebas, adulterati loci in Salustio sunt, uerumetiam alijs in sermonibus eius cernuntur errores,

ut in

*ornatius, uide
tur abundare.*

ut in principio legitur Catonianæ orationis: Longè mihi aliena mens est: quia ipse Cato se dementissimum uel furiosum ostentare conetur, quòd mente sit alienata. In hoc dicentem Leonellum Augustinus, ex minorum ordine monachus, theologus non indifertus, ipsius etiam principis familiaris, qui tunc fortè aderat: Nonne is (inquit) Cato, seruus est, què pro furioso mortis genere Vticensem appellarunt, qui spiritum cum corpore edidit? Cui Leonellus, Ipse est. Sed ne ob id tamè peritus arbitretur, tantum uirum Romanæ probitatis decus, summæq; continentiae apud ueteres, præcipuum lumen & exemplum in alienatæ mentis iactantiam incidisse: nam nec quenquã id de seipso prædicantem, præter insanum prorsus audias: neque temporum & rerum conueniunt uices, ut nondum regnante Cæsare, què agebat contra, de consciscenda sibi morte meditaretur. Ad hoc, non id unquam in Catone furibundum sapientes arbitrati sunt, et si pro legis nostræ consuetudine damnandū. Quod sanè seuerissimi propositū fuisse, omnes * post hac philosophi probauere pro illorum temporum conditione: atque ideo gloriosum & singulare facinus, ut cum cæteri Catonis ipsius fidi comites idem in se molirentur, sua ipse oratione deterruerit, quòd ei soli, utique perpetuò constanti, tanta foret assignanda commedatio. Quamobrem locus ipse de Catone, Alia dici debet, nō Aliena: sed Cæsaris orationi sententia longè contraria. His Augustinus acquieuit, cæterum Leonellus pergere: Quin hoc in auctore, ut in cæteris, errores quidam interueniunt,

*posthac, pro,
postea, uel de
inceps.*

niunt, tanquam herbæ nocentes, ob librario-
rum nempe lectorumq; varietatem, qui legen-
tes alios interdû negligentius * euadunt, eos- *euadunt, pro,*
dem non errores esse arbitantes. Solent autē *pretereunt.*
In soluta magis oratione, quàm metrica subter
fugere. Quanquā & in metro pariter eiusmo-
di sæpè concurrant, quæ gemino sensu accipi
non possunt, quo facilius elabuntur: ut apud
Virgilium, Pius an Pater dicat Æneas, nihil in-
terit, & sensu & numero. Itemque loci cōmu-
tatione duo sæpè conueniunt: ut, Paribus figit
uestigia curis. seu, Paribus curis uestigia figit. *Æneid. 6.*
Huiusmodi autem partes potius quàm erro-
res sola euphoniæ ratione, sermonumque uel
dispositione, uel literarum repetitione digno-
scuntur. Incidunt quoque in eodem numero
& ferè uocum consonantia, sed non pari sen-
su. ut iuuentus pro eo quod dicendum iuuen-
ta, uel iuuentas, & uersa uice. & ut Iuuenis an
ueniens: ut est illud, Qui se, Bebrycia ueniens *Æneid. 9.*
Amyci de gente ferebat: quod sanè rectius q̃ si
iuuenis dixeris, ut quidam inconsideratè legē-
tes. Item seu mortem, an Martem, seu matrem
in metro dixeris, conuenit, adeò ut & in sensu
quoque nunquam, sed apud imperitos. ut il-
lud est de Lauso extincto, Æneaq; commise- *Æneid. 1.*
rante: Hoc tamē infelix miseram solabere ma-
trem. sed à plerisque Mortem legitur, putanti-
bus de misera Lausi nece iactatum, quā scien-
tissimus poëta pro Æneq; interfectoris magni-
tudine uult esse gloriosam, ob idq; matrē pos-
se consolari, quæ unice filium diligeret: quam
miseram ideo moraliter appellauit, ob mater-
nam solitudinem atq; mœsticiam. Verū enim
in

*alioquin, pro
aliter, uel se/
cus.*

*Hodie cepi à
capio, nemo
cum diphthon
go scribit.*

in soluta oratione, & quidem Salustiana, quo-
niam de hoc auctore præsens est disputatio, ita
nonnunquam errores incidunt, ut neq; metri
uinculo, quoniam non poëta est, neq; sermo-
num, sensusq; ordinatione * alioquin accipere
possis, q̄ quod in scriptura conspicias. Quod
genus est primo Catilinariæ congressu: Postea
uerò quàm in Asia Cyrus, in Græcia Lacedæ-
monij & Athenienses cepere urbes. Videamus
obsecro pederentim. Primum enim hic sermo
Cepere, utrouis modo dissoluitur, quamuis pe-
nultimam ubiq; cum accētu designes, seu pro
eo quod sit incepterunt, siue ceperunt, à uerbo
capio, nisi diphthongi quæq; ratione discreue-
ris. Nam si cum æ scriptū, tunc pro incepterūt:
* si cum æ, à uerbo capio ducetur. Sequitur ue-
rò, Atq; nationes subigere: quem quidem ser-
monem ut infinitiui modi sit oportebit, si cœ-
pere cum æ, non cæpere cum æ legetur. Quod
si cum æ potius, necesse est pariter id subege-
re cum prima e, non i tertio loco, præteriti tē-
poris, pluralisq; numeri suscipiendum. Ad hoc
cæteri qui sequuntur in hac oratione sermo-
nes, infinitiui modo positi: ut, Libidinem do-
minandi causam habere, maximam gloriam in
maximo imperio putare: aut ita accipiendi sunt
cum infinitiua penitus significatione, aut fre-
quenti more Salustiano, ut sit habere, pro ha-
bebant, putare pro putabant, quemadmodū
primos illos sermones cepere, & subigere ter-
minaueris. nam clausula quæ sequitur, Tum
demum periculo atque negocijs compertum
est, in bello plurimum ingenium posse, utriq;
sententiæ pariter accommodabitur. Sed uide
aliud

aliud hoc loco uariabile. Sunt enim qui legāt,
Libidinē dominandi causam belli habere ce-
perunt, ut in alijs uidi libris. Quanquam su-
perfluum appareat respectu primæ expositio-
nis cepere, si pro acceperunt acceperis: rheto-
rico tamen non abhorret artificio. ut si dice-
res: Qui socias ciuitates subigere incipiunt, si-
mul dominationem aut tyrannidem exerce-
re incipiunt. nec superfluum uideatur, imò &
à Terentio susceptum. ut, Qui cum hunc accu-
sant, Plautum, Ennium accusant. qui dicendi
modus in similiter cadendo dicendoque ter-
minatur. Cæterum ad alia huius auctoris ac-
cedamus, quem probè dixisti Carole, breuior
quo in narratione uti. Quodd autē breuius &
strictius quàm reliqui historici, ut plerique uo-
lunt, breuioresq; fecerit orationes, ac sanè mul-
to cōtractiores quàm Tullius suas, ita ut nihil
sententiarum aut uerborum demi possit: non
idem ego consentio, tamen si breuiter eloqua-
tur, potuere siquidem Salustianæ historiæ, hæ-
scilicet, quæ adhuc habentur, quoniam de in-
uiso præstare iudicium non possumus, ad con-
tractiorem quendam dicendi modum redigi,
præsertimq; ut à Iustino uel reliquis eius gene-
ris comprehensum. Nam si à Liuiο Romanæ
historiæ penitus, quemadmodum Salustius
suas scripsit, præcipuè Catilinariam, ita passim
describendę fuerant, non triginta Decades (ut
arbitror) excepissent. Itaq; quodd subiunxeris,
ne in Salustio quidem addi posse, quod aucto-
ris, sed librarij culpa factum arguatur, ad e-
ius styli elegantiam & correctionem pertinet,
quę tamen sententiarum ubertate non uacat:
non

non autem ad insignem numerandi breuitatem, cum unum alteri repugnet. nam ubi sententiarum copia est, nō potest narrationis summaria breuitas apparere. Quōd si in numeroso cygnorum agmine instrepentem anserem forte lentires, non ob id exiguam bonarum auium congregationē, sed malē sonantem superfluentemq; diiudices: ita si de Virgilio librum aut uersus abstuleris, sententiarum pariter aut rerum ordo damnabitur, cum sanē potuerit Æneæ descriptio in Italiam uenientis ab auctore suo minore uolumine comprehendī. Quāobrem dum Crispus dixerit, Is demum mihi uiuere atque anima frui uideretur: sunt qui putant ipsum alterutrum (salua scriptoris auctoritate, sententiæque grauitate) subtrahi posse. Quale & illud est in Marone, Quem si fata seruant, si uescitur aura Ætherea, nec adhuc crudelibus occubat umbris: eadem sanē sensus repetitione, quam græcorum more suscipimus, siquidem illi Tautologiam appellant: qua quidē figura tanquam necessaria iucundaque, ut oratores, sic & poëtæ gaudent. Ergo Salustius non breuissimè, sed inter se floridè, coniunctè, copiose, & Romano more familiarius inter cæteros procedit historicos. nec enim ex Latinis habemus, qui ex utroque politiæ auctoritatisque genere præstet, eodem uidelicet uerustiore & elegantiore. Quo facilius creditū est ab eodem aliosq; alijs ipsum historicos, in conficiendis præsertim orationibus exempla sumpsisse, ut in scribenda biblioplecthi aliās attingisse memini. Sed ad breuitatis seriem rursus accedo. Qui nunc Carole ab omnibus ferē nostra

Æneid. 1.

nostra ætate doctissimus iudicaris, hoc in historico extolli te uidemus. Duplex quippe breuitatis genus, quantum ego percepi, in una orationis clausula sub uno regente uerbo plera que sunt comprehendenda, quæ alij duobus uel pluribus regentibus uerbis impolitius extendunt. In quo breuitatis genere sunt hic, & omnes ferè ueterum historici. Nam Liuius inquit de Tarquinio Prisco, Hæc cum haud falsa memorantem populus Romanus regnare iussit. Diceret imperitus: Hæc cum ille haud falsa memoraret, populus Romanus cum regnare iussit. Sicq; duo regentia uerba, duoq; pronomina, cum superius singula sufficiant, suffragante participio pro uerbo, ac frequenti more græcorum. Itaq; & Crispus in hoc politiori genere uersatur: ut, Eosq; perturbatos alios alibi resistentes interficit. nō dixit, Et cum ij, uel qui perturbati essent, alibi alios resisterent, eos interficit, uel ab eo interficiuntur. Et illud: Manlius & Fesulanus in primis pugnantes cadunt (uel simile) ibiq; pugnans confoditur. quæ sanè elegantiora quàm si dixeris: Cum Manlius & Fesulanus in primis pugnarent, cadunt: & Catilina cum pugnaret, confoditur, uel cōfossus est. eoq; in genere breuiter dictum apparet. Animi imperio corporis seruitio magis utimur: non ut ludimagistri explicant, quod unū altero magis utamur, scilicet corporis seruitio: sed æquè magis alterutro cum uelimus utimur, quod imperium ad animum, seruitium ad corpus magis attinet, ideoq; quibus contra naturā corpus uoluptati fuit, anima oneri. Sed illud manifestius, Omnis nostra uis in animo

Lib. 1.

De cōiuratione
ne Catilinaria.

i &

*Aenid. 1.**Lib. 2.*

& corpore sita est. Simile & illud Ciceronis in Officijs: Quo plus boni, quàm illinc mali lucris. & sanè multa sunt in eo genere uetustissima, dictuq; perbreuia. In hoc etiam Virgilius sæpè quod pulcherrimum est præter historicam rationem: ut, Submersasq; obrue puppes. & Raptas fugientibus ingerit hastas. complura siquidem negocia, actaue diuersa uno regente uerbo concluduntur. In qua breuitate præstantiores nostris sunt Græci, qui totidem ferè temporum participia habent, naictiq; insuper aoristorum uolubilitatem, & uariam uerborum coniugationem, ut nullo pacto à nostris eorum scripta ita breuiter multis in locis traduci possint: contrà, nos sæpè breuius transferimus, quàm ipsi descripserunt. Sed de hoc primo loco satis. Alterum breuitatis genus est, cum non paucis orationis partibus, uti modò exèpla monstrauimus, sed pluribus alijs atq; alijs sententiæ naturales & graues ingeruntur, per se ipsæ quidem breuissimæ, sed contextæ: productio rem tamen efficiunt orationem, nec minus iucundam, atq; breuitatis aspectu, quoddam auditorum animos mulceat lacteo tanquam fonte decurrens, nec tædium usquam pariat narrationis. In quo quidè artificio Salustius est politissimus, ideoq; frequentior, quare exempla afferri non oportet. Totus ferè in hoc genere uersatur: seriatim nanque succedens, & miris, inde uelut in campo suo fructifero florigerodq; passim uagatur, hinc inde distribuens, inserens, colligens, computans ut studiosus agricola, alias quidem claudens firmansque sententias, tanquam doctissima Pallas in textura lanificij,

est, aut sedula apis in cellularum ædificatione, uel aranea in telæ protensione discurrens: alias autem ab eodem nodo rursus exordiens, atque deducens ad alia florum capita, quæ sanè paucioribus uerbis atque sententijs includi potuissent. In hoc genere est & Plinius minor quibusdam electioribus epistolis, & libro de Viris illustribus, & in primis de Traiani laudibus accipio: nisi quòd hic Romanam penitus, alter tanquam Romanæ linguę studiosus incola, paulo remotioris præ se fert gentis consuetudinem. In eodem & Quinrialianus disertissimus in declamationibus. & hoc dicendi genus copiosum est, ut de Salustio iam dixi, emendatum, pictum, artificiosum simul & naturale, ut in fornicibus lapideis, quos natura manu sua elaborauit: sic & loricatum, còtinuum, solidum, intextum, & succi plenum stylum appellabimus. Aduertimus tamen nonnullos ex historicis quasdam particulas (sunt uerò per pauca) apud Salustium abhorruisse, quas rarissimè imitati sunt: ut, Verū enim uero. quā à Græcis id accepit tribus syllabis, ut nos tribus pariter dictionibus eam adfirmationē terminantibus: ut, *μετόχῃ*, seu mentoge. Quin etiam Enim uero tribus exponūt: ut, *πυδῃ*, seu pudege. & fuere ea tempestate qui dicerent ac totiens infiniti uē terminata uerba, ponere pro uerbis tertiā personā indicantibus, græcè tamen: nec non à Græcis figurata loquutio desumpta. ut, Est locus in carcere, quod Tullianū appellatur. nec masculinis neutra, sed fœmine quoque genere iunguntur. Diceret enim ipsi, *ἐν τῷ αἰνῷ τῷ κατὰ τὸν νόμον*: scilicet, Intra aulā,

j a quod

• quod est prætorium. nec in generibus solum
 à ueterum præstantissimis, sed casibus etiam
Terent. Andr. sæpè ista ponitur figurata loquutio. ut: *Quas*
Virgil. Aeneidos 1. credis esse has, non sunt ueræ nuptiæ. Et, *Ur-*
idem libro 9. bem quam statuo, uestra est. ac in eodem ferè
 genere: Cui Remulo cognomen erat. Cæterū
 uisi sunt eiusmodi sermones quibusdam par-
 tim pinguiore, partim peregrini, magis autē
 Comico stylo cōuenientiores, ut in Liuiō, Præ-
 terquam quodd. Sed nullum corpus tam uenu-
 stum est, quod næuo careat: propriè tamen &
 naturaliter Salustius eloquitur, ut in acerba
 materia crudeliq̃ue. Adde uerò pulcherrimū,
 cum apud eundem nonnullę partes largius e-
 ditæ sint: si eas corripueris, iucunditatis gratiā
 amiserint, ueluti flosculi folium demiseris, &
In coniur. Catilmaria. arefactum abieceris. ut, Quem quisque locum
 sibi pugnando ceperat, eum amissa anima cor-
 pore tegebat. Certè hoc ornatius quàm breui-
 us est loquendi genus: nō quodd correctius ui-
 sum, sed minori cum uoluptate eum mortuus
 uel defunctus tegebat. Ac multa sunt huius-
 modi in hoc auctore delectantia, largiori ea-
 demq̃ue gratiori filo deducta. Quibus quidem
 rationibus minus admirandū, Salustianas ora-
 tiones alijs aliorum historicorū orationibus,
 ac multo quàm Tulliano more breuiores ap-
 parere. Primū, quodd in simplici parui operis
 historia non extentis admodum, uti decet ora-
 tionibus, in prologis aliquanto largior est, i-
 demq̃ue grauissimus: deinde, quia longè alia
 ratio est historicè scribentis, orationesq̃ ope-
 ri suo conserētis. atqui nullo proposito opere
 singulares edat orationes, cuius generis sunt
 Tullia-

Tullianæ, oratorumque græcorum, in quibus multa exacti temporis negocia seriosius recensere, fortè circumstantibus incognita: eaq; per uerborum & sententiarum colores, per quos omnes amplificationis & exornationis locos extendere, & exclamationibus sæpè uti licet. Quibus argumentis sermonem ab oratione differre uoluerunt, licet græci uno sæpè Logi uocabulo utrunque genus accipiant. At historico non licet, quod iamdudum in ipso opere quæ facta sunt, quæque insequuntur demonstrant, de quorum ueluti fontibus suæ inundant orationes. En apud Liuium orans Hannibal coram Scipione sic incipit: Si ita fatum erat, ut qui primus bellum intuli populo Romano, quique totiens propè in manibus uictoriam habui. Videris iam cuiusmodi principium sit, & reliqua eius deliberationis concordant, pender enim hic sermo totus ex antè factis: quæ quoniam in opere satis monstrata sunt, non oportuit scriptorem aliquod exordium inferre, quo magis attentum ad audiendum maximè circumstantijs, animum faceret. Eodem pacto ac breuiori oratione Scipio, cū hæc ab altera dependeat: Nō me fallebat Hannibal, aduentus tui sæpè Carthaginienses, & præsentem induciarum fidem, & spem pacis turbasse: neque id tu sanè dissimulas, qui de superioribus pacis conditionibus omnia subtrahis, præter ea quæ iam pridem in nostra potestate sunt. Quid plura? Hæc ita Scipio commemorat, ut de præteritis magis quàm de instantibus, nec interea tamen enarratio sentiat. Ita neq; Salustio uisum in ea Catilinæ ora-

Decad. 3. lib.

10.

*Vide Salustium,
nam aliter ha-
bet.*

Decad. 3. li. 9.

tione, quæ secreto conclauī apud socios habita, omnia eadem de Romanæ nobilitatis impotentia ac dominatione recensere, quæ satis in libri principio monstrata fuerant, usque ad eam partem: In tanta itaq; & tam corrupta ciuitate Catilina existimans id, quod factum facilem erat. Quandoquidem dicendi uel modestiam, uel ordinationem, à poetis sæpè optimis seruari dixi, præcipueq; Terentio & Virgilio, ne eadem frustra repeterent, quæ supra forent declarata: quin à medijs interdum exordiuntur, in ipsam narrationem rerum principia conferentes. Cui quidem dispositioni Tullius non stetit, præcepta dans in conficiendis ad Herennium orationibus, cum aut fessi audiendo, aut alienati fuerint auditorum animi, ubi nonnunquam duabus tantum partibus, interdum tribus aut quatuor, suum opus esse contendit. Sed de historicorum ratione nobis quæstio, quibus non eadē orandi licentia: nec opportunitas in exercitu datur, qua in re foris ciuiliq; magnificentia conueniat, sicut nō eadem uestis habitationisq; uictus utriq; sit generi consuetudo. Hinc est quòd eiusmodi orationes, ut apud Liuium de Fabio Scipioneq; contendentibus paulo extensiores quàm cæteræ uisæ: quoniam non tanquam in exercitu, tametsi de militari deliberatione, sed in urbe, curiaq; Romana proferuntur. Sic & largiores aliquantum apud Curtium Philotæ, Amyntæ, Hermolaiue purgationes, quæ in iudiciali genere non pro militari more sint dictæ. Reliquum est in historico uel notabile, uel certe mirandum, ipsum historiarum genus, ingres-

sumq;ue

sumque Satyrico uel Tragædo aptissimè conueniens. Quòd si alias etiam historias scripserit, carent, ut dixi, iudicio. Videtis siquidem ut totus in reprehendendis enumerandisque mortalium uitijis insistat: quæ crudelitatis genera, quas cædes, incendia, rapinas, insidias, uel talium scelerum flagitia, quæ consilia persequatur, nam quæcunque ad Cæcilinæ Iugurthæque mores pertinent, eadem ad proditores omnes, latrones, parricidas, sicarios, & quidem factiosos homines spectare sentimus. Ita nullus ferè Cynicorum aut Satyricorum est, qui mordacius auaritiam, superbiam, ambitionem, & nobilitatis dominationem persequatur: quo fit, ut etiam mirabilius sit, quòd forte quæri oppositum appareret. Nam ut alius optimum uirorū de Repub. & patriæ salute benemerentē induceret, alius flagitiosorū scelera damnantem, uti poëta modestissimus: Tum

periate grauem ac meritis si fortè uirum quē
 Conspexere, sient. & Ille regit dictis animos,
 & pectora mulcet: hic potius in eis detestādis
 artibus instructos appoluit, utiq; in malè dicē
 di, maleq; agitandi facultate peritiores, de omnibus
 uitijis apud pessimum quodq; genus hominum orationem
 habituros, quorum alterum* improbitates, agerentur. Deniq; cū
 huius historici proniorem in malorū castigatione doctrinam
 ueteres aduertissent, nō nisi ob styli duntaxat politiam adolescentibus legendum instituerūt.
 Ut quemadmodum pæres liberos iuniores interdum solent ad publica rerū
 supplicia deducere, quo eorū spectaculo territi, in memoriā euitandi flagitij cōponant:

Aeneid. lib. 1.

*fortè, impro-
 bantes.*

sichuius auctoris admonitoria lectione instituti, meditentur in quanta prius morum seueritate Romani, legum obseruantia, uirtutum æmulatione degentes, ad tantum breui imperium peruenissent: quanta postmodum scelerrum iniquinatione tabefacti de rerum culmine cecidissent: hoc est, de ipsa gestorum magnificentia, per quæ non tam tota continuè res ad inopiam couerti potuit, quàm imperij ruinam per singulos dies imminentem, euenturamque prospicerent: quorum uti princeps & dux Catilina debita pœnis exempla demonstrasset. Itidem de Iugurthæ conditione iudicatum. Atqui adolescentium longè aliud consilium est, non quidem ut malè agere doceantur, nèue patriæ fiant proditores: sed nullum ferè eius ætatis uideris discipulum, qui non Catilinæ libentius ac Cæsaris, quàm Ciceronis, uel Catonis partibus adhæreat. Cupiunt enim adolescentuli quæ noua, periculosa, temerariaque sunt: grauiâ fugiunt, honestaque consilia. Ita illorum magis internecionem imitantur, quàm istorum probitates laudibus tollunt. Verùm hæc puerorum inania sint rerum nouitate delectantium, & quæ magis in malum uertant, uti nomina quoque propria uirorum in Salustio pro fabulis habent, risibus, & Ciceronem, Portium, Leccam, Bestiam, & id genus: quando prouectiores effecti, tum demum ab historico optimè consuli iudicioq; consentiant. Hæc sunt quæ de Salustio breuibus censeo.

PER

PER EVNDEM LEONELLVM, ET
in eodem historico, Liuiôq; quid sit, Pedibus in sententiâ
irre: demum, quo modo præfationis initium accipien-
dum, Omnes homines, qui sese student præstare ceteris

* animalibus: ac de quibusdam in Salustio
partibus uariè interpretatis.

Pars XX.

Animantibus
legitur apud
Salustium.

ITa præparatis iam dudum uenatorijs cani-
bus auibusq; ad aucupia, exeuntem è cubi-
culo Leonellum, ac inter equitandum per-
contati fuimus. Ego primus: Ac iam tempus,
est, ô Carole, ut dixi, principem interrogemus,
quid ea pars in Salustio uelit, de qua mecum sæ-
pè disputasti, sententiæ* mirè acquiescens. Tū
Leonellus: Quid nam rixæ uobiscum, quid so-
net, inquam, in Salustio, Pedibus in sententiâ
irre? Constat enim mihi in Catilinaria coniura-
tione Decium Syllanum per motum oratione
Cæsaris de seruandis coniuratis, se in Tyb. Ne-
ronis sententiam pedibus iturum. Variè qui-
dem hunc locum interpretantur: Decium né-
pe in sententiam pedibus iturum, utiq; etiam
gestu motuq; pedum confirmaturum, quod
ego potius crediderim. At contrà uelut scilicet
conculcaturum pedibus, siue confutaturum,
alii pedibus fortè dictum, quodd de ea re tragi-
cè, idemq; metricè foret describendum, cum pe-
des pro numeris sæpè uel uersibus accipian-
tur. & id quoq; ambiguum, pro Nerone, an cō-
tra eum edidisset. hinc sententiam tuam prin-
ceps noster expectamus. Tūc Leonellus: Quin
etiam apud Liuium hoc modo pedibus in sen-

Fortè, mea

*Dec. 3. libr. 2.
ubi etiam que-
dam paulo se-
cus quàm hic
legantur.*

tentiam ire legitur, cum de accepta Cannensi clade cōsuleret Romani his ferè uerbis, ut me mini (sed repetendum est paulo altius) Fabius maximus censuit equites expeditos & Appia & Latina uia mittendos, qui obuiam euntes percontraretur aliquos profectos ex fuga, passim dissipatos: fortè referant, quæ fortuna cōsulum atq; exercituum sit, & si quid dii mortales miseri, imperium reliquum Romano nomini fecerunt: ubi eæ copiae sint, quò se Hannibal post praelium contulerit, quid paret, quid agat, acturusq; sit: hæc exploranda noscendaq; per impigros iuuenes esse, illud per patres ipsos agendum, ut tumultum ac trepidationem in urbe tollant, matronas publico reeant, contineriq; intra suum quamq; limen cogant, cōploratus familiarum coerceant, silentium per urbem faciant, nuncios rerum omnium ad prætores deducendos curent, ~~suæ~~ quisq; fortunæ domi auctore expectet: custodes præterea ad portas ponant, qui prohibeant quemq; egredi urbe, cogantq; homines nullam, nisi urbe ac mœnibus saluis, salutem sperare: ubi conticuerit ritè tumultus, tum in curiam patres reuocandos, consulendumq; de urbis custodia esse. Cū in hanc sententiam pedibus omnes isserent, sum motaq; foro per magistratus turba patres diuersi ad sedandos tumultus discessissent, tum demū literæ à Terentio Cos. allatæ sunt. Hæc Linius. quæ ideo longiora retuli, ut clarius liqueret, pedibus ire, pro sententia esse, nō cōtra quā haud dubiè ac apud Salustiū pro sententia ponitur. nā D. Syllanus permotus est, hoc est, turbatus oratione Cæsaris, aliqui fortè nō turbatum

barum pro cōmoto, sed uelut admiratum acceperint, ita ut Cæsaris sententiā tūc mallet, quā antea fortasse, ut in re tumultuaria fortasse reprobasset. Sed turbatum Syllanum ego potius accipio, qui Neronis sententiā dixit, maluisse, quæ mox Catonis auctoritate firmata, nā ante habitas orationes satis conuenit, alioq̃ in Cæsaris, alios in Catonis uoluntate constituisse. Cæterum prodita Catonis oratione, nulla certè in eum neque sententiæ suæ fautores discessio uisa: quod à Plinio nepote eodem pacto accipi censeo, dum Apollinari cuidā scribis in epistolis: Cum discessio fieret, qui sellis consulum assiterant, in Cornuti sententiā se receperunt, non de pedibus addit, sed profectò cōstabat illius Cornuti sententiā eorum assensu communitā: ergo pedibus, ueluti fauore propitio, dictum. Quod & uulgò prædicari solet, cum quid usitari iuris extat, & protinus expediendum, id pedibus suis ambulare, hoc est, cōsueti iure procedere. Eodemq; tenore Terentiū in Phormione dixisse, In ius ambula: quod nihil differt à pedum officio, nec poëtæ ab hoc intellectu dissentiant, uti Virgilius: Tua dexter ad pedem sacra secundo. Et Iuuenalis: Quid tam dextro pede concutis, ut te Conatus non pœniteat? Aliam & huius loci, quæ nunc mihi minus placet, memini quondam audisse sententiā, quā senatorum concilium à forensi more distingueretur. Solere nanque in foro, iudicialique tumultu, non uocibus solum, sed impudentius etiam omni motu corporum, & strepitu & loco mutari, si quid fortè exultantius à sentiendo, uti modò pro Syllano,

Syllano, acceptumq; Neronianæ sententiæ faueret, aut iracundius aduersando agitur: ut interdum contrariæ partis libelli, eodem attestante Plinio, manibus abstorti sint, pedibusq; contriti: quod est non pedibus ire, sed ut græci dicunt uno sermone, *καταπαύειν*, id est, pedibus sternere. Quod genus ferè à Curtio monstratur studio militari, cum Nearchi sententia, hastis ad clypeos incussis Macedones obstreperent. In curia non idem fieri consuetum, nisi perraro, ut fortè Catilinæ contigit orante Tullio, cum è senatu non sermonibus tantum, uerum etiam pedum strepitu eiiceretur. Idem de Syllano pleriq; & hic fortè Carolus, intelligendum uoluerunt, uelut è senatu iracundia percitum Neronianæ sententiæ pedum impetu obuiaturum, quod contrarium esset historiæ. Percontati rursus ex Salustio præfationis initium admirabundi fuimus, hunc adeò subtilissimū, tum breuitatis amatorē historicum, apud omnes homines acquirendæ famæ præcepta meditantem, quæ uix credat intra solius Italiæ limites contineri posse: an tot enim innumera-biles, quas uniuersi orbis ambitus gentes habet, ita admonendas Salustius cogitaret, ut uitam non silentio transeuntes, uendicandæ sibi posteritatis uias inuenirent. nam cum quisque certè beluis se corporis habitu præstare nouerit, nullius ab historico fieri hominis exceptio-nem. Rursus cum inter mortales quædam essent moribus perinde ac ferarum genera, sic adeò incompto, horrido, barbaro deniq; uiuendi ritu, ut ipsæ feræ solent, quarum etiam ij cruda carne uescuntur: non uideretur cur eis ho-minibus

minibus (nisi tales fortè non homines, sed bestias esse cōstaret) hæc essent philosophica præcepta cōferenda: ex nostris autem utiq; humano cultu uitam agentibus, qui sese animantibus cæteris præstare putant, cum maxima pars sit uilibus intenta ministerijs: nec illi quoque hominum generi, utiq; rudi semper, indocto populariq; studio uisitanti, Salustianas conducere orationes. Quonam igitur pacto, quoue consilio dictum extaret: Omnes homines, qui sese præstare student cæteris animalibus, summa ope niti decet, ne uitam silentio transigant: nisi crederetur aliud decere, aliud opus esse: ut quod fieri nequeat ab hominibus, omnes tamen decere fateamur, si id à cunctis fieri poruisset. Quemadmodum eum quoq; philosophum, qui piscator uel agricola sit, non de decori reputandum. At Leonellus miti uultu subridens: Quàm bene (inquit) ô iuuenes, nostræ tempestatis mortalium genus indicastis humano utiq; cultu uiuentium, cæterum sese credentium, non autem studentium cæteris præstare animalibus. Videris nempe factam euestigio descretionem, quamuis, Omnes homines, dixerit, qui sese præstare student. Enim uero quotusquisq; uulgarium, uel parui animi, uel corporis homuncio se cæteris non præstare putat? id re tamen efficiens, ut ne formicæ quidem sedulitate sit comparandus. nam qui tandem nihil operæ precium facit, quod fama dignum (ut enim uisum historico) uel de quo post obitum homines bene senserint, hunc etiam uiuentem ne à muscæ quidem cadauere differre putes? Quid autem Pythagoras ille, si
nunc

nunc adesset? nōne exclamer, Ecquid pecorū cadauera cenſeo, ab eiufmodi hominum genere longē præſtare, cum ea menſibus aliquot in alimenta ſufficiant, ij neque uiui ſibiipſis, neq; mortui alijs proſint? Non etiam ille Diogenes exclamer: Hominibus dūtaxat dico, nō uobis, qui non eſtis homines? Quamobrem uelim intelligatis, optimi uiri, à Saluſtio id tantum omne hominum genus cōprehenſum, qui ſeſe uirtutis officio cæteris ſtudent præſtare animalibus: nec animalibus ſolum brutis, uerumetiā loquentibus. hinc Terentianum eſt, Homo homini quid præſtat. Omnes enim genere (ut logici dicunt) animalia ſumus: cæterum brutis præſtare tantisper dum uiuimus, exiguum eſt. At quonam igitur pacto ijdem à Saluſtio præſtare dicuntur? nempe non uirtute aliqua ingni, ſed potentia, diuitijs, uiolentia, rerum omnium cupiditate & copia. Quippe cum Saluſtiana tempeſtate plurimi in urbe forent (nam ad eos potiffimum ſcribit hiftoricus) ac nobili genere præſtantes, qui uoluptati inertiaeq; uacarent, iam inclinante Republ. & ipſi inquit nationes effecti: eoſdem admonere contendit, ut quemadmodum cæteris præſtare molirentur, ueste ſcilicet, comitatu, ædificijs, ſupellectile, & epularum pompa, quæ omnia Saluſtius ſicuti pecorum uult uentris eſſe ſeruitia: ſic ſeſe ad probabilis uitæ genus componant, ſumma ope nitentes, ne uitam ſilentio tranſigant, quin poſt exitum de eis fama longæuæ poſteritatis exuperet. ad quæ utinam nos quoq; peruenire poſſimus, ut quæ nunc à nobis uiuendi præcepta exquisitè diſputata ſunt, eadem omnis

nis ætas dignis laudibus æmuletur.

EXPOSITIO PARTICVLAE TE-
ventij, *Speſtande ſint nobis prius, alio paſto per inſi-
gnem Leonellum edita, quàm ſolet intelligi: ibidem,
quæ de recitandarum ſcenarum moderatione,
partim ſecundum, partim con-
tra Donati ſententiam.*

Pars X XI.

Sic paucis diebus uenatorio ſtudio litera-
rioq; peractis, Ferrariâ regiſſi ſumus: ibi
tunc Romana curia Egenio quarto adſtã-
te pontifice, ibi Florentinorum legati nobiliſ-
ſimi, nobiſcum aliquando hoc in politiæ gene-
re decertantes. Cæterum ex noſtris Ioannes
Gualengus, licet æuo maturior, matutinus ta-
men acceſſerat, Leonellum principem ad ficus
biſeras, ex uiſito ſuo quàm pulcherrimo de-
cerpendas inuitaturus (erāt enim præcoques)
porrò dies feſtiuiſſimus, liquidiffimusque ce-
leſtiffimo Ioanni baptiſtæ dicatus. Itaque ui-
ſo repente ſacrificio, mox captandi roris ſtu-
dio, ut eius diei mane ſummo ritus eſt, & no-
uellæ frugis auiditate, principem frequentio-
res ſecuti ſumus. Verum enim irroratio ea nõ
pro uulgarĩ fuit conſuetudine, ſed ex aquæ ro-
re, ac ex decoctione, quam in argenteo labro
Ioannes ipſe ſub dio per noctem medias in-
ter herbas omiferat. Eo uafe complexo ſenior,
Leonelli ſacros uultus, & omnium ora, ueſtem
que conſperſit. Depopulata mox fruge in Ioã-
nis bibliothecam aſcendimus, cuius ipſe pa-
rimẽtum & libros albis purpureisque flo-
ribus

ribus instrauerat, quos græco tritoq; uocabulo caryophillos appellamus, grâtiâ & amorem odore miro redolentes. Ipse uerò Gualengus, ut Terentij studiosus, eius librum Leonello ostentans: Dicoro Leonelle, ambagum interpret, huiusce literariæ politiæ inuentor, inceptor & perfector, quid nam tandè rei in hoc Comici exordio suscipiâ? Posthac quas faciet de integro comœdias, spectandæ an exigendæ sint uobis prius. Audio nâq; nonnullos, & quidem doctissimos, uicissim dissentire, qui partim à Donato expositionem acceperint, de expulsiōe scilicet comœdiarum, partim abs te alio modo dijudicatum attestarentur. At Leonellus, Quæ nam sententia tua? Ille itidem: Vt compluribus placere cognoui, nisi te prius audierimus: exigendas, hoc est, expellendas: & sæpè apud Liuium, iurisq; ciuilibus libros, de exactis urbe regibus mentio est. Cui Feltrinus illudens, Rectissimè sentis Ioannes, uti modò biferas admonuisti duriores & immaturas adhuc à mitioribus reijciendas. nam morem fuisse dicitur, aut bonas spectari comœdias, aut odiosas de scenis expelli. Ad quos Leonellus: Non idem mihi uisum, tametsi hanc nouerim plurimorum esse sententiam. enim uero uti alius disputauit, quem dabitis histriōem seu comœdiæ recitatorè de scenaculo prius eiectum quàm fabulam ederet? Nempe hic quæstio est, spectandæ ne prius forent an exigendæ fabulæ. Quomodo enim comœdia suo loco & tempore recitanda, prius expelli potuit quàm spectari à populo, gesticulariq; ab histriōibus? quod non uideri solum significat, uerum etiam probari.

*Scenaculum, à
scena, pro loco
in quo comœdia
agere
tur: ut à cœ-
na cœnaculū,
ab umbra, um-
braculum.*

probari.nam spectandum idem, ut probandū est. Quibus in scenam prodire non liceret sine præconis tibicinumq; uociferatione prius edita, deniq; sine ædiliū consulto, admittentibus curulibus. In quorum apparatus expeditione præludia quædam, seu græcè progymnasmata, eaq; leuium histrionum & uulgarium mimorū, interueniebant, qui exiguo quæstu populum allicerent. & hoc genus expelli solitum. Non præterea duas seu plures eodem scenaculo comœdias recitari moris fuit: hoc est, eodem ferè tempore, ut aliæ alijs pulsæ cōcederent. Quarum si quæpiam aliquando eiecta fuisset, quem poëtam deinceps eandem inferre ausum existimatis? sine cuius contumelia & notatione id perpetrari non posset. Hic Ioannes intercipiēs: Fortasse id Prius (inquit) non pro téporali aduerbio, sed electiuo, ut pro potius dictū poëta uoluerit, ô Leonelle, à quo aliàs audiuius sic ex Marone compositum: ut, Sed mihi uel tellus optem prius ima dehiscat, Antè pudor quàm te uiolem. Quod si sic accipiendum, omnis hic cessat de anteriori tépore disputatio. Cui Leonellus: Nihilominus eodem spectat intentio, si potius expellendæ forent an spectandæ comœdiæ. Nam si potissimum fuit quædam expelli comœdias, non audiebantur igitur, & neq; spectabantur. Quæ res ita populo Romano contumeliæ cederet, ut poëtæ, cui placere studuit Terentius suas recitando fabulas. Veruntamen hanc aduerbiorum similitudinem, ut nuper intulisti de Potius & Prius, placet diligentius inquirere, primumq; fateri eum Virgilij locum pro potius,

Acn. lib. 4.
k uel

uel melius, uel rectius, aut magis intelligendū,
quodd huius sermonis sensus pro antè accipi
nequeat in sequente uersu, Antè pudor quàm
te uiolem. Cæterum poëta græcorum uoce de
lectatus, sic ideo posuit, cum ipsi ita *πρὶν*, quem
admodū *μᾶλλον* pro potius, uel imò uel magis
exponant, & *πρὶν* pro priusquam: quæ res me
um locū aggerat. Et sanè de aduerbijs non ma
ior inter nos & græcos æqualitas, quàm in hac
significatione. nam quemadmodum nos pri
mum uel antè pro potius, prius, imò & magis
accipimus, & ipsi uicissim pro ptis, priso, pro
to, proteron & proton æquè pro primum; secū
dum Homerū, à quod *πρὶν* pariter pro eo, qui
primus sit, dictum accipitur. Quanquam in ho
rum descriptione sermonum, si græcè descri
bendum sit, accentus potissimè consideratur,
ubi o paruum, magnum uic sit apponendum.
Quibus rationibus Teretium arbitramur hoc
in loco prius pro antè posuisse, ut frequens a
pud Latinos est usus. ergo persequendum: ne
que enim Hecyra, quæ aliquando plebeis inter
cedentibus ludis *offensa est, eiecta fuit uel ex
acta, sed imperfecta recitatione substitit. Ad
hoc non ipsius Terentij ante Hecyram latine
conditam aliqua propulsa fuit à populo Ro
mano comædia, ne dum Andria, quæ prima
fuerit: nō etiam æmulorum ipsius, qui pariter
ex Menandro fabulas ederent, nèpe apud mul
titudinem nouitatis & ludorum studiosam
omnigenum fabulas acceperūt. Sed alias alijs
*magis fauoribus & studijs. nam quæ sæpè
pluribus fabulæ minus placerent è proscenio
recedentibus, alijs in orchestra præstantibus
gratiores

*Offensa pro
lesa, & inter
rupta siue im
pedita.*

Fortè, magnis.

gratiores extiterunt. Quemadmodum in publicis concionibus sæpè uidemus plerosque superuenire, alios autem imperfecta concione discedere : sic etiam in comœdiarum actionibus aliquos fuisse concedimus, quibus prologus atq; protasis, ut Donatus annumerat, placerent tantum : alios autem qui epitasis, cæteros qui etiam catastrophæ, & usq; ad Plaudire (ut aiunt) expectarent. Inde est à Cicero-
ne de Officijs prudenter appositum, apud scenicos commendandarum fabularum curam fuisse. Quando Antiopam, aut Clytæmnestram (sic enim has uocat Homerus, & unam Æsopi filiam, alteram dolosam, ob mariti interfectionem) & quando Aiacem à quibusque recitari conueniret. eæ autem sunt tragœdiæ. Tanta aded fuit ab antiquis sua prociusque rei dignitate compositio, quam nos nunc politiam appellamus, ut etiam compositi sint, qui Bucolica suaderent, uerno præsertim tempore, aut si feruenti æstate, inter pascuatamen, & arboreis cicadis obstrepentes, iuxtaque riuos & fontes amœnos palustri & sylua cum dulci susurro perlabentes, adhuc à iuuenibus nescio quo pacto, eisque cantantibus diligentius recitanda. Quamobrem scientius apparet, hanc eis prologi partunculam pro quotidiano more suscipiendam, magis ut exigendas Comici fabulas, hoc est, postulandas, exoluendasque, non autem sicut expellendas accipiamus. Dicimus pariter rem exigi, quæ frequenter studioseque postulatur: unde Plinius in prima epistola, Frequenter exigit. Et exigi, dum precium pro re persoluitur:

*Interfectionem,
pro interitu
asurpanit,*

k a

quod

quod est à uendentis potestate dissolui, & in alterum transigi, compleri, finire. Proinde recitator in Terentij persona cum bonas polliceretur sedaturum comœdias, ad hanc primam Andriam diligenter inspectandam populum inuitat. Cæterum huiusmodi spectationem apud Comicos duplicem fuisse comprehendō. unam, ad spectaculum populi pertinentē, quæ secundo loco & tempore fieret, cum datur seu agitur publicè fabula: alteram, dum spectatōnem pro examinatione colligimus, quæ sub ludorum artificio, locoq; nō publicò exprimeretur. Vtrum igitur nunc recitator spectandas indicet publicè comœdias, an priuatim experiūdas, an utrunq; simul accipiat, incertius est, ad idem tamen officium intendunt: nempe uideatur ex Andriæ totius cognitione pēderē, quæ optima foret. nam cōstat imperfectam antea, & paucis quidem amicis recitasse: unde quorundam æmulorum attraxit inuidiam de futuris porrò cogitarent, an spectandę prius forēt, hoc est, concernendæ, uel examinandæ, si dignę prius cognitu essent, quàm proderentur, quamq; eas ædiles emerent. de quarū emptio nibus si diligenter aduertitis, potius quàm eiectionibus, sæpè tractat recitator. nā si exactas fabulas pro eo quod sit exclusas uel expulsas, ut semper Donatus exponit, eius etiam, teste Valerio, non autem emptas, colligamus non prologorum series rectè conuenire, sed Terentium apparere sibi ipsi contradicentem, qui populum orat in Hecyra: Sinite exorator siem, eodem ut iure uti senem liceat, quo sum usus adolefcentior, nouas qui exactas feci. Quo quidem

dem Terentius avertè profiteretur (licet isti non uideant) primas etiam uendidisse, excepta forte hac Andria, quam ante spectationem emere noluissent: non autem eiectionis esse, cum adolescentior extraret (ut comicè loquar) Nam quæ ante Andriam Terentij comædia potuit expelli? Se nunc senem, hoc est, prouectiorem, seu Calliopium ipsum senem fuisse uelimus, parū interest, orare eodē ut iure uti senem liceat, populoq; ita sint fabulæ placituræ, ut anteriores placuissent. Ideoq; in omnibus prologis populum ad æquanimitatem, *potestatemq; statariam exhortatur. Adde quod in nulla penitus omnium prologorum sermocinatione, de expulsiōe uel eiectione fit mentio, ut Virgilius, Tarquiniū eiectum Porfenna iubebat Accipere. Sed de hoc tātū exactionis uocabulo, quod sæpè dico, pro expeditione uel solutione duntaxat accipiendum. nam per eandem amphibologiam à Valerio dictum extraret, secundum Donatum, in parte qua eximia fit eorum mentio, qui spiritus ultrò corporibus suis exegerunt, ut: Quid attinet inertī more gaudere, si magis exigas uitā, quā adprobas? cū tamē eo sermone & tēpore nō de expulsiōe animæ, imò expeditionē sentit, contra mortem formidantes. Ideoq; in solius Hecyræ prologo legitur, Terentianum recitatorem seu Terentium ante tempus, scilicet completę recitationis foras exisse, & hoc intercedente funambulo, muliebriq; clamore, quandoq; & gladiatorio munere, cæterum plebeis ludis. Quo quidem incommodo, quod ipse uitium appellat, & calamitatem, non poterat agi comædia: attamen nō

*Alludit ad Terentij prologū
Heant. ubi ait,
Adeste equo
animo: date
potestatem mi
hi statariā agē
di.*

Act. libr. 8.

*Metamorph.
extremo.*

Iuuenalis.

iectum esse uel expulsum, siquidem aliud sit
exire uoluntariò, ut cuiquam cedere: aliud, ei-
ci uolenter. Ad hoc, non moris populo Roma
no fuit, non magistratuum poëtas exigere, si-
ue eius fabulas: quamuis Plató in sua Repub-
lica disputet, Homerum reliquosq; poëtas ex
ciuitate bene instituta propellédos (quod O-
uidio soli suaq; culpa contigit) sed ultrò pre-
cio precibusq; prouocare, & ad scribédum per
suadere. Sic dum inquit, In ijs, quas primù Cę-
cili didici nouas, Partim sum earum exactus:
nō pro eo mihi sonat quod expulsus, licet hoc
loco uideatur: sed ultrò petitus, uel certè quodd
eas completè perficiendo recitauit. Vnde est,
Perfeci ut spectarentur. Et Ouidius, iamq; o-
pus exegi. Partim uix steri. quod bene conse-
quitur: nam maxima fortè populi multitudo
discesserat, cui eæ fabulæ primo aspectu, hoc
est protasi, seu etiã epitasi non placerent, quas
in sui persona innuit uix sterisse. Emebantur
itaque proculdubio nouæ fabulæ, siue earum
ex græcis auctoribus nouæ translationes: un-
de tantus ille populi concursus, & assiduò ru-
ptæ lectore columnæ. Græcorū siquidem tra-
gædiæ ante Terentij comœdias, & quædã Cæ-
cilianæ, Plautinæq; fabulæ recitatæ fuerunt:
quarum nonnullæ preciosius susceptæ, quæ-
dam etiam inhonoratæ desierant. Quamobrè
pollicetur recitator per huius Andriæ præstā-
tiam, se tales posthac comœdias expositurum,
ut examinatione non prius editas eas ædiles
ultrò exigerent, precioq; persoluerent, poëta
probitate confisi. nec eum fefellit auctoritas,
siquidem inter eas Eunuchum, quæ mox An-
driam

driam secuta est, maximo uendidisse constat.

QVOD IN ANDRIA TERENTIVS
confusionem uisus est incongruam reliquisse. super na-
ptiarum simulatione minus astute agitata: ibi
dem de mira Leonelli emendatione.

Pars XXII.

IN hæc finientem Leonellum, mirum in mo-
dum uultu gestuq; Gualengus exultans di-
xit: Quantum igitur sententia tua percipio,
disertissime mi rex, Andriā perfectiorem, eāq;
simul populo gratiorem fuisse dixerim, quòd
Terentius ut placeret, maximè eniti debuit.
Cui Leonellus, Idem ego consentio poëtam fa-
cere debuisse: itaq; non fecisse, magis admiror.
nam imperfectior est: unde Eunuchum maio-
ris emptam existimo, uel quòd perfectior ap-
paruerit, uel id fabulæ genus populo placeret
magis. In Eunucho certè non talem, neq; in cæ-
teris aduersti peruerſionē, siue orationum am-
biguitatem. Ad quem Ioānes: Quam demum
imperfectiorem, uel peruerſiorem, siue ambi-
guitatem in Andria prædicas, non intelligo.
Leonellus: Equidem arbitror, nec abs te non
solum, sed adhuc nemine eum locum esse de-
prehensum. nam nulla hætenus in eiusmodi
quæſtionem disputatio prodijt: & uide-
tis quod interea secula concesserunt, * in qua-

*Videtur, in
quot, uel in
quorū manus
legendum: non
quatuor.*

miliarem suum appellans : & tamen inter tot
 legentium sermones atq; iudicia illæsus inta-
 ctusq; peruasit. Stabant Ioannes, omnesq; cir-
 cum attoniti, seduloq; orantes, ut è tanta sus-
 pensione liberaret. Tunc Leonellus: En libero,
 mi Gualège. Primum omnium Simo futuras
 nuptias simulans quibusdam imperabat: Vos
 isthæc intrò auferte. si tunc ea humeris gesta-
 rent, an auferrent potius, hoc in loco nihil in-
 terest. poterant enim uel serui sui, uel quiuis fa-
 mulantes ad ianuam fessi cum eis rebus quie-
 uisse, Simonem iam dudù operiētes. Sed quid
 nam, Ioannes, pro eo sermone, Isthæc, accipis?
 Ioannes: Esculenta scilicet, ac poculenta etiā
 (ut Plautinè loquar) Leonellus: Itan' prorsus
 arbitraris? Gualengus: Quid ni? prorsus omni-
 no. nam quid aliud in simulando nuptiarum
 apparatu inferri oportuit? nisi fortè tripodas,
 patinas, athena intelligi uelimus, aut parietum
 & sedilium laboratas uestes, quæ tamen à nu-
 ptiali artificio non discedunt. Leonellus: Re-
 ctè accipis. neque enim alio pacto senex filio
 seruoque instantes nuptias demonstrare po-
 tuisset, præcipueque esculentorum in gestio-
 ne. nam Sotia in consilij calce subiunxit: Hoc
 tuum nunc est officium, has bene ut assimu-
 les nuptias. Miror tamen, cur Donato tuo
 hoc in loco potius non assentias, quòd non-
 nulli assentiuntur. non enim ipse hunc sermo-
 nem, Isthæc, seu ad epulationem, siue ad alia
 nuptiarum opportuna deducit, sed in intelle-
 ctu relinquit: uti fortè quædam domus instru-
 menta, quæ Simo iubet reliquis familiaribus
 in aliam domus partem trāsportari, ut ex trās-
 ferentium

ferentium recessu secretius colloquiū cum Sofia sit habiturus. Quod consilium iudicio meo non satis est ualidum: quippe qui potius extra domum quàm intrò forèt illi ducendi, in tam longa præsertim oratione. Sed hoc minimum ad rem: multo præstat coquum confitentē, & assententem audire: Nempe ut curentur rectè hæc, per cuius affirmationem uidemus, illa non fuisse ut solita domus instrumenta, sed ut futura quædam obsonia. nam quamuis Simo subijciat, Nihil isthac opus est arte, hoc est, coquinaria: ad hanc rem quam paro, scilicet nuptiarum simulationem: inter coquinam tamē procuranda utique afferri oportebat, nisi fortè Donatus siue alius intelligat per illum sermonem, Hæc, quem Sofia respondit, non aliqua præter consuetudinem domus apparanda, uti nos intendimus per Isthac: sed ea duntaxat, quæ in senis cœnam parari solerent. Si sic habent rerum principia, orationis conclusio non sequitur: ut, Dauum perterrefacias, has bene ut asimules nuptias. nam quæ Dauī poterat insequi perterrefactio, aut simulatio nuptiarū in cœna tam exigua * consuetudine? Proinde tamen ita conclusum, ut Sofia bene asimulet nuptias, Dauum perterrefaciat, filium obseruet, ex illatis intra lares esculentis. Quid ais Gualenge? At ille: Equidem sic omnino factū censerem. idem & cæteri assentiebant. Tum Leonellus: Bene est. Teneo iam duplices uel erroris, uel ambiguitatis ansas in Teretio, quæ statim à me patebunt. Sed prius abs te certior fieri cupio, quoniam pacto commodius expeditiusq; illam coquinariam asimulationem à

aut uerbum illud Consuetudine, abundat: aut, Tam exigua consuetudine, legendū.

Sofia fieri potuisse concedas: nempe ut illico
 aues deplumare, animalium uiscera nudare,
 aut si integra seruari debuerunt (quoniam fal-
 se nuptiæ fierent) athena saltem ignemq; mi-
 nistrare, instrumenta coquinaria detergere, a-
 quam & reliqua facilioris impendij commo-
 diri. Cui Leonellus: Optimè per Deū inquis.
 hoc enim est, quod abs te dudum expecto. Vi-
 dere nunc obsecro, quæ sequuntur, quàm dis-
 sona, quàm contraria, uel quàm in medio actu
 deficiētia, deniq; Simonis ostentationi quàm
 minimè conuenientia. Dum enim hæc à Sofia
 geruntur, uel potius geri debuissent, Dauū in-
 ducit cum Pamphilo & Charino Simonis fal-
 laciā detegentem, hoc indicio: uidisse se do-
 mi nihil ad nuptiarum apparatus pertinere,
 nihil porro apud socerum Chremetem appa-
 rari, nihil matronarū turbæ ante ianuam, pue-
 rum exiguum pro more senis emisse cœnam.
 Iam enim hoc de Chremete tolerātius, quem
 apud Simonem simulare non oportuit, nec in
 fraudis consilio habere, uel experientiæ de fi-
 lio, ne Philumenæ illudi sentiretur. Quod au-
 tē in domo Simonis nihil apparari uisum sit,
 quàm quod esse consueuerat, hoc sanè incon-
 gruum. nam quæ igitur simulatio per Simonē
 inducta? per Sofiam demonstrata? quæ Dauī
 facta perterrefactio? unde illa esculenta pocu-
 lentaq; conuecta, & nuptiarum instrumenta,
 quæ modò asseuerabatis? Si ad Sofiam intra co-
 quinam delata sint, quod certè potius accipiē-
 dum: nam dixit, Isthæc intrò auferre: quid ita
 domum uacuam Dauus offendit, cur Pamphi-
 lo Charinoq; retulit rationem inuenisse se,
 qua

Quia uxorem sibi nō daret Simo? nam idem dixerat de Chremete. sed cum Simone tantum nobis res est, de quo Dauus ita testatur: Hem, nihil domi obsonij, ipsus tristis, de improviso, nuptiæ non cohærent. Videtis hanc Daui cautionem, quæ in epitalij uersatur, astui præmissio simulationis, quæ ad protasim spectat, minimè conuenire? Nam quid opus fuit Dauum inferre, nihil apparati apparandiue, nihil penitus inspexisse, quæ nouissimè omisimus à Sophia perterrefaciendum esculentorum appositione? Taceo uerò quod Simonem uiderit tristem, utique senem, seuerum, austerum, cogitandum, non æquè uultu ac uerbo simulantem: nec omnis homo potest ægritudinem uultu dissimulare. quæ quidem Daui intercessio planè ad propositi destructione obuenit. & hæc prima dissonantiæ pars. Aggeratur autè ineptia eiusdem Simonis paulo post confessione. nam cum eandem Pamphili presentiam Dauus Simoni aperuisset, senex illico confusus est ita, ut pertaciturnitatem, non quam græci aposiopesim dicunt, sed apostomasin, præ pudore, uel timore suspensus, nihil domi apparati apparandiue esse concederet. & hic secundus erroris locus, quem & supra dixi tanquam duplices ansas continere. Tunc Ioannes: Scio uideoq; contrarium. Sed hic Comici uersatur industria, per Dauum callidum & astutum detegi herilem simulationem. Vide modò Leonelle, ne disputationis tuæ controuersia nimium callida sit. At Leonellus: Nō rectè accipis, mi homo, iam tu quoque, sicut & cæteri, hoc in scopulo hæretis:

nec

Horat. in Poë
tica.

forte legendū,
Cū Simone cō
sultans, quā,
etc.

nec uos ipsi solum, uerum etiam & ipse Comi-
cus, quantum studio meo coniectari licet: cu-
ius quidem poëtæ maior inter Comicos cele-
bratur astutia, ut uulgari ferè proverbio fer-
tur, Vincere Cæcilius grauitate, Terentius ar-
te. Neque enim me latet, poëtam uoluisse insi-
gni quadā calliditate, ut in cæteris solet, egre-
giè senis fallaciam aperire: uerum per aliā Da-
ui rationem recludi debuerat, non quæ propo-
sitam Sosia fidem sollicitudinemque denega-
ret, non quæ esculenta uel instrumēta nuptia-
lia non delata esse contenderet: siquidem iam
delata fuerant domum, monstrataque, uel cer-
tè ad ianuam apposita. Quodd si fortè dicas, Si-
monem prius filio dixisse ea die sibi uxore du-
cendam, quā nuptialia ad Sositam deferren-
tur: Dauumque euestigio domum accurrentē
nihil eorum offendisse, & non uisa, Pamphilo
Charinoq; illico retulisse: non conuenit actus.
In eadem siquidem protasi comprehenditur
Sositia prius,* qui à Simone consultum, quā
Dauus domum conuenisset. nec enim seruus
eos offendit consultantes: multo etenim mi-
nus antè conuenerat, simul cum mutua cōsul-
tatione, illa eadem domum fuisse conuecta. E-
nim uero Simonē prius apud forum Pamphi-
lum cōuenisse concedimus (nam sic oportuit
filium præcognoscere) subinde ita domū acce-
lerasse, ut simulationi faciendæ tempus accō-
modaretur. Quod si seorsum acceperis, nulla
quidem Simoni neque Sositæ fingendæ simu-
lationis datur opportunitas, qui seruo filioq;
demonstrationis suæ neque modum neq; tem-
pus impartierint: quo fit, ut duæ anteriores co-
mædiæ

inœdiæ partes irritæ uideantur. Nam quid oportuit Simonem simulationi incumbere tempore præpostero, ita ut seruus filiusque explorari non possent, quos maximè explorandos instituerat: non sat commodè diuisa sunt temporibus. Item Plautus in prima comœdia defecisse uisus, qui Mercurium per Herculem iurantem inducit cum Sosia Amphitryonis seruo, nondum nato Hercule, cuius paulo pòst in Alcmenæ partu natiuitas ponitur, distractus scilicet tēporis sui consuetudine, qua per Herculem iuraretur: nisi fortè de duobus Hercilibus intelligatur, sed ineprè. nempe ueterū est poëtarum temporum confusione lætari, * cæ- ceterum qua, terum qua tamen rerum opportunitati conformetur, uti de Didone & Ænea, uel Ænea & Mezentio, quibus figmentis nihil uidetur uerisimilius. Tunc Ioannes: Video, iamq; miror pro, sed quatenus rerum opportunitati conformetur ipsa de Terentio: sed quānam ope tantum poëtam confusio: uel, emendabis? Vide modò ne nimium callidū sit sed quæ tamē consiliū tuum, ô Leonelle, ne dum Terentia nos commentatores superare contendis, ipsi quoque poëte frustra bellum indicas. Cui Leonellus: Non mihi emendandus uel impugnandus est Terentius, quem præceptorem delegi: sed si ad me tanquam eius aduocatum Andriana causa agenda sit, non seruū induxerim esculentra apparandaque non uidisse: sed cum ea deprehendisset, miratum Sosiae uel tarditatem, uel solitudinem, uel trepidationē intempestiuam. nam hoc fuerat, quod antea Simo uisus est extimuisse, commonefaciens bene eas ut assimularet nuptias. Sed à Plauto in Aulularia alij simul coci designantur in futuris

*farcimina le-
gendum.
expilarēt, pro
plumis nuda-
rent.*

ris nuptijs adiutores, mirari præterea eadem illa conuecta. nam hinc parasitantium seruorumq; resultat intentio, non ahenis, non uerbis protinus inferentur, non *pharmaca cotificerent, non alies occiderent, aut occisas non *expilarent, non euiscerarent, quarum aliquid intestini pinguioris prægustantes decerperēt, iam aduersperascere, non matronarum turbā, non tibicinem, fidicinē uel, non clientum ministrorumque frequentiam interesse, quæ de Chremete dicta fuerant, hæc faciendis eo die nuptijs non conuenire, proinde simulationis se causas opinari. Talia inquam, Dauus Pamphilo Charinoq; referre debuisset, eadem superuenienti hero cōmemorare, tum criminari, mordere, deniq; hominem (ut ipse inquit) urere, iugulare esculentorum quorundam defectionem, sine quibus nuptiæ ritē non procederent, ac temporis inconuenientiam exprobrare: quibus argumentis primo loco, quo ad Dauī personā, senis fallacia detegeretur. nam secundo loco est, ut si utiq; Dauus præcurrens inanem domumprehendisset, Simo tamen non multo pōst ea omnia domi comparasset. Qua ratione Simonem esculentorū defectum, quod pudendum est apud Dauū, obmurescendo mussandoq; non confiteri oportuisse, parū dixerim, imò seruum acrius increpuisse, ut inertem & ineptum hominē, qui apparanda nō uiderit, qui res domesticas aceo die maximè prouidendas nō curarit, ita pugnis calcibusq; precipitem à se domum impulsisse. His rationibus nihilominus & serui calliditas in noscenda de regendaq; heri simulatione, & iracundi senis delu-

delusio, & poëtae ars industriaq; permanerēt. Nunquā antea Leonelli principis in disputando subtilitas tantis omniū exultationibus elata est, quod non solum ipsi Donato nobilissimo commentatori, uerumetiam tanta poëtae antiquitate & auctoritate probatissimo, in litteraria palæstra congregi ausus esset.

QVOD SERVIVS, VIRGILII
commentator, in *Bucolicis* non recte intellexisse uisus est, Leonelli sententia, principium *tertiæ Aeclogæ*: Dic mihi *Damoceta*. Item in principio *Aeneidæ*, *Troie* qui primus ab oris: & in quinto multo deformius, Omnia in morem tonsa coma pressa corona: & in libro primo uberius exponi potuisse, Versa pulvis inscribitur basta: & in sexto, Remumq; tubamq;. Pars XXIII.

ERgo cum Donatū quidam expressius, alij alios ueterum commentatores uarij sermonibus inculcarēt: tum ego in Nuuolōnū uersus, quo omnium utebar familiaris, Nimirum inquam, hodie hic Seruius turpiter se dabit. & tunc fortè Ioannes senior duos uetustissimos codices ostentabat, Seruiū & Priscianū, quibus per omnes primo uisu cōmendatis, quod antiquissimæ & cōmendatæ foret scriptionis. Accepto Seruio Leonellus, Hic est, inquit, qui cum Virgilium plurimis in locis exquisitissimè demonstrat, in quibusdam sic imprudenter & indocte fluctuat, ut non uideatur oratio eiusdem auctoris sensu procedere. Cæterum cuperem eum locum inspicere, si sic est, ut ille *Satyrarum* uanus ostentator allegatum
à Scj.

à Seruio carmen asseribat ex ea ad Gallum satyra, quæ Iuuenalis esse crederetur. nec enim uolumé penitus euoluere huius temporis est, sed uti ex plerisque, nonnulla Virgilij gratia breuiter attingemus. Prima in hac Æcloga tertia, ubi de pastorum æmulatione tractatur, non satis acuté contentionis artificium intellexisse uisus, qui simpliciter, ut in uerbis iacet, sententiam accepit. Omittamus nunc Donatū impugnare rursus, quem satis suprâ conuerberatimus, cum ironicè uel dupliciter potius, ut aliàs in Terentio dixi, accipiendum sit carmen Virgilij, uereq; à Theocrito boues inducuntur, & ad pascendum traditi ab Ægone. quod expressius est in re pastoria, quàm pecus à Virgilio traditum solum absque pastoria mentione, quanquam id pecus oues esse significatur eo protinus uersu: Infelix ô semper ouis pecus. nam parum ad disputationem pertinet, id uidendum in Damoetæ confessione: quare nō suum pecus esse confessus, cum suum fuerit. nam paulo pōst sequitur: Ego hanc uitulam, ne fortè recuses, Depono: cum præter gregem minorem armentum iisdem pascuis habere cōstaret. Ast aliter patris metu, & nouercæ interdicto prohibitus, pignus idem apponere non ausus est, uel quia nō haberet, uel si habuisset, sui iuris non extaret: & tamen cum à Theocrito, Virgilioque ea denegatio non suum pecus esse, ad maiorem aduersarij confusionem posita sit. Virgiliani commentatores, quorum hic in primis Seruius, ita in re existimantes, ut in literis est, denegationem eam obiter præter-eunt: cum multo subtilius ex politiæ nostræ more

more conueniret, pro auctorum * græci & latini industria, pastoriâ altercatione acrius intendisse. Videns nanque Damœtas aduersariû ad se ultrò uenisse, maledicè interrogantè, cuium id pecus extaret, Melibœi seu Ægonis, cû solius Damœtæ pastoris esse cognosceret. nec enim à poëtis pastorum famuli, sed ipsi pecorum domini, iisdem quæ pastores apponuntur: tamen irrisoria dissimulatione non suum esse respondit, sed Ægonis, quo contemptius illuderet, uelut à caprario, qui pastorum est minimus, aliòque græcorum uocabulo *αἰνῆς* nominatur, traditum sibi ouium gregem fateretur. uti si quempiam æmulum & riualem conuicio inhonestare uelimus, præsertim coram rei ignaris, decoram chlamydem præ se ferentem, interrogetur fortè, an sua chlamys ea sit, & unde mutuo petierit: at ille indignabundus, sueque parti nihilominus confusus, suam esse dissimulet, iactans ut à suo se uicino paupere mutuum. At perseuerans alter iterum suggerat: O chlamydem infelicem pariter, ac eius domini, dum ille per horam ab amico uestem accommodatam opinatur, hic tota die uicatim iactabundus gestitat. Itaque quidem Menalcas super ouibus uelut alienis increpabat: Infelix ô semper ouis pecus. Hæc, inquam, illustrium auctorum pulcherrima dicta uellem quæ diligentissimè à magistris suis explicata, cum alia insuper ex Georgicis & Bucolicis diuersim interpretata præteream. Sed de Ænea alia raptim uideamus. Ecce tibi in primo uersu Seruius admiranda putat inuenisse, cur scientissimè poëta scripserit Æneam primùm à Troia-

Græci, scilicet Theocriti: & latini, hoc est, Virgilij.

Æneid. 1.

1 nis

nis partibus in Italiam descendisse, cum Antenor, non Æneas primus aduenerit, ad eam scilicet Venetiæ regionem, prius in Italiæ finibus non computatam, quam Romani deinde uniuersam simul Italiam appellarunt. Ita Æneam primum in Italiam aduectum, alterum intra Venetiam. Vritur hic homo in re nō dubia reſtibus, ut Cicero dicit, non necessarijs. Enimuero non apud Virgilium solum, sed magistros etiā ludi, hic sermo Primus, non ordinem modò, uerū & dignitatem significat: unde principes à bonis dicuntur auctoribus tam ciuitatum præstantiores ciues, quàm imperantes, quos etiā primores Liuius appellat: quanquam nunc rarius principem pro nobilissimo ciue dicimus, frequentius uerò pro imperante, imperantisue primogenito, id dignitatis nomen apponimus. græcorum non is est usus. Cæterum de ordinis significatione plurima sunt apud Maronem exempla. En in

Lib. 2. Georgicis: Primus humum fodito, primus de uecta cremato Sarmenta, & uallos primus sub tecta referto. At de dignitate in quarto meminit: Reginam thalamo cunctantem, ad limina primi Pœnorum expectant. Primi certè hic pro principibus Carthaginensium intelligendi. nec enim plures in eodem ordine primi simul esse potuerunt, in globo præsertim expectantes, non ut in præliis de prima acie dicitur. Item de Euryalo & Niso, quos primorum manus ad portas iuuenumq; senumque comitati sunt: ubi de principibus tantum intelligimus, cum alij alios sequerentur & circumfarent, non omnes primi adessent. Et apud Euandrum:

Vnà

Vnà omnes iuuenum primi, pauperque senatus Thura dabant. Sed quid multis exemplis opus, cum id unum sit præstantissimum? Poëta cum strenuissimos quosdam Græcorum duces enumerasset, qui de Palladio equo descenderent, loco septimo Machaona intulit, primū appellans: ergo non primus in exeuntium ordine, sed alius ex eorum principibus fuisse cognoscitur. Quamobrem non dubitandum, à poëta hoc epirheti genus ad honorificentiam tanti uiri spontè compositū, ut eundem principem demonstret, quem & Homerus magnificat, ex Troiæ regione non ut legatum uenisse, aut mercatorem, uel priuatæ conditionis peregrinum. In quo genere multi sanè antea tum Æneam Italiam appulisse potuerūt, cum per multas prius ætates Latinum nomen extaret, Euandro etiam cōpellante: ut, Hæc duo præterea disiectis oppida muris, Hanc Ianus pater, hanc Sædurnus condidit arcem, Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen: quæ Æneas miratur, ueterumq; uidet monumenta uirorum. Quibus rationibus multo minus ordinis ratio Æneæ conueniet, qui non ut Troianorum primus, sed princeps Tiberinum litus armatis nauibus intrauerit. Iridem de Antenore dictum in Illyricos sinus. Rursus princeps pro eo qui sit primus in ordine accipitur. ut: Princeps ardentem cōiecit lampada Turnus: non sanè pro eo quòd fuerit Latini exercitus maior dux. Nam eodem quoque modo in Fastis legitur, Qui dederit princeps oscula, uictor erit: cum de osculanda primū terra apud eos princeps loqueretur. & de hoc loco

Aeneid. 3.

Aeneid. lib. 2.

Aeneid. 8.

Aeneid. 9.

1 2 satis,

*Hic uidendus
est locus in Ser-
uij commenta-
rio, qui paulo
secus nunc ha-
bet.*

*Aeneid. 11.
Auerſi tenuer-
e facem, legi-
tur Aeneid. 6.
Aeneid. 1.*

*Nam tonſa co-
rona ablatus
ſunt caſus.*

satis.* In eodem hic primo uolumine uerſam Troili haſtam exponit, qui per terram uerre-
ret, qua cuſpidis in puluere ueſtigia notatētur
ſignarenturque. Verū enim magnificentius
in exquisitiſſima poētæ pictura coſiderari po-
tuit. nam per pulueream inſcriptionem ſatis
eſt, quod ad Seruium pertinet, peruenturam;
at ipſius haſtæ declinationem non minus acci-
piendum apparet, quam Troilus ut exanguis,
& languida manu (ut Virgilianè loquar) uix
retineret. Proinde uerſa pro auerſa quoque,
ab eo quod eſt uertor, præterquam uerror: ſic-
que duos actus eximios, nō unum tantum in-
telligemus. nam ſatis conſtat alibi à Virgilio
poſitum, Et uerſis Arcades armis, pro auerſis.
Item planius,* Auerſas tenuere fauces: ut auer-
ſionis actum uel in ipſo agente, uti in re acta,
conſpiciatur. Eadem ratione dictum: Et auer-
tēs roſea ceruice refulſit. Nec longè abeſt huic
exemplum perſimile, Diua ſolo fixos oculos
auerſa tenebat: per quod notat in Pallade non
eius ſolum mentis iracundiam, ſed oculorum
etiam auerſionem. Cæterū in quinto uidea-
mus, in cuius loci expoſitione Seruius maxi-
mè corripendus uidetur. pingit nanque Virgi-
lius Troianorū pueros nobiliores, cum in cam-
pum equites procederent, tonſis coronis preſ-
ſas comas habuiſſe, quod in arte carminis à pe-
ritis facile dignoſcitur. Carmen eſt: Omnibus
in morem tonſa coma preſſa corona. nam co-
ma & preſſa correptis a; tonſa uerò & corona
productis accipiendum. Hic autem noſter ex-
ponit, ſuper tonſis comis coronas preſſas ge-
ſtare: hoc eſt, galeas. Et ut errorem errori agge-
ret,

ret, Homerum allegat simili sermone galeam aliquando *γάλατον* appellare: & quòd de galea omnino poëta significet, per illud Ascanij approbare conatur: ut, Galeam ante pedes proiecit inanè. Ita carminis ordine deceptus, dum productas corripit, correptas extendit syllabas: nec meminit à poëta simili modo alibi rōsas coronas appellari. ut, Ipse caput tonsæ folijs euinctus oliuæ. Neque aduertit, pueros etiam galeis armatos desuper fronde coronatos, ut poëta depingit, cuiusmodi frondiū uel coronarum genus, seu circumflexis ramis intortum, ut græcè est coronarum uelut plicatio: unde plectilis corona, & plectilia ferta, seu floribus insertum caput, redimitum dicitur. Proinde galeam cum corona simul, uel coronam delapsam potuit Ascanius anteq̃ Iliadum pedes proijcere, uel galeam proiectam iterū solam coronam imponere. Quod poëta noster in re militari curiosus, & tanquam gnarus pictor fingit, neglectum à Seruio. nam illud de Turno ferè idem. ut, Crista que regit galea aurea rubra: cum utraque epitheta commutari queant, non seruato carminis ordine. Idem de Euryalo: Ora puer prima signans intonsa iuuenta. Et miramur hunc commentatorem de militia ad Gallum satyram additam, Iuuenalis fuisse dicere ausum seu credidisse, cum scansionē Virgiliani uersus non aduerterit. Quid autem super, Remumq; tubamque, in funeribus insignibus Miseni tumulo superpositis? Nōne quicquam amplius commentator Virgilianus excogitasse debuit in defuncti laudes, quàm tubæ duntaxat, loricatorumq; ornamentū? quā-

*Georg. libr. 3.
ubi Ornatus,
non euinctus,
legitur.*

*Aeneid. lib. 9.
nam Crista rubra, & prima
iuuenta, aufe-
rendi casu dicitur.*

Aeneid. 6.

Georg. 2. uis eo modo dictum appareat: ut, Pateris libamus & auro: pro pateris aureis. Quippe cum à poëta sæpè de instante Miseno, tubisq; militari-
 bus differatur, non tamen id uocabuli genus audiui-
 mus, ut remum tubis adijceret, uti uolantibus alarum remigium, quo illæ argutius
 resonent, eæ uolent intensius. Scimus præterea
 nobilium tumulorum honoribus uel generis
 uel factorum insignia suspēdi solita, & quoque
 plura emeriti sunt munia, eo frequentiora sepul-
 tibus apponi. Ergo & Miseno præter tubam,
 tubæque remigium, quicquam magis adijciē-
 dum censebimus: quem optimi ducis non ru-
 bicinē solum egregium, sed remigem insu-
 per nonnunquam fuisse percipimus, ac labo-
 rāti clāsi domini sui succurrisse, quam & ipse
Aeneid. 5. ex- tremo. Aeneas nocturnis rexit in undis. Quamobrem
 pro utriusq; officij peritia & sedulitate bene-
 merenti uiro, clāro remigi Aeneæ, rubiciniq; Miseno
 duplicē honorē, remū nauale, & militatē
 tubā fauētibus dijs maiorib. apponamus.

DE A. CORNELIO COSSO, STRE-
nuiſimo equite Romano, ut ab Vrbe condita legitur in
Liuiō: item de Catone Portio Priſco, ut eſt in bello Ma-
cedonico: item de Catone Uticenſe, & C. Cæſare, ut eſt
apud Saluſtium, de amborum comparatione: & de Han-
nibale, ex Italia cedente, ut in bello ſecundo Punico, cla-
riſſimis ducibus, nōnulla memoratu digniora. Pars 24.

T Alia Leonello ioco ſerioque memoranti
 Feltrinus intonās, ſimul ternos Liuij co-
 dices amplexatus, & ipſum altera manu
 re-

retinens, De T. Liuius, inquit, aliqua uideamus.
Cui Leonellus assentiens: Videamus pauca igitur, & tu ipse libros euolue. Ergo Feltrinus ab Vrbe condita quæritans, quæ de A. Cornelio Cossio in bello Veientino, equite strenuissimo huiusmodi scripta sunt: Erat tum inter equites Tribunus militum A. Cornelius Cossus, eximia pulchritudine corporis, animo, ac uiribus par, memorq; generis: quod amplissimum acceptum, maius auctiusq; * reliquit. Is cum ad impetum * Volumnij, quacumq; se intendisset, trepidantes uideret turmas, insignemq; eum regio habitu uolitantem, tota acie cognouisset: Hic cine est, inquit, ruptor fœderis humani, uiolatorq; gentium iuris? Iam ego hanc mactatam uictimam, si modò sancti quicquā in terris esse dii uolunt, legatorum manibus dabo. Igitur calcaribus subditis infesta cuspi-
de in unum fertur hostem. quem cum istum equo deiecisset, confestim & ipse hasta innixus, se in pedes excipit: adsurgentem * illico regem umbone resupinat, repetitumq; sæpius cuspi-
de ad terram affixit. Tum exangui detracta spolia, caputq; abscissum, uictor spiculum gerens, terrore cæsi regis hostes fundit. Cum hæc Feltrinus eques, equitis facta perlegeret, & ipse exultans uultuosa cum gestorum significatione: & omnes tantam Romani uiri uirtutem, audentiam, felicitatemq; simul admirati sunt. Hic è nostris cuidam forte Feltrinus interroganti, iuxta quem adstabat, an improprie appareret, hominem sine alijs uolitantem, ut Liuius diceret: oculos in-
torques ipse subiicit simul cubito percuties,

reliquit postea, habet Liuius. Deca. lib. 4. & Tolumnij, non Volumnij.

Ibi, est in Liuijs impressis, non illico.

*Omnium, hic
quid sibi uelit,
ignoro: uide-
tur redū dare,
nisi apostophe-
sim malumus.
Decad. 4. li. 9.*

*In coniur. Ca-
tilinaria.*

Tace tu *omnium. Quē placatori uultu Leo-
nellus excipiens, dixit poëticum quidem esse
sermonem, ut Terentius pariter, Vix me conti-
neo, quin inuolem in capillum: nō improprie
tamen, ut in bellicæ rei ministerio. Inde ex Ma-
cedonico bello, hæc de Catone Portio Prisco,
memorandissimo imperatore & uiro, ab eodē
Feltrino recitata commemini: In hoc uiro tan-
ta uis animi ingenijq; fuit, ut quocunque loco
natus esset, fortunam sibi ipse facturus uidere-
tur, nulla ars neque priuatæ neque publicę ge-
rendæ rei ei defuit, urbanas rusticasque res pa-
riter callebat. Ad summos honores alios scien-
tia iuris, alios eloquentia, alios gloria milita-
ris prouexit: huic uersatile ingenium sic pari-
ter ad omnia fuit, ut natum ad id unum dice-
res, quodcunque ageret. In bello manu fortis-
simus, multisque insignibus clarus pugnis. I-
dem postquam ad magnos honores peruenit,
summus imperator: idem in pace, si ius consu-
leres, peritissimus: si causa oranda esset, eloquē-
tissimus. Sequebantur & alia de hoc Catone
egregia, omnibusque eadem in ore sententia
erat, hac tempestate eiusmodi uiros non inue-
niri. Tum Nuuolonus Salustij memor: Et hæc
habemus, inquit, ex Crispo de Cæsare, Cato-
neque Secundo non minus quàm ex Liuius fa-
cundissimè. Igitur ijs genus, ætas, eloquentia
propè æqualia fuere, magnitudo animi par, itē
gloria: sed alia alij. Cæsar beneficijs ac munifi-
centia magnus habebatur, integritate uitæ Ca-
to: ille mansuetudine & misericordia clarus fa-
ctus, huic ueritas dignitatem addiderat: Cæsar
dando, subleuando, ignoscendo, Cato nihil lar-
giendo

giendo gloriam adeptus est: in altero miseria profugium erat, in altero malis perniciēs: illius facilitas, huius constantia laudabatur. Postremò Cæsar in animum induxerat laborare, uigilare, negotijs amicorum intentus esse, sua negligere, nihil denegare quod bono dignum esset: sibi magnum imperium, exercitum, bellum nouum exoptabat, ubi uirtus enitescere posset: at Catoni studium modestiæ & decoris, sed maximæ seueritatis erat: nō de diuitijs cum diuite, neq; de factiosis cum factioso, sed cum strenuo de uirtute, cum modesto de pudore, cum innocente de abstinentia certabat: esse, quàm uideri bonus malebat: ita quo minus gloriam petebat, illam magis assequebatur. Iis ita recitatis, paucioribus tamen Catonis commédatio, ut qui seniores extitere: pluribus autem, & quidem iunioribus Cæsarianæ laudes placuerunt. Sed inter hæc Leonellus ad uisenda eo die baptisæ solennia prouocatus, lectionem ocys expediri iussit. Quamobrem Feltrinus de bello Punico reuoluens, existimansq; de Hânibale quicquā fortissimū inuenire, quē miris semper laudibus extollebat: in id tamen egregiū, licet minus felix cōcidit, cū Hânibal inuitus Italiā decederet. Rarò quem piam aliam patriam exilij causa relinquētem, mœstio rem abiisse ferunt, quàm Hannibalem hostili terra excedentem. Respexisse sæpè Italiæ litora, & deos hominesq; accusantem, se quoque ac suum caput execratum, quoddam non cruentum ab Cannensi uictoria militem Romanam induxisset. Scipionem ire Carthaginem ausum, qui consul hostem Pœnum in Italia nō uidisset:

Dec. 3. lib. 10.

uidisset: se centum milibus armatorū ad Thrasymenum, Cannasq; cēsis, circa Casilinum, Cumas & Nolam consenuisse. hæc accusans querensq; ex diutina possessione Italiæ est detractus. Iamq; ex bibliotheca Ioannis descendente Leonello, dijs gratias agēdas omnes simul acclamauere: æquē crudelissimum ducem, Latini nominis inimicum, ut rei militaris peritissimum, illata prius multiplici clade tandem euauuisse: apparebatq; cunctis Feltrinum irrideri, qui miranda de Hannibale referre consueuerat: & sanè pudebat hominem ad eum historiæ locum uenisse. At Ioannes eidem arridens: Nimirum Feltrine, hodie mihi quoq; speciosius exultandum est, ad quem hodierni nominis festiuitas plurimum attinet: & tibi uicissim gratulandum in facetissimum librum te incidisse, uti modò de biferis ficubus in me, quarū acerbiores exigendas admonuisti, quòd non Hannibali solum Italia decedenti, sed tibi quoque rectissimè comparetur: qui cum magnam in biferas stragem edidisses, demū uix ab horro recedens, easdem sæpè arbores ultimus ac mœstus respiciebas,

TERTII

TERTII LIBRI DE POLITIA LITERARIA PRO- LOGVS, IN QVO DE LEONE L

*li principis egrotatione monstratur, quæ tamen
literariae politiae munere non
uacauerit.*

PARS VIGESIMAQVINTA.

ACTENVS duobus
libris satis inclusisse ui-
deor, maxime Pontifex,
quæ continua Leonelli
principis præsentia supe-
riori tēpestare, meq; præ-
sente disputata fuissent.
Mox cum dies canicula-

res incederet, teruore tamē maiore quā interi-
tu, Ferrariēsis primū ciuitas, omnisq; extēplo
Adriatici litoris, tractus cœli inclemētia, & ter-
rarū siccitate laborauit: quippe æstatē perpetu-
am nō pluuisse, prodigij instar, imō frequētib.
Aūstris magis inualuisse cōstabat. Tū multitu-
do quaque deprehensa uel in urbe, uel subur-
bijs, quæ ipsi habēt amœnissīma, tertiana, ut a-
iunt, ualitudine uiolētius corripī cœpta, ita ut
Leonellum quo q; nostrum eius morbi moles
inuaderet: nec ideo politiaē literariae officio ua-
caturum apparebat, * siquidem melius capitis
feruoribus, crebrisq; uillarum & fontium per-
mutationibus nobiscum sæpē disputaret, nisi
medici protinus à familiari confabulatione
distinuissent, qua difficulter solebat huma-
nissimus

Locus sine du-
bio corruptus,
qui legi sic ina-
terim possit:

Quin sit quis-
dem melius, ca-
ptatū frigoris
bus crebrisq;
uillarū & fon-
tiū permuta-
tionibus ualuis-
set, nobiscum,
cre.

nissimus ille princeps temperare. Igitur ut in exercitu aliquâdo cōtingit, cū debilitato duce alij rerū summa permittitur: sic Leonello placuit, ut Guarinus Veronēsis interea, qui pręcepto reius à pueritia fuisset, literariâ disputatiōe exequeretur. Quo iussu eadē literarum frequentia facta, nihilquē à pristina consuetudine mutatum magis, quàm quodd iucundissimus Leonelli conspectus abesset: ita ante eius cubilis fores disputando, simul ac excubando de sermonum proprietate quæstionem exoriri sunt.

QVAESTIO FACTA SVPER VOCABULORVM PROPRIETATIBVS SEV IMPROPRIETATIBVS ADVERTENDIS, PER GUARINVM VERONENSEM. Pars XXVI.

NAm fortē cōtingit, ut Guarinum quidam superueniens compellaret, an ab ægritudine princeps conualesceret: quem Veronensis irridens, Hoc est, inquit, quod sæpē Leonellum puerum adhuc admonuisse me mini, quodq; ego vobis plerunq; dicere solitus, ut sermonum improprietatem caueretis: sed quis illam caueat, ne proprietatem quiddē cuiusmodi sit intelligens? neq; enim cæcus, nisi præmonstrante duce uel baculo, fossæ præcipitium aduertit. Quo quidem infelicius viarum sub oculis indicia continentes aberrauerunt cum omnibus grammaticæ studiosis, etiam sine præceptore facilia cognitu forent, si quemadmodum antiqui scribere, eum dicendi morem imitarentur: quorum maximē Terentius, Virgilius, Cicero, Salustius, ne improprie

prædicerent, tanquam lynceis oculis circumspexerunt. Sed ne te longioribus teneam, Vtina Leonellus ipse sic ægrotatione penitus absolutus esset, ut ægritudine longè abest: aded exacta iamdiu pueritia temperantiori ac præsententi magis animo eū instituisse cognouimus, ægrotatione tamen triduaría adhuc urgeri uideó. Quid oscitaris? nempe aliud esse censeam ægrotationem, quàm ægritudinem? cum ægritudo ad mentis perturbationē, seu láguorem, uel certè animi passionem, uti cupidum esse, timidum, exultantem, & id genus inconstantiæ: & hoc secundum Tullium in Tusculanis questionibus, & qui philosophicè seuerius censeuerunt: secundum uerò Terentium, qui paulo licentius, ut apud poetas, non tamè improprie, gaudium uell læticia ab ægritudine secluditur, quasi soli rerum externarum designatione perturbanda, ut Pamphilus indicat: Si nulla ægritudo huic gaudio intercesserit. Quo quidem exemplo nihilominus apparet, ægritudinem tam ad anxietatem, curas, sollicitudines uel pertinere (ut nostrum est propositum) quàm gaudium ad honesta mortalium bona. In quibus Pamphilus licet exultans, ac secundum philosophiæ modum æger, liberam concupiti matrimonij possessionem desiderat. Qua ratione ægrotatio ad corporis dolores & debilitatem haud dubiè pertinebit. Sanè idem Terentius asseuerat, diem adimere ægritudinem hominibus: & illud, Nam mihi quidem quotidie magis augetur de filio ægritudo. Cæterum tamè aliud ex alio interdum oriatur, ideo pulcherri-
mè à ueteribus usurpatum, ex longa ægritudine ægro-

ne ægrotationem esse contractam : quam frequenter sanè contingere nouimus ex rerum perturbatione, contraria læticiæ. Neque errauit Salustius ipse, cum pedum mentionem subieciſſet : ut, Ex altera parte Antonius æger pedibus, quippe eadem ratio super ægro & ægroto, & probè, ut dolorem simul animi, quod in bello adesse nequiret, cum pedum infirmitate coniungerent : ad Græcorum ferè morem loquutus, dolorem & pedes comprehendens, quasi podagricum uel Agrippam indicaret. Ita æger animo, licet uiribus robustus & ualidus : ægrotus autem uel ægrotans, corpore debilis & infirmus appellandus, qua minus magnanimus imperator. Apud poetas de ægrotatione & ægritudine rariora sunt exempla, quod metrum intrant difficilius : sed à Marone tamen sciētissimè cōpositum intelligitur. ut, Curisq; ingētib; æger Spem uultu simulat, premit altum corde dolorem. Quo apparet utrunq; & corpus & animum æquè dolore confici posse temporibus suis. Sic græcè latineq; animi passionēs appellamus, quas poëta sapienter omni mortalium generi designat, quod eis semper infestentur, cæterum alij alijs uehementius. ut, Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris Incipit. In quibus & Dido : ut, Esto, egrā nulli quondam flexere mariti. Itaq; cum apes pariter ægras, ueluti corporibus infirmas dixerit, non absurdum est. nam paulo superius monstrauit, Tristi languēbunt corpora morbo. Ideoque aptissimè, Continuo est ægris alius color. quippe quæ haustum uelut humani spiritus agentes, ægrotationem non sine ægritudine

Agrippa, qua
si Agrippa : id
est, æger pedi-
bus,

Aeneid. 1.

Aen. lib. 4.

Georg. 4.

gritudine uel mœsticia pateretur. Quo pacto
 fit, ut aliquis eger simul & egrotus esse possit:
 quod desperantibus ægrotis sæpè contingit,
 & inania sæpenumero iactantibus, aut mortè
 uehementius formidantibus: quod & Satyri-
 cus agnouit, iam quartanam sperantibus æ- *Iuuen. Saty. 4.*
 gris. Quod autem hunc sermonem ægritudi-
 nis ueteres ad solam passionem assignarint, te-
 stes sunt in primis Tusculanæ quæstiones, ubi
 frequentissimè de hoc genere. * Græci autem
 cum sæpè à nobis differant, ita ~~uero~~ pro egrota- *Deest uerbum*
 tione uel ægritudine, seu languore, ac ~~μαλανία~~ *disputatur.*
 indifferenter sæpè suscipiunt: quemadmodum
~~παντα~~ pro infirmo quolibet, & ~~ὕγια~~ pro sanatio-
 ne seu ualitudine. Nos autem hac in parte lo-
 cupletiores, ita ægrum à languente, ut sanum
 à ualido differre sentimus: nili circumpositi-
 onis ita simul adornentur, ut mutud conualeat.
 quale est Iuuenalis, ut: Sit mens sana in corpo- *Satyræ 10.*
 re sano. nam haud dubiè mentis est sanitas,
 corporis autem ualetudo: quanquam & hoc
 nomen ambiguum bonæ aduersæque ualetu-
 dini sæpè assignatur. Salus itidem ad utraque
 animi & corporis commoda componitur, quæ
 græcè *σωτηρία*. tanta aded inter nos & illos uo-
 cum, sensuumque nonnunquam consonan-
 tia est, nec minus in uoce & sensu uarietas, us
 multis in locis ubi latini non differunt,
 græci discrepent: & ubi non per-
 mutant ipsi, nos contrà
 uariemus.

QVARE

176 DE POLITIA LITERA-
 QVAESTIO SVPER VOCABVLO-
 rum proprietatibus facta, seu improprietatibus aduer-
 tendis, per Guarinum Veronensem. Pars XXVII.

PLacebat omnibus eruditissimi Veronen-
 sis explicatio, quam inter Gualengus fa-
 cetus senex, Absoluisti me, inquit, & Gua-
 rine ægrotatione prorsus, & ægritudine, & sa-
 lutem ac sanitatem addidisti. At ipse non ijs tã-
 tum sermonibus, sed pluribus insuper, & qui-
 dem ab eis, qui se disertissimos in suis episto-
 larũ voluminibus haberi uoluissent, planè erra-
 ri demonstrabat: quorum quidem sermonum
 eandem pariter, tam apud poëtas quàm cæte-
 ros scriptores optimos, proprietatem solũ ob-
 seruari deceret. Quem cũ omnes studiose pre-
 caremur, ut ea nos uocabula commoneret ora-
 dinariæ formulæ modo, quoq; pacto in eorũ
 erroribus caueretur, sic executus est: Dicam e-
 quidem, ut potero, fideliter, nec seruato alpha-
 beti ordine, quòd plurima eius generis sunt,
 quæ per eundem literarum ordinem commo-
 dè explicari non possent: uti modò de sanita-
 te & ualetudine cognouistis, sic de astutia &
 calliditate aliqua, & quodam equite & milite,
 gemendo & flendo, iurando, periurando, abiu-
 rando, & id genus plurimis. Sed enim alia nomi-
 nũ uocabula, quædã uerborũ, nonnulla aduer-
 biorum in parte locabuntur, opportuna satis
 distinctione: quamuis non omnes nunc, ut pe-
 titis, sermones, at maxima in parte, & quotidiana
 no usu* magis commemorauero: primum què
 à nominibus incipiemus, in quorum numero
 nos pronomina quoq; ac participia comprehē-
 demus.

*Deesse uidetur
 contrita.*

demus. Differt scriptor ab eo maximè, quem scriptorem corruptè appellare solent, hoc est, librario. nam quem uulgò scriptorem dicunt, pro eo qui chartà, aut pugillares seu libellos, & calamarias pigmentariàs ue thecas tractat, in exscribendis scilicet aliorum auctorum operibus, eum nequaquam scriptorem appellauimus, sed librarium, aut scribā, tabellariūue: cuiusmodi scriptores intentos uidemus quotidiano usu, siue antiquissimi temporis sint, siue nouissimi: ne frustra putetis alium librarium esse, aliū antiquariū, ut quidam ineptè distinxere. Potest aut fieri, quod modò de ægro & ægroto diximus, ut idem utriusq; officiū simul exequatur, uelut aliquis fortè sui ipsius opus exscribat. Quod sæpè Plinius meis Veronensibus contigisse creditur (& mihi ipsi nō nunquam contingit librarium non habenti) ut inter uenandum aut piscandum opera sua ipsi suis manibus describerent. Cæterum scriptoris sermo ad operis dūtaxat inuentionem, librarius autem ad characterum * extractionem pertinet, seu in charta, seu cæratīs tabulis. Quinetiam pariete figuras scribi & legi dicitur, ideoq; librarius à libris uel libellis dictus, quorum diuersa semper extat compositio. Antiquitus autem ex arborū codicillis, unde codices, ex palustrium herbarum conglutinatione, è quo papyri nostræ, tametsi linteæ materiæ, adhuc extat appellatio. nec enim exempla defunt egregia. De librario sanè Tullius in Familiaribus epistolis ita sentire uidetur, ut pro eo tantum accipiendus sit, qui opera sua Tulliana trāscriberet. In libris quoq; ciuiliū iu

*Plinius uterq;
Veronēsis: aliq;
Nonocomena
sem uolunt.*

Fortè; exarationem uel expressionem legendum, nō extractionem.

m

ris

*Digest. de Re-
gul. iur. L. 92.
Si librarius.*

ris est: Si librarius in transcribendis stipulationibus errasset, nihil ob stare, quo minus fideiusor & reus teneatur. denique pro eo semper, qui alios auctoris libros exscribit, nullum apud scientissimos inuenitur, præter solius librarii uocabulum. Quod si fortè transcriptorem simpliciter dicere uelimus, ne id quoque cōueniet, tametsi transcribat. nam potest quis suo famulo imperare, nō propter id tamen imperator appellandus, quod solis datur auctorum translatoribus, seu traductoribus, ijsq; interpretibus, cum in alium sermonem ab alijs linguæ uolumina transferuntur. De scriptore uerò pro auctore solum, omnia historicorum, poëtarum, oratorum referta sunt scripta: quo magis isti reprehendendi in tam antiquata, tria q; & ueterum consuetudine & regula, qui se miram propriè scribendi non adhuc uideant. Inquit Horatius, Troiani belli scriptorem maxime Lolli, Dum tu decantas Romæ, Preneste relegi. Atq; idem: Scriptor honoratum si fortè reponis Achillem. Contemplamini quanta sit huius sermonis auctoritas præstantiaq; ut scriptor sit operis auctor. nam qui cæcus unquam manibus scripserit? uel ponere uel reponere, pro eo quod sit scribere accipiendum: ut etiam Iuuenalis, Nunquam ne reponam? Cuius ideo, & Horatij in primis, utiq; poëtæ, non oratoris uel historici tanquam pro omnibus testimonium adduxi, idemq; certissimum. nam si tantopere à poëtis sermonum ratio seruata, quibus maior licentia quàm in oratione soluta attribuitur, ubi non de scriptore solum, sed de scribèdo cum tanta sit à maioribus obserua-
ta di-

*In epistola ad
Lollium.*

ta diligentia, ut nulli præterquâ operis auctori id officium assignetur.* Inde Liuius, Facturus ne sim opere precium, si à primordio Urbis res populi Romani perscripsero. Ac præterquâ quodd in alio operis principio dixerit, Licet mihi præfari, quod pleriq; professi sunt rerû scriptores: ilicò subdidit, Bella maximè omnium memorabilia, quæ unquam gesta sunt, me scripturum. Quod ideo à Salustio prius editum constat: ut, Bellum scripturus sum, quod populus Romanus cum Iugurtha rege Numidarum gessit. atq; alibi, ut: Qui fecere, & qui aliorum facta scribere. Terentius: Poëta cum primum animum ad scribendum appulit. Apud Cicero nem, præcipueque in prologis, multa sunt huius uocis exempla, in quibus, ut moris est, ab auctoribus scribendi causæ redduntur. O quàm bene igitur quidam è nostris, qui epistolarum suarum uoluminibus se omnia oratoris officia & scire, & facere profiteretur, in quadam epistola dixit: Quæris, cur liber ille meus minus limatus sit. id autem cum scriptoris uitio, tñ incuria mea potest accidisse. Videtis ne obsecro, quàm callidissimè sibi ipsi omnia uirtutū officia designarit? Dum enim mentiri nititur, re ipsam non magis propriè potest aperire, quàm sui ipsius culpa, cū ipsius libri scriptor fuerit, contigisse. Quid quod idem Horatius utriusque nominis exemplo est? ut, Scriptor si peccat, idem librarius usque, Quamuis est monitus, uenia caret. Placet aded nunc de scriptore, nunc de librario commemorare, quo magis unum ab altero nomē & officium discernatur.

*Imperfecta uia
detur oratio,
quæ sic perfici
possit: Quid re
liquis scripto-
ribus faciendū*

*In Andriæ præ-
logo.*

In poetica.

Equidem uulgari scio appellatione à plerisq; eum pariter librariū intelligi, qui sit seu librorum tabernarius, siue custoditor: sed ineptè. Illud enim primò cerdonarium genus bibliopolarum tantum græco uocabulo sit appellandum: nam libros uendit ut suos. alterum bibliothecarij, qui domini suo libros obseruat: licet uulgari confabulatione uterq; non possit commodius quàm librarius explicari. neq; enim à Græcis his in sermonibus tanta, ut à nobis animaduersio est, quam in alijs habent, fortè nobis non habentibus. nam graphæa, pro librario sæpè designant: & pro scriptore seu factore uel auctore poëtam. quanquā compōnere solent omnes ferè dictiones, & duplicare: quemadmodum calligraphus ab eis p̄t̄o eo, qui sit à nobis bonus uel pulcher librarius intelligendus: sic historiographus, cosmographus, à nobis eodem modo suscipitur: & quā nos scripturam, ac plerūq; picturam dicimus, illi graphen appellarunt. Ciuitas ab urbe differt: quanquam græci πολιν, politicamq; permiscunt, eandem urbem ciuitatemq; uel ciuilitatem accipientes. Sic de ciuibus ac contiuibus, ab urbe nominatis, ut sæpè in Platonicis libris de Republica. Ergo à nostris elegantius ciuitatem tantum ad populum referētibus, unde ciues, & ciuilitas, seu ciuitas, ut qui ciuitate donati sunt: urbem uerò ad mœnia, unde urbani suburbaniq; non sic in usu pro ipsis hominibus, ut oppidani, uel ciues, aut incolæ. nam & oppidum urbs est. Atqui urbanitas ad ciuiles quidem mōres pertinet, ad politicam uel politiam, ut græcè latineq; loquamur, non ad ipsos ciues

ciues exprimendos: & hæc potissimè duo ciuitatis urbisq; uocabula soluta oratione scribentibus aduertenda: nam apud poetas metri opportunitate aliquando confunduntur. nec enim solutæ orationi licet, quod figuratæ ac poeticæ, nisi cum allegationis fortè gratia fabulam introducimus. Eiusmodi autem sunt in nominibus frequentius: ut Cererem pro pane uel segete, aut messe ponere, cum etiam segetem pro terra à Virgilio dictum appareat. Georg. i.
 ut, Quid faciat lætas segetes: id est, pingues terras. quanquam unum ex altero pendeat, & cōtinens pro contento dicatur appositum, cum ipsæ segetes pingues esse non possint, nisi ex terræ crassitudine. Liberum uel Lyæū, uel Bacchum pro uino: aut locorum nomina, ubi id nascatur, ut Falernum, Masicum, Campanum, & id genus. Quid quodd idem poetæ solita figuratone nō contenti, allegoricè rursus permurant? ut, Liber & alma Ceres: quos itidem deos *manes à ueteribus appellatos, pro solè lunaq; Maro composuit, Sed ordinem sequor: Phœbum, uel Apollinem, aut Deliū pro sole, aut soles pro diebus. Idē de Cynthia uel Diana dictum pro luna, Olympum pro cœlo: Neprunum, Nerea, Therim, deos maris, pro ipso mari: Iunonem & Iouem pro ipso aëre, uel æthere. Neque etiam pro nostris dijs religio Georg. i.
 nostra patitur illos apponi, quamuis deos plurali numero recipiamus: neque per Pollucem manes, uidetur
redundare.
 nobis, neque per Castorem iurare licet, tamen si Herculem iocose aliquando, aut hercle precipuè non sit improprium, impiū uel scriptis suis inserere, Ad hæc, Eridanum pro Pado, Deos, pro diis
ut accipit,
quos etiā sanctos appellat.
soni-

sonipedem uel cornipedem pro equo, & ut amari pro amari, deum pro deorum, & id genus: quibus interdum licentius poetæ abutuntur, in quibus poetice positis aduertendum est, cum coloribus rhetoricis uti uelimus, ubi plerumque denominatione spaciatur, ne extra Ciceronis præcepta longius euagemur. Potest enim fieri neque ineleganter ea utamur coloratione: sed ita utendum est, ut iocose & sponte, non imprudenter, & ex nostro loquendi more dictum uideatur, aded ut nec præceptorum datorum sæpè poeniteat nos: cum recolo etiã in libro meo de Liberis educandis, tellurem pro terra incautius edidisse, cum multa minusliceret Proserpinam, aut Vestam, Opimæ apponere. Nam quod Tullius dixerit in Philippicis, Ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati sumus: satis liquet non pro terra posuisse, sed pro tempestatis illius religioso templo, uel nomine loquutum, qui deam uniuersæ terræ faciem instituisent. Plinius maior aliquando tellurem, sed poetice ponit. Dicunt & nostri nouelli oratores, sed improprie. Cæterum hæc pauca quæ memorauimus, ad aliorum uocabulorum exempla sufficiant, quæ sint in oratione soluta præcauenda, quam obrem ad confirmationem propositæ orationis redeamus. De urbe & ciuitate Virgilius mirus proprietatum obseruator, Urbem quã statuo: & hoc ad mœnium ædificationem, quæ tunc maxime fierent, nam licet ad id quoque referri possit, Iura magistratusque legunt, sanctumque senatum: ad ea tamen magis inclinabit, ut, Fastigia suspicit urbis, & Miratur molem Aeneas, ma-

Aeneid. lib. 1.

99, magalia quondam : Miratur portas, strepi-
 tumque, & strata uiarum, Instant ardentes Ty-
 rij, pars ducere muros, Moliri que arcem, &
 manibus lubuoluere saxa: Pars optare locum
 recto, & concludere sulco. Hic portus alij ef-
 fodiunt, hîc alta * theatri Fundamenta locât
 alij, immensasque columnas. Rupibus exci-
 dunt, scenis decora alta futuris. Quamobrem
 ut antiquitati placitum, urbem ab uruo parte
 aratri dictam, quo cum designando murorum
 orbem fossæque statuerent. sic idem Poëta re-
 statur, Aeneas urbem designat aratro. Quin
 utrunque uno uersu mirifice collegit: ut, Vrbis
 antiqua fuit: & hoc ad mœnia. Tyrij tenuere
 coloni: hoc ad ciues. uel si uultis uno esse in
 sermone mirè proprietatem obseruatam, ec-
 ce: Inuadunt urbem somno uinoque grauata-
 tam. nam certum est hostes utraque simul in-
 uasisse, & fractis portarum claustris, cæsisque
 custodibus. Sed & Linius pariter hoc exêplo
 politissimus est, cum ciuitas assiduo opere refi-
 ciendæ urbis teneretur. Hic Feltrinus auribus
 supercilijsque arrestior: Quid autem tibi nunc, ô
 Guarine, dixerim? nōne hoc ita breuissimè
 ac tersissimè dictum, ut nusquam in Virgilio
 tuo tale comperias? Cui Guarinus: Imò &
 in Marone breuius poliriusque est. ut, Da-
 re ciuibz urbem. Colonia autem à colo-
 nis dicta, in eam ciuitatem deductis, quam
 simul custodiendo habitandoque tueantur,
 * unum pulcherrimè, Modò Tyrij tene-
 re coloni. & ipsa Dido profitetur, Quos Si-
 donia uix urbe reuelli. Cæterum haud du-
 bium sit populos plurali numero complures
 ciuitates

*Theatris, legi-
 tur apud Poe-
 tã, Aen. i. &
 immanes, non
 immensas.
 Aen. lib. 5.*

Aen. lib. 1.

*Sepultam lego
 apud Maronẽ,
 lib. 2.*

Aen. lib. 5.

*Fortè, Vnde le-
 gendum.
 Aen. 4.*

Aeneid. 1. ciuitates significare, & elegantius poni quàm populum pro diuersis uel multis gentibus. ut, Littoraq; & latos populos, quod propriè ad ciuitatum aspectum de cœlo pertinet. Ergo populus unius ciuitatis, populi multarum, ut in uno licet exercitu, multigeno populo dici

Aeneid. 1. queant: proinde ab eodem poëta, Hinc populum latè regem, cum de Romana tantum ciuitate loqueretur. Differt & iuuentus à iuuenta, uel iuuentate, quæ uocabula à nostris turpiter confunduntur. Omitto uerò ludimagistros ac pædagogos, & qui curiali loquuntur consuetudine scribas arque tabularios: sed & qui Tulliani oratores haberi uolunt, hisce sermonibus* deuiantur. Enimuero sæpè dicam, Memento de his apud uos potissimum me præcipere, quorum proprietatem poëtam oratoremq; pariter obseruare conueniat: ne frustra nunc opinemini alios in soluta oratione sermones, alios metrica oratione componendos. Ita iuuentus pro iuuenum multitudine, iuuenta pro ætate colligitur: placet quibusdam iuuentatem ad deæ naturam accommodari, ita ut iuuentam iuuentatemq; confundi aliquando non sit uitiosum. neque enim de iuuentute & iuuenta intelligi putem, ut de senectute & senecta, quæ idem significant. neq; uerò senectus pro ipsis senibus, uti iuuentus pro iuuenibus accipitur: sed senectus & senium ita ad ætatem semper, ut senes & seniores ad homines seu corpora spectant. quanquam senium pro extrema senectute satis accipitur, quâ præcipitatâ dicimus, uti senio uel æuo maturos, confectos, obritos appellamus: ueteres autem

delectantur, legendum arbitror.

tem

tem sicut maiores, priscos, antiquos dicimus, ratione temporis exacti, licet ad senium ipsi non peruenissent: decrepitos uero à clamore & senili morositate. Solent enim senes nimium queruli esse. Malè & dicitur fœmina senex, tamen si pater Bernardus dixerit: quod nomen duntaxat maribus accommodandum (non enim commune est, ut iuuenis, uel adolescens) sed uetus fœmina dici potest: quanquam anus breuius dicatur, à græco sumptum, quòd mente uel intellectu deficiat. Nam *νῆς* mens est, & sine. Corrumpuntur sanè ueterum libri pædagogorum librariorumque stultitia: si quando in Marone, Salustio, Lilio, ceterisque disertissimis auctoribus & scriptoribus, iuuentutem pro ætate, hoc est, iuuenta, scriptum inueniunt, ergo cum illud loco suo remanserit, Ante urbem *Acnel. 7.* pueri, & primæuo flore iuuentus, cum sit iuuentas exprimenda: neque dubium est eos ita errare, qui militem & equitem pari sensu confundunt, ut hostem & inimicum, immò qui semper militem exprimunt pro eo, qui equus uel equestri ordine sit appellandus. Putant enim à Terentio fortasse, Plautoque militem appositum pro eo, quem nos equitem dici, uel ex equestri ordine contendimus. Falluntur uero. nam si uitam uerbaque illorum diligentius attenderint, omnia ad militiæ gloriationem & iactantiam spectare uidebuntur, non equestris ordinis dignitatem. ergo miles ab officio laboreque militandi dicitur: potest ipse ignauus miles esse certè, qui in armis uel pedes uel eques exercetur. proinde totus exercitus hoc plerumque singulari nomine comprehensus.

At cum eum indicare uolumus, qui equestri sit ordine nobilitatus, eques tantum accipiendus est, uti uos nunc aureis bullis & phaleris insigniti uidemini. Quo pater, equites ab equestri dignitate nominatos: & quidem ab equo dici, quem meritus est equitare. ita enim maiores instituerunt. Apud equites censorium fuit officium, quod est uulgaris sermonis, consuetudo declarat. Eques quoque est dum quis equitat, & ipse eques dictus cum equitat: uti peditem à pede dicimus eadem ferè ratione, aded ut ipse imperator uel dux, qui deformiter in latinis Capitaneus dicitur, tamen Græcorum more *καπετανος* pro eo accipiendum, qui sit auctor, uel caput, uel princeps ad tempus, quandoque pro milite poni debeat, uti Catilina Salustianus exemplo est, qui strenui militis & boni imperatoris officia simul exequabatur, nec minus egregie. Virgilius dupliciter imperatoriam ac militarem artem in Pallante declarauit, quem uti ductorem equitum Euandrus, hoc est, ducem Arcadum suorum, Æneæ maximo imperatori discipulum assignauit à primis annis erudiendum, sua cernere facta, militiam, & graue Martis opus sub se tolerare magistro. Ac Terentius aptissimè: Noueram imperatoris uirtutem, & inde militum: quo satis apparet, Thrasionem militem indicari, non equitem, qui per ironiam imperator salutetur. Armiger autè ab antiquis, præcipue à Virgilio, Qui Patroclusio Euandro Armiger antè fuit: nò pro quo uis milite uel armato susceptus, sed qui domini sui, magnique herois arma secum gestare sit solitus,

Æneid. 8.

In Eunuch.

Æneid. 11.

Solitus, ut lanceam, ensen, galeam, clypeum, & id genus: quod insignis quondam fuit dignitatis, non gregarię conditionis seruulorum, uti nunc existimatur: nam aurigę munus olim fuit mediocris munificentię. Commilitones, in eodem exercitu sunt commilitantes, uti * concives eiusdem ciuitatis: conterranei, conribules, & id genus. Sed ijdem sermonum cōfusores sollicitum accipiunt pro solerti uel sedulo, ut populari loquuntur consuetudine: sic ab ijsdem sollicitudo pro solertia designatur, adeo ut ex nostris quidam inter scientissimos habitus, ausus sit uersus edere pręceptoris, quorum primus, Sollicitus, audax, patiens: qui bus persuadere conaretur, lectorem ad bonos mores, seu rei familiaris curam sollicitum esse oportere, audacem, patientemque se pręstare. tria inuicem maximę contraria, cum sollicitus ac sollicitudo ad animi perturbationem, curā, anxietatem trepidationemque pertineant, uti superius de ægritudinis partibus dictum. Sedulus igitur atque sedulitas, solers atque solertia ad strenuitatem, promptitudinem, continuationem, perseuerantiam, & gerendarum confestim rerum occasionem & opportunitatem conuenit potius. Alius quoque ex doctissimis habitus, epistolarum uolumina congerens, Dabitur, inquit, diligentia & sollicitudo, ut quàm optime fiant. At Cicero contrā in suis epistolis elegantius: Sollicitus eram de rebus urbanis, ita tumultuosę conciones, ita molestę. & idem: Vehementer te esse sollicitum, & in communibus miserijs pręcipuo quodam dolore angī. cuius oratoris

*Concipts, eius
etatis uocabu-
lum, apud La-
tinos autores
nusquā, quod
sciam, lectum.
Cuius meus, tu
us, &c. semper
dicitur, nō cō-
cius.*

*Epist. famil.
lib. 2.*

*Epist. famil.
lib. 4.*

Libro 1. carm.

Accloga ultima.

In epistola Penelope.

Aeneid. 10.

oratoris sermones, si ut quique locis suis compositi sunt, diligentius aduerterent, ne utique tot impropriatum luto uolutarentur. Itaq; Horatius mordaces sollicitudines appellat. Ac perbellè Virgilius, Solicitos Galli dicamus amores: cum eundem furem & insanū manifestet. Quid mirum igitur ab Ouidio dictū: Sit res solliciti plena timoris amor. Sicq; leguntur à pueris ueterum exempla doctissimorū, quæ postea uiri reddere nesciunt, uulgaribus magis dictis inquinati, per quæ sollicitus & sollicitudo in promptitudinis & solertiæ partes accipiuntur tunc, cum maximè sese in literarū cognitione præstare oporteret, ac longissimè pueros anteire. Nec in nomine tantum huius sermonis significationem, sed in uerbo quoq; ualere poëta demonstrat. ut, Quid, ô pulcherri me coniunx Sollicitas ægram? ac in rebus etiā sensu carentibus perturbationem tamen inrestinam exprimit: ut, Mare sollicitum stridet refluentibus undis. Terentius, Qui meam sollicitas senectutē: nempe cui quiete potius opus foret. Itaq; audax, ut positum modò, audaciāq; apud sermonum corruptores eosdem sanè uerius audaces, in partem sanam distrahuntur, quæ ad maleficiū magis ac temeritatē pertinerent. nam audaces propriè sunt impudentes, corruptores, facinorosi, præcipites, sicarii, arrogantes, libidinosi, latrones, rebelles, proditores, discoli, cōtumaces, uiolenti, & id genus. de Catilina Salustius: Animus audax, uarius, subdolos. Cicero in Philippicis pulcherrimè, Audacior quàm L. Catilina, furiosior quàm P. Clodius: & idem unus inuentus est, qui id auderet,

deret, quod omnium fugisset & formidasset
audacia. Itemque, O incredibilem audaciam,
& impudentiam prædicandam. Quamobrem
audens & audentia ad fortes ac magnanimos
pertinebit, utcunque à uerbo audeo utraq; de
scendant, aded nonnunquam eisdem uerbis
utimur in diuersa significatione, non nomini-
bus: interdum nominibus eisdem, nō uerbis.
ueluti, Ausculto te, cū pro audio dicimus: tibi
autem, pro pareo. Itidem, Te consulo, consiliū
pero: consulo tibi, consilium do, eandem tem-
poribus suis significationis uarietatem demō-
strantia. Itaque Virgilius aliquando Pallantē *Aeneid. 8.*
audacem appellat, utique Æneæ uenientis im-
prudētia collapsum. Nam appetere uel impe-
tere, quod non licet, audacis existimatur, tum
præsertim, cum sacrificio dimisso, & cōtra sup-
plicem uirum cum pacificis signis subeūtem,
rpto telo properaret. Nec audacem Turnū in *Aeneid. 9.*
dicare pōtēram admiremur, quem uult bellum
impium contra Troianos & soceri regis consi-
lium assumpsisse. Cur autem Ascanio, quē uult
patri similem fore, audaciam quoq; assignat?
ut, Audacibus annue cōptis, nam dici potuit *Aeneid. 9.*
Audentibus, tum potissimē, cum Remulum
amarum hostem esset interempturus. Quia sci-
licet præter ætatem id grane Martis opus ag-
grederetur, à quo mox desijt, satis illius mor-
te gloriosus. Ita confidentia in malis est, ut im-
pudentia & audacia, præsertim cum aggera-
tur, ut, O confidentissime. quasi diceret, auda-
cissime, uel temerarie. nam confidens nō sem-
per improbus, sed aliquando constās grauisq;
cuiusmodi Terentius Critonē dicit confiden-
tem,

tem, ipsius uicissim græca nominis significat
 tione futurum iudicem, & litris terminatorem.
 Contrà Phormionem pari uoce, sed non sensu
 confidentem, quem improbum, uersipellē,
 callidum notari uult, & eum proprio nomini
 conuenientem. At fiducia, sicut fidus in bonis:
 fidentia, non habetur. Continentiam quidam
 asserunt, cum uoluptatibus abstinetur: absti-
 nentiam in alienis non occupandis. sic eorum
 nomina possidentia continens & abstinens,
 & eorum uerba. Ad hoc, Vis, ui, uim, non con-
 tinuē in bonis sunt, sed pro multitudine inter-
 dum: ut, Odora canum uis. pro multitudine,
 uel quantitate: ut, magna uel ingens uis pecu-
 niæ, frumenti, uestis, armorum, supellestilis:
 adē ut cum magna uis hominum dicatur,
 pro multitudine potius, sicut manus non pro
 eorum uiribus accipias, at pro uiolentia, iniu-
 riaque: ut, uirgini uel matronæ uim inferre: in-
 terdum & pro fortitudine, non tamen quæ sit
 uirtus appellanda, nisi uirtutem pro potentia
 subijciamus, sicut uirum à uiribus dicimus. In
 de Virgilius, Auxilioque leuare uiros, uimque
 addere uictis. Et Salustius: Sed omnis nostra
 uis in animo & corpore sita est. potentia scili-
 cet, quæ Græcè *δύναμις*. Ac Terentius, Nouerā
 uim militum: tamen si ironice pro eorū iactan-
 diis uiribus, in quibus nullæ forent. Ita Catili-
 nam Salustius magna uī animi & corporis es-
 se describit, quam in malo homine à natura
 uult esse compositam. nam quæ uirtus eius a-
 nimo fuerit, cuius ingeniū malum prauumq;
 detestatur? At enim uires tam animo quàm
 corpori scienter accommodantur. Quos sanè
 sermo-

Acneid. 2.
In proœm. Ca
tilm.

Eunucho.

sermōnes suis locis in oratione quā diligenterissimè, & pro ueterum more locari cōueniet, non pro confusa uulgi cōsuetudine. Copia, rerum abundantia frequentius, aliquādo pro facultate, potestate, licentia: ut, Corā data copia fandi. & hoc in simplici numero, in plurali autem ad militarē spectat multitudinem. Sunt & multi sermōnes, quos instar tumultuarię sequar expositionis, in quibus etsi oratoriē periti non aberrant, at certè qui sese peritos haberi contendunt, plerosque falli uideo: quamobrem pro illorum haud dubiè utilitate differendum est. Innocuus & innocuè malè ponitur in agente, si quicquam Virgilianę credimus eloquentiæ. nec mirum à nonnullis oratoribus prauè susceptum, cum Ouidius etiam ex antiquis errauerit, uel certè à Maronis eloquio dissenserit, innocuos boues appellās circa maioris operis exitum, pro eo quod est, innocentes uel innoxios. Proinde cum in agente nocens & noxius sint, sicut sons & reus, quibus contraria sunt innocens & innoxius: nocuum & innocuum intelligi par est pro eo, cui nocetur, uel non nocetur. Ita de patiente fuerit, non agente. ecce exemplum in decimo Æneidis de nauibus Hethruscorum:

Æneid. 1.

*Metamorph.
lib. ultimo.*

Omnes innocuæ, sed non puppis tua Tarchon. quam euestigio fluctibus læsam ostendit, ne propter id ipsam nauem intelligendum relinquitur uiris nocuisse, quos medijs aquis exposuerit, ideoque nocuam sicut nocentem restitisse. Non enim ipsa sibi, nec uiris, sed aqua nocuit. bene igitur reliquæ innocuæ, hoc est illæ læ a naufragio, non
autem

autem pro innocentibus accipiendæ. Intempestius & intempestiue, hæc duo extra temporis opportunitatem intelligenda sunt, scilicet cum non sit aptum tempori. non igitur est solum ante tempus, ut plerique arbitrantur,

De consolat. Boëtij exemplo decepti: qui si canos sibi dix-
philos. carm. 1 rit intempestiue contigisse, hoc est, ante com-

munem ætatem incanuisse, non improprie dixit: unde intempestum mediæ noctis tempus, seu noctem intempestam dixere. ut Virgilius,

Aeneid. 3. Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat. non dictum constat sine tempore esse, sed sine certi temporis discrimine, ob tenebras densiores, & altiore animantium taciturnitatem, quod noctis tempus Græci ἀνιπυρία appellant.

Audiat hæc tū
tum, nunc legi
tur in Virgi-
lio. Aliquis & quidam ita differunt, ut primū de incerto fit: sicut Virgilius, *Audiat hæc aliquis, uel qui uenit: adhuc incertum est de nomine, sed de quodam tamen uiro. post certum subdidit: nam sequitur, Ecce Palæmon. nunc quidam homo, scilicet Palæmon intelligendus inter eos pastores incidisse, cum prius aliquis uenturus optaretur. Eodem pacto ex

Aeneid. 4. Didonis imprecatione cognoscitur, apud eam incertum fuisse quæ diceret, Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor: cum apud alios de certo Hannibale subintelligatur, & hoc certū est.

Quippe etiā,
habēt edita ex
emplaria, Ge-
org. lib. 1. *Quinetiam festis quædā exercere diebus, Fas & iura sinunt: cum statim addat, quæ sint illa uulgo notissima. apud Græcos nulla uideretur differentia ex suo uocabulo. Auarus pro parco malè confunditur, cuius est cupiditas ipsa auaritia, à Græcis expressius notata, ad amorem argenti seu pecuniæ, φιλαργυρία. Parcus autem,

autem, unde parsimonia, laudabilis est, idem continens modestusq; sicut prodigus illaudatus. Alter & alteruter, de duobus temper intelligendum, in quibus dualitatis numerum, ut sic dixerim, Græci composuere. Alius, alia, aliud, de tertio quolibet, seu de compluribus: necnon in plurali numero eadem norma seruanda, ut alteri uel alteræ homines uel partes, altera litora. Sic alternatim, & alternus ad alterum pertinent, sed mutuè. Quinetiam in complurium enumeratione, cum de duobus tantum electius eloquimur, rursus ad alterius mentionem accedere non est improprium: ut apud Pomponium Melam in Cosmographia, cum de quinque mundi zonis edixerat, ad habitabiles descendens, alteram, inquit, antichthonas, alteram nos incolere. Item pro secundo sæpè alterum per enumerationem exponimus: ut, Primum hostem occidi, alterum cepi, tertium uerò fugavi. Contrà in demonstratione personarum, tamen si de duabus mentionem afferamus, non de altero tamen dicimus, sed de alio pronomine: ut hic isto, uel illo, præstantior est. In rerum insuper multitudine tam incorporearum quàm corporearum, quæ duobus impartiri debeant, similiter per alius, more Salustiano, quàm per alter potius explicabitur. nam de Catonis & Cæsaris ætate, genere, eloquentia, magnitudine animi, gloria dicēs subdidit: Sed alia alij. sic de Pompeio & Lucullo si dicerem, Ædes, uillæ, diuersoria, rei militaris peritia, æqualia illis fuere, & gloria, item literarum studia: sed alia alij. Acta dici par est, non actus, cum de gestis uel factis indicamus: quo
n rectius

Geogr. lib. 1.

Valla Eleg. lib.
libro 4. cap. 9.

- rectius poni uideretur de actis, quàm actibus A-
postolorum. nam & histrionum actus in sce-
Aeneid. 12. nis, & magno mons improbus actu dicitur:
 quamuis utrunque ab agendo, alia tamen res
 est: præterea gesta publicè, maiora: acta priua-
 tim, & minora. ergo annales quasi annuales,
Gell. lib. 5. ca- gesta sunt; quæ etiam ætate nostra esse pote-
pita 18. sunt, ut quæ in annos singulos annorentur.
 Historia præter nostram ætatem & memoriã:
 unde historici, antiqua scribes. nam à uer-
 bo *ἱστορίω*, specto, quòd mente spectare liceat,
 quæ oculis intueri non possumus.* Inde hisco-
 pus genus nauis exploratoriæ, & episcopus
 explorator. Angiportus & angiportum, pro
 uico quolibet angusto & paruo, non quòd exi-
 tu careat, ut quidam putauere. Alumnus, qui
 nutrit, nutrijt, & nutritus. Album, ut lac, la-
 na. nix, & albi flores: inter quos tamen candi-
 da lilia, uirginumque colla candida, Virgilius
 appellat: quo quidem apparet, album & can-
 didum solere confundi. nam candidum sicut
 nitens frequentius habeatur, & quadam luce
 præfulgens: ut uitrũ, aqua, grando, aër liqui-
 dus, & id genus. Ager non solum campus,
 uel aruum ubi seritur, sed omnis tractus alicu-
 ius ciuitatis uel prouinciæ, cum eius adiectio-
 ne significatur: ut, Romanus ager, uel Galli-
 cus. Cæterum aruum propriè ab arando, seren-
 doque dictum, cum tamen ager dicatur ab a-
 gendo. Prædium omnis possessio, ut campi,
 prati, uineæ, pascuorum, & id genus, unico uo-
 cabulo continetur. quanquam de huius gene-
 ris sermonibus in iuris libris antiquorum di-
 fertius recognoscatur: quid item fundare, &
 funda-

Digest. de Si-
gnifi. uerb. &
Laurent. Valla
 Elegant. lib. 6.
 cap. 41.

fundamenta iacere: quid cœnaculum, an superior locus sit ad cœnandum accommodus, an cœnationem inferiorem magis existimemus: si fœnus solius tantum terræ fructus, an & aliarum rerum, ut pecoris atque domorum, an peculium ea omnia potius amplectatur: quid inter libertum & libertinum. nam & Terentius libertum, & Salustium ex Libertina gente dixerunt: quid inter leges, instituta & institutiones interest: & id genus plurima, quæ nobis exequi nō licet, frequentiori duntaxat nostrorum uoluminum lēctione continentur. Barbarus non solum ille habendus, qui Africam incolit, cuius nationem à nobis remotissimā uulgò Barbariam appellant, & quicumque à latina familiaritate dissentiens: uerum etiam aliquando contempnim pro hoste designatur, & quidem pro inani & ciuili more, penitus alieno homine, cuiusmodi Virgilius usurpauit in Tityro, Barbarus has segetes: cum tamen ex Italia gente fuisse constaret. Proinde Romanæ maiestatis intuitu, Barbaras sæpè historici Gallias & Hispanias appellant, quamuis latino sermone nobiscum utentes, & Persas: cæteras mundi remotioris nationes, græcorum cōparatione, qui cum Alexandro militarent, in barbarorum numero recensuit. Vnde barbarismi ineptæ loquutionis denominatio cōperta. Quoniam uerò de barbaro & hoste cœpta *forte, prædatio* mentio, id quoque non omittendum. Hostes in *ne: nam paulo* *perditione peritos esse dicimus, & ipsum duellum plerumque pro communi bello: ut, Galea- *pòst prædo-* tū serò duelli Pœnitet. Hostes igitur ut inimi- *nes, hostes ap-* cos publicos dixere, qui nobis, aut quibus nos *pellat,*
n a publice

publicè bellum indiximus: ceteri latrones aut prædones appellati sunt, & hostire æquare, unde hostes. Inimicum autem pro infesto quolibet, aduersarioque, què interdum ignoramus, perniciem tamen nobis machinantem. Quo in exemplo est Virgilius de Euryalo & Niso: ut, Castra inimica petunt: non propter id solum, quòd hostilia essent, sed eis exitio futura. Græci hostem & inimicum uno sæpè uocabulo ~~expressis~~ ^{expressis} comprehenderunt: ~~etiam~~ ^{etiam} habentes, qui sermo à dimicando & præliorum exercitio procedit. Præterea cū de Gallijs moridò, Hispanijsq; diceremus, aduertendum censui, antiquati moris esse citeriores & ulteriores eas appellari, de Romana scilicet auctoritate, non ex eo tantum, quòd cis uel trans montes & alpes consistant (nam ubicunq; sit citerior uel ulterior, semper est ea prouincia iam dicta) cum longius aut propius Romano imperio constitueris: unde nonnulli falsi sunt, literis suis ulteriorem & citeriorem scribentes *ex statu scribentium. Quippe qui rex est ulterioris Hispaniæ, quam ipsi barbaro uocabulo Castellam dicunt, non prouinciam suam citeriorem rectè appellare queat, quòd ante se Iberum flumen aduertit: ulteriorem uerò, ubi Cæsarea Augusta sit, eius* terræ Comensis prouinciæ caput. Quamobrem non fluminum, non alpium interiectione sola hæ prouinciæ tales cognominationes sortitæ sunt: sed Romani imperij dignitate, in cuius memoriam ueneratio nemq; perpetuâ par est posteros eas sic regiones appellare. Barbam tantum uiris pleriq; barbas cæteris rebus etiâ assignarunt: ut, barbaro

Aeneid. 9.

*ex statu, pro,
ex loco.*

*Tarraconensis
prouinciæ, legendum.*

bato pecori. Sed à magno Plinio, eodemque scriptore maximo, hirco pariter barba * designatur: non herbæ tantum, cuius barbas & fibras appellat, tametsi idem poëticis interdum utitur uocabulis, in quibus cum de plurali numero magis agatur, tamē Horatius dixit, Vtq; lupi barbam. Neq; uerò improprie Virgilius barbam Atlanteo monti designat, quāuis non homini: ut, Glacie riget horrida barba. quippe ut barbatum senem indicare domini præsentiam exhibentem, nō absurdum poëtæ uideatur. Quinetiam necesse sit, seu humanis siue feminis barbæ pluralitatem suam adhibere: ut ab eodem, Stiriaq; impexis induruit horrida barbis: pluralitatem suam adhibet, seu de pecore minus, seu magis de accolarum barbæ intelligamus: sicq; rigor ad duriciem, non horrorem pertinet. nam de horrore, satis est horrida barba, ideoq; rigorem iustitiæ, tanquam nimiam seueritatem & duriciam appellamus, non horrorem. Cervix colli pars posterior: ceruices, superbiam, oratoriè, poëticè tamen pro collo. & Crinè ceruicibus afflat, pro crinibus & ceruice compositum ab Ouidio legimus. Iugulus anterior colli pars, * morti subiectior: unde dicitur iugulatio, collum omne gulam circumueniens. Carcer, custodia, uincula, catenæ, uel noxiorum, seu captiuorum. nam & in exercitu agmineq; carcer dicitur, quemadmodum apud Curtium Darius cum suis militibus de matre, liberis & uxore conqueritur, quæ in illo Alexandri carcere mortua fuisset. Carceres autem equorum repagula, uel caueæ dicuntur, è quibus ad cursum effunduntur. Cingulū, bal-

designandi uerbo, pro asignandi sepe abutitur.

Aeneid. 4.

Georg. 3.

mento, sine dubio legendum.

rheus & zona, hominum: cingula, cingulae, an-
 malium cæterorum. Comes præsentiam ex-
 hibens, sed minoris ad maiorem. Socius etiam
 dicitur absens alterius personæ, pari negocia-
 tione coniunctus: præterea comis & comes
 benigni, faciles, suaves homines dicuntur.
 Carbo extinctus, à carendo dictus: improprie
 ergo ignei uel igniti carbones, sed pruna igne
 non carens, à perurendo dicta. Pruina proprie
 maturini temporis: præterea, focus non solum
 pro ipso igne, sed omni flammarum nutrimen-
 to, quo ignis uel excludi solet, uel contineri,
 ideoque læres foci dicti. Clypei minores, scu-
 ta maiora: ergo, *Compositum scuto referunt
 Pallanta frequentes. Cespes, herba quæli-
 bet cum propria terra auulsa. Conditiõ bo-
 na malaque non ad mores, sed res magis exte-
 ras, ut fortunæ statusque mortalium: & ali-
 quando pro pactione conuentione ue, & hi-
 scæ uerbis adiungendo: Conditionem dedit,
 uel data conditione obrulit, habuit, posuit, fe-
 cit. Terentius, Conditionem accepit. Comi-
 cæus, comædiarum scriptor: comædus, histrio;
 sic tragicus, qui tragædias scribit, tragædus
 qui eas pronunciat. Callis, uia pecorum in-
 ter herbas: semita hominum, quasi semi uia
 uel iter, quam Hispana lingua sentam uocât;
 uia publica est, uehiculis idonea. Calliditas
 in malis semper, quamuis callere non semper;
 astutia in bonis utique. nam ab urbe, quæ græ-
 cè *ἄστυ*, & urbanitate dicitur. Cauillator, pe-
 ior quàm calumniator: sic cauillatio, & calum-
 nia. Hic enim falso accusat, ille falsis accusatû
 dolis insuper & ambagibus irretit. Idè uetera-
 tor,

*Impositum, le-
 gitur Aen. 10.*

In Andria.

tor, hoc est, infidiator & fraudator, callidus appellatur. Dapes regum & deorum, epulæ piuatorum: confunditur tamen in metro. ut, Epulæq; ante ora paratæ Regifico luxu. Dies, ut libet * in quacunq; declinatione, * pro uno die. Sic à Virgilio, optimisq; scriptoribus: non ut quidam præfinito describere, alio genere in præfenti, alio in futuro, præteritove tempore distinguendum. pro tempore sanè in fœmineo, ut longa uel multa dies: unde diecula, exiguum tempus. Decus ad laudem, famam, gloriam extenditur: ut, Maro uel Cicero linguæ decus: &, O decus Italiæ uirgo. Decorem propriè à natura posidemus: ut, Namq; ipsa decorâ Cæsariem nato genitrix, lumenq; iuuentæ Purpureum, & lætos oculis afflarat honores. Decorum autem, ornamentum domus, & cæterarû rerum dicitur, quod ubi hominibus aptû atq; conueniens existimari queat: ut in Priameio palatio, Veterû decora alta parentum: cuius media corripitur, alterius uerò produci. Donum ita differt à munere, ut inter genus & speciem, ut logici dicunt. nam in genere donum, in specie munus. Munus cum causa donationem existimant intelligendam, uti natalitium siue nuptiale: & munus, officium est. græcè non differunt, utrunque *δῶρον* appellando. Donaria in templis sunt, ubi oblata deorum congeruntur. Danistæ fœneratores, Dynastæ potentes, utraque à Græcis sumpta uocabula. Dij patrij sunt singulis ciuitatibus præsidentes, ut quondam Minerva Athenis, Iuno Carthagini: ergo & nostra religio sua tenet numina, ut hæc Ferra-

Aeneid. 6.

in quocunq; genere, non declinatione: σ, pro quoniam die, non uno.

Aeneid. 11.

Aeneid. 1.

Aeneid. 3.

*in prima, sine
dubio legendū*

Aeneid. 11.

Aeneid. 1.

Aeneid. 4.

Aeneid. 2.

Aeneid. 6.

riensis ciuitas Georgium, Florentia Baptista;
& id genus. Deos item Græcè, cum accentu
* in postrema, à nobis timor, metus & religio
interpretatur, nec abhorret Statij poetæ sentē
tia: ut, Primus in orbe deos fecit timor. Ad hoc
religiosus, & homo est religionem colens, &
locus religiosus dictus, qui colitur. Dius præ
terea adiectiuum, generosus est: ut, Dia Camil
la. ut Virgilius, & sæpè Homerus hoc sermo
ne in heroas utitur, ut dius uel generosus A
chilles. Quod haud mirum est hominibus da
ri, cum ab eodem Hectoris equi, dii similiter
appelluntur. Cæterum ut alia ex alijs senten
tiarum exempla omnia adducam, impossibile
est, nec quidem necessarium existimo in litera
rum ordine, sed pro arbitrio meo uobis sermo
nes enumerare statuo. Ille igitur & ipse, ueluti
dius, modò à poetis & oratoribus non ad ho
norem solum, quod frequentius est, uerume
tiam ad infamiam, tempore & loco disponun
tur. In electissimis sæpè Virgilius: ut, Ipsa Io
nis rapidum iaculata è nubibus ignem. &, Ipse
jugis Cynthi graditur. &, Ipse inter primos. i
tem, Palcentes illæ tantum prodire uolando.
Eodem modo dicitur, Ille rex potentissimus
Persarū Xerxes. cōtrà, Ille flagitiosissimus Ca
tilina, ille parricida Nero: at Græci huiusmodi
pronomina sæpè confundunt. A toga, togatis:
ut ex Virgilio, Gentemq; togatam. à pallio pal
liati, à trabea trabeati, à prætexta prætextati:
genera uestis sunt apud Romanos ueteres, p
magistratus. & ætatis qualitate. Stragula &
lodix, uestimenta quæ lecto sternunt, à Græco
omnia. Cæterū de uestis nominib, de nauigij,
colorum,

colorum, armorum, quæ ubiq; in libris ueteribus referuntur, non est nobis præsens disputatio: ad reliqua potius, ut institutum est de nominibus uarijs, passim procedamus. Quaternio uel quinternio propriæ uetustatq; militares sunt appellationes, non uoluminum seu libellorum, qui melius pro communi usu quaterni uel quinterni dicuntur. Etenim eiusdem generis sunt Decurio Centurioq;, & in sacris scripturis non improprie, eo potissimum loco dicitur in Actis Apostolorum de Herode, qui Petrum in uinculis custodiendum quatuor quinternionibus militum tradidit. Fuit & Primipilus antiquè Centurio, teste Liuius ab Urbe condita septimo: Centurio erat, qui nunc primipilus appellatur. Tertio, quarto, quinto quoq; & nec quoquo anno dixerunt: neq; quolibet sexto uel decimo anno, seu quolibet quinquennio uel triennio, uel singulis quinquennijs ineptissimè. Itidè in septimo casu melius, paulo post, multo antè, quàm paulum uel multum: quemadmodum eo plus, eo minus, quo magis, quo minus, potius eloquimur. Prisca, uetustioris sunt ætatis: pristina, quæ uel nostra esse potuere, uel certè patrum nostrorum tempestate. Prodigium, quod in longum tempus porrigit, significationem habet: nam portentum omne monstruosum est. Sanies uiui, & tabes cadaueris, siue tabum in toto singulari declinabile. Virgilius utrunq; mirè complexus, cum de mortuis ad uiuos alligatis diceret, Sanie taboque fluentes: & Mortua quineriam iungebat corpora uiuis. Aes alienum, non quod alij nobis, sed quod nos alij debemus. nam æs me-

Cap. 12.
Tirpallio, id
est, Quaternio
nibus, siue qua
ternis, legitur.

Aeneid. 8.

um uel nostrum dixerō, quod alijs nobis de-
bent: aut tuum uel suum, quod ab alijs tibi uel
sibi deberetur. Æra aliena non dicitur, sicuti
nec æraria, uel ærarium, uel thesauri legitur.

De Diuinatione.

lib. 11. cap. 15.

et Valla Eleg.

lib. 1. cap. 9.

Inuenitur & euenta, euentorum, euentis. Tula-
lius, Si euenta quærimus ab auibus. Aduer-
tendum præterea nomina, quæ in bundus ter-
minantur, pro participiorum præsentis tempo-
ris significatione construenda, non quæ simili-
tudinem significant, auctore insuper Aulo Gel-
lio: sed præsentiam, uti dico, participiorum in-
ans uel in ens. eiusmodi autem in bundus ra-
ra sunt, quoniam ab omnibus uerbis non for-
mantur. frequentissima sunt, moribundus, ua-
gabundus, furibundus. nam in metro conue-
niunt. Quandoque lætabundus, amabundus,
uitabundus: nunquam audibundus, dormi-
būndus, legibundus, scribibūndus, & id genusque
facile cognitum est nostris auribus. non conuenire. A-
liquando Salustius, Quasi uitabūndus, dixit: quo
exemplo constat, quid accipiendum sit, cum
addiderit Quasi. ergo ut uitans, non uitanti si-
milis. Nec enim dictum conueniet, ut quis ua-
gabundus sit, nisi qui uagatur: furibundus, nisi
qui insanit, & eiusmodi. De datiuis uero ab-
latiuisque casibus in abus, ex fœmineo genere
formatis, nullam uideo necessitatem, nec fere
rationem, qua oratores nostros uel poetas de-
ceat uti, quanquam apud iuris ciuilibus scriptores sepe
reperiuntur. Sed eorum alia perquisitio est, qua
expressius hominum & animalium qualita-
tes eloquantur, dicantque sic libertis & libera-
tabus, quemadmodum liberos & libertas ap-
pellare necesse sit. Eiusdem generis sunt filia-
bus,

L. Valla Eleg.

lib. 1. cap. 1.

bus, equabus, mulabus. ergo & asinabus ridiculi poetæ habent. nam animabus, dominabus, atque deabus (quanquam deabus forte nonnunquam) miminè legitur. Certè neque Cicero, cuius tot extant opera, non Virgilius cæteriù ex præstantissimis auctoribus, hisce terminationibus usi sunt, sed per orationis ambitum ad alios casus potius diuertere: ut animis & dominis, non animabus dominabuste dixere. Quinetiam à nominibus, quæ in osus formantur, cum frequentiora sint: ut, animosus, studiosus, inuidiosus, exosus, & multa id genus. A uirtute tamen uirtuosus nō habetur, quamuis eius contrarium, à uicio uiciosus: sed uirtute præditus. neque industrius, sed industrius adiectiuū. Dicitur & inglorius, ut à Virgilio sæpè, non ingloriosus. non gloriùs reperitur. Exanimus & exanimis in communi genere, penitus mortuus: exanimatus autem, terrefactus, stupefactus, præ timore trepidans. Exequiæ sæpè omnes in defuncto cerimonias comprehendunt: funus & dum procedit, & dum crematur uel sepelitur. nam inde funales & funalia dicuntur. Excubiæ nocturnæ & diurnæ sunt, sicuti custodiæ uel stationes, siquidem diei pars in noctu computatur: uti sunt, qui prius uigilantibus in stationem successere usque lucis partem primam, quod ex Niso Eurylochus probatur, illi statione relicta succedunt. ergo fecerit in 4. Æneid. Excubias diuū æternas: quæ nocte dieque fieret. & sanè uox sermonis indicat nocturnas diurnasque dici custodias, quæ extra cubilationē cubiliatæ, hoc est, dormitione, uigilete.

Potus,

Georg. libr. 2.

Or 4. Æn. 10.

Or 11.

Æneid. 9.

Succedunt, ser-

uantque nices,

statione relicta.

ita.

Potus, qui est in usu communi: potio, quæ datur à medicis: confunditur tamē, ut poculum, quod ad omnem utile est potationem. Po-

*Virg. Palesio
ne.*

ma, omnis fructus arborum cutis mollioris, sicut glandes corticis durioris: mala duntaxat intelligēda ea, quæ patrio sermone poma uul-
gus appellat, ut ex poëta deprehenditur, Malo me Galatea perit lasciua puella: quo puellæ sæpè pro pila utuntur. Item, Aurea mala decē mihi, cras altera mittam. nisi etiam præter ea, quæ uulgò cotonea poma nominantur, Persica uicissim accipiamus. nā alio in loco legitur, Ca-

Virg. Alexi.

na legam tenera lanugine mala. Peltis, à pestilentia sanè differt, in quibus sermonibus à nostris quātumlibet doctissimis erratur, pari sensu confundentibus: quod non uetustas, non ipse Liuius admittit, tamen si unum ab altero pendere uideatur, apud quem de eius morbi genere frequens memoratio. sed pestilentiam tantum uel cœli inclementiam dixere: pestem autem pro quouis grandi malo inopinato, diuino, importuno, seu intolerabili: quale est captiuitas, seruitus, naufragium, dira tempestas, illuuiæ, squalor, fames, sitis, ulcus, odor, fœtor, impetus, sæuitiaq; animalis, ignis torrentis, aquæ, ruina, terræmotus, & id genus. ergo non expresse seu simpliciter pestis pro pestilentia describenda, nisi per orationis ambitum, ut si nouū pestis genus simpliciter pestis eius morbi cogitationē appellemus. Famę rumorisque, testis est etiam Quintilianus, primum sermonē de re certiori, sicuti in tota ciuitate uel provincia: alterum de incertiori, ut apud pauciores malignitatis & inuidentiæ causa. Platea, quælibet

quælibet uia lata, non solum ante curiam tem-
plum tūc: à græco dicta *πλατῦα*, ut Platon à la-
tis humeris. Pluias appellamus lentas & iu-
ges:imbres,repétinos.quale est:Iuppiter & le-
to descendet plurimus imbrī. Lassum & fati-
gatum tam animo quàm corpori nonnunquā
adhibetur,sicut labor ad utrunq;: sed fatigatū
de corpore frequentius. Tædium, animi an-
gor:languor itidem,ad utrunq;. Marinum o-
mne quod in ipso mari gignitur, uel alluitur
(nam & Icopuli marini, rupes cautesq; marine
dicuntur) maritimum autem oppidum, litus,
insula, & id genus. Transmarinum tamen po-
pulum, uel transmarinam gentem dicimus.

Operæ sicut operarij sæpè pro hominibus ope-
rantibus. Lanistas non ut lanificium exercen-
tes posuere, sed gladiatorum dominos (nā la-
nij ad macellum spectant) qui paria gladiato-
rum ad pugnam uenderent, in qua si quis for-
tè periret, mercedem accipiunt. Latine latina
rū, sacrificij ludiq; genus celeberrimi apud anti-
quos, ad quas omne Latium confluēbat. La-
cus, unde lacunar. Non est in usu * tabula tum,
testumq;: cameratum, quæ alio, nec difficili no-
mine testudo nuncupatur. Ludus itidem, qui
sermo inusitatus est, pro schola habetur puero-
rum: unde ludimagistri, hoc est, discipulorum
præceptores. Visus, in nobis agens est, * ut a-
gens uisum: & uisa, in eis quæ cernuntur, uel
cerni uidentur, ut in somnis. Sic sensus in no-
bis agens, sensa quæ sentiuntur. sic de tactu, gu-
stu & auditu: nam eadem est norma istorum
omnium exteriorum sensuum: adde & olfa-
ctum. Vanus sine utilitate sui mentiens, & idē eis,

fatuus

Virg. Melibæo

Tabulatum in
singulari non
est in frequen-
ti usu: quo tae-
mē usus est Ca-
to de Re rust.
lib. 3. Idem di-
co de camera-
tum. nam con-
cameratū po-
tius dicunt.

Lego, At, uis-
sum & uisa in

*Aeneid. 2.**Gell. lib. 11. ca**pite 11.**Non uoluntarium, lego.**Georg. 1.**In coniuratione Catilinaria**Lib. 5. de bello ciuili.**Valla li. 6. capite 9.*

fatuus ac stultus: mendax, callidus ad propriam utilitatem, seu qui mendacium sui commodi dicit. Virgilius de utroque, Nec si miserum fortuna Sinonem Finxit, uanum etiam mendacumque improba finget. Volunt praeterea nonnulli mendacium sponte dici, sed mentiri* uoluntarium. Venalis & uenale, quod uenditioni expositum est, & dicitur a ueneco: uendibile, quod facile uendi possit. Auctio uero, emptio & uenditio dici solet, quod utraque pars augeatur. Fideiussor in promptu est pro debiti solutione, fidem praestans. Vas uadis, praes praedis, fide dans de restituendo quempiam ad praefinitum spacium, & si reus compareat, pro eo uel capitis periculum, uel pecuniae multam subiturus. Obses in potestate principis uel ciuitatis substitutus. Ministeria nonnunquam pro ipsis ministrantibus, sicut operas pro operantibus, & ministerium pro ipso opere uel operatione. nam est officij popularis, cuius generis ministrarij lingua Hispana, non ministri, dicuntur. Mysterium, diuinus cultus, cuius adiectiuum mysticus: unde, Mystica uannus Iacchi. Supplicia & seruitia a Salustio pro supplicationibus, & seruis apponuntur. Item suppetias Caesar in suis scripsit Commentarijs pro auxilio: ut, Suis fugientibus suppetias intercontendit. pro ad auxilium. neq; amplius habetur, quam in accusandi casu plurali. Itidem inficias, ut ab A. Gellio, Nec inficias erunt: id est, non mentiuntur. ab ficio sane: unde inficiator proprie reus dicitur, qui euitandi periculi causa negat se debere, quod actor petit: uel commississe, quod accusator apponit. unde status coniecturalis,

palis, inficialis appellatur, in quo reus semper inficiatur, uel inficias it, quod est uerbo negare; nam negatur & opere. Quæstiores alij sunt quàm quæstiores, à quæstu, qui scilicet exercēdis quæstionibus præfunt: ut, Quæstor Minos urnam mouet. qui nunc uulgò inquisitores dicuntur. Quadruplator, delator seu accusator criminum publicorum sub pœna quadrupli, siue quòd ipsi ex damnatorum bonis, quos accusauerant, quartam partem assequebantur. Præuicator iridem apud iuriconsultos, qui causam aduersarij donans, ex parte actoris in partem rei concedit. Peculator, qui furtum de pecunia publica committit. Petulus, à petendo dictus, luxuriosus est & lasciuus. Syluam ueteres appellauerunt ad usum lignandi communem, quæ propter id etiam cædua diceretur, quoniam ex lucis incidere piaculum fuerat, quos alicui numini uel heroi dicarunt, eundem etiam nonnunquam Syluanū appellantes: sed & abundans campus herbis sylua dicitur, ut, Subit aspera sylua, Lappæq; tribuliq;. Saltus, campos pastorales propriè, in quibus alantur pecora, uenationi & aucupio idoneos, ideoq; inuios itinerantibus arbitrantur, quorū ideo custos seu pastor saltuarius dictus est, nō à saltando. Necatus propriè gladio, & per iniuriā: strangulatus, fune, fascia, manibus: enectus, ut aliqua tēpestare uel ruina obrutus. Pius, qui etiā castus dicitur. & pietas nō ad humanitatē cōtinuò seu mansuetudinē pertinet, ut pleriq; putāt, æquē piū & clementē, uel placibile, accipiētes: sed ad diuinā in primis uenerationē, maiorū obseruantia, minorū opem,

Acneid. 6.

Digest. lib. 4.

7. tit. de Præuicator. & li.

48. ad S. C.

Torpil.

Georg. 2.

Saltuarius, in

L Si ita. Dia

gest. de usu,

&c.

insepulorum humationem, quam idcirco pietatem græci *νομιαν* dicunt, uti bonam uitam uel sanctam, seu bonum uel laudabilem uiuendi morem : cuiusmodi Aeneas in protegenda patria, in efferendis, tutandisq; genitore, uxore, filio, & penatibus dijs excolendis, pius appellatur, nam & misericordem fuisse Nisus ostendit: ut, Te lapsorum miseret: & Miseni Palantisq; funeratio, in defunctum Lausum insignis magnificentia, & pleraq; id genus. Certe Horatius pietatē apud mortales pro maxima uirtute ponenda indicauit: ut, Nec pietas moram Rugis, & instanti senectē Afferet, indomitæq; morti. Pleriq; pleraq; & plerunq;, maiorem semper partem intendunt, & totam, secundum Donatū super eo Terentij loco : Quod pleriq; omnes faciunt adolescentuli, asserentē, alterutrum superflue positum, cum ambo idē significant: nos tantum maiori parte contenti, ex minori autem, ut nonnulli, alij, quidam & aliqui, aliquando, nonnunquam & interdum. quanquam Plerique à ueteribus, præcipueque Salustio pro quibusdam positum apparet : ut, In diuisione orbis terrę plerique in parte tertia Africam posuere. & à Plinio minore compluribus exemplis. Repetundarum, & repetūdis dicitur, aut cum princeps uel populus confinis alteri populo uel principi hominem, pecus, pecuniamue, aut quoduis aliud ex agro detrahit; pro quibus repetundis legati sæpē mitterentur: aut repetundarum lege fuit, quemadmodum populariter sindicari quempiam dicitur, qui cum potestatem uel magistratum haberent in prouincia, præsertim pecuniam aut munera perperam

Aeneid. 5.

Aen. 6. v. 10.

Labuntur an-

ni, lib. 2. Carm.

Ode. 14.

In Andria.

In Iugurt.

perperam accepit, ex templis abstulerit: cuius criminis Demosthenes Æschinem reum facere nititur, cum ait: Quodd si per malitiam pecuniam siue argentum acceperit, & munera, & hoc coarguatur planè ex rebus ipsis administratis, præcipuum quod est, si potestis ut occidatis: sin minus, uiuentem cæteris exemplum faciatis. quod erat reū capitali iudicio, aut aliqua insigni nota turpificandum. Repetendarū autem pro repetendarum, tun pro ten apponēdo: sic antiqui pronuntiabant ex uerbis tertiæ coniugationis, in sermonibusque præcipuè ad leges & iudicia pertinentibus: sic talentū & numū potius, quàm talentorum & numorum: & duū uel trium milium, & septenū uel octonū pedum antiqui dixere, ut in numero aut expeditius, aut certè ornatiùs eloquerentur. Mille autem uel millia equitum, & non mille equites latini protulere, ut cum substantiuo equitum talentū uel adiectiuum mille colligeretur, millia facientes substantiuū. Nec duo cētū uel tria centū, aut duo mille dixerūt: sed bis mille, bis centū, ter centū, ter mille. Ita neque duo millia pedites, sed peditum numeratur: neque duo centum, ter centum, sed ducenti, ducentæ, ducenta, trecenti, trecentæ, trecenta, pro suis quæque generibus substantiuū adiectiuūque facta demonstratione: hinc tricenī, quadragenī, quinquagenī. Virgilius exemplo est, Ter centum niuei tondent dumeta iuueni. Iridem trecenti iuueni in soluta oratione dici potuit. Et Horatius, Non si tricenis, quotquot eunt dies, Amice places illachrymabilem Plutona. Tertiū consul, & Tertiū consul

Georg. 1.

Carm. lib. 2.

ode 14.

sul differunt. Tertium namque significat duos
 ante se factos consules: tertio, quod tribus ui-
 cibus factus sit consul. Cæterum cum in anti-
 quorū numeros aduenerimus, memini & hāc
 eis rationem frequenter obseruatam, quā nos
 quoque seruare operæprecium est. excepto
 nanque numero à primo uigesimali usque à
 minori semper incipere, in sequente denario
 usque centesimo: sic à centesimo incipiētes,
 in minori desinunt. exemplum est: Cum quin-
 decim, aut decem, aut octo complexerit annos
 in iuuenilibus studiis, imperiū accepit, in quo
 sex & uiginti regnauit annis, uel annos, anti-
 quius: uixit autem centum & septem. quo cō-
 stat annos sexaginta tres sine imperio demū
 transgisse. Huius in fine numeri quoniam co-
 pula deest, ideo maior præcedit, minor autem
 sequitur. Quod si copula uti uoluerimus, à ma-
 iori semper erit incipiendum, excepto cente-
 nario. In omnibus uerò superioribus à primo
 usq; uigesimali, seu insit siue desit copula, ad
 placitum describitur: ut, decem & septem, seu
 septem & decem, decimus septimus, seu septi-
 mus decimus. Sed ad alias nominum rationes
 accedo. Simulatio uel assimulatio ex nullo
 ad aliquid: dissimulatio cum per contrarium
 dicitur. Egregiè Salustius de Catilina: Cuiusli-
 bet rei simulator ac dissimulator. sic de eorum
 uerbis. Vna, quantum utrinq; possunt gemi-
 næ manus extendi. Ædis uel ædes, in singu-
 lari propriè templum. de quo sermone sæpè
 tractāt historici: ut, ædes sacra uel dicata, ut A-
 pollinis ædes, & inde ædepol. Ædes in plurali
 numero, ut nostræ. Virgilius diuitibus ædes
 assignat:

assignat : ut, Magnas domini cū diuitis ædes. Fores propriè dictæ, quæ foris aperiunt. præterea domi semper (qui genitiuus est casus) cū sum, es, est, sto, maneo, habito, & id genus constituitur, nō domus : contrā domus alter genitiuus, & in quarta declinatione, ad cætera pertinet domus instrumenta necessariaq; eius : ut pars, uel paries domus, pulchritudo, angustia & id genus : aut per adiectiua distenditur, & oratoriè, cuiusmodi rem domesticā dicimus suppellectilem domesticam, quod idem est ut familiarem : ideoq; domus & familia eodem plerunq; sensu reponuntur. Porta omnis aditus & exitus, per quam ab hominibus & iumentis importari possit, & exportari. ergo porta murorum, domorum, mœnium atq; castrorū. Portus non solum est nauium statio, uerum etiam mercaturæ, ac locus publicanorum, & ubi excubiæ fieri solitæ in præcursores atq; latrones. Qui sermo oratoriæ poëticæq; persæpè conuenit elocutioni transumptus : ut, In portu nauigo, à portu longè nauigo, lōgè absūm. hinc opportunus & importunus, importunè & opportunè describitur. Promontorium, mons est in mare prominens, in cuius genere declarando, quoniā in singulari numero metro non cōuenit, Virgilius sermonū circuitione seu potius pictura utitur. Collis & saltus quælibet accliuitas & decliuitas in syluestribus. Iugum montis arduitas. Sales, facetias & iocos liberales dicimus in singulari etiam, tractum à salibus, ut urbanitatem uel astutiam : sicut, Salem qui in te est. Voluptuosus homo, uoluptatem capiens; uoluptuosa res, uoluptatem præbēs.

in ysa. f. 112. d. 11. 12.
glia

Quòd si fœminam dixeris uoluptuosam, dubi-
tem, an quia ipsa det, an uoluptatem accipiat.
Ideoque gloriosum dicimus hominem; cupi-
dum gloriæ, itidem mulierem gloriosam, quia
fit transitium loquendi genus: at gloriosam
uictoriam pro eo, quòd sit plena gloriatione
uictoria. Penuria, inopia, egestas, ex græco
est, & magis quàm paupertas: inde annonæ ca-
ritas, à carendo. Doctus, qui tantum ratione
didicit: peritus, qui etiam in ea fecit experien-
tiam, à græco sumptum *πείρα*, quam experien-
tiam interpretamur. Rursus, indoctus qui tan-
tum doceri sit idoneus: indocilis autem, non
uerò indocibilis, ille est, qui uel nequit, uel do-
ceri recusat. Dicerem puerilia me nunc docu-
menta quædam retractare, nisi grandiores na-
tu horum sermonum expositionibus errare se-
pè cognoscerem. sequar igitur audentius. Fa-
cinus, tyrannus, ingenium, ualetudo, forma, a-
mor, dominus, animus, nobilis, bonum cōtra-
riū ue significant. Itaq; pro orationis & per-
sonarum seu rerum dignitate circumspecien-
dum, quo quæque loco magis imponenda: ut
si clarum, illustre, egregium, magnificum faci-
nus dixeris, aliud profectò significet quàm fa-
cinus audax, ut Terentius habet, atrum, impi-
um, crudele, dirum, immane: & si prosperam,
optatam, felicem quæ ualitudinem, aut debile,
aduersam, uel aliquid eiusmodi cōponamus.
Amor uerò cum sit ad deos culturam quæ reli-
gionis interdum ut pieras, tamen in eodem &
multa sunt incommoda, quæ oratione augeri
possunt: ut, inimicitiae, iniuriæ, suspiciones, bel-
lum, temporis, famæ, studiorum quæ iactura li-
bera-

beralium, propter quæ semper ego in diligentia maiore potius quàm in amore beneuolentiæ perseuerantiam existimaui. Enimuero amores haud dubie ad libidinem tendunt, & mala mens, malus animus dicitur, necnon, Ingenio malo prauoque fuit Catilina: quod de aliqua uirtute dici nõ potest, ut mala iustitia, mala pietas. Itemque Terentius, Me tuarum misertum est fortunarum: quod dictum constat in aduersitate uicini. Itidem tyrannus à Virgilio pro Ænea in bono: contra Mezentius autem, ut impius & crudelis designatur. Facinosus, pro maligno & audace semper habitus. ac tyrannidem dicimus, ut dominationem seu dominatũ: nam dominium & dominia apud antiquos non reperio. Quo magis aduerendum ego dicerem, quàm turpiter hisce sermonibus deuiatur. nefarium siquidem est, dominationis insigne illi uiro adiungere, quem laude nobilitatis egregia, principandique uirtute extollere uelimus: cũ à maioribus nostris, qui sermonum, uitæque mortalium præceptores extiterunt, id nunquam regnantibus uocabuli genus sit attributum. Tanta aded apud ueteres in eo uiuendi genere criminatio suspecta, ut domini appellationem, uelut iniusti hominis atque superbi, Augustum abhorruisse auctor sit Suetonius: quanquam uideamus, si rei possessæ, præsertimque priuatæ sit mentio, nõ superbè dominum appellari: ut cum agri, fundi, uestis, domus, equi, libri, dominum quempiam, seu dominũ clementem, liberalem, piũ, & id genus adiungitur: uel cum ipsum Deum dominum appellamus, sicut uniuersorum dominum.

minum. Igitur inuidiosum, si quod publicum esse cōueniat, oppreſſeris: quemadmodum cuiusdam fortè ciuitatis, aut prouinciæ, uel mundi dominum benefeceris: sic nec Domini solū nūcupationem, sed Regis etiam post exactos Tarquinius, ut superbam suspectamq; antiqui detestati sunt: cum tamen nostra tempeſtate regium nomen in præclaris honoribus habeatur, & quisque principem suum, itidem regem suum oratoria dignitate (ut ego Leonellū regem meum) appellare possit. Quibus rationibus fit, non in malo dominum à Marone nostro compositum, ut quidam malè censuerūt:

Aeneid. 1.
Carm. libro 1.
ode 1. Romanos rerum dominos. Quod & Horatius in bonum asseuerat: ut, Terrarum dominos euehit ad deos. Quippe cum omnia multis assignet, non uni domino, ut si diceretur, Romanum rerum dominum: sed inter omnes unum.

Aeneid. 1. orbem & dominū. nam dixit, His ego nec metas rerum, nec tempora pono: utrique proprio honestoq; iure declarauit, addēdo præsertim,

Aeneid. 3. Gentemque rogatam. ergo nec contumeliose: Hic domus Æneæ totis dominabitur horis. Id inquam causæ mihi uidetur, per quam Augustus domini appellationē sit abominatus: nam licet ei nonnunquam totius orbis imperium poëta designet, non dominum tamen indicauit. At ex malo dispositum satis constat,

Aeneid. 10. ut ad equum suum Mezentius inquit, Nec dominos dignabere Teucros: utiq; nullum excipiens, sed omnes æquè superbos manifestās, ut cum omnia unius iniquū esse uideatur, sic

in regna, est
Aeneid. 4. & iniustum unum esse multorū: uelut per Iarbam dictum, Ac dominum Æneam* in scepra rece-

recepit. Inducit enim ambos poeta scientissimus, & inimicos hostiliter Romanis conuiciat: ideoque prudenter ad Romanos subiungit, Seruitio premer, ac uictis dominabitur Argis: *Aeneid. 1.* ut expressius in Græcorum ultionem loqueretur, qui antea Troianis dominati fuissent. Et quod Ovidius hac in parte uenustissimus in Fastis: ut, Tu domini nomen, cum ad Romulū diceret: principis ille tener, cum ad germanicum, quem Romulo uult pietate fuisse præstatiorem, tanquam exactorum è numero regū. Apud Græcos ἀρχαι, est dominantur, uel principantur: & ἀρχή, principatus uel dominatio, nam ἀρχή principium, indifferenter scribitur. in quibus uocabulis bonū uel malum statueret, iustum tamen ab iniquo dominum alia ratione discriminantes, uti nos in ualeo, & ualitudine, in quibus nihilominus & spem, & merum mortalium dicunt. Dicitur & incongruè famosus, si laudandum existimamus. Quantum igitur infamiae dedecorisque illi tribuas, quem famosissimum appellaris, putans uti celeberrimum & clarissimū indicare: quod certè quidam ex nostrorum doctissimis ad optimi uiri laudem inferere nō dubitauit. nempe famosus & famosa ad inhonestationē pertinent, cuiusmodi leno est, adulter, parricida, mœchus, & publica meretrix, anusque uenefica: ideo Martialis aptissimè, Subdola famosę moneo fuge retia mœchæ. Quin ipsius famę uocabulum tam malitię, quàm bonitati designatur: ut, Fama malum, quo non aliud uelocius ullum. at famosum, turpe duntaxat, & infame denotat. Græci sapientius multas uel

Aeneid. 4.

*At id poëte te
stantur.*

*Orior, & oreris,
vel oriris,
non legi, at ori
tur, & oriun
tur, & oriri:
temq; partici
pia, oriens, or
tus, & oritur,
rus, inueniet
qui uolet, in
ueterū libris.*

magnæ famæ hominem Polyphemum dixerunt,* quem pueriliter nostri gigantem putauere, alios homines deuorantem. Inepet quoque nobilis, & nobilitas effertur, nisi nobilitatis rationem exprefferis, cum æquè nobilis, ut futilis, ganeo, fur, sicarius esse soleat, ac quiuis in armis præstans, aut aliqua uirtute conspicuus: non tamen egregius, clarus, illustris latro, uel sicarius appellandus: aded ut nobilitatem quoque sæpè ueteres in deterius attraxerint, quod uocabulum æquè uetusto generi & ciuitatum primoribus restituerunt. Degener est maiorum suorum moribus cōtrarius, qui probi clariq; fuere. ergo in malo, nam in bono non habetur. ut uicissim degenerē arguamus, qui parētes suos uirtute superat: sed alia ratione eius præstātia describetur, cuiusmodi apud Liuium de A. Cornelio, qui memor generis, quod amplissimum acceptū, maius auctiusq; reliquit. Oriundus ille est à loco, ubi nati primū parentes sui: ut ego Verone oriundus sum, tametsi Ferrariensis nunc ciuis appellor. Orsus & orsa, cœpit uel incepit, quæ non nunquam cum ex componuntur.* nam nec orior, nec alia eius uerbi participia in usu sunt. Indoles, imago quædam futuræ probitatis: de bonis tantum censetur adolescentulis, tametsi tyrannorum postea criminationem nonnulli subierunt, ut in Cæsare, Iugurtha, Sylla, Mario: quanquam Plinius maior indolem frumentis atque seminibus, & pecori pariter assignarit. Indulgentia non uenia est, ut populariter accipere pro culpæ remissione: sed remissio quædam continentiæ, sicut indulgere Veneri, epulæ,

lis, ocio, ludis : tamen si uenia pro indulgentia
 contrario quandoq; declaretur, ut Terentius,
 Da pater ueniam: & Virgilius habet exemplū,
 Veniamq; precari. Sententiam quoq; differre *Aeneid. 3.*
 ab opinione certum est: nec minus nefarium
 pro re graui certa q; sententia opinionis men-
 tionem interferere, quæ uel ad popularem stul-
 ticiam pertinet, uel imprudētioris hominis iu-
 dicationem, præcipuè cum grauissimi pariter,
 & antiquissimi cuiuspiam testimonium addu-
 citur. nam cum quidā è nostris in materia scri-
 bens philosophiæ Platonis & Ciceronis, utiq;
 summorum exempla produxisset, quorū Pla-
 tonem diuinum philosophum, & aliorū prin-
 cipē appellare sit solitus, addidit: Hæ igitur duo-
 rum illustrium uirorum opiniones. nihil uerò
 tam absurdè, tam negligenter, indiligenterq;
 dici potuit. Quin ipse Tullius in primordio de
 Natura deorum, de uarijs philosophorum iu-
 dicijs mentionem inferens dixit: De qua tam
 uariæ sunt doctissimorum hominum, tamque
 discrepantes sententiæ, ut magno argumento
 esse debeat, causam & principium philosophiæ
 esse scientiam. Ad incōstantiam scilicet & iudi-
 ciorum infirmitates sunt opiniones referendæ,
 *ut in hoc sermone Terentius, Num uidentur *In Andria.*
 conuenire hæc nuptijs? P. Non opinor Daue.
 D. Opinor, narras? non rectè accipis, certa res
 est. Quid dicam in nominibus singularis, & sin-
 gularitas? quibus ineptissimè comparationes,
 superlationesq; subiiciunt, uti singulariorē, &
 singularissimū dominum appellantes: quippe
 cum eiusmodi sint naturæ sermones, ut nō au-
 ctionē diminutionemue suscipiant, propterea

quoddam in homine non idem fieri posse cerneret, ut de parte in particulas, uelut in acuendo gladio, qui quo magis exacuitur, acutior fit: ita cum singularis & singularitas ad excellentis cuiuspiam egregijque uiri dignitatem referantur, non minor exilit hoc in sermone unius auctoritas amplitudoque in præstantissimo uiro demonstrando. Sunt sane præclara Maronis exempla, *Aeneid. 6.* & antiquis excepta testimonijs: ut, Vnus qui nobis cunctando restituit rem. &, Vnum Trionia Pallas Quem docuit, multaque insignem reddidit arte. Item, Cadit & Ripheus, iustissimus unus, Qui fuit in Teucris, & seruantissimus æqui. non ut soli uel unici memorantur, sed uelut inter cæteros potiores. Quamobrem cum eiusmodi sermones neque ex se maius, neque minus quicquam expriment, quam quod in eorum singularitate continetur, in eodem errore mihi uersari uidentur, qui literam, & literulam dicunt, quemadmodum epistolam uel epistolatiunculam dicere putarent. an id est se se literas græcas scire profitentium? cum sit turpe magis nostris nescire latinè. Perlegantur in primis omnes Ciceronis epistolæ, Plinij, Hieronymi, quorum ingentia extant uolumina, si cubi litera uel literula pro epistola describatur. At quidem unas uel unicas, uel singulas literas siue literulas, uel binas ternasque, si complures dicere uelimus. nam quis hominū est, qui cuiuspiam unicum duntaxat in tabellis suis grammata scripserit uel depinxerit? Ita cum in comparationum quæstionem inciderimus, id quoque pernotandum est, ad ueterum morem politius secundo loco comparationem adduci,

duci, quàm superlatione, cum rem intèsus augere uelimus, non ut magistri puerorum arbitratùr, uice contraria. Ecce Ciceronis exemplū ad filiū: * Scias te quidem mihi esse charissimū, sed multo fore chariorē, si his præceptis mentis q̄; lætabere. Contrā ueteres tum superlatione magis usi sunt pro cōparatione, ubi tamen cōparationis mētio nulla uideatur: ut, Cursus q̄; breuissimus undis: hoc est, ubi sit breuior, uel magis breuis. & Olli per dumos, quā proxima meta uiarum: id est, propinquior. & Qua tela uirūm densissima: pro eo, quod est desiora. Salustius, Maxima ui pugnatur: hoc est, maiore quā quisquam ualer. ergo cum non sit cōparationis sermo sociatus, tūc ea superlatio pro maximo reputabitur. Nec dubium eūdem Ciceronem, qui toties superlationibus utitur, in orationibus præcipuē, ut in Pompeianæ primordio, eas pro cōparationib. intelligi uoluisse auctione nihilominus significatibus: quod nisi ita diiudices, uanū quidem superius ab eodem ad filium extaret argumentū. Senior autē pro eo, qui sit senex, & tristior, ut tristis, antiqui & Virgilius sæpē posuere: sed iudicio meo popularis ac impropria uidetur cōparatio pro superlatione: nostris posita. dum enim augere unum conantur, alterum contrā minuere, utraque paria, & hoc exemplo faciunt: nullam mulierem uel domum in tota ciuitate hac esse pulchriorem. nam cum exponere uoluissent, quod periti dicerent, hanc * omnium in tota ciuitate hac esse pulchriorem, seu pulcherrimam, siue nullam esse tam pulchram ut hæc: nihilominus suo loco relinquitur, & alias

*Lib. 3. de Offi.
extremo, quo
loco legitur,
Si talibus monu-
mentis præ-
ceptisq̄; læta-
bere.*

*Georg. 3.
Æneid. 2.
Arma diu se-
nion, &c.
Omnium pul-
chriorem, ut
Plin. li. 7. Om-
niū triumpho-
rum lauream
adepte maio-
rem.*

& alias esse tam pulchras ut hanc, tamen non pulchriores. Ad quid igitur talis de uenusta muliere uel domo superlatio, seu inepta magis comparatio? quandoquidem alijs non præponitur, sed multarum numero sociatur, uulgaris scilicet & insensata loquutio ab oratoria fermocinatione procul amouenda: quemadmodum & duas pro una sæpè negationes exponunt, quod magis affirmantis est apud doctum, licet indoctum uulgus ex patrio loquendi more pro negatione suscipiat: cuiusmodi est, Non fecit nihil, pro eo quod est, nihil fecit. Cæterum alia rursus de ueterum comparationibus necessaria cognitu memoriæ subuenire. itidem ergo si dixeris: Paucissimi fuerunt in exercitu Alexandri contra Darium, sed pauciores Philippus habuit contra Athenienses. In superiore siquidem Ciceronis exemplo de filio auctio quæritur per comparisonem, hic diminutio, cum eadem orationis expositione. Rursus de ijsdem paucitatis uocabulis, ut pauci, paucæ, pauca, non minus aduertendum, antiquos duabus orationibus exposuisse. Aut enim auctionem intendunt, uti de nullo ad aliquid, in qua significatione crebra extant exempla: ut in Bucolicis, Pauca tamen suberunt priscae uestigia fraudis. hic nempe augere poëra nititur, non minuere: perinde ac dicere uelit, Aliqua tamen tunc extabunt mala, cum nulla fore deberent. Contrà uerò diminuunt, ut idem: Pauci, quos equus amauit Iuppiter. nam hoc loco ex tanta gentium multitudine summa paucitas electorum ad superos iudicatur. Et Sartyricus, Pauca licet portas argenti uascula:

Virg. Pollione

Aeneid. 6.

la: vult minuire. quasi diceret, Tametsi adline non admodum multa uasa ad usum, &c. Itidē Salustius duobus modis explicuit. Vult enim augere, inducens Catilinam apud socios querantem de paucorū, hoc est, quorundam dominatione, & uelut regnantium libidine, ut in eos lociorum iras exaggeret, cum nullis utiq; forent digna permitti iura. Contrā dimiuit, ut: Catilina postquam fusas copias, seque cum paucis relictum uidet, nempe ex tanto exercitu, quē paulo antē ductauerat, &c. In oratione pulcherrimē eiusmodi sermones temporibus suis applicuit. Est & illud in soluta oratione frequentius, comparatiuum & positiuū ornatiue epistolis apprimē conueniens ponere, quod Tullius in primis usurpauit: ut, Te literis meis uel nuncijs certiorē facio uel efficio: uelim quā creberrimē me certiorē efficias. nam cum facio sēpius, quā cum reddo constituitur. Sic gratum atq; gratissimum, ac rem gratam facere, uel sacram, potestatem, copiā, iacturam, naufragium, potius quā dare uel pati: sed nos, uti diximus, tumultuaria tantum oratione prosequamur cætera. Patulū, quod semper patet, ut arbor, platea, campus, nares, aures: patens, quod claudi & recludi solitum. Ergo patens ad dandum duntaxat tempus in dicatur, ut oculi, manus, caput, os, ianua. igitur aptissimē qui cecinit, Patulē sub regmine fagi: absurdē uerō qui scripsit, Patulo ore astantes. Profugus, qui longē ab ædibus suis euagatur: non ut quidam, pro fugitiuo & transfuga posuere. Gaudium & gaudere mentis est humanæ, non id extrinsecus ostendentis: unde

Virgil. in Tityro.

Aen. 1. & 5.

de Virgilius de Diana, Et tacitam percentant
gaudia mentem. Læticia autem & lætari est, si
extrinsecus demonstratur, cum honesta tamé
oculorum, uultus, uerborum, & corporeæ op
portunitatis ostétatione, qua supergressa exul
tare propriè dicitur, & exultatio. Hinc læta pe
cora, læta pascua, lêtas segetes, fruges, oratorie
poëtice ué profertur, cum intus naturalem quâ
dam, ac tempestiuam ubertatem aduertimus,
quæ intuentium pariter oculos lætiores effici
at. Hæc animans animantis, sicut prægnans
& animari, si prægnantis, cuius originale uerbum nō habe
tur. Et hæc continens, quæ populari sermone
quis inquirat, terra firma seu stabilis dicitur, non locus insu
mel. Quidiū, Colu-
mel. & ipsum lanus, in fœmineo genere ab antiquis semper
Ciceronem, u- ponuntur. Cicero de animante scripsit: Re
quis fuisse com- quirat atq; appetat, ad quas applicet sui gene
periet. ris animâtes. Quidâ tamé & animâtia dixeret
In neutro po- sed ineptius, cū in *cōmuni genere nō habeat
tius dicendum neq; prægnans in communi, quamuis ad præ
erat. gnantia, animalia uel pecora subintellexere. Orphanus, qui parentibus caret, præsidioq; pa
terno: pupillus, qui tamen tutore non caret.
Sepultus quoquo modo funeratus: humatus
autem, propriè terra conditus: tumulatus, emi
nenti loco repositus. Sepulchratus non habe
tur, tamen quidam suis scriptis inserunt. Idem
elegantiam & elegantem ad eloquentiæ cul
tum duntaxat applicuit, sed de alia quoq; reso
nat, tersum, nitidum: sic elegans domus, hor
tus, supellex, elegans uestis, bibliotheca, equo
rum denique stabulum perpolitum, mundaq;
Lego puluera præsepia, omnia quidem elegantia in commu
tio, ex Seruio ni genere numerabuntur. * Pulueratum, ge
in lib. 2. Geor. nus

bus culturæ, cum glebæ uelut in puluerem cō-
 tritæ uitibus præcipuè supponuntur. Pulue-
 reum plerunq; puluerea nubes in aëre: pulue-
 rulentum, ut pauimentum, tectum, & pecus a-
 liquando: ut Virgilius, Atq; agmina cerui Pul-
 uerulenta. Exemplar & exemplarium idem:
 ab utroq; exemplaria dicuntur, proprièq; libro-
 rum: exemplum, unde aliquid imitatur lau-
 dabile, quod ferè incorporeum est: at corpore-
 um exemplar, unde similem imaginem scri-
 pturam uè deducimus. Facies & uultus sæ-
 penumero alternatim ponuntur, nec pro hu-
 mano tantum aspectu, sed omnigenum etiam
 rerum specie, * quarum formam & qualita-
 tem expressius à logicis dicitur. Ouidius, V-
 nus erat toto naturæ uultus in orbe: cum alibi
 pro oris intuitu dixerit, Sæpè tacens, uocem
 uerbaque uultus habet. In quo sensu & facies
 ab eodem ponitur: ut, Facies non omnibus u-
 na, non diuersa tamen. Sed in superiori signifi-
 catione Salustius: ut, Locorum facies cum uen-
 tis simul immutatur. Species ferè idem quod
 facies, pro cuiusq; rei sua demonstratione, quæ
 & ab intrinsecis sæpè percipitur. Facilis homo
 exorabilis, clemens ad ignoscendum: inde sty-
 lus uel oratio facilis, suauis elegās, sine uerbo-
 rum exornatione inuidiosa. Festius homo,
 sermo, canis, auis. Festus item adiectiuum, ut
 dies festa, uel festus, solet etiam ira confundi,
 * ut festiuum diem appellemus, in quo festiui
 hominum ludi iociq; agitantur. Infestus adie-
 ctiuum, inimicus, difficilis, molestus, grauis, in-
 sensus, ualde iratus, ad ultionem dispositus.
 Virgilius: Ipsi Dardanidæ insensu, poscunt
 cum

*Aeneid. 8.**Aeneid. 4. 3**Fortè, quæ for-
ma & qualita-
tas, &c.**Metamorp. 2.**Fortè legēdū,
Vt festum diē.**Aeneid. 2.*

cum sanguine pœnas. Ferus homo, crudelis, inanis, instar feræ, ad importunos & barbaros mores pertinet. Ferox, unde ferocia, non semper illaudabilis, uti apparet in fortibus atque magnanimis: nec in bestiis contemnenda, ut equis, canibus, leonibus, quæ in Catilinæ uultu etiam morietis uisa est. Dantur ergo huiusmodi sermones animatis: nam ferum, uel ferocem ensen, aut lanceam, ut quidam exposuerunt, improprium est. Fœtus, omnium animalium atque satorum generaliter: fœtura, gregis & armenti: pulli quadrupedum, propriè; equorum magis, iumentorum & elephantorū, quàm gallinarum, ut populari sermone prædicatur. Catulos omnium animalium, præterq̃ humani generis, dixere poëtæ. Frondes & folia arborum, florum autem & herbarum folia

*Flagrantia o/
culorum Cice
ro pro Calio
dixit.*

Aeneid. 1.

*Georg. 4. C
Aeneid. 1.*

*Lucibile, nō le
gi apud ido-
neos.*

duntaxat appellamus. Flagrantia, ex ardore uel ardoris similitudine: ut Ouidius, Flagrant quoque lumina nymphæ. Flagrantia autem ex odore. sic flagro, & fragro, Virgilius de utroque: ut, Flagrantesq̃; Dei uultus: &, Fragrantia mella. Aduertendum pariter hisce uocabulis, furens furiosus, ebrius ebriosus, timens timidus, non timorofus, iratus, iracundus, primum dicendum ex causa superueniente, alterum ex consuetudine. hanc differentiam obseruant docti atque periti homines. * Lucibile & lucidum quod ex se, unde luculentum epitheton: & lucubratio à luce, non à luctu, ut nōnulli peruerse posuere, orationem luculentam loco funebris intelligētes. quanquam & eius generis oratio possit esse, quæ luculenta diceretur, uerū à luce duntaxat, quod splendide & ele-

& elegantis sit elocutionis. Itidem ferrum in a-
tio, non à ferro, ut dici uidetur, sed à farragine,
quodammodo mutata litera: glutinatio autē
est, seu iunctura facta ex glutino. Seruorum ap-
pellatio eo prodijt, quòd imperatores nostri
captiuos uendere, ac præterea seruare, non oc-
cidere solerent. Sequester, medius: ut Virgili

Aen. lib. 11.

us, Et pace sequestra. quæ media induciarum
inter præteritum & sequens belli tempus dici-
tur. ergo non pro sequaci, quamuis à sequēdo
deductum: quo magis à literatis erratur, cum
ab Italis etiam uernaculo sermone id sequestra-
ri prædicent, quod hypothecæ more seu pigno-
ris, uel depositi causa distinetur, quoad iure ci-
uili dirimatur. Dicitur & simili ferè sensu à me-
dio medi astinus, ministri officium exercens.
Ce syllaba pronomini- bus quibusdam adiun-
gi solet ad maiorem uel demonstrationem, uel
sensus uehementiam: ut, hisce, hosce, hasce. nā
horunce non conuenit. ergo cum ce, ubi litera
s præcedat uel c, sed alia quadam, non diuersa
tamen effigie: ut, hiccine, hæc & hoc, & hunc-
cine, & id genus per pauca, & comicè. Nec mi-
nus apud nos quàm græcos discernendū, tui
uel tua causa, quemadmodum ipsi per * tui &
per te quodammodo dicere uidentur. nam in
generandi casu positum passiuum exprimit, ut
tui causa, te auctorem esse colligamus: tua ue-
rò causa, amore scilicet uel gratia erga te quic-
quam factum exponentes. Ita cum in hos pro-
nominum nominumq; generandi casus inci-
derimus, aduertendum est, quid passiuè uel a-
ctiuè potius accipiendum: ut, clementia prin-
cipis, charitas Dei, uel prouidentia: prætoris

*L. Valla Eleg.
lib. 6. cap. 57.*

etym.

p uel

Valla Elegan.
lib. 2. cap. 11.

uel iudicis, uel gubernatoris peritia seu prudētia: & id genus multa, quæ nō trāsitiuè, sed potius autopatheticè posita sunt. Sunt & quædā alia in hoc genere ambigua, ut suspicio uxoris uel mariti, amor Dei uel parentum, cura mea uel mei: quæ uel de me ipso, uel mei in alios, seu aliorum in me. Quibus in locis circuitione quadam uti non indecorum est: ut uxoris suspicio erga maritum, religiosorū amor in Deū, parentum charitas in filios, seu filiorum in parentes. aliter per orationis ordinem intelligitur: ac timorem Dei potius de hominibus ad Deum, quàm Dei ad homines sit accipiendū. Sed in pronominum genitiuis curiosius discernam, ne passiuū plerunq; ponatur pro possessiuo, ut mei, tui, sui, nostri & uestri: aliter uerò, ut nostrum, uestrum possessiuè suscipiuntur. nam equus, liber, uestis mei, non rectè conuenit, sed meus uel mea. rursum passiuè nō bene, Hæc cura mei Guarini: hoc studium, hæc diligentia, quamuis passiuè: sed mei, qui sum Guarinus: aded substantiua cōsociari recusant. nō igitur impropriè: O mihi sola mei super Astyanactis imago. nam & possessiuè in tertiāq; persona potest accipi ex genitiuo ab eo quod est meus, non quod ab ego, ac passiuè, si ad ueniētem Andromachen filiū corā retribuatū, quod ex eo quoq; genitiuo comprobatur: ut, Omnis in Alcanio chari stat cura parentis. Sic passiuè. Terentius: Hoc unum scio, hanc meritam ut memor esses sui. Quondam mis, tis & sis, possessiuè accipiebatur, nunc * aboluerunt: in alijs uerò pronominum genitiuis, ut huius, istius, illius, non est talis consideratio, quia

Aeneid. 3.

Aeneid. 1.

Andria.
Portē obfoluerunt.

quia demonstratiuè construuntur. ac de huiusmodi genitiuis in pronominiſus ſatis. Sũt & alterius generis qualitatẽ aut quantitatem ſignificantes: ut Cicero, Non pluris uendo quàm alij fortaſſe etiam minoris. Idem de tanti ac quanti, multi uel miniſi generandi caſibus. ſic enim genitiui ponuntur, cum ſubſtantiuum abijcitur: nam pluris precij uendo, non conuenit. Ideoq; aliàs in ablatiuo ſeu ſeptimo caſu, cum ſubſtantiuum apponitur, ut uendidi multo precio: ſeu cum ſolo ſubſtantiuo, ut uendidi hic patriam auro. ergo non bene noſtri in genitiuo dicentes, equum xx. florenorum uendidi, multo precio: ſeu cum ſolo ſubſtantiuo in ablatiuo conſtruendum. Quin magis contingit aliquãdo in eadem oratione per interrogationem facta contrariò modo reſponderi: ut, Quãti emiſti hanc domum? Multo precio emi. Eſt & quãdam interdum conſtructionis uolubilitas: ut, Licet mihi eſſe probum uirũ, & licet mihi eſſe probum uiro. Quod genus alij dupliciter expoſuere, ut in primo actio quãdam intelligatur, in ſecundo paſſio, quemadmodum aliud eſſe, quã uideri probũ. Idem præterea genitiui cum intereſt & refert impersonalibus ſæpè ſolent adiungi, ſicut tantum & quantum: nec non cum personalibus oratoriè, ut magnifico, paruifico, & id genus. Aduertendum pariter in nominibus certa peccatũ ſignificantibus, uarios caſus attribui eidem uerbo, præſertim coniunctionibus appoſitis, quæ eoſdem caſus regere debeant. Ideoq; * peccatoria nomina cum eiufmodi uerbis idẽ ualent in genitiuo & ablatiuo, habetib.

*Nomen deduc-
tione factum
à peccato, ſi-
cut tectorium,
à teſto.*

p a uel

uel non propositionem : quod non itidem in ceteris oportebit. Exemplum à iurisperitis: Siquis rem sacram de profano furetur, teneaturne sacrilegij an furti, an utroq; non utriusque dicetur. Et qui rem fortè suam de sacratio sustulerit, furti teneatur, an sacrilegij, an neutro? non autem neutrius. Ergo accusare hunc possis uel furti, uel sacrilegij, uel de utroq; uel de altero, ut furti sacrilegijue: nō autem uel alterius, ut furti uel sacrilegij. neq; hoc in ijs, quæ generale & incertum: ut Cicero, An non intelligis primū, quos homines, & quales uiros mortuos summi* criminis arguas? ibidemque, Sceleris atq; nefarij parricidij condēnabimus. Ita per hæc quoq; uerba licebit, tanti & quanti cum substantiuis adiunguntur, per gentiliū uti. quantæ pecuniæ, quanti æris dicimus. Tanti summæ denarij, quantæ uoluisti, non quantum: nam damnum uel damnandum subintel ligitur. Liuius, Sed nequaquā tantum pecuniæ felictum est, quantum summæ damnatus fuerat. Huic præceptioni contraria quæ sequuntur, non diuersæ tamen disciplinæ, scilicet de casibus ab impleo & refectio generatis, quæ ab latium sine præpositione postulāt, si de re imposita sit metio: ut, Impleui bibliothecā libris, arcam nummis. & tamen additur præpositio per aliud nomen adiunctum rei: ut, Impleui armarium de uel ex omni genere librorum. & hoc Ciceronis exemplo comprobatur de Oratore: Quod si tantam uim rerum maximarum arte sua rhetorici illi doctores cōplecteretur, quæbat cur de procemijs & de epilogs & de huiusmodi nugis referti essent eorū libri. quo
in

*Pro Rab. per
duel. Cicero
habet. sceleris:
et paulo post
Nefarij sceles
ris ac parricidij
mortuum
condemnabi
mus.*

in loco sanè non decuisset sine præpositione dicere: non enim libri illi referti erant epilogis & præcemijs, sed epilogorum præcemiisque præceptionibus: quemadmodum superiore loco non est implenda bibliotheca omni genere librorum, sed omnis generis libris. Præterea ab iisdem uerbis participia, quæ nunc in nominum partitione distribuimus, ut impletus & repletus, cum alij genitiuis magis, plerique; ablatiuis casibus consocianda disputauerunt: at Varrone teste, in primisque; Cicerone, & multis ueterum exemplis, censemus utriusque modo construenda, sed cum ablatiuo decetius, si proposito modo eorundem uerborum naturam consideramus: neque; pædagogicè tamen commiscendum, quale diceretur, Plenum ignorantie & rusticitate. Pecus & pecora omnium animalium præterquam hominum. nam & fucos quoque; Virgilius appellat ignauum pecus. Rarò pecudes à uerbis ponitur seu pro auibus, ut nostri sepe intelligunt, seu pro quadrupedibus: ut Virgilius, Pecudes pictæque; uolucres. Gregem satis liquet de minoribus bestiis intelligi, quas pastores alunt: sed & etiam hominibus assignatur. Terentius, Ut me in uestrum accipiat gregem. Et ob eandem rationem gregarij milites appellantur: inde egregius homo, clarus, illustris. Armenta uero de maioribus. Cicur, & cicures animalia propè māsuefacta, ex ferino genere oriunda. Altilia, aues præcipue, uel quod eas crebrò pascimus, uel quod ipsæ nos earum carne & foetibus alunt, ut est gallinaceum genus præsertim. Hospes, qui recipit, & qui recipitur, ac priuatim. nam hospi-

Georg. 4.

Æneid. 3.

tor in communibus uerbis numeratur, ac propriè maribus conuenit: non ut in communitatum genere recipiamus, ut aliqui exposuere. Ab Ouidio quidem exemplum pro fœmina habetur opportunum: Hospita Demophoon. Peregrinus autem, qui ad publica pergit hospitia, seu diuerforia melius. Ad hæc prætorius, senatorius, quæstorius, consularis, ædilitius & tribunitius, ad defunctam magis pertinent dignitatem: nam in eo magistratus genere uersans, prætor, senator, consul dicebatur. Sementis, non semen est, sed satio, & declinatur ut nauis. In arium nomina terminata, repositorijs omnia fere disponuntur, ut armarium in primis, non ab armis nuncupatum. potest enim & librorum repositio esse, uti modò exemplum audijstis, alijsq; domesticæ supellectilis, quæ cubiculariæ cameræ deseruiat. Sed armamētarium ab armis est, & cum multa sint armorum uocabula, sicuti uestis atq; colorum, in quibus nunc explicandis tempus nō datur, inter alia tamen cognoscendum. Telum dicitur omne, quod manibus iaci possit in prælio: ideoq; poëta, Nec * tela, nec ullum Telorū interea cessat genus. Et gladium pro quolibet ense, pugione, uel cultro. Salustius, Gladijs res geritur. Ergo & sacrarium, donarium, uiuarium, & pleraq; id genus, quorum facile est primitiua cognoscere. Cæterum uiuarium tam animalium terrestrium locus, ubi uiua reseruatur, quàm natantium. Excipiuntur plantariū, quod ex planta est: & seminarium, ex semine, non loco. Carnarium, ipsa caro est ad uescendum. quæ nomina de patrio sermone Hispanorum

*Saxa, lego
Æneid. 2.*

sunt eodem adhuc sono referuntur. Strenuus
& strenuitas, ad probitatē & fortitudinē per-
tinent, quæ in re militari potissimè comproba-
tur. cuius uocabuli proprietatē præter Curtiū,
qui id Alexandrinis sæpè militibus accommo-
dat. Quidius mirè percepit, matronā inducēs
utiq; in leuandis puerperijs strenuissimam, sæ-
pè per fores intrare & exire solitam, in muste-
lam itidem moraliter transformatam, eadem
exercuisse: hoc est, promptitudinem & mobili-
tatem. Nec à Salustio præteritur, Catilinā* stre-
nuissimum quenq; in prima acie locasse, non
ut fortissimum, sed promptissimum etiam, ac
plurimum se sibi in primorum hostium irru-
ptione confidētem. Nec non Cicero pulcherri-
mè in præceptis de pronuntiatione: Quid uo-
lumus ostēdere factum, celeriusculè dicemus,
ut sciamus uocem quoq; gestis accommodan-
dum. Huic consimilia sunt alacer masculini, &
alacris in communi, & alacritas: nec pro læti-
cia quidem satis aptè cōponitur, cū festinatio-
nem tamē seu strenuitatem indicet, tanquā
alis acer: quamuis ala producat, hic aut corri-
piatur, unde ala equitū transumpta. Ad hoc per-
nicitas & uelocitas ad corpus magis propriè,
præcipueq; pernicitas: licet uocabulorū quidā
nō cōpositores, sed corruptores ad animū per-
nicitatē, ad corpus uelocitatē assignarūt, Vir-
gilio nō auscultātes, à quo de Camilla diciē: Et
pernicib. ignea plātis. Sanè oēs Hispani patrio
sermone pernas p. crurib. dicūt. Ardēs, itidē &
ardor, ad animū magis ptinēt: cui ideocōtraria
sunt segnis atq; segnitia, q. sine igne sint: inde
casus quæsiuit à græco pariter ardorē indicāte.

Salustius ha-
bet, Optimum
quemq; arma-
tum in primā
aciem subdu-
xisse,

Aeneid. ii.

Græcum est,
uurtis.

Aeneid. 3.

Oneratus, qualicunq; pressus pōdere: onustus ferè ut honestus uel honestatus, uti spolijs insignibus redimitus, tametsi utrūq; à uerbo onero sine aspiratione deriuetur. in quā fermè sententiam poëta descendit: ut, Textilibusq; onerat donis. Ascanium intellige illis muneribus per Andromachen insignitum. Crudū & cruditatem non à cruore, uel crudelitate interpretamur: sed truci toruoq; aspectu, quem ut stomachi cruditatem, hoc est indigestionem, abominamur. Et corpulentum rectius dixere quā carnosum. nam personatum ad ludos scenicos ac populares laruas assignamus. Reduces propriè, qui pericula euaserunt, cuiusmodi de cygnis ab aquila sublapsis: Vt reduces illi ludunt stridentibus alis. Lucundus adiectiuum, erga alios, ut de festiui diximus: lætus uerò sibi. nā potest quis miser esse, alijs tamen ridiculo.

Aeneid. 1.

Hydri aquarum, serpentes terrarum: primus sermo à græca consuetudine aquam significans, secundus à latina, ad terram pertinet uel arbores. Iustitium non à iustitia intelligendū, sed iuris statione, quod fieri soleret in publico luctu clausis tabernis. nam tabernæ omnis generis apothecæ sunt cerdonariæ. Puluinaria & lectisternia, idem esse, puto nos ex Liuiio didicisse, quæ ipsis potissimum iusticij diebus proderentur: & puluinaria aliquando pro tēplis habita. Priuilegium, lex pro priuatis facta personis, hoc est, separatim à communibus omnium legibus. Leuis & leuitas, præter uani loquentiā, & inane pōdus, prima porrecta ad leuigationem pertinent, ut in marmoreis uel eburneis signis, & uasis argenteis, uti dicitur, ad unguem

Leuigare apud ueteres lego, leuigationem non inuenio.

unguē perpolitīs. ergo malè cum n̄ litera scribentes, ut lenem & lenitatem significant, putantesq; nisi cum u, quod uanum & inane sit, describendum. Sic in Virgilio prauè scriptum deprehenditur, ac quotidianæ istorum epistolæ manifestant, de serpente præsertim Anchiseo inter lenia pocula, cum leuia scribi deberet, ac uolente metri ratione. nam lenem hominem esse, eiusque lenitatem, ut placabilitatem uel mansuetudinem, alia res est. Libertas loquendi ponitur, quia liberum par est hominem uera loqui, nihil metuentem. ergo libertas in bonum, qualem Drances à Turno postulabat: Det libertatem fandi. Quodd si Tullius dixerit libertatem esse uiuendi potestatem, ut uolumus, ad hoc tamen intendit, ut honestum uelimus. Licentia autem ad malum porrigitur, seu ad hominem uilioris conditionis, quàm ut in præstantium conspectu colloqui deceat, cui licentia ius suum dicendi permittitur magis quàm libertas. Morosus, moratus, morigerus, seu morigeratus, sic colliguntur, ut morosus nō à mora dicamus, sed difficilibus, contrarijs facilitati moribus, cuiusmodi Cato fuit Vticensis, atque interdum seueri ac duri senes existunt. Cæterum cum mores aliquando pro disputationis dispositione malitiæ fociuntur, nihilominus ad bonitatem sepe numero, ac melius apponuntur: moratos autem bonos & honestis moribus institutos. Plautus, Dummodo morata ueniat, dotata est satis. Morigerus & morigerari est, qui alienis moribus siue illius uoluntati obsequiose deseruit: quale Tullius ad Herennium dixit, Vt tuæ mor-

Aeneid. 3.

Aeneid. 11.

De Offic. li. 1.

In Aulularia.

In proœm.

lib. 1.

rem geramus uoluntari. Gena est uocabulū;
in quo omnes ferè æui nostri scriptores erraue-
runt: sed inter antiquos solus Martialis Hispanus
uno in loco, qui excusari possit, pro mala
accipiens, ubi in puerorum scholis sæpè legi-
tur: Reginæ teneris oscula figo genis. rectè, &
in loco dixit, propriè significanterque: & hinc
causa erroris est apud ludimagistros. nā quia
uerustiorum bonorumq; poëtarum genas pro
malis apposuit, fortè obstinatus genas p ma-
lis, ut plerunque fit à pædagogis in uocabulo-
rum ambiguitate, appositum cōtenderint. Ge-
næ sunt palpebræ, quibus clauduntur & reclu-
duntur oculorum sinus, & quibus carere pi-
scis Plinius maior asseuerat, eos describens,
non insectas habere genas: cum certè omnes
mandibulas habeant, nonnulli etiam serratis
dentibus non carentes: unde Ennius de dor-
miente, Imprimit genam genæ. Extrat & in an-
tiquis Campanorum epigrammatis, adolescē-
tem egregium oculorū aciem perdidisse, quod
amica genas * genæ frequentius intinxisset o-
lei summa pinguedine, quæ propriè amurca di-
citur: sic enim in fundo quælibet olei fex ap-
pellatur. adèd frequentissimè succurrunt ad-
monenda ea, ut sciamus undique improprieta-
tem deprehendi, ni diligentius aduertamus.
Verum quia paulo antè epigrammatis dixi, nō
epigrammatibus, in sexto casu, aduertatis ita
concessum esse latinis oratoribus aliquando,
quæ tamen paucae sunt, ex græcis tertias trās-
ferre flexiones: sic poëmatibus, entymematis,
erotematis. Sed quorsum distrahor? nec adhuc
de genæ uocabulo significationem perfecērā.
nam

*Apud Sex. Pō-
peium.*

*Genæ quid hic
faciat, nescio.*

nam & Quintilianus exemplo est in tertio de
clationum: Perpetua illi nocte clausæ genæ.
Quorum quidem auctorum testimonijs illos
ego magis cæcos existimauerim, qui maiorū
antepolita exempla non uiderint: nec Virgi-
lius sanè, qui omnium proprietatum est obler
uantissimus, ab hac ratione dissentit, Effusæq; *Aeneid. 4.*

genis lachrymæ: moraliter dixit, uti ex oculo-
rum genis, non per malas effusæ. & alibi, Nec *Aeneid. 4.*

lachrymis caruere genæ. Licet imperiti ludi-
magistri pro malis à poëta dictum edoceant;
& hinc errorū in adolescentibus radix & cau-
sa, quod se postmodum excusent, tales à poë-
ta percepisse significationes. Sed excepto Ale-
the seniore in Nisum & Euryalum, ut mos est
senum præ gaudio, ac puerorum ex mœrore,
laxius flere, non oportuit cæteros præstantis-
simos heroas ora sua lachrymis conspersisse:

quod ne mulieribus quidem, nisi parcè conce-
ditur: ut, Sinum lachrymis impleuit abortis. *Aeneid. 4. ubi*
nam id quoque ineptius est, cum præter ma- *abortis, nō ab*
llas, mamillarum locum, & gremium, indicant *ortis legitur,*
Didonem lachrymis impleuisse: cum à poëta *quod quidam*
per sinus indicium nihil præter oculorum or- *probant.*
bes irrigari uoluerit, ut mos est adultæ uirgi-
nis, non infantulæ, inquit: Nodoque sinus *Aeneid. 1.*

collecta fluentes. Ac multo diuersus in Buce- *In Melibœo.*

licis. Et sinum lactis. Quamobrem genæ quasi
geminæ, quod ex claudendo referandoque
sæpius aduertitur: malæ uerò, quod in mali,
hoc est pomi formam inflatæ rotundentur.
Maxilla à masticando, pars oris interior, u-
zi mandibula cum ipsis dentium ordinibus.

Quid dixerim de uocabulo criminis? nonne

&c

& ridiculum cum pro culpa posuerunt, uti peccatum existimantes? cum sit criminatio, ac maligna sæpenumero, à cuius notatione ne Deus quidem excipitur, & uerè. nam, Nemo sine crimine uiuit: hoc est, aliorum de se criminatio-
ne, non ut falso interpretatur, nullum sine peccato uiuere. Sic igitur passim effusis temerariis & ignorantiae carceribus, partim sermonum significationis alienae longeque contrariae pro suis ipsorum accipi solent, partim inaudita maioribus nostris uocabula supponuntur: ut, spiritualitas, maioritas, minoritas, identitas & superioritas, cum inferioritate naturalitas, cum ingeniositate: ac diminutiuu quædam turpia, muliebria, ut ingeniolum, studiolum, modulus. nam quid de Petrarcha dixerim, & Bocatius, Collutio Pierioque, tempestatis illius scriptoribus? in omnibus epistolis, quæ adhuc extant, ut arbitror, cernere nonnunquam licuit, scaramuciam pro dimicatione aut prælio, badaluchum pro tumultu, roncinum pro equo, capitaneum pro duce, & id genus plurima. ad hoc principissa, à nostris dicitur ducissa, comitissa: haud sanè oratoria, neque poëtæ toleranda, tamen si palatina uocabula, ad plebeiamque magis necessitatem quàm doctorum latinitatem accommodata, ut dubitem an satis rectè dicatur, iurista, legista, psalmista, euangelista (equidem ipse non ponerem, licet dynasta ac danista) sed alia græcorum ratione proferantur, cum pro omnibus ijs aptiores subiici possent per sermonum ambitum declarationes: ut, psalmorum & euangeliorum scriptor, diuinus uates, iurium uel legum, seu iuris ciuilis peritus,
consul-

consultor uel consultus, aut interpres, & id genus. Quin ipse Cicero cum in sermones aliquando duriores excidere necesse sit, à quibus abhorruit antiquorum auctoritas, uerecundas quasdam infert excusationes: ut, Sic aiunt, sic uocant, ut uulgò fertur: præsertim quæ in ea epistola, Amo uerecundiam. exempla sunt hoc loco necessaria cognitu, ac nonnulla, ut de binis alio modo græcè quàm latinè interpretatis. sed de his aliàs. Neque Ciceronis sententiæ in contrariam partem distorquendæ sunt, docentis nos in rhetorica uocabulis usitatis eloqui, non enim hoc genere præceptionis adhortatur, ut plebeis palatinisq; sermonibus utamur (hæc enim noua semper apud multitudinem fiunt) sed pro consuetis ueterum sermonum intellige. nam quæ alia fuerit apud Tullium, & Tulliana tempestate uocabulorū consuetudo, quàm quæ à Romanorum priscis haberetur? Enim uero qui nullum penitus grammaticæ munus acceperere de patria loquendi consuetudine, quædam magis propriè dicunt, quàm qui hac ætate doctissimi. Quod nulla potiori de causâ fieri considero, quàm antiqua inter omnes iamdiu Italicos proprietate ex tanta multitudine hominū, itidem multi populares uocabula quædam sicuti reliquias seruauere. Certè à plerisq; populis in lingua uernacula Bergomum literarius, quàm Pergomū dicitur, Genua correctius quàm Ianua, Comū disertius quàm Cumæ, uel Cumū. nam de Cumis in Campania aliud. A Mediolanensibus autem, & quidem grammaticæ non peritis, uidemus prouinciam eorum Liguriam appellari,

Fam. lib. 9.

Aenid. 11.

lari, seu Lombardiam à popularibus, ex Lōn-
 gobardorum (ut arbitror) gente barbara, quæ
 eam regionem inuasit: cum Liguria sit ager
 Genuensis, Genuæque eius prouinciæ mariti-
 mæ caput, si quid Plinio maiori, Lituloq; cre-
 dimus, & Maroni præcipuè, uanum Ligurem
 appellant: quod minimè iactasset, si Mantua
 intra Liguriæ fines haberetur. Quodd si ciuita-
 tum prouinciarumque appellationes, aut po-
 steritatis consuetudine, aut principantium ar-
 bitrio interdum uariantur, non tamen usque
 deò permutari solent, ut alternatim nomina
 mutata dixeris. nam quando Neapolim dice-
 re liceat, quæ Roma sit uel Florentia, Romam
 uerò Neapolim? Sed cum prius Parthenope di-
 ceretur, de nomine uirginæ probitatis, post
 etiam nouæ ciuitatis græcum nomen assump-
 sit. Idem de Byzantio & Constantinopoli
 dictum licet: idem de Numantia, quondam Sa-
 gunto: quæ apud Hispanos nunc eorum lin-
 gua barbara, Zamora, moreque ueterum no-
 minatis. Ita cum Insubres agrum suum im-
 propriè Liguriam appellent, quomodo de-
 mum Liguriam ipsam uocent? an permuta-
 to uocabulo Insubria nulla erit? Scilicet. uti-
 que illud populari iudicio stultissimum, pur-
 puram credant ex albo, non rubro esse colo-
 re, ex illo potissimum testili genere nobilissi-
 mo, quod isti cerdones, Venerijs præcipuè Flo-
 rentiæque purpuram appellant. ob idque pi-
 ctōres adhuc cum Seruatorem pingunt, ut ir-
 rideretur, albo indumento circumdatum fin-
 gunt, quodd purpureo amictu in speciem lu-
 æorum regis fuisse constaret. Ignorant uerb
 purpu-

purpurea toga reges uti solitos, eorumq; con-
 sultores & principes purpuratos & iudices:
 de quibus Iuuenalis, Purpura uendit caufidi-
 cum: ac græci sermonis significationem ne-
 scientes, per quam *purpura* ipsam purpuram
 colorem ue rubræ rosæ simillimum, ac lapi-
 dem porphyriten uti sanguineum uel hæma-
 tiren accepimus: quem colorem ex cruore con-
 chylium, & ostrea tinctura, punico seu artifi-
 cio phæniceo sæpè confici relatum est ab Ho- *iliad. 4.*
 mero. *φούριον μέγαν* dicitur in comparatione san-
 guinis Menelai. Aggerant itaque errorem er-
 rori, Liguriam dicentes à leguminibus dictâ,
 non syllabarum ordinem aut sensum aduer-
 tentes, cum à liguriendo, nō à leguminibus di-
 ctâ: & multo sit Insubria leguminum feracior,
 quàm ipsa Liguria. perparcè siquidem ea ui-
 uit regio: & sic cum tenuitate, si græcam de-
 finitionem ab eo, quod est *λειτουργία*, interpreta-
 mur: quemadmodum Comicus de meretrici-
 bus, Quæ cum amatore suo quum cœnant, li-
 guriunt. Ita cum Mediolanensium dux Philip-
 pus Ligurum dominus appelletur, non im-
 propriè dicitur, quandoquidem & illorum
 populis imperitet: at cæteram eius ditionem,
 agrumque Mediolanensem Liguriam appella-
 re, est impropiè loquentium. quamobrem ue-
 terū auctoritati deinceps ita pareamus,
 ut nūc partim peruerse sermones
 eorū exponere, partim &
 novos subijcere ui-
 deamur.

340 DE POLITIA LITERA-
DE PROPRIETATE VEL IM
proprietate uerborum intelligenda. Pars
XXVIII.

NVnc de uerborum proprietatibus dis-
rédum, in quorum significatione in pri-
mis mihi ambiguum uidetur de aman-
do scilicet, & diligendo, utrum sit uehementi-
us. afferuntur nanq; alia ab alijs ueterum exé-
pla, Ciceronisque præcipuè, maiorem uim in
amando disputantibus, cuius ista duo sunt po-
tissimum: Sic igitur facies, & me aut amabis:
aut, quo contentus sum, diliges. alterum: Quis
erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga
te habebam, posse aliquid accedere? tantum
accessit, ut mihi nunc denique amare uidear,
antea dilexisse. Contrà Terentij Virgilijq; exé-
pla uidentur quàm maximam amoris uim in
diligendo demonstrare. nam de Lucifero legi-
tur, Quem Venus ante alios astrorum diligit
ignes: ut cum alios amare non negetur, hunc
tamen enixius ardere fateatur. & sapè poëta-
rum consuetudo est, ut cum de maximè aman-
do demonstrare nituntur, omissa de amando
ratione ueluti minoris efficacis sermone, ad
diligendum potius, ardendumque conuerte-
re, ubi maior sensus appareat: ergo, Formosum
pastor Corydon ardebat Alexim. At Terētius,
Si te in germani fratris dilexi loco: satis enixè
*diligentiam suam, ac magis quàm amorem
fuisse manifestat. quam sententiam & illud e-
iusdem confirmat exemplum: Eam filiae dile-
xit loco. Accedit præterea eodem auctore Co-
mico, in amore multa incommoda sentiri, quæ
paulo

Ad Brutum.

*Epist. famil. li.
9. Dolabella.*

Aeneid. 8.

Virg. in Alex.

Andr. Act. 1.

Scen. 5.

Diligentiā di-

cere maluit, q̃

dilectionē, nā

et diligentia à

paulo antè retulimus : inimicitias, suspiciões, diligendo est, iniurias, bellum, quæ in diligentia minimè cõ quòd quæ dili- ueniunt: cuius nominis significatio nullam re gimus, sedulo cipit sedulè agendi intermissione seu negli- curamus: utrū gentiam. In amando siquidem remissionè læ- que tamen no- pè fieri uidemus, ut inter absentes plerunque, uum. uel paulisper succensentes, aut inter parentes & filios, siue germanos, uulgari quadam, ut fit, solitæ coniunctionis securitate: à qua suspicio ne, cæterisq; , ut modò dictum, amoris defecti onibus ideo illa se mulier expurgare conatur in epistolis Ouidij, Dic mihi, quid feci, * nisi te Phyllis Des- sapièter amaui? Hisce rationibus profectò ma moph. ubi, Nis- iorem uim habere diligentiam quàm amorè st non, legitur. censebimus. unde sepè dici contigit facere uel fieri diligenter, & quàm diligentissimè, cū ni- hil suprà ualeamus, nam tum ea in quempiam summa est diligentia, cum nihil à rogato dene- gatur, quod ne amicitie quidem perfectissimæ Tullius assignare potuit. Quamobrem cum a- Ad Brut. Epistola i. ubi lea- gitur sic, Clodius Trib. ple. designatus, ualde me diligit: uel, ut ἐμφορῶ καὶ τόπον δια- cam, ualde me amat.

apud Ciceronem magis fit amare quàm dilige- re, quū & alibi dixerit, * L. Clodius ualde nos diligit: apud nos certè ualebit, maiorem esse diligentiam quàm amorem, ut cum illi nos uerbi uictoriā assignemus, & ille uicissim nobis uictoriā nominis relinquat. In græcis non minus eadem est uocis & sensus differētia. habent enim uerba ἀγαπᾶ & φιλεῖν, diligentiam & amorem indicantia. Cæterum cum in ea modò Terentiana exempla uenerimus, notandū est, eiusmodi constructionem sic eloquentius proferri, quàm si diceretur, Si te in germanum fratrem dilexi: & Eam in filiam dilexit: ut nō nulli suo more dixerunt, Et accepit eam disci-

pulus in matrem. Quamobrem, Habeo tē loco fratris, uel pro fratre, loco patris, seu pro patre, sic de alijs: non, in patrem aut filium. Auscultare te, audire est: tibi autē, parere dicitur ut, Consulo te, & tibi. Abiurare, est pernegare:

Virg. Aenei. 8. ut, Abiurataq; rapinae. Periurare autem, quo uerbo utitur Plautus, unde periuria, ad promissa falsa pertinent, & foederum inobseruationem: nam hoc praecedere uidetur, superius uerò post factum accidere. Adiurare & coniurare ab honestate non disjungitur. nam & coniuratio, conspiratio de oppugnando tyranno esse possit, non iniuria: seorsum autem in malo, ergo ad utrunq;: coniuratio tamen frequentius ad malum, conspiratio ad bonum apponitur.

Iurare ad confirmanda magis conuenit quam neganda: ut, Iuro tibi me hoc facturum: non fuisse uerò, seu non facturum, non utiq; ueterū usu reperitur. Admouere, propius apponere: ut, Castra uel scalas admouit. Amouere cum a solo compositum, mouere uel remouere est.

Sic aduerto, mentem & animum ad aliquid intendendo: auerto, auoco. unde auersus contrario positus, ut digito digitus. auersus, ut amotus, & contrario aspectu, hoc est, diuerso. nam diuersus & auersus idem sonat. Iridem poeta iratae Palladi designat, & sic ad animum pariter

Aeneid. 2. & 1. auerto: ut, Aversa deæ mens. &, Diua solo fixos oculos auersa tenebat. qui locus tam menti, quam ori supponitur, quanquam & oculos auersos intelligi queat, quod ualde auersantis est, praesentem ante ora non intueri. Animaduerrere & animaduersio ad tormenta & quaestiones nō minus pertinet, ac ornatissimè, quā ad animi

animi intentione. Attingere est, quod uix tangit. ergo nō idē ut tāgere uel cōtingere, uti quidā scripsit: At nostrū opus Angliæ & Hispaniæ fines attingit: cū multū prodijisse se eo sermone ostendisse conare. iam sæpē dixi, & iterū repetens admonebo, nō licere oratori quidē: interdū metri necessitate poëtæ cōfundūt, ut apud Iuuenalē, Qui nunq̃ attigerāt maiora cadauera corui: pro, nō tetigerāt, seu cōtigerāt. At nō confundūt Virgilius atq; Terētius: ut, Primaq; libato summotenus attingit ore. &, Atq; si illā digito attigerit uno. Auguro & auguror, nō idē exprimūt, sicut pleraq; o & or terminata uerba apud ueteres eiusdem tantū significatio nis: sed auguro secundū Pliniū, cū præsagio mētis futura colligimus. Virgilius, Etsi quid uerimēs augurat, opto. nō enim pro auguratur intelligendū, ut reuertit, pro reuertitur. Auguror uerò, cum futura ueris capramus auspicijs: & auspiciū, quamuis ab auspicando ex auium ratione potestatem significat: ut, Paribusq; regamus auspicijs. inde ductu auspicioq; sæpē memoratum. Fore & esse inter se tantum differunt, quantum præsens à futuro tempore. hoc uidelicet præcipuum est, ubi nostræ tempestatis non pauci, & pro doctissimis habiti errant. Cernere tantum est eorum scripta uel epistolas palatino strepitu rauescentes. Quippe cum à me sæpē commoniti fuissent, ut fore semper in futuro locaretur, eisq; Virgilij, Ciceronis, Salustij, Terentij, omniumque illustrium oratorum exempla frustra demonstrarem, in sinistram partem retorquentibus, in eam tandem excidere uoraginem, ut

*Aeneid. 1.**Aeneid. 7.**Aeneid. 4.*

q 2 cum

cum altero futuro futurum aggerarent. Exemplum eorum est: Quicquid in buccam uenerit, dicendum fore. O quàm commodè in buccam fore concidit. Eant igitur, & sine rituali seq; & sua soli ament, qui scriptis suis etiam uel ad principes, uel maiores natu, sese in plurali forma describunt: alios uerò singulariter appellantes, pro Ciceroniana quidem magnificentia, quem nulla magis æqualitate quàm hac scribendi superexcellentiã uidentur emulari. Atqui peritiores nō, Dicendum legendum uel fore, coniungunt, sed dicendum esse, quodd omnino futurum significat oratio. Nam aut dicendum fore principaliter positum, aut dicturum esse proferendum est. Vel si passiuè uoluerimus, Dicendum esse, non autem fore: quemadmodum dicitur sæpè, Ero præsens, uel sum futurus: non autem, Ero futurus, utroque modo futurum demonstrando, non futurum futuro ineptè improprieq; commiscendo. ergo Fore sola sui uoce futurum exprimit, sicut futurum esse: tamen si forem, fores, foret, ac id genus, in singulari numero pro essem, esses, esset apponatur, aded ut Salustius præter fore à se positum in futuro, prædicta quoque uerba more græco ad futuri temporis indicationem accommodet. & sanè quod in græcorum est erotematis pro *ὄντινδ' ἔμμελλον*, quo ipsi sermone optatum futurumq; significant: ut, *ἔσμελλον, ἔσσο, ἔσσης*, nulla ratione latinè magis quàm pro forem, fores, foret, interpretari licebit. Proinde ab eodem in Catilinam dictum de Lentulo, se tertium esse, cui fatum foret urbis potiri, eloquentius sanè ei uisum quàm Esset. Sed ecce exempla, quæ de

Orat. 3.

de Fore dare sum solitus. Tullius ad Trebariū in epistolis: Scripsit ad me Cæsar perhumaniter, non se tibi satis esse familiarem propter occupationes suas, sed certè fore. excipiunt isti ita dictum à Cicerone, nobis uel fore uel esse in eadem ratione poneretur, idem tamen significare. O quàm probè responsum, nunquid Apollo uel Themis ita respondebant? Sed audiunt Virgilium: Nanq; fore illustrem fama* factisque canebant Ipsam, sed magnum populo *prætendere bellum: nimirum hæc oratio ad futura penitus inclinatur. Et in argumentis Andriæ, Grauidaq; facta dat fidem sibi fore uxorem hanc: quippe quæ adhuc uxor Pamphili dici non potest. Et quod modò dixi in nominum seu comparationum proprietatibus: Scias te quidem mihi esse charissimum, sed multo fore chariorem, si his præceptis monumentisq; lætabere: pro uerbo futuri temporis constabit exemplum. Sunt & Salustij, Valerij, Liuij, omniumq; ueterum exempla ita certissima perquirentibus, ut ne fortasse græcè dixerint, utrouis tempore componendum, tanq̃ esset aoristus, nusquam nisi per futuri temporis significationem fore scriptum ostendent, quo quidem impudentius est apud doctos errorem deprehendere. Quin iidem pariter, qui ita se scire græca profitetur, *ἔστιν* pro esse in præsentia, in futuro autem longè aliter, *ἔσται* uel *ἔσθη*, & *ἔσθαι* haud dubiè pro fore uel futurum esse, uel *ἦν* pro fuisse cōpererint. Quid de oro & exoro dicendum? Ingens est ignorantium oratorū barathrum, qui exorare ita accipiunt, ut ualde uel frequenter orare, sicut exor

*Aeneid. lib. 7.
Fatis, et por-
tendere legitur.*

no, ab orno, & alia uerba, quæ cum præpositio-
 ne componimus: adeoq; ineptè, ut nunquã si-
 bi ipsis contradicendo propositum sententiæ
 suæ peruertant, quippe cum orare sit precari:
 exorare autem, cum impetratur postulat. An non
 ridiculè dixerint, Sæpè literis meis te
 exorauī, sed facere noluisti. Ergo scienter à Vir-
 gilio, qui Helenum uatem pacem deorū exo-
 rantem inducit, hoc est, impetrantem, cum præ-
 dixisset, Cæsis primū de more iuuenis: in
 quorum mactatione deprecationem quoq; fa-
 ctam intelligi par est. ita quidem oramus ali-
 quando, non tamen exorantes: sicuti suade-
 mus, sed persuadere non possumus (quod est
 græcè *πείθω* & *πεινάω*) & audimus, uerū
 non exaudientes. Idem à Tereptio, cum aliis
 sæpè egregiè, tum illud præstātius: Non omit-
 tis me Æschine, at ille: Non, nisi te exorem. &
 illud, Nequeo te exorare, ut maneat hic tridu-
 um. nam si pro precando, quid enim obstabat,
 quin ilicò precaretur? sed cum pro impetran-
 do id nequibat Phædria, quod à lenone conse-
 qui proposuerat. Extare, existere, æstimare,
 existimare: prima duo habent extiti. primum
 autem extare, remanere est, superesse, uel quasi
 extrà stare, & eminere inter alios, uel alia: uti
 dux procerus inter milites, aut stans inter se-
 dentes, siue quis splendide armatus inter iner-
 mes, & hoc uisu: per cognitionem etiam, ut do-
 ctissimus quispiam inter rudes, & eiusmodi
 multa. Porro existere, cum ui manere, & motu
 plerunque æstimare, cum precio censere, exi-
 stimare, est ut iudicare. Expleri, tantummo-
 do plenum esse: satiari uerò, supra modū. Ex-
 hibere

hibere malè ponitur pro re qualibet, ut sumptum exhibere, librum, pecuniam: cum uel solum duntaxat, seu magis propriè personæ exhibitionem significet, hoc est, præsentiam. Cōfunditur in metro nonnunquam, quod tamē eo loco seruat Ouidius, Palladaque exhibuit, uenerantur numina nymphæ: cōtra Arachnen, cum se prius anum simulasser, Controuerò, pleraque seu composita, seu simplicia sint, nullam habent sensus differentiam, etsi habere uideantur: ut eligere, deligere, & legere idem ualent. Virgilius, * Quasque legat de classe biremes. Et alibi, Ex numero deligit omni: & Lesti nauibus ibant, nihil prorsus differunt. Quibus & hæc nonnulli coniungere, refero, reperto, repræsentio, renouo, uel innouo, reposco, remoueo, nihil magis quàm primitiua demonstrantia. Augent & quædam omnino, præcipuè cum hoc orationis ordine: ut nō solum, uerum etiam: Non solum legi, uerum etiam perlegi. quod est totum legere, uel bis rēue legere. Ideoq; Virgilius: Quin protinus omnes Perlegerent oculis. Sic perfeci, perscripsi, pertuli, perorauī, persecutus sum. Curtius de Dario apud suos: Bis me fugientē persecuti estis. nam insequor ad insidias & uiolentiam pertinet. Seneca Tragicus: Leue est miserias ferre, perferre est graue. Quinetiā uerba cōposita, quæ isti negationē significantia: crediderūt, auctione sæpè demonstrāt: ut, Inseruio, deseruio, inscribo, & multa huius generis. auget enim officiū, non diminuit. Itidē uarijs sensibus mutabilia sunt, migro, emigro, commigro, remigro, transmigro. Porro migrare non

Metamorph. lib. 6.

** Aenei. 3. legitur, Geminas legit, de classe biremes: Aen. 7. ubi legitur,*

Equos numero pater eligit omni. In quintato uerò sic,

Quatuor ex omni delectæ classe carinæ. Et in primo,

Cunctis nam lesti nauibus ibant. Et lib. 6.

Quin protinus omnia, Perlegerent oculis. alij legunt Omnē, & perlegerent: non Omnes.

minus,quàm de uita dicitur excedere, sicut ad aliam uitam transire: emigrare, loco deserto, unde receditur: commigrare, uel cum alijs simul exulare & abire, uel bis térue ad uaria loca contendere: remigrare, ad eundem locum reuertitur: transmigrare, quàm longissimè ad alienas gentes, præcipueq; transmarinas accedere. sed in metro confunduntur, primaque præcipue. Mutant & assurgo, consurgo, resurgo. Affert quoque contrarios sensus præpositio, per quam negationem penitus, non auctione intelligamus. Virgilius, Reserat stridentia limina consul. Eiusdem est sensus claudio & recludo. Idem, Veteres tellure reclusit Thesaurus. Tego, retego. Idem, Cæcumque domus scelus omne retexit. Figo, refigo. Idem, Figit leges precio, atque rexit. Signo, resigno. nam resignare, signum & obstaculum est tollere: ut de Mercurio, Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat. Sic ergo literas resignamus, cum eas aperimus. & resignare, restituere. Horatius, Tibi cuncta resigno. subsignare uerò rectius in syngraphis annotatur. Tendo, retendo, ut in arcu propriè. Ouidius, Arcusque retentos in metam. ideoque alibi, Si nunquam cessas tendere, mollis erit. Texo, retexo, quod est ut constructum intextumque resolvere. Iisdem & hæc ferè confimilia consequuntur, ut prospicio, inspicio, despicio, conspicio, simulo, dissimulo, & id genus pleraque: quorum propriam significationem si scire contendimus, non aliunde perfectius quàm ex præstanti auctorum sedula lectione consequemur, ut quàm diligentissimè quoque loco reposita sunt, & ipsi pari-

Aeneid. 7.

Aeneid. 1.

Aeneid. 1.

Aeneid. 6.

Aeneid. 4.

Lib. 1. Epist. 7.

Phædra Hippolyt.

pariter effingamus. Scio plerosq; nostrorum, qui de uocabulorum naturis suo intellectu libellos ediderunt, in literarum ordinem distinguentes, aliorum quædam egregia præcepta suis inseruisse: ut quidam præcipuè nouus homo Genuensis doctrinam tradidit, quid inter familiaritatem & amicitiam, inter agnatos & cognatos differret: quæ cum malè ipsi à ueteribus, ubi posita sunt, intellexerint, sibi præceptore magis opus esse censerem, quàm sese alij magistros exhibere. Sed ad seriem nostrâ regrediamur. Nauare, studiose implere, ideoq; sæpè construi solet cum opera, labore, studio, cura, uigilantia, industria, diligentia: tractum à solerti nautarum ministerio. Consulere, præterquam dare uel accipere consilium, aptissimè ponitur pro cuiuspiam opportunè rei provide, & in hoc sensu optimi sæpè utuntur scriptores. Consultare, aut sæpè consulere est, aut certè inter duos secretoq; cōsulere: hinc consultor uicissim appellatur interdū qui cōsulit, & qui cōsulit. Consultus homo, grauitatē uirilē, dignitatem, auctoritatēq; demonstrat. Compellare propriè est coràm & cominus alloqui, & amice præcipuè, ac inter duos dūtaxat: quo quidem sermone & sensu Virgilius libenter utitur. ut, Compellare uirum, & dextræ coniungere dextram. & Diētis ultrò compellat amicis. Quandoque etiam reprehendendo, ut Gyas rectorem suum compellauit. Sed utcunque tamen est ut cominus appellare, græca etiam uoce demonstrante: nam ipsi *παρακαλέω* dicunt, quod est antè uel coràm appellare. Precor & imprecor pro eodem sunt, sed imprecari ue-

Aeneid. 8.

Aeneid. 2.

Aeneid. 3.

Aeneid. 4. uehemētius, quasi adiurare: ut, Littora littorib.
cōtraria fluctib. undas Imprecor. Et deprecari
frequētius pro alicuius personæ beneficio, ali

Aeneid. 12. quando pro recusare, tergiuersariū: ut, * Mor
Equidem me- tem neq; deprecor, adsum: Regunt plerunq; ac
rui, nec depre- cusandi casum, nonnunquam dādi: ut, precor.
cor, illud uerò uel imprecor tibi mortem. Incusat minor ma-
unde sumptū iorem: accusare parem uel minorem. Quinetiā
fit, nescio. ineptè confunduntur expugnare, oppugnare,
propugnare, quæ ueterum crebris significatio-
nibus distinctè reperiuntur. nam expugnare
idem est ut debellare: unde expugnatio debel-
latioq; ad arces propriè, uel mœnia uel præsi-
dia, cum ui capiuntur pertinet. quod etiam Ho-
meri græca uoce comprobatur: ut, *ἰλιον ἱερὸν ἀνὰ
φῶς πύλιν*: id est, Ilij urbem expugnare siue debel-
lare.

Ennucho. Quamobrem Terentius non improprie
Thrasionem illudens inquit, Primū aedes ex-
pugnabo: quas adhuc non oppugnauerat. Pro-
pugnatio autem repugnatioq; ad defensores
pertinet. Quæ ideo uerba per figuram pariter
hominibus attribuuntur, cum quempiam orā-
do exhortando uel, aut fortè comminando su-
perare tentamus, & in sententiam nostram ad-
ducere persuasionibus. Promereri semper in
bonis habetur: nam bene agere est. Virgilius:

Aeneid. 4. Nunquam regina negabo Promeritam. at me-
reri & meritis in malis nonnunquā, quemad-
modum, Meriti sunt supplicium. Item mereo
pro mereor antiquè, sicut reuerto, ac pro mili-
tare, cuiusmodi Lucanus, * *Ære merent mo-*

Libro 10. ubi dico. nam à mereor, mereris nos habemus:
paruo, nō mo- nec poëtice tantum, uerum etiam oratoricè di-
dico legitur. xere. Sanè Valerius, Decreuerunt, inquit, ut ex
ijs,

ipsi, qui equo meruerant, peditum numero militarent. quod cum à mœrore seu mœsticia descendit, cum æ scribendum quidam uoluere, ut sit à macerando. Morari passium & transitium est. Tèrentius, Nihil moror. Quid ultè moror? Et morari, alium in mora trahere seu distinere. Gemere, non flere est, ut confundunt, sed suspiria ducere, si ad animata: ad insensata uerò ut strepere est, quod datur arboribus sæpè & ripis, cum à uento fluctibusque feruntur: ut Virgilius, Gemitumque dedere cauernæ: ex hâstæ scilicet incussione, non armatorum questu. Quòd si flere sit, muliebriter foret à Lucano de Pompeio descriptum, quem gementem erga uxorem, inducit: & licet paulo superius madidas genas eius ostenderit, quas pro oculorum tantum orbibus intellexisse putato, non tamen ululasse uel plorasse, sed suspiria duxisse tantum arbitramur. Cæterum quid ambigui Cordubensis exempla perquirimus? Ecce Virgilij de utroque sermo, & in uno uersu planissimè: Lachrymansque gemensque. nam ab Euandro uehementer lachrymante, ac suspiria cum singultibus effundente, filium desletum esse par est. Quòd si ad complorationem utrunque referas, cum maiori quidem uerbositate fuerit, minori que sententia. Dare pœnas, & accipere, maiore nostri alia ratione distinxerunt, quam à nostris sæpè præceptum est. Dantur enim pœnæ à noxio, non à puniente: sumuntur à puniente, seu ulciscente, non autem à noxio: siquidem pœna non pro ipso supplicio sit, sed supplicij sumptione per alium, tametsi uocabu-

Varro de lingua Latina.

Aeneid. 2.

Aeneid. 11.

- uocabulum hoc à pœnitentia ducatur. Ergo
- Aeneid. 4.* Dido cum se consolatur, Vltà uirum, pœnas inimico à fratre recepi: non mihi persuadet se supplicia à germano sumpſisse, sed de fratre meritam punitionem accepisse: hoc est, uindictasse. nam dixit, Vltà uirum, Eadem ratione
- Aeneid. 4.* in Æneam minitatur, Dabis improbe pœnas: hoc est, de te sumam ultionem. Cicero in Philippicis de suis inimicis superatis, Mibi pœnarum illi plus quàm optarem, dederūt. Ac illud clarissimum quidem exemplum est de Sino-
- Aeneid. 2.* ne, Iam dudum sumite pœnas: cum ipsi Troiani non in sese supplicia, sed in hostem forent
- Aeneid. 11.* illaturi. Item hoc pulcherrimum, Tros, Italus-
 uè mihi pariter det sanguine pœnas: nempe Diana pro ultione Camillæ minitatur. nam quas ipsa potuerat à mortali homine in se diuam mortis pœnas accipere? Quibus rationibus apparet secundum poëtam, apud inferos non eas pœnas pati, sed pœnarum supplicia: ut, Omnia pœnarum percurrere nomina possem: scilicet quæ ab inferorum ultoribus de noxijs accipiuntur, dantur autem à damnatis. Dare tibi literas dicimus, ut alteri perferas: dare ad te, hoc est, ad quem perferantur: ideoque utroque sensu interdum poni contingit. ut, Tabellario literas dedi ad filium meum Hieronymū. Dicimus &, Me dolet tuæ miseriæ, passiue: & mihi dolet miseria tua, transitiue. Dicere diem, est accusare: ut, Diem tibi dico, uel dicam. dicere tamen est de fendere. Dono te corona, libertate, equo, politius dicitur, & oratorie, quàm dono tibi coronam, quod sæpè Liuius & historici usurpant:

pant: ut, Eum sagulo aureoq; annulo donauit.
 nam quod Virgilius dixit, Donat habere uiro
 decus, & tutamen in armis: poëticū est, & græ
 cè transcriptum, pro eo quod est, donat haben
 dam lorica, quæ sit decus & tutamen. hinc
 Terentius, Pamphilum tuum adductum & in
 uentum curabo: cum hic nominatiuus sit pro
 infinitiuo, illic infinitiuū pro nominatiuo posi
 tum. Vacare si cum dandi casu, est deseruire.
 Ouidius in Epistolis, Vt tibi Colchorum me
 mini, regina uacauit. Si cum sexto, carere est: ut,
 * Bursa uacans auro. Aliquādo ponitur absolu
 tē, more impersonalis uerbi, sicuti uacat, pro
 eo quod tempus est. Virgilius, Et uacet anna
 les nostrorum audire laborum. Accedere non
 uenire propriè, sed propinquare: ut, Accede ad
 ignem hunc. & accedere, superuenire: ut, His
 commodis accessit & alia felicitas. Vel in ma
 lum, ut sæpenumero contingit: His malis uel
 miserijs accessit & alia calamitas. Dicitur autē,
 Accessit mihi, & ad me: ad hanc rem, & huic rei.
 Oratorem adsciscere ad se, uocare est: nec im
 pudenter aut temerè, sed scitè, cautè, consultò
 uocatum petere. Consciscere, de seipso magis
 ordinatur, & sibi ipsi cōscio ultrò: ut, Qui mor
 tem sibi consciuerit. Pollicemur sponte no
 stra, promittimus rogati. Profitemur ultrò,
 sed necessitate coacti fatemur, uel confitemur.
 Proferri quoq; est aliquam sententiam, uel ar
 tem, aut uitæ genus, quod sæpè ex corporis ha
 bitu recognoscimus. Proscribere, cum ad ue
 nale proponitur. nam ideo nobiles quondam
 tyrannicè proscripti dicebantur, quod eorum
 bona uenderentur. Descendere perpolitè di
 citur,

*Aenid. 5.**Andria.**Bursa, nouum:**sed à Græco**βύρα, id est,**corium.**Aenid. 1.*

citur, ut in campum, praelium, disputationem, certamen, ubi de periculo & discrimine sit agendum. Timemus nobis ipsis, salutem nostram, dignitatem, honorem, amicis, domui, nostris fortunis: timemus inimicos, iniurias, suspiciones, & id genus multa. Sancire, sanctus, sanctio, nam sanctitas nouum est. Apud gentiles sancire fuit aliquid sub sanguine hostiae consecrare. sic enim sanctum appellabatur, eoque cum ritu leges sancitae dicuntur. Vitimur quotidianis necessarijsque rebus, unde usus ipse hominum rerumque magister. Fruimur his potissimum, quae ad uictum sunt necessaria: unde frumenta meritis, frugesque dicuntur, tamen si unum corripitur, alterum producit. Fruimur item reposita, ut dignitate, fortuna, uxore, liberis: in quo significato fungor adscribitur. Ideoque defuncti & defunctus, uel defuncto magistratu, & defuncti dicuntur, qui aliquod insigne munus uel laboris, uel officij compleuerunt, propter quod defuncti uita pariter nuncupatur: ergo defungor, est finis. A fruor autem participium fretus, item ut confusus significat. Lactare, lac praebere: lactere, lac sugere. Sic lactantem nutricem, & lactentem puerum discernimus. Lactem pro albo uel candido, poetice est, sicut & niueum plerumque in eodem sensu accipitur. nam & lacteas mamillas, & frodeam syluam, aut montes niueos oratorie dici uix permittitur. Consolor & solamen (nam consolamen non usurpatur) ad orationem pertinet consolatoriam. Solatia conferuntur ex rebus intensum dolorem mitigantibus magis, quam solis uerbis, ut est alteram rem pro reamissa

missa substituere: præcipueq; in funeribus, ut inimicū interemisse, qui tuū amicū occiderit: ut quippiam simile quod rependat, & ut capti uo sumptum, opē, auxiliū exponere. Proinde Æneam Euandro solatia misisse, poëta describit magnificētissimū geniti funus, & qui ad inferias necarentur. In eadē significatione est de liberalij in Lausum funere: ut, Misera solabore matrem. Terentius de Chremete ad Menedemum, quoniam uerbis agebatur, Certē aut cōsolando, dixit, te iuvero: quo patet oblectamē tum plus esse quā solatiū. Conari & conatus eam exprimit significationē, cum quid facere tentamus seu commolimur, quod perfici nequeat, alioquin niti uel conniti, ad & in dicendum est: ut, Dexter in aduersum nitēs, de Hercule contra Cacus dixit: &, obnixē frumenta humeris, de formicis, quæ cum grana uix conuestent ad cauernas, tamen important: unde enixa uel connixa, quæ cū labore paries, tamē peperit. idē ergo perpolitē Virgilius, Et in me dijs conatibus ægri* Deficimus. nam ut memineritis non à Virgilio, nec Cicerone, ac præstantissimis ueterū, quos sæpē quatuor esse proposuimus, conamē dicitur, licet Ouidius de Cadmo in serpētem: Et magnum magno conamine misit. Consterno & consternor tertiæ cōiugationis, in actione & passione ad corpus & res stratas sternendas uē componitur. Consternor consternaris passiue significationis est, uelut exanimatum, stupefactum, terrefactum uē fieri, ad animum quā corpus pertinet magis. cuius actiuum uerbum consterno in aliam significationem auergitur: cuiusmodi Virgi-

Æneid. 11.

Æneid. 10.

*Mortem, non
matrē legitur.*

Æneid. 8.

Æneid. 4.

*Vbi etiam oba
nixæ legitur*

*Nō deficimus,
sed succidimus
habet.*

Æneid. 11.

Metamor. 3.

Aeneid. 2. Virgilius, Ignarosq; loci passim, & formidine captos Sternimus. ita segetem, fruges, herbas, rectum, est sternere : cuius præteritū, supinūq; construi, constratum compositē : simpliciter uerò sterno, solo æquata: ut, Strata iacent passim. Calumniari & cauillari eandem habent cum sua diuersitate significationē, ut suprà de cauillatione calumniaq; commemorauimus.

Commodare,
de quauis re di
ci, ostēdit Cic.
Verr. 6. Com-
modasti tritici
modios 60. Et
pro Cælio, Cur
tam familiaris
huic fuisti, ut
aurum commo-
dares?

In Morri.

* Cōmodare propriè mutuo dare, quod idem semper domino reddendum suo: ut librum, equum, indumentum, domum, famulum. Mutuare autem & mutuari, seu foenerare & foenerari, de ijs aptè dicitur, quæ eadē ferè nunquam redduntur, præsertim continuo usu absumi solita. In quo genere & pecunia numerari potest, tamen aliquando eadem redditur. Cæterum in o desinentia, de dando: in or autem deponentis uoce, de accipiendo, ut sit mutuans uel foenerans, qui mutuum dat: & qui foeneratur uel mutuatur, accipiens. In uerbo caueo, cauendum est ineptè negationem superaddi. ut, Caue ne id facias: cum satis sit, Caue id facias, ex uerbi natura negationem per se significantis. Terentius, Caue falsam gratiam studeas innire: & Virgilius, Occursare capro, cornu ferit ille caueo. Arbitror tritum omnibus documentum, præcipuè qui Tullianas nouerunt epistolas: repetam tamē, cum multos ipsarum, ut se iactant, familiares, & hoc loco & alijs ineptè labi uideamus, de agendo scilicet, & habēdo, referēdoq; gratias. Gratia igitur tūc haberi dicetur, cum neque oratione, neque opere adhuc collato beneficio satisfaciamus. nam propriè habetur, & quasi alieni iuris est, quod nequaquam

Nequaquam redditur. Cæterum animo tamen
 memori gratiam retinemus, aliquando uel ser-
 mone, uel pari aut præstantiori fortè retribu-
 tione* magnificandam. Agimus autè eas uer-
 bis, unde actio & oratio. Gratiam uerò referi-
 mus, quod optimum est: & gratificari idem ua-
 let, cum digna merita retribuuntur. unde Te-
 rentius, Quid uenire in mentem nunc possit
 mihi, qui referam sacrilego illi gratiam? Sed
 hic in singulari numero: utrunque uerò Virgi-
 lius una sententia comprehendit: ut, Quas di-
 cere grates, Quas uè referre parem: & hoc ex re
 uel opere. Regratiari uerò, siue regratulari, uel
 gratiari, à doctis non habetur: neq; recommen-
 dare seu recommittere, ut isti tanti ad eò episto-
 larum compositores scriptis suis interserunt,
 quas ornatissimè scriptas haberi uolunt: at Ci-
 cero certè in suis ornatior est, qui etiam atque
 etiam commendare dicit, uel committere, nò
 recommittere. Gratulator uerò, atq; congratu-
 lor, & gratificor, potiora sunt uerba, epistola-
 ri stylo apprimè conuenientia. Gratulamur au-
 tem alijs & nobisipsis, cum gaudemus ob feli-
 citatem magistratuum, affinitatem initam, &
 eiusmodi. nec minus grator inuenitur in eadè
 significatione, & ab eo poëta, uti modò de Gra-
 tes dictum est exemplum: & in quinto, Grata-
 tatur reduces. Gratulamur & dijs immortali-
 bus, quod non est secum gaudere, sed eis gra-
 tias agere. Gerere, gessi, & omnia eius uerbi de
 riuata rerum administrationem rectius signi-
 ficiant. Portare & ferre ad alia commodius ex-
 primuntur. Memoro & commemoro idem
 intendunt, ut refero uel dico. sic Virgilius: Mu-
 sa mihi

Fortè melius,
 Manifestandæ.

Aeneid. II.

Aeneid. I.

Odyß. lib. i.

Aeneid. 9.

la mihi causas memora. & Homerus, *ἄνδρα μὲν ἱρὸν ποσειδά.* Quanquam illud Virgilij præstantissimum. Et meministis enim diuæ, & memorare potestis, exemplū manifestissimū, quod alia ratione quàm pro referendo nō procedit. Quàm malè ergo quidam ludimagistri: ut, Memor mihi lectionis, pro eo quod est, fac me lectionis memorem. nam apud peritos memoro transitiuum est, quamuis memor autopatheticum, uti recordor aut reminiscor. itidem recolere in autopatheticis habetur. ergo incommode, Recolo tibi lectionem: sed, Ego recolo lectionem, uel legisse. Nancisci & nactus, acquirere & inuenire est, ac suū non iniuria facere, quod sui iuris prius nō extiterat. Interdum ad malitiam flectitur, sed cum temporis tamē aptitudine: ut cum quis nactus opportunitatem, id est, occasionē alterius inuadendi, & per insidias furtum committendi, ita locum tempusq; requirit huius uerbi significatio. De ire & iri, quæ cum supinis actiuæ, passiuæq; uocis construuntur, Terentius exemplo est: ut, Hodie uxorem filio datum iri. & hoc in præsentī passiuo positū: in actiuo autem & præsentī similiter, si datum ire diceretur, plerisq; placet ad futuri temporis significationem assignari. Sed non minus aduertendum in duplicis constructione sententiæ, ubi solo duntaxat principali uerbo fungimur, non nostram, sed personæ auctoritatem antepōndam: ut istum canem uel equum quàm illos magis currentem dixerimus, non currentes: rursus istos canes uel equos, quàm illum currētes magis exponetur, non currentem. Hoc autem in participio, in uerbis

uerbis itidem est ordinandum: uos ipsi exempla colligite. Intercedere & intercessio in boni maliue significationem attrahitur: in malū frequentius apud historicos, cum uirorum nomina, magistratuumue simul interponuntur: ut, Cato orationi Cæsaris intercessit de Catilinæ coniuratis: hoc est, obuiam iuit, & se opposuit. Itidem, Tribuni plebis edicto consulum intercesserunt. Ita commodè intercessio impedimentum fuerit. In bonum cōtrā, si bonis affectibus alligatur: ut, Intercessit mihi tecū affinitas, fœdus, societas: uel tibi cum illo, illi tecum. quod ferè ualet ut interuenit: nam quod Terentius dixit, Si nulla egritudo huic gaudio intercesserit, tam pro interuenerit, quam pro obuiam iuerit, facile potest intelligi. Intercedere quoq; pro aliquo dicitur, ut Cicer. Philip. 2. Tātū enim pro te intercessisse dicebat: id est, sponondisse. Et alibi, Intercessisse pro eis magnā pecuniā: pro eo quod est, impetrasse. Interimere intrāitium est, ut cum alterum occidimus: & cum autopatheticon est, accusandi tamen casum regit. nā nō perfectè diceretur, Cato interemit, pro eo quod est, obiit: sed, Cato seipsum interemit. Quod autem omnibus ferè uerbis dādi casus possit accommodari, ut plerunq; ornatus gratia ponitur, magis tamē poeticum est quā oratoriū, ut metri necessitate factū uideat. nā & pronomina superflue pariter intexuntur: ut, Multū ille & terris iactatus, & alto. Igif & tibi scribo, ardeo, aro, quē admodū tibi seruiro, nō incōgruē dicit: cuius casus significatio est, ut ad tuā uolūtātē aut utilitatē factū cēseat: quā scēticiā illi præcipuē Virgiliani uersus

Andria.

Acneid. 1.

1 2 affir-

In Alexi.

Ita tamen, ut
illud ad statu-
as & signa,
hoc ad tabu-
las pictas refe-
ram binc fia-
tor, & pi-
ctor. Vnde il-
lud Virgilij in
sexto, Effinge-
re in auro. &
Bucol. Sangu-
neis frontē mo-
ris, & tempo-
ra pingit.

affirmant, Tibi lilia plenis Ecce ferunt nym-
phæ calathis, tibi candida Nais Pallentes uio-
las, & summa papauera carpens: & quæ uerba
sequuntur. Fingit & pingit ad eundem inten-
duntur effectum. * Prouocare & laceßere in
bonum & malum accipi solet. de malo frequē-
tibus patet exemplis: ut, probro uel iniuria la-
ceßitus: in bonis, ut, Tuis me literis amantissi-
mis laceßisti: hoc est, prouocasti. Interuertere,
de medio quicquam per fraudem & callidita-
tem tollere. Inuertere, quod exterius erat, inte-
rius uoluere, & contrā: ut chirothecam, pellē,
uestem. Inuergere, uel cum dextra manu in de-
xtram pariter fundere, uel cum sinistra in sini-
stram uicissim partem, quod est manum exte-
rius intorquere. Horum igitur uerborū impro-
prierates & proprietates atq; naturas, quo suo
quæq; loco deceat accommodare, ut pulcher-
rimum sit oratoris officium, sic contrā turpissi-
mum, si incongruē, idq; frequenter committa-
tur. Fiendus, adiectiuum ponitur, & gerundia
fiendi, do, dum, pro eo quod sit faciendus uel
faciendū. nā à hō nihil tale apud maiores no-
stros inueniūt, quēadmodū nec à facio, facior:
quod uerbum participia gerūdiaq; à facio mu-
tuatur. Græci horum in uerborum actione
passioneque extensionis habent opportuni-
tatem, siquidem præter *ποιεῖν* *παθεῖν*, eius-
que participia futuri, à gignendo seu à gene-
rando naturam pariter attraxere. Quod si-
quis interrogaret, quare non eadem lege fie-
ret fiendus, prout uel faciendus exponitur:
respondendum, in nullo penitus antiquorum,
qui nobis præcepta scribendi tradiderunt, e-
iusmodi

eiusmodi sermones componi: quicquid omnia, ut
 in grammaticali forma, uariationibus memo-
 rant exprimenda, non consueuerunt. nam quis
 ueterum posuit amaminor? quamuis amariet,
 seu metri uarietate, ut Virgilius posuisset: & ac-
 cingier, ac potestur, & fuat, & inhit, seu ipsius an-
 tiquitatis ueneratione. aut quis legunto dicit, *Aeneid. 4.*
 uel doceto: quamuis ab eodem poeta, Nullus
 amor populis, nec fœdera sunt. Sed & ipse Vir-
 gilius & Cicero: ut, Pieratem adhibento, adue-
 nas deos ne colunto. ac nonnulla similia. Tum *De Leg. 2.*
 quicumque antiquorum sermones ex legibus pro-
 ferunt, non improprie loquuntur, si de legum
 more suo loco referantur. Nec non Virgilius *Aen. 5. & 6.*
 in sacrorum sermonibus porriciam, uel porri-
 cit, inuergit, suscipit: & Cum faciam uitula: &
 Lætis operatus in herbis, apponit. Lachrymo *In Palemone.*
 & reuerto, & punior pro punio, ac animaduer-
 to pro punio uicissim, ad hæc metior uel re-
 metior in passiuâ significatione: quorum non-
 nulli ueterum sunt exemplo, & Virgilius Pela-
 goque remenso dixit: quibus rationibus satis ap-
 paret, eandem in uerborum prolatione, ut in
 nominibus supra monstratum, moderationem
 continendam oportere, quam maiores nostri
 scriptis suis planissime distinxerunt. Hæc qui-
 dem de uerbis sunt, intensius quæ admonen-
 da commemini: reliqua deinceps in aduerbio
 rum parte locabuntur. *Aeneid. 2.*

DE PROPRIETATE VEL IMPRO-
 prietate aduerbiorum consideranda.

Pars XXIX.

1 3 Ac

A Cprimùm de pertinentibus ad loca disputandum quidem, in quibus frequenter & præcipuè ab ijs, qui in quotidianis Tullij lectionibus insenuerunt, & tanta est inter populares uulgariter loquendi consuetudo, ut doctorum etiam aures penetrauerit. Quòd si in quòpiam seu Ciceronis, seu cuiusuis priscorù libro de horum significatione sit positum, in Epistolis certè familiaribus sic creberrima exempla uideatis, ut mediocris ingenij lector non falli debuisset. Ineptissimè igitur huiusmodi aduerbia confunduntur: ut si in loco quo sumus, istic diceretur, pro hic: uel in eo loco, ad quem scribitur, seu literas mittitur, illic, pro istic describatur. quorum error ex imperitia puerilium magistrorù incurrit, nec emendatur deinceps, nisi cum epistolæ Ciceronis pertractentur. Verùm huic rationi non contraria sunt aliquando ueterum exempla: ut Virgilius, *Hic illius arma, Hic currus fuit. uel, Hic portus alij effodiunt, hìc alta theatri Fundamenta locant.* melius certè quàm istic uel illic, quãuis de remota à se Carthagine loqueretur: nã tũ potissimè aduerbio præsenti uti licet, quasi in eo loco præsentes uidemus, licet absentes, scilicet de quo loco publicam & singularem intendimus elocutionem, uti nunc Virgilius de Carthagine præcepit, & de Italiæ regno per deos penates altissimè loquès: *Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris.* Atqui Quidius magis errasse uisus in epistolis de Ponto, nisi librarij fortè culpa commissum: qui in exilio morans, ad Rufinum Romę fortè degentē scribit, *Quid melius Roma, Scythico quid frigore peius?*

Aeneid. 1.

Aeneid. 3.

pélus? Huc tamé ex illa barbarus urbe fugit. Ita melius dicédū arbitror. Itaq; cū epistola scribētis indicet, hic, huc, hinc, hac, cū omni sua uariatione ad locum proximū referre oportebit. nam nō aduerbialiter solum posita, uerum etiā pronominatiuē cōstabunt. Porro, hic pro tūc, alia res est. ut, Hic grauis Entellū dictis castigat Acestes: quasi pro hoc loco orationis dictū appareat. Istic aut, istuc, istinc, istac, ad locū, ubi is sit, ad quē scribitur: illic uerō, illuc, illinc, illac, & illō uel illorsum, nullo pacto ad locum uersus quē scribimus (in quo sæpius errari uideo) sed ad locū inter hos duos tertiū: ac rā de rebus alijs, quā hominib. ratio seruanda. Hanc localiū rationē non ita Græci cōseruant. nam præter hoc aduerbium *ista* ponētes ad locum, sicut nos, Quò uadis? dicimus, *ista* pro quò: ubi confusè scribunt, ideoq; *ista* pro quocunq; uel ubicunq;. Nec inter hoc & istud, illic & istic sæpè differūt. Sed de nostris exemplis demus ordinatius, nec pudebit horum sermonum copia satiari, quo facilius unius epistolæ introductione multarum simul imago comprehendatur. Ego qui Ferrarię sum, ad filium meum scribens Hieronymum, qui Florentiæ sit, de rebus ad Romanam urbem pertinentibus, sic dicam: Salutamur te fili, rogamusq; ego & omnes uicissim hi necessarii nostri. nam ideo cum aspiratione Hi hoc loco profertur, quòd eadem ratio seruanda sit erga omnes homines, de quibus apud nos * infectio est: sine aspiratione autem ab eo, quod est is, ea, id: uel iste, cū de alteris personis loquimur apud eum, uel eo loco morantibus, ad quem scribimus: sic ille ter

Aeneid. 5.

Fortè mentio.

tiam personam indicat, cuius refertur rei modus: ut à græcis sæpenumero, sic à nostris metro aliquando confunditur. Sequor autè: Quorum cura studioq; hæc tua, nostraq; domestica

Administratur, aut aliquid tale deesse uideatur.

* quorumq; plurima pars amœnitatis caprandæ desiderio iam pridem in suburbia concesserunt, ut de ijs quæ hic geruntur, siue qui huc uel hæc ex Illyrij prouincia Venetiæ conueniunt, aut trāsitant, nihil sollicitus sis. en adhuc pro hoc Ferrariæ loco sua aduerbia cōrinetis.

Et uidetur redundare.

Persequor aut: Tu uerò fili, potius quæ istic aguntur, quidq; isti homines sint, ex quorum genere & iste* & tabellarius, aut istuc læpè conueniant, crebrò consideres, ne uel istinc literas ad regem Alphonsum miseris. nam istac solèt omnium gentium homines commeari. & hæc ad Florentiam, remq; Florentinam pertinent. Postremò suggeram: Quòd si fortè Romanam curiam adire cōsideras, paululū quidē laboris superest. Sed illac sæpè cōmeātes latrones aduerte, peregrinātiū facielatētes. * Illiccū uelis cōtēde: illic multo maiora cognosces. Sed postquā illinc abscesseris in Græciā transfretaturus, de omnib. quæ Romę contigerint memoratu digna, nos certiores efficias. uale. Eodē ordine par est genitori suo filium respondere. nam istic & istuc ad meum locum trāsferret, de suo autem hic & huc, ut diximus: non ut improuise quidam mihi rescripsit, ad quem cum istic & istuc de suo loco admonuissem, hic autem de meo, identidem respondens pro meo hic, pro suo uerò istic apponebat, quasi locorum propria essent nomina. Nec minor in aduerbijs habenda consideratio, comparisonem significantibus,

Iluc.

bus, in quibus non raro peccatur : cuiusmodi sunt, ut, uti, sicut, sicuti, uelut, ueluti, ferme, tanquam, quemadmodum, in modum, perinde, prope, ferè, quasi, instar, propemodum. nam ut prima uel anteriora quæq; certitudinem, similitudinem, seu (ut aiunt) æquivalentiam significantia: altera quæq; posteriora ad incertam similitudinem, ac uelut inæqualitatem magis accommodantur. Perinde cum Ac ut plurimum sociari solet, quandoq; etiã cum Si: ut, Te amo perinde ac filiũ meũ, uel perinde ac si meus filius esses: quod tamen factũ difficile est, ut eadẽ diligentia ac pari amore diligat ut filius, etsi filius non sit, ideoq; Perinde ac apponitur. Accedit quoq; iisdẽ aduerbijs, nisi diligentius aduertitur, in latini sensus compositione, non in græco, ferè communia esse, ambiguam apud nos relinquere significationem. Quod genus est, si quempiam dixeris sic bene philosophantem, ut uel sicut Aristotelem: aut orantem, uti uel sicuti Ciceronem: cum in re nequaquam sit, & uerius diceretur Quasi, ferè, perinde, ac: aut cum generandi casu & instar, uel in modum: aggeratur: que magis ineptia, cum inter dissimilia genere, uel materia, formæue compararetur: ut si clamantem uel latrantem fortè quempiam diceres, sicuti canes: & fortem uel ferum, tanquam leonem. Idemq; sequitur error per contrarium, si quod in re sit dubium, inferatur: ut si de pugnante Neoptolemo exponas ipsum egregiè dimicantẽ, perinde uel quasi Achillis filium, pro eo qui sit Achillis filius. Eiusmodi inquam, in nõnullis ex græco translationibus ambiguitates reperiuntur, & malè. Ut

aut, habet Aeneid. 3.

Marci ultimo.

Cap. 1.

aduerbium, si cum sequente uerbo subiunctiui modi nonnunquam subtrahatur, eleganter est: quale Terentianum, Sine te exorem, politius sanè quàm, Sine te ut exorem. In star autem & inuicem purè dicendum est, non ad instar, ad inuicem. Bene ergo Virgilius: Argolici clypei, * & Phœbeæ lampadis instar. Inuicem, mutud & uicissim significat. Quodd si quis interroget: Quamobrem in sacris scripturis legitur, Dicebant ad inuicem, Quis reuoluet nobis lapidem? excusabo potius Hieronymum id nunquam posuisse, quàm alios interpretes accusum non rectè fecisse, si posuerunt: aut arguam librariorum temeritate commissum, quod & mihi factum est. nam quod euestigio sequitur, Et respicientes uiderunt lapidem reuolutum: ne is quoque oratori bono sermo placebit. an ne satis constat eas mulieres ad tumultum accedentes, lapidem ante se, non post terga prospexisse? Neque placebit id uerbum, Quia eo tempore & loco. at in sacris sæpè legitur per quod, uel qualiter, aut quomodo. cuiusmodi est in Euangelij Lucæ translatione, de Ioannis natiuitate, Et audierunt uicini ac cognati eius, quia Dominus magnificauit misericordiam suâ. Quod satis appareret id uerbum Quia, in causæ responsione melius apponendum: ut, Quamobrem hoc facis? Quia prodest. Itidem de secus & erga aduerbijs disputandum. Dicitur enim ab eisdem, sceminam secus pedes Domini stetisse, pro eo quod est iuxta. neque enim à ueteribus, præcipueque à Virgilio ponitur, nisi pro aliter. Erga quoque ad ipsas solet referri personas, ut erga te uel me,

me, non ad cætera personarum instrumēta uel officia, sicut Martham. Igitur mulierem sollicitam fuisse circa plurima, quàm erga, uerissimilius est: & procubuisse melius quàm stetisse iuxta pedes, cum stare sit erectum pedibus esse. Sed arbitramur illius ætatis & generis scriptores in sacre religionis expressione orationis *politiam nihili fecisse. De hoc uerbo Quidē, considerandum, si cum negatione societur, terrio loco semper interponendum: ut, Non senatus, ne populi quidem pars approbavit. Quod si à quibusdam ætatis nostre scriptoribus in secundo positum deprehenditur, hoc est, statim post negationem, nescio an à græcis sumptum morem excusent, qui per styli tenorem, quidem aut enim, & similia diuersim sæpè à nostro more disponunt, aut in scribendo maiorem ordinem non aduertant. nam à nullo ueterū Quidem post Ne statim apponitur (nam de maiori parte significat) in nominibus autem, ut Pleriq; ferè commune deprehenditur, hoc est, pro multis, & nonnullis aliquando distinguui: & nescio an plerunq; pariter in communi accipiat. apud Salustium sanè, Pliniumque minorē legisse uideor huiusmodi sermones minorem numerum interdum significare. In cæteris uerò aduerbijs huius ferè temporis raritatē intelligimus, ut nonnunquā, aliquando, interdū. Sæpè uerò pro nonnunquā accipitur. Virgilius, Sæpè etiam incautis pastoribus excidit ignis: cū de oliuetis dixerit. Ac ueluti magno in populo cū sæpè coorta est Seditio: quod utrunq; sanè non potest nisi rarò continere, *Multotiens & aliquotiens non legisse memi-

Politia pro elegatia sæpè usurpat, ut ad operis huius inscriptionem alludat.

**De multotiens, siue multoties recte: aliquoties autem siue aliquotiens, non semel est usus Cicero.*

Georg. 2.

mémmini, licet quotiēs & totiēns habeat. Verò, autē, etenim, secunda orationis parte, & secundo loco elegātius poni uidemus: nam diuisionis aduerbia sunt. Ita, itaq; , ergo, igitur, proinde, quare, quamobré, quapropter, ad partiū cōclusiones apponi nemo doctus dubitauit. Sed quinq; prima minorib. uti de superiori ac quinnaria orationis partitione cōclusionibus: tria uerò postrema, ultima ac sexta parte cōsonantijs apponenda. Salustius ita & itaq; in oratione, & orationis fronte semper anteponit, sicut oēs. Cæterū, enim & enimuero, pro certē describunt. Sed compositū animosius intēdit, & in fronte orationis ponitur: enim, semper loco secundo: sed de Autē nō minus aduertēdum, quod in orationis fronte nō conuenit, imò ne secundo quidē uel tertio loco decebit, nec nisi in sententia breuissima: quale est, Ego lego, tu autē disputas. Quā uerò turpissimē nouelli, scilicet oratores, ludiq; magistri in oratione longiori, statim in principio Aut posuere, nulla diuisione præcedere. Cæterū scio me frustra oratione cōtendere, nisi huiusce generis aduerbia quo quæque loco decentius apponi debeant, uerorum sedula lectione, & dicendi usu perceperint. Videantur historici & oratores, à quibus hæ ligaturæ pulcherrimē contextuntur: nam poëtas talibus aduerbijs rarissimē uti de ceteris, eaque pro metri lege disponere. Aduerbiū equidem à Virgilio in prima continuē persona ponitur: ut, Equidem per littora certos Dimittam. perinde ac, ego quidem. Cæteri ita cōfundunt equidem, ut quidem, præcipueq; Salustius: quem cum inter optimos scriptores sæpè

ſepe numerauerim, non iniuria uidetur imitā
 dus, niſi fortè de quibuſdam optimis Maronē
 tanquam omnium elektiſſimum cenſeamus.

*Magnopere coniunctum dicitur & diuiſum:
 itidem maximopere, ſummopere. *Moraliter
 non ut plurimi accipiunt eſt, uti philoſophicè
 tantum agere uel diſputare: ſed ex more, uel
 ſecundum morem eius rei ſignificat, quam ex
 plicamus: quemadmodū etiam latrones mora
 liter de latrocinijſ, & laſciui iuuenes impudē
 ter inuicem de amoribus collōquuntur. ergo
 in bono & malo, & apprimè Donatus ſuper
 Terentij comædijs ſcribens intellexiſſe uiſus
 eſt. Si, pro quidem confirmatiuè interdū po
 nitur: ut, Veſtro ſi munere tellus Chaoniā pin
 gui glandem mutauit ariſta. Iuuenalis: Si po
 tes illa pati. Si, pro utinam: ut, Si nunc ſe nobis
 ille aureus arbore ramus Oſtendat. Quo, pro
 ut, & Quòd pro quia, & Qua ſupple parte, ne
 mini bono grammatico dubium eſt. Sed ne
 quicquam nō à ueteribns ponitur, ut à noſtro
 rum quibuſdam, pro nequaquam, uel neutiq̃:
 ſed pro fruſtra uel incaſum frequentiſſimè,
 ut cum quòd fieri uelit, tamen perfici nequeat,
 uti de conatu ſuprà. Vergilius de Priamo aptiſ
 ſimè, Telumq̃; imbellè ſine ictu Coniecit, rau
 co quod protinus è re repulſum, Et ſummo cly
 pei nequicquam umbone pependit. quod cer
 tè non nequaquā ſonat pependiſſe, ſed ita cly
 peo hæſiſſe, ut nihil de armatura Pyrrhi læde
 reretur. Idem ſonat, Et ne quicquam obſeſſa iu
 uentus: quòd penitus forent Æneæ ſuperven
 tu liberati. Interdum autem ponit poëta pro
 negatione nō: ut, Nequicquam pingues palcæ
 teret

*Vt, Magno te
 opere rogo. ſic
 in cæteris.*

*Moralis, lati
 nè dicitur: una
 de moraliter
 ductum, quod
 non legi.*

Virg. Georg. 1.

Æneid. 6.

Æneid. 2.

Æneid. 10.

Georg. 1.

teret area culmos: ut sit, Non pingues culmos, ornatus. nam si nequicquā teret, nihilominus superiori sententiæ conueniret: sed pingues culmos non procedit, nisi subintelligamus, qui pingues uiderentur, quos triuisset in area. Ipsa autem negatio facta per nihil, sæpè in orationis fine ponitur aptissimè: ut, Tuo erga me studio gratius est nihil. Sic de magis: ut, Inter bellicos nostrorum apparatus nihil fuit quod Hispanorum equitatum terreret magis. Liuius sæpè hoc modo scribit. Sed quid exemplis toriens rem conor ostendere? frequēs Ciceronis & historicorum lectio omni præcepto re uos instruet magis. Sic negatio per accusandi casum neminem, politius aptabitur: ut, In cundiorum te uidi neminem: In rei militaris officijs ducem Hannibale præstantiorem uideris neminem. Præterea, neminem pro nullo, & per improprietatem licet dicere, cū proprium eius sit non homo. ergo, Nullus sum, à

In Andria. Teretio, p nemo sum, quod rectius est quàm, Non sum, ut alij exponunt. Sic de minus & nihil, ante & post: ut, Nihil est quod timeam minus: nihil est quod imperem magis. Sed perquirite, inquam, historicos. Continuè & continuè aduerbia pædagogicè confunduntur, putantibus eodem tenore ab antiquis poni solita, sicut crebrè uel crebrè, & crebra: rarè uel rare, & rara. Continuè, statim est, repenti, euestigid: continuè autem, continuatum. Sic perpetuè uel perpetuè eidem ferè consimile, cum de continuo tempore loquitur, non tamen æterno: nam æternum, sempiternumue ad infinitam spectat perpetuitatem. Qua ratione mi

102

Crebrè & perpetuè non legi apud ueterem aliquem,

tor à Curtio positum, abdominū egregia stirpe rusticum æternas sibi sordes abluisse, quas perpetuæ magis fuerunt usque ad regni dedicationem. Iterum, refertur ad primam uicem: sic ad primum locum, ad tertium, uel amplius apponitur, nisi geminatim continuetur cum conjunctione: ut, Et repetens iterumq; iterumq; monebo. Ad hoc pro item, uel præterea utitur Salustius sæpè, & pulchrè. Et quoniam omnia prosequimur, tanquam ad discipulos dicere soleamus: admonendum quoque est, sua semper aduerbiorum paria pro eorum relatione disponenda. Sunt enim contrario sono discordantia, ut infra & supra, extra & intra: sed non significatione peruersa, sicuti infra & extra, supra & intra lociando. Nèue igitur binaria ordinatione, nèue simplici confundantur: ut, Supra uel infra urbem, sed intra uel extra Genueam. Itidem, Supra uel infra biennium, quindecim dies, restum, uel fenestram: sed infra uel supra, si extra terminum proceditur: ut, Infra uel supra, uel præter dignitatē & honorem meum, non intra uel extra. Citra autem & ultra, quamuis propriè de locis ulterioribus & citerioribus intelligatur, ut ultra uel citra Alpes, Padum, Romam, & id genus: tamen ad nonnulla etiam corporis necessaria, & quidem oratoriè disponitur: ut, Citra uulnus, cruorem, saniem, febrem, mortem, citra salutis seu uitæ desperationē. Ultro citroq; montes, flumen, nō propriè dicitur: sed in uerbis & factis, inter homines deosq; præcipuè. Sic igit. In exercitu hostium ultro citroq; collatis signis, telisque coniectis dimicabant. Est & ultro pro sponte, uel

Aeneid. 3.

- uel in super, quod est ut ultra, uel præter: ut Virgilius, Vltro miserescimus. non enim pro sponte hic, nam iam rogauerat. Item, Vltroq; inclusit urbi: id est, in super. Posthac significat amodo, nam amodo nõ turpe dictu est pro deinceps: sed à græcis habetur, *ἀπὸ τοῦ*: nos autē una uoce, & cum ingeminata describimus. Te
- Aeneid. 9.** **Amodo Apuleianum.** xentius, Posthac quas faciet de integro comedias, pro deinceps. Antehac uerò quasi contraria uoce prolaturum, scilicet quod ante præsens tempus agitatum sit, sicut hætenus. cæterum hætenus & adhuc idem significant: non autem adhuc pro iterum, ut malè accipitur in futuro: sed adhuc, quasi ad hoc tēporis sonat.
- Aeneid. 11.** **Andria.** Virgilius, Tempora nudus adhuc. Terentius, Adhuc Archillis quæ assolent, quæq; oportent signa esse ad salutem, omnia huic esse uideo. non enim sæpè uiderat prius, quàm id temporis in Glycerio paribunda. Proinde uerbis præsens tempus indicantibus associatur, aut præteritum sæpenumero, ut propriè dicatur, Adhuc legi uel lego: sed impropriè, Adhuc legā, pro iterum. Præterea hætenus, uno aut duplici nonnunquam interiecto sermone dici solet: adhuc, nunquam disiunguntur. Deinde & deinceps pro secundo loco ex tempore & per sona colliguntur: ut Iuuenalis, Da prætori, da deinde tribuno. Quod si negationem adduxeris, & cætera insequentis temporis auferuntur: ut Virgilius de Sibylla, Nunquam deinde cauo uolūtaria prædere saxo, Nec reuocare * gradus, aut iungere carmina curat. quod in alijs continuationis aduerbijs non perinde cōtingit, utpote primò, secūdò, textiò, uel rursus, itē, denudò:

denuò: quorum alicui si negationem associaueris, & alia tamen insequi non prohibentur. Dicitur & dein, sicut deinde: ergo tanquam inde utrauis dempta syllaba, sic desuper & derepen-
tè composita uidentur. Quotannis pro singulis annis usitatus est. Quot mensibus autè, uel quot diebus, non usurpatur. Ex tempore, extra tempus, non ut ante debitum terminum uel post: sed ut impremeditatum, qualis est oratio extemporalis, hoc est non præmeditata. Intèpestiue autem ante uel post tempus opportunum significat, ut si quis serius uel citius ad colloquendum accesserit. Ex pro in, ut: Ex uinculis, cathenis, carcere, causam dicere more ueterum: id est, dum in cathenis uel carcere criminati-
oni respondeas. E pro ex similiter, causa euphoniæ: ut, E republica. Sic de à uel ab confideratur, ut, Ab Antonio, à Ioanne: quæ si mutaueris, non consonabunt. De magis & potius
• quanquam multi permiscunt, quibusdam tamen diligentius tractatum uideo, ut qui potius dixerint duobus seu pluribus bonis comparatis, seu bono & malo: dum bono modò potius attribuas, magis uerò in malis frequentius. Exemplum facio: Cicero Romanæ libertati consulendum potius, quàm Cæsaris partes sequendas putauit. Itidè dici potuit, Quàm Cæsari uel Catilinæ cedendum, quod erat à bono ad malum. Catilinam contrà, factioni sociorum intentum esse, nobilium cædem, urbis incendium atq; rapinam magis affectare. & hoc pro omnibus exemplis satisfaciat. Idem uerè est de uix & penè, quæ non permiscenda sunt. nam uix habet alacritatis significationem: ut,

Vix è conspectu Siculae telluris in altum Vela
dabant læti. etiam cum labore fieri demonstrat
frequētius, quod uix ad finem perducitur. Ter
rentius, Hic sunt tres minę. & non pro uoto re
spondentis, cum Gnatho subdidit, Vix. hoc e
nim criminantis est. Et si diceret, Ex tanto Ro
manorum exercitu apud Cannas vix duę co
hortes superfuerunt. Penē aut iactamentū
significat, tanquam de nihilo a quid: ut, De
priuato penē princeps effectus est. &, Ex equo
penē concidit. &, In amentiam penē cōuertus.
auget enim facinus hic sermo, quāuis ex se
turpitudinem interdum exprimat. Cæterū
penes te magis est quā prope uel iuxta te. nā
penes te est, ut in potestate tua esse. Est & *pē
nes penis uirile. Salustius: Ventre. alea, penes.
Propediē aut in duos sermones resoluitur, ut
sit diem prope: hoc est, iuxta pręsentem diem.
De futuro tamē tempore non exacto, sicut he
ri, aut spācium pręsentis temporis, quę dies si
militer dicitur, ut multa dies, longa dies: & sic
quā celerrimē significat. Aut propediem cō
positum totum aduerbialiter, quasi properē, cū
tō: non tamē de pręsenti, nec determinato die.
nam potest fore aut postridie, aut paucis pōst
diebus. In diem, non in dies: sic in horam, in
diem uiuimus: in horas, in dies magis extendi
tur malum. Propemodum non tempus signi
ficat, sed est ut propē uel quasi. Perperam, non
ut palām uel temerē, sicut quidam accepere:
sed prauē, peruerseque significat. Operæpre
cium, quo læpē historici utuntur, utiliter, ne
cessariō, pulchreque significat: ergo in re ma
xima grauique conueniens. Coram duplici
ter

*Alij penis in
recto dicūt, un
de peniculus,
et penicillus.
Cic. Epist. fam.
mil. libro 9. ad
Patum.*

set est: aut præpositio, cum regit sextum casum, & usitatus, & in prima syllaba accentum desiderat: coram autem absolutum, hoc est, adverbialiter positum, in ultima syllaba notatur: utrumque tamen ut palam, ante, in præsentia significat. Virgilius, Et coram datascopia fandi. hic ablativus deest, ergo adverbium est. Et Cicero, Cupio tecum coram iocari. & hic pro adverbio positum: nam ad tecum non spectat. Irideam de contra dupliciter intelligendum: nam aut præpositio est accusativum regens, aut adverbium absolute contrarium significans, uti modò exemplum dedi. Palam uerò ante multos proprie, & propalam uehementius intendit. Heu, cum accusativus me semper: hei, cum dativus mihi, eiusdem significationis interiectiones, passivum continuè, nunquam transitivum actum indicantes. nam quòd poëta inquit, Heu heu, quid uolui misero mihi: non ordinandum est, Heu heu misero mihi, ut sit, Quid uolui, parenthesis: sed ille dandi casus à uerbo regitur, me autem subintelligitur. Vah cum dativus semper. Supra morem, uel supra modum, aut supra iustum, multi adverbialiter posuere: sed melius distinguendo, supra pro ualde accipitur, expresse, uehementer: ut, O mihi sola mei super Astyanactis imago. Si ualde es mihi imago filij mei. quo sermone & Homerus utitur in eadem significatione, ut apprimè pro ualde, oratorie, Terentianeque ponatur: & oppidò, nò minus eleganter pro ualde: ducitur enim ab ope, licet in metro differat: inde oppidum, cuius causa moenia sunt instituta. Super, & de: ut, His

Aeneid. 1.

Epist. fam. lib. 1. epist. ult.

Virg. Alexi.

Aeneid. 3.

- Aeneid.* 1. accensa super. uel. Multa super Priamo rōgītās,
super Hēctore multa. Sub diō, nōn sub di-
uo, quasi sub Ioue: inde flamen dialis, nōn di-
ualis. Bonum sero, ut omnibus in ore est pro
sermone populari, sic dictō scripto q; ridiculū.
Quasi uerō aduerbium possit more nominis
per casus uariari, aut ita sociari, ut bonum ma-
ne, uel mane nouum: ut apud poētā Persiū,
Satyr. 3. 5. Iam clarum manē fenestras Intrat. Iam cras he-
sternum cōsumpsimus, &c. Ergo potius Bona
uespera, ut græci fœmineo genere, καλὴ ἑσπέρα,
aut si latinè uelimus, Bonus uesper: aut in ac-
cusandi casu positū optatiuè. Aue & auere, sal-
ue & saluete, in salutatione uenientis est pro-
priè, seu amicum recipientis. Eodem tenore
uale & ualete dicent tam remanentes quàm
Andr. Act. 4. abeuntes. cum ergo dicatur à Terentio, Valeāt
Scen. 2. qui inter nos dissidium uolunt: non pro mo-
Pharmac. riantur accipiendum est, quale illud Virgilij,
Viuite syluæ: sed ualeant cum hac, scilicet ulti-
ma salutatione à nobis procul recedant. Per
contrarium autem & sæpenumero ualere, à ua-
leo uales, quasi langueo, es, unde ipsa ualetu-
do debilitas: cum tali tamen oratione, ut de in-
firmitate dici maluerimus. Proprius, pro ma-
gis propriè non habetur, quamuis isti, quos sæ-
pè dico, nostræ tempestatis epistolarij scribere
audeant. Contrà propius, pro magis propè, in
usu est: ut Ouidius de Phaëtonte, Propiusque
Met. lib. 2. accedere iussit. Sed de altero Plinius in Traia-
ni Panegyrico: Nihil magis propriè agi potu-
it, quàm quod à senatu nuper factum. & Tul-
lius in Philippicis, O hominem nequām. quid
enim aliud dicā? nihil magis propriè possum
dice-

dicere. Denique proprius aduerbium in ueterum scriptis nunquam reperitur. Quoq; pro & coniunctio ita malè accipitur ut ue. primū enim significat ut pariter, uicissim, similiter: aliud uerò pro aut discretiue. ut si dixeris, Hoc aliudue maluerim: cum tamen utrunque non postulem, in qua significatione græci unica uentur discretione, ut *Met. lib. 1.* Quodd si pro coniunctione quoque, & accipiat, ineptissimè fuerit ab Ouidio replicatum de Lycaone, cum dixit: Et nunc quoque sanguine gaudet. Cæterum ue aliquoties multiplicatur: ut, Neue hoc, neue illud feceris: quemadmodum, Siue hoc, siue illud. Nunc & modò cum hoc componi iustissimè uideo: & nunc de præsentī tempore, sicut modò de paulo antè præterito uel paucis horis, diebus, mensibus, annis. De paucissimo, uti cum uobis modò dicerem, quid inter quoque & ue differentia esset. Incertioris uerò temporis præteriti, tamen ut græcè loquar, quasi aoristice: ut, Modò inops eras, nunc locupletatus es. Item, Modò unum, modò aliud: sicut nunc hoc, nunc illud: omniaque in præsentī significantia, seu quoque uerbo coaptaueris: nec semper cum temporis ratione, quin etiam cum exceptione componitur pro tantum: ut, Tu modò posce deos ueniam. * *Aen. 4.* Principaliter non oratorie dicitur, sed in primis, præcipue, præsertim, potissimum: quanquam & *Principaliter, legitur in Plinij panegy. et apud Senecā.* hoc in primis non satis intelligitur ab ijs, qui omnino aduerbium esse, & unum compositum sermonem existimant. est enim duplex & in primis: qui modus loquendi apud nos sonat, sicut inter primos uel prima. Quæ græci

- Aeneid.* 10. ci uolunt potiora, *τὰ μᾶλλον* frequenter appo-
nunt. Et Virgilius de Euryalo, Prima tenet.
Diu, unde diutius, diutissimè, diurnus & diu-
turnus (nam diurnus & nocturnus ad diem
& noctem pertinet) cum uerbis spacium tem-
poris significantibus magis propriè coniungi-
tur: ut, Rhœbe diu, res siqua diu mortalibus ul-
la est, Viximus. Sic, Diu peregrinatus sum, diu
hoc opus uoluo. Teretius, lamdiu hoc saxum
uoluo. Sed impropriè dicitur, Diu ueni: & sa-
tis pædagogicè, Diu est quod ueni uel abij,
pro eo, quod est iam pridem huc ueni. Demū
& denique sæpè ponuntur pro postremò siue
nouissimè, tamen si nonnulli denique pro de-
inde, & demū p postremò semper intelligi ue-
Aeneid. 6. lint. ecce Virgilium, Sic demum lucos Stygios
regna inuia uiuus Aspicies. non enim hoc fuit
postremum apud Æneam eorum, quæ in Ita-
Aeneid. 3. lia gessisset: neque illud, Sic denique uictor Tri-
naciæ fines Italos mittere relicta: sed ambo
sensus uelut quædam extrema significant, eo-
rum quæ prius per Helenum uatem, & Sibyl-
lam Æneæ denunciata fuissent. Rursus inter
nouissimè & postremò hoc differre docti ple-
riq; crediderunt, quod postremò tam ad præ-
teritum quàm futurum tempus pro orationis
qualitate possit accommodari: nouissimè au-
tem ad præteritum modò, seu ultimum om-
nium quæ acta sint. Quæ sententia ex illo Vir-
Aeneid. 6. giliij uersu comprobatur: ut, Lustrauitque ui-
ros, dixitq; nouissima uerba. quæ sanè ad præ-
teritum spectant tempus, & nuperrimè facta
uidentur, quàm Æneas Stygias sedes intraret.
Aeneid. 5. Tandem, optantis est: ut, Et tandem læti notæ
aduer-

aduertuntur arenæ. Nedum, pro non solum, semper secundo loco statuendum, seu affirmatio siue negatio præcesserit. affirmatione præcedere sic, Darem tibi domum, nedum equus negatione sic, Non darem equum, nedum domum. Duntaxat pro tantum, uel solummodo, nunquā sociari solet à peritis cum uerumetiam: sed absolute seu præcise ponitur, nulla actione deseruiente. propriè ergo sic, Non equum duntaxat tibi debeo, uerum etiam omnia quæ habeo, tua esse existimo. Tantisper, interim significat. Terentius, Decreui tantisper me minus iniuriæ Chreme, meo gnato facere, dū siam miser. Donec, pro usq; , uel quousq; , & quemadmodum, & quamdiu ita differunt: primum usq; ad finem spacij, aliud intra totum spacium, & sic dum pro donec: ut, Donec me flumine uiuo Abluero: scilicet quousq; id tēpus purificationis perficitur. & , Dum conderet urbem, Inferretq; deos Latio. intra spacium: ut, Donec uel dum uiuo, nunquam te deseram: itidem, Donec uel dum morior. nam simili modo, nedum intra spacium multa sunt à poëta documenta: ut, Dum iuga montis aper. Rursus pro usq; tenus habetur: sed coniungit, si cum singulari ablatiuo ponitur: ut, Summo tenus attigit ore: id est, usq; ad summū os. Sic pubetenus, usq; ad pubé. Si cū plurali numero, cum genitiuo: ut, Crurū tenus à mento: id est, à mento usq; ad crura. Nec de corporibus solum, sed aliarum etiam rerum locis & spacijs: ut, Capulo tenus abdedit enssem. sic Indiatenus, maritenus. Téporalibus iungi nō solet, ut annotenus, noctetenus dicamus: nec à no-

Heaut. act. 1.

Scen. 1.

Aeneid. 1.

Virg. Daphn.

Virg. Aen. 2.

Or 10.

Aris bene dicitur mentetenus, cordetenus, oretenus, in causa loquendi. nam oretenus in aqua stans ita dici licet, ut pubetenus, quod huiusmodi localia esse non possunt: sed mente, corde, memoria tenere, rectius dicitur. Postponitur & aliquando non impolitè Usque, quemadmodum nuper de magis, & nihil, dictum: ut, Transmigrauit Hispanias usque. sic uersus: ut, Indiam uersus. Rursus usque pro diu & ualde: ut, Nec uidisse semel satis est, iuuat usque morari. Apud græcos usque genitiuo magis coniungitur: ut, *μῆχρ' ταύτης ἂν ἴδω*, id est, usque in hanc horam, præsentem quidem & certam. Vulgò, passim, ubique, cateruatim, & uulgò est pro eo quod, fama est. Rumor est generatim, per singula genera: sicut summatim, per singulas summas. Virgilius in Georgicis, Generatim discite cultus. Generaliter de omnibus, ut iidem græci differunt. in primo nanq; *κατὰ γένος*, in secundo *γενικῶς*. Eadem uoce priuatim potius, quàm priuatè dicendum est. Et separatim, nō separatè: uti membratim, per singula membra. Carprim, hinc inde decerpendo. Et Salustius in historijs suis inquit uirritim, per singulos uiros. Turmatim, per singulas turmas, & pleraque id genus. Non tamen ut ab omnibus officijs uel appellationibus omnia huius uocis aduerbia formari possint. non enim aciatim, per singulas acies: neque personatim, per singulas personas diceretur. Ad, iuxta locum, nam & præpositiones, ut diximus, utique de indeclinabilibus aduerbijs interferemus, ut suprà participia cum uerbis & nominibus apponenda censuimus.

Virgi

Aeneid. 6.

Georg. 2.

Virgilius, Stans hostia ad aram : pro iuxta uel ante aram. Apud quodammodo propius intendit, & locum frequentius, si cum animato construatur. Sed si dixero, Apud te cœnandum est, uel in domo tua, & ad mensam tuam utiq; intelligendum: uel in mea, apud me: pariter cum orationis declaratione, ut domi tuæ uel meæ. Ergo, apud templum, curiam, plateam, forum, in ipsis locis uel intra ea loca colligitur. Sic ad urbem sto, pro ante urbem : apud patriam meam, urbem uel ciuitatem, in ipsa patria, urbe uel ciuitate. Non autem cum castra ponuntur ad aliquod oppidum, rectè dicatur, hostes apud urbem castra posuisse, ut frequens est error, nisi ipsius urbis mœnia peruaserint. Iridem ad quem, pro apud quem, uel cui : quale Virgilius, Ad quem sic breuiter fata est longæua sacerdos. &, Ad quem tum Iuno supplex his uocibus usa est. * Cicero in Catil. Ad M. Lepidum habitare te uelle dixisti: pro eo quod sit, in domo M. L. Vel dicamus cūctorum auctoritate, ad in loco & ad locum significare; quo tenore grecos mihi uideor intelligere, *πρὸς* dicentes pro ad, tam intra quam iuxta rem ipsam indifferenter. Cæterum apud te, & penes te, antiqui sic differre uoluerunt, ut Apud te sit uelut personam & locum, ut modò dictum, apud forum uel curiam : penes te autem, ut modò innui, in potestate tua quidem esse, seu in domo propria, siue longius repositum, ut domus, ager, liber, pecunia, uestis: siue incorporeum, ut, Penes te est salus mea, honor, libertas. Iam, pro præterea uel ite, quæ ratione futurum tempus quam præteritum significabit. Solet componi, ut iam uero : sed de

Georg. 3.

Aeneid. 6.

Aeneid. 1.

Oratione prima, ubi non ad, sed apud, legitur.

- simplici, quod rarius atq; uenustius. Virgil^{us} est testis: ut, Iam maris immensi prolem & genus omne natantum. &, Iam uarias pelagi uolucres. Soler etiam geminari, ut iam iā, quod futurum est subitò: Græci id *μαρ' ἰαχ' ἤδη μάλ' ἔτι* appellant. Sed hic aduerbialiter est, ut Virgilius, Iam iamq; manu tener, & premit hasta. qualis nunc teneat: quod ut expressius in futuro statim manifestet, accipe: Quos supra atra fletus iā iam lapsura cadenti Imminet. Vbi ubi, pro ubicunq;: ut ut, pro utcunq;: comica quàm oratoria magis. Quin etiam in nominibus id scribendi genus comperitur, ut quisquis, pro quicunque uisitatus: quotquot, pro quocunque: ut Horatius, Quotquot eunt dies. Qualis qualis, pro qualiscunque. Quantus quantus, pro quantuscunque, hæc rariora. Pro præpositio græca & latina est, ante significat: ut, Strabat pro templo. Cicero in Philippicis, Hasta posita pro æde Iouis Statoris. Nec præponuntur solū tem per præpositiones, sed interseruntur apertissimè: ut, Quas ob res, hanc ob causam, iusta de causa, quo in loco, qua de re, quo cum, te propter. Itē sub, ante significat: ut, Postesq; sub ipsos Nitū tur gradibus. &, Sub lucem exportat calathis. Et sub, id est post: ut, Quo deinde sub ipso, Ecce uolat. Procul, & longiorem separationem innuit, & breuiorem: quandoque longè, non nūquā propè significat: sic dicitur, quasi porrò ab oculis, uel præ oculis: uti, Prim^{us} ibi ante oēs
- Georg. 3.** us est testis: ut, Iam maris immensi prolem & genus omne natantum. &, Iam uarias pelagi uolucres. Soler etiam geminari, ut iam iā, quod futurum est subitò: Græci id *μαρ' ἰαχ' ἤδη μάλ' ἔτι* appellant. Sed hic aduerbialiter est, ut Virgilius, Iam iamq; manu tener, & premit hasta. qualis nunc teneat: quod ut expressius in futuro statim manifestet, accipe: Quos supra atra fletus iā iam lapsura cadenti Imminet. Vbi ubi, pro ubicunq;: ut ut, pro utcunq;: comica quàm oratoria magis. Quin etiam in nominibus id scribendi genus comperitur, ut quisquis, pro quicunque uisitatus: quotquot, pro quocunque: ut Horatius, Quotquot eunt dies. Qualis qualis, pro qualiscunque. Quantus quantus, pro quantuscunque, hæc rariora. Pro præpositio græca & latina est, ante significat: ut, Strabat pro templo. Cicero in Philippicis, Hasta posita pro æde Iouis Statoris. Nec præponuntur solū tem per præpositiones, sed interseruntur apertissimè: ut, Quas ob res, hanc ob causam, iusta de causa, quo in loco, qua de re, quo cum, te propter. Itē sub, ante significat: ut, Postesq; sub ipsos Nitū tur gradibus. &, Sub lucem exportat calathis. Et sub, id est post: ut, Quo deinde sub ipso, Ecce uolat. Procul, & longiorem separationem innuit, & breuiorem: quandoque longè, non nūquā propè significat: sic dicitur, quasi porrò ab oculis, uel præ oculis: uti, Prim^{us} ibi ante oēs
- Georg. 1.**
- Aeneid. 2.**
- Aeneid. 6.**
- Philip. 2.**
- Aeneid. 2.**
- Georg. 3.**
- Aeneid. 5.**
- Aeneid. 3.**
- Aeneid. 11.**
- pro itaque: ut, Proinde oīa magno Ne cessatur bare metu. Propter, ultra frequentem significatio-

cationem prope uel iuxta demonstrat: ut, Propter aquæ riuum. Protinus, a se id uel continuatè demonstrat: ut, Mos erat antiquo in Latio, quem protinus urbes Albanæ coluere. nã cû perpetuus ille mos extiterit in Italia, nulla relinquitur intermissio facta: nã urbes Albanæ deinde eû morè sequentes incoluere. Et protinus demû uel postremò significat: ut, Protinus aërii mellis stillâtia dona, quod ex ultimo Georgicorû cõstat. & protinus ferè ut porrò te nus, logè à finibus: ut, En ipse capellas Protinus æger ago. Item porrò, post longum interuallum. est & aduerbium temporis: ut, Hinc maxima porrò Accepit Roma. Et porrò, certè. Tullius, Nihil porrò tam inhumanum, tam immane, tam ferum, quàm committere ut beneficio, non dicam indignus, sed. uictus esse uideare. Præfractè, durè & inexorabiliter: ut Tullius de Officijs in Catone secundo: Ego etiam cum Catone meo dissensu, nimis mihi uidebatur præfractè, uidebatur ærarium uestigaliaque defendere. Ni pro certè sæpè dicitur. Ac pro quàm: ut, Contrà ac ratus erat: & iuxta pro æquè. quibus sæpè utitur Salustius. Præterea pro postea, ut futurû magis quàm præteritû respiciat: quale est, Multa uolentem Dicere præterea. Præterquâ iunctim, id est nisi, quod sæpè à Livio ponitur cû adiectione quod: nam significat nisi, quod quidam intelligunt pro ultra quod. Dicitur & præter te, & nisi te: qd' idè tamen ualet ultra te, & præter quâ tui, in eodè sensu, sed uariâ cõstructione: ut, Nullû præter te chariorè habeo: &, Nullû præter q' tui* familiaritatis mihi placet.

Virg. Phœn.
Aeneid. 7.

Georg. 4.

Virg. Tityr,
Aeneid. 5.

Pro Plancio.

Aeneid. 4.

Fortè, familiaritas.

Cis

Cis & trans propriè fluminū montiumque nominibus applicatur: ut, Cis Alpes, uel Padum: trans Apenninum uel Rhodanum. Cæsar in suis Commentarijs trans Rhenum dixit: sed huiusmodi, & omnis ferè generis uocabula apud historicos inuenire licet: unde Cisalpina Gallia nominatur. Secundum, præter communem usum: ut, Secundum Platonem, pro iuxta: & post seu secundo loco sæpè ponitur. Circiter, ad tempus: ut, Circiter nonas Maias, ad numerum: ut, Circiter duodecim pedes, talenta, miliaria, ad locum: ut, Circiter agrum Mediolanensem, ad locum & numerum simul: ut, Circiter quintū lapidem Romam appulsus est. En quasi ecce, nunc caccusatio, nunc nominatio iungitur. Ergo, id est propter uel causa: ut, Illius ergo neminus: hoc est, causa mei parentis Anchisæ, uel propter illum, * acuitur in fine. E regione, ex aduerso: quo sermone historici sæpè utuntur. Ex ordine, continuatim, perpetuè, sine intermissione: ut, Septem illum totos perhibet ex ordine menses Fleuisse. Euestigium, confestim, statim subitoque, significat. Econtrariò, idem dici conuenit, sed non econtrà: nam contrà per se satis est. Ex tempore, extra tempus iam dictum, & in medium, quod in commune significat. Ex templo, sermo augurum, qui conspectis auspicijs surgebant ex templo. hæc iam pro aduerbijs existimantur. Ecce cum recto frequentius: ut, Ecce autem gemini à Tenedo. Quod autem apud Terentium, Ecce cum illum Parmenonem dicitur, quasi dici uideatur, ecce eū, ecce illum, rectè putarem, nisi proprium nomē sequeretur: ita cum is & ille pronomina sine demon-

Aeneid. 6.

*Alij circumfle
ti uolunt.*

Georg. 4.

Aeneid. 2.

demonstratiua, sententiæ non cōuenit, ut Parmenonem uelut ignotum demonstramus: sed eum & illum pro ecce illum, hic & illic intelligendum: ut, Ecce hic Parmenonem: supple, uide. Aduerbiū cæterum, frequentius re-ctiusq; ab antiquis pro sed, & uerum positum uideo, quàm ulterius uel præterea: qui sermones eodem sensu, cum eiusdem nominibus, ut cæteri uel cætera conueniunt, utrisq; tamen cæsura & discretionem, sed alijs alio modo demonstrantibus. Quidam cæterum ut ἄλλοι græcè, dictum uolunt, id est, alterum, teste Seruio: * sed cum diphthongum requirat, eiusq; prima producta sit, non immeritò à cædendo magis deriuatum arbitramur, unde cæsura modò diximus. Quin, pro quinimo, hortantis est, uel pro cur: nō ut alijs placet imperitis, sed ferè eiusdem sensus, præsertim cum ab eo sermo incipiat: Quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget usus, Viminibus paras. quod pro pares positum est, & sic tam hortantis quàm imperantis. Itidem si dixeris, Quin uos arma capefcitis pro Republ. pro libertate tuenda. alias pro quod, siue ut non. Terentius, Non dubium quin uxorem nolit filius: & hoc ad primū. Virgilius ad secūdum, Hic tibi nequa moræ fuerint dispendia tanti, * Quin uatem insanam aspicias. Quiane, unam fecerunt antiqui partem, & reuera & certè significat: quale est, Quiane auxilio iuuat antè leuatus. Quianam pro cur: ut, Heu quianam tanti cinxerunt ethera nimbis? Quondam & olim in præterito frequentius, ac longissimo quidem tempore: ut Terentius, Isti fuit generi quondam quæstus,

&c.

* Nō citat Seruio, ut Ceterum à græca uoce ἄλλοι, factū fuisse probet: sed ut ἄλλοι, aliterum latine significare doceat. Is enim libro 11. Aen. super eo uersu, Hetruscique duces. Hetruriam, quasi ἡτρουρία, id est, alterum finem dictam scribit. Nā ἡτρουρία, inquit, est alter, & ἡτρουρία.

Virg. Alex. Andr.

Aeneid. 3. ubi, Quin adeas uatē, tertio uersu lego.

Aeneid. 4.

Aeneid. 5.

- In Catil.* 1. &c. Et Cicero in inuestitiuis, Fuit ista quondam
Virg. Tityr. in Republ. uirtus. De modico, ut: Ite meq; felix
 quondam pecus, ite capellæ. nam si de multo
 tempore sit intelligendum, nō iustē pastor ille
 cōqueretur. Rursus, olim de tēpore multor
Aeneid. 10. ut, Cum fera Carthago Romanis arcibus olim
 Exitium magnū, atq; alpes immitter apertas.
 Et quondam aliquando: ut, Quondam tua di-
 cere facta, quasi aoristice positum in futuro &
Aeneid. 2. in præsenti tempore: ut, Quondam etiam ui-
 ctis redit in præcordia uirtus. Et sic quondam
 pro aliquādo poterit interpretari. Pridē quod
 a prius, & iam pridem in minori tempore signi-
 ficat quā olim uel quondā: inde nuper uel nu-
 perrimē, minoris etiā tēporis quā pridē, qua-
 si paulo antē: dudum uerō, ut in re nouissimē
 acta, propinquioris est temporis: idemq; no-
 uissimē significat, si recens quicquam indica-
 mus, aliās de longissimo quidem tempore de-
 monstratum. Sed ad dudum redeo, cuius tem-
 poris significatio de aliquibus tantum diebus
 uel mensibus, seu etiam exactis annis possit
 intelligi. Exemplum est orationis dispositio,
 quasi proximē, uel proximo loco & tempore
 diceremus. Iam dudum pro nunc uel iam iam:
Virg. Aen. 2. ut, Iam dudum sumite pœnas. nam aliter indi-
 cantis uerbo iungi nō posset. Ceterū de prę-
Aeneid. 4. terito tempore constat satis: ut, At regina gra-
 ui iam dudum saucia cura. cum Æneas excidi-
 um Troiæ memoraret. Sunt qui exponant iā-
 dudum pro multum, superque. Ne aduerbium
 notandum est, affirmantis ne sit, an negantis:
 nam interrogatiuum, ut modō pro an dixi,
 promptius aduertimus: & id quoque cum in-
 terro-

interrogandi figura notabitur, ut cum affirmādi loco sit pro certē, nempe, utiq; sanē, profectō, diphthongo discernatur. nam sic græca dictio est *ai*, nos autem *næ*. Sed quis nunc librarius diphthongorum rationis intelligens est, cum ipsi fallantur librorum autores? Sanē in Terentio cōtingit hoc aduerbiū *næ* pro affirmante sæpē comprehendi, ac utrouis modo ui sententiæ communi loco potissimum: Faciunt *næ* intelligendo, ut nihil intelligant. Tum pro deinde, aduerbium est ordinis, interdum temporis: ut Tum mihi prima* noua uestibat flore iuuetus. Et tum, præterea: ut, Tum flumina mento Principiant senis. Ergo ubi dicitur, Tum demum mouet arma leo, duplici aduerbio tempus indicatur: nam tum pro tūc dixit, & demum pro postremō. Vbi autem cum & tum associantur, ita placet, ut cum ad uerba subiūctionis ac minus intensa, tum uerō indicationis applicetur & intensiora: quale est, Cū multa à nobis de ijs aduerbijs à poëtis exempla sint, tum ab historicis frequentius apponuntur. * Afferant nunc quæcunque uoluerint alij alia auctorum exempla. nam quod disputant à Terentio positum, Cū mihi pauco, tum Antipho me excruciat: dico ipse, tum utrobique debere scribi, non autem cum in prima parte: ideo cum, non tum intelligendum. quod miror, cum multo maius sit ab alio excruiari, quàm ex seipso pauescere, quod fortasse ex re uana contingit. itaque tum in eo loco bis describendum. Quo scribendi genere & Græci sæpē utuntur: *οὐ μὴ, ἢ δὲ*. Quod si eiusmodi oratio sit, ubi

Andr. prolog.

Aeneid. 8.

ubi pro noua, genas, & pro inuentus, iunēta legitur.

Aeneid. 4.

Aeneid. 12.

Hic locus de cum & tum, ualde corruptus est, adeo ut uix certam sententiam liceat elicere.

nam sicuti est, uidetur secus atq; alij præcipere.

ubi prius cūm, deinde tum sequitur, maiorem uim à rerum effectu colligamus: quemadmodum, Cūm istos cominus obruncat, tum illos eminus coniectis telis insequitur. uel, Cūm castra, tela, tormenta disponit, tum militibus imperat corpora sibi curare. maior nempe in his est primo orationis ordine. Cum præterea in alijs partibus orationis subintelligi sepe decet ornatus quàm apponi: quale est, * Oculis cum circumspexit, manu apprehendit, gladio occidit. non, Cum manibus, cum gladio. Contrà, maximè interdum opus est ut apponatur: quales est Salustij de Catone, Non de diuitijs cum diuite, neque de factione cum factioso: sed cū seuero de uirtute, cum modesto de pudore, cū innocente de abstinentia certabat. Quòd si præpositionem abstuleris, eneruem facies orationem. Deniq; nisi frequenti lectione dicendi modus & ordo perdilcatur, nunquam præcepta sufficiant. Sed interea, uti iussistis, propositum urgeamus: seu præcedere solet, siue subsequi. Sic de nec & neq;,, neu, neue, considerandum. An uel aut confunduntur & uel sæpenumero, qualiter græci efferunt. Sin, nunquam præcedit, sed si: deinde sin, quod idem significat ut et si affirmatiuum: non autem pro si nō, ut multi acceperunt. Teretius, Si hoc cæletur, in metu: sin patescet, in probro siem. Per, ualde significat & quàm, sed quàm uehementius est. nam Per cum positiuo, ut, perpulchra dona: Quàm cum superlatiuo ponitur, ut, Quà pulcherrima. Ideoque cum aduerbijs superlatiouis sæpenumero: ut, Cures quàm studiosissimè, quàm diligentissimè. nam quod à Virgilio dicitur,

Cum hic, aduerbium, pro quando, intelligendum est, Alioqui absurdum.

In coniuratione Catil.

Phorm. Act. 5. Scen 4. ubi patet, non patet nunc legitur.

dicatur, Quàm diues niuei pecoris, quâ lactis abundans: putant quidam pro superlatiuis intelligi, alij quâ pro quantû simpliciter accipiendum, sicutâ & quâ relatiuè cōferuntur. Ad hoc quàm pro postquam sæpè construitur: ut, Paucis quàm uenit diebus, quàm nauigauit, ap-
 pulsus est. Idem si pòst addideris interciſe, non minus ornatè consonabit: ut, Pòst paucis quâ uenit diebus. sic enim antiquè cum ablatiuo casu construitur. Deterius ad minus bonum, peius ad maius malum pertinebit. Iuuenalis,
 * Res minor est here, quàm fuit hodie: atq; eadem cras Deteret exigui aliquid. quo satis apparet uelut à terendo, hoc est, minuendo, formari. Quando pro siquidem, seu quandoquidem: * ut, Hæc tibi, fabor enim, quando hæc te cura remordet. &, Quando tot stragis acruos Teucrorum tua dextra dedit. ac Suetonius de Vespasiani filijs, Quando utriq; imperauerunt. Semel, citò, confestim: ut, Qui ne quid tale uideret, procubuit moriens, & humum semel ore momordit. Postridie, est postero die, non post tres dies: ita ut secundo, non tertio die sit intelligendum. nam licet in quibusdam Cæsaris Commentariorum exemplaribus circa principia de bello Gallico, pro tertio die paedagogico more explicatum appareat. Glosula quidem fuit alicuius ignorantis seu circumscriptio, pòst à rudibus quoq; librarijs auctoris texturæ conferta. nam quid Cæsarem oportuit eius sermonis disputationem gestis suis inferere, apud omnes & quidem ea tempestate notissimi, cui non de uocabulorum proprietatibus, uti nūc facimus, sed de Galliârû a-

Alexi.

Satyr. 3. sic habet: Spes hodie minor est here quàm fuit: atq; eadem cras Deteret exiguis aliquid.

Aeneid. 1. legitur, Hic tibi, &c.

Aeneid. 12.

Aeneid. 11.

tionibus scribendum erat? At enim ex ijs magis, quæ antè dicta erunt, facile dijudices, quo temporis ordine postridie sit accipiendum. est igitur in usu postridie & pridie, alterum alterius cōtrariū. nam pridie, est de die ante certum diē: postridie, de die post diem: exceptis præsentī die, hesterno & crastino, pro quibus aduerbia sunt hodie, heri, cras. Postridie & pridie tam de præterito tempore quàm futuro pro orationis dispositione significat. De præterito &

Andria. de postridie: Postridie Chremes ad me uenit. nempe postero seu sequenti die, quàm ea acta fuerant, de quibus Simo cum Solia profectus est. ut si dixero, Calendis Iunijs cum Ferrariā accessero, postridie puto Venetias me nauigaturum: hoc est, sequenti die. Idem de pridie: ut, Pridie quàm Romam ueneram, mihi agendum erat: hoc est, priori die. &, Pridie quàm Romā accessi, equum emi. Perendie autem pro post cras accipi solet, rarè tamen utimur. Et his etiā rarius, ut nudius tertius pro tertio abhinc dies nudius quartus, pro quarto die: & alia pauca quæ huiusmodi reperiuntur. Sed quoniam de temporum ordine pro antiquorum more disputamus, hæc insuper temporalis computatio non negligenda, quando & præsens uocat tempus, & plurimum in epistolarum missionibus necessaria cognitu est, qua etiam Curtius utitur in Alexandrinæ uoletudinis descriptione: quo satis constat, antiquos populari colloquio dies quotidianos per nonarum, iduum & calendarum notationem appellasse: quorū qui festi profectique fuissent, apud Ouidium in Fastis cognoscitur: nostros autem deinceps ad

ad planetarum cōtrarium ordinem distinxisse, ut solari qui lucidior est, non Saturnino qui altior, dominatum ferremus. Est autem ratio cognitu facillima de nonis scilicet, idibus & calendis. Cognitis igitur quatuor mensibus, qui sex nonas accipiunt, Martio, Maio, Iulio & Octobri (nam pro Iulio Quintilem antiqui dixere) reliquis autem octo mensibus quatuor duntaxat nonas habentibus, omnibus pariter idus octo designamus. Primus dies mensis calendis in septimo casu cognomen accepit, scilicet quod in eo tanquam prima calendarum die constituitur. sic de nonis & idibus dicimus. Igitur reliqui dies transactis idibus in accusandi casu calendas inscribuntur, utpote tertio uel quarto die, in quo sumus ad calend. usq; mensis sequentis: cæterum ordine retrogrado seu preposito numeratur. Exemplum est, quo sit cognitu facilius. Primus dies Ianuarij, qui unū & tringenta dies habet, calend. Ianuarij nominatur: sic de reliquis mensibus calend. Februarij, Martij, Aprilis. Seu in generandi casu, Ianuarij, Februarij. Secundus autem dies Ianuarij, quarto nonas Ianuarias: tertius, tertio nonas Ianuarias: quartus, pridie nonas Ianuarias: quintus, non primo, sed nonis Ianuarij nominatur: sextus, octauo idus Ianuarij: septimus, septimo idus Ianuarij: octauus, sexto idus Ianuarij: nonus, quinto idus Ianuarij: decimus, quarto idus Ianuarij: undecimus, tertio idus Ianuarij: duodecimus, pridie idus Ianuarij: tertius decimus, idibus Ianuarij appellatur: quartus decimus, decimo octauo calendas Februarias designatur (quippe tot dies ab idibus Ianuarij ad cal.

Februarias intercedunt) quintus decimus, de-
 cimo septimo cal. Februarij: sextus decimus, se-
 xtodecimo cal. Februarij: septimus decimus,
 decimo quinto calen. Februarij: octauus deci-
 mus, decimo quarto cal. Februarij: decimus no-
 nus, tertio decimo cal. Februa. uigesimus dies,
 duodecimo cal. Februa. uigesimus primus, un-
 decimo cal. Februa. uigesimus secundus, x. ca-
 lend. Februa. uigesimus tertius, i x. cal. Febru-
 uigesimus quartus, octauo cal. Februa. uiges-
 imus quintus, vii. uigesimus sextus, vi. ui-
 gesimus septimus, quinto: uigesimus octauus,
 iiii. uigesimus nonus, iii. trigessimus, ii. tri-
 gesimus primus, siue unus & trigessimus, siue
 ultimus dies Ianua. pridie calendas Februarias
 appellatur. Dies autem sequens, qui primus est
 Februarij, itidem calendis Februarijs uel Februa-
 rij appellatur, ut dictum est. Cum uero aliquan-
 do dicatur, duo de uiginti, duo uel uno de tri-
 ginta, decem & octo significat: uicissim in cæ-
 teris detrahendo, ut libet ante denarium nume-
 rum. Hæc de temporum enumeratione satis,
 ad cætera prosequar in aduerbijs, ut memini,
 castiganda: in quibus sanè est aliquando certè
 muliebres literas peruertere seu commutare, ut
 eximplò pro eo quod dici debeat, extrèplò. cu-
 ius sermonis significatione paulo antè distin-
 ximus: & rimpòra, pro temporibus capitis. Pe-
 dedentim pro pedetentim, saltim pro saltem.
 Nam non saltim & tentim ex eo genere sunt,
 ut passim, cæsim, punctim, quibus sermonibus
 sæpè historici utuntur: item ut examussim pro
 amussim, tametsi in Aulo Gellio legitur, nescio
 qua potiori ratione examussim antiquissimè
 dici.

dici. nomē mihi uidetur esse, non aduerbium,
 quamuis ut adverbiali modo accipiatur. dici-
 tur enim amussis regula quædam, seu lineā fa-
 brilis & angularis, qua præsertim lapidæ u-
 tuntur (unde lapidicina, nō peruersis literis la-
 pidicina) in quadratura saxorum examināda.
 Eadem ratione ex unguem, nō ad unguem di-
 citur, à statuarijs seu marmorarijs nomen as-
 sumptum: unde cum accusandi casu exprimē,
 & nomen sit, ut amussis, nō aduerbium, quam-
 uis nulla ratio præstare uideatur, multisq; ab-
 surdum & absonum sit. Proferuntur quōque
 pueriliter lex Musaica, & opus Musaicum: sicut
 gerenale dicunt, pro generale. Sanē si à Moyse
 uocabulū deriuetur, eius mysterij autore, qua-
 re nō aptius lex Moysaca, seu Mosacea aut Mo-
 sea, uel Moyseia, dicitur? nam à Musis certē nō
 procedit, cuius uocis deriuatio est musicus: ut
 Terētijs, Fac periculum in palæstra, fac in mu-
 sicis. Quid aut̃ plura? Scio plerosq; errores pro-
 prios, sed nequicquā Horatiana sententia pro
 regentes: ut, Multa renascentur, quæ iam ceci-
 dere: cadentq; Quæ nunc sunt in honore uoca-
 bula, si uolet usus, Quem penes arbitriū, * uis
 est, & norma loquendi. nempelætatur Hora-
 tius, seu magis consolatur, quod aliquando ex
 lectione ueterum quædam uocabula id tem-
 poris labentia renascentur, nos ad uocabulo-
 rum nouitatē inuitans: quæ sanē protinus re-
 lata sunt per Virgilium & Liuium, atq; aliorū
 eius æui scriptorū elegantioris styli monumē-
 ta. Quod si per locutionis bonæ inuersionem,
 nouorumq; sermonū interpositionem doctio-
 res habendi sumus, nimirū quo magis peruer-

In poetica.

Legitur etiam

ius est.

sa nouaq; auditu conuerterentur, eo scientiores existimâdos nos putabimus, quod falsum est. ergo multa renascentur, per eruditorum nēpe successionem, quibus uetera magis, magisque propria quàm noua plebeiaque conueniunt, quæ iam cecidere ex stultorum, inquam, imperitia, cadentq; quæ nunc sunt in honore uocabula apud plebeios. namq; à politia literaria remotissimi, quorum usus reprehendendus est, siquid de latinis dixere uocabulis, tanquam turpia cadent, quamuis sint in honore apud imperitos. Bene quidem factum ob doctorum omnium castigationem, indociliumq; repulsionem. nam ita quotidiano usu experimur ignorantiam pædagogorum esse multijugam, qui bona deprauent: rursus bonorum superueniente flagello demum repugnare solitam, in quos potius Horatianū illud quadrat: Scribā licenter, an omnes uisuros peccata mea putem? Quamobrem & hæc & huiusmodi ferè sunt ineptiæ, ineptiarumq; causæ, ò præstantissimi uiri, quibus ita consulendum, breui clausula iudicamus, si quàm diligentissimè pensabitur, ne quis proferatur sermo, quem non ex Marone Ciceroneis, aut antiquo certè præstantique auctore, & non ex quolibet libro uel magistro didicerimus.

DE LATINAE LINGVÆ FACIL-
tate, per eundem Veronensem, ac de his sermonibus homonymis, seu æquiuecis cōmendatio: qui apud Virgiliū præcipue & elegantissime scribuntur, nō unam tantū, ut est in synonymis, sed alias insuper significationes habent opportunas.

Pars XXX.

Ita

ITa cum eriduana tandem uocabulorum cōtentione quicuiſſent, ac Veronenſi pro ſe quiſq; gratias agerent, faterenturq; multis ſeſe erratis repurgatos, iucundior ipſe ſubiecit: Quid ſi uobis, ō fidiffimi, tanquam extirpatis, ut dicitis, erroribus nouam inſuper ſalutaremq; cōſitionem iniecerō? neq; enim ſatis eſt agrum nocentibus herbis expurgaſſe, niſi frugiſeras atq; ſalutares ſtudioſius excolueris, aliaq; ab integro, ubi rariora ſunt, ſemina plantariaq; ſufficiantur. Hic Ioannes ſenior, horroſū & amœnitatis ſolertiſſimus: * Quod nam agri culturæ nouum genus effingis, ō Guarine? aut quam nobis iterum ſœcundam ſegetem polliceris? an & alia rurfus alijs modis caſtiganda permutādaq; uidetur? nam cum modò improprie dicta copioſius monſtrares, utiliora pariter adiecisti, quæ eorum locis imponeremus: quippe qui nouam, & ex ueterum tamen conſuetudine loquendi peritiā ſaluberrimā, & ut ais, inſitionem edocueris, id certè ſcio, quæcunq; nobis perinde ac diſcipuliſ tuis aperturus es, cognitu fore perutilia. Tum Guarinus, honeſtiſ & ipſe ſalibus æquè iucundus & gratus: Non id eſt conſilium meum, inquit, & qui dem improprietati ſermonum ſatis dedimus tēporis: ſed cum plurimos in oratione ſermones ſingulis duntaxat ſignificationibus exponi intenderem, miſertum eſt tantæ in ſcriptoribus non inopiæ dicendi, ſed ignorationis, ut ſiquid boni ſecū habeant, alia ex bonis meliora reddi poſſe nō aduerterent, ſed quod futurum eſſet commodum, ad iaſturam magis attraherent. Eſt enim ſœcundiſſimus

*Cultor, aut ali
quid ſimile
deſſe uidetur.*

idem ac elegantissimus latinæ locutionis campus, si ea ipsa suis, ut quæq; locis expediat, quâ diligentissimè perfruamur, ipsis innitendo uocabulis: quorû si uim naturamq; quemadmodum in terra uel arboribus noscerent, uberiores profectò nostri fruges exciperent. Enim uero ignaui est agricolæ ignorare, quòd sibi parum incumbit fœnus, si alendi laborem & industriam non effugerit. Itaq; ut ex fertili planta, diligenter cõsita circumcisaq;, plenissimos & iucundissimos fructus elicimus: siue ut ex laborati fundi solerti fatigatione iisdem sæpè locis, ac eodem anno uaria nonnunquam frumenta, leguminaue percipiuntur: sic ex linguæ nostræ sermonibus, tamerû pauciores quàm in græca uideantur, ita effingi conficiq; facillimum, ut ad eandem dicendi copiam, sicut in græcis, eundemq; expolitionis ornatum, accõmodentur. Nam quid dixerim de Tullianis in elocutione præceptionibus, ipsisq; præsertim uerborum & sententiarû exornamentis? Quid de Quintiliani institutionibus, eiusdemq; artificio declamatorio? Multa superq; sunt ad elocutionis præceptione instruendam. Tunc Ioânes, Nimirum te nunc uideor intelligere quòd tendas: nempe ut tanta sermonum uarietate, qua latinorum abundat sermo, in quo genere synonyma sunt, sic & copiose & ornate simul perfruamur, quemadmodum in arboribus ægroq; nuper indicasti, quo diuersa magis & ueriora poma capiamus. At Veronensis: Nec id quidem per Deum meditabar, neq; synonymorû artem incuso, quo minus eo genere uos uteremini. In qua re consulo potius, ut habitare operum

operum familiaritate, quod meo synonymorum libello continetur, uos ipsi elaboretis. nā nisi frequenti librorum usu dicendi facultatē consequamini, parum admodum ea quasi magistrorum ludi pharmaca profutura censeo. Quinimō si sententia mea dicenda, non uidentur eiusmodi praecepta, quāuis Ciceronis nonnulla esse possint, ex eo penitus prodijisse. Est uerō cuiuslibet auctoris inuentum. At contrarium nunc ego considero, ut cum de synonymis ab alio commentum sit idem significantibus, à me nunc de homonymis seu æquiuocis differendum, quæ diuersa significant. in illis siquidem de uarijs sermonibus ad simplicē sensum tendentibus, hisce autem de singulis dictionibus uarias significationes importantibus, ac de Virgilianis potissimum enarrabitur: tanquam in resonante cithara paucarum licet fidium, infinitas tamen uocum consonantias optimus modulator exquirat. Quod elocutionis artificium non minus utile uestre politiae literariae necessarium arbitror, quàm synonymorum, quæ Ciceronis esse prædicantur. Quamquam & in superiori nominum, uerborū, aduerbiorumq; tripartita disputatione, nonnulla huius generis attigisse memini: sed maiora restiterūt explicanda. Hic cum omnes auidissimi me rogarent, ut doctrinae suae propositū insequeretur, sic orsus est, Sequar igitur, ut iubetis: ac seruato nunc saltem in primis literis ordine, simul de uarijs orationis partibus nunc ubiq; frequentioris usus significatione repetita disputabo.

QVARTI LIBRI DE POLITIA LITERARIA PRO LOGVS, IN QVO DESVM

*mi Pontificis Pij Secundi laudibus, ac de eius pro
fectione contra Barbaros infideles
exoptatissima.*

PARS XXXI.

*Porte, sub fas
scione.*

LIBET hic refectionis
gratia considerare præ
sentis operis quarti libri
institutionē, pijsime Pa
ter, tanquam * sub fœsis
onere carpenti uiam (nā
quæ dulcior ex labore
meo quies?) apud tuam,

licet absentem, interquiescendo sanctitatem
loqui. Equidem tantum mihi uel gloriæ uel
fructus hoc in scribendo opere peruenturum
est, quantum in legendo tibi delectationis.
Quanquam, ut spero, dabitur aliquando illius
omnipotentis gratia, cuius uicem in terris ex
erces, ut præsens præsentem iterum intueri
possim. Memini siquidem ante istā adeptam
desuper felicitatem, te Mediolani in patria co
rā aspexisse, cum defuncto nouissimè Philip
po Maria Insubrium duce, inter maximi impe
ratoris nostri legatos insignis orator aduenis
ses. Aderat & Ioannes Horrolandus ex nobi
li Romanorum genere, olim summi pontifi
cis Martini quinti proximus conubernalis,
quo cum salutandi gratia comitatus accesser
am.

ram. Is mihi sæpenumero antea de egregijs moribus tuis multa, de poësis oratoriæq; præstátia memorauit. Quibus rebus euestigiò mihi mens iuuenili ardebat amore compellare uirû, & dextræ iungere dextram. Iam tum eû librum, quem de religionibus & ceremonijs adolescens, quàm uetustissimo potui stylo descripseram, tibi legendum obtuli. perlegisti, censuisti, reddidisti, humanè, seuerè, liberaliter. Accedebant præterea de te talem uirum, tantis uirtutibus præditum, ut secundum faciem tuam, quod difficile cognitu est, in omni hominum genere rectè de ingenio tuo iudicare possemus: oris scilicet macilenti iucunditas quædam, auctoritas uel potius philosophica, uisus, oculorumque benignitas, moderata sermocinatio, omnia denique perito oratore, grauique poëta dignissima, ut etiam qui te tacentem aspicerent, eundem non indisertum esse faterentur. Ex eo enim tempore effectum est, ut miram in te esse sanctitatem autumare: sed cuiusmodi ueteres illi grauissimi haberi so-
lerent, mox omnipotens Dominus potentia suæ brachio diuinam apparere uoluit. Simul
ut alia opera mea legenda conscriberem, si quæ
tâto uiro digna facere potuisssem, feci subinde:
sed in carmine pentametro, uti de matronali
œconomico libros quinque, ac nouissimè de ui-
ta & morte diui Caroli, Hispani principis, Vir-
gilianâ panegyrim heroicè: sed alijs ex nostro
grege principibus uisitanda quæ sint. Hoc aut
opus de Politia literaria, cû arbitrarer nõ mi-
nus benignitati tuæ q̃ omni hominum gene-
ri literarum studio dignè conuenire, eidem
liben-

*Autoris opus
de religionibus.*

*Opera sua re-
censet autor.*

libenter inscripsi. cumque in medio cursu describerem, multorum rumoribus auditum est, te proprio corpore tanquam Christiani belli propugnaculo contra Barbarorum immanitatem iter expedire. magnificum, diuinum, nouum facinus. Quod si iam ingressus es, Deum omnes precamur, ut hoc pijsimo bello coniecto in hostium iaculo, fixoque crucifero vexillo, auspicio ductusque felicitatis tue gloriosam uictoriam sentiamus. Si ne adhuc quidem processeris, suppliciter tamen eundem imploramus, pro cuius summa gloria clementia tua iustissima suscepit arma, ut proposita expeditio ad tue in primis auspicationis, & omniū Christianorum uota felicissimè conficiatur, ut simul cum poetica ex Virgilianis Bucolicis prophetia cantemus: Magnus ab integro seclorū nascitur ordo. Quam de beatitudine tua Sibyllinam uaticinationem ecce Veronenfis orator expediturus accedit.

DE SIMPLICIBVS VOCABV-
lis seu homonymis, ab eodem Veronense, uaria significan-
tibus, ac primò ab Alpha per literarum ordinem.
Pars XXXII.

De Pollione.

forte, qui Do-
mini natiuitas
te floruerit.

AB integro, est denud, ut sit unus sermo aduerbiali more compositus: ut Virgilius, Magnus ab integro seclorum nascitur ordo: cū de Sibyllina uaticinatione cantaret. in quo carmine nonnulli poetam uolūt, *qui demum natiuitate floruerit, tanquam aliter Platonem diuinorū uatū prophetias non ignorasse, etiam asserente Hieronymo.

Abdi-

Abdicare propriè contradicere, irritumq; facere, quod antea conuento, seu iureiurando ratum sanctumq; uidebatur. Inde abdicatus, ut periuratus. Quibusdam placet, ut sit à domo familiæq; remouere, Terentianum adducentibus argumētum: ut, Generum abdicat. quem locum tamen si rectè perspicias, à promissionis uel iuramenti religione concepta, non alienum esse senties Chremetem sponsioni magis de filia contradicentem, quàm ut generum ex hæredare posset, quod inter patrem & filium rectius conuenit.

Andr. prolog.

Accipio, tracto, *cōuiuo, pascō: ut, Illos porticibus rex accipiebat in amplis. nam additum est: Libabāt pocula Bacchi. Terētius: Nemo hominē accipit melius prorsus, nemo prolixius.

Acneid. 3.

Eunuch.

Achelous apud ueteres poëtice pro qualibet aqua, sicut Auster & Zephyrus pro quolibet uento: ut, Poculaque inuentis Acheloia miscuit unis.

Georg. 1.

Accincti, instructi, parati: contrà discincti, soluti mente, & stulti: ideoq; apud Terentiū callidus parasitus Accingar, dixit.

Acerbum & acerbitas, præter immaturitatem, asperum, difficile, durum, amarum, immitte, intractabile, inexorabile. Cicero, ut, Vitam mihi acerbam putem. nec non exacerbare pro irritare est, & commouere uehementius.

Lib. 1. famil. 22. pist. 1.

Acurus & acuitas non longè à sagacitate & strenuitate, uel alacritate differunt, de quibus suprà in nominibus. nam græcè ἀκὺς & ἀκὺς, unde ἀκὺς ex eo nomine, & ἀκὺς, funis, quod sit ut acurus funis. luncus est propriè marinus, fluuiialibus præstantior.

Addu-

Georg. 3. ubi Adduco, contraho: ut, Omnibus aucta sitis
aucta sitis legis miseros adduxerat artus. inde cicatrix obdu-
tur. sta uel deducta.

Virg. Pharm. Adoleo, incendo: ut, Verbenasq; adole pin-
 gues. Et adoleasco, incendor: ut, Panchæis ado-

*Georg. 4.*lescunt ignibus aræ. nec longè tamen à flam-
 marum incremento, & quasi mastandi uerbo
 differt, quod est magis augere, unde mastatio,
 & maste puer. Inde adolefcentia, & inoleseo:

Georg. 2. ut, V doq; docent inolefcere libro.

Admitto, pecco, sicut committo. ergo & ad-
 missa sicut cõmissa, pro peccatis posita, nec mi-
 nus politè pro concedere.

Georg. 4. Affecto, intèdo: ut, Viamq; affectat olympo.

Agmen sua uoce satis ab agendo cognosci-
 tur, nec de hominibus solum, uerum etiam mu-

*Aeneid. 1.*tis & inanimatis: ut, Longū per ualles pascitur

*Georg. 3.*agmen. Idem poëta, Extremæq; agmina cau-
 dæ, pro serpente posuit. Et undarum agmina
 dicuntur: ergo & pro multitudine, & tam iner-

*Aeneid. 2.*ut, Illi agmine certo Laocoonta petunt: cum
 duo tantum essent dracones. Proinde non so-
 lum agmen, dum exercitus est in itinere, sed e-

*Georg. 3.*tiam stans ac pugnae paratus. Idem, Antex-
 pectatum positis stat in agmine castris. ideo-
 que quadrato agmine dici solet. Quàm mise-
 re igitur latina lingua frui uidentur in suis uo-
 cabulorum expositionibus, tantummodo a-
 gmen intelligendum docentes, cum exerci-
 tus iter agit.

Aeneid. 4. Agere præterea urgere, persequi, infestare,
*Aeneid. 1.*festinare: ut, Pastor agens telis. Et tenere, tra-

ctare, regere: ut, Tros, Tyrius uo mihi nullo di
 scri-

scrimine agetur. nam de Didone dixerat, Partibus æquabat iustis, aut sorte trahebat.

Agnus, purus, mundus, castus, & ut uulgo ferunt, uirgineus: unde offerri putauerūt ex eo puram hostiam & mundam. nam qui agnū dici uolūt ab agnoscendo matris uocem in multo grege, superfluum est, cum id omnium ferē sit animalium: potius quidem agnus, quasi græcè *ἀγνός*, id est, castus.

Altus interdum pro magno: & altitudo, magnanimitas, uel mentis excellentia: ut, Faciat sic altus Apollo. Et altum tam ex profundo quàm edito loco dignoscitur. *Aeneid. 10.*

Ambrosia, diuinitas uel immortalitas est, græcè ferè ut *ἀμβροσία*: quo uocabulo Homerus & Virgilius utuntur præter herbæ uel graminis appellationē. ut, Ambrosiæq; comæ diuinum uertice odorem spirauere. Sicq; epitheton Ambrosiæ comæ: non autem odore ambrosiæ pro genitiuo eo loco suscipiendum. *Aeneid. 1.*

Amarus, nocens, infensus, etiam crudelis, si quid barbaro Mezentio credimus, qui Æneam amarum appellat: ut, Hostis amare, quid increpitas? *Aeneid. 10.*

Ambire, ad loca, & orationem, & homines pertinet. ergo sustinere, circuire, differre, amplecti, tempus terere: ut, Cōubijs ambire Latium. Terentius: Nisi amicos senis oras, ambis. Cuius uerbi ratione dignoscitur, ambages locorū pariter dici circuitus. Pomponius Melas inter optimos scriptores post Basilicum, inquit, Ionia aliquot se ambagibus insinuat. *Aeneid. 7.*
Lib. 3. cap. 17. ubi, sinuat, nō insinuat.

Amor, & amores, & amare, ac diligere cum diligētia & amicitia quid significet, & quantū inter

Lib. 3. inter se differant, nuper uobis demonstrauī.

Andr. Act. 4. Amoliri, ut demoliri est: sed hoc alterum ad
Scen. 2. molem deiiciendam accommodari. Nam cum Terentius dicat, Proinde hinc uos amolī

Apud Nonium mini, non eo tantum dictum apparet, uti discē
Marcellum. dant, sed ut quasi molem de se ipsis & impedī
 mentum procul amouerent. Sisenna, nō igno-
 bilis historicus, Impedimentum omne de cun-
 ctis itineribus amoliuntur, dixit. ergo tam ad
 homines amoliri, quā insensata refertur: nec
 Terentianæ sententiæ Maro dissentit, Disce-
 dam, explebo numerum: quo magis apparet
 Deiphobum à Sibylla Æneaq; procul amoue-
 ri, quā umbrarum cœtus explere.

Animus, de quo nomine pridem attigimus,
 rationalis est, per quem sapimus, quo cum ira-
 scimur, cupimus: & cum ad intensiorem incli-
 nat cordis tumefactionem, in plurali præcipuē
Aeneid. 12. numero ponitur, nec à bestiis abhorret. Ideoq;
 scienter poëta de Turno: Vltrò implacabilis
 ardet, Attollitq; animos, Pœnorum qualis in
 aruis leo. ecce mixtim & mirè de fera homine
 que monstratum. Hinc animosus & animosita-
 tas ad ferociam animi pertinent: nam magna-
 nimitas, seu animi magnitudo, nihil habent ui-
 tij, teste etiam Homero, qui μεγαθυρος illos he-
 roas appellat: hoc est, magnanimos, non ut ma-
 gna furentes. Quippe & animos & animas i-
Aeneid. 1. deo sæpè à uēto significari poëta demonstrat,
 quem Græci αἷμα dicūt: ut, Mollitq; animos,
 & temperat iras. mirè simul utrunque, tum de
Aeneid. 8. uentis præcipuē: ut illud, Quantum ignes ani-
 mæque ualent: cum de follium inflatione tra-
 ctaret. Ergo anima pro spiritu certè à Plinio
 maiore

maiore dicitur: ahimæ leonis uirus esse graue, De nat. hist.
 urfi pestilentem. Idemque elephantorū ani- lib. 11. cap. 33.
 ma serpentes extrahit, ceruorum urit. Cæte-
 rum ex anima uita est, unde & animal: de qua
 Satyricus, Summum crede nefas, animam præ
 ferre pudori: hoc est, uitam, seu quæque sepa-
 ratim amantes: cuiusmodi uiuentes, Trahit
 sua quenque uoluptas: & defuncti, Quisque
 suos parimur manes: seu simul & uicissim. ut,
 Spiritus intus alit, totamque infusa per artus Aeneid. 6.
 Mens agitat molem, & magno se corpore mi-
 fcer. Nec non animus pro uoluntate positus:
 ut, Mala mens, malus animus. Terent. Andr.

Antiquus, nobilis, uenerabilis, bonus etiâ: Act. 1. Scen. 1.
 unde tractum est aduerbium antiquius, quod
 sit potius uel melius: ut, Terra antiqua, potens Aeneid. 1.
 armis, atque ubere glebæ. & antiquius, carius:
 antiquitas, caritas. * Salustius: Tantū antiqui- Salustius teste
 tatis curæq; maioribus pro Italica gente fuit. Seruio Georg.
 nam hic antiquitatis, si ut uetustatis accipitur, 1. eo uersu, An-
 nihil sonat cum maioribus in sententia. Et Tul- tiquasq; do-
 lius ad Herennium, Salus antiquior est militū mos animi.
 quàm impedimentorum. ipsa uerò Caritas à
 nobis dicitur sine aspiratione describenda, nō
 ut charitas à græcis *χάρις*, quæ gratiam signifi-
 cat: unde Eucharistia, qua charissimum fratrē
 & charos parentes appellamus: hoc est, à cha-
 ritate seu carendo, quamuis hoc corrigiatur, il-
 lud producat. Rursus antiquitas, nobilitas
 est, ut generis, uel principis: alioquin ad malū
 inclinans, ut in nominibus de nobili tractatū
 est. Item antiquare, abolere, & ad statum pri-
 stinum reuocare.

Anser poëta, qui Antonij laudes describēs,
 u à Ci-

à Cicerone ioco notatus est in Philippicis : ut,
Ex agro Phalerno depellantur anseres. quem
scilicet anserem donauit Antonius. cui pariter
Virgilius alludit : * ut , Argutos strepere inter
anser olores.

Philip. 13.
In Mœri legi-
tur , Argutos
interstrepere
anser olores.

Georg. 3. Antexpectatum nunc sit aduerbium , & u-
nus sermo, dépra prima, è more græco, quod
significat antequam expectetur : ut, Antexpe-

Aeneid. 7. Statum positus stat in agmine castris.
Anceps utrinq; nocet, acutū, ut ensis uel bi-
pennis. Virgilius, Sed ferro ancipiti decernūt.
nā licet anceps seorsum dubitādi sit, ut in re an-
cipiti, id est dubia, nō id tamē poëta cōposuit,
uti de uite mortisq; discrimine dubitandū: sed
planè de multorū utrinq; cēdibus agi uidere.

Anni distin-
ctio.

Annum quadrifariam ueteres intellexerūt:
lunarem, x x x. dierum: solare, ut in commu-
ni usu est, duodecim mensium: tertium, ma-
gnū, omnibus planetis in eundem locum re-
currentibus, cum erratione Saturni tardius ex-
rantis annorum triginta numerum explet. ac
secundum Atheniensium & Græcorum quos-
dam philosophos pro cōpletis duodecim mi-
libus noningentis, & quinquaginta quatuor
solaribus, cum scilicet tempora hyemis, æsta-
tisq; murata uice cōstiterint. Quod & plerofq;
Ægyptiorum credidisse auctor est Herodo-
tus, iam ter ita temporibus suis contigisse: &
ætatem ueteres triginta annorum Saturnique
erratione terminarunt, cuiusmodi Nestori ter-
tiam ætatem, hoc est, annos circiter nonagin-
ta, assignarunt.

Ardere, sicut de ardenti in nominibus di-
ctum, igneam uim mentis significat, contrariū
segni-

segnitiei & tarditati. Cæterum ardere transi-
uè quoque in oratione agnoscitur, non solum
pro græcorum more: aut patheticè, ut, Cory- *Virg. Alexi.*
don ardebat Alexin.

Argentarius, & pro *argentifice, seu artifice, *Argentificè di-*
qui argyros copos græcè, hoc est, argentum in- *xit, ut aurificè*
spiciens: & pro numulario, hoc est trapezita, *dicimus.*
Plautus accepit: & hoc quoq; à græca mensa,
uti uulgò bancharium appellant, pecuniæ tra-
standæ magistrum.

Aassignare, consignare & obsignare, sicut an-
nuli signo epistolam, arcam, tumulum, domû;
eiusq; generis res alicui obsignari uel signari
dicuntur. Aassignare quoq; est dimittere uel re-
linquere: ut, Aassignato hoc mihi, siue hunc la-
borem, hoc opus, hanc curam mihi relinqui-
to. Idem est ut imputare: uti, Consilium meum
ne aspernaberis, siquid mali accider, mihi assi-
gnato. At resignare tanquam recludere, quem
admodum epistolam clausam, uel signatam ar-
cam aperire: & resignare, sua alicui restituere,
secundum Horatium: ut, Resigno quæ dedit. *Lib. 3. carm.*

Auster pro uento quolibet, tam oratoriè q̃ *Ode 29.*
poëticè. nam Virgilium metri necessitas non *Aeneid. 3.*
prohibuit, quo minus diceret, Et lenis crepi-
tans uocat Euris in altum: Æneam scilicet, cui
ex Thracia per Europæ medium adnauiganti
ab Oriente uentus ille fuerat, non Auster uti-
lior: unde pariter, Et terruit Auster euntes: qui *Aeneid. 2.*
græcis ex Phrygia nauigantibus nō poterat ef-
ficcōtrarius, sed Boreas magis uel Zephyrus.
Quo magis illud poëticè dictū est, Vela secun- *Aeneid. 1.*
di intendūt Zephyri: cōtrario flatu in Italiam
nauigando, cum meridionalis uel ab Oriente
uentus

uentus debuerit esse propicius: nisi dicamus, Zephyros in oratione solere confundi, præsertim exclamatoria: tum enim aduersam secundam ue aëris uel maris tempestatem irati uel læti fuisse demonstramus. nam paulo ante Palinurus, ut in re necessaria, gnarus gubernator dixit, Et uespere ab atro Consurgunt uenti, atque in nubem cogitur aër: contrarij, scilicet ab Africa in Siciliam properantibus.

Æneid. 5.

Æneid. 1.
Fortè, in imū,
uel in humum:
nam oculorum
aciē intelligit.

Auersus nō solum intuitu, uerū & animo iratus: ut, Diua solo fixos oculos auersa tenebat. nam * in unam aciem inclinare, non sola est mentis auersæ demonstratio, quod uirgines præcipuè decet: sed cum oculos deiecta consisteret, simul uoluntatis auersionem, hoc est, iracūdiam fatebatur. Cui & illud eiusdem

Æneid. 4.

poëtæ responder: Talia dicentem iam dudum auersa tueretur. quippe quæ non oculis inflexis, sed circumuolutis & fœmineis in Æneam uiolentius aciem intendebat.

Æneid. 9.

Aula, atrium frequentius & recta principū, sed pro ciuili nonnunquam domo. Nos literā c proposuimus: ut, Cum fremit ad cāulas. nam græcè αὐλὴ tibiā etiam significat, qua concinnant tubicines.

Æneid. 6.

Aura, splendor: unde aurum, & popularis fauor. ergo & simul pulcherrimè texta discoloria dicunt: unde, Auri per ramos aura refulsit.

Auspiciū, potestas: ut, Paribusq; regamus auspicijs. Inde ductu auspicioque sæpè a ueteribus dicitur: ab eo namque, quod sequitur in comitijs, ab iisdem auspicijs creari solitum, licet tamen non pari tempore crearētur. Quippe cum parem haberent potestātē honoremq; pro-

propter eadem auspicia, uel consules pares habiri: tametsi necesse foret ut prior unus crearetur, alter sibi mox adiungeretur. De auguro & auguror alias audistis, & pro die presenti satis dictum uobis in statione mea: cætera Leonelli principis custodię assigno. ita cum Guarinus postridie * diuertisset, institutum ordinem sequutus est. *forte, reuertisset.*

DE VOCABVLIS A LITERA B. Pars XXXII.

Bacca omnium pomorū agrestium incul-
torum. Virgilius: Victum infelicem bac-
cas, lapidolaq; corna Dant rami, in quibus & pruna, coryli mēspilaq; præcipuę, & bac-
cis oleaster amaris, & oliuę numerantur. Sed
& laureę baccæ magna dignitate memorabiles. Sunt & baccæ lapilli preciosi, margaritę & uniones: ut, Colloq; monile Baccatū. & Baccatamq; iugis Naxon. quasi lapillis, ut quidā uolunt, aut pomis insignitam procul intuentibus, quod ipse locus pomis certē refertus haberetur. Quidam quod nocturnis ad Bacchū sacris olim celebrandis confluebatur, cum h aspiratione scribendum esse existimarunt.

Baiulus non ineptū est uocabulum, nec Baiulo, scilicet à baiulandi mysterio. Apud Hispanos certē nomē est insigne magistratus, cuius est ciuitatem armis tegere, hostem finibus arcere, in periculis pro cōmuni salute præstō esse, deniq; uicem regis gerere. Apud nos in muliebri ferē uiliq; officio permansit, aut certē priuato, eorum & earum, qui alienos liberos

nutriunt. Cicero quoq; in Paradoxis baiulos operariosq; uilibus deputat artificijs : tantum hic disputamus, non plebeiũ esse uocabulũ, licet uulgatæ significationis: neq; uerò bastazũ, quantumlibet hominem uilissimũ, portandis oneribus expositum, alij hominum generi accommodabimus : eius inquam uocabuli à gerendi exercendiq; significatione maioribus in rebus opportuna deducitur.

Aeneid. 11. Bellum sic dici potest cũ pugnatur, uti prælium indifferenter, cũ uerbi sui, tum summi poëtæ dignitate. nam legitur, Piētis bellantur Amazones armis : quod profectò pertinet ad pugnae dimicationem, idq; Appollinis oraculo confirmante. Sequitur ut bellum pariter & prælium accipiatur : nec enim poëtam uersus ordo prohibuit, quo minus pugna uelut bello diceretur: nam idem est. Sed historicorũ mos est, ut bellum sit hostibus indictum, citra pacis proclamationem: qua tempestate induciæ & legationes continentur. ad hoc Plautinè dicitur bellum (unde perbellè, bellissimè) aptũ, continuum, pulchrum, uenustum, utile, ex boni diminutione sermone facto. Duellum quoque bellum est, tam plurimum quàm singulorũ.

Georg. 2. Bibere etiam ad insensata refertur: ut, Et bibit humorem (terra scilicet) & cum uult, ex se ipsa remittit. nec non de hasta in Camillam fixa: ut, Virgineumq; altè bibit acta cruorem.

Aeneid. 11. Bonus uir, homo frugi, iustus, innocens, aptus, fortis, strenuus, opportunus, magnanimus, parcus, nec minus liberalis : tamen non literatus uel astutus. nam esse bonus & iustius potest. Cuius uocabuli significationes tum maxime

ximè discernuntur, addita officij demonstratione: ut, Bonus palæstra, musicis, &c. Virgilius, Hic iaculo bonus, hic longè fallēte sagitta. *Aeneid. 9.*

Bustuarii præter defunctorum corporū corruptionem dicti sunt gladiatores: nam cum captiuos uisum esset crudele necari ante busta nobilium, post ad gladiatorios ludos descenderunt, qui funebres appellati, quorum in Terentio memoratio est. Bustum uerò dictū iam exustum, græcum & latinum, *Bustuariū gladiatorem dixit Cicero in Pisonem. Cic. de Leg. 2.*

DE VOCABVLIS A LITE-

ra C. Pars XXXIII.

CAnere, uersus scribere. Virgilius, Arma uirumq; cano. Laudare: ut, Regemq; canebāt. Diuinare: ut, Ipsa canas oro. nam quamuis uersibus Sibylla dare responsum diceretur, pro diuinando tamen est intelligendum: cui sententiæ illud carmē optimè responderet: ut, Diuiq; hominesq; canebant: hoc est, diuinabant, ita futurum prædicabant. *Aeneid. 1. Aeneid. 7. Aeneid. 6. Aeneid. 12.*

Caducus, tam mortuus qui cecidit, q̄ mortalis qui sit casurus aliquando: ut, Belloq; caduci Dardanidæ. loquit enim poëta de mortuis,

Calx, finis, terminus, in masculino genere. ergo pro calce hominis dictum, quod in extrema parte sit corporis: ut, Calcēq; terit iā calce Diore. Sic Nero dicitur à Tranquillo unā ex uxorib⁹ calce percussam interemisse. Itaq; nō minus ornate dictū, In calce libri uel epistolæ, *Aeneid. 5.*

Cambio, bis, uerbum non ineptum à ueteribus habetur, quamuis in ore uulgi remanserit, à græco quippe formatum est *καμινω*, cuius præteritum à nobis campsi dicitur.

- Classes, turmę equestres, de quibus apud Liuiū eleganter in primo ab Vrbe condita. Virgilius, Clafsibus hīc locus, hīc acies certare solēbāt. nā ꝑ nauigio in singulari numero ꝑřstat.
- Aeneid. 2.* Capulus, in quo cadauera feruntur. nam gręcē poēta dixit: Feretro Pallante reposito. Plautus, Capularis senex, quōd capulo dignus. nā aliās Virgilius ꝑ gladij manubrio significauit: ut, Aclateri capulo tenus abdidit ensem. Necnon ad quędam utilia in coquina instrumēta pertinet. nam à capiēdo formatur, ꝑ tenēdo: quemadmodum capis lingua Hertrusca ales ad rapinam, à nobis falco, quōd falcatīs sit unguibus & alis & rostro, dicitur.
- Georg. 1.* Capere, decipere: ut, Neq; insidijs noctis capiere serenę. Ita amore captus, ad deceptionē magis mentis pertinebit.
- In Virg. uita.* Carpere, ꝑręter reprehendere, haud dubiē ꝑ accipere, ut à poēta adolescente adhuc: Nō ēte dieque tutum carpe uiator iter. Item carpere, tondere ac diminuere: ut, Carpere gramen equos. nam idem est, Dum tenera attondent simę uirgulta capellę. &, Nec nocturna quidē carpentes pensa puellę.
- Aeneid. 9.* Carinę, ædificia in modum carinarum, alio etiam modo Salustius alueos uocat in Iugurthino bello de Afris memorans: Qui alueos nauium inuersos ꝑ tugurijs habuere.
- In Gallo.* Carbasus, genus lini, sicq; ꝑ muliebri uelo, ut nauali ponitur.
- Aeneid. 5.* Castigare, obiurgare: ut, Hic grauis Entellū didicis castigat Acertes.
- Aeneid. 3.* Castus, pius: ut, Hac casti maneant in relligione nepotes.

Catuli

Catuli omnium animalium præter foetus hominum, poëticè tamen: & præter quadrupedes animantes pro alio etiam genere, ut serpentium ac uolantium, natantiumq; catulos dicamus: ut de serpente Virgilius, Aut catulos rectis, aut oua relinquens. Volucris autem & equino generi æquè pullus designatur, ut cum foetus sit propriè cuiuslibet animatis, terraq; natorum, foetura duntaxat domestici pecoris appellatur.

Georg. 3.

Cauponantes idè ut tabernicantes, ad omne cerdonarium seu quæstuosum pertinet artificium, omnemq; uenaliū tabernam, ne de uinaria duntaxat dici putetis. hinc, Cauponantes bellum, non belligerantes.

Tabernicantes nouum.

Cauca, confessus populi: theatrum autem locus adhærens eminentior, & cauca simul cū theatro amphitheatrum. Inde cauca tam carcer animalium terræ infossus, siue uiuarium, quàm uirgis intextus: nam à cauendo uel cauando formatur.

De Officijs li. 1. ex Ennio.

Cælum pro aëre: ut, Maria ac terras, cælum quæ profundum Quippe ferat rapidi: quod de alio elemento non licet intelligi. ergo & profundum tam pro superiori, quàm altum pro inferiori colligitur. Inde cælum scalprum fabrilè dicitur, à celando, de quo sepè Martialis.

Aeneid. 1.

Certus, electus, fidus: ut, Equidem per littora certos Dimittam. Et Salustius, Apud latera certos locare.

Aeneid. 1.

Credere, confidere est: ut, Nimium ne crede colori. Salustius, Virtuti satis credebat. Et credere, commendare: ut, Hoc tuæ fidei credidi. Virgilius, Et* lati custodia credita campi.

Alexi. Aeneid. 7. ubi latè aduerbium pro lati.

Aeneid. 9. Cæcus, improuidus: ut, Cæciq; ruunt. nam parum est eos militantes oculos habuisse. Cæterà pro aduerbio deinceps, sicut De cætero dicimus: non tamé cæterum, quod sonat sed: ut, Cæterà parce puer bello.

Circumferre antiquorum uerbum est in sacrificijs pro lustrare seu expiare: ut, Pura circumtulit unda. nam & alijs etiam sacrorum uerbijs uritur poëta, quod pridem exposui.

Cogere, cogerere est, & oratorium prorsus, Inde coacta pecunia, magnam uim frumenti
Palem. coactâ, uel coëgit. Virgil. Tityre coge pecus.

Committo, pecco. nam pro commedare notissimum, & commissa, delicta. Sic admissa, à uerbo admitto, quod nō minus ornatè pro accipere quàm peccare describitur: necnon committere, claudere est & iungere: ut, Portâ, quæ ducis imperio commissa, recludunt.

Componere, comparare: ut, Sic magnis cōponere parua solebam. Necnon finire, explere: ut, Ante diem clauso cōponet uesper olympo,

Commodum, ut Terentius, Quem commo
Cic. 4. in Ver. dum erat: id est, quem uolebat.

Conficere, aliquid perficere, ad finem perducere: ut cōfectum bellum, confecta nauigatio: & conficere, interficere, letho dare. Ideoq; transumptiuè interficere pro conficere: ut, Interfice menses, ac senes æuo confecti, & peregrinantes longa itineratione confecti, quasi mortui, deficientesq; dicuntur.

Aeneid. 3. Condere, consociare: ut, Animamq; sepulchro cōdimus. nisi fortè Epicuræ opinioni subluditur, ut animam cōditam semel, hoc est abditam, cum corpore & sepultam iprelligat: cui

cui & illud responderet, Et manes credis curare sepultos? Ad hoc conditam ædem, uti extructam, haud dubiè ueteres posuere.

Aenid. 4.

Conclamatum est, post lamentationem de mortuo factâ, qui reuocari nequireret, ut auctor est Plinius maior. Eum morem inuentû ex aqua calefacta refocillatione, defunctiq; seu exanimati uociferatiõe, si fortè cõpressus spiritus exaudiretur, ut cuidâ contigisset, simul nequicquam de flammis exurgenti opem subitam afferri non potuisse: quo sermone Terentius pro uerbij loco utitur de uirgine Chæreæ, in persona Parmenonis.

Eunuch. Act.

2. Scen. 3.

Concetus, orationis est elegantis, ut auium dulce consonantium seu gestientium: ut, Hinc ille auium concentus, mixtus scilicet catus uel sonus: idem græcè uel symphonia uel harmonia, cum syllabæ dictionesque apta uoce conueniunt.

Coruscare cum simplici r, nam prima corripitur, dicitur splendere neutraliter, uerûm uibrare transitiuè: ut, Strictumq; coruscat mucronem. nam transitiuè pro splendere non procedit, nisi dicamus poëtam græco more duos simul sensus una uoce complicasse. Cæterum coruscatio dicitur splendor coruscans, ut inter nubes uel fluctus, inter arbores frondosas, * & cellas quarundam auium: Quale est, Tum syluis scena coruscis Desuper, horrentiq; atrû nemo imminet umbra.

Fortè, & alus

Aenid. 1.

Cunctans, grauis, ualidus: ut, Glebas cunctantes crassaq; terga. Quale illud de * laureo ramo apud inferos non dissentit: ut, Corripit Aenæas cunctantem.

Georg. 2.

Fortè, aureo.

Aenid. 6.

Curare,

Aeneid. 3. Curare, reficere, ut corpora curamus: & curas quod cor urat.

Aeneid. 4. Curia senatorum & ducū est, populi Roma. curia pars trigesima. nam Romulum constat

Aeneid. 5. ubi pro Segnius legitur secius. Cursus, nauigatio: ut, Armari classem cursum que parari. quod & alio loco nauibus poëta cōcedat: ut, Currit iter tutum non* segnius equo re clasis. Et, Cursusq; breuissimus undis.

Aeneid. 8. Custos, minister: ut, Et domus Herculei custos Pinaria sacri. Ac præter solitū custodiendi

Georg. 4. morē phibitorest, & obseruator: ut, Et custos furum, atq; auium cū falce saligna. Idem speculator: ut, Luce sedet custos.

Cuculus & ornatus muliebris, & ficale poculum: ut Horatius in poësi, Reges dicuntur multis urgere cucullis.

DE VOCABVLIS IN LITERA

D. Pars XXXV.

Aeneid. 12. **D**Epositus, uita desperatus. Virgilius, Ille ut depositi proferret fata parentis.

Aeneid. 12. Deprecor, recusare est: ut, Equidē merui, neq; deprecor, meminī in uerbis suprà uobis disseruisse.

Georg. 1. Dentale, aratri lignū, cuius meminit poëta in Georgicis: aratri lignum, in quo uomer inducitur. nam ut sæuumq; tridentem, quem agricolæ de more patrio dentale etiam nonnūquam, præter furcam furcellamīe dixerunt, ut rustici ferrum ligneumq; habere solēt cum duobus uel tribus dentibus acuminatum.

Duplici aptatur dentalia dorso.

Deficere, deferere, prodere. ergo defectores, exerci-

exercitus sui proditores & desertores, etiam loco suo insidētes. nam hic de alienato animo cogitamus, itaq; de transfugis clarius est testimonium: sed frequens est apud historicos huius illaudati facinoris memoratio. ergo & deserti, derelicti à suis: ut, Si tam deserti sumus, de Turno contra Drancem, quia * uiculorum *Aeneid. 11.*
magna pars interierat. Desertus, præterea incultus est: ut, Rupe sub aëria deserti ad Strymonis undam. nam ideo fluuiorum litora deseruntur, quod sint infœcunda. *Lego Italonū, Georg. 4.*

Deprehensus, sermo nauticus cum tempestate occupantur: ut, Deprensis olim statio gratissima nautis. quod; & uolucris, apibus, uiatoribus accommodari potest, si quando repentinis imbribus distinentur: nec minus eleganter, quod in usu est oratorio: ut furtum, uel erratum, uel morbi, aut coloris causamprehendere. *Georg. 4.*

Defunctus autem uiuus, est liberatus, completus, absolutus: quale est, O tandem magnis pelagi defuncte periclis. *Aeneid. 6.*

Decuriones, pro nobilioribus seu principibus ciuitatum æstimantur. Ad hæc decuriones quidam dictos autumant, quod initio cum coloniæ deduceretur, decima pars deductorum cōsiliij publici gratia scribi soliti sunt: quidam à denario numero eorum, qui Decurione duce regerentur, unde & Centuriones & Chiliarchæ dicti sunt.

Deturbare, dimouere, excurrere: ut, Puppi *Aeneid. 5.*
deturbat ab alta.

Delubrum, lignum, hoc est simulachrum, à libro, raso ligno, græcè descendit: nec non delubrum,

Aeneid. 2. lubrum, quod uno tecto plura comprehendit numina, ut olim Capitolium, in quo Iupiter, Iuno, Minerva colerentur. Sed de superiori uide tur eo loco dixisse Virgilius, Nos delubra deū (hoc est, effigies) miseri, quibus ultimus esset ille dies, festa uelamus fronde per urbem. Quippe qui deorum imagines uerisimilius, quàm templorū parietes coronare potuerūt. Quidam delubrum à diluendo censent, propter aquæ sacrificium ante ædem positæ.

Georg. 3. Disferre, dissipare. Atq; arida differt Nubila. de Borea inquit, uel Zephyro.

Aeneid. 11. Dies, uitæ spacium, & multum temporis significat: ut, Multa dies uariisq; labor mutabilis æui Rettulit in melius. Diei aut partes sunt quinque: Mane, non tamē apparēte sole, cis montes præcipuè. Ortus, dum sol in nostro conspicitur hemisphærio. Meridies, græcus sermo, quia pars sit diei scilicet dimidiata. Occasus, inclinante iam sole, & uespera, quæ crepusculi partem continet.

In mutuo amore, quid uelit, nescio. Digerere, * in mutuo amore, disponere. ut de Sibyllinis responsis, Digerit in numerum.

Aeneid. 3. Dicare & dedicare, in obsequiū dare religionis, uel iurisiurādi, uel auctoritatis: ut, Sacerdotium uel ædem numini dicauerunt. Ideoq; de matrimonij sanctione quoq; dicitur, Propriāque dicabo.

Georg. 4. Distendere, implere: ut, Dulci distendūt nāctare cellas. nam distendere frequentando positum est sæpè implere, sicut à teneo tento (nāctendo aliud est) qua significatione utrumuis ponitur in Bucolicis: ut, Sic cythra pastē distendant (uel distendent) ubera uaccae.

Discrimen

Discrimen, differentia: *ut, Nunc dira dedit nobis discrimina Pallas. Discrimen, interstitium, spacium idem. Sed certior auctor Aduolat Æneæ, tenui discrimine lethi Esse suos. Et discrimen capitis mulieris, sed id à discriminādo seu diuidendo. Idē, Lucet uia lōgo Ordine flammarum, & latē discriminat agros.

Æneid. 10.

ubi dura dedit nobis, lego.

Æneid. 11.

Dido, uirago est: nam prius Elisam dixere, post uerò Dido noui matrimonij infortunio territa, in rogam præcipitata.

Æn. 4. & 5.

Diuortium, coniugum est, quodd in diuersas partes eunt: & diuortia, uiæ breues, ut trāsuerſa seu compendia uiarum: quale est, Obijciunt equites sese ad diuortia nota. Terentius, Vbi ad ipsum ueni diuerticulum.

Æneid. 9.

Eunuch.

Dare, dicere: ut, Ille de^o q̄ sit, da Tityrenobis.

In Tityro.

Domus, familia, gens, prosapia: ut, Sergestus que, domus tener à quo Sergia nomen. Idem, Hic domus Æneæ totis dominabitur oris.

Æneid. 5.

Æneid. 3.

Dorsum, arena in aggerem longo tempore conglobata, quæ remeantibus fluctibus instar saxi condensatur & durescit, quò nautæ plurimum appellāt: ut, Dorsum immane mari summo. Et, Nanq; inflata uadis dorso dum pender iniquo.

Æneid. 1.

Æneid. 10.

DE VOCABVLIS AB LITE

ra E. Pars XXXVI.

Educere, educare, & ducere pro educere. Virg. restis optim^o, Vt possit paruos educere natos. & Suosq; ducūt. unde dux^a tāquam suos castos educit, quā in castra reducit.

Æneid. 8.

Legō, tam suos

ē castris edu-

Effata, ubi captabantur auguria.: unde

cit.

ager

ager post pomœria, ubi captarentur auguria, effatus dicebatur.

Aeneid. 12. Efflagitare, cum clamore deposcere: ut, No-
tumq; efflagitat ensẽm.

**Quintã argen-
ti portionem
probat Plinius** Electrum, sic & græci uocant. aspiratur quã
doque prima, licet correpta. Cæterum triplex
habitu. unum quod ex arboribus nascitur,
aliud quod effoditur, tertiu artificiale, * quod
ex tribus partibus auri & una argenti cõficitur.

Aeneid. 2. Errare, pascere: ut, Treis littore ceruos Prospi-
cit errâtes. Idẽ, Mille meæ Siculis errât in mō-

Buc. Alex. tibus agnæ. Et, Ille meas errare boues. Est autẽ

Tityr. cum securitate pascere. Cæterum, errare est eti-
am planetarum: sic procul intuentibus nobis
ex astrorum cursu uidetur.

Aeneid. 2. Exhaustire, finire: ut, Cui nunquam exhausti
satis est laboris: de agricultura.

Palamone Excipere, insidijs & fraude surripere: ut, Da-
monis pessime caprũ Excipere insidijs. Et ex-

Aeneid. 6. ceptum Tritõ, de Miseno tubicine, scilicet quẽ
Tritõ exceperat, & unda submerserat. Idẽ in-
tercipere & interuvertere significat. Et excipere,
subsequi, respondere: ut, Excipit Ascanius. &

Aeneid. 2. 4. Tũ sic excepit regia Iuno. Est autẽ politissimũ
& metro & oratione soluta: quo uerbo simili-
ter Græci utuntur in sua uoce, sed pari signifi-
catione: ut *ἀπο*, hoc est, excipio. Significat & exci-
pere, in calamitatem lapsos tollere. Vergilius,
Heu quis te casus, &c. excipit. nec minus poli-
tẽ dicitur excipere pro interficere, de medio
tollere: ut idem poëta, Principiũ Phalarim, &
Aeneid. 9. succiso popolite Gygen, Excipit.

Aeneid. 1. Exigere, exquirere: ut, Socijsq; exacta refer-

Aeneid. 4. re. item, Tempus secum ipsa, modumq; Exi-
git.

Sit. nec minus politè pro eicere, ut de exactis urbe regibus. nam usu frequentiori est exigere, ultimò petere, & instare. Exactum, præteritum completum, sicut exactum opus uel tempus dicimus: ut, At tribus exactis, ubi quarta accesserit ætas. quod ab exigo ducitur, progendo, deducendo uè, id quod adhuc non exactum sit: ut, Positis inglorius armis, Exigat hic æuum. *Georg. 3. Aeneid. 10.*

Exantlare, perpeti, superare. Tullius in principio Tuscul. Cum exantlauisset omnes labores, tum incideret in mortis malum sempiternum.

Exequi, præter quod in usu est, exprimere, explicare significat. Tullius in epistolis, Habeo multa occultiora, quæ uix uerbis exequi possum. *Lib. 11. Famil.*

Expleri, satiari: ut, Expleri nequit: de Ænea Vulcania arma permirante. Et explere, diminuerè: ut, Discedam, explebo numerum. quod est ut amoliri dictum à Terentio, de quo supra dictum est satis. *Aeneid. 8. Aeneid. 6.*

DE VOCABVLIS AB LI.

tera F. Pars XXXVII.

Facies, cuiuslibet forma uel species subiecta uisui, nam à factura dicitur, de quo uocabulo aliàs à me dictum existimo. Virgilius, Quæ scelerum facies: hoc est, poenarum, quæ de commissis sumerentur. *Aeneid. 6.*

Facesso frequentatiuum, à facio, & discedo significat: ut, Imperio læti parent, ac iussa facessunt. *Aeneid. 4.*

x

Fagus,

Fagus, quælibet arbor glandifera. scribitur & more græco: nam *ἀνδρὶ τῷ φάγῃ* dicitur, quod est comedere, aut uesci: cuiusmodi uidetur indicare Virgilius, sub qua Tityrus pastor lentus & saturus recubaret.

Familia accipit matres & alias personas uariè. Terentius, Decem dierum uix mihi est familia: id est, res familiaris. in personas, & de nepotibus, agnatis, seruis atq; clientibus.

Falsus, actiuam & passiuam habet significationem, sicut nescius: ut, Solem quis dicere falsum audeat?

Fastigia, summæ & imæ partes sunt, sicut de lato eodemq; profundo: ut, Forsitan & scrobibus, quæ sint fastigia quæras. cōtrā, Et fastigia suspicit urbis.

Fatum, & uoluntas est: ut, Fatis Iunonis iniquæ. & necessitas: ut, Fato profugus.

Felix, proprius, & sic transitiuum. nam frequentius autopatheticum est: ut, Sis felix. cum tibi iræ caulæ propriè non fuissent, nisi dicamus pro infelici iratum quoq; significari.

Ferrugo, color: de quo Virgilius, Et ferrugine clarus Ibera. Creditur esse purpura apud Hispanos coloris densioris, ut rosæ nigræ languentis. Nec non de sole obscurato dictum est ab eodem poëta: ut, Cum caput obscura nitidum ferrugine texit. Sunt qui à colore ferri dictum uelint, ipsamq; ferri molituram ferruginem, ut à farre farraginem, equorū cibarium, quod non longè abest à squalore, ut in lorica thoracis perpicitur.

Ferre, est gignere: ut, Insincerus apes tulit cruor. &, Si duo præterea tales Idea tulisset Terra

ui-

uiros. Nec min⁹ ornatè p̄dicere, facere, optare.

Ferentarios, leuis armaturæ, ut quidā intelli-
gūt: ut hastatos uel pilatos, itidē sagittarios &
pharetratos, & qui catapultas intorquent: ab
ijs armis scilicet, quæcunq; mos est manibus
aut humeris gestare, præter arma corporea, &
sic à ferendo. nam eius generis milites cibaria
quoq; secū deferre conlueuerunt. Alij à ferien-
do interpretatur, quod eorū uirib. pugna lacef-
scitur: nam nusquā sic sine uiribus describuntur.

Id est, quibus
corpus tegi-
tur.

Fœta, plena, præcipuè p̄gnātia: ut, Loca fœ-
ta furētib. Aultris. ut, *Et fœtā uiridi Mauortis
in antro. satis cōstat pro effœta lupa positum:
nā alibi, Nō insueta graues tētabūt pabula fœ-
tas. ideo epitheton duplicatū, ut de prægnanti-
bus intelligatur. Qua ratione cōstat, effœta ina-
nia & uacuata esse, quæ prius plena fuerāt: tā-
cutē humanam sanguine: ut, Frigētq; effœto in
corpore uires. ita mulierē puerperā, & doliū ui-
no exhaustū effœtū dici nō improprie, apparet.

Aeneid. 1.

Aeneid. 8.

ubi & uiridi
fœtā, legitur.

Tityro.

Aeneid. 5.

ubi effœta, ha-
bet.

Fœdus, lex, cōditio, pactio, modus quidā in-
ter homines, ad pietatem & obseruationē per-
tinens, quo uiolato satis apparet cōtra deorū
uenerationē & gētiū iura commissum: inde Poē-
ta, Nullus amor populis, nec fœdera sunt. In-
gēs futurę defectionis, & uiolādę fidei argumē-
tū. Idē, Qui fœdere certo Et p̄mere & laxas sci-
ret dare iussus habenas: quæ ad sup̄iora p̄tinēt.

Aeneid. 4.

Aeneid. 1.

Fœdus autem epitheton, turpis est morib.
Salustius, Quippe fœdum hominem à Repub.
procul abesse. Fœdatum uerò non famosum
solum quempiam, sed quodlibet uitio com-
maculatū, criminōsū, cōaminatūq; significat.
Fœdare igitur est aut dilacerare, aut certe uitio

X 2 aut

Aeneid. 2. aut cūmine notare: ut, Impulērat ferro agricolās
fœdare latebras: Et fœdum aliquando nō
turpe, sed ut sæuū & crudele designamus: ut,

Aeneid. 2. Priamumq; per aras, Sanguine fœdantē, quos
ipse sacrauerat ignes: Quod & nostra religio
uelut abominandum detestatur, interdicta sa-
cra denunciāns, ubi sanguis humanus effun-
ditur. Et optimum poētā satis liquet eorū
superstitionem improbasse, qui humano cruo-
re deos placari opinarentur.

Feræ dictæ autem, quod toto corpore ferū
tur. Potrō ferus quadrupes & irrationalis: ut,
Aeneid. 7. Pestebatq; ferum: cum esset ceruus ille māsue-
factus. nam addit, Ille manum patiens, mensq;
assuetus herili. Nec de animali solum, uerū me-
tam animati simulachro: ut, In latus inq; feri

Aeneid. 2.

Aeneid. 5. cūtuā compagibus aluum: de equo ligneo. Et,
Spumantiaq; addit Frena feris: quos domino
assuetos & domitos esse constaret, seu equos
marinos, siue alius generis accipiamus.

| *Aeneid.* 8.

Fingere, tergere: ut, Corpora fingere lingua.
hoc autem de lupa & geminis. Quod ne ambi-
guē dictum accipiat, pro effingendo uel figu-
rando, uti quædam feræ solent catulorum cor-
puscula. Aliud est Ciceronis exemplū in Sexti-
na: ut, Spongijs sanguis effingebatur. Nec non

Pro Sestio.

Geor. 2.

ingere, componere: ut, Fingitq; putando.

Vir. Daphni.

Focus, quicquid ignem fouet, siue quid ali-
ud, in quo ignis fouetur, ut lar: non tamē igne
uacans, aliter nō procederet. Ante focum si fri-
gus erit. ita alternatim focus appellabitur: ut,

Aeneid. 5.

Aeneid. 4.

Rapiuntq; focis penetralibus ignem. Fra-
ctus, collisus: ut, Fractos sonit⁹ imitata tubarū.
Et fractus, afflictus: ut, Res miserabere fractas.

Fraus,

Fraus, antiquissimè pœna, ut in uetusto iure *Vlp. de edilit. percipitur, & poëta noster: iam nosces uentosa edic. L. Quæ ferat cui gloria fraudem. Cicero de Oratore, In autem. periculo & fraude capitali esse. & fraus pericu Aen. 11. lum, ut in iure legitur: Fraudi erit illa res, id est, periculo. Et idem poëta, Quis deus in fraudè, Aen. 10. quæ * dira potētia nostra. igitur periculum cer Vbi dura, non te significauit. dira.*

Frigidus, nocens: ut, Frigida Saturni quod se- *Geor. 1. se stella recepit. Et, Frigidus in pratis cantan- Vir. Pharm. do rumpitur anguis.*

Frondator, qui arbores amputat, & frondiū manipulos facit, ad pecoris pasturā, & qui manibus uirium folia auellit, quo solis decoctio ne uueq̃ maturiores efficiantur. Dicitur & auis quædam, in frondibus nascens uel habitans, ut pleriq; uolunt exemplum *In Tityro, ubi Virgilij utrique Hinc, non Hic parti satisfacere: Hic alta subrupe canet frōda- tor ad auras. habet.*

Fuga, cursus: ut, Ille uocat, simul arua fuga, *Georg. 3. simul equora uerrens. nam de equite dixit, nō equo fugiente. Et fuga, nauigatio: ut, Omnēq; Aen. 5. fugē perferre laborem, non enim Aeneas fugiebat, quamuis profugus, præcipuè ex Amici litore spontè discedens.*

Fulcio, sustineo: ut, Cœlū qui uertice fulcit. *Aen. 4.*

Fucus etiā græcō more aspiratur, cum utro- nis modo scribi liceat, Cæterum nō pro uespa solum apibus inuisa: ut, Ignauū fucos pecus à *Georg. 4. Aen. ncid. 2. præsepibus arcent: uerū & herbæ genus est, qua fullones in tingendis uestibus utuntur. Est & mendacium: ut Terentius: Per alienas Eunuch. regulas fucum factum mulieri. unde & fucatam orationem aiunt. Et medicamenti genus*

seu ceræ, qua pro glutino abutuntur.

Aeneid. 10. Furtum, insidiæ: ut, Haud furto melior, sed fortibus armis.

Aeneid. 1. Fusus, hinc inde discumbens: ut, Fusiq; per herbam. mirum cur à poëta nō sparsi potius dicerentur, nō abnuente metro. ergo pro discumbentibus accipiendum, nec minus politè pro fugato dissipatoq;: ut, Fudimus insidijs, toraq; agitauimus urbe. qua significatione historici sæpe utuntur.

Aeneid. 10. Fluxum, molle, & facile periturum, ut cum fluxam alicuius tyrāni dominationem, aut fortunam, aut Remp. aut libertatem dicimus: ut, Nos ne tibi fluxas Phrygiæ res uertere fundo?

Oryza, Plin.
Or Dioscorid. Frumenta omnes dicuntur fruges, spicatas aristas habentia: nam & milium, panicumq; & id genus, ad bestiarum magis pabulū inter spicota numerantur. Ac frumenta sunt ipsa legumina, & quæcunq; uaginatæ siliquis enascuntur, * ut Rizon, barbari frumenti genus: ita fruges & fructus omnium arborum, quanquā & in ijs alię glandes, ut syluestribus: alia poma, ut cultioribus discernuntur olera, omnium herbarum esculentarum. Triticum autem præcipuè est, quod uulgò frumentum dicunt, in Italia farinæ candidioris. nam & Hispana lingua tritum appellat, à terēdo scilicet, quòd id frumenti genus studiosius proteratur.

DE VOCABVLIS AB LITE

74 G. Pars XXXVIII.

GAza lingua Persica, nomē fuit barbarum, à nostris deinde inter latina cultum est, si gnificans

gnificans opes, diuitiasq; quaslibet, & super-
lectilem denotans. Virgilius, Et Troia gaza *Aeneid. 1.*
per undas.

Genialis, uoluptuosus, cōuiualis: nam quor-
tiens uoluptati operam damus, indulgere ge-
nio dicimus. à græca uoce deriuatur, leu mu-
lieris, siue generationis: ut, Inuitat genialis *Georg. 1.*
hyems. Ergo Terentius aptissimè per contrari-
um, Suum defraudans genium dixit. *Phorm.*

Gerere, habere, aut certè generare uel facere,
si à græca uoce *concupimus: Aut quos ocea-
no propior gerit India lueos. Idem Virgilius, *parad.*
Os habitumq; gerens: quod ut habens signifi-
cat. Gerrones autem à gerendo: nam producit *Georg. 2.*
primam, & geminat r: sed à garriēdo, quasi gar- *Aeneid. 1.*
riones & nugatores appellamus.

Grauitè, malè, odiose: ut, Graueolentis auer *Aeneid. 6.*
ni. Et grauitè, aurthericè. Item *grauitè ex se *Lego, grauis,*
grauatum: & ex alia re, grauis, fortis: ut, Graui *ex se grauatus*
bus certamina remis. Grauis, uenerabilis, con- *Aeneid. 5.*
stans, qui non precio nec precibus à iusto di-
mouetur, quod ex contrario dignoscitur. nam
leuis est inanis, futilis, cōtemptibilis: ut, Tum *Aeneid. 1.*
pietate grauem, ac meritis si fortè uirum quē
Conspexero.

Glisco, cresco, non ineptum est, sed Virgilia-
num: ut, Haud secus accenso gliscit uiolentia *Aeneid. 12.*
Turno. Vnde glires appellat genus murium,
in truncis arborum hybernantium, quos
concretiores seu pinguio-
res efficit som-
nus.

*Possibilitas, ea
ius etatis uox
fuit: elegatio-
res, uim et fa-
cultatē, dicūt.*

*Georg. 1.
Virg. Aen. 1.
Aeneid. 1.
Aeneid. 10.
Aeneid. 4.
Aeneid. 10.
Aeneid. 5.*

Habeo, possideo, intelligo, teneo, quo
uerbo Terentius sepe utitur: & habitus,
*possibilitas. Virgilius in suo diuino o-
pere, Cura sit ac patrios cultus, habitusq; loco-
rum. Et habilis pro uiribus aptus. Idem, Nam-
que humeris de moreabilem suspenderat
arcum.

Haurio, accipio: ut, Ille impiger hausit, Spu-
mantem pateram, & pleno se prouit auro. nā
constat primò manibus apprehendisse pocu-
lum, cum uoluit ebriosi gestum poëta studio-
se significare, atq; exprimere. Haurire, uidere:
ut, Auras suspicies hausit cœlū, mētēq; recepit.
Haurire, audire: ut, Vocēq; his aurib. hausit. Hau-
rire, uulnerare, cōfodere: ut, Latus haurit aper-
tum. Haurire, compungere, stringere: ut, Exul-
tantiaq; haurit Corda pavor. In hoc censeo Vir-
gilium omnibus non poëtis solum, sed orato-
ribus etiam anteferendum: nam quem alterū
inter latinos tanta dabitis eloquentia?

Hesperiae duæ: una quæ Italia, de qua sepe
Virg. Hesperia Graij cognomine dicūt: altera
Hispania. Cæterū Hispania duplex, citerior &
ulterior Iberi fluminis interiectu. Quippe quæ
Hispaniæ sub occidente, eæ nobilissimæ sunt,
potentissimæq; orbis nationes, utræq; ab Hel-
pero rege dictæ fratre Atlātis ab eodē exacto,
qui post Italiam occupauit. Quidam ab hespe-
ro sydere easdem regiones dictas existimant.

Hyems pro tempore, sicut tempestas, ut
de formicis, quæ hyemis memores æstate
frumenta

frumenta colligunt: quid scire possunt, aut de frigore cogitare? ad tempus tamen futurū seruant, quod poëtæ placuit hyemem appellare. Ac pro difficili tempestate colligitur: ut, Dum pelago desæuit hyems. format enim à græco uerbo *αἰετὶς* *hien*, pluo: unde, Pluiasq; Hyadas. *Aeneid. 4.*

Hisco & dehisco, de terræ hiatu est: ut, Sed mihi uel tellus optem prius ima dehiscat. Tū de ore humano: ut, Raris turbatus uocibus hisco. quod est cum timore & pudore proloqui. Hiare autem alio pacto terræ est, arborum, frugum, ædificiorum, præ nimia ariditate uel frigore scindi. *Aeneid. 1.*
Aeneid. 4.
Aeneid. 3.

Hic, pro tali: ut, Hic pietatis honos? &, Hūc ego te Euryale aspicio? Terentius, Qui hunc posset perpeti, qui alium parare queat? *Aeneid. 1. & 2.*

Honestum, non quia pudicum & castum sit (nam & aliquæ meretrices honestæ sunt) sed decorum & bene cōueniens: ut Poëta, Caput ecce puer *detexit honestum. nam quæ in capite nudo & puerili pudicitia? Ideoque oratio pariter honestari dicitur, hoc est, per elocutionem exornari: quale Tullius dicit in rhetoricis, Omnes rationes honestandæ elocutionis studiose collegimus. Contrà inhonestū, & de honestate pari ratione suscipiatis. *Aeneid. 10.*
Detectus, habet poëta.
Ad Herē. li. 4.

Horresco, contremisco, de rebus etiam insensatis: ut, Tum segetes altæ, campi que nantes, Leuibus horrescūt flabris. Persius, Scis comitem horridulum trita donare lacerna: hoc est, tremulum. Horret, terribilis est: ut, Tum late ferreus hastis Horret ager. nam tunc & horridum dicitur, quod tactu sit asperum, sicut in segetibus multisq; mucronibus. Vt & glacie *Georg. 3.*
Aeneid. 11.
Aeneid. 4.

330 DE POLITIA LITERA

riget horrida barba: quo duriciem in rigore,
in horrore, aut crustarum asperitatem ex ge-
lu demonstraret.

Aeneid. 6. Horrendū, uenerabile: ut, Horrendæq; pro-
cul secreta Sibyllæ. pendet enim alterum ex al-
tero: nam propter religionis uenerationem
contremiscimus.

Georg. 3. Honor, sacrificiū: ut, Sæpè in honore deūm

Aeneid. 1. medio stans hostia ad aram. Item, Haud equi-
dem tali me dignor honore. de sacrificio Ve-
nus loquebatur.

Sunt qui ostia Hostium, clausum dicitur, per quod aliquo
dicta uelint ab arcemur ingressu: ab obstando, aut ab *intrinsecus*,
ore, quod ostiū quod est repellere. Fores autem in nominum
fit tanquam os proprietatibus dixisse memini, quæ foras ape-
domus. riuntur: quam obrem poëta de utroq; Quod la-
ri ducunt aditus centum, hostia centum. nam
sanua primus est domus ingressus, clausus uel
apertus, sic dicta, quod Iano ueteres princi-
pia consecrarunt,

DE VOCABVLIS AB LI

tera I. Pars XL.

Alexi. **I** Actare, præter frequentem à iacio significa-
tionem, est incassum uerba fundere. Virgi-
Aeneid. 1. lius, Ibi hæc incondita solus Montibus &
sylvæ studio iactabat inani. Et, Talia iactanti
stridens Aquilone procella, Velū aduersa ferit.

Iacere, à uerbo iacio, ponere, statuere: ut, O-

Georg. 4. mnis in hac certam regio iacit arte salutem. Ec
Pro Murena. Cicero, Iacta sunt fundamēta defensionis meæ.

Ignobilis, stultus, plebeius, rusticus, rudis:
Aeneid. 1. ut, Sæuitque animis ignobile uulgus, Nec non
igno-

ignobilis ut ignotus, licet eruditus: ut, Solus ubi in sylvis Italidis ignobilis ævum Exigeret. *Aeneid. 7.*

Ignarus, ut imprudens alicuius rei, uel ad alia intentus: ut, Aut quis te ignarum nostris Deus appulit oris? neq; enim hic sermo passivæ uocis est, uti nescius & falsus, qua ratione ignarum pro ignoratum fuisse cōcedamus ab Andromache, quippe qui nec ab ea, nec à Dione fuerit ignoratus. *Aeneid. 3.*

Illudere, cum damno ultra conuicia ludificare: ut, Certantq; illudere capto. *Aeneid. 2.*

Illustris, meriti est magis quàm notitiæ, nō ut nobilis, quod ad notitiam magis quàm meritum pertinet, ut nobilis uel nobilissima meretrix: ac non illustrem meretricem appellabimus. Clarus propriè est inclytus, quo uocabulo & Homerus sæpè utitur, cum alicuius præ se fert uel artis uel magistratus dignitatē. Cæterum illustris ferè est ut egregius, qui extra gregem: & illustris dictus, quod non obscurus sit, uti lustra uel deserta colentes: quale est, Nāque fore illustrem fama fatiq; canebant. cui & illud respondet, Fama super æthera notus. *Aeneid. 7.*

Imponere oculos, ut arboribus nouellis frutices inserere, ideoq; eadem impositio insitio dicitur. Et sanè imponere, seriatim est, consultoq; agitare. inde, Finemq; imponere curis. *Aeneid. 4.*

Immunis, non qui munera non det, sed qui nō faciat, sibi ipsi etiam inutilis. ergo ignauus, inofficiosus: ut, Immunisq; sedens aliena ad pabula fucus, *Georg. 4.*

Imber humor omnis, & sine aspiratione, licet producatur: ut, Accipiūt inimicum imbrē. ergo & lachrymarum imber non ineptè. *Aeneid. 1.*

Im-

Aen. 7. Deos, non aditus le- Implorare, auxilium cum miseratione de-
do poscere, in qua necessitate lachrymas aliquan-
do profundimus: ut, Implorantq; * aditus, de-
testanturq; Latinum.

gitur. Importunus, sine portu, & qui sibi non quie-
scit, & qui alios quiescere non permittit, ut de
Georg. 1. sed, harpijs, Importunæq; uolucres.

obscene uolucres, Aeneid. 3. Imbuere, inchoare, perfundere: ut, Sæpè te-
ner nostris ab ouilibus imbuet agnus. Aliquā-
Aeneid. 7. do madefacere: ut, Quæ sors prima dedit, lan-
guis nouus imbuit arma.

Georg. 1. Improbus, similiter, à quibusdam pro ma-
gno accipitur: ut, Labor omnia uincit Impro-
bus. Sed pro eo, quodd homini displiceat, mihi
uidetur intelligendum: sic improbitas dicitur
de omnibus, quibus procliue est ingenium à la-
bore ad libidinem. Quippe pari modo de amo-
re cupidineo & lasciuo dicitur, & de ipso Æ-
nea per Turnum, cui pro hostili more maledi-
Aeneid. 11. cit: ut, Leuia improbus arma Præmisit,

Aeneid. 5. Incestus, quæcunq; pollutio ad impietatem
spectans: ut de Miseno insepulto, Totamq; in-
cestat funere classem. ergo & funus pro cada-
uere aliquando.

Aenci. 2. & 6. Insanus, periculosus: ut, Insano iuuat indul-
gere labori. quemadmodum per inferna loca
transire. Quidam pro magno exponunt, quodd
Æneæ periculum non fuerit, tamen si de mon-
stris trepidanti: ideoq; insanam Sibyllam ma-
gnam, furentem, per uaticinij scilicet ardorem
dicunt. quodd si sic, & pro periculoso tantum
putabitur: ut, Insani feriât sine littora fluctus.
Mari. quod Ouidius imitatus est: Obrutus insanis
Epist. 1. esset adulter aquis.

Ini-

Iniquum autem intelligi pro magno, satis constat: ut, Iniquo pondere raſtri. Nam & Teo Georg. 1.
rentius dixerat, Hui tam graues. Contrà, iniquus, exiguus, anguſtus: ut, Spacioq; ſubit Ser Heaut. Act. 1.
geſtus iniquo. Et alibi, Syluis inſedit iniquiſ: Scen. 1.
cum de anguſtis earum faucibus prædixiſſet: Aeneid. 5.
& bene, Sequiturq; patrè non paſſibus equiſ, Aeneid. 11.

Iniuſtum igitur, magnum ſonat ut iniquuſ: Aeneid. 2.
quale eſt, Iniuſto ſub falce uiam cum carpit. Georg. 3.

Indignus, miſerabilis: ut de Miſeno, Indigna Aeneid. 6.
morte peremptum. nam à maiore & Tritone
eum interemptum, non indignum fuit, ſed ge
nus mortis execrandum.

Inchoare etiam perficere ſignificat: ut, Tuſm Aeneid. 6.
Strygio regi nocturnas inchoat aras. cuius con
trarium eſt Chaos, res ſine perfectione.

Intendere, ligare: ut, Intenditq; locum ſer Aeneid. 4.
ris, & frondè coronat Funerea. Et intendere,
dirigere, incumbere, tractum à iaculo uel ar
cu: cuiuſmodi Saluſtius, Vbi intenderis in- In Coniur. Ca
genium, ualeat. tilin.

Interpres, mediatorem conciliatoremq; ſi
gnificat: ut, Interpres curarum & cōſcia Iuno.
& interpres nuncius, quem græci angelū Her
menq; uocant: ut, Interpres diuū, de Mercu- Aeneid. 4.
rio dixit, quem eundem Hermen, & interpre
tationem *ἑρμηνεύω* uel *ἑρμηνεύω* appellarunt.

Iners, tardum pariter designat & immobi
lem, & ſine arte hominem: quale eſt, Seu ſtabit Georg. 4.
iners, ſeu profluat humor. &, Quæ ſera tamen
reſpexit inertem: hoc eſt, ſerum, cum ſe ipſum
poſtea diceret Romę ocioſum eſſe. Contrà in
ers, ignauus, non fortis, quamuiſ celer & mo
bilis: ut, Spumantemq; dari pecora inter Aeneid. 4.
inertia

inertia notis Optat aprum.

Georg. 4. Incessit, ingruit, inuasit: ut, Regibus incessis magno discordia motu.

Georg. 1. Inspicare, incidere, fundere, ad spicarum uel aristarum imaginem: ut, Ferroq; faces inspicat acuto. Et sic acutum & acuo, non ad cuspidem tantum spectat, uerumetiam ad aciem, quæ in latum & planum extenditur.

Aeneid. 7. Incubare propriè dicuntur, qui incubant ad accipienda responsa: ut, Pellibus incubuit stratis. Et incubare Ioui dicitur, ut in Capitolio ad impetranda responsa. Nec minus oratorium de auum incubitu, ut fœtus euorû testis educant. quo sermone sæpè utitur Plinius in uolucrum naturis, qua ratione poëta transtulit: ut,

Aeneid. 1. Ponto nox incubat atra. aut certè est alienum occupare, seu uiolenter & auarè per rimorem custodire: ut in Georgicis, Defossoque incubat auro.

Insignis, ex iisdem ferè nominibus est, quæ bonum malum ue significant. nam idem est ut notabilis, uel præcipuus: non tamen excellens uel præstans, quæ uocabula uirtuti asignantur. Itaque insignis non ad homines solum spectat, uerumetiam omnè cuiuslibet rei notationem. Virgilius, Scilicet ante alios furor est insignis equarum.

Georg. 3. Ingluuias, tam uentris capacitas, quàm gula immensa cupido: ut, Piscibus atram Improbis ingluuiem ranis loquacibus explet.

Georg. 4. Integrare, renouare, uti sæpè reperere: ut, Ramoq; sedens miserabile carmen Integrat.

Aeneid. 1. Incedere, propriè nobilium grauiumque personarum: ut, Ast ego, quæ diuû incedo regina.

gina. Sicut, Et multum referens de Meccœna- *Iuvenal. 3. 40*
te supino.

Ingruere, inuadere : Armorumque ingru- *tyr. 1.*
it horror. *Aenid. 2.*

Indago, non retis genus est, ut quidam acce-
pere, sed inquisitio: qui sermo alijs itidem ne-
gocijs, ut uenationi uel aucupio apponi soli-
tus: ut, Saltusq; indagine cingunt, ergo ab in- *Aen. 4.*
dagando oritur.

Ingratus, aut tristis : ut, Cineri ingrato su- *Aenid. 6.*
prema ferebant. Vtri contrà, gratum, lætum
dicimus: aut tertè quodd cinis gratiam refer-
re nequeat, de collato sibi honore nihil intel-
ligens, si Epicuræ credimus opinioni, sen-
sum animi cum corpore simul interire. Nam
& alibi dictum, Vanomœsti comitamur ho- *Aenid. 11.*
nore. quippe quodd ingratus æquè dicitur ho-
mo gratiam non sentiens, ac ignarus in se
beneficij.

Insultare, præter impetum est inimicum ir- *Aenid. 10.*
ridere, taillationibus detinere: quale est, Cer-
nis ut insultent Rutuli?

Inijcere manum, uel manus iniectio dicitur,
cum nulla iudicis auctoritate rem nobis debi-
tam uendicamus : ut, Iniecere manum Parcæ, *Aenid. 10.*
telisq; sacrarunt Euandri.

Infula & uitta non idem sunt in re sacerdo-
tali, licet sæpè confundantur: sed infula seu fa-
scia instar diadematis est, redimicula duo ha-
bens ab utraq; aure pendentia, quæ uittæ di-
cuntur: hoc est sacerdotum antiquorum gesta-
men, ut in ueteribus pontificû signis agnoscitur.
Tænia autem fasciola mulieris, cum uno
in tergum redimiculo. de his sæpè Virgilius
in

- Aeneid.* 10. in sacrificijs: ut, Infula, cui sacra redimibat tempora uirta, cuius uersus ratio non procederet, si infula uirtaque pro ijsdem accipiantur, & de
Aeneid. 7. matronali cultu: ut, Fit longæ tænia uirtæ. Est & infula, reticula quotidiani usus inter homines ex lana insuta, capitis tegmen.

- Insolentia, non semper inhumanitatem superbiæque significat, sed ab eo, quod in usu non sit. Terentius, Quid tu Athenas insolens?
Andr. Act. 5. Tullius, Sed me Hercule istius disputationis
Scen. 4. insolentia, &c.
De Orat. 1. Interpellare, est alterius sermonem interrumpere, quod græci sæpè *ἀντιρρίπτεω* dicunt: uel alienæ rei se interponere.

DE VOCABVLIS AB LITERA

ræ L. Pars XL I.

- L** Ac pro succo quolibet, propterea lac succus, uenenum, pharmacum, uirus, medicamentum, bona & mala sunt. Virgilius,
Aeneid. 4. Nigri cum lacte ueneni. Et, Ille malum uirus.
Georg. 1. Quanquam hoc malum etiam frequentissimè sine epitheto designatur: ut, Alba nec Assyrio fucatur lana ueneno. multaque id genus apud antiquos.
Georg. 2. Laus pro uirtute: ut, Sunt hic etiam sua præmia laudi. Et primam merui, qui laude coronam. à consequenti id, quod præcedit.
Aeneid. 1. Labes pro lapsu propriè: ut, Hic mihi primi mali labes. Habetur ergo pro casu uel iactura: & nonnulla labefacta dicuntur ab hac significatione, non quod notam turpificationis habeant, ut in ueste, sicut Ouidius indicat: Sic bene con-

ne cōueniens, & sine labe roga. qui sensus pro maculæ argumento comparatur, ut si quis aliqua iniquatione prolapsus, ueste infecisset, aut ab ore manūue sordes laplæ notarentur.

Labare, contremiscere, nutare, quod & animo instabili infirmoq; accommodatur. Terentius, Tam citò labascit uictus. Rectè ergo Virgilius, Sed tarda trementi Genua labant. & *Aeneid. 5.*
Qua summa labantes iuncturas tabulara dabant. nam idem titubare est, ut inconstanter ambulare, quod seniorum est atq; debiliū. Labi autè dicitur, quod in expresso lapsu est, ut anguis, fluuius, naui, & paries ruens: ac Mercurius de cœlo, uel flumen labi dicitur. *Aeneid. 2.*

Latrones & uenatores idem aliquando significant: ut, Fixumque latronis Impavidus frangit telum. ad leonem spectat, cum superius dixisset: Saucius ille graui uenantum uulnere pectus.

Lætus, alacer, festinus: ut, Imperio læti parent. Lætus, uelox, acer: ut, Lætus Eois Euris equis. Lætus, pinguis: ut, Quid faciat lætas legeres. Vnde uulgo lætamen dicunt simū, quod per agros iacitur. Lætus, fertilis. Vnde prius lætum siliqua quassante legumen. nam legitur, Vilemque fasellum. Dicimus autem legumen, quod manu legatur, non sectionis patiens. Lætus, hilaris: ut, Vix è conspectu Siculæ telluris in altum Vela dabant læti. *Aeneid. 4.*
Georg. 1.

Læuus, pro stulto uel imprudente, improui soq; & leui: quamuis unum producit, alterū corripitur. ut, Si mens nō læua fuisset. nam idcirco dexter & dextera, potiora existimantur. Sed & læuus noxius, ut de lugubri sanguineoq;

Y

Aeneid. 10. neoq; cometa, Et læuo contristat lumine cœ-
lum: respectu scilicet calamitatis humanæ, nō
cœlestium. Alioquin nobis de cœlo læua, feli-

Aeneid. 2. cia reputamus: ut, Intonuic læuum: quod pro-
pitiū fuit Ascanio. si qua à superis dextera par-
te significantur nobis intuētibus, sinistra sunt

Lentus, ociosus, non tamen tardus: ut Tity-
re lentus in umbra: Quippe non ob id dictum,
Quæ sera tamen respexit Inertem. eo enim lo-
co pro tardo accipiendum, quodd serò Roma-
nam libertatē agnouerat. nam addidit, Et lon-
go pōst tempore uenit. Iridem Ouidius, Len-
to tibi: de Vlysse, nō propter Calypsonis amo-
res ocioso, sed tardo in reditu: ideoque subdit,

Metamorph. Attamē ipse ueni. Idemq; in opere maiori pro
tardo: ut, Lentē gradiētis aselli. Lentrū, tenax:

Georg. 4. ut, Et Phrygiæ seruāt pice lentius Idē, & de ter-

Georg. 2. ra, quē ad digitos lentescit habendo. Lentrū, fri-

Georg. 1. gidum, suaue tamen & delicabile: ut, Lentus
noctis non deficit humor. Lentum aut molle,
aut certē flexile, seu plectile: ut, Lentæq; gens

Palem. stæ. uel, Lenta quibus torno facili superaddita

Arte amā. nitris. Lentrū, ponderosum: ut Ouidius, Et len-
tum filis intexitur aurū. nam quod flexile qui-
dam intexendoq; arguant, ideo lentum dici,
non satis est in eiusmodi texturę confectionē,
cum ad operis magnificētiā, auri copiam &
grauitatem intelligi pars sit. & Virgilius, Ver-

Georg. 3. bera lenta pati: id est, grauiā.
Aeneid. 3. ubi Legere, præterire: ut, Legimus freta* cōscia
concita, nō cō- terris. Legere, transire: ut, Pars cætera pontum
scia. Ponē legit. ut, Littoraq; Epiri legimus. Legere

Aeneid. 6. ubi etiā de re picta: ut, Quin protinus * omne Per
non omne, sed legerent oculis, nam id quoque græcum est.

πᾶν

scribere uel pingere, & graphe uel graphia scriptura, picturaque: ergo cum legendo conueniunt, nam pro colligendo furandó ue satis in usu sunt: ut, Qui legitis flores. & Quid foceros legere?

omnem, uel omnia legitur.

Aeneid. 5.

Aeneid. 10.

Lebes, olla ænea, & præcipuè coquinaria: quo sermone utuntur Virgilius & Homerus, sed pro more locorum alij nunc eosdem leberas tam ex lapide sectili, quàm argilla factos appellant.

Leçtisternium, non priuatum est, ut in cameris cubilia paratur: sed & in templis, ut pulvinaribus taperijsq; constratum pauimétum, quibus homines pernoctando incubant. De hoc sæpè Liuius & alij historici. Quidam etià leçtisternium arbitrantur, ante cuiusque ianuas appositum cubile, ad implorandum deorū & hominum miserationem, quod muliebris magis uidetur opinionis. nam quid ante fores cubilia consternere opus est, nisi pro ægrotantibus fortè miserrimis, qui transeuntium opem mendicentur?

Liba, ex farre & melle ueterum sacrificijs cōsueta, quod uocabulū nostrū ad placentas non sacras transtulere, & in profanis etiam Virgilius apponit: ut, Adorea liba per herbas Subijciunt epulis. Dicuntur autem à libando. libo igitur, ut degusto: quale est, Et flumina libant. Quæ ratione apparet ad potum escamque libationem pertinere.

Aeneid. 7.

Georg. 4.

Liber etiam poëticè solè significat, primaq; producta: ut, Vos ô clarissima mundi lumina, Liber & alma Ceres. quæ uario nomine similiter pro luna accipitur, & Liber pro Baccho

Georg. 2.

y 2 produ-

producitur: quorum nomina Macrobius solli designat. Sed Liber Bacchus, à liberando dictus, ut gentiles opinabantur, quorū sacra præcipuè uoluerunt ad animarum salutem seu peccatorum liberationem pertinere: & quòd in liberis ciuitatibus coleretur, unde uānus, purgatoria corbis. * Eiusmodi uanæ superstitiones liberales ludi appellati, quos Athenienses primum dicitur instituisse apud compita & quadriuia, in quibus & compitalia festa, ludi compitalicij. Cæterum liber pro cortice: ut, Alta liberaret in ulmo, corripitur: unde libri & codicilli antiquissimè, & adhuc dicti, quæ pars corticis ligno cohæret.

Vnde & Virg.

Geor. 1. Et my

stica uānus Iacchi.

Vir. in Gallo.

Liquidus, purus, defecatus, sine sordibus: Georg. 4. ut, Nec tantum dulcia, quantum Et liquidā. Liquidus item, clarus, serenus. Cuiusmodi Virgilius, Interdum liquidas nubes: hoc est, liquidū aëra demonstrat: sicut, Nare per æstatē liquidā.

Aeneid. 5.

Aeneid. 6.

Limē, nō cuiuslibet tantū exterioris portæ aditus, uerum etiā interioris: ut, Penetrant aulas & limina regum. & Tacitū limen Amarae.

Georg. 2.

Aeneid. 7.

Litus, non riparum solum, uerum etiam omnis terræ proximæ: ut, Lauinaq; uenit Littora, cum Lauinium procul à mari uideatur octo milibus passuum. Putāt ideo quidam cum simplici t scribendum, si à litando, in quo uerbo tamen prima corripit: alij uerò cum duplici, si ab *ἀντὶ* græcè, hoc est, littore latinè formetur, mutata c in t.

* Eunu. Act. 3.

Scen. 5. ubi sic

legitur: Ego li

mus aspecto sic

per flabellum

clanculum.

Limus, obscurus, ut sit epitheton. Terentiū, * Ego limis clām per flabellum oculis, ergo nō ut limosis, aut rheumate præpeditis. nam pro cœno ypsilon apponitur.

Loca-

Locare, ut incerto loco uel sede ponere frequens est. Sed ut hic, Alta theatri Fundamenta locant: pro constituendo & ædificando est. Sic domum locare dicitur, ut fundare, cum sit, aut cum facta est: alij dicunt ad habitandum locare. Locare præterea marito, est dare. Terentius, Quid si filiam suam locaret huic? Et Plautus, *Aulul.* Filiam habeo grandem, dotę cassam atque illocabilem.

Lotium, urina. Suetonius, Reprehendenti filio Tito, *quod & urinantium uestigial commentus esset, pecuniam ad nares admouisse scribit, num odore offenderetur; & illo negante, Atqui è lotio est, ait. *In Vespas. cap. 23. ubi, Urinae uestigial, est.*

Locuples, non solum pro diuite, loca multa possidente, uerum etiam pro firmo, rato, publico. Tullius in Officijs, Accedit eò testis locuples Posidonius, *Lib. 3.*

Ludere, canere, ut poetarum: quale est, Ludere quæ uellem. Idemq; pictorum est. Ludere, mouere: ut, Ludere pendentes pueros: cum pro infantibus accipiat, & præcipue lactentibus, non pueris, quorum proprium est ludere, unde appellationem græcam sumpserunt, nam *παιζω*, ludo dixere: & à Virgilio ponitur, *Georg. 1. Adelph.* Summa nantes in aqua colludere plumas. Terentius, Congrum istum maximū in aqua linito ludere: quod ad motū duntaxat pertinet.

Lupus est in fabula, uetus prouerbium, ex natura lupi tractū, ut aiunt, qui eo superueniente improuiso homini dicitur uocem adimere: quemadmodū superueniente fortè eo, de quo loquimur, illico conticemus. Vnde Virgilius, Lupi Mœrim uidere priores. *In Mœri.*

Georg. 3. Lupatum, frenum asperimū, à lupinis dentibus dictum, unde etiam eorum morsus violentius obesse dicitur: ut, Prensiq̃ue negabunt Verbera lenta pati, & duris parere lupatis. Inde lupanar nomen, uel à meretricia rapacitate, uel à Lupa quondā meretrice: & Iupercal, specus sub monte Pallanteo, Pani dicatus deo Arcadiæ: unde Virgilius, Et gelida monstrat sub rupe Iupercal. Vel quòd illic lupa gemellos Romulum & Remum nutrierat, seu quoque quòd is deus syhuestris à lupis pecus liberare diceretur, qui ~~lupis~~ græcè dicitur.

Aeneid. 8. Lubricus, & qui labitur dum tenetur, ut piscis uel anguis: & locus, in quo labimur. de angue: ut, Lubrica conuoluit sublato pectore terga. seu, Lubricus anguis ab imis. nam etiam si non teneatur, ut diximus, naturæ ui tamen est lubricus. De loco autem exemplum est, Nam sese opposuit Salio per lubrica surgēs: loca scilicet taurorum sanguine lubricata.

Aeneid. 4. Luna, pro nocte: ut, Lumenq; obscura uicissim Luna premit. quod est lunæ contrarium, tametsi dicatur ut obscura à sole lumen accipere. Et Lucenus lingua Osca Iupiter, quòd lucē dare crederet. Quo satis constat, antiquorum peritiores Iouis nomen omnipotenti concessisse: non ei quem Saturni filium fuisse scirent, per quem extinctum lux dari non potuit.

DE VOCABVLIS AB LITE

74 M. Pars XLII

Macte, magis aucte, exaltate in gloriā: ex sacris sermo, nō aduerbij loco positus, sicut

Sicut inepti quidam crediderunt. nam quam-
obré dicitur mactus taurus, macta hostia, ma-
cta ouis? & ut Nonius Marcellus ait, Mactam
pultem? Et mactare, quod est sacrificare, hoc
est, magis augere. Vnde etiam mactatio pro sa-
crificat[i]one suscepta. Cæterum mos est anti-
quorum boni ominis gratia in uocandi casu,
& ferè optatiuo modo ponere Macte: ut Vir-
gilius, Macte noua uirtute puer, sic itur ad a- *Aeneid. 9.*
stra. Sic Macte dicitur salus, uale, sed magni-
ficentius intendit.

Magister pro custode pecoris: ut, Idè amor *Palem.*
exitiu[m] pecori, pecorisq[ue] magistro. ergo ad qd[am] *Aeneid. 9.*
libet officium magister accomodandus: nam
& magistri, quibus præcipuè gubernandarum
rerum cura incumbit: ut, Rectores iuuenum,
& rerum dedisse magistros: scilicet qui Æ-
neæ castra gubernarent. nec ad bonas artes
tantum, sed ad malas & turpes magister eti-
am assignatur.

Mala, cuius prima producit[ur] (nam epithe-
ton corripit) & poma, idem significant. Cæte-
rum poma, ut aliàs diximus, omnium generu[m]
fructus ex arboribus, excepta tantum uua, quæ
racemus à nobis, à græcis *ἀίγιος* uel *ταφύλη* no-
minatur. Baccæ uerò glandes, asperioris succi.
Porro, mala ipsa sunt, quæ uulgari Italicoq[ue]
sermone poma dicuntur, à similitudine & ro-
tunditate: ut, Malo me Galatea petit lasciuia *Virgil, Palam,*
puella. * Accipitur & mala pro ouibus, sed græ- *μῆλον, et μάλον,*
cè, unde malonomos ouium pastor, à *μήν*, id *ouis dicitur in*
est, pasco. *terdum, ex μῆ-*

Malum pro labore non uicioso: ut, Assue-
tumq[ue] malo Ligurem. itidem prima correpta. *λότης, seu μάλον*
νομῖν, pastor.
Malus,

Malus, arbor nauis, nunc producta, uel quiddam instar mali habet in summitate, uel quasi quibusdam cingitur malis, quorum uolubilitate expeditius uela subleuantur.

Malleoli in modum securium seu bipenniū, quos milites in bello ferunt: de iisdem apud Liuium. inde malleoli uitium apti plantario- ni, quoddam bicipites sint. ut mallei siue malleoli: de ijs apud Plinium & Columellam.

Aeneid. 11. Malignus, obscurus: ut, Angustæq; ferūt fau-
Aeneid. 6. ces, aditusq; maligni. &, Sub luce maligna: id est. obscura & dubia.

Mamilla, omnis prominentia uberis, & u-
Aeneid. 1. ber omnis fertilitas: ut, Terra antiqua potens armis, atq; ubere glebæ.

Aeneid. 6. Manus, multitudo hominū: ut, Hic manus ob patriam pugnando uulnera passi.

Manipuli, ut herbarum uel radicum apud
Georg. 1. poetam memorantur: ut, Immundi memine-
re sues iactare maniplos. cuius sermonis signi-
ficatione etiam Romuli tempestate manipuli
dicti sunt, illa rustici exercitus in hastis gesta-
mina: & manipulares eius milites, cuius ser-
Eunuch. monis & Terēt. meminit: ut, Manipulus furū.

Martius & Martialis epitheta, ut bellicosus: quod agnomen uelut ex parente proditū, Ro- mulo Romulidisq; pariter indiderunt. uerū & Martius campus adhuc est, & agger cū du- plici g. Tarquiniorum Romæ, qui inter urbem & Tiberim Marti consecratus.

Mancipi, indeclinabile, sicut frugi, res appel- lat antiquitas, quæ manu capi alienariq; pos- sunt: in quibus & seruus, hoc est mancipium, continetur.

Manere,

Manere, expectare: ut, Te quoq; magna manent nostris penetralia regnis. *Aeneid. 6.*

Medius, infensus, inimicus, aduersarius: ut, Nequis scire dolos, mediuste occurrere possit. Medius, manifestus: ut, Sensit medios dilapsus in hostes. & Quaquam in media iam morte tenetur. *ubi, regnis penetralia nostris, nunc legitur. Aeneid. 1.*

Mensa secunda, pomorum & bellariorum: ut, Mensæ grata secundæ Dona ferunt, cumulantq; oneratis lancibus aras. & in Georgicis: Non ego te dijs & mensis accepta secundis Tranferim Rhodia. Ministrorum fuit redditus holocaustis, ut ex Virgilio Homeroque percipitur. *Aeneid. 2. Aeneid. 8. Geor. 2.*

Mens, pro consilio: ut, Paulum lachrymis & mente morata. Vnde amentes dicuntur sine consilio. ut idem, Arma amens capio. subdit, Nec sat rationis in armis. Quo pacto mens non consilium solum, sed ex ipso consilio dispositio, quæ sequitur: ut, Nostram nunc accipe mentem. *Aeneid. 4. Aeneid. 2. Aeneid. 1.*

Merere, militare est, sed antiquè, nos mereri dicimus, cuius ideo prima correpta: ut Lucanus, Ære merent paruo. At mœrere pro dolere, primam producit, ut Mœror & mœsticia, ac cum diphthongo æ scribitur.

Metus, religio, & religio metus: unde timor Domini tantopere commendatur. & poeta sacra lauro pelluco, ut Gentiles solerent, dixit: Multosq; metu seruata per annos. & de cupressu, Religione patrum multos seruata per annos. *Aeneid. 7. Aeneid. 2.*

Merges, nomen est aliquando georgicum: ut, Aut sætu pecorum, aut cerealis mergite culmi. *Georg. 1.*

mi. est autem spicarum manipulus. Item mes-
soriū instrumentū, apud Columellā & Pliniū.

Menianum, ab inuentore Menio, est solare
horoscopium, de quo Valerius, Cum sentētiæ
dicerentur, in Menianum cōscendit. Est etiam
ædificium porrectum ad spectandum.

Miscere, circumagere, insectari, perturbare:
ut, Miscet agens telis nemora inter frondea
sylvam.

Minari, & minæ pro imminere: ut, Gemini-
Aeneid. 1. que minatur In cœlum scopuli. Et, Pendent o-
Aeneid. 4. pera interrupta, minæq; murorum.

Militiæ uel militatium tria genera. nam aut
euocationis, aut tumultus, aut sacramenti gra-
tia merebant. De euocatis Salustius, Memini
ab ijs Centuriones omnes lectos & euocatos.
Præterea ex gregarijs militibus optimum quē
que armatum in primam aciem subducit: nam
cæteros Catilina per tumultum magis arma-
uisse, hoc est propria eorum uoluntate, *sacra-
Quam sacra- mentoq; subactos creditur. Ceterū de his tri-
mēto subactos bus militiæ generibus apud Virgilium est, &
legendum ui- Seruius asseuerat, sacramenti: ut, Fas mihi Gra-
detur. iorum sacra resoluere iura. quippe non uide-
batur proditurus, qui iure sacramenti contine-
re debuisset, ideoq; subdit, Fas odisse uiros. Tu-
multus, ut: Simul omne tumultu Coniurat tre-
Aeneid. 2. pido Latium. Euocationis, ut: Mittitur & ma-
Aeneid. 8. gni Venulus Diomedis ad urbem Qui petat
auxilium.

Micare, sine ordine per uices mouere: ut, de
Georg. 3. equo, Stare loco nescit, micat auribus, & tre-
mit artus. Et micare, sicut præcedere, excellere,
imminere: ut, Ante omnia corpora Nilus emi-
cat.

est. Micare, incumbere: ut, Emicat hic, impune
putans. nam pro splendere, coruscare uel tritum
est: ut, Craterq; micat. pelta micat, æreus ensis,
quodd adueniente luce procedat coruscatio.

Aenid. 12.

Miserere & miserari differunt. nam misere-
re, misericordiam est habere: miserari, conge-
mere, conqueri cum dolore, collachrymari.
Ad primum: ut, Miserere laborum Tantarum,
miserere animi nō digna ferētis. inuitat enim
ad misericordiam. Ad utrunq; uerō: Nec mi-
nus Æneas casus percussus acerbo: quod ad mi-
serere pertinet. Deinde prosequitur, Lachry-
mās lōgē miseratus euntem: quod ad miserari
spectabit, non amantem, ut pleriq; legunt.

Aenid. 2.

*Aen. 6. ubi per-
cussus iniquo
legitur.*

Mollis pro domito: ut, Rursusq; Latini Cla-
morem tollunt, & mollia colla reflectunt. I-
tē, Belgicā uel molli melius feret esseda collo.
&, Mollitq; animos, & tēperat iras. Mollis, fa-
cilis: ut, luuat ire iugis, qua nulla priorū, Casta-
liā molli diuertitur orbita cliuo. Mollis, lubri-
cus, uanus: ut, Oscilla ex alta suspendunt mol-
lia pinu. Et mollis, imbellis, quemadmodū Æ-
thiopas dixit: ut, Molles sua thura Sabæi. nam
idem est expressius: ut, Imbellem auertis Ro-
manis arcibus Indum. Sic effeminatos aut e-
masculatos quosdā molles appellare solemus,
eunuchos, cōmædosq;, & id genus.

Aenid. 12.

Georg. 3.

Aenid. 1.

Georg. 3.

Georg. 2.

Georg. 1.

Georg. 2.

Moles, cum simplici l, pro difficultate sæpè
ponitur: ut, Tantæ molis erat Romanam cōde-
re gentem. Nec minus eleganter pro rei magni-
tudine, sicut ædificij tumuliue: ut, Miratur
molem Æneas, magalia quondam. uel, Ma-
gnasq; atrollere moles. ad quæ cōmoliri de-
moliriq; pertinent.

Aenid. 1.

Aenid. 1.

Moliri

Moliri igitur cum simplici l, à mole deductū, quod est præparare, præsertim incremento uel magnarum rerum tractatione, nam à conatu etiam prouenit: ut, Nec super ipse sua molitur laude laborem. ut Cæsar in suis Commētarijs, Trium mensium molita cibaria: hoc est, congesta præparataq; non ad ignem emollita. Item moliri, regere est. nā ut dixi, ad magnifica spectat: ut, Manibus molitur habenas. Item pergere, subsequi: ut, Inde datum molitur iter.

Monimentum, memoria, à mentis admonitione, quanquam in u mutetur: ut, Accipe & hæc manuum tibi, quæ monumenta meorum Sint puer. nam idcirco defunctorum monumenta dicuntur, quod nobis eorum excitant recordationem. Item historiæ: ut, Tum genitor ueterum uoluēs monumenta uirorum. ab intellectu susceptum, quando uisu solet diiudicari.

Murex, acumen saxi: ut, Acuto murice remi Obnixa crepuere. Et murex, phœniceus seu puniceus color ex conchylibus: ut, Tyrioq; ardebat murice læna. Et murex, clauī genus tripodis, semper stantis quacunq; iacitur parte, unā cum superiori cuspide ad uulnerandos equorum pedes.

Musa, ipsa poësis uel ars poëtica, & singulariter posita, ut ex nouem Musarum distinctionibus agnoscimus. Musa item cantilena quælibet: ut, Pastorum musam dicemus, & Alphesibœi,

Muscus, sine aspiratione, situs, squalor, languor, tridus, propriè tectorum atq; parierum, sine tecto: fontium quoq; uel lacunarum, ob longiore

giorem moram humectationemq; cōtinuam:
de quo Virgilius inter apū delicias, Et stagna
uirentia musco Adfint. Sed & muschus est cū *Georg. 4.*
aspiratione genus muris, apostema sibi in um
bilico faciens, quó cum pelle detracto miri o-
doris unguentum efficitur, quod muschatum
dicitur.

Mussare, obmutescere, uereri, susurrari: ut,
Cuncti se scire farentur, Quid fortuna ferat po
puli, sed dicere mussant. Et mussat rex ipse La
tinus, Quos generos uocer. Quod propriè ad
dubitantem pertinet: ergo superius exemplū
uerentis est dicere, hoc autem dubitantis. *Aeneid. 11.*

Munus, præter quod in usu largitionis est,
uacatio dicitur, unde & immunitas. Et munus,
officium, ut Saryricus propriè: Qui spacium ui
tæ extremæ inter munera ponat Naturę. nam
quod donum est, nisi uitam desperantibus no
bis in morte, præter naturæ officium, quod a-
liās debitum appellatur, conceditur? *Iuuen. Sat. 10.*

DE VOCABVLIS AB LI-
tera N. Pars XLIII.

NAre, pro uolare non impropriè semper,
præcipuè metri ratione. Virgilius de a-
pibus, Nare per estatem liquidam. nam *Georg. 4.*
idcirco nares à nando dictæ, quòd per eas hali
tus commeando, quasi nando pertranseat. nō
enim hastarum, sagittarum uie est propriè uola
re, quod uerbum tamen iaculationi sæpè con-
ceditur: nec nauium natate, & tamen legitur, *Aeneid. 4.*
Nata tuncta carina.

Natura pro moribus: Nunc age naturas api-
bus, quas Iuppiter ipse Addidit. *Georg. 4.*

Namquis

Namquis pro quilnam, ut Græci sæpè permutant: cuiusmodi est, Namquis te iuuenum confidentissime, nostras iussit adire domos? Et Terentius, Namq; hæc anus à fratre egressa.

Nauare, studiose implere, interdū dici solet sine opera. Frequētius operā nauare dicimus, summa cum diligentia & promptitudine fieri: tractum à solerti nautarum ministerio.

Nescius, & qui ignorat, & qui ignoratur. Hī spāna lingua nesciū dicunt improuifum, stultum & rudem hominem. Ergo eiusdem naturæ & falsus, pro eo qui fallit & fallitur: ut, *Aeneid. 4.* Li-quitq; uolatile ferrū Nescius. de pastore dictū: ignorante, an ceruam lethaliter uulnerasset.

Nepotes, omnes posterī: ut, Fortè recēsebat numen, charosq; nepotes. Et nepotes ganco-nes, unde neporatus, ingluuiēs, gulofitas, quā Græci alio nomine *Λαμπρῶν* appellant.

Georg. 2. Niger, noxiūs: ut, Nigris exesa Chelydri
Negro. Creta. quod Hispana lingua notum est, non à colore, sed à malitia odioq; nominari. Cæterū, niger pro mortuo: ut Horatius, Hic niger est, hunc tu prorsus Romane caueto. græca uoce desumpsit: nam *νεκρός* illi siue necrum, quē nos mortuum appellamus.

Nixus, parrus: nam à nitendo haud dubiè, quodd cū labore fit. Vnde enixa & connixa apud poëtas sæpè: quare pro loci & temporis, ratione est intelligendum.

Aeneid. 5. Nubes, aliquando tamen uentos significat: interdum nubes liquidum aërem: ut, Liquidis in nubibus arsit arundo.

Noui dicunt homines, quorū maiores nō celebrati; quod sæpè Tullio Marioq; obiectū est.
Inde

Indenouitas, in malū tēdēs .Cēterū & nouus, magnus: ut, Pollio & ipse facit noua carmina. *Palam.*

Noualia, cerealia sunt præcipuē & agri, qui alterna semente renouantur. Et noualis, terra primum proscissa, quæ solet esse fertilissima, si tamen ex loco herbido uel nemoroso delecta fuerit. Ideoq; Virgilius, Hæc tam culta noualia miles habebit? *In Tityra.*

Nomen, generositas: ut, Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina seruant. item, Et nos ali quod nomenq; decusq; Gelsimus. *Georg. 2. Aeneid. 2.*

Nora, chara: ut, Hic inter flumina nota. Et in funeribus: Purpureasq; super uestes uelamina nota. & Notis cōpellat uocibus ultrò: utique charū amicum Deiphobū. Ideoq; uerbum etiam nōste, pro charū habere. Sic de apibus: ut, Et patriā sole, & certos nouere penates: id est, *In Tityra. Aeneid. 6. eodem.*

in charissimis habuere. *Georg. 4.*

Nobilis uerò, cognitus publicè: ergo tam ad infamiā, quàm ad honorē pertinēs, ut de Strygio mōstro: Est locus Italiæ medio sub montibus altis Nobilis. At notus ad bonū utiq; perti nens: ut, Fama super æthera notus. *Aeneid. 7.*

Nox, terræ umbra, quodd uisui noceat, quæ usq; ad Venerē extendi dicitur à Physicis: eius sex partes, Crepusculū, quod à græco sumptū, dubium sonat: hoc est, inter confinia noctis & lucis. Conticinium, à tacendo per quietem: ut, Cum tacet omnis ager, pecudes, piētæq; uolucres. nam ea pars somno dicata est, ut idē poēta: Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris Incipit, & dono diuini gratissima serpit. Intempestum, non quodd sine tempore sit, sed quodd eius tempus non ita discernatur, *Aeneid. 1.*

ut *Aeneid. 4.*

Aeneid. 2.

ut

Aeneid. 3. ut in diurnis operibus : quale dixit, Et lunam in nimbo nox intēpeſta tenebat. Gallicinium, non gallinici-
Aeneid. 4. nium, à cātu certē galloꝝ, non gallinarum: unde dictum erat diuinitus, Ante-
 quam gallus cantet, ter me negabis: hoc eſt, per intēpeſtum, quo maximē tempore fue-
 rat quieſcendum. Antelucanum, tempus ante lucem, quod ſolet nonnunquam, tenebroſus apparere, licet exurgēte Lucifero. Niluculum demum, cum depulſa antelucana caligine lux incipiat per feneltrarum rimas oſtendi: ut, Regina ē ſpeculis cū primū albeſcere lucē Vidit.

Aeneid. 10. Nodus, denſa militum multitudo, ſicut cuneus, globus, turma: hinc Virgilius, *Belli no-
pugnae, non dumq; moramq;
belli, eſt. dumq; moramq;

Nuces, generaliter omnes fruges aſperioris corticis, ut ſunt in primis ipſæ, quæ uulgò nuces appellātur: tum amygdalę, coryli, uel auelanę, glandes quercuum & ilicum, caſtanę, pineę. Quanquam & glandes rutelę Iouis cōmiſſę ſunt. Poma, mala uē contrario, quæ ſunt cutis mollioris, & grandine facilius atterūtur.

Georg. 2. Numerus, ordo: ut, Omnia ſunt paribus numeris dimenſa uiarum. ideoq; de Cyclopibus in numerū, hoc eſt ordinem, maſſam ferri uerſantibus dicit: Illi inter ſeſe multa ui brachia tollunt In numerum.

Nudum, quidam uolunt non regi ſolitum, ut eſt facies, os, manus: nudatum, quod teſtū eſſe conſuevit: ut, Viſcera nudant. Nam inde participium nudatum efficitur: ſed ab eodem poēta confunditur. ut, Enſe ſequens nudo. &, Nuda genu. quæ ita regi, ut nudari ſolita. ergo nuda & nudata uiciſſim, ſicut, Nudataq; mu-
 ſto

Aeneid. 1.

Aeneid. 12.

Aeneid. 1.

Georg. 2.

sto * crura nopo: in metro potissimum.

ubi, Tinge no-
uo legitur.

Nuncius masculini tantum generis, qui nū-
ciat, & quod nunciatur, teste Festo Pompeio.
Item nuncius epitherō, ut sit nuncius, nuncia,
nuncium. Virgilius, Nuncia fama ruit.

Aeneid. 9.

Nullus, pro minimè. Terentius, Ac nullus
quidem. Idem, Nullus dixeris. nam pro nullo
homine nemo frequentius apponit.

In Andr.

In Hecyr.

DE VOCABVLIS AB LITE

ra O. Pars XLIII.

OBire, ut ambire, uel contrà ire, tam aspe-
ctu quàm pedibus. Virgilius de Pallan-
te in Turnum, Obiitq; truci procul om-
nia uisu. ad ueniētes pertinet. Sonat autem ut
adimplere, uel explere, quod græci *ἀναιμῶς* di-
cunt: adeoq; obire dicuntur moribundi nō im-
propriè, quòd naturæ debitum exoluāt. omit-
titur accusandi casus, cum dicēdum esset, mor-
tem obire. Itemq; Virgilius, Morte obita: hoc
est, completa perfectaq;, quantum ad exequia
lia pertinet. Sed oppetere, est morte uiolēta pe-
rire. O terq; quaterq; beati, Quis ante ora pa-
trum Troiæ sub mœnibus altis Contigit op-
petere.

Aeneid. 10.

Aeneid. 6.

Aeneid. 1.

Obducere, tegere: ut, Limosoq; palus obdu-
cat pascua iunco. Vnde & obducta cicatrix.

Tityro.

Obnoxius, debitor: ut, Iuuat arua uidere,
Non rastris hominum, non ulli obnoxia curæ.

Georg. 2.

Obseruare, uenerari: ut, Regem non sic Ægy-
ptus & ingens Lydia obseruat. Et obseruare,
callidè aduertere. Terentius, Obserues filium
quid agat. Vnde obseruatio, ex primo autem

Georg. 4.

Andr. Act. 1.

Scen. 1.

z

obser-

354 DE POLITIA LITERA-
obseruantia erga maiores.

Obnubere, uelare, tractum à nubibus: unde
& nubetæ nuptiæ, nuptæq; dicuntur, quibus
ora pudoris insigne primo die uelâtur, tam a-
pud præsentēs in plerisq; regionibus, quàm a-
pud ueteres Romanorum fieri solitum. ergo
Aeneid. 11. bene Poëta, Arsurasq; comas obnubit amiētū.

Obumbrare, tueri, defendere: translatum
ab arboribus, quæ ramorum ambitu frondi-
umq; densitate subeuntes, à calore uel ab im-
bre defendunt: ut, Magnum reginæ nomen
Aeneid. 11. obumbrat.

Obesus plus est quàm pinguis. nam pingue
est interius, obesum exterius eminēs, ut in col-
lo, clunibus & uentre præcipuè: ut, Montani
quoq; uenter adest abdomine tardus. Virgili-
us, Breuis aluus, obesaq; terga: hoc est, præpin-
guis, quod in equo decet. Cæterum & obesos
quosdā per antiphrasim appellamus, qui graci-
les sint, & exili corpore mobiles.
Georg. 3.

Ocium, cuius contrarium est negotium, in-
bonum, si ad aliquod quietum officium perti-
nebit: ut Cicero, Quid dulcius ocio * literario?
Alterum in malum, & ad ignauiam declinans:
Tuscul. 5. lite- de quo Ouidius, Tam Venus ocia amat, &c.
rato habet.
Ocia si tollas,
Ocia si tollas, Alterum in malum, & ad ignauiam declinans:
periere Cupi- de quo Ouidius, Tam Venus ocia amat, &c.
dinis arcus.

Odorum, quod ex se olet: odoratum, quod
aliunde, ut templum thure suffitum. Odora-
tor uel odorifecus, qui odorem sequitur, ut ca-
nis: sed metri gratia confunditur, nec impolitè
adèd nonnunquam confusio delectat: quale
est, Et odora canū uis, pro lagacitate odorādi.
Aeneid. 4.

Officium, beneficiū est, cum utilitate & ho-
nestate dantis & accipientis, quocunq; loco &
tempore, & inter quascunq; personas pro-
earum

earum dignitate conueniens : nec enim aliter ab effectu Cicero demonstrat. De hoc etiam Virgilius, Officio nec te certare priorem Pœni fecit : cum tamen ab officio uerbo procedere uideatur. *Aeneid. 1.*

Officina autem, ubi res propriè metallo- rum exercentur : sed & lignarij est itidem of- ficina, post hanc uitrearij, sutoris atque ton- foris.

Oliua, pro arbore & fructu, licet olea pro ar- bore tantum: ut, Incumbens rereti Damon sic coepit oliuæ. A græcis ~~oliva~~ dicitur: olitor autè, non ab oleo, sed oletibus, præcipuè qui uedit, aliàs custos est olerum. *Pharm.*

Optare, eligere: ut, Tuus ô regina, quod op- tes, Explorare labor. nã in explorâdo electio. *Aeneid. 1.*

Ops, uires & facultas: ut, Non opis est no- stræ Dido. Et in plurali numero similiter ac pro auxilio : Non hæc humanis opibus, non arte magistra, Proueniunt: cum de solo medici næ remedio eo loco sit intelligendum, quam- uis opes tantum pro diuitijs magistri ludi acci- pi iubeant. Terentius, pro auxilio : Fer opem, serua me. Omnia tamen ab Ope terra proce- dunt, in qua rerû est ipsa facultas. Vnde inops inhumatus, equè ut miserimus, quem premit inopia. Virgilius in sexto, Hæc omnis, quam cernis, inops inhumataq; turba. *Aeneid. 1.*
Aeneid. 12.

Opima spolia, quæ dux duci detrahit in ui- ctoria, ergo pro Romanorum more Virgil. ta- meti in Pallante Arcadio : ut, Aut spolijs ego iam raptis laudabor opimis. *Aeneid. 10.*

Operor, sacrificare uerbum: ut, Lætus ope- ratus in herbis. Opus, manuum labore con- fectum,

teſtum, ſiue adhuc non perfectum: cuius plu-
rale opera ipſa, ſcilicet materia. Ceterum ope-
ra, inde operæ quotidianæ hominū; labor ſi-
ue uſus, unde uerbum quoq; ſuum operor. Te-
rētius de utroq; ſcēmineo & neutro: Quod in
opere faciundo operæ conſumis tuæ. Nec mi-
nus egregiè Virgilius, Linquens opera atque
labores.

*Heaut. Act. 1.
Scen. 1.*

*Aeneid. 11. ubi
non linquens,
ſed referens, ha-
bet.*

Ordo, de quo aliàs cum Feltrino diſputaſſe
memini, in rerum diſpoſitione uerſatur: mo-
dus in quantitate. Ordo etiam pro multitudine:
ut, Longo ordine matres Stant circum. &
Lucet uia longo Ordine flammarum. cum ta-
men ordinatio quædam hiſ in locis ſit conſi-
deranda, uti uel ſingulos binos uel procedere
dicamus.

Aeneid. 2.

Aeneid. 11.

Orgia, apud græcos habentur ſacra quæli-
bet, ſicut apud nos cerimonie.

Oſculum, certè à ſuauiſſo differt, licet uerſifi-
catio cōfundat. nam ut ſuauium libidinoſum
eſt, ſic oſculum religioſe uel pudicæ neceſſita-
tis, quemadmodū inter ſanguine coniunctos:

Aeneid. 1. ut, Oſcula libauit natæ.

DE VOCABVLIS AB LITE- ra P. Pars XLV.

*In Daphn.
Imò potius à
παλιν ητοιμαστος
uel παλιν, iterum
meiens, ſiue ite-
rum cauda.*

PAliurus, herba ſpinofa, in paluſtribus cā-
pis: de qua Virgilius, Carduus & ſpinis
ſurgit paliurus acutis. * unde nomen ac-
cepit Aeneæ gubernator Palinurus.

Parcere, ſeruare: ut, Gnatis parce tuis. tamen
ſi poſſit intelligi patrem opibus ſuis parcere,
hoc eſt abſtinere, ut filiis conſeruet: alterum
enim

enim ex altero pender. Item, Aut parco sale cō
ringūt, hyemiq; reponunt, quia sal conseruat.
Simile de uitro dicit Martialis, Condūtur par- *Aeneid.10.*
co fusca Falerna uitro. Sic parsimonia earum *Georg.3.*
rerum quæ superant, collectio & conseruatio *Georg.1.*
est: inde parcus, conseruator. Atq; apibus quā-
ta experientia parcis. ergo & pro seruare, parce
re dici potuit. Sed & parcere, prohibere, absti-
nere est: unde conseruatio. ut, Parce me- *Aeneid.1.*
tu Cytherea. &, Parce pias scelerare manus. *Aeneid.3.*
conseruatur enim, quod in aliud tempus dif-
fertur.

Partio & partior idem significant cum suis
compositis, quæ uel in o uel in or mutant, se- *In Iugur.*
cundum quosdam a in e. Salustius, Prouincias
inter se partierant. nam de hoc uerbo, & reuer-
to pro reuertor, sic à nobis, ut ab antiquis poli-
tè dicitur: alia non utiq; frequentantur, ut pu-
nior pro punio, & nonnulla id genus, à Cicero
ne pango pro paciscor positum ad Herénium; *Lib.2.*
Rem ubi pagunt, oratione pagunt, &c.

Pascere, delectare est, quale non animum
modò: uti, Pascat prospectus inanē. Atque a- *Georg.2.*
nimum pictura pascit inani. sed rursus pascor
pro cresco: ut, Lambere flamma comas, & cir- *Aeneid.1.*
cum tempora pasci: id est, crescere. Et, Sacrum *Aeneid.2.*
tibi pascere crinem. *Aeneid.7.*

Paulio quoq; reperitur, præter pauco pro tū-
dere: ut, Paulia bacca, oliua dicitur, à pauien- *Georg.2.*
do, id est, tundendo, scilicet à qua nisi trunsa, o-
leum non exprimitur.

Passum, uinum nouellum, decoctum & de-
frutum dictū, quodd fraudaretur. nam non
eandem facit in dolijs repositum digestionē.

Imò passo uelo & passum, rugosum. Plautus, In portum uento
id est, explicat secundo, uelo passo, * id est, rugoso. Quod ap-
to & expāso. pellatiuū itidem datur uuis exiccatis, quas pas-
 sulas dicunt, & constat esse rugosas.

Aeneid. 5. Pavidus, gloriæ cupiditate sollicitus: ut, Ex-
 cipiunt plausu pavidos. Quod & alio loco e-
 iusdem poëtæ certum est, Exultantiaq; haurit
 Corda pauor pulsans. nā quo modo pauor pro
 terrore exultantia corda faceret, nisi sit pauor
 glorię cupiditas? Idcirco subiecit, Laudūq; ar-
 recta cupido. Cui sermoni & illud respondet
Georg. 4. carmen: Continuoq; animos uulgi, & trepidā
 tia bello Corda, licet longē præsciscere: id est,
 alacritate concita.

Aeneid. 4. Ex- Pax & uenia pro beneuolentia, licet non de-
quirunt, nō de liqueris: ut, Pacemq; per aras * Deposunt. de
poscunt, est. Didone inquit, de qua paulo superius Anna di-
 xit, Tu modò posce deos ueniam: cōtra quos
 nihil deliquerat.

Aeneid. 5. Palmula, remus, nō ex palma arbore, sed in
 modum palmæ remi pars extrema prorenta.

Aene. 6. & 10. Pæan, Apollinis hymnus. sed abusiue alijs e-
 tiam attribuitur: ut, Conclamant socij lætum
 Pæana secuti.

Tityro. Peculium & patrimonium ab ipso peculio:
 quale est, Nec cura peculi. nam ex pecorum fru-
 ctu antiqui omnem ferè substantiam attraxe-
Vlp. de Verb. runt. inde pecunia dicta. Et sanè pecuniæ uo-
Sign. L. pecu- cabulum nō solum numeratam pecuniam cō-
niē. plectitur, uerum etiam omnia corporea: nam
 personas quoq; & bestias appellatione pecu-
 niæ contineri, non ignoramus.

π. δι. π. uel π. δ. Pedum, baculus uel hasta pastoralis, quasi
δι. π. græcè * pedium, quo pedes retinentur. de quo
 Virgili-

Virgilius, At tu sume pedum, quod me cū sē- *Daphn.*
pē rogaret, Non tulit Antigenes.

Pes, funis, quo tenditur uelum : ut Virgil. 5.
Vnā omnes fecere pedem.

Pellex, fallax, à pellacia, fallacia : ut, Pellacis *Aene. 2. Vlysi,*
Vlysis. licet aliàs pellax à pellendo, unde &
quidam pellacem concubinam appellauere, *pro Vlysis, est*
quasi fallacem potius quàm pellicem,

Pellex, certè propriè mariti est: nam à pellē- *Seneca.*
do dicta, ut Glycerium, Philumena, & pellices
cælum tenent. Qua quidem ratione pellex uti
que dici posse uidetur, cum cœlibe uiuens, nec
minus à pellendo, siquid Terentio credimus, *Paulus de Ver.*
cuius pellicis necessitate uxores interdum ab
negātur. nam Dauus dixit: Nemo his moribus *sign. L. Ma*
uxorem dabit. Ergo concubina, seu amica, uel
scortum, pellex aliquando dicitur. nam mere-
trix à quæstu ferè, ut prostibula. Ad hoc pellex
æmula est, secundum Iuuenalem, non à pellen-
do uirum, sed famæ laudem: ut, Horrida quale
facit residens * in cortice pellex. nam ui- *Satyræ 2. ubi*
rum Pallas non habuit, propter quem Arach-
ne meritò sit eius pellex appellata: ergo ab æ-
mulatione, quia Palladis gloriam suo artificio
repellebat. *in Codice legi*
tur, nō cortice.

Pœnitet, pro eo quod est, parum uidetur: ut,
Necte pœniteat calamo triuisse labellum. Et,
Officio nocte certasse priorem, Pœniteat. *Alexi.*

Pendo, soluo: ut, Tum pendere pœnas Ce- *Aeneid. 1.*
cropidæ iussi. *Aeneid. 6.*

Pendeo, desidero, uel expecto: ut, Pendetq;
iterum narrantis ab ore. Et, Dum consulta pe- *Aeneid. 4.*
tis, nostrog; in limine pendes.

Penetralia, omnis interior pars dom^o, licet de

Aeneid. 6. tecta: & penetralia, secreta templorum: ut, Te quoque magna manent nostris penetralia regnis.

Pertento, uehementer tento. quanquam ferè omnia eiusmodi composita uerba more græco uehementiam significant: ut, Latonę tacitam pertentant gaudia mentem. quem locum ab Homero suscepit, ubi de Glauco agitur, & Sarpedonis corpore iacente, libro *Odyssæ* 6.

Aeneid. 1.
ubi tacitum pe-
ctus est: in
quinto uerò,
Gaudia pertē-
tant mentem.

Aeneid. 7. Pera, peræ, & pero peronis, græca sunt. primum est pro quolibet sacculo, sed propriè mēdicātium seu peregrinantium pauperū: pero autem genus est calciamēti ad rusticos. ut, Cru-

Aeneid. 1.

dus regit altera pero.
Pergo, perseuero: ut, O dea, si primā repetēs ab origine pergam. Et Terentius, Pergin' scelerata mecum perplexè loqui? Nec ad itinera incomptum est uerbum: unde* pergere & peregrinus. ut, Perge modò, & qua te ducit uia, dirige gressum.

Fortè, peregrē

Aeneid. 1.

Periculum, experimentum, à græco scilicet sermone πειρα, hoc est, experientia. Terentius, Fac periculum in literis.

In Eunucho.

Parad. 5.

Polleo, possum, ualeo. Cic. in *Paradoxis*, Nec est ulla res, quæ plus apud eum polleat, quàm ipsius uoluntas atq; iudicium.

Aeneid. 7.
ubi, Cum uēti,
est.

Satyr. 1.

Ponere, quiescere: ut, *Tum uēti posuere: id est, quieuerunt. Idem, scribere: ut Persius, Nec ponere lutum artificis. Idem & compositum ualeat: ut à Iuuenali, Nunquam ne reponā? Et ponere pro deponere non impolitè à poëtis maximè frequentatum. Ad hoc ponere, constituere, fundare: ut, Atq; hæc me sacra quotānis, Vrbe uelit posita templis sibi ferre dicatis.

Aeneid. 5.

Pontes

Pontes, etiam scalæ sunt: ut, Interea Æneas socios de puppibus altis Pontibus exponit. *Aeneid. 10.*
nam certum est scalas scaphasq; nauigio cōuehi, seu tabulæ quædam fortè sint, trabesq; longissimæ nauibus hærentes, pro scalis tamen existimantur.

Portendere, id est, porro tendere, prædicere, significare: ut, Hunc illum fatis externa à se de profectum, Portendi generum. *Aeneid. 7.*

Poscere, prouocare, secundum quosdam nō absurdè definiētes, uersumq; poëtæ simul adducentes: ut, Aut acrem dubites in prælia poscere Turnum. Sed hoc uicissim est ultrò ad Turnum inclamare, ut duello conueniat. nam legitur regijs legatis Æneam indixisse: Æquius hinc fuerat Turnum se opponere morti, Si bellum finire manu, si pellerè Teucros Apparat, his demum decuit concurrere telis. Alibi etiam, Mihi ius concurrere soli. &, Turnū iam debent hæc mihi sacra. cui & illud respondet, Solum densa in caligine Turnum Vestigat lustrans, solum in certamina poscit. quem certè uoce postularer, quòd sic Venus fore prædixerat: ipse quoque Turnus poscit equos & arma contra Æneam incursum. Præterea poscere, secundum Varronem est, cum aliquid merito nostro postulamus. Quanquam & interdū est postulare, ut arroganter superbeq; petere. Curtius de Dario ad Alexandrum, Postulabat aurem magis quàm petebat. Et postulare, accusare, diem dicere. *Aeneid. 11. ubi pro hinc, huic, & pro demū, mecum etiam mutato ordine legitur.*

Aeneid. 12.

Potiri, non modò aliquid in usu habere, uerum etiam in potestatem suam ex aliena redigere, quod elegantissimum à poëtis & histori

Aeneid. 9.
In Catilin. con
iur. ubi regnū,
non imperium
habet.

cis habetur. Virgilius, Si uerò capere Italiam, sceptrisq; potiri Contigerit uictori. Salustius: Ex Sibyllinis libris imperium Romæ tribus Cornelij portendi, Syllam atq; Cinnā antè, se tertium esse, cui fatum foret urbis potiri. Iungi tur ergo cum generandi auferendi ue casibus.

Georg. 1.

Tityro,

Præfens, propitius: ut, Vos ò agrestum præsentia numina Fauni. Item, Nec tam præsentem alibi cognoscere diuos. in præsentia enim fauor adiungitur.

Præcinctos & accinctos, strenuos dicimus & expeditos. Terentius, Accingar. Græci id genus hominum *συνεπαι* appellant. & Vires aq; cingunt omnes operi.

Aeneid. 2.

Aeneid. 1.

Premo, uasto, populor: ut, Pelago premit arua sonanti. Et premere, demergere, infodere: ut, Quæcunq; premes uirgulta per agros, Sparge fimo pingui. Et premere, onerare: ut, Ceu pressæ cum iam portū tetigere carinæ: rectius quàm si fessas intellexeris. Premere, coërcere:

Aeneid. 1.

Georg. 1.

ut, Ruris opaci Falce premes umbram.

Georg. 2.

Prælia, sunt trabes, quibus uua calcata premitur. de hoc genere est in Georgicis, Cola q; prælorum fumosis diripe testis. Cæterum nihil obstare uidetur, quo minus eadem instrumenta ad olei pariter, & liquaminis confectio nem accommodentur.

Georg. 3.

Prælia, de omni concursu etiam citra arma dicuntur: ut, Si quando ad prælia uentum est. de equo dicit ætate confecto, & ob id ad Veneris certamen inepto.

Georg. 4.

Præceptū, respōsum: ut, Sine ui nō ulla dabit præcepta. nā & respōsa eodē loco apponi potuit.

Præceps, altū, unde quis possit præcipitare: ut,

ut, Turrim in præcipiti stantem: hoc est, altissimā. nam subdidit: Summisq; sub astra Eductā testis. nō ad eam speciē, quod quidā uolūt, uti Bononię adhuc cernitur, uelut inclinato cacumine turrim euestigiō ruiturā: ergo altissimā. nā dixit: Vnde omnis Troia uideri, Et Danaū solitæ naues & Achaia castra. Et illud, Ac Danaū super agmina latè incidit. Vnde satis apparet, arcem illam minimè fuisse curuatam, sed editissimā. Quod uidetur poëtæ consiliū, cuius nihil minus interfuit, quàm eiusmodi molem ad puerile desideriū indicare. Itē præceps, festinus: ut, Præcipientes uigilate uiri. Sicq; præcipitate, festinate: ut, Præcipitate moras.

Aeneid. 2.

Aen. 4.

Aeneid. 8.

Præciæ, uuæ, quæ citius mitescunt, ut in Iulio mense, quæ alio nomine præcoques appellantur, uti biferæ ficus anteriores. de ijs Virgilius & Plinius.

Præstare, facere. * Cicero de Finibus bonorū & malorum: Emptorem indemnè damni præstare oportere.

Non de Fin. sed de Offic. lib. 3.

Præcipere, antè capere, occupare: à quo uerbo non in usu est præceptor, qui à doctrina solum indicatur.

lego, Emptori damnum præstari oportere:

Procludere, cudendo extenuare: ut, Durum procludit arator Vomeris obtusi dentē. Et procludere, dilatare. Varro, Legendo aut scribendo uitam procludito. Quidam uerò tam pro e-

nimirum à uēditore.

rudiendo quàm exacuendo susceperē, aut ceterè pro exercendo.

Georg. 1.

Procax, petax: & procare, petere, quamuis in usu non sit: sanè proci à petendo dictus, & proci quasi competitorēs. Procaces austri, id est, uiolenti.

Aeneid. 12.

Pro-

Aeneid. 1. Procella, uis uenti cum pluuia, ab eo quodd omnia percellat & moueat: ut, Creberq; procellis Africus.

Proceres, secundum Varronem, principes ciuitatis sunt: sic dicti à trabiū proceritate, quarum capita emineant in ædificijs. Sed alio modo Suetonius illustrium imperatorum proceritatem describens, uelut ab arborū pulchriori specie designat. nam inter eos Romanorū, qui certè principes extiterunt, quibusdam nō datū est ab historico proceritatis insigne: quo uocabulo & Virgilius sæpè utitur in effigenda heroum altitudine.

Aeneid. 1. Proprius, epitheton, perpetuus est: ut, Propriamque dicabo. Et, Da propriam Thymbreæ domum. & Propria hæc si dona fuissent. Vnde uulgò pariter fundum agri proprietatem appellat, quod perpetuò possideat à domino.

Aeneid. 3. Proluies, secundum quosdam non incongruè sordis est effusio per uomitum, ideoque à poëta contendunt uolucris Harpyis designatum, quarum est de pectore frequenter excrementa proijcere. Neque uerò necesse fuisse id increpare, quod sit naturæ conueniens, si ab intestinis inferioribus ea proluies existimetur. Cæterum cum ne id quoq; de pectore proiectum in uolucris sit reprehendendū, quarum naturale est dupliciter expurgare præcordia: relinquitur eandem Harpyiarum proluuiem utiq; turpem, & obscœna miseri uictus ingestionem poëtam improbasse, tanquam in auarissimorū genere uitam illaudabilem. nam *Aeneid.* 1. alibi legitur, Et pleno se proluit auro. quod in gerere, non proijcere est. Quamobrem proluies

uies alterutra significatione pro rei aptitudi-
ne suscipienda.

Prodigium est, quod in longū tempus pro-
digit, prædicit ue significationem : ut, Harpyia *Aeneid. 3.*
Celæno Prodigium canit.

Prodere, propagare: ut, Genus alto à sangui *Aeneid. 4.*
ne Teucri Proderet. Prodere, decipere: ut, V- *Aeneid. 1.*
nius ob iram prodimur. Vnde proditores, ij dē
deceptores, quos Græci eadem ferè uoce *πρόδοι*
ται appellant. Cæterum & prodere est non mi-
nus eleganter pro eo quod est manifestare, &
testificari, quod scriptoribus assignamus: sic-
ut, Prodidit uel proditum est memoriæ: nō ta-
men ut eosdem proditores, quemadmodum
scriptores uel auctores appellemus: uelut, Ter-
ra, solem maiorem esse, auctor est Plinius, non
eleganter proditor diceretur.

Pronus, uicinus, uti de alto longēque posi-
to: ut, Ventis que uocatis Prona petit maria: id *Aeneid. 5.*
est, uicina littori, quasi propiora. alioquin non
prona, sed ardua uidentur maria: ideoque tam
naturaliter dicitur quàm moraliter, naues ascē-
dere, & in terram ex mari descēdere, nisi fortē
hemisphærij ratione prona magis appellem?

Propius, pro magis propè: &, magis pro-
priè, non autem proprius: & pleraque ijs simi-
lia, uariæ significationis tam nomina & uer-
ba, quàm aduerbia, superioribus uobis die-
bus satis exposui.

Plurimus, longus: ut, Cum senux plurima *Georg. 1.*
sylvīs Induet in florem: id est, longa. designa-
tur autem amygdala, quæ nux longa dicitur. *Georg. 1.*

Putris, solubilis: ut, Putris se gleba resol- *Aeneid. 8.*
uit. Et, * Quadrupedumque putrem soni- *ubi Quadru-*
tu

pedante, Pro tu quatit ungula campum.

Quadrupedumq; legitur. Purpureus, præter colorem solitum, niger est præcipuè: ut, In maris facie, quod ex altitudine nigrum accipimus. Interdumq; cæruleū, ut mare purpureum dicitur, & rosa nigra, cum tamen purpurea sit: quæ omnia, & plura nonster poëta habet.

Georg. 4.

Pueri appellatio quatuor habet significaciones: una est, cum omnes seruos pueros appellamus. Terentius, Puerum inde abiens cōueni.

Palem.

Virgilius, Claudite iam riuos pueri. Altera, cū puerum contrario nomine puellæ uel puerae dictitamus. Tertia, cum ætatem puerilem demonstramus in ætate quoque prouecta, seniliq; præcipuè: ubi de rerum imperitia uel ignorantia reprehenditur, ac pro filio nihilominus

De Verb. sign.

l. puer.

Aeneid. 4.

Aeneid. 2.

sæpè designamus: ut, Tuq; puerq; tuus: cum de Venere & Cupidine diceret. Item, Ascaniusq; puer. Et Horatius, pueros Ledæ dixit, cuius essent filij. Omnes ij Homerū imitari, qui sæpè hoc uocabulo & Achiuorum, & Priami filios appellat more Græcorū, apud quos hoc est, pueri nominantur.

Aeneid. 7.

Pulcher, p eo qui sit fortis, & fortis pro pulchro: quale est, Satus Hercule pulchro Pulcher Auentinus. Virtus enim & pulchritudo more etiam græco sæpè confunduntur aptissimè, sicut contrario malitia & uitium pro deformitate designatur: ut, Haud illo segnior ibat Aeneas: id est, non deformior. ideo addidit, Tantum egregio decus enitet ore.

Aeneid. 4.

Aeneid. 12.

Pulsiare, uiolare, lædere: ut, Fugit ipse Latinus, Pulsatos referens infecto fœdere diuos.

Putare, & in dubio ponitur, & in certo elegan-

gantissimè: cuiusmodi Plinius maior de cucumeris syluestris medicina, Putant conceptus adiuuari alligato semine, si terram non attrigerit. nam pro opinione positum, sed approbata sententia. In dubio autem illud satis est: ut, Turpe esse in re militari dicere, Non putabam. Est & uites putare: ut, Fingitque putando. & Georg. 2. membrum amputare.

DE VOCABVLIS AB LL

tera Q. Pars XLVI.

QUADRA dubium est, an pro fragmento panis accipiatur: ut Virgilius, Patulis nec parcere quadris. An placentæ essent adorem: ut, Adorea liba per herbas Subijciunt epulis. an pro mensis, quarum certè frequentior est usus quadratas haberi. nam Harpyia prædixerat: Ambelas subigat malis absumere menses. Et Iuuenalis auctor est, Parasitum aliena uiuere quadra. Seu panem pro aliena mensa dixerit, ergo ad opportunitatem distinguendus hic sermo.

Quadrat, consentit, coniungit: translatum à lapidum quadratura, qui sibi bene conueniunt: ut, Arboribus positis secto uia limite quadret. quæ amplior quandoque est, aliàs oblongior. nec dubium armatorum aciem, seu cuneum quadrato agmine, hoc est, seriatim incedere.

Quassare, à quatio frequentatiuo ponitur, & ad quælibet conterenda, uel concutienda: ut de hasta, Quassatque trementem. & Quassatæque * trabes, de nauibus inquit, seu quasi

Acneid. 7.

Acneid. 3.

Satyr. 5.

Georg. 2.

* Acnei. 4. ubi rates, non trabes, est.

Acneid. 21.

*Eunuc. Act. 2.**Scen. 3.¹**Aeneid. 9.*

quasi fatigatas intelligamus. nam & quassare, fatigare est: & quaterere, excludere. Terentius, Homo certè cum dono quarietur foras. Quaterere, infestare: ut, Rastris terrâ domat, aut quatit oppida bello. unde frequentatium suprà à fatigando domandoq;.

Quæstio, idem de tormentis est & corporis doloribus, ad exquirendam ueritatē: quo sermone sæpè utuntur historici, & Tullius ad Herennium præcipuè, ubi de testibus contra testes: & cum frequentioris sit usus quæstio pro disputatione, utrunq; tamen à quærendo est.

*Aeneid. 8. Tum
rex Euandrus,
legitur.*

Quirinus Romulus sic appellatus ab hasta, quæ Sabina lingua Quiris dicta, unde securis quasi semiquiris, quæ *ῥάκιν* græcè uel *ῥάκιν*, qui regem significat, uel certè dominum, literis paulo mutatis. Constat autem Romanos à græcis oriundos fuisse: nam legitur, * At pater Euandrus Romanæ conditor arcis. Vel idcirco Quirinus dictus, ex gentis nobilitate à Marte, qui cum sæuit, graduius dicitur: cum mire-scit, Quirinus. Deniq; duo templa fuerūt, unū Quirini intra urbē, quod custodis & tranquillil: alterum, in Appia uia extra urbem iuxta portam, quod bellatoris Quirini diceretur.

DE VOCABVLIS AB LITERA R. Pars XLVII.

*Aeneid. 5. ubi
pro dimouet,
commouet.*

RAdo, transeo, sicut lego. Virgilius, Radit iter liquidum, celeres neque dimouet alas. & Radit iter leuum interior. Item radere, extrahere, excipere, decerpere: ut Comici sæpè dicunt pecuniam abradere, uel argentum

tum emungere à senibus, quos improvidos nolunt homines.

Radij quoq; rotarum: ut, Radijsq; rotarū di *Aeneid. 6. 1*

stricti pendent. Et radorum argenteus ordo. nam præter solares radios, ut frequentius dicitur, cæterorumq; planetarum & luminū, quis dubitat cœlestium omnes influentias radios appellari? ut, Tris imbris torti radios, tris nubis aquosæ. In quorum significatione communiq; consortio, ut inferiora superioribus annectantur, idcirco nostrorum capitibus, quos di uos appellari uolumus, radiata coma depingitur. Sed & radij instrumenta texendi sunt, ut

de matre Euryali, * Discussi manibus radij. Et *Aeneid. 8.*

radius uirga philosophorum, qua geometræ lineamenta designant: ut, Descripsit radio totū, qui gentibus orbem.

Rapere, stuprare: ut, Rapta Garamantide *Aeneid. 9.*
nympha: à Ioue scilicet. &, Raptas sine more *Excussi, habet*
Sabinas: ad uim pertinet. *poëta.*

In Palæm.

Rapere, stuprare: ut, Rapta Garamantide *Aeneid. 4.*
nympha: à Ioue scilicet. &, Raptas sine more *Aeneid. 8.*
Sabinas: ad uim pertinet.

Rapidus, uelox, unde raptim & repentē, nō à rapiendo, unde fit rapax: ut, Ipsa Iouis rapidū *Aeneid. 1.*
iaculata è nubibus ignem. Et, Rapidisq; rotis *Aeneid. 3.*
insistere uictor.

Ratis, propriè connexę inuicem trabes, quę græcè *οὐδία*: sed abusiue nauem nostri fecere: ut, Postquam altum tenuere rates. *Aeneid. 3.*

Recipere, promittere, qua significatione græcè παρὶς uoce deponentis *ἀνὰ δόξαμα* dicitur. *Epist. famil. lib. 6.*
Cecinna ad Tullium, Vt ea conditione tibi daret librum, si reciperes te correcturum. Et recipere, exceptum facere. Plautus, Vbi nunc adolestes habet posticulum hoc, recipit, cum des.

Vendere, præcipere, liberare: ut, Frugesq; rece *Aeneid. 1.*

A ptas.

Aeneid. 7. pras. Et, Medioq; ex hoste recepit. Et, Reliqui
as Troia ex ardente receptas. Item recipere
non minus politè ab historicis sæpè describi-
tur, uti rem prius bello amissam, receptam di-
cimus: quale est in Catone Tulliano, Mea ope-
ra Fabi Maxime Tarentum recepisti. Certè, in-
quit ridens, nisi tu amisisses, nunq̃ recepissem.
Aenei. 4. 7. 10. Recidiua, renascentia: ut, Dum Latium Teu-
cri, recidiuaq; Pergama quærunt. tractum est
ab arboribus, quæ prioribus sectis pullulant.
Ergo recidium, quod renascitur ex simili a-
misso, non minus quàm quod iterum in pri-
stinum modum cadit, aut in uitij crimen teci-
disse denotamus.

Redditur propriè, quod alieni crediti uide-
batur. Vnde suis reddi literæ dicuntur, quas ne-
fas est retinere: & sic spiritum cælo reddimus
moriendo. Cæterum & reddere, uerbum est sa-
cerdotale: unde reddi extra dicitur, cum politæ
Georg. 2. & electa aræ superponuntur: ut, Lancibus &
pandis fumantia reddimus extra.

Reficere, pro recreare, non uulgare est, sed
Georg. 3. Virgilianum: ut, Saltus reficit iam roscida lu-
na. Vnde refectio corporū dicenda foret, quæ
græcè ἀνέπαυσις, non propriè refectoryum, lo-
cus ipse pro refectioe, quod diuersorium re-
ctius diceretur: & sanè græcorum est aliud ἀνέ-
παυμα, pro loco ubi reficitur: aliud ἀνέπαυσις, ut
dixi, pro refectioe.

Georg. 3. Refert, prodest: ut, Nec iam mutari pabula
refert. ergo producitur prima. Et referre, in-
nouare, cuius prima corripitur, quamuis in præ-
teritis extendat: ut, Hūc morē, hos cursus, atq;
Aeneid. 5. hæc certamina primus Ascanius longam mu-
ria

hæ cum cingeret albâ, Rettulit: hoc est, instauravit. Est & referre, quiddam prius explicare: ut, Ad senatum referre, ad consulem, ad ducē: hoc est, in consultationem ferre. Virgilius, Cōtinuò Troiæ ad proceres primumq; parentē, Monstra desim refero, & quæ sit sententia posco. non enim alicui prius enarrauerat.

*Aen. 3. sic, Deo
lectos populi
ad proceres,
&c.*

Religio, metus, & metus religio: tam à uita, ut quidam arbitrantur, quàm à morte relegata. Hæc autem ferè uulgaris est, & ad superstitionē inclinans: ut, Nuda terga flagellare, barbam capillumq; non tondere, & cætera id genus. Quippe alia Dei coelicolūmq; ueneratio, quæ ex amore potius seruiendi, innataq; uolūtate, quā uario metu procedit. Cæterum consuetudo mortalium omniū ferè diuinū cultū *in demonstratione, magis quàm animorū uoluntate reposuit: hinc religionem & ceremonias æquē nominauerunt. In qua re non dubium est, poëtas populariū magis morē effingere, quàm quòd ipsi de dijs talia opinaretur, dum religiosas arbores timerent præ metu cedere. à Græcis enim præcipuè, qui iidem gentiles appellati, non à nostris hæ confluxerunt de dijs terrestribus opiniones, quas religio nostra deinceps euangelica reparatione compescuit. Itaque de religione pro metu Virgilius: ut de cupressu, Religionem patrum multos seruata per annos. Cui respondet illud de lauro: Multosque metu seruata per annos. Et Terentius, Nihil mihi esse, religio est dicere. Nec dubius auctor est Statius, ubi ait, Primos in orbe deos fecit timor: ad gentiliū deos referens. Quod sanè à Græcorum

*In demonstra-
tione, pro, in
ostentatione.*

Aeneid. 2.

Aeneid. 7.

Heaut. Act. 2.

Scen. 1.

A 2

uere-

ueterum sermone rituq; non dissentit: nam & deos timor est, siue deos dicimus *ædæfædæ*, hoc est, à timore.

Aeneid. 3. Res, imperium, potentia: ut, Res Agamemnonias uictoriaq; arma sequutus: &, Postquã

Aeneid. 2. res Asiæ, &, Quo res summa loco. Ita sermo hic cum adiectiuis copulatur, uehementiorem habet dignitatem: ut, Res publica, res imperatoria, militaris, agraria, frumentaria, uxoriam, & id genus plurima.

Aeneid. 6. Respondet, aspicit, seu contra propositum est. Ex aduerso est: ut, Contra elata mati respondet Gnosia tellus. Et respondere, consentire:

Aeneid. 1. ut, Dicitis respondent cætera matris. &, Illa se-

Georg. 1. ges demum uotis respondet auari Agricola.

Aeneid. 5, 3. Resultare, respondere, reaudiri, & reclamare: ut, Pulsati collés clambore resultant. Sic insultare: ut, Impulsu, quo maximus intonat æther, Dissultant ripæ.

Phorm. Rescribere, reddere. Terentius, Argentum illud mihi iube denuò rescribi. Et transcribere populum in aliam ditionem assignare: ut,

Aeneid. 5. Transcribunt matres urbi, populumq; uolentem Deponunt.

Restituere & alio sanè modo comperitur, quod est pro satisfacere communiter. nam restituitur in iure, quod reuocatur, & imperfectum remanet: unde ferunt rem in integrum restitutam. Nec minus politè & eleganter dicitur, Domus lapsa uel euersa, còbustaue, & statua potissimum loco suo restitui.

Rimari, à suis tractum, quod est inquirere, quod non radices tantum, uerum etiã glandes & pomorum ossa, terrarum rimis exquirunt:

runt: ut, Dulcibus in pratis rimantur stagna
Caystri. nam idē est de uolucris piscatoris. *Georgic. 1. qui*
uersus ibi alia

Ringere, os extorquere, uel distorquere: un
de pro irasci indignari ue temerē capitur. Te
rentius, Ille ringit, tu rideas, & sanē à nariis uo
ce descendit, quæ per irrisiōem corrugatur. *ter legitur.*

Rogare, aliquando pro instituere, Cicero in
Philippicis, Ego belli ciuilis causam attuli, ego
leges perniciosas rogavi, dicit autē cum in
dignatione per ironiam. *Phorm. Act. 2.*
Scen. 2.

Rogare, aliquando pro instituere, Cicero in
Philippicis, Ego belli ciuilis causam attuli, ego
leges perniciosas rogavi, dicit autē cum in
dignatione per ironiam. *Philip. 2.*

Rudis, in genere fœminino uirga, qua gla
diatores donati à gladiatorio munere cessa
bant. Idem in Philippicis, Tam bonus gladi
ator rudem tam citò accepisti. Ac Sartyricus, Ac
cepta rude cepisset Veiento uideri, ergo ubi
que corripitur. *Philip. 2.*

Rubigo, ferri & frugum uitiatarum. Virgi
lius, Ut mala culmos Effet rubigo. pro come
deret, hoc est, absumeret. *Georg. 2.*

Ruit, extollit: ut, Ruit atram Ad cœlum pi
cea crassus caligine nubem. Itē, Vertitur in
terea cœlum, & ruit Oceano nox. *Georg. 2.*
Aeneid. 2.

DE VOCABVLIS AB LI

tera S. / Pars XLVII.

Sacer & * in profanis, uti uenerabilis uel *forte, non pro*
quasi uerē sacer. Virgilius de Lucifero, *phanus.*
Extulit os sacrum cœlo, tenebrasque res
soluit. Et in medio sacri tripodes, qui ad mi
litares ludos, non sacrificia erant expositi. I
tem sacer, execrabilis: ut, Et ductus cornu
stabit sacer hircus ad aram. non hoc loco in
Aeneid. 8.
Aeneid. 5.
Georg. 2.

A 3 noxiæ

noxiae contemptum bestiae, non sacrificij uenerationem dixit.

Terent. Eunuch. Sandalium, non ut quidam tenuissimum sericae telae genus arbitrantur, sed calceamenti genus, quo contemptius de Thrasone milite diceretur: Vtinam tibi committigari uideam sandalio caput.

Aeneid. 1. et 4. Sanguis pro genere: ut, Nympharum sanguinis una. Et, Genus alto à sanguine Teucris.

Aeneid. 2. Salus, remedium: ut, Vna salus uictis, nullam sperare salutem.

Aeneid. 12. Salutare, uenerari: ut, Tum uerò augurium Rutuli clamore salutant. Et salutare, nominare, appellare, idque non sine ueneratione. Quo sermone historici saepe utuntur, cum nouus rex uel imperator salutatur, qui prius non esset.

Aeneid. 3. Scelerare, polluere, sed est Plautinum, uel certe poeticum: ut, Parce pias scelerare manus.

Aeneid. 6. Seco, duco, unde philosophorum sectae, id est ductus. Seco, teneo: ut, Ille uiam secat ad naues. ex quo sectas dici quibusdam placet, à tenendo uel pertinacia: sed producitur primum, hoc uerò corripitur.

Aeneid. 1. Securus, contemnens, uel contemptor: ut, Securus amorum germanae. quod hoc loco magis est, quam seorsum à cura esse.

Aeneid. 1. Secundus, obsequens. sermo tractus à seruis sequentibus & pedissequis: ut, Curruque uolans dat lora secundo. & de fortuna secunda saepe à poeta.

Aeneid. 8. Sequax, contra est persecutor: ut, Flamisque sequacibus iras.

Aeneid. 1. Secessus, sinus est secretus: ut, Est in secessu longo locus.

Sede-

Sedere, apud antiquos considerare, curare: ut, Celsa sedet Æolus arce. non enim ociari, sed *Aeneid. 1.*

curare significat. idē sedere, stare, cōsiliū cape-
re: ut Plautus de quodā seruo, Sine, ad aram se-
deo, & dabo meliora consilia, &c. Secundum
augures est augurari. nam & sedere aues dicun-
tur in arbore & tecto, licet pedibus stantes. Et
sedere, fixum in animo esse. Virgilius: Et sedet *Aeneid. 2.*

hoc animo. quod etiam per compositionem
augetur: ut, Insedit animum meum penitus i-
sta sententia. Sedet & homo more solito, cæte-
raq; animalia cum quiescunt nisi dormiant, se-
dere dicuntur. Iridem insidere penultima cor-
repta, in insidijs stare. Virgilius, Et syluis inse-
dit iniquis. nunc mediam producit ab insido
insidis, non ab insideo insides profectum,

Quo patet, sic insessores ac subsessores, ut insi-
diatores & insidiantes ineptè dici non posse,
qui in insidijs subsistunt. Sedet igitur ita grus
in terra, ut cornix in arbore. ac Virgilius de sa-
ma, quam instar alitis describit, Luce sedet cu-
stos, aut summi culmine recti, Turribus* aut
summis. nam de noctua itidem dictum in bu-
stis, quæ & culminibus desertis nocte sedens,
serū canit impertona per umbras. Cuius uer-
bi proprietate auiū quoq; natura percipitur. *Aeneid. 4.*
Aut altis, ha-
bet poëta. *Aeneid. 12.*

Sidere, considerare, ut sedere significat: ut, Se-
dibus optatis gemina super arbore sidunt: de
columbis inquit. Vnde subsidio & assido. Acci-
dit autem ut à sedeo præterita mutuentur, ut
insedi, resedi, assedi: non autem bene dicatur
insidi, & reliqua. ergo Salustius cum diceret,
Consul postquam assedit: ab assido, non ab
ab assideo desumpsit. Ut autem à sedeo,

Aeneid. 6.

In cōiur. Catil.

A 4. fido,

Aeneid. 6. fido, confido & non confideo. sic à sto, sisto: ut,
Aeneid. 4. Siste gradum, teq; aspectu ne subtrahes nostro.
 Et, Huc siste sororem: id est, fac stare gradum,
 fac stare sororem. Quæ uerba inuicem supina
 mutantur, statum. sed nunc de stando nõ mi-
 nus diuersa uideantur.

Stare, pedestrem & erectum esse, cuius con-
 trarium est sedere: quo patet Phaëtonem in
 solari curru erectum stetisse, non sedentem: ut
Met. lib. 2. Ouidius, Statque super: quod solis proprium
 est non quiescere. Stare, fidem seruare. Tullius
Lib. 1. in Officijs, Facere promissa, stare conuentis,
Aeneid. 10. 4. reddere deposita. Stat, fixum est: ut, Stat sua
3. 1. 2. cuique dies. Stat pro adest: ut, Stat sonipes.
 Stat, positum est: ut, Stant manibus aræ. Stat
 pro est: ut, Omnis in Ascanio chari stat cura pa-
 rentis. Stat, in proposito est: ut, Stat casus reno-
Aeneid. 12. uare omnes. Stat, plenum est: ut, Stat puluere
Mælib. cælum. Stat, hirsutum est: ut, Stant & iuniperi
Aeneid. 2. & castaneæ hirsutæ. &, Steteruntq; comæ. &,
Aeneid. 1. Arrectisq; auribus astant: à pecore sumpsit hic
Georg. 2. furo. Stare, placere: ut, Stabit sacer hircus ad a-
 ram. nam tunc placere dicitur sacrificium, cum
 hostia patiens accederet.

Aeneid. 9. Statuere, firmare: ut, Statuam ante aras aura
 ta fronde iuuenicum.

Statio autem à portu hoc differt: nam in sta-
 tione ad tempus stant naues: in portu uerò e-
 tiam hyemant. Item, statio, custodia est noctur-
Aeneid. 9. na diurnæ: ut, Statione relicta Ipse comes
 Niso graditur.

Aeneid. 3. Stipat, densat: ut, Stipatque carinis Ingens
 argentum.

Mæri. Stringere, amputare est: ut, Densas agricolæ
 stringunt

stringūt frondes.& Fragili *cum stringeret or
dea culmo. Quod ad uulnerationem aliquan-
do poëta transponit: * ut, Partem etiam Turni
de corpore strinxit. Stringere, percutere, cōcu-
tere, quod ad mentem pertinet: ut, Animum
patriæ strinxit pietatis imago. Nec improbaue-
rim strictum nudū esse: quale dicitur, Alij stri-
ctis mucronibus imas Obsedere fores. &
Stat ferri acies mucrone corusco Stricta, para-
ta neci. Sed id quoq; à communi usu stringen-
di non dissentit, ut sciamus cum uulgari quo-
que sermone quædam literata cōuenire. nam
ideo strictos enses, manu scilicet apprehen-
sos & euaginato, ad necem paratos, demon-
stramus.

Stagnum etiam profundum maris: ut, Imis
stagna refusa uadis. *Georgic. 1. ubi
pro cum, legi-
tur, iam.
Aeneid. 10. ubi
sic uersus hic
legitur: Tandē
etiam magno
strinxit de cor-
pore Turni.
Aeneid. 9.
Aeneid. 2.*

Serus, gravis: ut Seraque terrifici cecinerunt
omnia uates. Et Salustius, Serum bellum in an-
gustijs futurum: id est, graue. Serus pro ma-
gno: ut, Ille etiā seras in uersū distulit ulmos. *Aeneid. 1.
Aeneid. 56
Georg. 2.*

Seruo, pro incolo, obtineo: ut, Centum quæ
fyluas, centum quæ flumina seruant. &, Seruā
tem ripas (de colubro scilicet) alta nō uidit in
herba. Seruo, custodio: ut, Longè seruet uesti-
gia coniunx. primum enim de loco certo, hoc
autem de cuiuslibet loci mutatione. nam ob-
seruo, ut in sua litera dictum, magis intendit,
callidè custodire uel aduertere significans. *Georg. 4.
eodem.
Aeneid. 2.*

Sæuus, magnus; cuius epitheti signifi-
catione sæpè Virgilius utitur in magnis, uel dijs,
uel hominibus: ut, Maternis sæuus in armis
Æneas. *Aeneid. 12.*

Sidus, sicut *arvis* græcè, & unica stella est &
A 5 constel-

In Mari.

constellatio, cuiusmodi ~~et~~ quoque à græcis dicitur: hinc Virgilius, Astrū, quo segetes gauderent frugibus. Sidera igitur, ex quibus signa sunt cœlestia: hinc Cicero de Natura deorum, Nam cum duo sunt genera siderum, quorum alterum spacijs immutabilibus ab ortu ad occasum commeans, nullum unquam cursus sui uestigium inflectit: alterum autem continuans* conuersiones suas, in eodem spacijs cursusq; conficit.

Lib. 2. Conuersiones duas legitur.

Georg. 1.

Sylua, nō solum arborum, uerum etiam herbarum: ut, Subit aspera sylua, Lappæque tribulique.

Georg. 1.

Siliquæ, omnium frumentorum leguminumq; folliculi: quale est, Grandior ut fœtus si liquis fallacibus esset. in quibus satis de aristis intelligitur.

Sinistrum, neutraliter positum, quidam pro sperum esse uoluerunt: à sinendo dictum, eo quodd nos aliquid agere sinat, uel hortatur ad faciendum. Sed illud idem arbitror pro læuo ueteres accepisse, si sit datum desuper. nam nobis leuum est, quod à superis dextra parte portenditur, uti superius in L. litera posuimus: ergo & sinistrum pro eo pariter, quod nos facere definamus. Sinister certè ut aduersus contrariusque semper ponitur, quod Satyricus probat: ut, Dijs ille aduersus genitus, fatoque sinistro.

Aeneid. 11. ubi præ se portās: & pro subibat, petebat, legitur.

Solus, est non familiaris, & quasi syluanus: uti solitarium sæpè locum dicimus, fertilem tamen, ut arborum herbarumq; quale est, * Ipsæ sinu portās præ se iuga longa subibat Solum

rum nemorum: non tamen incultorum, siue desertorum penitus. nam à pecorum pabulo dicta sunt græcè nemora. Vnde & Teretium in Andria dixisse creditur, Venit alicunde me diratus ex solo loco: sicut ex rure. Solum uerò pro deserto: ut, Heu malè tum Libyæ solis erratur in agris. Et, Solo in littore secū. quæ quidem loca inculta penitus existimantur. Solum etiā dicitur, quod unicuique rei subiaceret: ut solum aer auium, & solum mare natantium. unde dictum, Subtrahiturque solum: cum de nauigantibus loqueretur, non autem de terra: quæ se est, Terræque urbesque recedunt.

Georg. 3.

Georg. 4.

Aeneid. 5.

Aeneid. 3.

Solium, propriè cathedra est, ex uno facta ligno, hoc est non sutili, sed integro: ut cōtrà de cymba Acherontis, Gemit sub pondere cymba Sutilis: cum tamē & cymbas in scapharum morem insutiles uideamus ex uno cauato ligno, aut caua Indica nauigantes. Solium autē, in quo reges antiqui sederent uel concionarentur, ad tutelam corporis dictum, quasi solidum: ideoque abusiue sæpè pro regia sella suscipitur. ut, Septa armis folioque altè subnixa refedit. quod opulentissimæ reginæ delicijsque Carthaginensibus non conueniret: ut, Aulæis iam se regina superbis, Aurea composuit sponda.

Aeneid. 6.

Aeneid. 1.

Aeneid. 1.

Sonorus, pro grauissimo, epitheton est tempestatis: ut, Tempestatesque sonoras.

Aeneid. 1.

Sublegere, furtim aliquid excipere: ut, Vel quæ sublegi tacitus tibi carmina nuper.

In Mari.

Subigit, impellit, urget: ut, Ipse ratem conto subegit. & , Subigitque fateri. Subigere, acuerre: ut, Subiguntque in cote secures. Et terra subigi

Aeneid. 6.

Aeneid. 7.

subigi dicitur, unde & ipsa subacta, cum semē accepit, perinde ac uirili compressu mulier grauida facta.

Adelph. act. 5.
Scen. 4. Subducere, computare. Terentius, Nunquā ita quisquam bene subducta ratione ad uitam fuit: id est, cōputata. Subducere, in terrā deducere: ut, Quasiatā uētis liceat subducere clāse.

Aeneid. 1. Sudum, non à sudore, sed quasi semiudum.

Georg. 4. Serenum uer est post pluuias: ut, Ergo ubi uer

Aeneid. 8. naetæ sudum. &, Arma inter nubem cœli in regione serena, Per sudum rutilare uident. Sudū sine udo, hoc est siccum, non humidum.

Aeneid. 11. Suffusi, equi dicuntur, qui uulgo cespitantes appellantur: ut, Quorum alter habenas Suffuso reuolutus equo dum colligit.

Georg. 3. Sufficere, subministrare, substituere: ut, Gernerando suffice prolem. quo sermone frequenter utuntur historici in magistratuum suffectio ne, cum alius succedit. idem ferè subsortitus, qui alicuius occupati fungitur officio, ex quo subsortitores iudices appellati. Suffire uerō nō ut sufficere, sed ut suffumigare: quale est, Aut suffire thymo. ad apes scilicet refertur.

Georg. 4.
Aeneid. 2. Successus, felicitas. nam in malis non succeditur, sed bonis: ut, Atq; hic successu exultans animisq; Corœbus. In malis dicitur prolabi, unde calus, ad infelicitatem spectans.

Aeneid. 2. Superare, superuiuere: ut, Superet coniunx-

Georg. 2. ne Creusa. Et superare, superfluum esse: ut, Superat folijs oleaster amaris. Superest, consequens est: ut, Superat pars altera curæ, Lanigeros agitare greges.

Georg. 3.
Georg. 2. Sulcus, fossa: ut, Ausim uel tenui uitem dimittere sulco.

Super-

Superbum, etiam ueteres pro cruci affixo, quidam & pro mortuo uoluere. Sanè quale *Amphyt.*
Mercurius apud Plautum comminatur in So-
sæ perniciem, intelligendum est. Et superbus,
nobilis, magnificus: ut, Hinc populum latè re-
gem belloq; superbum. Nec pudet insignes he-
roas, ut Herculem Achillemue, superbos ap-
pellari.

Susplicere, mirari: ut, Fastigia suspicit urbis. *Aeneid. 1.*
quod non est sursum aspicere. Æneas enim ex
alto magis in imum despiciebat. nam legitur:
Iamq; ascendebant collem, qui plurimus urbi
Imminer, aduersasq; aspectat desuper arces.
& illico, Miratur molem Æneas, magalia quō-
dam. quod idem ferè contingit uti Florentiā,
& cæteras id genus urbes, per montes procul
adeuntibus.

Summa præceptorum rerumq; collectio: ut, *Aeneid. 4.*
Nauiget, hæc summa est. Idè ferè, Quo res sum-
ma loco. Sanè differt hoc substantiuum ab e-
pitheto: ut, Summis stantem pro turribus
Idam. *Aeneid. 2.*
Aeneid. 3.

Scitus à scio. Tullius, Scitum est illud Caro-
nis. Cæterum & pulcher elegansq; signifi-
catur à Terentio: ut, scitum puerum natum è
Pamphilo, qui per infantiam nihil scire po-
tuerit. *De Amic.*
In Andr.

Scrupus, & scrupulus, lapillus, qui pede cal-
catus nocet. ergo scrupeum, asperum: ut, Spe-
lunca alta fuit uastoq; immanis hiatu Scrupea. *Aeneid. 6.*

Spargere, miscere: ut, Spargens humida mel-
la, soporiferumq; papauer. non quòd humi
proiiceret, quale est, Spargite humum folijs:
quod est terram implere. *Georg. 4.*
Daph.

Spectare,

- Lib. 5.** Spectare, probare: ut Cicero in *Tusculanis*,
Non igitur ex singulis uocibus philosophi spe-
ctandi sunt. ergo spectatus, probatus: ut, **Vidi**
Georg. 1. lecta diu, & multo spectata labore, Degenera-
re tamen.
Specimen, pro argumento & documento: ut,
Georg. 2. Tale dedit specimen.
In Andria. Spernere, fastidire. Terent. Tot modis spre-
tus, contemptus, facta, transacta omnia. Quod
si spernere semper foret cōtemnere, non simul
iuncta uidereris.
Spiramētum, exitus: ut, Cerratim tenuia ce-
Georg. 4. ra Spiramenta linunt. Aut certè foramina, per
quæ uentus spirer, aplibus contrarius.
Spicus & spica, folliculus aristæ frumenti:
unde uerbum est inspicare in *Georgicis*, in mo-
Georg. 1. dum spiculi.
Æneid. 2. Squalens, sordidus: ut, Squalentem barbam
Hectoris. nam subdidit, Concretos sanguine
crines. Squalens, splendidus: quale est, Squalē
tiaq; arma. utrunq; à squalore, fulgore. scilicet,
& munditie. nam idcirco squamæ pisci-
um, serpentium, & thoracis, uel lorice & armo-
Æneid. 12. rum in equis, à splendendo: ut, Thoraca indu-
Æneid. 9. tus, ahenis Horrebat squamis. &, Quam nec
duo taurea terga, Nec duplici squama lorica
fidelis, &c. quo satis apparet, thoracem lorica
ut eodem sensu accipi solitum ab antiquis. Itē,
Æneid. 11. Spumantemq; agitabat equum, quem pellis
ahenis In plumam squamis, auro conferta
tegebat.
Stricturæ, crustæ sunt ferri in massam coacti:
ut, Striduntq; cauernis Stricturæ chalybum. &
Æneid. 8. à stringo dictæ, quæ sunt cæ læ prius, & ampu-
tata

statæ ex iisdem, quæ sunt armamentis, cum for-
cipibus circumdantur à fabris, quæ sic dicuntur
feri solidiores.

Studere, placere. Salustius: Neque studere, ne-
que odisse.

DE VOCABVLIS AB LITE

ra T. Pars XLIX.

TAbulata, etiam rami sunt effusiores, per
quos uites assurgunt. Virgilius: Summas *Georg. 2.*
que sequi tabulata per ulmos. Tabula-
ria, in quibus acta publica continetur, quæ scri-
bæ uel tabularij scriptitant: ut, Nec ferrea iura, *Georg. 2.*
Insanumque forum, aut populi tabularia uidit.

Taberna, generalis appellatio omnium in ur-
be domiciliorum, ubi ueditur & emitur, ex eo
dicta quod claudatur. de quibus sæpè Liuius,
Claustræ tabernæ, iusticiam indictum, & inde ta-
bernacula dicta.

Tactus, afflatus, leuiter fulminatus: ut, De *Tityra.*
cælo tactas memini predicere quercus. Et Tul- *in Catil. 2.*
lius, Tactus ille est, qui hanc urbem condidit
Romulus. nam fulminis est afflare, urere, scin-
dere. Sed in prima significatione frequentius,
elegantiusque ab auctoribus memoratur, cum
tactum quid è cælo dicunt.

Tardus, stultus, rudis: ut, Tardi uenere su-
bulci. siquidem porcorum est ad stabulationem *In Gallo.*
ante alium gregem reuerti. Cæterum testis est *Eunuc. Act. 5.*
Terentius: Tardus est, stultus, iners. *Scen. 9. aliter.*

Tempestas, uentus, pluuia, tempus quale-
cunque: ut, Tempestatesque sonoras. &, Atra ceu *Aeneid. 1.*
tempestatesque columbæ. nam & alibi dixit, *Aeneid. 2.*
Vnda

Aene. 9. Vnde hæc tam clara repentè Tempestas? Et Sæ-
lustinus, Fuere ea tempestate, qui dicerent, &c.

Tenere, scire, intelligere. Cicero de Orato-
Lib. 1. re: Hæc ego ita teneo, uti qui docent. Et Teré-
tius, Nam Andriæ illi erat nomen. cui subdidit
Sofia, Teneo: id est, intelligo. Tenere, posside-
re. nam in usu frequētiori est manu tenere: ut,

Georg. 3. In medio mihi Cæsar erit, templumq; tenebit.

Aeneid. 8. Tenere, defendere, militare uerbum: ut, Sta-
bat pro templo, & capitolia celsa tenebat: hoc
est, defendebat. Quo in loco nostri Manu, &
quidem superflue addiderunt: ut, Manu tene-
re, quasi defensare. Tenere, implere: ut, Iuuat ex-
uasuisse tot urbes Argolicas, medioq; fugam te-
Aeneid. 3. nuisse per hostes. Et in tertio, Ni teneant cur-
sus: id est, impleant. Tenor, est continuatio: ut,
Aliumue habuisse tenorem.

Tendere, tentoria habere: ut, Hic sæuus ten-
Aeneid. 2. debat Achilles. quod in præterito habet teten-
di. idemq; compositum: ut, Cæsar magnis iti-
neribus contendit. Et contendere, urgere, po-
stulare, infestare, insequi, contendere, disquire
re, disputare, altercari.

Aeneid. 2. Tento, adgredior: ut, Extemplò tentāda fu-
Pollione. ga canit æquora Calchas. &, Quæ tentare The-
tim ratibus, &c.

Terra, elementum: tellus, dea poëtice. terræ
Aeneid. 5. uerò nomine aliquæ significantur: Tonitru tre-
miscunt, Ardua terrarum & campi.

Tergiuersari, deliberare, dubitando tempus
terere. Cicero pro Planco, Quid taces? quid dis-
simulas? quid tergiuersaris? Terere igitur, con-
sumere tempus frustra, ut conterere: ut, Qua spe

Aeneid. 4. Libycis terris ocia teris?

Tergum,

Tergum, corium seu lorum, ex corio multiplici factum: ut, Tergum Getuli immane leonis. & Taurino quantum possent circoundare tergo. *Acneid. 5.*
Acneid. 1.

Testudo quoq; clypeorum cōnectio, in modum scilicet testudinis rectum habens: ut, * Facta testudine Volsci. Inde etiam dicta est machina militaris, qua ueluti ferreis cornibus concutunt: & cuniculus dictus, quo eadem subterraneo itinere peruia faciunt: & ala equestris cohortis à fouendo, sicut fœtibus suis incubat auis. Ad hoc testudo, camera, & maximè templi, quod fornice testudinea fieri soleret.

Testor, iuro: ut. Vos æterni ignes, & nō uiolabile uestrum Testor numen, ait. quod certè aliud est quàm testificari. *Acneid. 2.*

Tingere, demergere: ut, Quid tantū oceano properent se mergere (uel tingere) soles Hyberni. Cuius & illud est simile: * Iam flumine Phœbus Hiberno Tingat equos. *Georg. 2.*
Acneid. 1.
Iam gurgite.

Tollo, finio, remoueo: ut, Tollite cuncta, inquit. Et tollere, alere, educare. Terentius in Andria: Quicquid peperisset, decreuerūt tollere. Et in Hecyra, Puerum ut tollam. *Acneid. 11.*
Acneid. 8.

Tonsus, cæsus, minutus: ut, Ipse caput tonsæ folijs euinctus oliuæ. & Tonsisque ferunt mantilia uillis. à tondeo utrunq; Tunsus uerò à tundo, non cum o, sed cum u, quod in o etiam sæpè uertitur, ut tondendo, quod est pro tundendo: ut, Luctantur marmore tonsæ. *Acneid. 5.*
Acneid. 1.
Acneid. 7.

Torvus, terribilis: ut, Torua læna lupum sequitur. *In Alex. Virg.*

Torquere, cum impetu lacerare: ut, Soliti
B tor-

Aeneid. 7. torquere cæteias. Aliquando pro torquere iaculum: uelut, Discit ab hirsuta iaculum torque

Aeneid. 4. re capella. Et torquere, sustinere: ut, Axem humero torquet stellis ardentibus aptum. nec minus politum, quod in usu est oratorio. Aliquando pro trahere. Vergilius, Torquetq; sonantia saxa. Torquere, celeri gyro rotare est. Vergil.

Aeneid. 6. Alt illum ter fluctus ibidem Torquet agens circum.

Aeneid. 1. Alt illum ter fluctus ibidem Torquet agens circum.

Aeneid. 4. Torreo, uro, unde tostus: ut, Iam rapidus torrens sitientes Sirius Indos.

Torus etiam pulpa, sed non cum aspiratione: ut, Luxuriatq; toris animosum pectus.

Georg. 3. Trahere, cum festinatione adducere: ut, Pastores magno ad regem clamore trahebant.

Aeneid. 2. Trahere, cum labore & cum angustia uiuere: ut, uitam trahere. cui & illud consonat. Vitamque extrema per omnia duco. non est improprium.

Tractus, plaga, regio, non epitheton. Tra-

Georg. 1. tim, iugiter, sine intermissione: ut, Trastimq; susurrant. Sunt & trahæ, genus rustici uehiculi, & piscatorij retis.

Aeneid. 4. Trasmittere, celeriter transire: ut, Alia de parte patentes, Trasmittunt cursu campos: de ceruis dictum, quem locum Seruius increpat, Africa ceruos non alente: sed Vergilius tanquam pictor, in pariete tamen, ceruos appoluit.

Macrob. Satu. Transenna, pro fenestra. Salustius: Sedit in transfenna coronam imponebat. Cato in libro de Originibus, Vno in loco quasi per transfennam prætereuntes aspeximus. Et transfenna, laqueus & funiculus. Plautus Bach. E transfenna

Senna hic turdus lumbricum petit.

Trabea, toga augurum & regum, qualem Latinus ostendit: ut, Regni trabeamque insignia nostri.

Aeneid. 11.

Transcribere, in aliam ditione resignare: ut, *Aeneid. 7.*
Et tua Dardanij's trāscribi scepra colonis. & *Aeneid. 5.*

Transcribunt matres urbi, populumque uolentem. hunc sermonem de pecunia traxerunt.

Trepidus, pauidus: ut, Continuoque animos uulgi * nec trepidantia bello Corda. Et trepidare, festinare, ut superius dictum in littera P. Præcipitate uiri. & , Dum trepidant alæ, saltusque indagine cingunt. Et sic trepidus, festinus: ut, Hic me dum trepidi crudelia limina linquunt. Et trepidare, contremiscere, palpitare. Ouidius in Metamorphosi, Sentit adhuc trepidare nouo sub cortice pectus.

*Georg. 4. ubi
et trepidantia,
pro nec habet.*

Tristis, amarus: ut, Tristisque lupini. Est enim genus amari leguminis, quod tamen dulcis aquæ sedula confectione fit esculentum. *Aeneid. 3.*

Tristis, austerus, sicut cuiuslibet saporis non dulcis, ut poëta ait, Media fert tristes succos. Et tristis, nocens: ut, Triste lupus stabulis.

Georg. 1.

Et tristis, seuerus, grauis: ut, Tristisq; senectus. hoc ad animi languorem, id est tristitiam communem, poëta retulit. At illud Terentij de Critone supplebit exemplum, Tristis in eo seueritas: id est, grauis.

Georg. 2.

Palam.

Aeneid. 6.

Tumulus, quælibet terra tumens: ut agger & tumulus ob id sepultura.

Turpis, magnus: ut, Cui turpe caput. & , Turpes pascit sub gurgite Phocas.

Georg. 3.

Georg. 4.

Turba, multitudo hominum uel pecorum.

Aeneid. 1. Virgilius dixit de ceruorum agmine, Miscec
agens telis nemora inter frondea turbam. Et
turba, turbatio: cuiusmodi Terentius, Si quic-
quam hic turbæ feceris.

Turbo, turbinis, uentorum uolubilitas: ut,

Aeneid. 1. Terrasq; turbine perflant.

DE VOCABVLIS AB LITE-
ra V. Pars L.

V Accinia hyacinthi, quos purpurei seu
ferruginei coloris esse constat: licet Vir-
gilius nigra dixerit. ut, Sunt, & uac-
In Gallo. cinia nigra. Nam præter album, ueteres om-
nē colorem nigrum appellauerunt. Rosam
itidem nigrā, quæ sit purpurei coloris. Ac Ho-
merus sanguinem Menelai cum flueret, nigrū
describit, quem mox in phœnicei coloris com-
paratione monstrauit: ut rursus mare purpure-
um appellant, quod nigri potius cærulei uel co-
loris existit.

Aeneid. 1. Vber, pro fecunditate: ut, Terra potens ar-
mis, atq; ubere glebæ.

Georg. 3. Vdus, humidus, unde modò sudū diximus,
quasi sub udo, id est serenum: ut, Nigra subest
udo tantum, cui lingua palato.

Georg. 2. Vligo, aliud quā fulligo, seu quasi fuligo, na-
ruralis est humor terræ: unde ager uliginosus,
id est humidus, & sic fecundior: ut, Dulciq; u-
ligrine læta. Fuligo autē magis est squalor qui-
dam, rebus adhærens, quas sæpè manus tan-
gendo uel fumus, uel puluis labefactat: ut Iu-
uenalis, Et hæreret nigro fuligo Maroni.

Aeneid. 2. Velare, coronare: ut, Delubra deū miserī,
quibus

quibus ultimus esset Ille dies, festa uelamus
frōde per urbem, & Victori uelatum auro, uit
tisq; iuuentum. *Aeneid. 5.*

Vestor & qui uehit, & uehitur, Lucanus o-
stendit: ut de nauicula, Vestoris patiens, tumi-
dum supernatas amnem. Et idem, Sola causa
timoris, Vestorem non nosse suum.

Venire, crescere, surgere: ut, Hic segetes, illic
ueniunt felicius uuae. Grator & pulchro ueni
ens ē corpore uirtus. *Georg. 1.
Aeneid. 5.*

Venenum, ut in litera L de lacte dictum, pro
colore aliquando est: ut, * Tyrio fuscatur lana
neneno. Ideoq; suis locis, sicut pharmacū aut
medicamentum, succus, uirus, noxia, salutaria
sic dignoscuntur. *Georg. 2.
ubi Alba nec
Assyrio, &c.*

Venia, beneficiū: ut, Hortatur pater ire ma-
ri, ueniamq; precari. Et uenia pro pace: ut, Cun-
cti nam lectis papibus ibant, Orantes ueniam.
Et pro indulgentia: ut Terentiū, Da pater ue-
niam: id est, parce, condona. *Aeneid. 3. &c.*

Vergere uel inuergere, uerbum sacrificale
gentilium, ad libationem pertinens, cum ui-
na pateris inuersa sparguntur manu: ut, Fronti
que inuergit uina sacerdos. *Aeneid. 6.*

Veternus, morbus intercus. ergo uetus, uie-
tus, ueternosus senex comicē, & illius morbi
patiens. Virgilius, Nec torpere graui passus
sua regna ueterno. *Eunucho.
Georg. 1.*

Ver, nouum anni initium: primū enim men-
se dicitur uer nouum, scilicet Martio, secundo
adultum, tertio præcipitatum. idem de æsta-
te, autumno, hyeme. Qua quidem comparatio-
ne solstitiales annos cum tropicis computa-
mus. Sunt enim duo solstitiales, & duo tropi-

ei, per transuersum duodecim signorum. Sed Hispani totam etiam æstatem cum autumnō, uernale tempus appellāt peculiari quodā modo & gentilitio.

Aeneid. 10. Versare, considerare: ut, Secum uersat quos ducere contrā. Nec minus politè, uersare sæpè uolueret: frequentatium à uerto: ut, Versant- que tenaci forcipe massam.

Verrere, trahere: unde uerriculum, rete magnum piscatorium, aucupatorium uē, quod ad lunam per stipulas uerrunt: ut, Quippe ferant rapidi secum, uerrantq; per auras. Aliàs quidē uerriculum est quotidianum tergendę domus instrumentum.

Georg. 2. Versus, ordo uel numerus: ut, Ille etiam se-

Aeneid. 8. ras in uersum distulit ulmos. Et alibi idem cō-

Aeneid. 5. sonat, Brachia tollunt in numerum. &, Triplici quam pubes Dardana uersu Impellunt. Hic Gualengus senior: iam pridem de Virgilij copia mirabundus ælectus: Videris mihi, inquit, ô Guarine, totus in Virgillana peritia consistere, aliorum paucissima exempla commemorans. Idē enim sæpè dicis, & forē nō meminisse te eundem sæpè uersum adducere: nam & alios & hos uersus citasti, Cum quid serū esset, hoc est magnum: & de ordine nobis ostenderes, modò etiam de uersando & uersu. Cui Veronensis: Igitur etiam atq; etiam aduertere licet, hunc omnibus auctoribus in uocabulorū aptitudine longè copiosiore & disertiore existimandum, cuius tanta sit in eloquendo facilitas, ut idem carmē duobus aut pluribus sæpè exemplis accommodetur. sed ne meum turberis ordinem, iam finis adest.

Verbena,

Verbena, quælibet herba, sumpta de loco sacro, de qua sæpè historiçi in sacrorum commemoratione. Sæpè etiã & ipse Virgilius, Et uerbena tēpora uincti. Et, Verbenasq; adole pingues. Terentius, Sume hinc ex ara uerbenas. quæ alterius etiam generis herbæ esse potest, quæ ab longo caule frondentes uerbenæ uulgò nominantur.

*Aeneid. 12.
Pharm.*

Vescus, epitheton rei esculentæ, præcipuè minutæ: ut, Vescumq; papauer.

Georg. 3.

Vesta, ignis, terra, religio, sed præcipuè ignis, sine quo nullum ferè sacrificium: de quo sæpè Virgilius. Vestis, barba: ut, Aurea cæsaries ollis atq; aurea uestis. unde inuestes mulieres, id est imberbes. Idè & in uerbo significat: *ut, Tum mihi prima nouo uestibat flore iuuentus.

Aeneid. 8.

*Aeneid. 8. ubi
pro nouo, ge-
nas; & pro iu-
uentus, iuuen-
ta legitur.*

Viburnum, omne uirgultum breuissimum: ut, Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

*In Tūro Vir-
gilius.*

Victor, propositi & noti cōpos: ut, Qua me quoq; possim Tollere humo, uictorq; uirum uolitare per ora.

Georg. 3.

Virgo, iuuenula, & omnis mulier quæ sit uiridioris ætatis, & adulescens, etiam si peperisset liberos: unde & matres matronæq; stupratæ, sæpè uirgines appellātur. nam de Pasiphaë legitur, * Heu uirgo infelix, quæ te dementia cepit: cū de adulterio insuper accusaretur. & Terentius de Philumena uiriata per Chæream. Virago, mulier uirilis ingenij uel roboris: ut, * Belli metuenda uirago.

*Sileno, ubi Ab
pro Heu legim-
tur.*

*Certè, luturna
uirago legitur*

Aeneid. 12.

Georg. 1.

Virosus, à uiru, non uiro, uel uiribus, homo est uenenatus: ut, Virosaque pontus: epitheton est.

B 4 Viscera,

Aen. 1. Viscera, non intestina tantum, sed quicquid etiam sub corio later: ut, Viscera nudant, quod pro excoriatione suscipitur. Et hoc uiscus uisceris, dicitur ipsa caro: uiscum uisci, ad aucupium.

Aeneid. 1. Viuus, naturalis: ut, Viuoque sedilia saxo, nam idcirco uiui lapides uulgò dicuntur ad laterum differentiam, quos artificiose conficimus.

Georg. 1. Vilis, epitheton, unde uilitas plurimū abundans: ut, Vilemque fasellum, cuius contrariū est carus, ut caritas à carendo: ideoque uile existimant, ac uilis conditionis hominem, quod populare sit atque uulgare.

Georg. 2. Via, ratio: ut, Sunt alij, quos ipse uia sibi reperit usus.

In Gallo. Vinitor, non à uino, sed uineis, sicut uinearum cultor uel custos magis propriè: ut, Maturæ uinitor uuæ. nec enim ad aliud officium rectius ac frequentius adhibetur.

Georg. 4. Violaria non à ui, sed uiolis, sicut rosaria, pomaria, & eiusmodi: ut, Irriguūque bibant uiolaria fontem.

Georg. 3. Vnguen unguinis, omnis fructus siue succus ad unctionem uel glutinationē idoneus, sicut de ueneno, pharmaco, lacte, sæpè dictum: ut, Idæasque pices, & pingues unguine ceras.

Satyr. 2. Inuenitur præterea & hoc pingue, huius pinguis, non epitheton. Porro quæ unguenta antiqui, uel odores, nos fumificationes, uel irrorationes, aut sparsiones appellamus. nam ex herbarum florumque decoctione stillaritia eius generis unguenta conficiuntur, de quibus Iuuenalis, Hirsuto sudant opobalsama collo. Et à Vir-

Spirant, non sudant.

Virgilio sæpè de unguëtis siue odoribus mentionit : ut Georg. 4. Hæc ait, & liquidum ambrosiæ diffudit odorem.

Vnus, non solus tantum, sed præcipuus, insignis, nobilis, clarus : ut, Iustissimus unus, Qui fuit in Teucris, & seruantissimus æqui. *Aeneid. 2.*

Volutabra, non instrumenta domestica, rusticalia, à uolundo : sed loca cœnosa, ubi apri præsertim uolutantur, ut: Sæpè uolutabris pullos syluestribus apros. *Georg. 3.*

Volare, auibus, hominibusque pariter accommodatur, quemadmodum & alacritas, cū ab alis deriuetur: unde Liuius de Regulo Ventinorum, quem cum uolitantē uidisset Cornelius Romanus eques (hoc est, strenuè discurrentem) interemit. & Virgilius de Pallante, Raptoque uolat telo obuius ipse. Sed quid mirum, ipsæ quoque hastæ, non sagittæ solum alaræ, & tela forti manu contorta, uolare dicuntur, qui sermo tam in soluta quàm metrica oratione conspicuus. Volare præterea non ab alis solum, uel celeritate dictum, sed etiam intra uolam aliquid tenere, ut nonnulli eo sensu dictum uoluerunt: Prædam pedibus circūuolat uncis. & Pascens illæ tantum prodire uolando. Si à uola capiamus, à ueterum augurali superstitione, ideoque uolema, pyra grandia, quod manum impleant, dicuntur. *Aeneid. 3. Aeneid. 6.*

Volucris & uolucres, quodcunque celeritatem indicans: de fluuio namque Virgilius, Volucremque fuga præuertitur Hebrum. Ita minima quoque insecta uolatilia eadem uolucra sunt, ut apis, musca, culex, formicaque pennata: non aues tantum, quod nomen plu-

mato generi duntaxat apponitur.

Georg. 1. Vreere, & de frigore dicitur, & de calore, uti de utroq; Virgilius: Rapiditè potètia solis Acrior, aut Boreę penetrabile frigus adurat. Nec impolitè Lucanus: Vrebant montana niues.

Lib. 4. Vros, boues syluestres, itidè ab urendo dixerere: non quos alio sermone bubalos in Hetrurię partibus potissimè uidemus, intortis cornibus, atroq; colore: sed inter mōtes Gallicos & Hispanię generari. de quibus uris à Marone fit mentio: ut *Georg. 2.* Syluestres uri assidue, capręque sequaces.

Vsus, exercitium: ut de Iapyge Virg. in 12. Vsumq; medendi. & illud in 8. Arma acris facienda uiro, nunc uiribus usus. Quidam pro necessario, sicut opus esse, intellexere. Vsus, fructus, utilitas: ut, Nec minor usus erit.

Georg. 3. Vua, pro uite: ut, Turpes auibus prædā fert uua racemos.

Georg. 2. Vxorius, uxori deditus: nam uxoratus, maritus est. Ergo in Æneam, Pulchramque uxorius urbem Extruis.

DE VOCABVLIS AB Littera Z.

Pars I.

Zephyrus, græcum est, de quo sepè Virgilius & Homerus pro uento quolibet: Aliquando sicut Auster accipitur, Latine Fauonium dixerere.

Alij apud Plinium, Dietas legunt. Zetas, secundum Plinium minorem, qui multa de suis scripsit ædificijs, quaslibet partes, quasi zonetas, id est, regiunculas accipimus, nonnulli putant ea fuisse tortuosa transitoria

toria quædam, uelut occulta domicilia ad li-
 teræ z imaginationem, quale Virgilius intel-
 ligit: Limen erat, cæcæque fores, & peruius *Aeneid. 2.*
 ulus Testorum inter se Priami, postesque re-
 likti. Alij autem partes domus inferiores au-
 tumant. nam idem Plinius ad Amianum in-
 quit: Hinc turris erigitur, sub qua * zetæ duæ. *Nunc, diætæ*
 Quidam existimant loca cum subterlabenti- *apud Pliniū*
 bus aquis, sicque cloacarum instar sordibus *est.*
 excipiendis, deseruire. At Hispana lingua zo-
 theas quasdam domus partes nō infimas, sed
 eminentiores appellant, non minus ad to-
 tius oppidi circumspeditionem quàm æstia-
 tionem accommodas, easque flexuoso gra-
 du uti testudinea fornice reuolutas ædificāt,
 fortè ab ipsis zetis Plinianis, uel alio barba-
 rorum more uocabulum trahentes. Cuius au-
 ctoris memini & alia super eiusdem ædificijs
 legisse, à græcis tamen pro maiori parte tran-
 sumpta, ut diætæ, locos in domibus * lætio- *fortè, latiores.*
 res, quos legetas, uel saletas uulgus appellat.
 Apodyterium, pro camera uel conclauī, ubi
 uestes reponerent ad balnea uel unguenta de-
 scendentes, ab exuendo dictum. Stibadium,
 locum herbidum, ut toros in hortis & arbo-
 ribus æstiuos. Criptam, porticum subterra-
 neam, forniceumque deambulatorium. Hy-
 podromum, si cum ypsilo, stratam pedibus
 uiam, quasi cursu dispositam: nam cum du-
 plici p, sine ypsilo, locum ad equorum cur-
 sum intelligemus. Sic hypocaustum cum y-
 psilon, esse hybernaculum cum igne sup-
 posito, ad calefaciendum, ut stufam popula-
 riter dicunt. sed ea statio cum igne occulto,
 aper-

aperto autem pro camino accipi potest, cui idem ignis subijcitur.

Xyſtum locum ſecretum perpolitum, fructibus & oluſculis delectioribus conſitum : ad hoc ſiphunculos, uel clepſydras, aquarum derivationes irrigationeſque, & id uoluptati genus accommodata uocabula. Sed quid à me nunc amplius expectatis, ò ſocij? Videor equidem ſatis antea de homonymorum genere uobis collegiſſe, & fortè alia ſuperant, ſed non æquè Virgilianis exemplis teſtificata: quæ poëtam idcirco in ſoluta oratione præceptorẽ à me inductum non admiremini, quod ubique ſuis in operibus oratorij muneris, proprietatiſque ſcientiſſimum non ignoramus. Tum Ioannes Gualengus ſenior exurgens: Imò ſatis ſuperque, inquit, abſ te Guarine, de omnibus memoratũ, ut uoluimus. Quin nos nunc potius ad irrigationes meas tam uinarias quàm aquarias, & hortenſes delectationes accedimus.

PRO-

397 PROLOGVS QVIN-

TI LIBRI, AD PIVM SECVN-

DVM: IN QVO DE GVARI-

ni Veronenſis, eorumq; laudanda diligentia præcepto-
rum, qui ex antiquè ſcriptis quedam præceptu dignio-

ra vocabula in literarum ordinem collegerunt,

alijsq; pariter ad idem præceptionis ex-

elocutionis genus iter ape-

ruerunt.

PARS LII.

AXIMO uelut opere
cōfecto leuatus ſum, Pie
paſtor altiffime: quanq̃
& alia in ſuper Veronen-
ſis ſummi præceptoris do-
cumenta, & quidem me-
moratu digna, ſuperfue-
runt. neque uerò neſcius

ſum, in tertio quartoq; ſuperioribus libris dif-
ficiliorem atque præcipuam literariæ politiæ
rationem exluiſſe: quam idcirco medio libri
uolumine perinde ac certiffimam, inexpugna-
bilemq; grammaticæ poſſeſſionis arcẽ impo-
ſui, ualidioribus oratoriæ dignitatis armamẽ-
tis munitiffimam: ad quæ, ſi cætera deſint un-
dique ſubſidia, tanquam ad tutiſſimum rece-
praculum confugiamus. Etenim tempeſtate
noſtra plerique extirere, qui hoc in eloquendi
genere uolumina componerent. Sed cum nō-
nullos longè à re diſſentire uideremus, popu-
lari

lari duntaxat gloriatione contentos, unde nobis potius seu pro erratorum castigatione deplorandum est, seu per sermonum elocutionem magis locupletanda disquirendū, quàm ab eo tandem peritissimo dicendi magistro, qui non ueterum morem obseruauit, sed docuit, discordare. Sed ex Virgilio potissimum, Cicerone, Terentio, Salustio, totius eloquentię principibus, fidissima ante oculos ponat testimonia. In qua re æquè mihi magnis laudibus extollendi uidentur, & qui ueterum primi elegantissimè scripserunt, & qui eorum scripta diligentissimè colligentes, alijs ad bene dicendum iter magis ac magis aperuerunt. Quapropter maximæ Veronensi gratiæ semper habendæ, cuius ingeniosa sedulitate perfectum est, ut hanc, quam sæpè dico, emendatissimam propriè loquendi consuetudinem, unà cum Laurentianis eruditionibus facillimè consequeremur. Agebantur sanè cum in præsentia ab omnibus doctissimæ cōmendationes, tum postridie magis cum rediisset: quorum Ioannes Gualengus, ut æuo maturior, sic antiquitatis studioli, adiecit.

Laurentij Val
le libros elegā
tiarum, cum in
telligere arbi
tror.

DE PONDERV MENSVRARUMq; ratione. Pars LIII.

QVandoquidem omnia ueterum monumenta calles, ô Guarine, edoce potissimum, quidnam illæ characterum figuræ significant, quas in Verrinis orationibus sæpè ostendimus: huiusmodi HS cum de sestertio Tullius sæpè mentionē facit: & quid sestertium

rium fit, quomodo scribi conueniat, cum plurimi per x, quidam per s indifferenter ediderunt: ad hoc quidem talentū, pondo, mina, seu libra quoque unciarū significationes habeatur. Tum Guarinus hilarior: Nempe hoc, inquit, litterarum signum, quod ex Verrinis modò protulisti, ipsum sestertium est, seu sestertius antiquissimè. nam sestertia in plurali numero frequentius inuenias, duarum librarum cum dimidia: uti dipondiū seu dipondius, duorū uel duūm pondo, siue duarū est librarū: nam & ipsum pondo, as est, sed pondo indeclinabile. Rursus as, uel ut quidam dicunt, assis in recto casu, ipsa libra est duodecim unciarū: unde assipondium, uel assipondius idem dicitur, usque centussem. & cum omnia ponderū uocabula ad quælibet ponderabilia adhiberi soleant, solum tamen sestertiū ad pecuniam pertinebit. Cæterū, ut ad sestertij characteres redeamus: primæ quidem duæ linæ stantes, seu in rectū primæ productæ, duas significant libras: S autem littera retrò adhærens, pro eo quod semis est, uel sex indicatur, mediam intendens libram. Qua ratione fit, utrouis modo sestertiū scribi posse, quod dubitabas. Transuersum uerò deducta linea nihil præter litterarū seu characterū coniunctionē ostendit, uti si C uel M, uel fortè geminatas literas, ut CC. MM. aliqua superductione uel transuersione centum, aut bis centum, mille uel millia significabit. Quòd autem pro duabus uncijis & dimidia equè accipi possit, ratio non extat: quippe quòd à Cicerone iisdem in locis potissimum de sestertijs, non uncijis, mentio feratur: ac quanquā semuncia,

quæ

quæ semis est uncia, ab eadem litera s incipit, in sestertij tantum computatione non convenit, quam sæpè etiam pro semipondio intelligi voluerunt eadem ratione, ut sestertiū cum semis, uel sex præcedat in relatione, & duo sequantur pondera, siue pondo, quæ libræ dicuntur: ut apud Varronē, quamuis postremò scribatur. Nam sic antiqui numeros censuerunt, ut aliàs dixi, à minori libentius incipientes. Inde est semitertius, & semiquartus, & id genus: quæ ratio iterum persuadet, hunc sermonem tam x, nisi euphoniæ modus obstaret, quàm s secundò describendum. sic sestans scribitur cū s, cum quasi sextans indicetur, & sestanus eadem ratione: nempe ut pro eo charactere sex uncias omnino, non semiuncias colligamus. Quòd si cum s potius ratione prædicta scribendum acceperunt, ab eo tamen quod semis est, deduci conueniet, quod semilibram indicat: uel sex, non uerò semunciam. Ita sestertiū dictum, quòd in eo tertium uel tertius, & sex uel semis, hoc est, medium uel medius cōtinetur, cuius character tertio loco sit positus pro tertio pondere, quasi dicatur sequens tertium: nō quòd tria præcedant librarum signa, sed ut clarius eloquar, ipsum existēs tertium & sequēs. nam sequitur duas libras, quo dempto character de linea, pro duabus libris relinquuntur. Has autē quidem intra unam minam, ut nos dicimus, Græci in *μνα* rectissimè iota colligi voluerunt, ne longius à sestertio differret. Sed est summa, frequentius sestertium minis duabus cōputari. Ita unius libræ mina fuerit quartę portionis, seu assis cum quadrante pensata.

Quod

Quod quidem minæ nomē apud uulgares remanſit, heminam tantum dicere uolentes, pro ſemiſtario in frumentaria menſuratione duorum uel duſm quaternariorū: cuiuſmodi menſurationem apud antiquos pro modio, quaſi medio ſtario acceptam eſſe cenſuerunt, nō cuiuſmodi nos modios multo grandiores habemus. nam quōd hīſtoriæ memorant, duos modios annulorum ex Cannenſi ſtrage Carthagini miſſos, unum tantum ſeſtarium fuiſſe comprehenditur. Tertiò mina, & pondio & dipondio, cum ſua auctione tripondij, quadripondij, & ſimilium, uti modò de aſſipondio dicendum: ſed noſtro more, cum nos tantum maiorem modium faciamus. haſtenus de ſeſtertijs & mina. Antequam uerò talenta diſcutiam, placet in primis unciarum & libræ, ſeu ponderum fundamenta ſerioſius inquirere. Omittamus an * Sylon quidam Argiuus, an quiuiſ alius, pondera & menſuras primus excogitarit. Sane primū omnium ſiliquę minutiffimi ponderis nomen apud antiquos reperitur, apud nos autem eſt grani hordeacei aut triticei. Eandem uerò ſiliquam plerique phyſicorum fabā græcam appellauere, ſiue arborum fructus, ſiue leguminis genus, frumentaceo certè grano præſtantius. Quōd ſi ex arbore ſit, quam alij ſiliquaſtrum dicunt, unde ipſa ſiliqua, iunipero ſimillima, ſed paulo maior, frugis dulciſſimæ, parē eius glandem, uel os interius eſſe duriffimum, quemadmodū ex carice daſtylōue proijciunt, quo quidem in ponderibus uterentur. Plinius autem eam fabam græcam *καυτην* arboris ſæctus autumat, ſic à Græcis appellatā: Dio-

*Phidon, Plin.
Sidon Eutrop.
habet.*

C

ſco-

*Agrifolium nō
legi apud Dio
scoridē, sed Plī
nium. nā Dio-
sco. uidetur pa-
liurum appel-
lare.*

Juuenal. Sat. 1.

In Andria.

**Per antiphrā-
sin, quia obeli-
scus diminuti-
uum oboli, in-
gens saxum si-
gnificat.*

scorides eandem arborē * agrifolium, Arabē
nessem. Ita si leguminis uel arboreæ glandis
sit genus, non est fabæ Italianæ communis quā-
titate deterior: sed hoc multo distantius, cū sit
ab Auicenna duorum obolorum, hoc est gra-
norum uiginti quatuor hordeaceorum: à Sēra-
pione, optimo inter medicos auctore Arabicæ
linguæ, duplo magis æstimatū. Sed quibsum
tor de siliquæ seu fabæ græcæ quantitate repa-
rita, ut intelligatis penitus antiquorum unciam
eadem libram longē nostra fuisse præstantio-
rem? cum nos à grano quidem exiguo, ipsi à
glande numerum minorem inciperent, ut pau-
lo antè etiam & minæ argumento demonstra-
tum: quanquam & apud ueteres maiores mi-
nioresq; libras fuisse percipitur. unde librā li-
bellaq; & uncia atq; unciola, ab ipsis sæpè de-
scribuntur: tamen si Donatus libellam uelit un-
ciam esse duntaxat, quodd libræ sit particula.
Certè Satyricus unciolā Proculio, quodd uix
unciam miserandus, cum alter ferè libram ac-
cepisset. & uidemus adhuc alias alijs maiores
libras ciuitatibus nostris æstimari. Obolus
inde, ut frequenter legi uideo: & Terentius, Pi-
sciculos obolo emptos. quamuis uel librarij li-
teram mutare potuerunt, uel obolus quasi o-
belus dici monstretur: & quidem obelum a-
pud Græcos ostenditur nec pro uerbo solum ca-
pi, uerum etiā hac ponderis ratione: & *ibid.*
pro eo, quod sit quempiam minimi facere: un-
de obeliscus, tam apud nos quàm ipsos * per
antiphrasin. quo patet huius generis pondus
inde nominatum, ludicioque meo fabæ græ-
cæ præponendum, siquidem duodecim ran-
tum

tum granorum extaret, ut illi crediderunt. Cæ-
 sarum cum idem obolus à Græcis scrupulus
 pariter appelleretur, ideo nunc succedit, quòd
 quincupulum magis, hoc est, sex siliquas acci-
 piat. Ac ex eo iam tempore pro siliqua, obo-
 lo, drachmaque argentea, moneram compu-
 zantes, ærea etiam pondiufcula librauerunt,
 uti nos pariter ab æreis crustulis incipientes,
 seu tenui bracteola granorum trium uel plu-
 rium pondus adimplentes, ad multarum us-
 que librarum, seu ærea pariter seu saxeæ pon-
 dera distribuimus. nam aureum numum re-
 galis luxus excogitauit: unde Philippeos sæ-
 pè legimus, ante Romanos, ante Tarquini-
 um Priscum, & quidem ante Superbum, non ap-
 paruisse creditur: à quibus etiam triumphan-
 di usus cœptus, & pecunia aurea, potissimum
 bigatæ, quadrigatæque notæ, auræ, argen-
 tæque, uti descripti reges in curru aureo ar-
 genteoque triumphantes. Drachma subinde
 duplum auxit, ab istorum iridem minori quã-
 titate dissentiens, qua eam granorum octo, &
 sexaginta duntaxat æstimauerunt. Ac uetustio-
 res decem & octo siliquis siue scrupulis eam
 inluserunt. Post hanc * minus, idemque ar-
 genteo conflatus, maior dictus, atque denari-
 us, quòd decem exiguos, & quidem argen-
 teos comprehenderet: & sanè decimam uni-
 cæ partem longius excedit. ijdemque dena-
 rij dicti, quòd eorum decem maioris precium
 amplecterentur: atqui non sufficiente semper
 argento, tum pecunia ex ære mixtim argen-
 toque fieri cœpta: quanquam ut uolunt qui-
 dam, & existimant, æream pecuniam prius

*namus, legens
 dum puto.*

excussam ex bisfronte Iano pecorinoq; , ac naturali signaculo, Ianuariam, Saturniamq; cognominatam. siue id æris genus in numismatibus, siue nummis numerabilibus extiterit, apud Græcos certè ante hanc æream pecuniam, quã *χρυσίον* ipsi dixere, ex ære scilicet, uel ærea mixtura, argenteæ usus fuit: quam iidem *ἀργύριον* frequentius dicunt, unde philargyria, ipsa pecuniæ cupiditas. Sanè Lucani sententia percipitur, argenteam aureamq; prius fuisse pecuniam, quàm æream: ut, Primus Thessalicæ rector telluris Ionos, In formam calidæ percussit pondera massæ: Fudit & argētum flammis, aurumq; moneta, Fregit & immēlas, coxit fornacibus æra. Cæterum ita prouisum, ut duo superadditi nummi, æquo tamen pondere, sed plure argento decem priorum uicem argenteorum exæquarent: quorum uocabula solidi solidorumq; in Italia præcipuè, citerioriq; Hispania adhuc permanent, nec non in militari expeditione potissimum, ubi stipendij continua numeratione opus est: quòd uidelicet argentei nummi maioris solida rataq; permaneret auctoritas: aut certè, quòd gemini æris facta simul còsolidatio, ob eandemq; rationem apud

nonnulli nonnullos stipendium dicitur, * à stipando græco latinoq; uocabulo, quòd ex multis nūmis maiori denatio stiparetur, hoc est suppleretur, uel ut ex æris impensione hominum multitudinem in exercitum admoueremus. Quanquam & ipsius solidi uocabulum in ponderum nominibus annumeratur, drachmam cum dimidia significans. Ita pecuniam dictam à peculio uoluerunt: itemq; peculium à pecunia, quam patri-

patrimonium appellauerunt, uniuersam quidem substantiam, quia ex pecorali fœnore caperetur: unde maius à ueteribus uestigal habitum. Monetam autem, cuius etiam M. T. Cicero meminit in Philippicis, à monendo appellauere, qua de precio eius admònemur, uti Liuius quadrigatos sæpè nummos interponit. Et miramur post tot secula, unà cum gentium moribus, principantium quoque animos, iura, arbitria, atq; omnia uenalia in deterius ruerè, ac retrò sublapsa referri, nisi iterum etiamq; sufficeretur exportata, adulterata, commutata, circumcisaq; pecunia. Vncia, proinde semuncia, & id genus ponderum cætera, uel inuenta, uel certè diligentius corrigi sustineriq; cœpta, ac tam argentea quàm aurea pecunia singillatim ponderibus examinari: ipsaq; unciarum nomina duodecim, quæ libræ portiones ac quasi membra sunt, denariorum ordinem & modum inierunt: ipsiq; denarij in unciarum & ponderum digestionem, examinata utriusque precij ratione, uti libram nos adhuc solidorum uiginti nominamus: qua ratione argenteum maiorem nummum precij denariorum duodecim, ut dictū, siquidem uiginti pro libra pensitentur, ex dimidia uncia quatuordecimque siliquis, & quarta siliquæ parte constaret: ipsum autem minorem nummum seu argenteum primum siue post æreum uicissim denarium dictum ex octo siliquis, cum dimidia & decima siliquæ portiuncula. Quarum quidem unciarum ista certè sunt nomina frequentiori usu quæ sequuntur, à uarijs auctoribus passim celebrata. Singulæ enim sua quæ-

que nomina sortitæ sunt, non omnes uncias dictæ. Itaque uncia octo drachmarum constitit, ut plurimum: quidam nouem esse putauere, sed octo conuenientius, sicuti nunc. Marchum, unciarum octo prodiderunt. Ab uno dicta est uncia, uel unica. Semiuncia, quæ semis sit uncia. Secuncia, uel ut antiqui fescunx, est uncia cum dimidia, eadem ratione à semis deducta: quod medium rectius sonat, non sex. Item: elibra, una libra cum dimidia, non semi-libra dicitur: pro qua tantum semis est, & semodius, non semimodius, unus modius & dimidius. Sestula melius cum s, quatuor fuit scrupulorum, seu quatuor & uiginti filiquarum, ita duæ sestulæ tertia uncia pars: quo pacto quæ tam portionem, & cætera minutissima per filiquarum rationem computabuntur. Hæc de uncia. Vnciarum autem nomina, quæ deinceps enarrabimus, certum est à ueteribus masculino genere describi, ut sciamus denarios siue nummos ab uncijs nomina suscepisse: sic uncias suis nominibus masculinè nominatas, exceptis in a terminatis, ut uncia, semuncia: ita fescunx masculinè, fescuncia muliebritate variatur. Sestans, uncia secunda est, duas uncias amplectens: sic dictus, quasi sextus uel sextans, id est sexta pars assis. Quadrans, quod quarta sit librae pars, unciarum est trium. Triens igitur, quod tertia sit pars unciarum, est quatuor, tertiam assis partem continentiū. Quincunx, uncias quinque comprehendit. Semis, sex uncijs terminatur: non à sex dictus, sed medio, quod mediam contineat libram, quasi semis as: aliquando accipitur pro media libra.

*bra. Septunx, quod pro septem uncijis accipitur. * Bis sis, uncias octo significat, tanquā bis *Bessis melius.* aris, pro bis triente diceretur. Dodrans, uncia nona est, ergo nouē cohibens: sic dictus: quod sonet demptum ex asse quadrantem, hoc est, tertiam assis portionem. Dextans, decem am bit uncias, utique dempto sestante ex asse, hoc est uncijis duabus, ut supra. Deunx uerò undecim circumuenit, siquidem una uncia ex asse dempta: ita as, uel assis, uel pondo, nomina libræ completæ, duodecim unciarum: quibus animaduersis, & quæ de sestertio modò minaque prædiximus, erit cognitu facilius, cuius ponderis talenta constarent: nam duplicis quidam rationis maius & minus extiterunt. Tū Ioannes senior interpellans: Equidem satis habere uideor, Guarine, de unciarum ordinibus, quàm diligentissimè nunc abs te numeratis, Cæterum antequam ad talenta progrediare, hos tamen mihi quod restat ambiguum in unciarum iterum nominibus, uelim prorsus expedias. Legi nonnunquā, ut in Suetonio pontificis, de illorum principum testamentis, quæ facerent antiqui: quos admittor eosdem potentes dominos, qui opulentissimi forent, in testamentarijs legationibus, ac mutuo quidem quosdam uti sestante, alios quadrante donatos, nonnullos etiam uncia sola, usque adeo exigui muneris inter tantos amicos largitiones impetas. Cui Guarinus: Si memoria tenes, quæ paulo ante de unciarum denariorumque simul ratione proposui, quod nunc maxime requiris, indicatum est. nam ut denariorum computationem antiqui unciarum rationibus

incluserunt, sic omnem pariter rerum suarum æstimationem eis unciarum nomina accom-
modantes, seriem distribuerunt. Ita cum sestan-
te quadrantē ue donarent, non duabus tantū,
aut tribus libræ portionibus, sed omnium bo-
norum hæredem donatum intellige, quæ per
duodenarium numerum forent compartita.
Exemplum est, Pecunia defuncti regis duode-
cim milium nummum aureorum æstimata: ipse
autem testamento legauerat uxori trientem, si-
lijs uerò æquis portionibus quadratē: quod
reliquum superfuit, cōstruendo templo distri-
buerat. Ita reginæ quatuor miliū nummum, non
quatuor unciarum pars est: filiorum trium mi-
lium, quinque milium autem templi constru-
ctio. Pari tenore, sed paulo dispersius, si decem
duntaxat, uel nouem millia nummum exite-
rint, qui tamen in duodenas partes adsignabū-
tur. Quinetiam ueteres solebant, ut in iuris ci-
uilibus libris perspicitur, & nos idem simul, un-
ciarum nominibus bonorum hæreditates im-
partiri, si de uniuerſa rerum possessione legare-
tur: sed hereditatem uncia uel deinceps donare,
uel asse, si omnem dandam instituerunt: alium
ueste, alium libris, alium argēto campoue, aut
pecorē, uti per licitatore in duodenas partes
licitatū est. Qua ratione planē constabat, quid
cuique legato deberetur, nisi aliæ rursus con-
trouersie exortæ forent, quæ iudiciali arbi-
trio, legumque censura dissoluuntur: ut si nu-
mus uel pecunia, quæ publica dicitur princi-
pantis notatione impressa, in argenti uel au-
ri ratione caperetur: si cubiculi strata, hæren-
tiæ ue parietibus ornamenta, nam dixit Virgi-
lius:

Ita: Arte laboratæ uestes, ostroq; superbo. denique si omne instrumentum lineum uel fericum pro ueste habenda sint, si syluæ, pascuæ in agri uel cāpi mentione cōsisterent. Ad hæc & aliam * minus rationē præter abaci consueti characteres à Græcis quandoq; maiores nostri desumpserūt, quam ij p̄sēphophoriam * catalogum uē, nos græcè latineq; Arithmeticam rationem dicere possumus, in uncijis librisq; & cæteris ponderibus designandis ordinem græcorum characterū prosequentes: nisi quod sexto quoq; loco aliū characterē barbarū, qui in ludo abaci pro quinquenario recipitur: ita gradatim numerum augendo multiplicandoque characteres ferè in speciem abaci composuerunt. Sed iam de talētis exequendum, quæ dupliciter dixi, magnum & paruum appellata: quorum ratio à Plinio, Liuiο, Varroneque præcipuè cognoscitur. Plautus etiam duo talenta dixit libras centum & quadraginta. Sed subti-
lius, si uultis, de magno & paruo dissertādum, Atticum maius appellarunt, minus seu commune, Euboicum uel Eubœum. Maius p̄sum est trium & octoginta pondo, seu librarum & unciarum quatuor. Ideoque Liuius auctor est, Romanos sanxisse, ne talentum octoginta minus penderetur, quod de magno dici liquet, cum pluris aliquanto fuissent existimationis: & hinc argumentum est à maiori præcio. A minori quoque idem testis est, Senatusconsulto decretū, ne præter libras ternas & quaternas uncias singulis talentis demeretur. Quibus rationibus constat, talentum maius, ut dictum, octoginta trium librarum, & unciarum qua-

Aenciæ.

*Numi orti re-
ctum.*

*Fortè calculū,
aut calculato-
riā legendum.*

tuor aliquando fuisse. Idemq; alio loco de tali
 to maiori loquens historicus: Magnum talen-
 tum Atticum, librarum octoginta triū, & pau-
 lo plus: quod pro triēte suscipitur. In Phormio-
 ne Terent. de magno talento memorat: ut, Si-
 quis daret talentum magnū. Sed hic interea ni-
 deant, quā diligētissimē fecerint, Quintum
 Curtium in uernaculum transferentes, ut alia
 errata præteream, qui pro triginta milibus pō-
 do, hoc est, libris, à Dario in suorū redemptio-
 nem promissis, totidem talenta transcribere,
 idem pondo & talētum fuisse apud antiquos
 autumantes. Videant & nonnulli ætatis no-
 stræ oratores, qui scriptis suis prodiderunt,
 Decem milia pōdo talentū, seu decem milia
 librarum, talentū, pondo. nam quid unum
 cum altero sermone complicant? utroq; libra-
 rum dixerunt numerum indicante. si enim pō-
 do sunt, talenta non: si talenta, non pōdo: qua-
 si decem milia libræ librarum, quod insaniē-
 tis est magis quā ignorantis. Curtius autem
 eum de triginta duntaxat milibus libris auti-
 mentionem intulerit, dicens pondo: illi uerò
 octogies & ultra triginta librarum milia posu-
 erunt, talentum exponentes. Igitur ex græcis
 bonis latina fecere non bona. Sed sequar ego
 propositum. Paruum uerò talentum, auctore
 Varrone, sexaginta librarum esse dignoscitur,
 qui uel dixerit quatuor & uiginti sestertijs æ-
 stimatum: quo constaret, Plautum de magno
 potius quā paruo intelligi uoluisse, nisi me-
 diocre dixerimus inter magnum octoginta &
 minus sexaginta computandum. Sestertia au-
 tem, si meministis, duæ libræ sunt cum dimi-
 dia

alia signatæ. Festus Pompeius auctor est, talentum Euboicum mille nummum fuisse. Sed hoc incertius ob numerorum differentiam, uti uidistis, quorum aliqui trientales, alij quadrantales esse potuerunt: tamen de maioribus denarijs intelligendum foret, centenos numos non * superat libras quinquagenas singulatim facientes. Ergo & hoc talentum paruo * minimum: nec Homeri quidem in ludis Patrocli funebribus de talento enumerationem planam intelligimus. Quidam ob id minus etiam paruo fuisse temporibus illis existimant; quod ultimo uictori duo talenta, primo autem bouem tantum assignat. Sed illud obstat pluri etiam fortasse quam talenta duo magna, heroes illos siue calcochitones, bouem eiusmodi honoratissimum æstimate: neque Entellus, ut in ludis est Anchiseis, bouem suum amictu aureo constratum, hoc est, uictoriæ laudem, cum duobus talentis paruis magnis uel mutasset: ut non miremur bouem uel equum insignem tãti factum, quando nostri uolucrum ab aucupio maioris etiam æstiment. A Virgilio de talentis paruo magnoque memoratio uidetur, sed maiori sanè distantia, dum aurea argenteaque proposuerit. Quod si utraque in pondere pro talentorum more constarent, quod aureum foret; longè tamen maximum censeamus, nisi paulo plus argento aurum interfuisse apud antiquos arbitremur. At iudicio quidem meo, aureum talentum longè maius argenteo, longè non distaret: siue enim Atticum, siue militare

*Superat, irrep-
sisse uidetur.*

Minus, ut paulo post.

Aeneid. 5.

militare potius appellemus. Erant talētorum multa nomina, Ptolemaicum, Syrium, Tyriū, Antiochenum, Atticum, Babylonium, Eginetum, Euboicum, Rhodium, Neapolitanum, Siracusium. Pondere quidem pari omnia, sed ad numum collata differūt. Atticum Tyrio æquale, sed plus quadruplo ualens quàm Ptolemaicum. Euboicum quatuor milia denariorū ualebat, Rhodium quingentorum: Neapolitanū sex, Siracusanum trium denariorum: minimū libris quinquaginta, maius LXXII. maximū CCXX, faciunt. Ineptè quoque ab Homero decem auri talenta legeremus, ab Agamemnone reconciliando Achilli missa, si de paruis an magnis intelligendum sit, ambigatur, uel ad argenteorum precium examinanda sint. Nam quid tantum regem, tantaq; munera inferri de cuit, filiam insuper cum regni parte pollicentē, de auroque magis quàm argento gloriantem, ut ipsa subinde talenta pro communibus, non pro maximis accipiamus? nec enim declarat Quidius in Briseidis epistola, auri tantum bis quinque talenta memorans. Quo magis intelligendum est, ea ex magnis fuisse, ubi controversia non apparet. Sunt & aliorum ueterū testimonio, quæ nunc uti lōgiora prætereo: quorum recitatione percipimus, aureum talētum pro maximo, quemadmodum uncia auri, argēti uncia præstaret, argenteum pro Attico uel Euboico designatum. Sed iam dudum uesperascit, stationique meæ quātus hic dies fuerit, satisfeci. Ad quem Nicolaus Strotzia: Ergo iam pridem de sermonum proprietatibus plurima abs te suscepimus, & modò de ponderū mensu-

mensurarumque ratione copiose. Exoptamus
insuper omnes, qui laudum tuarum apud Leo-
nellum maximi fautores sumus, ut cum crasti-
na luce in statione successeris, edoceas quid sin-
gularum literarum aut syllabarum figurę signi-
ficent. nam quasdam ab alijs didici, quas fre-
quenter in libris, sæpenumerò in tumultis uel
parietibus, æreisq; præcipuè numis & signis
inspicimus. Ita cum superueniente nocte cæte-
ri in stationem successissent, ad cubile princi-
pis sequenti die, quæ sine febricitatione præte-
riit, Veronensis regressus, huiusmodi oratio-
nem integravit.

DE PRISCORVM DICTIONIBVS,
quæ per singulas literas uel syllabas scribi solent, æ-
reisq; monumentis. Pars LIIII.

Purimi generis figuræ sunt, ò præstantis-
simi uiri, ut hesternæ disputatione petij-
stis, ac uarijs ambagibus positæ. Cæterũ
ex antiquorum monumentis repētens, quæ-
dam arbitratu meo superaddam : ne tamen à
more discessisse uidear, à prima litera ordinẽ
incipiã. A. Aulus, uel sic, A V, Aurelius. A V G.
Augustus, pro Octauiano, non mense. Græci
quidam syllabã intercepte, Agustos dempta
litera V. proferentes. B. non habetur. C. Ca-
ius, frequentissimè: aliquando centum, sed à
proximis est discernendum. D. Decius, sim-
plicitè positum: nonnunquam diuus, aut for-
tè dominus. nam ut diximus, domini nomen
solus Augustus abhorruit: quo satis constat il-
lius tempestatis magnos heroes dominos eri-
am

tiam appellatos. Habet & domini appellatio illam extensionem, quæ rei alicuius proprietatem possidet. Cæsar uerò Augustus noluit dominus, hoc est tyrannus uideri, cuius imperium proprium uideretur, & in quo tyrannidem exercere præsumeret. sed cum N litera sociatur, ut in numismate aureo nuper uisum est Dominus noster, aut fortè nobilis dicitur. inde sequebatur Theodosius Aug. ab uno frontis eius latere, ab altero pater patriæ: quem & imperatorem, & consulem sæpentumero senatus consulto designatum accepimus, & singulis quidem literis, ut iam declarabimus. In E non habetur ex proprijs, aut quandoque pro Helio significatur, sed ineptè, cum aspiratione melius, si quidem à sole, græcè *ἥλιος* dictum uelimus, aut ab Heli ciuitate: alioquin cum diphthongo scribitur, ut Ælius, uel Ælianus. Helias & Helia cū aspiratione, barbara sunt. F. Fuluius aliquando, sed filius plurimum, si cum alio charactere seu syllaba, uel dictione iungatur, ut A. F. Auli filius, P. F. Publij filius frequentius. nam aliquando conringit explicari pater familiæ: mater familiæ autem non simili auctoritate scribitur, neq; matrona. Q. F. Quinti filius uel filia, sed rarius, si tamen de muliere præponitur. F. L. Flauius, non flauus epitheton. hoc autem genus fuit Ænobarbarum, id est, barbarum rutilarum, à colore faciei tractum: ex quo genere Nero Cæsar indignatus, à fratre nondum accepto principatu Ænobarbum salutarum. Litera G nō est in usu antiquorum, præterquam de A. Gellio, uel Gallo: quanquam non nullis placeat, Augellium potius coniunctè quam

quàm Aulum Gellium appellari, ut sit unus sermo. Quòd si aliquando K scriptum offenditur cum proprijs nominibus, C potius accipi debet, ut Caius suprà, & hoc culpa descriptionis. Nam in marmoribus antiquis seu codicibus, uel numismatibus aliquando erratum inuenitur. Græci cum K litera scribunt, sic Cnosion & nonnulla, quem nos Gnosium pro Cretense accipimus. Gaspar & Gabriel quia sunt barbara, in hoc genere non accipiuntur. *Harmonia*, id est, aspiratio est, non littera, quæ alia tamen forma & ab eis, & à nobis breuiore describitur. Cæterum ne in hac quoque specie maiuscula, tamen si apud græcos E longum uideatur, apud nos in usu non est huius, quam nunc exponimus descriptionem.

De I. littera non habetur in proprijs. K. non nostrum est, sed græcorum, pro qua littera nos C. semper utimur, uel uti debemus. Ideoque malè à quibusdam uocabulorum compositoribus fit, cum K. litteram in alphabeti ordine recensent: malè & ab eis pædagogicis præceptoribus, quicunque eam primi in alphabeto nostro miscuerunt. nam siue latinæ dictiones, siue græcæ, ut calendæ latinis litteris describendæ sunt, nunquam K. sed C poni conueniet. L. Lucius. M. Marcus, nunquam Marcellus, uel Metellus, siue Macrobius, uel Matthæus: nisi in multa horum nominum repetitione, in qua primis tantum litteris uti liceret, utpote in libris logicalibus, uel de iure seu medicina tractatibus, ne toties eiusdem nomen herbæ uel ponderis describatur. N. non est inter propria nomina, sed aliquando

uno modum.

quando cognomina, ut C. N. Cneus, quasi dicatur Caius & Cneus: uel ut in tumultis uidemus, pro nepote uel natiuitate, aut natali annorum in sequente numero, ut hoc pacto: A. N. 3. anno natalis sui. nam eodē more L. pro luna, & S. pro sole in sepulchralibus posuerūt. Eorum etiam imagines, solis in summo lunæ * uiuo saxi margine figurantes, quos deos manes itidem literis his D. M. in dandi casu describere. O non habetur. P. Publius frequentissimè, nonnunquam Paulus, ut si Æmilius sequeretur. nam sunt eius generis uocabula longo usu notissima, aliàs ad populum, ad remp. ad patres & pontifices, ac patriam referendas nunquam uerò Petrus, uel Paulus, aut quiduis aliud ætatis nostræ repræsentât. unde si quosdam uidemus, qui Petri uel Pauli prænominē uocitentur, aut fortè duplicato, ut Petrus Ioannes, qui sibi P. literam anteponant, inani quidem dolo uel gloria id fieri dicimus, quo magis ab imperita multitudine pro Publico quàm Petro distitentur. Q. Quintus in proprijs dico nominibus, nunc ordinarijs, ut quintus, uel quartus, aliquando Quinctius. T. Titus. Ty. Tyberius. V. nō habetur, neque alia deinceps alphabeti litera. P. P. Pater patriæ. P. P. P. primus pater patriæ, quod datum Augusto auspiciacius quàm Cæsari, & secundum casum rationem interpretandum: aliquādo publicam pecuniam significat. R. P. respublica: & mutatis literis, populus Romanus rectè interpretatur: sed commodius casum præmonstrante syllaba describitur, ut Rei, uel Re, uel Rem P. sic de populo, non enim querenda est obscuritas in

in breuitate, sed quædam cum breuitate polita distinctio, quæ delectet. PRAEF. præfectus: nam libentius antiqui diphthongis usi sunt.

IMP. imperator. IMPP. imperatores. COS.

consul. COSS. consules. PR. prætor. P. PR.

per prætores: & PR. populus Romanus aliquâdo: sed ex anteriore discernitur. QVAES.

quæstor. QVAESS. quæstores. DR. Drusus.

S. uel SA. sacrum, sepulchralia sunt. Hæc uti

modò de dijs manibus dixi. nam deos manes

umbrarum dominos appellarunt, non à manò

do uel manibus digitorum, quia corripere

sed à mane nouo, quod producit, feliciter au

gurâtes. SF. sacrum fecit. S.B.M.F. sacrum

benemerenti, uel benemerentibus fecit, uel fe

cerunt. Itidem S.C.F. sacrum communiter fe

cerunt. nam solum communiter fecisse nò pro

cedit in tumulis, quos quisque non communi,

sed præcipuo, quo poterat honore nobilitauit:

quippe quod sæpè legi, contingat matrem pa-

trêmq; uel duos fratres, aut uirum uxoremq;

sepulchrû alicui uel aliquibus suorum statuis-

se. Quo argumento quidam putauerûnt ideo à

græcis *κνιτάριον* appellatum: sed ratio liberior

est eam appellari sepulturam, qua multi con-

uenienter integuntur, seu nobiliorum, ut e-

iûsdem familiæ necessarij: siue ignobilium, ut

in miserorum sæpè cõtîngit sepulturis, aut mi-

litantium necessitate cogente: unde etiam *κνι-*

τάριον propriè dicitur locus defunctis sacra-

tus, ubi multi communiter infossi, quasi dor-

mare uidentur. S.P.D. salutem plurimam di-

cit. hoc habetis in Tullianis epistolis frequen-

tissimè. SEX. Sestus, si cum altero S. sester-

D tium

rium significat, sed nō Sestius. nam Sextus proprium nomen est, Sestius cognomen: propria autem non breuiari solita. S. P. Q. R. senatus, populusq; Romanus. S. C. senatus consultum. S. C. P. senatus consultum plebiscitum. hoc sæpè in æreis numis & tabulis. P. C. patres conscripti, in singulari numero non utuntur. C V. Centumviri, uel clari uiri. Ideoque ad differentiam quidam C L. pro claro posuerunt: aliquando C L. Claudius significatur. nam pro numero, ut nos, C L. centum & quinquaginta rarò in antiquitate reperitur.

S E R. Seruius, non seruus, nam magis est inter cognomina Seruius, ut Ser. Sulpicius, quàm inter propria, ut Seruius, Virgilij commentator. S P. Spurius. C A E. uel C A E S. Cæsar, sic cum diphthongo. nam à cæso matris utero nonnulli uolunt, & eiusmodi natos Cæsares appellari. P R O C. pro consul: sic P R O C C. pro consules, aliàs etiam scribitur P R O C O S S. A E D. ædilis. A E D D. ædiles, si ab ædilibus, qui demoliendi ius habuere. nam ab edendo dictum pro publicando, uel emittendo: cum e longa duntaxat, non diphthongo describendum. T R. M. tribunus militum; sic T R. P L. tribunus plebis. eodem modo T R. E Q. pro tribunus equitum, qui etiam magister solet inscribi. unde Virgilius, Ter centum, scutati omnes Volsente magistro: Romanum morem imitatus. C O S. D E S. Consul designatus: C O R. Cornelius. P. uel P O. M. pontifex maximus. I V. O P. M A. uel singulari etiam literis, I. O. M. Iupiter optimus maximus.

Aeneid. 9.

rimus. CAL. ad calendas pertinet: hoc est quod à nostris cum K male scribi solet, nisi fortè iactarent per differentiam apponi, ne pro Calphurnia scriptum appareret. nam licet calendæ à uerbo græco *καλῆν* dicatur, quod uoco significat, latina tamen scriptione notandum est. Accitus enim populus admoneretur antiqua superstitione ab eorum pontifice conspecto nouilunio, quod adhuc infideles Mauri faciunt, inter Hispanorum Christianos habitantes, ut scirent quot dies nonas usque celebrandi sequerentur: unde Calabria ipsa aduocationis curia. Sed Calabria regio, græca tamen ratione quasi bonum fluens dicta. * Quod ideo nomen adduxi ad latinarum semper literarum testimonium, cum nos græca in latinum traducimus excepto ypsilon. Ad hoc quosdam etiam sermones pro communi usu literis tantum primis antiqui notauerunt, quo celerius dicta comprehenderent, quæ nunc à nobis intelligi non commune uel plebeium existimabitis: nec ab re grandiori charactere signabantur, uti modò in prænominibus demonstratum, quorum ratio in sacris publicis & pontificum monumentis, nunciuris civilis libris apparet. Sed quæ pro cuiusque arbitrio & mutua cognitione priuatim fierent, infinitum comprehensu est, quemadmodum adhuc barbara quadam characterû specie fieri uidemus, quod genus ziphras appellant uulgò: quæ uerò publice cognitu sunt necessaria, adieci. Nam interdum ueterum monumenta cognoscenda

Vel bonis affluens, uel fertilitas.

D 2 sunt,

*Fortè, cuius
quidem rei.*

*Vel, nō liquet,
q̄ in iudicijs
usurpabatur:
uel non licet.*

Fortè, iure.

sunt, cuius * in dandæ rei maximè studiosum
ferunt quendam ætatis nostræ celebrem uirum
Cyriacum Anconitanum, græcarum rerum stu-
diosissimū, ob id cupide etiam Græcorum an-
ti quas longinquasq; nationes adeuntem. Igi-
tur A. V. C. ab Vrbe cōdita, pro quo uocabulo
semper Romana urbs intelligenda. V. R. urbs
Roma. P. E. R. post exactos reges: uel E. R. exa-
ctis regibus. E. R. eques Romanus. C. R. ciuis
Romanus. V. F. usus fructus. V. P. R. ueteri posses-
sori redditū uel reddēdū. V. A. Veterano assi-
gnatū. C O L. Colonia uel Coloni. C. E. C. co-
loni eius coloniæ. M V. municipium uel mu-
niceps. N. L. nominis latini. * I. R. imperij
Romani. L. C. Latini coloni. S. N. L. locij
nominis latini. L. P. C. R. latini prisca ciues
Romani. Sed iam ad minus necessaria cognitu
peruenimus, non utiq; intra politiæ nostræ ter-
minos incidetia, cum in arbitrio cuiusq; uidea-
tur, huiusmodi singularibus literis uarios sen-
sus annotare. Sequar tamen morem antiquis-
simū. Æ. A. A. ære, argento, auro. nam ut dixi,
apud ueteres diphthongorum plurimus usus
fuit. I. N. Q. iustis nuptijs quæsitos uel quæsi-
tis. S. Q. S. S. Q. E. Q. N. I. S. R. E. H. C. L. N.
R. siquid sacri sanctiq; est, quod non * iuri sit ro-
gatum, eius hac causa lege nihil rogarur. L. I.
D. A. C. lex Iulia de adulterijs coercendis. Q.
E. D. R. F. P. D. E. R. V. I. C. quod ea de re fieri
placeret, de ea re uniuerſi ita censuerunt. Q.
F. E. I. S. F. quod factum est in senatu, ferunt.
D. C. S. de consilij sententia. T. P. Q. N. S.
Q. E. V. A. P. F. Tribuni plebis, qui nunc
sunt, quod eis uidebitur, ad populum ferant.
S. F. S

s. f. s. sine fraude sua. Præterea in legum actionibus hæc: A. T. M. D. O. aique tibi dicere oportere. Q. N. T. S. Q. P. quando *negant, te sacramento quingennario prouoco. Q. N. A. N. N. quando neque ais, neque negas. nam aio pro asseuero uel confirmo est: unde Gnatho in Terentio, Aiunt, aio: negant, nego. S. C. S. T. D. E. T. V. Secundum causam sic tibi dixi, ecce tibi uindictam: quæ pro liberatione sæpè accipitur, ut apud Persium, Vindicta postquam meus à prætore recessi: hoc est, per uirgam prætoriam. Nam alioquin uindictio, ut ultio potius diceretur. Q. I. I. T. C. P. A. F. A. quando in iure te conspicio, postulo an fias auctor. I. D. T. in diem tertium, siue perendinum. A. L. A. arbitrium *legi æstimaudæ. Q. B. F. quære bonum factum. Q. R. F. E. V. quod rectè factum esse uidebitur. V. B. A. uiri boni arbitrato. D. M. F. V. C. dolo malo fraudis uel causa. I. D. iudicium dabo, uel iurisdictio. Q. E. R. E. T. P. I. R. D. T. Q. P. D. D. D. P. F. quanti ea res erit, tantæ pecuniæ iudicium recuperatorium dabo, testibusque publicis decem duntaxat denunciandi potestatem *facit. Q. S. S. S. quæ suprâ scripta sunt. I. C. V. iusta causa uidetur. N. C. C. non calumniæ causa. C. C. consilium cœpit, uel causa cognita. F. C. fraudare creditorem, uel fidei causa, uel fidei commissum. P. C. pactum conuentum. Item, P. C. patres conscripti, ut modò dictum, uel pecunia constituta. S. T. A. F. E. D. sine tutoris auctoritate factum esse dicatur. H. S. hoc sit, uel hora secunda. Q. A. quemadmodum. Q. M.

Negas, melius.

Satyra, s.

Litis, rectius.

Faciam.

quo modo, uel quo magis. P. P. L. V.
iudicātū solui. pro præda litis uindictiarum .I S. * iudici-
 um solui.

DE MEMORABILI LAPIDE PY-
 ramidis quadrangularis, qui adhuc Romæ stat iuxta
 templum Petri apostoli, uarijs ambagibus ab indoctis
 interpretato, qui Iulij dicitur, alias Acugia, secundum
 uulgarem opinionem: ac de eiusdem insigni
 epigrammate. Pars LV.

T Vm Ioannes senior, qui Romæ sæpè fue-
 rat, Credo te quoque, inquit, Guarine, ali-
 quando Romam adiisse: nam ex Italicis
 ego neminē ritè literatum & antiquitatis stu-
 diosum existimo, qui eam urbem nunquam ui-
 derit, de cuius reliquijs memorabilibus, quo-
 niam à nonnullis nostræ tempestatis histori-
 cè tractatum, ea omnia missa faciamus: id u-
 num nunc euoluentes, quod nec à præsentibus
 nostris, qui utique postremi & auidiores
 in colligendis reliquijs esse uoluerunt factum:
 neque à Plinio maiore, quod monstri simile
 liquidò percepi, cuius potissimum principis,
 uel cuius sacri aut religionis ij cineres sint, qui
 summo cacumine admirandissimi lapidis, æ-
 reaquæ pila antiquitatis more continentur.
 Cuius rei quæstio ideo nunc in mentem ma-
 gis incidit, quodd modò te de ueterum sepul-
 chris, & ipsorum * epigrammatibus disser-
 tantem audiremus. Enimvero antequam
 Romæ fuisset, fama omnium audieram, tu-
 mulum eum Iulij Cæsaris prædicari, de quo
 Blon-

*Epigrammati-
 bus, pro epita-
 phijs.*

Blondus in Commentarijs suis ira dicere uideatur, ut Cæsaris cineres obelisco insigni positos existimet, qui cernitur in territorio triumphali, aliàs Vaticano: idque etiam auctore Suetonio confirmans, Mausoleo Cæsaris cineres reconditos secundum Tyberim. quo constat de quodam alius formæ monumento, magis quàm hac pyramide dixisse, quæ satis distat à flumine. Hanc autem à priscis Iuliam ipsam petram dictam multi arbitrantur, quæ nunc uulgari corruptela Acugia dicitur, quasiacus, quòd in acutiorem eminentiam extendatur. Cæterum cum inscriptas in ea literas grandioris formæ conspicerem, quæ à lateribus duobus imò margine eiusdem exempli sunt, Iulij Cæsaris mentionem in primis aduersti, subinde Tyberij Augusti. id uerò uisum ambiguum, quorum uel cuius ij cineres, eiusque lapidis monumentum extare uideantur, cum tamen omnes una sententia Cæsaris reliquias existiment. Quid sentis, ò Guarine? num Iulij Cæsaris, an alterius arbitraris? Tum Veronensis: In rem profectò deuenimus ambagibus refertam, de qua ipse etiam aliquando dubitauit. Nam cum à ueteribus Romanorum lapis ille Romæ statutus, nostraque etiam ætate integrum opus conspiciatur, ab ipsis tamen quopiam literarum monumento declaratum constat, quàm quod epigrammate solo discernitur: atque adeò ambiguo, ut ne adhuc à nostris satis intelligi uideam. nam siqui de memorabilibus urbis scripsere, nullum tamen testimonium perhibuerunt, tametsi magnis molibus & ob-

liscis ex Ægypto in urbem aduectis memorant, ad quid ille lapis, & cuius extet monumentum, præterquam de eius aduectione, & id somniantis in speciem quam enarrantis magis: quod ego omnium ferè Romanorum operum, quæ manu facta uisuntur, notabilius existimo. Si uerò maiorem Plinium, ita longè nostris disertiorē ut antiquiorem, exquirimus, ne ab ipso quidem amplius percipitur, quàm quo officio ratibus impositum adduxerint. Cæterum ad horoscopiꝝ solaris imaginem constitutum, interiectis inde temporibus, an soli ipso de naturali cursu mutato, an facto terræ motu horarum pariter ordinem interruptum, quæ ex aduerso pariete nunc conspici debuerunt: omnia quidem uel rei contraria, uel certè incerta, si cum lapide ipso, uti nunc est, comparētur: constat hunc lapidem quadrangularem altitudinis cubitorum (ut oculis opinari licet) quinquaginta circiter, ex quoquo latere altitudinis palmarum duodecim, ad hoc sepulchræ potius quàm horoscopiꝝ uel sphæræ solaris monumentum apparer: cuiusmodi Romæ alias etiam pyramides, Mutinæque & Capuæ conspiciamus: nisi fortè aliqua pōst tempestate pro horoscopio Latinorum ueteres usi sint, aut antiquiores barbari in Ægypto Deo soli dicauerunt, cuiuspiam Ægyptiꝝ regis futurū ingens monumentū. Herodotus auctor est, illius generis moles ab Assyrijs regibus plurimas esse cōstructas: legisseque memini apud Cynthios quendam huiusmodi lapidem ingentem, sed huic fortè non magnitudine parē, uirginis dicatum, quæ matronæ nobiles cū puellis sub-

substratis floribus, obductisq; coronis anniuersario ritu celebrarent. Quod autem uulgus carmen per ora uolutans, in disputationem ap-
 posuit: ut, Si lapis est unus, dic qua sit arte leua-
 tus? Si duo uel plures, dic ubi congeries? pæda-
 gogicum est, & ad inanem contentionem per-
 tinens. Nam cum lapis unus haud dubiè sit, sa-
 tis constat etiam à nostris architectis, quo la-
 bore uel impendio * extrui potuerit, adeo ut *extrui, pro*
 nonnulli reperiantur, eam petram uel in ipsius *erigi.*
 templi propylæum, uel in alias urbis partes, ita
 stantem machinarū adiumento transferre pol-
 licentes: ideoque bene dictum ab Ouidio, Sic
 magna fuit censuq; uirisq; : non arte quidem,
 uel potentia dæmonum, uti garriunt. Vbi au-
 tem * congeries, exquirere non oportet, quòd *congeries, pro*
 nulla prorsus appareat, præter unicam emen- *commisura.*
 dationem lapidei frusti circiter medium in an-
 gulari quadro coniuncti, & id pariter in cōtro-
 uersia, si in ipsa primū montis excisione defe-
 cerit, an nauali conductu, aut lapidis erectio-
 ne, an pòst uerustate deletum aut fulmine, di-
 sputatur etiam: sed ea uulgaris insusurratio, &
 quæ magnitudinis alterū lapidem fundo sta-
 bilitum, quod nil aliud sonat quàm de incerta
 re, & inuisibili disputare: ut qui marine falsedi-
 nis causam autumāt, montes fortè salinaceos
 aquis latentes, tanta multitudinis animorum
 uacillatio, ut cum de superiori dubitent, an u-
 nus lapis sit, alterum etiam inferiorem esse cō-
 tendant, * qui ueluti scamnum superior qua- *quo ueluti*
 tuor æneis pedibus sustineatur. ita cum de ap- *scamno.*
 parente quid sit minimè discernant, de nō exi-
 stente, seu latente fundamento iudicium affe-
 runt,

*Initio libri 3.
Metamorph.*

Pharm.

runt, ipsi gentium mori contrarium: cum perspicuum sit, tuq; in primis Ioannes, mirè ædificator, noueris magnorum operum fundamenta plurimis ingestis lapidibus aut ingentibus saxis extrui solita. Præterea in hoc lapide concauitatem non esse, sed soliditatem. nulla uocalis tinnitus repercussio facta significat, cuiusmodi Ouidius de uocali turre describit. Ridiculum quippe illius ætatis uiris, seu Egyptijs, siue Italiæ principibus, quod solidum penitus esse uoluerunt, opusq; grauissimum, ipsum lapidem perinde ac tibiam cum lancea penitus rerebrandum. Congestum uerò, coagmentatumq; esse, temerariè creditum est, cum Romæ & alijs in ciuitatibus eius generis lapidis coagmentari, sed eiusdem cinerei coloris columnas, ingentia labra & bases uideamus, quotidieque ex eis in noua rursus opera tanquam trabes refecari. Denique eò popularis ineptiæ stultitiq; peruentum, ut cum eum lapidem intueantur, non colore, sed ipsa materia scalpri etiam ferreis resistentem, resilientibusque fauillis: crustulas tamen excidunt, iterum atq; iterum ultrò olfacientes, manuq; librantes, postremo palàm blaſterâtes, non humana uì, sed necromantiæ maleficio, artibus magicis, Virgilianisq; cantationibus id opus effectum esse credunt: quod etiam magis crederetur, si reuolutos scirent montes, maria conſtrata, ut Salustius asseuerat. Igitur pilam æneam summo lapidis uertice impositam, & ut par est, concauâ ad cinerem, tumulus uerisimilius appareret, quàm ad horarum uertiginem, indicio præsertim epigrammatis, quod sic inscriptum memini literis

teris antiquorum grandionibus: DIVO
 CAESARI, DIVI IULII, F. AV-
 GVSTO. & hoc in prima linea, in secunda
 uerò: TYBERIO CAESARI, DIVI
 AVGVSTI, F. AVGVSTO. & paulo in-
 ferius: SACRVM. Quod ideo epigramma
 ad sepulturam conuenientius quàm horosco-
 pium pertinens, à duobus lateribus eiusdem
 exempli posuere, ut altero sicubi uetustate ca-
 suro, alterum legi potuisset: sicut in fornicibus
 lapideis, quos arcus triumphales appellant, ea-
 dem ratione prouisum. Et sanè quod ad me-
 ridiem latus expositum est, continuis austri ua-
 poribus procellisque indies magis exeditur:
 tantumque æuo nostro corrosum architecti,
 geometræque deprehenderunt, ut ducento-
 rum ferè pondo diminutionem à summo mar-
 gine in imum factam arbitrentur: cuspidem
 uerò ferream, ex pilæ cuspide prodeuntem,
 præ uetustate ad palmum ferè curuatam, Sed *curtatem,*
 ut ad tumulationem, seu græcè *ισαγίαν* redea-
 mus, uideris nihil eos cineres, neque pyrami-
 dem ipsam ad Iulium Cæsarem pertinere. nam
 quamuis à diuo Cæsare incipiatur, ordo tæ-
 men orationis ad solum spectat Augustum:
 hoc est, in prima linea, qui se diui Iulij filium
 inscribit, & eum Cæsarem appellamus: in se-
 cunda parte (nam instar gradationis est) ad
 Tyberium respicitur, se quoque Augustum
 nominatum, diuique Augusti filium. Vter au-
 tem eorum illum lapidem ad alterius etiam
 memoriam seu communiter extruxerint, alij
 censent. nam quod ab Augusto memorant
 lapidem ingentem aduectum prius, qui soli
 dica-

dicatus esset, apud Ægyptios eius postea magnitudine uel religione territum erigere, non ausum intactum humi reliquisse. Constantinū demum & posteros erexisse, non satis isti petrae conuenit: ita eadem causa, ipsaq; temeraria est, quòd ad Iulij Cæsaris honorificentiam positum rumulum existiment, Iuliamq; appellant, ad Cæsaris insuper piscinae similitudinē, aded ut qui eum lapidem fortè non uiderint, uersum desuper posita pila uulgauerint: Ære sub hoc modico clauditur orbis herus. nec tamen ullum carmen ibi conspicitur. Cuius rei nunc admirabilius uisum, ut aliquando cōcludamus, tot secula opus adhuc integrum superesse: non Neronis autem, & quorundam Cæsarium malitia epigramma saltem commutatū, prætereā non insequentium pontificū contraria religione demolitū, resectū uel, aut in aliud opus transformatū: qui bene agere putantes, multa ueterū præcipua monumenta, ipsas etiā pulcherrimas bibliothecas, absumpserūt.

DE VETERVM CORONATIONIBUS decorum, heroumq;, ac coronarum imperatorum & militariū formis, uocabulis, etatibus, partim ad morem antiquorum, partim etatē nostræ. Pars LVI,

Cum omnes Guarini præceptis acquiescerent, iam dudum Ioannes æuo maturior, ac præ gaudio serè lachrymans, inquit: Ita dii deæq; omnes, Veronensis, tibi benefaciant; quæ ad modum planè iucundeque ad hoc monumentum mihi differuisti. Hoc enim à Leonello principe elegantissimo, politia

tiæ nostrę repertore, politius explicari potuisset: neque ego præsens Romæ id opus tam expresse quàm nunc abs te recognoui. Cæterum Titus Stroza, adolescens generosus, de quo in prologo, idemq; Guarini discipulus, præceptorem orabat, ut quoniam de coronis ad uirginis Corinthiæ tumulum mentionem paulo antè cœpisset, pergeret porro coronarum genera recensere, quemadmodum à ueteribus peregre uirtutis meritis, & partæ laudibus insignibus haberentur. Tum Guarinus ueterum uoluens monumenta, quæ ex græcis latinisq; scriptoribus percepisset: Primum, inquit, multa sunt coronarum genera, nec temerè impossitarum, ut in natalibus & sacrorum festis ex uerbena ablynthioq; uisæ sunt, & ex nardi fronde laudatissimæ: hinc Iuuenalis, Quale coronati Thraëa * Heluiciusq; bibebant. In funebribus etiam ludis ex cupresso, & hymenæis ex florigeris etiam herbis ac myrto: quas nimium foret enumerare. quin ipsę militares coronæ multiformes apparuerunt, ut ex ijs nobiliores non facillimum sit ex tempore recitari. Cæterum quas pro assidua lectione comprehendimus, in primisq; præceptore Plinio, dicimus: antiquissimè nisi dijs seu deorum simulachris nulli datam esse coronationem publicam, Homerumque seruasse eam cœlestibus tantum, seu sacris uiris, uniuersæque militiæ designatam. nam & ipse Chryses, Phœbeius sacerdos, cum corona affuit, uel certè stemmate, cum nondum laurus erat, ut inquit Ouidius, quod idem Homerus *στέφανον* appellat: licet in fulam sacerdotalem coram Agamemnone, maghisq;

Satyr. 5.

Heluidiusq;

Iliad. lib. 5.

gnisq; Græcorum principibus habeat. Hoc antiquissimum ex græcis habetur, ac post Homerum, illud quoq; Archiæ poëtæ carmen de coronationibus Olympiorum uetustissimū habetur, pentametro pede distinctum, ut memini ex græco sermone me habere: ex quo quatuor interpretamur in Græcia ludorum certamina diuis fuisse dicata: cæterum duo mortalibus, & Latonæ filio, hoc est Apollini: præmia uerò luctantium oleastrū, poma, apium & pinum. quidam disputant ipsam pinum populū esse, quam Herculi præcipuè dicauissent. Sed de ludis Herculeis nulla in uersibus sit memoratio. Virgilius in Bucolicis eas pastorum uult esse coronas: nec ab Homero quidem pastorale uocabulum abominatum, quod sæpè magnanimis ducibus assignat. Ita; noster inter
Sileno. lauros & hederas atque apio dixit, Crines or-
Palem. natus amato: &, Pinuq; caput præcinctus acuta. &, Malo me Galatea petit, quod parum differt à coronatione præposita: nam seu pomorum * insertatione, quod sæpè rustici faciunt
insectatione. adolescentes: siue ramis pomorum frondentibus coronarent, tum pastoriæ laudis, tum uirtutis heroicæ ea fuit insignis celebratio. Nullas sanè præter huius generis coronas ex Græcorum auctoribus præstantiores accepimus, quamobrem ad nostras procedamus. Ita cum à deorum ueneratione ad mortaliū, sed præstantissimorum tamen heroum commendationes descendissent, quas æquè Panegyricas tam diuorum quàm principum pro diuis habitorum, esse uoluerunt, cū primū imperatorię militaresq; coronæ cōpertæ sunt. Sed in India prius

prius Bacchū ferunt præter pampineas hastas
 & coronas è uitis, præterq; regū diadema,
 cuius ipse repertor dici, sibi ipsi ex hedera ser-
 ta sumptisse: quā malè poëtę sibi quoq; desum-
 pserūt Liberi patris tutela uenerabiles. de qua
 in primis Maro benemeritus cōcinit: ut, Atq; *Pharm.*
 hanc sine tempora circū Inter uirgines hedera
 tibi serpere lauros. Quarū usu uel honore cum
 adhuc antiqui caruissent (nam dixit Ouidius, *Metam. lib. 1.*
 Nondum laurus erat) apio, pinu, pomis & olea
 stro coronabant, quod oleam fortè ueterata su-
 perstitione diuæ Palladi seruata piaculū es-
 set excidere. Nostri certè deinceps oleagina co-
 ronati sunt, ita Bacchū publicè per Orietis op-
 pida frondoso curru incedentē, & in sacris ea-
 dem corona pampinea hederaceaq; ac suos in
 templo sacerdotes uti solitos memorant. Ac
 in Hispanijs Herculem populea fronde coro-
 natum, quam ea gens habet omnium arborū
 altissimam, cum uterq; diuus loue genitus, al-
 ter per libidinem & in solis ortu: per uirutem
 alter, & in occasu æqua ferè laudis præmia re-
 nuerint. inde gradatim Alexandrum Persica
 fronde redimitum, non solum Dariano diade-
 mate ex diuersis coloribus albis, ceruleisq; fa-
 sciolis ad Hispanum ferè morem intexto: nec
 lōgo pōst tempore apud nostros magis quā
 barbaros. Triumphalis, obsidionalis, muralis,
 castrensis, naualis, coronæ institutæ feruntur.
 Est insuper corona Oualis Romanorū. nā ma-
 iore semper cultu q̄ cæteræ nationes oēs anti-
 quæ, floruerūt: de quarū formis & qualitatib;
 ultrā dicitur. Est & Oleagina, qua uti cœpere,
 qui imperatoris sui triumphum procurantes,
 prælio

prælio tamen non interfuissent. iustitiæ & pietatis insigne: tantumque illi honoris ueteres tribuisse auctor est Plinius, ut turmas equitum idibus Ianuarijs olea coronarent. Quin & minoribus triumphis ouantes olea coronantur, quam ferè consuetudinem nostri calendis Maijs obseruant. Sed ex omnigena fronde, ut antiqui sacris in certaminibus alibi querna tantum, quam sæpè imperatores nostri, sed ex ilice quercus simillima ductoribus, ductorumque militibus egregiè pugna defunctis impoluerunt. Cæterum uel imperatorum siue poetarum omnium uenerabilior semper extitit laurea corona, quam sacram uel sacratam appellauerunt. ut Ouidius: Tempora sacrata mea sunt uelata corona. hoc est, Apollini, Ioui que dicata: haud ignaua superstitione, quod hanc arborè non frigoris, non superantis æstus uis exurat, ne fulminea quidem tela cõtingere audeant: ad hoc perpetuam uiriditatem, usumque medicinæ, eiusdem frondis oleo baccis que: hinc & sapientis fructum uel certè musarum dulcedinem atque fragrantiam percipimus. laurea igitur tutela Iouis Phœbi que uenerabilis. Sanè apud Ischinum Ferentanorum oppidum titulus indicat, L. VALERIO *PRVDENTI

PRVDENTI.

L. F. cum tertium & decimum annum ageret Romæ, certamine sacro Iouis Capitolini, lustro sexto, claritate ingenua coronatus est, inter poëtas latinos, omnibus sententijs iudicū. ita de laurea potius intelligitur, cum eidem in super adolefcenti uniuersa municipalis plebs Ischinensium statuam ære collato decreuisset. Porro lauream in simulachris proprijs imperatores

tores Romani semper habuerunt, & ipse Cæsarum Cæsar gestare uoluit perpetuam. Sed su-
perstante lasciuia imperatores demū solo Cæ-
sareo nomine triumphâtes, ex auro coronam
portauerunt, radiantibus tamen folijs ut lau-
ri. Nostræ uerò tempestatis imperatores dicti
à regendi quidem maiestate, non militari sem-
per imperio: quorum alia ratio est quàm anti-
quorum: licet etiam Augusti Cæsaresque de-
cora appellatione dicti, auream Romæ pinna-
tamque, uel certè in picturarū honoribus pin-
nas cum signo crucis demonstrantem, ferreā,
*Mediolani ex tenui bractea, paleaceam Ale-
xandriæ, nostræ de more gentis, accipiunt.
Hinc iam ad coronarum formas & qualitates
accedimus. Cæterum aliam regum cum pinnu-
lis eminentibus, ut quotidianæ præ se ferunt
imagines: quanquam ne illorum quidem prin-
cipum qui ab Oriente Hierosolymam adora-
tionis causa descenderūt, propriè coronæ sint,
ut populari opinione figurantur. non enim illi
reges fuere, sed magi, quorum nullum legitur
diadematis insigne, nisi cum per fraudem alia
quando, ut apud Herodotum est atque Iusti-
num, id magistratuum genus, sapientiæ nomi-
ne, apud eos appellatum, regnum sibi uendica-
rent. De regibus dictum: aliam principum co-
ronam descripserunt. Sed cuiusmodi regū pri-
mogeniti, seu magnorum principum filij nati-
maiores, uti nunc duces Insubriæ, uel Sabau-
diæ dicti, coronā quidem auream, sed sine pin-
nulis accipiunt, intra circuli sui exteriorem ta-
men marginem cælaturam duntaxat ostentā-
tem. Suæ etiam summis pontificibus, ut uide-
tis,

*Alij Modoetia
uolunt, quæ
Monza hodie
dicitur.*

tis, cum pinnis ac triplici coronarum ordine; suæq; minoribus coronæ, seu mitræ cum redimiculis datæ, quæ propterea à poëta quandoque reprehenduntur in temporalibus, ut aiūt, dominis, cum id Barbararum mulierum sæpè fuerit, & adhuc sacerdotum insigne gestamen, præter capitum rasuram, quam de patrio sermone pleriq; coronam appellant. Sed ad ueterum coronationes accedamus, quas à circuitu & ambitu coronas nominant: unde corona armatorum in muris, poculaque uino coronata. Solebat autem uetustissimæ coronæ uocabulum cum aspiratione describi, quam inde chorea dicta retinuit, corona deposuit. Strophium uerò græco uocabulo, strophiolaq; præter stephanationem, ut sic dixerim, à ramorum frondiumq; intorsione, fecta q; dicta, à florum insertionem: quos cum hyberna tempestate negaret humus, ex fronde tamen uiridi intextas, coronas hybernas appellauere. *Nec dubium est Coriolani cognomen à coronatione. quinetiā stemmata aliquando dixerunt coronarum genus, quibus antiqui nobilitati sunt. Eodem luuenalem uocabulo haud dubiè usum pro coronis affirmamus: ut, Stemmata quid faciunt? hoc est, ueterum coronæ, quæ nobilitatis insignia demonstrant. Quippe ob eam causam stemmata quoq; dicta sunt epigrammata, quæ tumulis inscribuntur, tanquam eorum nobilitatis coronæ quædam. de quibus Martialis: Tristia saxorū stemmata delet herus. Cæterùm triumphales coronæ laureæ fuerunt, quibus imperatores exercituum in triumphis usi, atque sacrificijs. Obsidionalis est, quam obsidione

Imò à Corioli oppido expugnato, Coriolanus est appellatus, ut Lin. & alij testantur.

Satyra 8.

libe.

liberati liberatori suo donant, ut ex D. Sillano. TRI. M. cognouistis, cui præter oblatos centum boues coronam imposuerunt: ea quidem graminea fuit, obseruariq; solitum, ut ex eo gramine fieret, intra eum locum nato, ubi clausi obsiderentur. Hac corona graminea s. P. Q. R. Q. Fabium donauit bello Punico secundo, quod urbem Romam obsidione difficillima liberasset. Ciuica corona appellatur, quam ciuis ciui dat, à quo seruatus est in prælio, restem uitæ salutisque perceptæ. ea ex fronde querna fieri consueta, quod ex eius glande cibi fuerit usus antiquior: aut iligna, quæ proxima est: quod genus arboris Hispani frequentius habentes *Helignam nominant. & de hu
forte, Enzima.
 ius generis corona Cæcilius Comicus: Adducuntur, inquit, cum iligna: hoc est, corona ex ilice. unde & Terentius, Pedibus ilignis lectulos faciundos dedit in sole: scilicet æstiuâ tempestate, qui ad umbram tamen portaretur. Sic ego Terentij locum eum interpreter, non ut quidam, pro pedibus tantum ligneis aut ferreis: secundum alios non ex ligno magis intelligunt iligneis congeminata l describentes. At Comicus ex ilice factos mensarum pedes intelligit, uelut in longiorem ætatem duraturos, quod arbor suis frondibus per hyemem non spoliatur: eadem tēpestiue resecta teredine non absumitur, non aqua per multa tempora debilitatur. nec à Terentiana sententia Maro dissentit, qui greges iubet ilignis potare canalibus unda: non alia sanè ratione, q̄ q̄ incorruptius id genus ligni haberetur. Alij quidem æsculū propiorē quercui, quā quidam tandem ilicem

existimant, uel ipsam ilicem esse ut quercū, sed mitiores glandes efferentem: esculeaque ideo corona maiores natu redimitos ferunt in cho-
 reis sacris psallētes, quodd esset antiquius glās
Metam. lib. 1. fago, ut sic dixerim, coronationis genus. nec
Herculeæ ab Ouidio incongruè dictum de Apollineis lu-
 dis, quæ Pythia nominaret, à serpente: Et * e-
 sculeæ capiebat frondis honorem, Nondū lau-
 rus erat: hoc est, in usu militari uel poëtico. At
 Massurius Sabinus auctor est, ciuicam coronā
 tantum dari solitam, cum is qui ciuem serua-
 uerat, eodem tēpore etiam hostem interemis-
 set, neque locum in ea pugna reliquisset, aliō-
 quin ciuicæ coronæ ius inconcessum. Tiberiū
 tamen Cæsarem consultum, an ciuicā corona
 dignus, qui ciuem in prælio seruasset, & hostes
 ibidem duos occidisset, sed locum in quo pu-
 gnauerat, non retinisset, ab hostibus illico su-
 peratū: rescripsisse dicit Suetonius, eum quo-
 que ciuica dignum uideri, quodd appareret tā
 iniquo loco ciuem ab eo seruatum, ut etiam à
 fortiter pugnantibus retineri nequiuisset. Hac
 corona ciuica * *L. Cælius*, uir censorius, in sena-
 tu Ciceronem cōsulem decorari à populo Ro-
 mano censuit, quodd eius opera fuissent Catili-
 næ coniurationes dissolutæ: quæ res non uni
 tantum ciui, sed omnibus Romanis saluti pro-
 fuisset. De corona ciuica Lucanus ait: Lælius
Aeneid. 6. emeritique gerens insignia doni, Seruati ciuis
 referentem præmia quercum. At Virgilius a-
 pud manes, Qui iuuenes, quantas ostentant,
 aspice uires, Atque umbrata gerant ciuili tem-
 pora quercu. Ciuili pro ciuica dictū, eademq;
 Cæsar, ut Tranquillus affirmat, aliquando do-
 natus

natus parva triumpho uictoria. Erat enim illa dignus animi magnitudine præclarissima. Videtur quanta fuerit huiusmodi coronationis auctoritas, quam Plinius prodidit muralibus aureisque præpositam, semel acceptam perpetuo gestari licere, & gestanti huiusmodi coronas cum inirent ludos spectaturi, senatum assurgere solitum, datamque in proximo sedendi potestatem. Cuius generis coronam Africanum de parente seruato apud Trebiam, præ animi magnitudine recusasse dicitur, ne paternam pietatem propriæ uirtutis officio tenebraret. Contra eius generis insigne Capitolinum sexies accepisse, læpiusque honoratum fuisse. ergo ciuicam coronam militum insignem fuisse clarissimum, multæ produnt historiæ: elementariæ insuper apud imperatores, postquam ciuilium bellorum, ut idem Plinius asseuerat, profanatio uideri cœpit ciuem non occidere. Itaque rostratis seu naualibus ciuicam anteponunt, quamuis in duobus maxime uiris illustres haberentur, M. Varrone, in Piratico bello coronante eum Pompeio: & M. Agrippa, tribuente Cæsare à Siculis bellis, quæ in ipsa fuere piratica. Muralis corona, est qua donatur ab imperatore belligero, qui primus hostium pugnando murum ascendit, non per furtiuas, ut sæpe faciunt, insidias: aut qui equo præuectus, & iaculo portam infestæ urbis irrupit. Castrensis seu uallaris corona eiusdem honoris est, qua commilitonem donat imperator, qui primus hostile uallum seu castra ueruaferit, eam coronam insigne ualli gestaturum. Naualis, est qua donari solitus, qui maritimo certamine

Aeneid. 4.

princeps in hostium nauem armatus transiisset: non eius generis, de quibus Virgilius, Pupibus & læti nautæ imposuere coronas. Illæ siquidem ad nautarum festiuitatem pertinet: hæc quasi manu rostris insignita, ut in nautica pugna Lucanus accommodat. Muralis autem & castrensis, seu uallarum, atq; navalis, ex auro confolari solitæ. Testis est Suetonius, Augustum dona militaria aliquanto facilius concessisse phaleras & torques, quicquid auro argentoq; constaret, quàm uallares ac murales coronas, quòd honore præcederent: subditq; M. Agrippam in Sicilia post naualem uictoriam non corona, sed cæruleo uexillo donatum. hæc ille. quanquam uictores in eo ludo navales lauro tantum, & olea coronatos etiam antiqui demonstrarunt, simul ut uetustiora ipsa minori luxu freta constaret. Oualis corona myrtea, quam habebant qui ouantes introibant urbem, quando rem leuiter & sine cruore cōfecissent. hac subinde corona imperatores usi, qui ouantes, non triumphantes urbem, ut dixi, introirent, cum aut bella non ritè indicta susceperant, nèue iusto hoste cōfecta, aut hostium nomen humile, neq; ad triumphum idoneum, ut seruorum & piratarum, aut per deditionem repente parata uictoria, huic ministerio apta: ideo Veneris frondem crediderunt, quòd nō Martius, sed quasi Venereus triumphus apparet, ut sponsi nostris in nationibus eadem corona quondam, nunc ex qualibet fronde arboris semper uiridantis coronatur. Hanc ex myrto coronam M. Crassus bello Spartiaco confecto, qui seruorum dux fuit, dicitur aspernatus: uerum

uerùm S.C. permissum, ut lauro coronarét eū-
dem argenteæ coronæ repertoré: hoc est, lau-
reis frondibus intextis cum argéto, ut Plinius
asseuerat: ac Claudium pulchrū eas mox cæla-
uisse, hoc est auro & argento cōfasse. Quo qui-
dem uelut diademate principes & duces coro-
nari solitos modò retulimus: ad hoc M. Cato-
nem M. Fuluiο nobiliori cognominato obie-
cisse subdit, quòd milites non temerè ut in lu-
ctante sic exercitu, sed per ambitionem coro-
nasset, his ferè uerbis: Nam quis uidit corona
donari quēpiam militē, cum oppidum captū
non esset, aut direpta hostium castra? Fuluius
autē contrà coronis donauerat milites fron-
deis, certè non aureis, quòd uallum circuerāt,
& puteos foderāt strenuè. Cæterum inter scri-
ptores disceptatur. nam alij ouantes equo ue-
ctos intelligunt urbem intrare solitos: Massu-
rius contrà, pedibus ouantē urbem ingressum
testatur, sequentē eum nō milite, sed frequēte
senatu. Idem auctor est, curru triumphantes
myrto quādoq; coronatos: ac L. Piso tradidit
Papyrium Massonem, testante Plinio, qui pri-
mus in monte Albano de Corsis triumphauit,
myrto coronatum ludos Circenses spectare so-
litum. Auus maternus Africani sequentis (hic
fuit M. Valerius) duabus coronis usus, laurea
& myrtea. Hinc frequentioribus enarratis, ad
aliarum genus coronarum utiq; magis extra-
neum peruenio, ut in primis mirandum sit, an
palmariae unquā coronæ uisæ, cum palmæ uo-
cabulo tam pro ipsa arbore, q̄ pro uictoria fre-
quenter abutamur: aut si uisæ sint, cur à nullo
scriptore sit proditum. Sanè Terentius inquit:

E 4 Id

Id uerò est, quod mihi puto palmarium: quasi coronæ palmaceæ gestamen, & epitheton in-
Georg. 3. dicauerit: cuius auctoritatem Virgilius nunquam effugiens adducit, Primus Idumæas referam tibi Mantuæ palmas: quasi ex uictrice palma fieri coronas expresse- rit, nam antea dixerat, Victorq; uirum uolitare per ora. ac palmata quidem toga cur dicitur, si non palmea corona triumphantes usos uolumus, cum Iouiali uesti similis fuisse crederetur? Triumphantes siquidem Iouis insignia, mitrâ & sceptrum, faciemque rubrica illitam habuere, instar coloris ætherei: nostra uerò religio palmaceos ramos sacris martyribus assignat, ueterata Iudeorum superstitione, à quibus palmarum balsami, oliuarumq; frondes in sacrorum solennitatibus consternebantur: quæ quidem coronæ spineæ in Dominum Deum, nouis reperi- tibus, quas quidem iunceas fuisse putant, exitio fuerunt, quæ cum maiori cuspide nascuntur in Pontina palude. At priscos Quirites non spinea, sed spicea corona redimitos, cum Sabinas raperent, memoria proditum inter cærealia festa: quæ mox corona in Romuleis solennitatibus relata est, ipsi quoque regi exemplum dedisse spiceæ gestandæ coronæ cum uitta candida, quam suis manibus Laurentia nutrix intexeret, eandem postremò apud Albanos Latinosque inter cæteras coronas celebratâ. Sed & aliud coronæ gestamè fuit uenerabile, quod ex ludis Virgilij nauticis siue funebribus accipitur, itidè redimiculis, sed purpureis insignitum: ut, Puniceis ibant euincti tempora tænis. Fuit & corona populea, de qua in Herculeâ laude

Aeneid. 5.

laude nuper attigimus, & apud poëtas sæpè re-
 petitur: ut, Herculea bicolor cum populus um- *Aeneid. 2.*
 bra Velauitq; comas: quæ ex Arcadû tempo-
 ribus dependebat, ac eadè iuuentuti fortitudi-
 niq; consecrata. hinc & poëta iuvenile certam- *Aeneid. 5.*
 men explicuit: ut, Cætera populea uelatur frô
 de iuuentus. Hæc in præsentia de coronis ha-
 bui, quibus Tito præcipuè meo satisfecerem.
 At Titus ipse iam dudum attentissimus, me-
 morq; hanc de coronis quæstionem sui gra-
 tia permotam: Habeo, inquit, præceptor mi, &
 illud coronarum genus non longè à * mitreis, *Myrtis.*
 uti modò meministi, dissimiles, quas, si tibi ui-
 des, meritò Cupidineas appellemus, à diuo suo
 Cupidine, nocturnas atque florigeras, quibus
 * dominorum ianuas coronamus, quibusq; *Dominarum.*
 ipsas uirgines donare solemus, & ab ipsis pari
 munere coronari. Hic Feltrinus eques hila-
 rior, tum adolescentibus à se dilectis familia-
 ris, tum cognita Leonelli ualetudine salubrio-
 re, cæsariem illi demulcens: Quid tibi ego, in-
 quit ô Tite, retulerim pro talibus eloquentiæ
 tuæ meritis? totus ipse potius aureus Cupi-
 do es ille celebratus, & amoris mirificus in-
 stigtor.

QVOD VIRGILII VERSVS OM-
 nium clarissimus, Stat sua cuiq; dies, breue & irrepara-
 bile tempus Omnibus est uita, &c. non rectè accipi so-
 let, si de die mortis intelligatur: sed perfectius pro tem-
 poris, in quo uiuitur, spacio. Pars LVII.

P Leriq; iam dies abierant, & triduana fe-
 bricitatio in principe Leonello quiescere
 E 5 cæpe-

cœperat, cū mors interea nunciatur Ioānis ex
 Petræ sanctæ familia. Is Mediolanensium no-
 bili genere oriundus, consanguineus & æqua-
 lis meus, quo cum primis eloquentiæ discipli-
 nis assueveram, præceptore Bracigia: adolescēs
 excellenti ingenio, uirgineoq; pudore prædi-
 tus, licet maritus, cuius apud principē Leonel-
 lum fides eminebat, ad quem iamdudum cō-
 fugerat, paterna factione inuidiosus, cæterum
 illi gratissimus, ad hoc præstanti forma conspi-
 cuus, nam eximie fuit proceritatis, capilli q; iu-
 cundi: nō principis solum, sed totius ciuitatis
 beneuolentiam attraxerat. Ita cum eius interi-
 tus omnib. luctuosissimus incessisset, magno
 que prosequentium ordine funus elatum, in
 primis tamen Leonellum strinxisse creditur,
 quodd eius mensæ iamdiu consuetus, quodd stu-
 diorum omnium socius, sociorumq; omnium
 charissimus extitisset. Quas ob res non tā mor-
 tis renunciandæ causa, quā consolationis af-
 ferendæ gratia, simul cum Feltrino comite è no-
 bis plerique principis cubile ingressi sumus,
 certatim consolationes adhibere: non quodd
 ipsum uultu mœstum esse constaret, sed ut pro
 cuiusq; familiarissimi studio gratū piumq; ei
 præstaretur officium, quem non sine multa so-
 litudine altissimū dolorem premere noscere
 mus: & cum Virgilij potissimum illata men-
 tione, tanquam certiore solatio quieturus ap-
 pareret, quidam uersum diuinæ sapientiæ pro-
 tulit: Stat sua cuique dies, breue & irreparabi-
 le tempus Omnibus est uitæ: sed famam exte-
 dere factis, Hoc uirtutis opus. Quo audito car-
 mine Leonellus lætior uisus, cubitoq; innixus
 recitan-

Aeneid. 10.

recitantē interrogat, quonā sensu crederet potē
tā elocutū. At ille, Quemadmodum à præcep-
toribus didici (nec enim Seruius uel Donatus
alio pacto uidetur intellexisse) mortis scilicet
diem omnibus præstitutam, quā nemo queat
euitare. Subridens Leonellus, non spontē ex-
cepit: At ego contrarium existimo, non mor-
tis, sed uitæ diem poëram innuisse. Stupebant
omnes, uelut præ mœrore amissi socij, aut lon-
ga morbi patientia desiperet. Sed princeps dul-
cissima uoce, ut assolebat, tunc etiam fortē suā
ob gracilitatem ægrotationemq; contracta se-
dulo monere, ut Virgilianorum sermonum
proprietas aduerterent: non enim diem
pro ultimo positam, nisi ultima quoddam ei-
usmodi constituta appareret, ut de Troianorum ex-
cidio mōstrauit, Quib. ultimus esset Ille dies:
uel ut Ouidius adiunxit, Ultima semper Expe-
ctāda dies homini, diciq; beatus Ante obitum
nemo, supremaq; funera debet. cuius generis
& exēpli est in primis magnus ille Pompeius.
Cæterum nec ab Ouidio pro die mortis, quin
pro ultima uitæ portione dictum, uti circiter
extremum annum uel mensem. etenim diem
asseuerabat Leonellus per se nō mortem, sicut
& lucem, sed uitam potius intendere, uitæq;
spacium: unde aliàs pariter multam uel lon-
gam diē, pro multorū dierū spacio, hoc est, pro
tēpore colligi: ut, Donec lōga dies perfectō tē-
poris orbe Cōcretā exemit labē. q. si epithetō
exemeris, idē cōsonare, auctore Terēt. ut, Diē
adimere ægritudinē hominib. sed Virgil. addi-
disse, quo umbrarū desiderīū exprimeret. neq;
enim hoc in loco uī sententię subintelligi aliqd
oportere,

Aeneid. 2.

Aeneid. 6.

Vel obitu.

*Senecam intel-
ligit Tragicū.*

Æneid. 4.

*In proœmio
Catilin.*

oportere, ut diem mortis concedamus, cū de
toto uitæ cursu Virgilius eloqueretur, non ui-
tæ termino: quod est de re ipsa, ut logici dicūt,
nō de rei fine, * uel ambitu disputare. Ouidiū
quoq; sic intellexisse uisum; ut, Filius ante diē
patrios inquirat in annos: hoc est, anteq̃ natura-
le uitæ spaciū. & * Anneum Melam non mi-
nus exposuisse in Hercule: ut, Par ille est su-
peris, cui pariter dies & fortuna fuit. sic à se
diem pro toto uitæ tempore spaciōis com-
putari. Adjiciebar quoque, sic diem mor-
tis accipi pro eo, Stat sua cuique dies, non
procedere, quod antea de Didone positum
miseram se ante diem interiisse, non sanè ante
diem obire potuisse, si in ipso die mortis occu-
buit: eiusdem etiam Didonis in Æneam idem
exemplum apparere, Sed cadat ante diem, me-
diaque inhumatus arena. itaque cum dies hic
pro uitæ spacio accipiēda sit, mortuam regi-
nam & Æneam constare ante naturalem uitæ
terminum, qui uolentibus ipsis, uel certè ipsa
Didone, facile adimpleri potuisset. Stare ergo
cuique diem suam Marone declarante, hoc est,
uiuendi cursum, ac ideo sapiētius appositum,
Breue & irreparabile tempus Omnibus est ui-
tæ, constitutum, quantulumcunque scilicet id
uiuendi spaciū possidetur. Et cum ipsa dies
omnibus breuissima sit, quemcunque niti o-
portere, ut famam factis præclaris extendat:
idem à Salustio demonstratum, ut memoriā
nostri uitæ data breuitate quā longissimā
faceremus. Hanc sanè sententiā potiore e-
xistimari dijudicabat. quod si Iupiter Hercule
compellans inducatur, quem de Pallante mox
inte-

interituro consolari uelit, unicuique mortis
 diem constitutam, irritum uideri. Neque enim
 magis Herculem ignorare præcipuè diuum,
 de Pallante aliquando morituro, quàm Ana-
 xagoram de filio latuisset, què sciret esse mor-
 talem: sed patrem Iouem rogare, ut amico ho-
 spiti uita protendatur, quam Iupiter satis con-
 celsisse demonstraret ad famam factis exten-
 dedam, si ià de multis hostibus parta uictoria
 fortiter pugnando moreretur. His ferè sermo-
 nibus cum paululum respirans Leonellus ac-
 quiesceret, eques Reatinus adiecit: Quid igitur,
 ô scientissime princeps, de pueritia, de in-
 fantiâ morienti senseris? quibus ætatibus
 per hunc uersum sententiam uè tuam diem nò
 datam uitæ, sed mortis uideri constaret, uitæ
 sanè cursu denegato, quo famam factis exten-
 deret. Ad quem Leonellus: Astutè colligis, sed
 idem ego spacium quantulumcunque per fa-
 torum seriem ab omnipotente distributum ar-
 bitror, cuius omnia secreta nesciunt homines:
 sic dies unicuique stat sua, quamuis non gesto-
 rum gloria celebranda. nec enim omnes mor-
 tales par est eandem consequi uitæ munere fe-
 licitatem, de qua poëta in persona Iouis elo-
 quitur: quemadmodum in cunctis arboribus,
 quas uoluit esse natura, non propria seruat
 adolescentia: sed pleræque aut humana ui, aut
 bestiarum moribus exiccantur, cum adhuc te-
 nellæ sunt, alias autem tempestas uellit & oc-
 cidit: rursus, nec omnes in ijs primo uere exclu-
 si flores mollescunt, fruges quisque suas eni-
 tes, sed plurimi ante diem disparguntur: de-
 mum nec quæ nouellæ fruges restitire, ad ma-
 turi-

turitatē omnes perueniunt: cum tamen omnia hæc, quæ natiuitati contraria esse uidentur, à naturali rerum ordine, quæ Deus esse uoluit, non dissentiant. Verum enim, quibus Dei gratia concessum, ut eam factis cōsequantur, quā modò dixi gloriam, iisdem nihilominus uitæ esse breuissimam intuemini, pro gerendorum inquam amplitudine, & mortalium cupiditate: qualis Alexandro quibusdamq; simillimis, qualis Ioanni nostro cōtigisse perspiceremus, cuius spiritus florentissima ætate è medijs bonarum artium studijs, omnium etiam fauoribus ex uiuis excessisset.

VT RIDICVLA CONTIGERINT SV-
per carmen Virgilij in *Bucolicis*: *Stultus ego huic nostra
stra similem, quæ sæpè solemus Pastores ouium teneros
depellere factus.* & super particula Terentij in prima
comœdia, *Ne quid nimis.* Pars LVIII.

OMnibus principem hilariter excolentibus, quod eximie Virgilium percepisset, æquo inter nos consilio decretum fuit, ut pleraque deinceps solatij gratia, commouendique risus excogitarentur: non quæ trita uulgariaq; sed noua atq; iucunda, nec tamen extra politiæ literariæ constitutum. Itaq; Titus omnium gratissimus adolescens, idemque facetus, qui nouam se habere ludendi occasione affeuerabat, coram Leonello dixit, se sibi uideri eum quàm diligētissimè Maronem intelligere: sed non æquè ut Palamedem præceptorem, qui *Bucolica* pueris legens (erat enim is ludimagister ea tempestate Ferrariæ, ridiculus

Ciculus senex, uti plerunq; solent pædagogi as-
 sidua puerorū infestatione desipere) sæpè glō-
 riari solet, id opus totum mente sola percur-
 rere, quod alij fortè, & quidem docti summi
 viri nescirèt. At Leonellus, Quid deinde? Tum
 Titus: Id cum sæpè in triuijs inter æquales me-
 os scire iactaret, diceretq; rei fore testimoni-
 um, si uersum unum ei prædicerent, undecun-
 que uellent, duos & plures se protinus infe-
 quentes additurum: idq; à nemine fieri posse,
 nisi qui totum opus memoria teneret. Tum
 ego fortè superueniens: Ecce unum, Urbem *In Tituro.*
 quam dicunt Romam, Melibœe putau: red-
 de tu cæteros. At ille confestim in pedes ere-
 ctus adiecit: Stultus ego huic nostræ similem,
 * quā sæpè solemus Pastores ouium teneros *Qd.*
 depellere fœtus. Ast ego rursus: Non igitur
 stultum esse satis fuerit, nisi te etiam stultum
 esse sciat alter. Ita cum te stultum planè profes-
 sus sis, cur non omisissis potius literarum stu-
 dijs ad pastores ac nostros greges accedis? cū
 quibus omnium fœtus & boues educas. digna
 res omnibus cachinnatione uisa. Nec minores
 subinde iocos Ioannes senior adiecit, alterius
 præceptoris non ignaui responsum subijciēs:
 cui cum filium dedisset ad Terentianum opus
 audiendum, tardi q; foret ingenij, paucis pōst
 diebus præceptorem interrogasse dicebat, an
 filius probè in Terentio, & quam partem in eo
 didicisset: ac magistrum respondisse, Op-
 timè quidem, eam usque por-
 tiunculam, Ne quid
 nimis

QVOD

QVOD FRVSTRA DISPVtant,
 logicales quæstiunculas seu magis ineptias in media ora
 torum eloquentia iactantes, assèuerantesq; magis pro-
 prie dici, Fui uel fuisse, quàm steti uel stetisse, cum de præ-
 terito tempore loqui uolumus, ac tãquam de exacta re,
 non agente: eiusmodi præterita à sto stas, stationem uti
 que perpetuam, ut ijdem inquirunt, non præteritum st-
 gnificare uideantur.

Pars LIX.

*Præ se ferēs di-
 xit, pro, præ se
 agens & dedu-
 cens.*

HÆc inter sese doctissimi uiri iocabātur,
 cum quidam Eugenij summi pontificis
 nuncius cum literis ad Leonellum, qui
 sese stetisse nouissimè Florentiæ nunciaret, ade-
 rat, & pædagogus honoratissimè equitis libe-
 ros * præ se ferens salutandi principis gratia,
 uenientes: qui pro sui generis more, disputan-
 dique in scholis consuetudine, dixit se sibi iam
 diu uideri cognouisse sermones quosdam, in
 quorum explicatione etiam doctissimi uiri fal-
 lerentur, eisdem per improprium tempus abu-
 tentes. Id autem cum sæpenumerò aliàs, tum
 in præsentia contigisse, eum pontificis nunci-
 um, qui scientissimus haberetur, è Florentia
 profectum, dixisse, se Florentiæ stetisse, cū non
 stetisset, sed fuisset. Admirabantur, arridebant
 que præcipuè Leonellus & Veronensis, cæteris
 eo magis addubitantibus, quòd interdum
 à ludimagistris admoniti fuissent, non proprie
 dici alicubi steti uel stetisse, cum tota eius præ-
 teriti temporis significatione, nisi in eodem ad
 huc loco remoretur, quòd ij sermones stationem
 semper uindicarent sine motus interces-
 sione, nam quo modo statum esse dicebat, si re-
 cessum:

cessum: sedq; non dubitare, quin Veronensis & princeps idem sentirent. Tanta nō modò grammaticæ communis ignoratio, uerum etiam pædagogica insania laborabat, qui logicales inter oratorias artes disputatiunculas, interq; litterariam politiam afferre ausus esset, tanquam in puerorum scholis disputaret. non enim adueriebāt pleriq; addubitantes per superfluas ambages à grammaticulo, imò à grammatico ne deludi, hancq; magistrorum ludi cum pueris inanem esse disputationem. nam inter ipsos & pædagogos altercatio est, alijs auriculas tantum hominum, aures autem cæterorum animalium afferentibus, quasi & aues piscesq; non multo minores habeant humanis: & tantum pœtam dixisse constat, Vocemq; his auribus hausit. alijs mutata significatione, aures hominibus, auriculas bestijs accommodantibus. Sic de labijs, labris & labellis, quæ ab auctoribus nostris indifferenter, si ut metri fert oportunitas, inferuntur: nec aduertere nōnulli qui aderant, eos sermones, steti uel stetisse, præteritum semper tempus, ut reliqua præterita significare. Itaq; cum satis impudenter Guarinū iudicem circumstetissent, absolutionem exposcentes, subrisit ipse, pædagogum prius interrogans, cuiusnam temporis sibi uiderentur illi sermones. cui magister, Nempe præteriti. At Veronensis: Quid igitur tibi uis, aut quid nos tibi credere præcipis? non propriè dico quempiam Florentiæ uel Romæ stetisse, etiam si nō stet, qui aliquando steterit, quo sanè præteritum tempus significatur. Equidem non infior, etiam propriè dici, fui uel fuisse: sed cur

F non

nō stetisse, si steterit, & ad præteritū duntaxat tempus respectemus. itidem apud græcos auctores uti latinos, hunc dicendi morē frequenter agnoscimus, uti modò in Græcis historijs de Alexandro legisse recolo, cum eos milites collaudare uellet, qui in acie fortiter stetissent, ~~steterint~~ positum uideo, pro eo quod apud nos sonat steteritis. item iuxta ~~steterint~~, quod aliter interpretari non potest, quàm qui stetit uel steteris. Quòd si Alexandrum de his dicere militibus existimes, qui adhuc in acie starent, finito tantum prælio: quàm stultissimū uideatur, quòd disputas hosce sermones stationem semper in dicare. Sed uide quàm tu ipse instabilis sis, qui nèque hic pro more tuo nunc stas, uerùm genibus uestigijsq; mecum loqueris, ac trepidans commoueris. Itaq; si dixeris, Vtinam Romæ starem, uel Romæ stabo: nunquid propterea te Romæ esse intelligamus? quòd ij sermones stationem indicent. enimuero tibi ipsi contradicis, locutionem intempestiuam afferens. nam si fortè Romæ sis, & interrogaris, aut te ipsum interroges, ubi nam locorum immoreris: respondebis ne, Romæ steti? an sto potius dicendum sit? Sed uestrū genus admiror, qui in uerborum enarratione præcipitis, quædam esse, præteritum imperfectum significantia, ut cur rebam: nonnulla præteritum perfectum, ut cucurram: alia supra perfectum, ut cucurreram. In hoc autem uerbo sto (nam huiusmodi neutralia pariter sunt) non easdem esse temporum significationes aduertitis: ut, stabam, steti, steteram. Non negabat pædagogus, quoniam tam perspicuum esset quod Veronenlis assereret, quàm

quàm hominem non esse asinum, licet asinum esse uana garrulatione contenderent. Tū Guarinus: Pro eo, qui Romæ fuerit, non incōgruè dici fatearis, Romæ sterisse, etiam si adhuc illic non immoretur. Quòd si dictum non conueniat, ubi nam, aut quo modo hisce sermonibus utemur, cum de præterito tempore dici uelimus, seu cum de futuro, quod nō minus distat à præsentī quàm præteritum: aut quando hic sto diceremus, si pro præsentī steri & sterisse sufficiat: aut quo modo quicquam instabile, uel quenquam non stantem accipi possit, nisi prius quodam in loco uel tempore constitisse nouerimus. Quòd si hæc præterita pro præsentibus ualere contenditis, quia stationem significent, alia quoq; aliorum uerborum præterita, ut amauī, amatum, perpetuum amorem significabunt. Hic Titus non uerbis solum exultans: Quid, ò Guarine præceptor, in corrigendo pædagogo tantum operę consumis? An nō hoc per simile est, ut de caprina lana contendereuer? uetiam lora simul ostentans, manu pædagogum apprehendebat, sæpè rubescentem pallentemq; , ut humeris suis uelut equitanti coram Leonello uerberandum exhiberet. Sed Nicolaus frater obstabat, simul dictis admonens: Quid hunc hominem detectis immeritò pudendis publicè flagellandum exponimus? non decet coram principe: sed ei gratias potius agamus, cuius pædagogica disputatione effectum est, ut & Leonello uoluptatem, & nobis risus iniecerit tempestiuos.

QVO PACTO VGOLINVS PARMENSIS, cuncta Italia saltator nobilissimus, ob id quòd equestri ordine donatus, ut eo stultus, insanus fieret, nec non corona laurea redimitus, librum attulerit Leonello principi de instrumento, arteq; coquinaria, qui multis cum iocis ab omnibus exceptus est. Ibidem de librorum bonitate quedam egre-

gia. Pars LX.

DVM hæc cum risu iactarent, forte etiam contingit, ut uoluptas maior accederet. Vgolinus namq; Parmensis, Plauti fabularum, Comiciq; styli strenuus imitator: is qui supremam uitæ partem uix quadragenarius insania perdidit, peregrinantium more degens, impexo capillo, promissa barba, cum à prima iuuetate ne satis quidè sanus haberetur, ad Leonellum de coquinaria confabulatione libellum attulit: in quo nouum dictu, sartagine, ollæ, cadi, uerua, & id genus instrumenta, dialogico more de eorum usu disputarent. Cæterum eum quidem libellum uenustissimè scriptum primo aspectu diceres. Audierat quippe de literaria politia institutionem apud nos, & iam doctissimorum sermonibus celebratam: inter quos cum seipsum esse iactaret, efficaciam tamè politicæ non intelligens, summopere studuit, ut liber ille à bibliopola librarioq; quâ exquisitissimè foret elaboratus. Ira cū superuenisset splendidissimum ostentans librum, omnes eum circumstetimus. erat enim is homo cuncta Italia præcipuè, riteq; in externorum principum aula psallèdi studio nobilissimus, per quod eum nonnulli

nonnulli Cercopithecum literatum appellabant. & ipse nihilo segnius regalia sæpè uestimenta Pantomimorum cōsuetudine, & eque stres honores acquisierat: omnibus matronis notus, quacunq; urbe uersaretur, omnibus larnarum ludis exercitus. Quineriā ab imperatore nostro Sigismundo, uiro in donandis ueterum insignibus omniū facillimo, ut laurea donaretur, paucis quidem uersibus impetravit: propter quod uulgò sæpè pro laureato latratum appellaret. Leonellus igitur in primis accepto munere gratulatus; haud quaquā amici fidem damnaturus apparebat. Cæterum cum parumper librum euoluisset, deprehensa forrè sermonum quorundam improprietate, styliq; Comici inconuenientia (nam profectò ridiculus liber & ridicula comœdia, quam soluta oratione descripsit, minimè cum ueterū comœdiarum artificio, hoc est, interiori medulla cōparanda) Guarino legendum porrigit: omnes quippe uidere sitiebant. At Guarinus tacitè legens, subridēs q; alij deinde cōtulit: alius Thomæ Reatino innuebant omnes, renuebantq; uicissim alludentes. Tunc Parmensis in Reatinum uersus: Quid nam ridiculi hoc est? ludus, ne ipse uideor, an liber meus? At Thomas: Vtrūq; scilicet. an nō ideo processisti huc, ut tui operumq; tuorum uoluptatem nobiscum impertires? Num librū nobis unctuosa fuligine, sartaginibus & coquinaris ollis redolentē attulisti? & sanè multa sic ineptius posita sunt, ut incongruo loco, tēpore & personis, opus tale deportasti: cum nihil nisi perpolitū tam audire quā uidere proposuerimus. Tum Titus: Vide

Sigismundus imperator quatinus in re liberalis.

*Vbertus Decē
brius, huius
Angeli pater.*

quid agis, o Thoma. non enim rectè hominem reprehedis, cōgruo sanè tempore librū suū nobis afferentem, qui risum & delectationē potissimè cuperemus. At Vgolinus iamdudū ita in nixus: Credo uerò, inquit, ita contingere, ut apud Platonē de Socrate dictum ferūt. Viderae enim forrè latinā traductionē de repub. opus mei genitoris Vberti Decembrij, quēdā esse animalia, quæ licet obtusioris sint uisus, ipsaq; minima, tamen aliqua contuentur, quæ cetera & grandia acutioris uisus non aduertunt. Quā obrem non mirū, si tu quoq; Tite. nā de Thoma nunc sileo, qui alterū Senecā te esse demonstras: nonnulla uideris, quæ ego uidere neglexerim. sed postulo, cū prius liber meus in Leonelli manus, Guariniq; peruenerit, cur non ocyus ipsi, utiq; literarum peritissimi, deprehenderint. Cui Titus: Nempe ut tate ais, tuiq; exempli immemor, quodd obtusior mihi uisus es: animo tamen inspexi, quod alij melioris acuminis uidere non potuerunt, uti modò Socraticā astutiā, tanquā foueā mihi præparabas, in quā ipse cōcidisti. Sed nunquid à Seneca fortè exemplum habes de legendis tractandisq; libris? nā mihi tu potius uideris tertius Seneca. Imò uerò, Parmēsis excepit, librorum multitudinē in primis uirandā admonet, quodd animos distrahat. Titus: In qua tandē librorū opportunitate literariā constare politiam arbitraris? in scripturane potius, an codicū tegumētis? Ad quē Vgolinus: In utroq; scilicet ornamento. Titus: Quodnam igitur genus scripturæ decentius existimas? Vgolinus: Nempe ut in hoc libello conspicias, quē summopere curauī, ut quāmpulcherri-

pulcherrima scriptoris manu scriberetur. Vē tibi, Titus inquit, cū hac tua uulgariq; sermonū corruptione: siccine scriptorē appellas, quē librariū dicere uoluisti? Vgolinus: Imò etiā à librario nō min^o impetraui, ut uenustissimē cō paginaretur. Titus: Quid tibi respondeā cum tuis tot ineptijs? insuper librariū declaras, quē bibliopolam seu librorum cerdonem significare debuisti. plenus rimarū es, hac illac perfluis. Sed perge quæso, an hæc librorum politia omnino sit existimanda, si quā pulcherrimus liber exterius, interius uerò peruncta uerua, stridores sartaginū, gementes cacabos, fumifcos ollarū uapores exhalet? Vgolinus: Nā quid igitur in equo uel re qualibet perpolitū censeas, nisi quodd oculis perpolitum apparet, etiā si nares offenderit? offendit & nonnullos in hortis absynthium, quod oleribus tantū nō* indecori esse consuevit. Nec enim asinum suum domus etiam aperta uia pigrum calcaribusq; egētem, ac graui rudentem somno, contempserit. Cui Titus, ridentibus cæteris: Proh deū atq; hominū fidem, quæ audio, & quæ nunc paria prorsus, conuenientiaq; protulisti. hoc cene est de politia disputare, cum tam turpia immūdo ore uomueris? Sed non nescimus, quanta iam pridem seu obscœnitatis petulantia, siue insanix dedecore notatus sis. at hæc missa faciamus. Reatinus eques excepit: De librorum potius qualitate disputemus. nō enim de codice nes seu cortice solum intendimus, non de chartarum leuitate uel pictura. Omnia nāque eiusmodi, quæ exteriora dici par est, & oculatorum imperio subiecta, in cunctis fere

*Fortē, decori,
seu dedecori.*

inducendis comparandisque conueniunt. Nā
et si equus asinusue, ut modò dicebas Vgoli-
ne: siue etiam inanimata, ut domus, indumen-
tum, uisitatissima sunt, non statim tamen aspe-
ctu diiudicantur. Quēdam uerò non tam uisu,
quā gustu, uel etiam odoratu: sed uisu tamē ea-
dem ut plurimum ita comprehendī solent, ut
si quamprimum placeāt, bona quoq; esse, & in
suo genere perfectā uulgò censeantur. At in li-
bro longē aliter. potest enim esse Liuianus co-
dex, Tullianus, Virgilianus, uel ex optimo
quoq; auctorū numero: deniq; corruptus, & ab
ignauo librario discerptus, quā descriptus ma-
gis. licet uerò quod manib. tangas euoluasq;
quodq; oculis repentē cōueniat, uenustissimū
apparet sæpenuerò: nihil tamen existimatio-
ne dignum est, nisi quod scriptura cōtinuerit:
ut nisi quæ legas prius, & quæ legis intelligas,
de eo firmiter iudicare nō possis: cum accidat
interdū, ut deformis in charta liber, optimus
sit in literatura, dignusq; frequēter legi: & qui
pulcherrimus integumento uel characterum
figuris, abijciendus omnino uideatur. nam si
uersus aliqui deficerent, aut ineptē quēdam re-
uoluta mutataue, ut bibliopolarum ignoratio-
ne cōtingit, quo pacto solo uisu repētē digno-
sceres? at in alino, arcula, uesteue, & id genus ce-
teris, illico cernere est, si oculus effossus, si trun-
cæ aures, si ueternosus, aut claudicer, ad hoc si
rimosæ in arca tabulæ, si in ueste macula uel ti-
nea: longē alia ratio est, longeq; præstantior,
sensus scilicet descriptionis in libro quā in
homine, quem extrinsecus, nisi pertractan-
do uix agnoueris. ergo libri sensus ad ani-
mi

mi iudicium non magis pertinebit, quàm ea quæ exterioribus ac ueluti corporeis rebus sustinentur? Nam si præstantem uirum, formosam mulierem uideas de corpore solum, neq; uerò de corpore toto, nisi Paridis exëplo, perspexeris, non tamen de mente tibi sit exploratio. Quo quidem argumento tantum liber libro bonitate præstabit, quantum à poëta laureato laruatus: uel quantum hinc Platonis Aristotelisquæ opera in papyro miserequæ uestita perpendas, illinc Scoti cuiusdam (ut uocant) pulcherrimè uestita atque compacta, uter tandem magis accipiendus? an Homerum quidè existimes de carmine suo, qui cæcus fuerit, seu aliorum poëtarum, quod sola mentis experientia percipitur, sententiam afferre potuisse? nisi quid excellentius in libraria descriptione consisteret, quàm quod oculis cernitur, manuquæ tractatur. Erubescere haud dubiè Parmenisi, alioquin philosophiæ naturalis, logicæq; doctrinæ conscius: cuius studio meminisset, quædam ad corporeum sensum, alia ad animale pertinere: porrò quædam de mentis intuitu esse, quæ communiter beluis hominibusquæ conueniant solius naturæ ministerio: nonnulla uerò doctrinæ tantum, rationisquæ subtilioris artificio subiecta. quæ quidem genera Salustius ostendit, alterum nobis cum dijs, alterum cum beluis commune significans. Cæterum disputationis finem aliò contorquens Vgolinus, subdidit, non opportunam sibi datam responsionem, quoddà Senecæ proposito diffugisset. Cui Titus: Denuò ad te, Senecamq; cōuertor. putas ne in græcis latinisq; disciplinis

In proœm. Cætilim.

nonnullos auctores esse huic tuo libro præponendos? Parmensis: Quid ni? equidem multos tumultus hominum undiq; concludens. Ergo cum librorum multitudo cauenda sit, ne tu quidem, nec tui generis similes in nostro politiarum consortio recipiendi, cum plurimi sanè præstantiores existant, qui facile tractari possunt sine tuorum operum interpositione. Ita per risus & sales dies ille transactus.

QVOD EX OPERE CASSIANI,
*scu quod de uita patrum inscribitur, perceptum est ex
 uerbo Adiecit, duplicem per contrarium sententiam,
 & id quidem facit.* Pars L X I.

Rursus in iocos fabulosaque cōuerſi, quippe sollicitam principis ualeitudinem, quæ tamen iam pridem abierat, uarijs sermonibus reficiebant: eoq; peruentum, ut tenuissimum uictum longasque uigilias simul admirarentur: cum unum causa fuisset alterius, super omnia quàm longissimam sitim, totiusq; corporis estuationē, perpetuò tolerasset. Tum Nicolaus Stroza, Titi frater, natu maior scilicet: Hoc, inquit, effecit moderati uictus cōsuetudo: Catonemq; priscum ideo sola inedia curari solitum accepimus, quòd parcissimi cibi fuisset, pharmacorum ope nil indigentem. Plinius uerò maior dicit, nihil perniciosius ad uitam hominis perdendam crapula, & simplici cibo corpora diutius contineri. Cæterum legisse memini quoddam notabilis continentię parsimonięq; genus ijs libris, qui de sanctorum patrum uita describuntur, quendam ex ijs e-

remi-

eremicolis, cum ægrotare cœpisset, oleum oleribus adiecit: per quod deprehenditur, siue elixas siue non coctas herbas, siue pingui condimento antea usum esse. Laudabat monachi continentiam Leonellus, ridebant quidam miseris in deserto simplicitatem. At Titus mirans in modum laudabundi subiecit: Hui uide, quid ais frater? non enim ex hoc uerbo Adiecit, solum intelligamus, tum demum oleo frui cœptum eremicolam, cum ægrotare cœpisset, sed oleum oleribus iterum apposuisse. nam ad iicere non minus ad mensæ instaurationem ego puto pertinere: quamobrè oleo prius usum ego censuerim, sed inter egrotandum, ut fit, copiosior draagma suscepta, seu ad stomachi indulgentiam, quod equidem minus: siue ad aliam solutiorem medicinam, quod magis existimo.

DE QVIBVSDAM ERRORIBVS

ludimagistrorum, in Ouidio Lucanoq; inueteratis: ac nonnullis ibidem per Leonellum scienter emendatis, ac philosophice disputatis.

PARS LXII.

CVM ergo de notabili potatione, utrorūque parsimonia maximè disputarēt, placuit Leonello, ut ea sibi repeterent, quæ de placida sitis anxietate, sicut expressius poetæ nostri cecinissent. Adhuc enim illius pristinae sitis reliquiae constiterant: accedebat præterea, ut in edendo aliquantulū foret audior, quod solet ex longa prius abstinentia conualescentibus euenire, culus rei causa sitis maior accederet. ad quem protinus Titus Ouidiū Metamorphoseon, & Lucanum iussit afferri, ibi se de-

se demonstraturum pollicēs de sitis expugnatione exempla præcipua: quorum unum in potentæ decoctione liquida, alterum in aquæ frigidæ pleno haustu consisterent, ita cum de periculis silentia fortè partem illam comperisset, ubi

Metam. lib. 7. Myrmidonum ex ea calamitate recuperatio facta legitur, Leonellus abhorruit. Eo iam enim ex tempore tanti casus in principe repente morituro, infelicitatisque præfagia monstrabantur: dixitq; non illam ibi uideri mortaliū in sitim expugnationem, sed sitis in homines, quibus omnino perituris neque fontes neque flumina sufficerent. Continuoque alia portæ

Met. lib. 5. pars inquisita, ubi placante sitim Cerere, puerum sibi conuiciantem in stellionem potentæ conspersione mutauit. Ibi tum carmen offenderunt, quod ab omnibus ludimagistris corruptè legitur, ab omnibus librarijs itidem prauè describitur ut, Paruaque mitior mens mala certa est. Tum Leonellus: En uidete, inquit, ut imperitorum ineptiæ passim euagentur, quas sæpenumero præcipitare necesse est. cū

Metam. 2. enim legi scribiq; debeat, * Paruaque minor
ubi, parua la- mensura lacerto: lacertam opinantur accipien
certa, legitur. dum. Tantam aded unius literæ prauitas affert dissonantiam, non aduertentes ineptissime possum de stellione, cuius mensuram poëta diceret minorem esse lacerta, cum triū fere lacertarū, quas nostræ regiones in terris alūt, mensura sit grandior. Adhæc, cum lacerto legendum sit, non tamen de lacerto serpente uiridi, licet de stellione tractet, interpretandum: sed ipsum stellionem, qui & lacertus est (& Nunc etiam uirides occultāt spineta lacertos) mino-

minorem paruo brachio demonstrat. Est autem eius generis hic error non in sermonū, sed sententiārum improprietate detestandus: cum nonnunquam in scriptoribus dicta conueniunt, quæ uidentur, nisi diligentius attendetis, in partem etiam alienam posse deflecti: ut in Salsustiana quondam disputatione apud Belreguardum explicasse memini, ac nonnullis Virgilianis partibus cōtrario modo susceptis. Subinde ex Lucano Titus accuratè, ut scriptū erat, legit, quæ de tantæ sitis ardore in Pompeiano exercitu, ducibus Petreio & Afranio ornatè philosophiceque pariter describuntur, posteaquam sitim illam in Ilerda fluitio restinxissent: ut, O prodiga rerū Luxuries, nunquā paruo contenta paratu: Et quæditorum terra pelagoque ciborum Ambitiosa fames, & lauatæ gloria mensæ, Discite quā paruo liceat producere uitam, Et quantum natura petat. Ita cum utrobique Paruo scriptum aduertisset Leonellus, hunc locum ipse corripuit: Ecce aliud erratum, inquit, alteri persimile; à librarijs quā à poëta magis, ut opinor, ubi dictū, Nunquam paruo contenta paratu: cum parco melius diceretur, licet alterum ab altero pendeat, ut lumen à funali & lampade: inter se tamen diuersa. quippe quod parcum est, non multum id magnum uel appellamus: sed satis, quod à modestia non separetur. Proinde Parco melius superiori loco dicendum, si rerū ordinem consideres, per quem is poëta Romanæ nobilitati persuadere nititur, ut sæpè Salsustius, ut parsimonix consuescat: cum multi sanè principes ciuitatū, præsertimque ipsi imperatores

tore paruo, honoris gratia uiuere nō possent, quibus familia frequens, ampla domus, assiduus clientium & hospitum commeatus. Ceterū paruo sumptu potest quis assuescere parsi-
moniae fræno, quam nunc modestiam accipimus, cum nihil profuse dispenditur: ideoque bene subditum, Pelagoque: licet multi indifferenter accipiant, metrica ratione contenti, sane prius terra legendum, deinde pelago, ad gulæ scilicet uehementioris notationem. de qua

Satyr. 5. sæpe Iuuenalis: Postquam omne peractum, Et iam defecit nostrum mare, dum gula sæuit Retibus assiduus, & optima sylvarum terra pelagoque uorabit. Quamobrem sic aptè concluditur, Discite quàm paruo liceat producere uitā: quod à natura datum iudicatur, quodque ab illorum militum exemplo demonstratur, qui non paruo solum potationis impendio, sed etiam minimo, uitam sibi peperissent. Quippe si dictum uolueris, Nunquam paruo contenta paratu: cum isti paruo contenti essent, nō modestè procedit, urbanos ideo * tempraturos, q, in summa necessitate exercitus facerent: sed cum Pompeiani tam paruo salutem inuenissent, omnes propterea decere paruo esse contentos: innuitque præcipuè Lucanus antiquorum morem, qui per ea tempora cecidisset, ac pro ridiculo iam haberetur, quibus præsertim parcissimus fuerit usus, * mulieribus nullus.

Locu baud du hic corruptus. Quod si in Virgilio legitur, Paruoque assueta iuuentus: opportunè quidem ab eo conuiciatore dictum, qui contra Phrygias parcissimas gentes suum morem exaggeret, apud quas nō domi senatum, non nobilium luxuriam, nō familiæ

*temperaturos,
aut tentaturos*

*Locu baud du
hic corruptus.
Aeneid. 9.*

militę magnitudinem fuisse demonstrat. Assenserunt omnes læti Leonello. Quibus ille subridens, tamen ne hoc à se dictum nouę parsimonię causa, & solitę familiaritatis interdictione putaretur, omnibus condita bellaria, poculaq; liquidissimo uino coronata iussit afferri.

QUOD OMNIBVS POETIS, antiquisq; scriptoribus minimè louem deum summum fuisse eum, scilicet qui Saturno parente genitus, quamuis uel sic multitudo crederet, uel sic ab eis Saturnus decorum hominumq; pater, seu omnipotens appelletur: sed solius nominis gratiam diuinę potestati accommodatam, quia Iupiter uti iuuans pater interpretatur. Pars L X I I I.

Hic hilarius inter potandum alia aliorum uicissim poëtarum carmina referebant studiosa pro se quisque æmulatione. Tū Augustinus monachus, ordinis Minorū, summa grauitate præditus, homo uitę penitus religiosę, qui apud populum more uernaculo frequētes habere soleret declamationes, cum tanta carminis uoluptate, iuueniliq; lasciuia perspiceret (nam fortè superuenit) ueterū poemata cōmendari, in Titum primū inuectus: Itāne fili, inquit, uanis te gentium disciplinis assuefacis? non pœnitet tandem? non pudet? Tum in Leonellum doctè quidem: In primis admirror princeps, qui pij cordis diuus à nostris appellaris, quamobrè tantū in explicāda excolendaq; poësi curam adhibeas, in qua nulla de ueri Dei cognitione, non purgatorij, non para-

paradisii, excepto Dantis opere, mentio fit: plura uerò de gentiliū ritu nefario, de dæmonibus turpiter, de inferis ad inferosque pertinentibus: ad quos penitus nos omnis illa præcipitauit antiquitas, cuius idololatriam & impietatem in deos uelut escam dæmonum, seu bonos siue malos ipsi dixerint, nostra religio detestata est. Siquidem à poëtis, & priscae tempestatis auctoribus uel oratoribus, pro omnipotente Iouem quendam existimatū credunt, quem illi falso optimum maximum, ac teste sepe Hieronymo ac redarguente, sæpius increpante, nuncupant, hominum rerumque seruatorem iactitant: cum nihil creauerit, ipse autē creatus & factus, omnibus uitij inquinatus, mortuus aliquando, nō aperto resurrectionis uel quopiam miraculorū testimonio. Enim uero benefecisse nonnullos aduerto ex summis pontificibus, qui id genus ueterum scripta, & uanae superstitionis monumenta abicienda curauerunt. Ad quem Leonellus ore submisso, uoce modesta respondit, nulla se ueterum lectione inflecti solitum, quo à nostræ legibus patriæque religionis instituto decederet: idē se putare nostros ipsos, in primis summos pontifices, ac nuper Eugenium, Nicolaumque quarte facere solitos, qui nihilominus cum sacris quoque scripturis refertissimas ueterum auctoribus bibliothecas habere curarent, præceptores educarent egregios, à quibus interdū Romanas, nonnunquam græcas historias, sæpe poëtarum fabulas audirent, in quibus pleraque de dijs & Ioue memorata: eosdemque sacros uiros talium auditores ueteres ipsos, qui

*Eugenius &
Nicolaus pontifices, eruditiorum fautores.*

qui ea de Ioue Saturnoque figmēta posuissent, seu qui Iouem Saturnumque omnipotentem uel maximum appellarent credere, non credidisse. Quodd si uulgus credidit, non doctos tamen homines uulgari opinione adhærere cōfueros, qui scirent non Iouem ipsum magis filium quàm patrem Saturnum in cœlo positos, qui duntaxat homines fuissent: non aliquem deorum uel dæmonū tot liberos, tamen si plurimæ matres extitissent, tam uarijs præsertim seculis generasse. Sed cum Iouem parentem fictum audirēt, cuius ante Saturni secula nomē non esset inuentum eorum, quos ita uoluit popularitas Dei filios appellari, & in astrorum numerum efferri, easdem poëticas fictions, quarū primi Græci, mox Latini fuissent magistri, pro uulgi sermonibus à scriptoribus accommodatas, edidisse: Terentiumque propterea dixisse, At quem deum, qui cœli summa concutit: hoc est secundum popularem eorum opinionem. Cæterum seu Iouis, siue Dei maximi omnipotentis, terrarum cœlique satoris cognomina, ita maiores nostros, ut ex Homero præcipuè deprenditur, Deo non uoluisse concedi, quodd ea summa deitate, ut sic dixerim, necessariò conuenirent: sed quodd nullum eius nomen proprium sanctius, uenerabilius, magnificentius, quàm Iouis, seu Græci seu Latini, hoc est iuuantis patris, aut uno sermone, uiuificantis, excogitare potuissent. Sublata uerò fuisse nostrę religionis edicto Iouis, aliorumque deorum uocabula, præter ea quæ in usu habentur, ut astrorū & temporū, ne cum gentiliū * uetustate Christianorum nomina miscerētur. hocque in primis

uanitate.

G

argu-

argumēto princeps asseuerabat à Hieronymo
 poësim reprehensam, quo scilicet nostros ue-
 hementius abstergeret à consuetudine Iouem
 omnipotentem appellandi: nempe doctissi-
 mum & sacrum hominem, tot linguarum ar-
 tiumq; peritum, quæ græcæ doctrinæ signifi-
 catio esset, quid ueterum poëmata demonstra-
 rent, non ignorasse. Ita Lactantium, Augusti-
 nūq; percipere potuisse, qui Sibyllinas uaticina-
 tiones testimonio adducerent. Nec minus Eu-
 sebiū re & nomine sanctum piūque uirū
 in ijs libris, quos contra gentilium sectas scri-
 psit, memoriæ mādauisse, Iouem ipsum uniuersæ
 gentis spiritum, non quidem ut Saturni fili-
 um ab eisdem antiquis, ubi coleretur, interpre-
 ratum. His finientem Leonellum, Veronensis
 excepit in monachum cæterosq; cōuersus: De-
 cet uos cognoscere, ecclesiastice pater, ac præ-
 stantes uiri, quod sæpè hortatus sum, uocabu-
 lorum uim sermonumque, tam in sacris quàm
 in ceteris literarum disciplinis à Græcis haberi,
 ut qui omniū artium inuentores, uel certè cul-
 tores omnium scientiarum, magistri nobis ex-
 titerūt. Hæc igitur Iouis appellatio, in qua præ-
 sens magis disputatio uersatur, deorum patris,
 mundi q; satoris, seu Dei optimi maximi omni-
 potentis, ut modò dictum, siue quæcunq; hoc
 in genere uocabula conueniētius dici possint,
 ad unam tamen spectant Dei illius ueri quem
 colimus, eiusq; immensæ maiestatis significa-
 tionē, unde Ouidius sapienter in mundi crea-
 tione: Quisquis fuit ille deorum. cum unū ta-
 men Deum summum, maximum, omnipoten-
 tem indicaret, & alium sanè Saturni filium, de
 quo

Metam. 1.

quò post rerum creationem fabulosius poëtarum more proloquitur, tametsi à principio nō Iouem atque Saturnum indicauerit. cuius quidem nominis græci auctores extiterūt. nam apud eos *Ἰούης* simpliciter, quasi iuuans : qui à nobis postea composito uocabulo Iupiter, & quidem Tulliana definitione, uti modò Leonellus memorauit, iuuans pater appellatus. Nam quòd ab Homero *Ἰούης*, & *πατὴρ* sit additum, itidem iuuās pater interpretabitur. Nec ideo Ciceronem arbitremur inconsultè, ut nonnulli inconsultius accusant, Iouem omnipotentem accepisse pro Saturni filio : quod uocabulum illi uiro, Cretensium regi ueteres concesserūt, ab eodem uicissim usurpatum, & ab Homero cæterisque poëtis pro Saturno positum : nominatur ob eius humanam magis in terris ambitionem, ut mos est principum, quàm in cœlis potestatem : ita ut Saturni filium alio tamè nomine composito *Ἰουδαίον* dicerēt, à simplici distinguentes. Qua quidem ratione aliud esse uocabuli definitionem, aliud ipsum hominē existimamus. Igitur moralitate dimissa, de appellatione dicendum, in qua controuersia est. Iouis namq; , seu *Ἰούης* Græcè, nominationem à uerbo *ἰών*, pro eo quod est uiuo, quod satis liquet : nempe correptius à Græcis atq; simplicius iuuans tantum, quàm Iupiter à nobis, sed magnificentius iuuans pater exponitur : unde ab iisdem Zenobius nomen tractum, quasi interpreteris, Iouis uita, uel beatitudo, quæ iridè *ἰώ* dicitur. quo pacto Iupiter & uita beatitudo ue, eademque anima, & pro animo spiritusq; rectissimè exponamus, cum uerbo iuuo,

G 2

paruo

paruo inter se literarum sensusq; discrimine constabit. nec longo interuallo lunonem eius Iouis idcirco sororem uxoremq; finxere, quã græcè tamen *Ἥρα*, & nos herã eadem uocẽ consonamus, unde heroës & heroides: sed lunonem seorsum à iuuando similiter appellarant. Nam seu summum æthera, siue inferiorem æra consideres, utriq; ipsorum domicilia, ad omnium rerum uel iuuamentum uel incrementũ assignantur. Qua ratione pat est à nobis Iesum Dominum nostrum seruatorem, quem Græci tamen alio uocabulo *σωτήρ* dici uolunt, intelligi. nam Christus alia significatione à chrismate, hoc est unctione, qui mos ferè in nostris inaugurandis regibus obseruatur. Ergo cùm ueterum sæpè testimonijs, tum maxime Virgilij, Iouem & deum æquẽ positum uideamus. nã

Aeneid. 1. dixit: Dabit Deus his quoque finem. & alibi,

Aeneid. 2. Iuppiter omnipotens precibus si flecteris ullis, Aspice nos. nobis quid Deus sonet, aperiendum. Cæterum hoc quoq; uocabulum à Græcis duplici sensu definiendũ uidetur. aut enim à uerbo *διωρ* descendit, quod ad perspicendũ speculandumq; pertinet utrunq;: uel quoddẽ nos intellectu perspicimus solo, uel quoddẽ ipse uideat. undẽ illi aspirãtes *διωρ*, theum, nos pro *θε* litera dponentes, deum dicimus: aut à *διωμαι*, quod timeo sonat, *διω* timorẽ significãs: eo quoddẽ sit omnibus timori, uel certẽ dignus timeri. quouis pacto ad religionẽ sanẽ spectabit. nam quamuis *αἰὲς* Æolicè dictum, unde Sibylla diuina sciens & sentiens, idem tamen intendit. Iamq; *Διὸς*, Iouis nomen, idem ut dei uocabulum esse, Hispana appellatione, siue Græcorum

corum ipsa grammatica cognoscitur: ut ab Homero sæpè, eoq; loco præcipuè, τὸν ἰσχυρὸν θεὸν Ἰὺν *Iliad. 1.* hoc est, ſomnium ex deo uel Ioue eſt: ſed ipſi in generandi caſu componunt. Quæ ratione copulata nomina deum Iouémue manifeſtant, ut Diogenes, Iouis uel dei genus: Diocles, ut idem Homerus, Iouis uel dei gloria, qui ab Alpheo flumine diuinum uel generoſum ortum duceret, Nam alioquin in recto caſu generoſus eſt, qui à nobis dius uel diuus nonnunquã dicitur, uelut ex Ioue uel diuino ſemine genitus: ab Homero ſæpè magnis illis heroibus aſſignatum, & à Virgilio tranſumptum: ut, Diana Camilla, uel dia: dij etiam Hæctoris equi, ut generoſi à domino ſuo compellantur. Ita Dianam Iouis filiam, ueluti Iouianã dici quis ambigat? Quis diem quoque à iuuante luce, diuinoq; munere nominari, quemadmodum dato rem uitæ uel ſpiritus nuper demonſtratum? nam ut Diespiter idè græcè latinè ue dictus, * die uel lucis patrem indicabit. Quibus rationibus Iouis dei, diuiq; ſeruatoris, & iuuantis patris ſeu uiuificantis, ſimulq; Iunonis & Dianæ, generoſi diij ſic, ac omnia uidentis, uocabula fateamur neceſſe eſt conſortem habere ſignificationem, minusq; in poëtis Virgilioq; mirandum apparere, Iouem pro deo ſignificatum, ut diuinè dictum appareat: * A Ioue principium Muſæ, Iouis omnia plena. Quod alij fortè ſuperſtitioſe dictum exiſtimant, ipſi magis ſuperſtitioſi. nam quæ mundi uel rerũ principia à Saturni filio crederentur? an tam ſtolidè poëtam ſcientiſſimum de Cretenſium principè credidiſſe putemus? Et illud: O mihi præ-

Die, pro diei, ueteres dixerunt, ut Geor. 1. Libra die ſomniq; pares.

Palem. Ab Ioue.

Aeneid. 8.

teritos referat si Iuppiter annos. Neminē perfectō tanta facere posse, præter unum Deū arbitramur, cum de Medæ magica satis fabulosa sint. Ita cum pluuiam de cœlo desideramus:

Melib. ut, Iuppiter & læto descendit plurimus imbris, pro Deo nō suscipitur, quanquam & hoc propriè mireq; ad Iouialis astri naturam: quod idē Iouis uocabulum eo in loco rectissimè potuit apponi: ut, Dabit Deus his quoque finem, si metri ratio pateretur: ne miremur poëtas Iouem deumq; pari tenore pro deo demonstrare, quem omnium maiorem & omnipotentē meritō crederent. Cæterū religiose pater, cū ab eisdem modō coargueres nullam omnino de purgatorio paradiloq; fieri mentionē, tamen si satis ad defensionem sit, eos de inferiorū sedibus accuratissimè declarasse, præsertimque

Aeneid. 6. poëtarum principem Virgilium, ut à nemine adhuc pictore uel scriptore eo in genere factū sit excellentius, neq; tam egregiè, quo pœnarū metu uitia fugientes superna peteremus: non tamen à poëta nobis ad superos iter denegatur, primū siquidem indicata confessione peccatorum. Nam inconfessum impœnitentemq;, imò etiam serò nimis pœnitentem acriter punit: ut, Quæ quis apud superos, Furto lætatus inani, Distulit in feram commissa piacula mortem. Proinde uia magis ad cœlos aperitur, quamuis eorum incolas paucos esse demonstraret: ut, Pauci, quos æquus amauit Iuppiter, hoc est, sola Dei gratia: aut ardens euexit ad æthera uirtus. & hoc ingenij bonitate, beneficiorumq; studio. Ea ipsa igitur benefactorū sedes est à poetis nō ignorata, quocūq; nomine, seu para-

paradisi an alio potius appellāda. nec enim in metro omnia cōueniunt uocabula. Ita neq; de purgatorū appellatione necessaria disputatio, si alia uoce à multitudine, alia à poëtis purgatoria, animarum loca describuntur (Quisq; tamen suos patimur manes) cum ad idem nihilominus intendatur, ut post sumpta diu supplicia ad uitales auras rursus & exoptata gaudia deducamur. unde addit, Exinde per amplum Mittimur Elysiū. Hic tandem Guarinus orationis suæ cum filum expleuisset, eiusque sententiam cæteri frequenti plausu susciperent, solus tamen Augustinus iamdudum caput in torquens, placuisse quidem sibi Leonelli Veronensisq; de Ioue disputationem; cæterum nō satis dixit, oratorum suasionibus credendum, qui nigrum in candida uerterent. Ita hi monachum abeuntem uarijs sermonibus illusere.

Q V A E D A M S V P E R D A N T I S
*operibus, & quod inscien- ter exposuit super eo Vir-
gilij carmine: Quid non mortalia pectora cogis, Au-
ri sacra fames? accipiens quid pro cur, cum quid pro
accusandi casu, sicut quod, hoc in loco intelligi
debeat. Pars L X I I I I.*

SEd his à Veronēse disputatis, cum & Leo- nellus ipse ad cœnam concedens, de cæte-
rorū frequentia discessisset: Titus, quo cū
ego permanserā, submissa uoce, ac manu Gua-
rinū tenens: Putauerā ita dii me amēt, inquit,
Dantē poëtam, quanq̃ styli gratia & sermonis
auctoritate Maroni minimè conferendū: tamē

G 4 ut

ut omnes arbitrantur, de inferorū genere, præcipuè de purgatoria cœlestiq; habitatione, quā paradysum uocant, exquisitius quàm à poeta nostro posita sint, memorasse, qui tria uolumina de eis tantum tribus generibus tot annos elaborasset. Cui Guarinus illudens: Exhorruisti ne magis, inquit, ô fili, inferorū pœnas, quæ à Dante tuo Florentino, quàm quæ à Mantuano prædicantur? eo scilicet, quòd uerbosiores sint, & ad uulgarem consuetudinem magis accommodata, quæ ab eo referuntur? An non interfuisti fortè, uel nō commeministi, cum proximis mēsis à Leonello libri ferè omnes de bibliotheca necessariò instruenda referrentur, ea ipsa recitatione uernaculifermonis auctores procul à grāmaticis cōtinēdos, & tum præcipuè hybernīs noctibus cum mulieribus & liberis nostris lectitādos, cum aut eosdem amoribus letari, admirariūe magnifica, aut flagitijs absterre uellemus. Tum Titus, Scio equidē: sed non tibi uisum Guarine obsecro, Dantem quàm bellissimè & intellexisse, & æmulatum esse poetam nostrū? Guarinus: Credo uerò nō nulla figmentorum genera à poetis sumpsisse, præcipuèq; Virgilio, reliqua autē ex huiusce religionis uoluminibus: ideoq; ita curiosum opus effecisse, tametsi uulgare, ambagibusq; plenissimū, ut multos diuersorum auctorū latino rum tamen necesse sit cognouisse uel audisse, multasque Christianæ ecclesiæ præceptiones. Sed quorsum hæc? an quia tot iste præceperit, ut ex ijs, qui cōtinuè in eo sciētīę genere perleguntur, ubiq; pertractando, minimè uerū carptim hinc inde colligere detur? quod modicis
etiam

etiam diebus fieri potuit. Ita omnia ab eo dicta cognita facilia sunt apud quenque poetarum omnino non ignarum, ac religioso more uisitantem: ob eamque causam nonnullis forrè doctissimis intellectu difficilior aliquibus in locis uideatur, quòd utroque simul scientiè genere careant. Nam qui maximè poësi uel oratoriæ dediti sunt, græcis & latinis artibus contenti, non religiosorum exquirunt institutiones: in quibus disputandis, præcipuè quæ ad logicam uel Theologiæ nostræ disputationem pertinent, ita prorsus expertes, ut qui uerè rudes sint & indocti, magis quàm docti à uulgo scientiores existimentur. Sic religioni maximè deseruientes, easdem illas artes nostras, uti suo generi contrarias effugiūt: quemadmodum nuper monachum illum uidimus, Dantemq; ipsum, antequam Virgilium iudicio profundo perceperint: hinc fit ut sententias eorū alieno sensu putent interpretandas. quippe cū à Marone prudentissimè inexplata auaritiæ cupiditas increpetur: ut, Quid nō mortalia pectora cogis Auri sacra fames? iste tuus imprudenter accepit Quid pro cur, non intelligens à Virgilio Quid in accusandi casu positum. Vult enim poëta noster demonstrare, nihil esse tam prauī facinoris, quod non à mortalibus per auaritiæ famem fieri compellatur. Cui simile est Didonis illud: Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis? & hunc quoque locum ad Dantis morem plerique inepto sensu comprehendunt. Atque illud idem in Bucolicis: Hæc eadem ut sciret, quid non faciebat Amyntas? Dantes autem in suo purgatorio, quod isti tan-

*Aeneid. 3.**Aeneid. 4.**Alexi.*

ti faciunt, intellexit quid, pro cur non cogis? pro eo quod est temperas, uel reprimis, seu frenas mortaliū pectora? perinde ac auaritiæ aut insania amoris sit, mortaliū animos posse uel debere aliquando compescere: cum id officium ad rationem solum pertineat, quam superueniente appetitu illi deponunt: non ad insaniam uel ægritudinem, in quam Virgilius exclamat, cuius propriū est urgere propositum. qui quidem Dantis error, cæteraque omnium uulgariter scribentium delicta nulla magis occasione contigerint, quàm quòd plebeiz penitus loquendi consuetudini dediti sunt eius generis auctores. Errat præterea & in eo loco Dantes, Hispaniam citeriorem, quam populari more Cataloniam nominat, cum auaram dixerit, à doctõribus deprehensus, non auaram, sed parcissimam eam gentem demonstrare uoluisse. est enim perexigui uictus, ac tenuioris quàm Genuensis tractus, quòd frugibus oleribusq; æquè non saturetur. Et miramur poëtā nostrum à quibusdam ita solere cõtemni, qui nullum eius uersum intelligant, nec intelligi ab alijs uelint: cum qui eum maximè scire iudicantur, eius scripta studiosè persequentes, talia peccata commiserint. quos tamè si interroges, quamobrem de auaritiæ partibus sic exposuere, asseuerent ita sese consultò facere, attestante ac præcipiente Marone. Tum Titus: Satis ab eo sentire uideor, præceptor mi, cum ea Maronis altitudo, præstãtia, maiestas sit, ut aut uulgariter scribētibus non tutò effingi possit: aut certè, ut Macrobius ille subtilissimus indagator excepit, tantum ad eò Virgilium esse cõstat,

stat, ut neq; maior fieri possit à laudantibus, tametsi periculosis, neq; reprehendentium imperitia comminui. sed abeamus.

ANGELI DECEMBRII, MEDIOLANENSIS ORATORIS DE POLITIA LITERARIA, ad Pium Secundum, summum Pontificem, Liber sextus. Prologus, in quo de ipsius pontificis laudibus, principisq; Leonelli præstantia, & de Q. Curtij historia quedam inferuntur.

PARS LXV.

IGNAM mei laboris mercedem adeptus sum, sanctissime Pontifex, si priora fortè literariæ politiæ uolumina tibi placuerunt. nec enim aliter cōsecutum iri arbitratus sum, si uerè ipse sis, quem politicissimis huiusce disciplinæ studijs ab ineuntibus annis eruditū, deinceps ornatū magis auctūq; nquerimus: cū antehac cœlestē in te dignitate nō Italicis solū, uerū & alijs regionib. inter magnos principes claram magnis quoq; negotijs perspeximus. Quo quidem effectū est, ut anterioribus quinq; libris hos etiā duos libèter adiungerem, in quibus nonnullæ super rerum publicarum, & disputantium moribus, disputationes egregiæ: nec non in primis de Alexandri summi regis rebus, earumq; scriptoris Quinti Curtij quibusdam historiæ locis mira

mira uarietate, quam Leonellus ipse solus omnium excogitauit. Aded uiuax illius ingenium ab literario munere rarissimè quiescebat, hybernis lucubrationibus multum uigilans, scribens, meditans, æstiuâ tempestate præter cætera principis officia plurimum lectionibus disputationibusq; laboris impertiens. Quid igitur beatissime Pater, si ipsa quoque ægrotatio ne, de qua superioribus libris memoratum, is qui liberalibus studijs deditissimus fuisset, nuper legendis auctoribus solertior uisus, apud quem nunquam thecæ calamariæ, alternatiq; librarij, & librorum multitudo deficeret? Nam & diurna cubilia, longæ uigiliæ, uictus continentia, sic interdum solet eruditorum ingenijs nouas, inusitatas, elegantes & commentationes adijcere, ut alij contrâ sæpè defecerint, uix medicorum præcepta, & familiarium consolationes admittentes. Amicis itaque percontantibus, quid nam potissimū ea ualeitudinis in te perie lestitasset: respondit, historicos clariores diligentius tractauisse, Plinium maiorem, Liuium, Salustium, Commentarios Cæsaris, Iustinum, sed Curtium quàm antea studiosius. Cuius rei causa fuisset ægrotatio, ut de Alexandri morte disquireret: quàm repentè ob illius fluminis ingressum exanimatus: quanta mox fiducia, an temeritate magis poculum sollicitudine plenum à medico sulcepisset: utrum scriptoris de ipso rege, an regis potius rā præsens, in dubio tamè euentu, sententia fuisset. Quamquā non in hac de Alexandro cōtrouersia solū, sed & alijs eius historiæ locis Q. Curtium dicebat aded contraria inter se protulisse, ut penè à

ne à naturali usu, ipsa quoque rerum ueritate
 dissentire uideretur, * spectare aliquādo ea de
 monstrandi tempore affutura: aliquando inter
 ægrotandum clarius comprehēdisse, eiusdem
 ferè styli uideri omnes ueteres historicos atq;
 Virgilium (quod mirum esset, cum alij inter se
 maximè differre opinentur) minimè uerò cæ-
 teros poëtas, tamen si ueteres & eloquentissi-
 mos, ad idem horum genus conuenire: sed a-
 liam esse Terentij Plautiq; opinionem, aliam
 Quintiliani uel Ciceronis, aliam Horatij Iuue-
 nalisq; consuetudinem, aliam etiam aliorum:
 in quibus tamen omnibus ut amœnissimi uire-
 ti uarijs & fructiferis arboribus consiti, Virgi-
 lium Ciceronemque truncorum proceritate,
 ramorum ordine, frondiū intextura, tanquam
 geminas cupressos, speciosius eminere. Hic
 cum omnes exempla nobis aperiri, remque
 seridè explicari rogaremus, Leonellus sic exor-
 sus est.

*Sperare alia
 quando ea de-
 monstrādi tē-
 pora.*

QUOD INTER OMNES FERÈ VE-
 terum historicos, atque Virgilium, eadem sit Romani
 styli compositio: atque ibidem de breuitate quadam ele-
 ganti, secūdum morem historicum, ad oratorium usum
 opportuna.

Pars LXVL

ADuertere sæpenumero potuistis inter
 hos, quos modò referebā auctores, cer-
 tam describēdi compositionem, & qua
 si fabrilem formulam esse: nescio an à se ipsis
 mutuata, uti sit, cum alijs alium nō inuidia,
 sed fraterna quadam ostentatione niritur æ-
 mulari:

mularian de Romano ita consuetam more,
perpolitè uerò non admodum. Quo in genere
assenerare ausim, inter historicos ueteres atq;
Virgilium multis in dissertandi uel effingendi
locis certam inesse ueluti concinnitatem. Ecce
Virgilius: Si Iuppiter unam Esse uelit Tyrijs ur-
bem, Troiaq; profectis: Miscriuè prohibet po-
pulos, aut fœdera iungi. Liuius unam hanc ci-
uitatem connubijs tandem factis iungi & mi-
sleri ait. Plinius autor, Cum libeat auibus insi-
dias moliri, aut à Virgilio sustulit, uel è Ro-
mano cumulo fuit eloquentiæ: ut, Insidias au-
bus moliri, & fallere uisco. Idè Plinius de for-
micis inquit, Humeris obnixas: Virgilius, Ob-
nixè frumenta humeris. Item de ijsdem formi-
cis, Conuehunt: Virgilius, * Conuestat calle an-
gusto. Cæsar de expugnatione loci alicuius, Fru-
mētum cōuectū, inquit. Idè poëta, India mittit
ebur: Plinius de psittaco, India hāc auē mittit.
Idem historicus: En unquā fando auditū esse:
Virgilius, Fando aliquid si fortè tuas peruenit
ad aures. Cæsar in Commentarijs, Priusquam
legiones possēt explicari: Virgilius, Explicuit
legio, & campos petit agmine aperto. uidetur
autem quodammodo Virgilius elatior equi-
tare, cum isti pedestres incedant. Cæsar legio-
nes quæ uoluere, conscripsit: Virgilius, Tran-
scribunt matres urbi, populumq; uolentē. Dif-
ferunt hic in officio uerba, nō stylo. Idè in Bel-
lo civili Cæsar, Mafsilienses tantus luctus in-
uadere cœpit, ut urbs ab hostibus capta eodē
uestigio uideretur. Virgilius de luctu in Dio-
medem scribens: Non aliter quā si immila-
sis ruat hostibus omnis Carthago. Poëta de
tauro

Conuectant.
Li. 10. ca. 42.

tauro pulsato, Multaque gementi: cum sequatur de plagis, & id genus. Cæsar de euterano-
rum rebellione, Multa Cæsarem commoue-
bant, inde effectus. Itemq; poëta: Cū uenit au-
læis iam se regina superbis: Cæsar, Eò cum ue-
nisset maior natu. & reliqua ad eundem ferè
contextum orationis. Cæsar de Pharo insula,
quæ nunc Alexandriæ cōiuncta, Hęc insula ob-
iecta Alexandrino portu efficit nauibus quie-
tam stationē: Virgilius, Statio gratissima mer-
gis: & Statio malefida carinis. Liuius de came-
lis, Et urbi præsidio essent: Salustius, Vrbique
præsidio sit. & cum Salustio Curtius, Iustinus,
Valeriusque, iisdem sæpenuerò exemplis,
dicendique tenore conueniunt. Sed uidete L.
Florum, quo pacto Liuium æmuletur in prin-
cipio Operis sui, dicens: Cum non minus ope-
re præcium sit ista cognoscere, quasi diceret, Tā
legenda esse sua perbreuia, quàm Liuij maxi-
ma, dicentis, Facturus ne sim opæ præcium.
Multæ sanè subijci possent ueterum exempla,
quorum æmulatione consideramus, parem in-
ter se ueluti ex eodem fluuio amneque dulcis-
simæ orationis emanare consuetudinem. Ita
dicenti Leonello cum omnes congratularen-
tur, Nuuolonus adiecit, considerandum non
minus oportere, qui ueterum illorum antio-
res, quàm posteriores extitissent. nam ita
posteros à prioribus dicendi exempla ca-
pere debuisse. Cui Guarinus: Scio id non-
nunquam euenire, uidemusque Salustium,
præterea Homerum & in grauibus æmu-
latum: ut in nono libro Iliados, hisce uer-
ficulis:

lylyly

ἔχρει γὰρ μοι κῆρ δ' αὖτε αἰδῶ πύλινον,
ὅς κ' ἔτι μὲν καὶ ἐν ἰσθμῶν, ἄλλο ἔτι.

Achilles Vlysi & cæteris Agamemnonis legatis ait, se illud genus hominum abhorrere tanquam inferorum aditus, qui aliud clausum in pectore habent, aliud promptum in lingua. Eadē Salustius inter principia Catilinarię con iurationis recitavit. Sed nec ista est de latino- rŭ stylo cōtentio, quam nos inquirimus, neq; ad imitationem artemq; dicendi pertinet. Plu- rimum uerbō politiæ nostræ conducit, asseuerā te Leonello, ut meliores semper eligamus. Nū quid potius Ennium, Plautum, Neuium, quā Terentium aut Virgilium imitemur? minimè. Nam ut ab eodem principe nostro scienter au distis, hæc dicendi cōcinnitas seu inter seipfos auctores accommodata, siue de Romano lo- quendi more inuicem ita conueniant: nos ta- men aut eorum mutuam imitationem, aut i- psius antiquitatis usum, quoquo pacto liceat, ita sedulò decet æmulari, & prudenter effinge re, ad nostramq; dicendi consuetudinem peni- tus inducere: quemadmodum ex uestimento prius caligas, demum aut capitis fortè tegimè immutando refarciendoq; conficimus, ut de patrio inueteratoq; gentium more, undē edi ti sumus, nō barbarorum ritu loqui uideamur. Cæterum ut uoto tuo satisfaciam Carole, Salu- stium, Ciceronem, Cæsarem modico tempo- ris interuallo & uixisse & scripsisse creditur: u- ter autem alterius scripta prius uiderit, incer- tum est, nec ad rem pertinet. nam & scripta ab alio prius edi, ab alio antea scribi uel emenda- ri potuerūt. Salustius iam quasdam scripserat historias,

historias, cum in philosophia nondum Cicero scripssisset: nec Cæsar sua Commèraria, si rerum seriem aduertitis. Virgilium, inde Liuium & Curtium nō multo pōst successisse, omnes de pace uniuerso orbi concessa memorātes, inter quos poëtæ etiā insignes Horatius, Ouidius, Catullus, Tibullus apparuerunt. nam Plinij ceteriq; quos sēpè memoramus, oratores & poëtæ post Augustum, intra Cæsarum tamen tempora cōstitērunt, à Suetonio memorantur. At Leonellus excipiens, Sic est, ô Guarine: sed si ne me quæso, quod prius intenderam, peruenire. Dixeram prius inter historicos atq; Virgilium certam inesse uelut semitam ad eādem tū styli, tum sententiarum explicationem, quam superius quibusdam exemplis demonstraui: uerū & alia est orationis inter eosdem uenustissima formula, historicis ferè omnibus usitator, ob idq; in breuitatis decore consistēs, qua cæteri oratores, ut in Tullio præcipuè deprehendi, non utiq; frequenter utuntur. Sed nec Virgilius abhorret, cū utriq; orationi perpulchrè conueniat. eiusmodi est, cum longiuscula quædam sermonum conglutinatio, in oratione soluta præcipuè (nam in metro breuiorem esse contingit) seu dicendi series, loricataque per accusandi casus ac participia, infinitiuiq; modi uerba contexit, præmisso uno sæpè duntaxat regente uerbo uel nomine: idq; dicendi genus ad auctoris propriè personā spectare uideo, de alia persona loquentem. ergo creberrimè apud optimos historiarū scriptores, quod miror, à nostris oratoribus rarius obseruari. Ecce apud Salustium, quod paulo antè re

H

cubane

Profunda auaritia, communes omnium hominum, &c. habet nunc Salustius, in Iugur.

Longe mihi alia mens est, P. C. cum res atque pericula nostra considero.

recubant legisse memini, Ibi data fide & accepta Iugurtha Bocchi, animum oratione accendit: Romanos iniustos, * profunda auaritia, communes hominum hostes esse, eandem illos belli causam cum Boccho habere quam secum. omnia ista & reliqua eius Iugurthæ orationis dicta à uerbo proposito Accendit dependenti. Nam utrunq; hoc in dicendi genere recte solet, tãquam à nodo quodam uel clauo dependeant. in qua quidem oratione non Iugurtha præsens agere uideretur, sed de Iugurtha Salustius, qui ea ipsa ira commemorasset. Contra uerò Cato de coniuratis apud P. C. orans ponitur, non Salustius de Catone: ut, Longe mihi alia mens est, * ò Patres cōscripti, cum res & facta nostra considero, & cum nonnullorum sententias ipse mecum reputo. eodem modo & Cæsar in persona sua oras exponitur. Quod genus integræ orationis sermo appellari potest magis quàm declamatoria oratio. Hoc autem, de quo proposuimus, declamatoriũ munus, ac quasi decorum orationis ornatissimũ, mediocri sua ui uocisq; tono pronũciatum. ut si nunc Salustius Catonis orationem in se conuertat: At Cato patribus conscriptis, uel ad patres conscriptos dixit uel respondit, longe sibi aliam mentem esse, cum res & facta eorũ consideraret, & cum nonnullorum sententias secum ipse reputaret: sicq; totius orationis filum retexere. Quodd si quandoq; longius à proposito uerbo distare uideamur, ob longiorem fortè orationem: tunc confirmari non incongruum est, & aliquo cõsimili uerbo recreari, quo lectoris uel auditoris animus intetius arrigatur. & hoc

Aeneid. 4,

H

tifismo

beatissime Pie, per id tempus apud Ferrariam
 ciuitatem Romanus pontifex Eugenius quat-
 tus, Papaq; Græcorū, pacis cōponendæ gratiā:
 nec non imperator Constantinopolitanus, nu-
 per à Barbaris obtruncatus urbe cāpta, tantæ
 pietatis, auctore Marchione Nicolao, Leonelli
 genitore. Quippe cum Apostolicæ orationis
 initio dicatur, *πιστὺν εἰς ἓνα θεόν*: hoc est, Credo in
 unum Deum. quemadmodum suprā Tullius,
 Dico eius aduentu, & reliqua, omnes alias ab
 hoc proposito uerbo descendentes sententias
 in acculandi casu componunt, uti modò signi-
 ficaui per nomina participiaq; frequentia, quas
 nostri ad puérilē magis, ut in scholis habet, lo-
 quendi consuetudinem attraxerunt, utique in
 re sacra de oratorio cultu non curantes. Subij-
 cimus namque, Qui propter nos homines: &
 Descendit de cœlis, &c. alia atq; alia regentia
 uerba cōplicantes. at illi, *ἵη* uel *ἢ ἡμῶν ἵνα ἀνθρώ-
 πους*: hoc est, Propter nos homines, scilicet ip-
 sum Deum: & *καταβέτα*, id est descendit, misit
 nos, Et incarnatus est, & homo factus est: illi,
σαρκωθέντα καὶ ἐν σαρκὶ παρθεγέντα. Rursus nos, Crucifi-
 xus, passus, & sepultus, & resurrexit, ascendit,
 & sedet, & iterum uenturus est. ijdem, *ταύρω-
 τα, καὶ τὰ φίλτα, καὶ ἀναστάντα, καὶ ἀνελθόντα, καὶ καθίσμε-
 να, καὶ πάλιν ὄρχόμενα*. quæ omnia eodem styli te-
 nore seruato, politiusq; à nobis dici potuissēt:
 Incarnatum, hominemq; factum, & pro nobis
 crucifixum, passum atq; sepultum. Sed pro par-
 ticipio præteriti temporis præcipuè in actiuis,
 quod Græci frequentissimum habent, cū gra-
 tia in supera oristorum, nos eo carētes alio mo-
 do reponimus. Cæterum illi paulo infidelius
 de

de sancto spiritu sentientes, non tenent, Ex patre filioq; procedentem: sed, Ex patre solo. ut: *τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ὑπερρυόμενον*. nam apud eos spiritus hoc loco in neutrali ponitur, *τὸ πνεῦμα*. adduntque præterea secundum præmissum ordinem, *τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ὑπὸ συνπροσκυνώμενον, καὶ συνδοξασμένον, τὸ λαλῆσαι διὰ τῶν προφητῶν*. quod sonat, Qui cum patre filioque simul adoratur & conglorificatur, & locutus per prophetas. cum illi dicant, Prophetarum. At intelligatis, quanta sit apud eos sententiarum simul cum uoce consonantia. nam ubi dicimus, Per quem omnia facta sunt: ipsi præpositionem suam *διὰ* cum generandi casu iungunt: ut, *διὰ ἡμῶν*. ac si dicat, Per cuius, alio casu, tunc, cum maximè de rerum auctore uel possessore sentitur. nam de re possessa seu alioquin abstracta, in accusandi casu constituunt: ut, *διὰ ἡμῶν*, Propter nos: hoc est, nostri, nostræque salutis causa de cœlo descendisse. Iridem de omnibus ac inanimatis rebus dici liquet à Græcis: quemadmodum apud Homerum Pandarus non propter Menelai baltheū, thoracem, uel lorica, sagittā intorsit, sed per eorum medium sagitta uehemens infixæ est: ideoque in generandi casu, *διὰ θώρακος καὶ περὶ λαιῶν*. nos in accusandi casu poneremus: ut, Perque uterum, perque ilia uenit arundo. Cæterum & de hoc à nobis exēplo posito sat sit, & sæpenumero à Veronense nostro præceptore audistis, ut pernoscaris eum dicendi morem à Græcis eloquēdi peritissimis excepisse. Tum Guarinus finiente Leonello subiecit: Quinetiam hi sermones, ô princeps, ut fama, rumor, opinio, sententia, uoluntas, testis, auctor, literæ,

H 3 nuncius,

Iliad. 4.

nuncius, ac plerique, participia ferè ut nomina, tanquam ipsa indicantis modi uerba, sæpè regunt constructionem eius generis. sit, de quo nunc disputamus, exemplo scilicet, Literas alatas esse: idem, de latam epistolam, sine adiectione: quibus uel in qua significatur, seu significantes, aut continentes eiusdem rei significationem. Aliud exemplum pono: Insubrium ducem magna cum Gallorum equitum manu Transpadanum agrum inuasisse: Venetos, Ligures ingenti metu territos cum pecoribus in arcem confugisse, quædam oppida ui capta, alia in fidem deducta, receptaque. eodem pacto constaret oratio, si initio dixisses, Rumor est uel fama, nuncius uenit. Ad quem Leonellus: Rectè inquis, & hoc quoque dudum in mentem inciderat, admonente Virgilio: ut, Verus mihi nuncius ergo Venerat, extinctam, ferroque extrema secutam. Nec minus de hoc nomine Gloria Plinius maior apponit, pari modo regente: quem locum pridem ægrotans annotaui. ut, Est percelebris apud Seston urbem aquilæ gloria, educatam à uirgine retulisse gratiam, aues primò, mox uenatus aggerentem: defuncta postremò, in rogum eius accensum iniecisse sese, & simul conflagrasse. Sed de hoc orationis genere satis disputatum, & quiescendi tempus est.

Aeneid. 6.

Lib. 10. cap. 5.

QVIBVS IN LOCIS Q CVRTIVS

Alexandrinæ historie transcriptor, aberrasse uisus est rerum ordine, uel certè contraria dixisse, præter humanum usum.

Pars LXVII.

Inter-

Interrogatus postridie Leonellus, quænam in Curtio dissecire sibi uisa, uti pridie significasset: Hoc est, inquit, quod maximè uobis aperire cupiebam. nec enim auctore ex ueteribus memini, de quo uaria magis & infelicia quædam queri possimus. Videris primum mirabile quiddam, quod soli omnium Curtio contingit, tanquam capite truncato principio caruisse: ad hoc, multis in locis operis sui uelut interruptum fluuium exiccatum, deficientemq; destituisse, cum tantæ sit amœnitatis cum perfectius legitur, ut metricam putes historiam. Quippe si Salustij uolumina, aut Liuij, uel Plinij maioris, siue Ciceronis, cuncta non habeantur, ex eis tamen quæ comperiuntur, legi integrè ferè possunt. Quorûdam uerò autorum scripta sic omnino sunt perditæ, ac si eorum exemplaria nunquam in rerum natura constitissent. At quod maius infortuniû apud maiores nostros pulcherrimorum operum studiosos fuit, & accipere nos decuit, ut tam excellentis historiæ, suauissimæq; orationis, quæ uelut Amphionis Musa omnes mulceat auditores, unum omnino extaret exemplar, quod uix à nostris compertum per incuriam laceratum, seu uetustate & carie labefactum, excideret. Cæterum hanc ex Græcis historiâ, præcipueq; animo cõsiderantibus, primus tantû liber deficere uidetur. nam à secundo de Marfyæ fontis ortu, eoq; montis acumine pariter incipitur. Quo constat Quintû Curtium interpretem fuisse, ipso etiam attestante, se plura transcribere quàm credere. est autem is historicus fluidus, ac

scatentium fluminum elegantissimus imitator. Verum ad quæ petitis, procedamus, primumq; de ipsius Alexandri natura uel moribus disputandum. nam pari sententia Iustinus, & cæteri scriptores asseuerant, postquam in ueneni dijudicatione anxius multa dubitarit, portionem tamen ebibisse: nempe ut medici fidem non damneret, si uel datum à se poculum renuisset, uel alicui prius degustandum præbuisset. At quid hoc in loco penitus de Alexandri opinione sentiendum? siue nemini credidit? Cur pro medico eum mori uoluisse credamus, qui pro Parmenone, pro Philota, pro alijs amatissimis certè perire noluerit? quos ipse magis, & quidem re incerta, supplicij affectos trucidari mandauit. nam cuius fidem ille damnare uereretur, cui de turbata modò fide, uel certè suspecta, planum extaret? Ecce ueneni poculum, quo absumpto (ita enim ipse credidit, uel extimuit Alexander) miserrimè fuit per-eundū. nō enim tanquā Hannibal, Mithridates, Cleopatra magnificè periit. Si non credidit, nec id quidem timuisse censendum, quam uis alijs timendum appareret. atqui non credens, sed Parmenonis simulatoris opera agi dijudicans: qui Philippo magis inuideret, uel certè de regis morte hoc totum, de quo ipse sollicitus, admirandissimum uideri uoluit: ridiculum contrā, & ambitiosa subornatum uanitate uideamus, ut in plerisque à se planum factum est. quippe qui ambigua responsa, fontium scaturigines, somniorum prodigiorumque uisa, ipse arbitrio suo composuerit, stomachari libet. Nam quid astutissimum regem

regem, morbi certioris causa præpeditum, nisi iam planè desiperet, spacium etiam temporis in alieno mœrore * transigere? Tot enim satellites, tot ministri, puerique circumstant, ut alicui saltem imperandum esset: uel quippiam ultrò prægustarent ipse medicus, medicoque famulantes: qui nisi protinus ipsi degustassent, in suspicionem suppliciaque merito labi debuerunt. Ita uel minimus in tabernaculo seruus, ne catulum dixerim, uolens coactus ue, tantam regis anxietatem persoluisset. Quoquò uertatur oratio, ingens me tenet admiratio, ut res non principi, non priuato, nō scriptoribus, non mori gentium conuenire uideatur. Nam quòd in prælijs scriptor ediderit, regem aggredi ausum, quod fidem apud posteros excederet: quia solus contra multos in murorum pinnis primus dimicaret, demum saltu intra mœnia lapsum, non utique tam incredibile est apud audacissimum quenque. Ad hoc medicos cogi remedia dantes intempestiua, parum quidem rationi, & saluti nihil prorsus conducebat. Quasi uerò ineundi certaminis occasio aliquot etiam in dies proferri nequiuisset, nec Darius propulsari saltem sustineri; cunctando potuisset, quem tantopere debellare cupiebat. Iam quæ remedia seu antidota regi priuato ue ministrari solent, præter quæ medicinarum usu continentur? Nam in præsentia de auaritia medicorum omittendum est, siqui forè precij libidine morborum fastigia longius extendunt, etenim apud regem medicum non oportuit: ueruntamen ipsæ fricationes, cataplasmata, uetuaria, potiones, seu in plebeio

H 5

homi-

homine, pauperrimodq; , siue principe & opulētissimo, necessaria fuere. Neq; uerò derepente regem ita monentem certa sequebatur uictoria, neq; pulcherrimæ mortis laus. Sed attendire, ipsius mortis uaria perquisitio est: aut certè non reuera creditum, ad unguem, uti memorant, accidisse. Solum enim regem in conspectu exercitus sui aquam ingressum, cum suorum familiarium neminem adesse uolebar: nec militem gregarium eodem sudore ac puluere fatigatum cum rege simul id recreationis leuamen iniisse, aut in prona fluminis parte procul abluisse. neque enim eodem balnei labro laubatur, ita ut perspicuum foret, an alij pariter corriperebuntur. Quòd si eodem tempore faciedum non oportuit, perinde ac nefas esset cum rege lauari, at certè paulo pòst tanta experientia causa à natandi studio non abstinuisse par est. nam sic hominum, locorum, rerumq; naturæ dignoscuntur. Quippe quod in Alexandro contigit, in alio nequaquā, aut multo plus accidisse cognouissent. At quoniam de Parmenone modò mentio facta, hoc loco dimisso in alium transeamus. Interfecti commilitonis ita laudes extolluntur, ut constet sine eius opera nihil magni Alexandrū aggressum: quæ laus sanè ad Parmenonis cōsilia refert. nam si ad solā dimicandi spectat operam, omnes & alij commilitones gregarijque milites eodem laudis genere constabunt, sine quorum opera nihil unquam magni uel minimi Alexāder aggressus est: eosque semper obseruauit, præter id unum de insidendis angustijs apud pylas Cilicas, ubi omnia Parmenonis cōsilia in toto Persi-

Perficio bello, omniq̃ue scriptoris opere, in ipsis maximè prælijs, & in persuadenda pace, Alexander eluserit. Ita debellato primùm Dario (id quoque aduersari uidetur) Alexandrũ nulla occasione percipere potuisse, ad quæ loca potissimum hostes confugissent: morẽ idcirco Persarum obstare, qui regum secreta mira taciturnitate contineant: denique nullum magis peccatum linguæ castigari, multa-que eo loco philosophicè magis quàm historicè de silentij cura memorata. Quod quàm uerissimile fuerit, ipsa iam rerum uicissitudo mōstrabit. Non enim ex tanto Darij exercitu, præsertim fugiente debellatoque, tot transfugisse ad Alexandrum, qui transire potuerint, exploratoresq; conuenire, num saucius aliquis exanimatus, inops, despectus, desperatus ue, ut in magno solet exercitu, aut prælio: pollicitationeq; persuasus, aut metu supplicioe coactus protinus indicare, ubi locorum Darius insideret, quid rerum potissimè agitaret. nam uulgò tritum est, castra portas non habere, an ut Homericis quoque uerbis fictis illudamus, eum ita deorũ nube latitãtem, ut sui uidere nō potuerint, quemadmodum Atrides Alexandrum frustra sequeretur. itaq; contrariũ euentum aspiciat. Nam cum Darius exercitũ reparasset, utrinque acie præposita, tanta Persarum taciturnitas non fuit, ut non transfuga deficeret, Alexandrum euestigiò commonefaciens, cauendum militibus, qui penes equitatũ consternati starèt. Ita cum maximè silendo Dariũ adiuuare debuissent, contrarium palàm factũ, in Alexandri suffragationem conuersi sunt.

Dices

Dicet quis, transfugam illum ex Persarū fortè natione non fuisse: igitur & alij ex multis, ut erant, nationibus, iamdudum aduentare potuerunt, qui Darij fugam uel stationem indicarent. Cæterum ex humano genere ad ferinum descendamus. Affirmat historicus, animal equum ad omnia pauidum: cum fortè aliquem equum pauidum iumentum ue præcipue cōpertum sit, & ad omnia uel non uisa prius, uel non uisitata, pauidum & sternax, sicut experimur aliquando primis fortè diebus desuetos, aliena stabula, nouosq; infellores abhorrere. At quidem de omni equorum genere, ut oratio scriptoris indicat, testatum non oportuit: quorum magis proprium constat nihil expauescere, atque aliquos ita compertos, ut si lancearum aciem contra se directam uiderent, nihilo segnius præcurrere pergant. Ergo neq; tubarum armorum ue, & horroni strepitus auditu absterri, sed ardentius inflammari solitos accepimus. Inde est à poëta moraliter, Frenos audire sonātes: Fluiuosq; innare rapaces. Ita cum ante domandū audacissimi sint, postquam domiti sunt nō pauitare, sed obedire didicerunt, ideoque stimulis & habena gubernantur. Ad homines rursus accedamus, in primisque memorabilis error apparebit, uel insignis certè confusio, ubique enim duæ omnino Darij filiæ memorarantur, ad quas adhuc puellas & Darij matrem redimendas legatos uenisse, triginta milia pondo auri pro tribus afferentes: non autem triginta milia talentum, ut quidam ineptè in uernaculum sermonem transtulerunt. etenim uxorem nouissimè mortuam con-

Georg. 2.

constabat, quam Iustinus Græciq̃ue scriptores
asseuerant sororem etiam fuisse: puerum autē
pro obside apud Alexandrum relicturos. plu-
res ex Darij liberis non habentur. Ad hoc po-
stulabant, quod maximè errorem aggerat, uti
filiam Darij Alexander uxorem acciperet, do-
rem fore omne quod ab Hellesponto in Eu-
phratem extenditur. at quæ nam illa Darij fi-
lia, cuius nulla est toto opere demonstratio?
nec enim legati, nec ut alterutram ex ijs acci-
piant, indicarunt, neue in partibus etiam scri-
ptoris eius mentio conuenit. Quod si alteru-
tra ex ijs uirginibus, quo pacto, quòue consi-
lio legati easdem reperunt, pro eis uiginti mi-
lia pondo auri pollicentes? neque inter reges
oportuit pro uxore restituenda, excepta dota-
li mentione, ultrà polliceri, acciperē ue tribu-
tum, quo despondendam in libertatem prius
asserant, ut ciuili sit consuetudine: & hoc præ-
sertim, si ab rege prius liberanda, alij deinde ui-
ro matrimonio locanda sit. at hic non alij, sed
soli Alexádro nuptui danda erat, in cuius iam-
dudum foret libera potestate. Ad hoc, nō Ale-
xander legatos ad Darium mittit, pro eis tri-
bus corporibus redimendis auri summam po-
stulantes, quo magis Dario sit de redemptione
prius, mox de uxoria pactione deliberan-
dum: uerū ultrò à Dario ad Alexandrum ue-
niunt legati, ea millia pondo auri frustra polli-
centes: ut nunc contendamus, si de uxore dan-
da constituunt. enim uero in hoc uersatur am-
biguum, ut soli dent Alexandro eandem, quæ
ab Alexandro dissoluitur: cuius nihil interest,
an puellam redimant, an sibi sit despondenda.

Quodd

Quodd si fiat, ipsa statim locationis agitatione ex captiuitate liberatur. Sic cum Rolanè ex capriuâ regione, plebeiaq; familia, matrimonio sibi copularet Alexander, neq; ipse rex, nec filia, de redimenda prius mentionem intulerūt. Quodd si iuris periti de redemptione prius agitarum esse contenderint, nunquam tamen ab historico declaratum constat. quodd nos admiramur scriptoris optimi uel Græci uel Latini negligentia poruisse contingere: cum tamen neq; ueterū, neq; nostrorum, ut arbitror, regū exempla demonstraauerint: ne priuatorū quiddam, nisi cum eadem redemptione mentio simul dotis inferatur: ut idem ferè de Scipione magno legitur in Hispania, ad quem cum sponsus ipse procederet uxorem redempturus, reiecta in eos solutionis summa, iussit amplificatæ dotis esse monumentum. Quibus argumētis tunicus huius controuersię locus ad purgationem redditus est, & is quidem ridiculus à Tullio in Officiorum libris castigatus, cum inuiolatæ fidei exempla de Romanorum iureiurando apud Carthaginienses rectissimè afferūtur: ut si fortè Datij legati, postquam eius filias redemissent, eius rei nulla mentio est ab historico facta ad Alexandrum, cum eius castra transissent, reuersi nouas matrimonij pactiones agitare conarētur. Ad alia pergamus cum eiusdem Datij oratione, cum iam bis uictus effugisset. nam dixit, Bis me fugientem persequuti estis. absurdum fuit, nec uerisimile relatu, iactare nihil sibi consilij cum fuga esse, præsertim cum paulo post iterum repetat, Sempérne fugiens per fines imperij mei, &c. quod est in fuga

fuga perseverare. quasi uerò cominus non potuerit ex curru descendens cum Alexandro dimicare, sed eum auriga potius ut inuitum, fabulose * iunctum extemplò in diuersa procul *forte uictum.* arriperet. Qui locus erroneus cum eodem Lucani errore conuenit, qui Pompeium nouissimè debellatum, fugientemq; describens, sed tamen ut spontè prælio discedentem, deniq; sibi bene confidentem, nihil pauescentem: eus stigiò eundem turpiter fugientem exponit, aded ut suorum insequentium, & frondium uanos strepitus, formidaret. Cum de eadem fuga eòdemque tempore mentio fiat, uidentur sanè hæc non ita dici, uel fieri potuisse, ut à scriptoribus referuntur. Neq; enim uel Romanorum ueterù, dum Curtius scriberet, seu Græcorum, si ad primos eius historiæ scriptores intendimus, seu ptæsenti tempestatì conueniunt, quæ de rege Indorum memorantur. Quo satis percipitur, hunc Alexandrinæ historiæ potius, ut suprà monstraui, transcriptorem quàm scriptorè fuisse: qui uti ab historico Græco sumptum inuenit, de Indorum aliquo rege illius tempestatis ita scripserit. Sed quis nam tandè ille rex fuit? nemo enim non ab hoc historico percipimus, qui sic regis Indi mores, uitamq; describit, hominis appellationē nō producit, ut tanquam unicus Indiæ rex eiusdem semper uitæ consuetudinisq; describendus uideatur quasi phoenix: quemadmodum nos unum summū pontificē ueneramus, cuius siue iunioris, siue senioris ad diuinum cultum spectantes ritus, cum omnium ferè summorū pontificum ritibus, qui fuerūt, quiq; demū consequētur, conueniunt.

ueniunt. Sed quid ambio? nec Alexandri quidem temporibus unicus rex Indiæ fuit, si eius acta perspexeris: sed cōplures reges, reginæq; fuerunt: nec dum omnes ab Alexandro superati, quod idem auctor paulo suprà indicat, Indiæ regnum (non inquit, Regis luxuriam) ac plerosque Indorum regulos Alexandro nondum ad eos ingresso, obuiam processisse. per quod nec credibile est omnes æquè reges in tanta natione, eosdemque mores observare, ita ut quod de uno dictum est, pro omnibus dicendum intelligatur. Quo quidem relinqui uideretur, de quodam certo Indiæ rege, non de aliquo incerto fuisse describendum. Quòd si ea, quæ de Indorum rege ueluti communia descripta sunt, ad Pyrrhum duntaxat referenda suscipias, quem Alexander multa cum bellicæ rei calliditate simul & uirtute superarit, nequaquam respondebit: primùm, quòd Pyrrhi meritio nequaquam fit: deinde non conuenit, quæ de ebrioso temulentoq; rege significauerit, eadem optimo bellatori assignare. Quòd si Sardanapalum concedas, egregiè ramen in postremis occubuisse, idem de Pyrrho intelligi posse: utraque non conueniunt, nam & accensos rogos ultrò Indorum mulieres ingrediuntur, & ille indignus Assyriorum rex arma nō exercuit. Quid uerò de sagittandi more apud Indos intelligamus? mirū est, uel incredibile magis, quod ait historicus, arcus ita prægrandes illis esse (nam de arcubus pariter ut rege memorat, uelut per omnia tempora generaliter intelligendum) ut tendendo feriendoq; inutiles prorsus habeantur. Quod celi uel balistæ genus

genus potissimum licet apud omnes gentes paululum forma differat, tamen ita fieri & excogitari solet ab hominibus, ut tractando feriendoque sit aptissimum. quin apud Indos precipue usus plurimo fuisse poeta demonstrat: ut, Et gens illa quidem sumptis non tarda pharetris. & profecto si uerum exquiratur, * sagittandi fundis non difficultate uel inscitia opus est. Iam uero Alexandri laudes in eius obitu sic ample commemorat, ut nullus locus uirij relinquantur, quibus suos quoque datos locos esse superius non diffitetur, quos tunc fuisse post Darij mortem dixeris, cum in libidinem penitus, amicorumque perniciem laberetur. Sed quam ratione postmodum ita laudes in mortuum referuntur, ut uitia nunquam fuisse in eo confirmentur? an quemadmodum orationem pro amico funebrem diceremus, ubi uitia uel tacentur penitus, uel loco uirtutum numerantur mendaci oratione subornata? non sat suis acta repositibus: sic enim superioribus expresse uitia derexit. Sic postremo non solum regere, uerum etiam protegere conatur, ut alter utrum frustra poni diiudices. asserit quippe, ut cupiditatem iracundiamque facile per senectutem depositurum, quas prior ætas accendisset, de incerto futuroque tempore disputans: cum tamen potationis immoderatæ usum, multaque regis peccata fuisse deprehendas: iracundiam quoque, crudelitatem & cædes amicorum non defuisse. Surdis ne ista canunt? proinde cum hæc Alexandri facinora defendere conetur, quæ superius multa esse restatus est, tanquam pro laudabili, uitia non * autē criminanda

Georg. 2.

Locus sine dubio luxatus. ut dicitur hic senectus esse: sagittandi peritia in dls non difficit. etc.

forte, tanquam.

I de-

describit. Ceterum scire desiderem, an senes ideo iracundiam ebrietatemq; deponere soliti (nam de senum consuetudine locus est, ut de equorum natura superius) an multi, si sui iuris extiterint, in ijs uitijs, ut senectus est aquilæ. Sanè Tullius de senectutis moribus accuratè scripsit, eam qua potis est ratione defendens, non iram, iracundiàm ue, ac cætera uitia à senibus remouet, quos superior ætas inquinauit. Ipsa etiam libidinosa & intemperans adolēscētia effœctum corpus tradit senectuti: cum certè nonnulli uisi sint, qui antea continentes extitissent, in senectute solutiores. unde elegans illud effluxit prouerbium, ultima primis peiora fieri solita: quod de senibus dictum est. Itaq; nihil Alexandrum luxuriose, nihil libidinose ausum asseuerat, quod præter naturam censeatur. En quàm attentioribus scriptis aduersæ conclusionis non meminit historicus, ut nunc Alexandri furiosas inter bibendum desponsationes omittamus, quibus cum spadonibus et exoletis consueuit agere. nec Græci scriptores desunt, eundem Ephestione muliebriter usum attestantes, ipsum alterum appellantes Alexandrum. Quod ultimum sanè apud bonos humanoq; uiuentes ingenio, extra naturalem usum exultimatur. nam idcirco pleriq; naturali usu ad eum, qui præter naturalem etiam sese turpiter conuerterūt. equidem an quicquam aliud sit, quod præter naturam in luxuriosa uoluptate committi possit, quàm quod ab Alexandro fieri toleret, & ab ipso auctore dici, non posse crediderim. non ipsis nouarum libidinum excogitatoribus, Neroni Tiberioq; nisi cum beluis

*Paulus ad Roman.
man. cap. i.*

luis congressum habiturus, cessit. Ergo ridicula scriptoris commendatio, nec ad Alexandri laudem uel defensionem quicquam pertinet: qui quantum in se fuerit, nihil ad corpoream omisit delectationem. Demum magicam artem quamobrem palam ita confutet, ut eam nihil esse, & ad hominis leuissimi dicacitatem pertinere contendat, non minus admiror, imò uehementius: quòd non ab alijs solum auctoribus, ut Herodoto atque Iustino, sed ab ipso etiam magorum officia memorantur. nam apud Persas & Ægyptios eius artis fuit, & astorum non rarus euentus: indeq; futura prædicere solebant, quæ potissimum ad famem, sitim, pestilentiam, & ijs contraria, ut terræ uel aquarum ubertatem prosperam, mortaliū ualerudinem, animantium fecunditatem, adhuc bellicosos tumultus, regum innouationes, & quæ ad eorum religiones pertinerent. Quorū ego uiroꝝ & sententiarum cognitionem haud magiam seu magicam artem appellare dubitauerim, ut philolophorum philosophiā: non cuiusmodi uulgus existimat magicam dici peritiā, quam & à græco uocabulo necromantiam uocant: quam Græci à mortuorū diuinatione uulgarūt, uarijs & mille fictionibus præditam: ut mortuos in primis excitatos incedere, loqui, & in choreis ad lunā psallere. cū eius quoq; generis hominū turba, qui relictis domi corporibus, per nocturna silētia euolare dicunt: aliquando poëtarū, ut fert opportunitas, sed muliercularū & puerorū uaria figmenta. Quibus quidē si Bessus ille magus sibi psuasum iri uoluerit, Alexandrū à se posse suscitari,

haud iniuria eiusmodi magorum, imò desipientium nugas, & audaciam & temeritatem, contempsisset, quum illa omnino arte nihil tam efficiant, nisi stultorum corda deludunt. Græci certè eius furoris homines *μαγιστράς*, à magica arte denominant, quam ut maleficam exercent, ijdem malefici dicti. Ita uerò à Græcia quondam ad nos tot hominum deorumq; ludibria processerunt. nam omisso nunc Curtio, de quo satis hodierna disputatione memorauimus, quis non apud Herodotum multo plura deprehendit? ac magis quàm hoc in transcritore reprehendenda, hoc est, minimè credenda, quemadmodum historicè referuntur. Quid ais Guarine? At ille ira esse cōsentiēs, iam dudum Leonelli subtilitatem, ingenijq; memoriam, ut sepè aliàs extollebat: addiditq; huius auctoris stylum inter cæteros interpretes perpolitum eminere, ac eloquentiæ cuiusdā separatæ inter historicos, uti Plinij minoris in oratorib. esse.

QVOD FABVLAE VVLGARES
sunt, credi gryphes gemmas preciosas suis locis custodientes: mirum tamen uideri, Plinium gryphes & striges negare, cum à Virgilio & Ouidio, Græcîq; auctoribus memorentur: ac nonnulli de ipsius Plinij incredulibus. ibidem de ueterum signis, statuis & figuris, ac arte pictoria, nō abhorretere à poëtica. Pars LXVIII.

Multorum generum excisos lapillos annulosq; quos Latini uernaculo sermone corniolas, Hispani miras appellant, gemmasq; conspicuas, & uniones ad Leonellum

lum Venetijs attulerunt, sibi ipsi annulū, uxori filiæ regię ad collum monile facturū, protinusq; de gryphibus mentio orta, quos nōnulli, sed diuersim aiebant in Hyperboreis montibus, alij in India superiore, ubi pygmæi forēt, baccas preciosas custodire more draconū (ut poëtæ canunt) mala Hesperidum aurea seruātium. Tum Reatinus eques, Quinetiam ego de gryphibus interdum dubitare soleo, quem admodum tu Guarine pridem de Romana pyramide disputabas. nam cum à Virgilio pro inimicis equorum ponantur (ita enim communis fert opinio) & Seruius eodem loco ipsorū animalium biforem effigiem planè commemoret: à Plinio tamen ita denegari solent, ut leuissimos ac penè phreneticos appellet, qui in rerum natura gryphes appellantur: eodemq; modò de strigibus, quas ut obscœnas uolucres abominamur, addita etiam superstitione, & ueneficas anus earum species inductas per nocturna silētia, ut hesternā disputatione Leonelle memorabas, infantium corpuscula fascinare, spiritus etiam intercludere, ut ab Ouidio in Fastis pulcherrimè. quod mirum est, in Plinio gryphes negari, strigēs uē magis quàm tragelaphos, aut rhinoceros, uel hiēnas, & id genus rarissimum: cum unos à Marone, alteros à Plinio recitatos uideamus, nisi poëticè fortè ad uulgarem opinionē loquutos arbitremur. Tum Nicolaus Stroza: At ego magis nonnulla negauerim, ipso etiam Plinio maximo asseuerante: quanquam in cæteris omnibus eum longè disertissimum commentatorem inuenio, sed librariorū inscitia frequentissimè confusum.

fusum.asseritnanque complures lunas & soles aliquando uisos, quæ uulgaris alicuius uel somniantis potest esse contentio, uel leuitas oculorum, cum iureiurando quidam interdum affirmare soleant, quæ non apparent, clypeum scilicet de cælo proiectum: ita consentiunt, ac si pariter uera sint. Item, quæ de Pompilio & uxore dixissent: adhæc, oleam Palladis, quam ipsa in Athenarum fundamentis è terra prodire iussisset, & in sua tempora uirescentem, & similia. Tum Feltrinus excipiens inquit: Arbitror pictorum lasciuiâ fieri, uti modò de gryphibus & strigibus Nicolae referebas. Nam ita poëtæ audent canere, sicut pictoribus licet effingere: ut castratum arietem cum alis, uolantem facere capram, muliebri uelo redimitam: quemadmodum & in hac nunc gemma conspicietis leonē erectum pedibus, manibus ensē comprehendere. Quippe cum pictores & lapidariæ ea, quæ uulgò feruntur, euestigiò pingant, effingantq; in tempus non breue perdurantia: rursus alia popularis multitudo superueniens à pictoribus antiquis facta concelebrat, animalium opera præcipuè. Ita cū inter hos annulos gemmasq; uariæ humanorū duntaxat capitū censuræ monstrarentur uarias, & in alijs nudorū tantum, nō amictorum effigies inspicerent gestientes, ac mutua speculatione certantes, Leonellus interrogat: Nunquis quāobrem uel capita sola, quòd ijs uel in illis corpora nuda describerent, sibi percepisse uideretur. Tacebant quidā seniores, non inscii, quorsum principis interrogatio euaderet, cum à iunioribus ferè eadē sententia illico responsum, pro-

propter gemmarū angustiam factum uideri. nam uel capita sola, quæ maioris tamen essent ambitus, uel integra ideo, nudaq; simulachra describi solita, quod cum amictu uel caputum tegumēto minus aptè crederentur: in marmoreis autem signis, æneisq; conflationibus, uel impressuris ex gypso ideo, quod ampliora spacia, maiores effigies, & eas cum amictu denotari. Hic cum Gualengus, Veronensisq; seniores meliorem principis sententiam expectarent, Leonellus adiecit, Non hoc loco subtiliorum uersatur intentio: quin ipsis in cōflationibus, marmorumq; cæsuris, siqua sunt excellentissima signa, ut plurimum nudata omni parte, uel seminuda conspiciuntur. Ideoq; dearum Minervæ, Dianæ, Veneris, nympharum uelata parte signata, interdum ipso transmicante uelamento parte nuda constare perspicitis, in primis opera Praxitelis & Phidiæ. ita enim Romæ sunt nudorum hominum, seu certè modico uelamento nudorum equorum corpora regentium. In uico quoque proximo Corneliorum, apud Exquilias duo ingentia simulachra seminudorum humi strata: unum, ut existimāt Saturni senioris, alterum Bacchi gentilium deorum. & ipsum Herculem gigantis sæpè specie demonstratum uidemus, ut apud nos Christophorum, ac maiora corporis parte nudatum, caprino cum uelamine quàm antiquissimè, Ægidem dicerent, aut cum leonis exuijs. Erat autem optima priscorum tempestate de pictoribus poëtisque eadem ferè laus & munificentia. Ipsi uicissim artifices opera sua demonstrantes emendabant, quos nunc

Pisanus & Venerus pictores præstâtissimi.

mutua nouimus æmulatione lacefsiri. Meministis Pisanum Venerumque, optimos æui nostri pictores, in mei uultus descriptione uariè dissensisse, cum alter macilètiàm candori meo uehementiorem adiecerit, alter pallidiorè, tamen licet non graciliorem uultum effingeret: uixque precibus meis reconciliatos. Igitur in ipsius gemmarum capitibus, quorum nonnulla calua, ut seniorum imperatorū, plurima capillata, integris etiam effigiebus non tegumenta cernuntur: eo profectò consilio, ut artificum & temporum illorū insignia opera censerentur, quæ ipsa præsertim nudata iudicantur. unde fabula de deabus corā Paride nudatis. quin ipsius etiam Veneris recordatio mirabile adducit exemplum, eadem nudam, uixque superiori corporis parte semifactam, nec potest ab alio perfici unquam potuisse sic imperfectā, in diui Cæsaris templo ab Augusto statutam, dicatumque illi templum. Quippe quodd non omnis tegumenti usus, neque omnibus temporibus & gentibus placet, aliaque idcirco alijs calceamentorum genera, uel sagulorum cingulorum ue, armorum, in ipsis picturis irridetur. At quod naturæ præcipuum est artificiū, nulla temporum nouitate mutatur: quamobrem leones, aquilæ, dracones, equi, rhinocerotes, & multorum generum animantes, uulgo gratiores: tum syluæ, flumina, montes, arbores, uolucres, maria, fluctus, pisces, litora, aëriæ nubes, & turres, & id genus, frequentius à peritissimis pictoribus effingi solent, quibus præter naturale uestigium nihil est magis accommodatum: ut si fortè coronatam aquilam uideris, uel

uel gemino utrinque uertice despectantem se,
 elephantem castelliferum, aut præstanti for-
 ma ceruum cum aureo monili, cornibusq; flo-
 rigeris, aut pardos, tygresq; frenatos, currum
 cum triumphante Baccho trahentes, ipsoq; se
 minudo, non tantum uestis & ornatus, quàm
 lineamentorum oris nudi uel corporis subtili-
 tatem contempleris, cuiusmodi nerui constet:
 quales * Syrenarum ambitus, uel intensiones, que
 cutis pilorum plumarumq; significatio: in qui-
 bus sæpè pictores ipsi minus sciunt, ineptius-
 que committunt, quàm popularis uaria cõue-
 tudo, multitudoq; coloribus, lineis & fim-
 brijs duntaxat intenta, membrorum propor-
 tiones non aduertit. Nam quid de pictorum
 ineptijs? sunt & inter eos quoque, ut apud scri-
 ptores ipsos, errores: nec in parietibus solum
 dixerim, sed ijs etiã uestibus, quas parietibus
 appensas cernitis ex transalpina Gallia dedu-
 ctis, in quibus ipsi textores pictoresq; quan-
 quam id operis genus multi sit artificij, de Col-
 chorum magis opulentia, telæq; leuitate, quã
 picturæ ratione contendunt. Ita uerbò regali lu-
 xuriæ, & stultæ multitudini placent, cum in
 eis præsertim populares ineptiæ depingantur,
 ut hinc Traiani principis (si tamen historiam
 cerneris eius) filium manibus patris occisum,
 quodd uiduæ filium interemisset. At quis hoc
 scribit historicus, tũ ipsius parentis caput post
 secula uiuens loquensq; competum? ac nõ
 nulla de Gregorio pontifice anilia dictu figmẽ
 ta? quæ sic imperitis iactanda contigere, quodd
 in eo principe mira constitit iusticiæ pietatisq;
 moderatio. inde Alexãdri Bucephalum equũ.

Fortè, Synonymum
 triarum.

I 5 nam

nam cuiusmodi Curtius exponit, etiam animas
 declarauit appellatio, quod rictū bonis ex-
 hiberet: sed ut infernalem Plutonis uel Charō-
 tis equum, aut Iasonis tauros ore flammās e-
 uomentes, catenatis cruribus, & reliqua pas-
 sim per eius transalpinę gentis uanitatē. Quod
Hor. poet. pictoribus atq; poetis Quodlibet audendi sem-
 per fuit æqua potestas. Ita tamen audendum
 effingendumq; docet Horatius, ut quā aptis-
 simē alia alijs respondentia, non rerum uel fa-
 bularum ordinem excedāt. Ergo politius qui-
 dem fuerat, solo carbonis lineamento rectissi-
 mē uel gesta uel fabulosa depingere. Alios, &
 quidē paucos uideas antiquitatis pictores æ-
 mulos: qui exquisitissimi omnem prius cor-
 poris staturam, quam effingere uolunt, ita re-
 metiuntur, ut membrum membro nullū pro-
 pius longiusuē consistat, quā ipsa naturę cō-
 fuerudo: nec minus astutē considerant, quas
 corporis partes contractiores, quas uerō re-
 missiores intromissas, & quasi latentes esse de-
 ceat, ut stando, sedēdo, recūbendo: postremō,
 cuiusq; corporis motus uera simulatione natu-
 ralis insit aptitudo: tum demum uestimento-
 rum, aliosq; corporis habitus superducunt. ut
 si dimicantem Aiace[m] & Hectorem depictu-
 rus es, prius leui quodam artificio nudos effin-
 gere necesse sit, tum pro ipsis errorū gestibus,
 ad lineę magisteriū computatis, suis locis ha-
 bitus armaq; disponere. Quot enim igitur à pi-
 ctoribus statuarijsq; errata cōmitti credamus,
 quæ oculorum etiam iudicio non facillē subij-
 ciuntur? nā hisce figmētis, quę quotidiano usui
 conueniunt, ut infāntē, adolefcentem, senem li-
 cet

cet incurvū, pro naturali mensura scribere, ple-
riq; & imperiti iudicant, ut eisdē effingēdis, &
spacio quidē corporis pro loci capedine cōpar-
tito. quod non mediocri sit artificio, cū maiora
præcipuē minori loco sint imprimēda, ut in hi-
scenūc gēmis cernimus, in quib. ita maximē
cogitādū, si senē barbatū, totoq; apparentē tor-
pore descripturus, ut æqua omnium membro-
rum parte cōsistat: ac maximē si foret infantis
caput effingēdū. & quod in minimis edicim⁹,
idē in maximis suprà quā naturalis species in-
dicat, debemus existimare: quēadmodū ærea,
marmoreaq; simulachra Cæsarū, gentiliumq;
deorum, falsimq; Romanæ antiquitatis uesti-
gia humi referata mōstrantur, alia adhuc sum-
mis aut templorū aut turriū uerticib. stātia: in
quibus licet ipsa per se maximæ sint molis, lō-
gius tamē suspicientiū oculis ita quā aptissi-
mē satisfaciunt, ut nihil ad genarū pilos, nihil
ad oris manuūq; lineamenta pro cōmuni habi-
tu deficiat, ueluti eadē pro naturali cōsuetudi-
ne facta, p̄ximē cernerēs: quodq; in politia no-
stra iucundissimū, cubitaliū charactērū literas,
quasi in libro ex more descriptas corā legerēs.
At quanto inquam, perspicacius in effigianda
corporum nuditate? Quamobrem à poētis, &
ab Homero, Virgilioq; præcipuē, omnia natu-
ralia depinguntur, uti portuum, insularum, pa-
scuorum, arborum, ferarum, hominū, & omni-
genū corporum species: ipsorū iusuper, quæ
pictura uideri nequeunt, sed mēte percipi, quæ
sola natura pingit, tātō cū studio referunt, quo
scilicet & ipsorū poētarū sic ars in describen-
do, uti pictorū in colorādo, * uel signariorū in
exciden-

* Signarios no-
cat, quos Plini-
us scalptores.

excidendo, uelut ante oculos posita discerni
 possit: imò uerò perspicacius multo, subtilius
 quæ. nam quæ uis pictoris unquam tonitrus,
 fulgura, imbres, uentos, cæteras quæ tempesta
 tū importunitates, ut poëta descripserit? Quis
 serpentium sibilationem, auium concentus,
 bellantium strepitus, gemitus quæ cadentium?
 quis tot generum sonos in rebus esse, anima
 carentibus? nunc purpureos, nunc croceos au-
 roræ colores? orientem solem, atque cadentes
 noctis tenebras, lunam uel lucentem? & siderū
 denique tot uarios motus, temporis & horarū
 terminos, colorationis artificio demonstrabit?
 Agite nūc, scriptorum ingenia, ut rem diuinā,
 & pictoribus incomprehensibilem ne mire-
 mur? Ad ea redeamus, quibus humana manus
 assuevit. Dicimus nanque rerum nuditatem
 omnibus in picturis præuallere. nam & quæ in
 tuitu pudenda sunt, modesti tamen artificis e-
 legantia sic aptè componuntur, ut ne oculis tur-
 pia sint, neue à naturali dignitate longius ab-
 scedant. Inde Terentius: * Noua forma oris,
 corpus sanguinis & succi plenum. non chla-
 mydatum, neq; paludatum indicauit. & illud,
 Tædet me quotidianarū harum formarum. &
 quas demissis humeris matres iūceas reddūt.
 Enimuero in describendis tam corporū quàm
 morum imaginibus uideris, quàm sit idē poë-
 ta scientissimus: ac illud sanè Virgilij in uersu
 pulcherrimum, Credo equidem uiuos ducent
 de marmore uultus. sed hoc ad statuariam ar-
 tem, quæ marmoribus & ebore, æreoque arti-
 ificio facile nititur, quod humani * coloris est
 æmulari. At qui uerò marmorarius in saxo, pi-
 ctor

In Eunuc. Act.
2. Scæ. 3. Color
uerus, corpus
solidū, & suc-
ci plenum.

Aeneid. 6.

Fortè, corpo-
ris.

Ator in tabula, perspicuos Æneæ uultus, quàm *Aeneid. 1.*
 Virgilius in charta depinxit? Os humerosque
 Deo similis, &c. Namque ipsa decoram Cæsa-
 riam nato genitrix, lumenque iuuentæ Purpu-
 reum, & lætos oculis afflarat honores. Eril-
 lad poëtæ: Ardentesque notate oculos, qui spi- *Aeneid. 5.*
 ritus illi, Qui uultus, uocis uel sonus, aut gres- *cunti.*
 sus * euntis. sed innumeræ stant huiusmodi a-
 pud poëtas picturæ, ut non ab re dixerimus,
 maximum omnium apud pictores & poëtas
 in nuditate rerum, hoc est naturali artificio,
 constare ministerium. Nam quid seminudum,
 incuruum, rugosum, & si Terentianè pingere *Eunuch.*
 uolumus, uietum, ueternosum, colore mustel-
 lino, &c. ac barbatū magis quàm infantulum
 signarius ille cōflauit? ut Plinius minor de Co-
 rinthio signo studiose commemorat suæ bi-
 bliothecæ. Quid autē capilli in sene raritatem,
 caluitij nuditatem, artuumque, & singulorum
 membrorum ueluti tremorem quendam & in *Loc.*
 firmitatem, * lorij materiæ uel paucitatem ex-
 primere coëgit potius, quàm uestimento pana-
 noso circumdatum, ut plerique miserandi se-
 nes existunt, cum in minimis etiam gemmis
 coronatas ceruices aspiciamus? nempe quod
 corporum ornamenta, ut sæpè repetam, quæ
 populo pro consuetudine placent, posteritati
 non conueniant. Eademque sunt eruditorum
 oculis impedimenta, & pictoriæ subtilitati: an-
 nosoque magis in corpore membrorum linea-
 menta, quàm iuniore demonstrantur. uidetis-
 que præterea in quotidianis annulorum cæsu-
 ris domorum insignia, heroumque circumscri-
 ptiones figurari, locis quantumuis angustissi-
 mis.

mis. Videris hoc in lapillo Gorgoneos uultus
colubris inuicem eluſtantibus: alia in parte ue
latam cum remigibus nauem in pelago, Praxi
telis, ut credunt, opera, minimi ſanè ſpaciij, ma
gniſq; laboris (cuiusmodi nò minus apud Plau
tum Amphytrionis gemma legitur) orientem
Phœbum cum quadrigis, regem in ſolio ſedē
tem inſtar apis. ipſaq; animalium inſectorū mi
nima læpè effingi uidemus, ut araneam cum
mulca, apiculam cum fuco, formicam cum tri
ticeo grano colluctantem, nò ſtudioſe minus
quàm in ipſo Phaëthontiadum gummi com
preſſa, ut Martialis memorat, mortalibus ad
miranda. quæ quidem ita fieri poſſe par eſt ab
hominibus, ut à natura nobis data ſunt effin
gendi quædam mira: & ut Iliadem librarius il
le deſcripſit, auctore Plinio, quam geminis nu
cis cruſtulis includeret. Quin ijdem etià omni
um uulgariffimi poëtæ, omnia quæ uolūt, ex
quiſitius atque ſubtilius quàm ipſi pictores &
gemmarum cæſores effingunt. Nam quis Po
lyclerus, aut Ephranor? quis Arhenodorus ob
nimiam fingendi ſubrilitatem Palladio nomi
ne donatus? Quis Pyrgoteles ardētis penitus
ingenij, cui Alexandrum ſe tranſcribendum
permiſiſſe ferunt, cum paulo antè quibuſdam
minimis effingendis ſic uiſus aciem intendiſ
ſet, ut quàm naturali artificio figurationem ali
quando uiſam aſſeuerant, in ſardonyche ſpaciij
minimi, unguis humani Phœbū cum lyra, lau
reaq; corona, quaſi modulantem pſallentemq;
conciderit, ſeq; medium inter nouem Muſarū
chorum: cum aliqua totis ferè corporibus, alia
dimidiatis, quædam parte capitis tantum uiſe
rentur?

ventur? Quis inquam, in natura rerum archer-
 pus tanta subtilitate reia demonstrabit à se la-
 borata, ut Ovidius noster à Vulcano claudo, fa- *Metam. 4.*
 broq; ferrario conflata depinxit, quæ ipsa eti-
 am araneorum fila tenuitate superarent? uel ut
 Plinius idem maior in effingenda culicis exi-
 litate, cum de insectis animalibus miram natu-
 ræ solertiam exprimeret. Quas ob res non mi-
 nor in exscribendis iudicandisq; minimis effi-
 giebus admiratio fuerit, quæ mortalium sen-
 sus excedunt, aciemq; perspicendo debilitât,
 quàm illis, uti modò posuimus, immensæ mo-
 lis hominum stupefactio. nam mediocria quæ
 que pro naturali usu facile contemnimus. Iam
 dudum omnes Leonelli principis orationi cõ-
 sentire uisi, cum quidam è socijs impolitè satis
 întempestiueq; de politia literaria mëtionem
 intulit: se quidem librorum copiam, sed nullâ
 eiusmodi literarum, picturarum, signorum tñe
 familiaritatem habere, quòd ad legèdum, uel
 edocendum hominem nihil pertinere arbitra-
 retur: itaq; se mirari, cur à Plinio minore stu-
 diosissimo signum illud Corinthium intra bi-
 bliothecam tanti ficeret. * Ad quem Guarinus *Plinium iunio-
 rem, Veronens-
 sem esse uult
 Guarinus.*
 ferè subiratus, quòd ille Plinio cõterraneo suo
 maledixisse uisus: Ast alij sciunt, inquit, utroq;
 politiaẽ genere freti, cum ad unum intendant
 eruditionis & cognoscendi cupiditatis incita-
 mentum pictura scripturaq; quam idcirco græ-
 ci latiniq; pariter uno sæpè uocabulo scriptu-
 ram appellauere, uti copioso modo Leonello
 memorâte cognouimus, cum de poëtarum &
 pictorum ingenijs eandem ferè rationem de-
 monstraret. Sed nunquid effigies principũ sen-
 nostro-

nostrorū seu exteriorū quoq; , præcipuè reco-
 gnoscerè, manuq; tractare, uti nūc ex his gēmis
 inspicimus , opere præcium credas, atq; iucun-
 dum in re literaria? Tum Leonellus adiecit: Nē
 pe Cæsarum ego uultus non minus singulari
 quadam admiratione græcis nummis inspicien-
 do delectari soleo . nam idcirco frequentiores
 ex ære quā ex auro argentoq; fuerunt, quod
 eorum staturas, uel Suetonij, uel aliorum scri-
 ptis contemplari liceat: nā intellectu plus per-
 cipitur. Sic finiēte Leonello, Reatinus excepit
 Imò noster princeps, à Satyrico pariter hoc di-
 sputationis genus astutè tractatum est, ubi cō-
 tra eos, qui se Curios simulant, & bacchanalia
 uiuūt, subdidit : Et iubet archetypos pluteum
 seruare* Cloanthos. quem locum nō ab re præ-
 termissum Leonelle, meminimus, cum de con-
 struenda bibliotheca superiore annō disserta-
 res. Idemque Iuuenalis alia in parte perspicuè,
 Occurrit qui marmora donet, Conferat impē-
 fas: hic nuda & candida signa, Hic aliquid præ-
 clarum Euphranoris , aut Polycleti . quo satis
 constat, ueterum in primis bibliothecas non si-
 ne simulachrorum & picturarum studio exti-
 tisse. Tum Ioannes senior: Et ego , Hieronymi
 præsertim effigiem, spinam de manu leonis e-
 uellētis, summa cum ueneratione domi obser-
 uo. At Titus faceret concludens, adiecit: Et ego
 non ex Romanorum antiquis monumentis,
 sed ex Ferrariensium puellarum nouis insigni-
 bus uultum habeo uirginis , minima compa-
 ctum in pyxide, uelut argenteum cum aurea co-
 ma, pro cuius nuper interitu cum lachrymā bi-
 le carmen excudissem: hoc quoque teneo per-
 perum

Satyræ 2.
 Cleanthos.

Satyræ 3.

petuæ dulcisque memoriæ testimonium, in quo nihil uidetur præter uocem deesse. Simul hæc dicens, pyxidem uirginei uultus aperuit, omnibus dulce spectaculum.

QVOD FACILLIME DEPREHEN-
duntur resellunturq; qui poësim & metrificandi usum, uel oratoriam ignorantes, ita tamen efficere conātur, ut his artibus peritissimi existimentur: atq; ibidem de pulcherrimo epigrammate Cæsaris Germanici super Thrace puero: & de politissimi carminis examinatione, ac solute orationis per Leonellum quædam memoratu dignissima.

Pars LXIX.

SVperuenerat quidam nationis Hispaniæ citerioris, Nicolai pōtificis commissarius, ut dicitur, ad Leonellum, homo canonici ciuilisq; iuris non imperitus, Theologiæ etiam cognomine clarus: quibus artibus non cōtentus, se quoq; demonstrabat in poësi & oratoria promptissimum. Apud Leonellum cum fortè de clarissimis ueterū epigrammatis mentionem quidam facerēt, alijq; alia in soluta oratione parteq; metrica referrent, Hispanus illud omnino sibi pulcherrimum apparere testatus est, quod à Cæsare conditum didicisset de Thrace puero. Thomas Reatinus, metrica ratione strenuus, hominem interrogat, qui nam ij uetus foret, cum iam millies ipse cognouisset. At ille recitat:

Thrax puer adstricto glacie dum luderet Hebro,

Frigore concretas pondere rupit aquas:

Cumq; imæ partes rapido traherentur ab amne,

Abscidit tenerum lubrica testa caput.

K

Orba

Orba quod inuentum mater dum conderet urna,

Hoc peperit flammis, cætera dixit aquis.

Leonellus id carmē, ut sepē aliās mirēcōmēda-
bat, tū ex auctoris excellentia tum q̄ satis sci-
ret fuisse Germanici, tertio recitatoris uenera-
tione. Cæterū cū in eius pronūciatione non sa-
tis cōcinna Reatinus aduerrisset, hominē me-
tricæ uarietatis imperitū, ut moris est eius gē-
tis, non in carminē solū, sed ne soluta quidē o-
ratione accētū & orthographiæ rationē obser-
uare, eosq̄ uersus memoriter dūtaxat accepis-
se, alia super eodē epigrāmate tentare cogita-
uit. Erat aut̄ Hispanus ex his: qui libellū secum
gestantes clausum, sæpenumero legunt, ac me-
moriter tenent: in quo uelut enchiridio multa
oratorū ac poëtarum nōbiliora dicta, & elegā-
tiora uersibus epigrāmata descripta sunt, eo cō-
silio, ut si quandoq̄ in doctorū confabulatio-
nes inciderent, quemadmodū tunc fortē cōti-
git, & ipsi uideantur ea recitando simillimi. Itē
uū literariæ politiæ genus, uel potius aucu-
piū, quod tamē firmis radicibus & oratoria di-
gnitate careat, ut in principio præsēntis operis
exposui. Igitur Reatino humaniter percōtāti,
cuius nā Cæsaris id foret epigrāma: Hispanus
respondit, Eius sibi uideri Cæsaris, quē in Lu-
cano legimus Pōpeiij Magni uictorē. Thomas,
At qui nā fluuius Hebrus aded frigore concre-
tus? Idem uerò, qui nationis esset citerioris Hi-
spaniæ, Hebrū nempe esse subiecit, quē populi
nationis huius interfluēte mœnib. suis bibūt.
Thomas: At quod nomē pueri? ille: An nō au-
disti modò? Thrax uocatus est. Tunc Reatinus
iā uix risum cōtinēs: Putauerā per Deū, inquit,
non

non esse Iulij Cæsaris, sed Germanici literatissimi principis, boni oratoris, elegatisq; poetæ, qui Drusum fratrem habuit, illius Augusti nepotis, cui Ovidius diuinum de Fastis librum scripsit, his etiam uersibus probitatem eius extollens: Quæ sit enim culti facundia sensimus oris, Cuius pro trepidis cum tulit arma reis. & hoc ad oratoriam satis spectat industriam sic: Omnis & ad nostras cum se tulit impetus artes, Ingenij curant flumina quanta tui. Vnde bene subdidit idem poeta Ovidius in eodem loco, Augurio felix totus ut amnis eat. Credidiq; propterea Hebrum illum Thraciæ regionis fluuium esse in Septentrione, ubi tantus frigoris rigor. nam quæ dicis in citeriori Hispania Hebrum consuetudine gentis appellari, cum omnes ueteres Iberum, non Hebrum appellat: itidem Prolemæus, Plinius & Liuius de transitu. nam tale in citeriore Hispaniam sæpenuerò, præcipueq; Virgilius, Iberum dixere, & productum, non Hebrum: ut, Dum flumine Phœbus Ibero Tingat equos. cuius prima corripitur, & sine aspiratione. is enim Ibero est, ut Iberia quondam eadem regio uestra nuncupata: cuius fluuij nomen uosmet accolæ non nouistis, minimè frigoribus & glacie astringi solitus, ut Hebrus in Thracia, frigidissima tepeste plaustra sustinens onerata, in cuius alueo Orphei caput & lyram defluxisse poetæ concinnunt. Ergo bene Thrax puer eiusdem regionis aliquis indicatus est, non quod Thrax proprium sit nomen. Obstupuit illico nuncius ille commissarius, quod neq; adhuc de Augusti nepotibus neq; de Fastis Ouidij unquam talia, neue regionum tractus, & nobilium fluminum uocabula, nisi patrio

Aeneid, 11.

sermone percepisset. At Leonellus iamdudū cogitanti similis, nec minus incutiendi carminis quā solutæ orationis amātissimū: Hoc est, inquit, quod sæpè aduertisse memini, & nūc corā aperire constitui. Equidem poēma uenustum illud semper existimaui, in quo primū obsceni sermones parcissimi sunt. sed eiusmodi potissimum in epigrammatico & satyrico genere uersantur. Ad hoc illud optimū genus carminis censeo, in quo frequentissima rextur epitheta, quæ nos adiectiua dicimus, & supposita: rara autem uerba regentia, ita ut quodcunq; singulare carmen (nam omnia non possunt) eiusdem sonoritatis, idem præstans, copiosum, sonorum, dulce censeatur, in quō duo uersantur epitheta, duoq; subiecta consortia, uno duntaxat interrogante uerbo, uti modō in superiori epigrammate disputatum: Cumque imæ partes rapido traheretur ab amne, Abscedit tenerum lubrica testa caput. Ita cum rarissima necessariaq; aliarum partiū orationis copulatione uenustum est, ut hic, Cumq; siue Dūq;: nōnulla autem aduerbiorum ingestione nimia, qua Græci frequenter abutuntur, ideoq; minus elegantes iudicio meo: quod maxime nostri abhorruere, ne eādem frequentissimāq; seu connexionem siue disunctionem apponerent. Videtis quā creberrimum apud Homerum sit: quo si nostri pariter uterentur, id ego profectō uitiosissimum esse iudicarem. Omitto præterea hoc apud eundē poētā, toties eodem uersus, easdemq; sententias, & iam dicta facta uel demutare, petita in omnibus recēdere ueluminibus. nā id quoq; crinosum in me iudica-

iudicarem, quod ego in poëta magis itidē uer-
boſiſſimo, ut omnium ingenioſiſſimo, reiſcio.
Verū enim ut de primo libro tātū eloquamur,
quānam carminis uel ſententiæ ratione, aut hi-
ſtoriæ neceſſitate, qua licētia demū, uel aucto-
ritate poëtica Virgilius Iouē expoſuiſſet, man-
dato Somno denunciante, quæ mox eadē in
ſomnis Agamēnoni ſiue Æneæ recēſeret, eadē
rurſus Agamēnon enarraret. Credo equidē
poëtā noſtrū non fuiſſe facturū, ſed induſturū
regē omnino ea ſemel mādāta referentē, quæ
per ſomnū à Iouē didiciſſet, ut Achilles alibi de-
moſtrauit in Homero. Id igitur conſtare dixe-
rim, purgaſiſſimū carmen duplici epitheto ad-
ieſtiuoque, & uno regente uerbo contentū, ut
modò numerauimus. quo in genere Virgilius
eſt aptiſſimus in heroico, & Ouidius in penta-
metro, omnes deniq; qui egregiē carmē intelli-
gūt. Igitur & Martialis ſimili modo legitur: ut, *Li. 1. Epi. 105.*

Aemula Baianis Altiſſi littora uillis,

Et Phæthontei conſcia ſylua rogi:

Quæq; Antenoreæ Dryadum pulcherrima Fauno

Nupſit ad Euganeos ſola puella lacus.

Et tu Ledeo ſelix Aquileia Timauro,

Hic ubi ſeptenas Cyllarus hauſit aquas.

Vos eritis noſtræ requies portusq; ſenectæ,

Si iuris fuerint ocia noſtra ſui.

Itēq; Iuuenalis aliquādo, tamerſi ſatyrica gra-
uitate conſtrictius: Cū iā ſemianimū laçeraret *Satyræ 4.*
Flauius orbē Vltimus, & caluo ſeruiret Rōmæ
Neroni. Etenim plerunq; epitheta uerſibus in-
tercludunt, ut qd̄ in anteriori uerſu deficere ui-
ſum, in altero cōſequatur. ſic de regēte uerbo
ſit dictū. Itaq; uerſus ille cōſtrictior: Incidit A-

driaci spaciū admirabile rhombi. uel, Contēnēt
mediam temeraria læna charybdim. His uersū
bus geminata uideas epitheta, ac cætera quæ
proposui. Sæpenuerò duplicatur epitheton,
nec uenustè cū uno tantū eius epitheto uel ad
iectiuo, si participiū sit pro regēte uerbo dispo
sitū: ut in Tibullo, Vesta est frenato cæcula pi
sce Thetis. uesta est, pro regente uerbo suscipi
tur, quod Græci aoristicè una uoce repræsen
tent. Sunt & aduerbiorū raræ interpositiones
non indecoræ: nō quodd in metro necessarium
ita sit, ut eo dempto sententia non constet. pro
inde superflua quæq; abijcienda, quæ non me
trū tantummodo deformāt, uerum etiā turpe
reddunt, & quasi syluestre ac dumosam faciūt
orationē: ut, quippe, quidem, nempe, quod, &
huiusmodi sæpè repetita. Erunt igitur uersifica
tioni non participia solum, ut diximus, orna
mento, sed & infinitiui sermones adiumento:
cuiusmodi Virgilius, Iuuat imbrib. actis, Proge
niē paruā, dulcesq; reuisere * natos. Cæterū ad
propositi seriē epigramatis accedamus, quo cæ
terorū in eodē genere exēpla dignoscātur. Igit
Thrax puer, in primo uersu, & Altricto Hebro,
ratione p̄dicta bellissimè copulantur. Eiusdēq;
tenoris sunt, Frigore & p̄dere, & Cōcretas a
quas: quo epitheto mixtę cernunt. Tāta aded
uocū cōsonātia, seu gemina uocū positio sæpè
cōuenit, ut pro adiectis & suppositis pariter au
diāt. quale & illud carmē est, Libra die, somniq;
pares nbi fecerit horas, Et mediū luci atq; um
bris iā diuidit orbē. omnia enim hic paria sunt:
libra fecerit, pares horas, die somniq;, in prio
re uersu: in altero Libra repetitum, cum diui
dit,

Lib. 1. Eleg. 5.

Georg. 1.
Nidos.

Georg. 1.

dit, mediū orbem, luci atq; umbris, magna cō-
 positionis cōcinnitate. Nec in hexametro solū;
 uerū etiā pētametro, atq; in partib. oratiōis in-
 declinabilib. ut Ouid. Clamabā, Sine me, me si
 nemater abis? Sed huiusmodi genus carminis
 lusoriū est, ideoq; iucū dū & laudabile, si perra-
 rū: propterea nō tā heroicę dignitati, q̄ satyricę
 uel elegiacę cōueniēs: in quo cōficiūdo sententi-
 am simul cū aptissimis uerbis opus est inueni-
 ri. ut, Crescit amor numi, quātū ipsa pecūia cre-
 scit. & * Cū fortuna uolet, fies de rhetore cōsul;
 Cū uolet hec eadē, fies de cōsule rhetor, nā ta-
 lia sanē licuisset, Fiet de p̄tore cōsul, tametsi de
 cōsule p̄tor in metro cōuenerat. Magna igit̄
 uis est in uocabulis quibuscūq; multa q; eorū op-
 portunitas in carmine uariādo: ut, Ipse licet ue-
 nias Musis comitat^r Homere, Si nihil attuleris,
 ibis Homere foras. nō alius fortasse poetæ sic
 potuisset nomē imponi. Indicant enim huius-
 modi sermōes & aliarū sibi rerū cōueniētiā. nā
 si dixerō, Quos ego scriptores, quæ græca poē-
 mata uolui: Alter Herodot^s, alter Homer^s erāt:
 qs nō existimauerit, me alia quoq; Gręcorū uo-
 lumina tractauisse? Sic & Martialis alludit sæpe
 numerō: ut: Perridicula res est. Vis dare, nec da-
 re uis. ut p̄noscat̄ huius gen^s carminis in iucū
 da q̄ graui materia magis oportere. Sed Ger-
 manici epigrāmat̄s sequor institutū, in quo si
 glacie, ut in primo uersu est, uideatur abū dare
 ratione p̄posita, ideo carmē fit exuberātius,
 ac plenūq; duplicata sententia perfectius. Quip-
 pe si collatis in uno uersu duob. utrinq; substā-
 tiuis & adiectiuis suo cū uerbo, quempiā inter-
 sectū ostendero, ita ut substantiū aliud inter

Iuue. Saty. 14.

*et 7. ubi Si,
legitur, nō Cū.*

se facillimum sit: quale est, Ferro, gladio, læcea, lapide, & id genus. Idem quoq; pulcherrimum carmen, ac ex omni parte rotundum & copiosum appellabitur, uti nūc est: Thrax puer astricto glacie dū luderet Hebro. Glacie superante, neq; uenustate solū, uerū & necessitate positū apparebit. poterat nanq; uideri fluuius ille sic citare adstrictus, ut puer luderet in arenis, nisi protinus sequeretur: Frigore concretas. Atqui per hūc primū, daſtylicū pedē, Thrax puer, sermocinationis occasione duas dictiones cōprehendit. Hoc epigrāma quidā censent nō ex necessitate, hoc est, rei ueritate uel historię, sed de industria fabulose cōpositū, ut poësis picturā potius quā rem demonstraret: in quo genere sunt & Martialis, & multorū epigrammata. Nam quando unquā contingeret, ut de puero, seu alia re, uno in pede similia tā breuiter & aptē ligarētur, nisi sit Phryx uel Tros puer: sed in alia sentētia colligandū. nā trux uel dux puer, ætate non cōsonant. Cæterū senē fac, aut puellā aut matronam Hebro pariter* irruisse, ne id quoq; carmine tā breuiter uel aptē cōmodum erit. Quodd si in re cōstituerit, miro quodam fortunæ munere, non puerili infortunio contigit se dixerimus, ut potius apud nos tale carmē su peruisse, quā eum puerū non occubuisse cupere mus. Notanturq; præterea huius tersissimi epigrammatis exemplo priorū nominū expositiones, & familiarū genera, in metricis de functorum laudibus non admodum necessaria, nisi quā aprissimē honorāda contigerint, aut metro pulchrē cōueniant, cuiusmodi sæpē uidetur Martialis: neq; annorum aut temporis qualita-

Fortē, interijf-
se.

qualitatem, & id genus spectes, quod solum melius exponitur. proinde epigramma metricum, ex omni parte nitidissimum, breuiq; constare debet oratione, nec ligandum puerili sermonum consonantia, cuiusmodi legi solet à ludimagistris in gràmaticæ præceptionibus Alexandri. Itaque monosticho uel disticho sæpè Martialis elegantissimè utitur. Sed profectò non minus admiranda est in exiguo epigrammate concinna copiosaque breuitas, quàm uel pridie de minimis gemmarum impressionibus atque figuris disputaremus. In quo genere est Neronis tempestate inscriptum carmen, uti uulgarunt in Licinij precioso tumulo, quò ille contubernalem suum mirè dilexisset: Marmoreo Lycinus tumulo iacet, at Caro paruo, Pompeius nullo: credimus esse deos? Sic plerunque nostri de catello, philomela, psittaco, & id genus, funebres nisi uersiculos scripsere: sic Martialis operis sui ultimum librum facere conatus est. Cuius quidem Germanici carminis structuram, quo distinctius repetatur, uidetis, ubi pariter dicitur: Imæ partes, & Rapido amni, cum suo uerbo Trahūtur: sic Lubrica testa, & Tenerrum caput, cum uerbo Abscidit alligantur, quæ ex maiori parte sunt epigrammatibus. Cæteri duo uersiculi, ut, Orba quod inuentum mater, &c. in conclusionis oratoriae facie, * *A cantore, cantorius, fecit satis audacter: et musarum propinimus, pedetentim in partes suas rescatas: cantilenarum quippe cum impossibile sit, ut superius innui, posuit, ut Virgil. Pastorum ne, rerum & sententiarum uarietate in omnibus penitus eandem obseruari uariationem, musam.*

K §

quam

quam non Ovidius, Tibullus, Marcialis, ipse deniq; Virgilius seruare potuerunt: saltem di midiatos esse decet, uti nunc de ijs postremis duobus: Orba quod inuentum mater. ecce una pars. Dum conderet urna. altera: ita tamen inuicem colligatæ, ut sensu diuidi nō possint: & satis antiquè loquitur ac tragicè, Hoc peperit flammis. itemq; alia. enim uero huiusce consonoritatē iucundum est artificium: idemque non minus cum sententiarum grauitate, quam membri uel articuli coloratione. nam in eodē

In Daph. contexendi genere mirabilis est Virgilius: Antefocū, si frigus erit (una pars) si melis, in umbra: altera, ac simili diuisione: Hic tantum Bo-reæ curamus frigora, quantum Aut numerū lupus, aut torrentia flumina ripas. uix interest

Georg. 3. unum epitheton, torrentia. Itemq; Aut herbæ campo apparent, aut arbore frondes. nā quod in fine præcedentis uersus omiserit, nullaq; & idem epitheton, sic herbarum elegantia utrunque carmen exposuit, huius ueluti caudæ alterius apicis facta copulatione. intercludant enim, ut dixi, uersibus epitheta præcedentia modō, modō sequentia, delphinorum instar inter undas eluctantium. Quod si nobiliora exempla dari percupitis, Æneis plenissima est: ut, At nunc horrentia Martis Arma, uirumq; cano. si placet hoc posterius, duæ sint in metro particulæ: nam alioquin in uno subtrahi nō potuisset, Troiæ qui primus ab oris: aut, Italiam fato profugus Lauinaq; uenit Littora. alia etiam cum suo epitheto. Gaudent, ut dixi, poetæ suomore, ubicunque possint, adiectiua substantiuis opponere. Cæterum iste primus locus exordij

ordij ideo per interfectiones uenustior est, quasi per exiguos quosdam grauioris alitis saltus ad altiora paulatim euolando subleuetur. In quo epithetorum genere Horatius in primis, ac Seneca tragicus copiosissimi sunt. Id autem intersecti carminis genus ita uenustum in primis, graueq; reputabimus, ac coronarum more florigerum & redolens, si rarum interuenit. in tragico sanè stylo talis uersuum compositio solet maximo cum sententiarum pondere sociari: ut, Stat sua cuique dies: & hic una pars. breue & irreparabile tempus: alia. Sed famam extendere factis, Hoc uirtutis opus: aliae sunt. Item, Naues, quæ fortè paratæ, Corripunt: una. onerantq; auro: alia. Simulq; distinctione & alia diuiduntur: ut, Portantur auari Pygmalionis opes pelago: dux foemina facti. Deuenere locos, ubi nunc ingentia mœnia cernis, Surgentemq; nouæ Carthaginis arcē. Nec non lyrica modulatione multæ huiuscemodi seruantur insectiones. * ut, Regitur fati mortale genus, nec sibi quidquā spondere potest, Firmū, & reliqua. Quinetiā singularibus spondæis seu daetylis idem ordo in rebus grauissimis arduisq; uersatur: ut, Monstrū horrendū, informe, ingens, cui lumen ademptū. Idemq; Lyrici uersus in epithetorum dulcedine & copia maximè cōtexuntur, quorum, ut apud nos princeps est Horatius, sic in Græcis Pindaricæ cantiones efferuntur. Comici epithetis non utuntur, sermonū nuditate tanquā candore cōtenti, dicendi uim quàm ornatū indicantium magis: in quibus mira tamen sententiarum copia consistit ordine multiplicato, uti modò de

*Aeneid. 10.**Aeneid. 1.**Anapestici ex Seneca Octauia.**Aeneid. 3.*

inter-

Andr. Prolog.

*Vt ad minore
(aut rectius)
maiores.*

intersectorum genere monstratum. Ergo si di-
xeris: Poëta cum primum animum ad scriben-
dum appulit, sibi illud negocij credidit solum
dari, populo ut placerent, quas fecisset fabu-
las. ferè eiusmodi sunt omnia, nullum uideas
epitheton, nec in prologis solū, sed nec in ma-
teriæ tenore: ut, Vqs isthæc intrò auferte, abi-
te: Sosia ades dum, paucis te uolo, epithetis ca-
rent. Sed ad consueti carminis dulcedinem re-
deamus. Quemadmodum de citharizandi har-
monia monstratum, loco conclusionis aptissi-
mo: sic ad magnorum præcipue operum prin-
cipia cum suauissimæ quadam modulationis
ingressione peruenire decet, * ad minore sub-
inde cantilenam inter expectationem audito-
rum respiciamus. Sic ergo Virgilius primis se-
prem uersibus finiens, Atque altæ mœnia Ro-
mæ, extemplò cantum suum instaurat: ut, Mu-
sa mihi causas memora. cuius ordo carminis
ab Homerica modulatione non discedit, tam-
etsi Græcus à Musæ uel deꝝ inuocatione prius
incipiat, uterque sanè priore congressione pro-
posita altiore stylum exordiuntur. Sic Sta-
tius, eiusdem æmulator, Achilleidis initio desi-
nens: ut, Tota iuuenem deducere Troia: mox
plectra recolligit, Soluerat Oebalio classem
de litore pastor. Præterea non plures uersus
opus esse iudicamus, absolutos seu singulari-
ter positos, sed ab alio, præcipueque superiore
dependentes esse decet: quale est, Extremaque
agmina caudæ Soluuntur. & addit, Trahit sinus
ultimus orbes. Ita quandoque epitheta supe-
rioris uersus cum subiectis in sequenti carmi-
ne aptissimè sociantur: ut, Nigra uelut magnæ
domini

domini cum diuitis ædes Peruolat, & pennie
 alta atria lustrat hirundo. non incongruè tamè
 distare uidentur, cum longissimè distent. nam
 ex tertio uersu epitheti digressionem permittit-
 tur. Idem ferè, At mecum raucis tua dum uesti-
 gia lustrò, Sole sub ardenti resonant arbuta ci-
 cadis. Interdum propius adueniunt, licet duo-
 rum uersuum appositione: ut, Centumq; Sa-
 bæo Thure calent aræ. adeò ex duobus uersibus
 dimidiatis unus fieri uiderur: sic, Nullæq;
 Aut herbæ campo apparent. quanquam uersus
 est alioquin hypermeter dictus, syllaba in
 fine superextante,* quæ cum sequentis statim
 initio conglutinatur: quo genere rarissimè uti
 conuenit. Verumenimvero omnium pulcher-
 rimum uersum ego censuerim, cum ita uariæ
 sint epithetorum subiectorumq; uoces, & uer-
 borum, ut nullius desinètia sermonis alterius
 terminationi conformetur: sed omnia circun-
 quaque diuersa uoce, resultante iucunda mo-
 dulatione, ut in fidibus dulcissimam efficiunt
 symphoniam: eiusque generis carmen apud
 omnes poëtas non facile reperitur, quod ipsas
 cecinisse deas, ipsumque Apollinem compo-
 suisse putes. quo in genere est Virgilius prin-
 cept apud Latinos: ut, Quadrupedante putrè
 sonitu quatit ungula campū. totus melle suc-
 coq; circumfluit hic uersus, ut aurea cithara, au-
 reaue tuba resonare sentiatur. & hic uicissim
 Ungula superat, eadem qua modò diximus ue-
 nustate & copia, de glacie in uersu, Thrax pu-
 er. in qua re falluntur, hoc ideo tam sonorum
 carmen existimantes, quòd totum dactylicis
 præter caudam constet pedibus, nam & illud

Alexi.

Aeneid. 1.

Georg. 3.

Nō superesset
 syllaba, si legis-
 set, Neq; ullæ,
 ut nunc legia-
 tur.

Aeneid. 2.

in pedibus sententiâq; persimile est: ut, *Quadrupedumq; putrem cursu quatit ungula campum*, in undecimo *Æneidis*: non tamen ubiq; uocum gratia simillimum, quodd quadrupedum simili tono confinant. Multaque sunt *Lucan* dactylica, ac nuda carmina, non ideo *Virgilianis* comparanda: quale est, *Cumq; superba foret Babylon spolianda trophæis*. unum habet epitheton, uel si duo sunt cum uno substantiuo, alterum quasi superfluere uidetur. Ita ne huic quidem *Virgiliano* conferendum: ut, *Corytiq; leues humeris, & lethifer arcus*. qui uersus tam spondæo quàm dactylo constructus, geminis tamen epithetis honestatur. ergo diuersarum uocum potius consonantia, epithetorumq; geminatione, quàm dactylicorû numero metrificationis altitudo consistit: nec diuersarum uocû omnino, uerumetiam syllabarum, & quod subtilius est, literarum uarietate, quibus uox ipsa loquens efficitur, ut ex eodẽ poëta percipimus, alio alijs molliores * *deterioresq; faciente uersus*. quod si quandoque apud poëtam plurimarum uocum parietatem audiamus, sit in a præsertim desinentibus q̃ alia terminatione magis, ac magnificè quodammodo: quale est, *Cristaq; tegit galea aurea rubra*: uel, *Omibus in morem tonsa coma pressa corona*: aut, *Ora puer prima signans inronsa iuuenta*. Sed ad literarû ordinẽ accedo. Exemplum est, * *Et curuæ rigidum falces curuantur in ensem*. in quo uersu cum omnia sint, ut modò dixi, perfectissima, non tamen is est in pulcherrimis numerandus, ob literarû f & l collisione: cuius hic similis est, ut, *Reduces illi ludunt*

Pharsal. 1.

Æneid. 10.

*Aut duriores
legendum est:
aut prior uox
meliores.*

Æneid. 9.

Æneid. 5.

Æneid. 9.

*Georgic. 1. ubi
pro curuatur,
alijs formatur,
alijs constantur
legunt.*

dunt stridentibus alis. Offendunt sanè tum syl- *Aeneid. 1.*
 labæ pares, tum desinètiæ confimillimæ: quæ-
 admodû & in Ouidio, alioquin metricandi
 peritissimo, hoc sæpè malum inuenitur, ut in
 primis, Sollicitos fecisti Romule ludos, Cum
 iuuit rapta Sabina toros. Sunt hic & uerba or-
 dine collocata, & epithetorum numerus, ut di-
 ctum, sed parum laudatur ipsi: at illi profectò
 meliores, Tityrus, & fruges, Æneiaq; arma le-
 gentur, Roma triumphata dum caput orbis e-
 rit. in quibus seu Tityrus siue fruges epithe-
 ton ipsum repræsentant, ut de frigore & pon-
 dere modò dictum: tanta aded nonnunquam
 est duorû substantiuorum autoritas. Hic cum
 quidam uultu uoceq; pressa Ouidianâ laudè
 de Virgilio maximâ inuissset, Leonellus ad-
 uertens, subiecit: pulcherrimam quidem olim
 fuisse, sed quæ minoris nunc esset ponderis, et
 ga Virgilianam grauitatem: quæ non solum il-
 la felicitum Romanorû tempora superasse, ue-
 rùm omnia futura secula æquiparatura crede-
 retur. Quin ab ipso Marone potius & perpe-
 tuas & ferè æternas alijs cōmendationes dari
 solitû: ut, Dum iuga montis aper, fluuios dum
 piscis amabit, Dumq; thymo pascentur apes, *In Daphni.*
 dum rore cicadæ, Semper honos, nomenque
 tuum, laudesq; manebûnt. In primo quoq; Æ-
 neidis idem ab Ænea dictû in Didonè, *quodd
 mundi & rerum fines amplecteretur. Ostende *Verû, sed prio-
 ribus uersibus*
 batq; Leonellus huiuscemodi carminis atque *mutata.*
 aliorû repetitionè, si rara foret, elegatissimam
 (ut in Virgilio certè perrara est) in soluta uerò
 oratione nonnunq; opportunâ. Itaq; princeps
 continuauit: Quamobrem suauiora fuerunt,

ac ræ

- ac rarissima carmina, diuersa uoce resonantia;
ut cum sæpè contingat epitheton cum suppo-
sito eiusdem esse consonantiæ, sicut modò, *Æ-*
*neia*que arma, de literæ geminatione melius
Georg. 1. resonauerit, si paululum separaretur: ut, *Stuppea*
torquentè *balearis* uerbera fundæ. & hic par-
ticipium uideas pro uerbo conueniens. Item-
in Gallo. que uenustè separatum, *Dum* tenera attondēt
simæ uirgulta capellæ. Sic ea bellissimè, quæ
modò dixi, repetita interdum coloratione. nā
cum superius audireris, *Dum* iuga montis a-
per: nūc ferè persimilem uersum accipite, Nec
cum uestus equis altum petit æthera, nec cū
Georg. 3. lauit. Præcipitem oceani rubro * lauat æquore cur-
rum. Hic autem ex præstantissimis uersibus
est, ut modò significauimus in uersu, *Thrax* pu-
er, cum de nomine *Glacie* non frustra superflu-
ente diceremus: sic in hoc uersu, nec ineprè, su-
perfluit. Non igitur magis in carmine quàm
soluta oratione uitiosa repetitio, neue alij in
rhetorica arte tum uerborum tum sententia-
rum colores, si quàm aptissimè uersibus infe-
rantur. Delectantur interdum poëtæ auri, ar-
genti, ærisque iucunda repetitione astutè sa-
nè, ut re charissima: quibus non absurdum ui-
deatur, quod omnium utique mortalium ani-
mos occupat. ut, *Cui* pharetra ex auro, crines
Æneid. 4. nodantur in aurum, Aurea purpuream subne-
dit fibula uestem. Sed quàm diuersa uoce con-
siderate. nam aurum, auro, aurea scripsit. Item
Æneid. 7. alibi: Aurea pectoribus demissa monilia pen-
Tecti auro. dent, * *Strati* auro fuluum mandunt sub den-
Æneid. 8. bus aurum. Nec illud dissimile, Aurea cæsaries
ollis, atque aurea uestis: ut caput & barbam
poëtæ

poëtæ ex auro depingerent. Ovidius pariter: *Metam. 2.*
 Aureus axis erat, temo aureus, aurea summæ
 Curvatura rotæ, radiorū argenteus ordo. Nec
 minus argentum Virgilius cum auri splendo-
 re coniunxit: ut, Hæc inter tumidi latæ maris *Aeneid. 8.*
 ibat imago Aurea, sed fluctu spumabant cæru-
 la cano. quum sanè ex argento fuisse monstra-
 tur, ideoq; subditum, Et circum argento clari
 delphines in orbem. item, Auratis uolitans ar-
 genteus anser Porticibus. Necnō ex ære, quod
 Græci orichalcum uocant, nos aurichalcum,
 magnifica poëtæ demonstrât opera: quale est,
 Ærea cui gradibus surgebant limina, nexæq; *Aeneid. 2.*
 Ære trabes, foribus cardo stridebat ahenis. Itè
 in armamentis egregia opera: ut, Ærataq; mi-
 cant peltæ, micat æreus ensis. Ac in nominibus *Aeneid. 8.*
 alijs itidem iucunda repetitio: ut, Omnis co-
 terrore Ægyptus, & Indi, Omnis Arabs, om-
 nes uertebant terga Sabæi. quippe & in uerbis *Georg. 1.*
 uicissim apponitur: ut, Vrit enim campum li-
 pi seges, urit auenæ, V runt letheo perfusa pa-
 pauera somno. Quamobrè elegantissimi uer-
 sus fient omnibus, quæ suprà memorauimus,
 argumentis, ac uiua uoce resonantes. decet e-
 nim carmen efficaciori quodammodo spiritu,
 quàm orationem solutam constare, ut in uersu
 bus equitantes, in alijs autem elocutionis par-
 tibus, quæ numeris carent & legibus, pede-
 stres incedere uideamur: qua ratione fit ut uer-
 sus dicti sint, quia sæpè uertantur. sunt enim
 studiosissimè prius castigandi componendiq;,
 quàm in lucè prodeant, ac omni superflua uel
 inhonesta uerbo sitate purgadi. deniq; ut Ho- *In poëtica.*
 ratius ipse præcepit, mora, labore, lima, opus:

L

ideoq;

ideoq; clamat, Vos ô Pompilius sanguis, reprehendite carmen, Quod non multa dies, nō multa litura coërcuit, & quod perfectū decies nō castigauit ad unguem. quod in intempestiuos uerificantes dictum est, adoleſcentesq; præcipue inanis gloriæ cupidos, quibus sæpius uisum in conficiendo poëmate syllabarū rationem obseruare, cum in soluta oratione omnis non minus puerilitas superflua quàm loquacitas sit abijcienda. Neque enim in carmine cum opus est, frequens coniunctio eadem spernenda est, cuiusmodi uidemus à Virgilio & à poë-
Aeneid. 2. tis Græcorū melioribus factitatum: ut, Athamasq;, Thoasq;, Pelidesq;, Neoptolemus. quo cōiungendi genere sæpè Virgilius utitur, multoq; tamè frequētius Græci, spondæū in quinto pede reponentes. Sed illas ego coniunctiones odiosas esse censuerim, quas totiens imponunt, uel sæpè etiam in duobus iunctis uersibus, qui eisdem finiantur dictionibus. Quod genus poëtæ nostri potissimū abhorruerunt, ideoq; criminandū. nā à uersus principio eisdē ut in sermonibus, quod nostri sæpè faciunt, nō modò non superfluū, uerum etiā concinnū apparebit. Videntur autē, ni fallor, hæc carminum genera quæ posuimus, hoc pacto posse cōparari seu discerni lucidius (namq; sunt cū omnibus suis epithetis, seu certè frequētibus uerbis scripta) si pedestrem exoluas in orationem, uerbosam quodammodo, ac minus compactam efficiunt. Marone tamè excepto, qui tanta arte suū opus intexuit, ut in prosa resolutū eloquentissimus etiam uideatur. Sed non mirū in cæteris, ubi opus nō sit humidas aquas, feruen-

feruentē flammam, arenam bibulam, uirentes frondes inferere, & infinita huiusmodi, quæ numeris bellissimè cōponuntur. Cetera uerò, quæ minori epithetorū familiaritate, in metro minus splendente, eadē dissoluta, copiosa, grataq; non minus, ac de comico stylo * prædicto *forte deducta,* uidebuntur, sententiarum ornamentis perpolitā. unde nonnullos uidemus uersu dulcius q̄ libera oratione, & alios soluta grauius quàm metrica resonātes, ut rarissimos inuenias, qui utroque genere polleant. Quibus rationibus omnino diuersis non solum ex pulcherrimis uersibus pulchriores dijudicare, uerumetiam emulari debuerint, effingere, permutare, transcribere. Sic Homerus à superioribus, ab Homero Virgilius, à Virgilio multi deinde susceperē. uerū hęc in præsentia satis ex me: cetera ex huius artis præceptoribus egregijs, & in primis Horatio, ac Ouidianis operibus maturè perdiscenda sunt. nam nisi à teneris annis metrificandi, poëtasque tractandi consuetudinem imbiberimus, una hęc omnium sententia est, quæ in prouectiori ætate uix queat intelligi. His finientem tandem Leonellum omnes admirari, ut assolebant, & summis laudibus extollere, præcipuè qui aderant uersificandi periti. in quibus Thomas Reatinus, ex equestri ordine Franciscus Ariostus, Leonellus Sardus, qui paulo antè ad eum principem de obitu Nicolai genitoris, consolatoriam heroicè scripserant orationem. Ita cum & idem Hispanus principem assentatione, quàm iudicio magis afficeret, Titus & ipse carminis cognitione peritissimus, moræ longioris impatiens

Hispanum appellat: Quandoquidem dōctor amplissime, tot generibus sentētiarū imbutus es, edoce me quāso (quoniam moris ēst aliquos interdum uersus uerba mutare, effingere, transcribere, ut modò ex Leonellō percepimus) num ludit pro luderet, exprimere possimus: ut sic, Thrax puer astricto glacie dum luderet Hebro. & Dumq; inq; partes: sicut eūq;, & ueherentur uel raperentur, uel traherentur, & amni tanquam anni, & conscidit aut excidit, uelut abscidit, & hoc flammis peperit, quē admodum peperit flammis, poneretur. At Hispanus, qui totus eo esset animo, cum eos uersus acciperet, ut quā ordinatissimē proferret, alioquin possem in criminationem incurere, respondit: Non possent alio pacto mutari sine sentētiarum & pedum iniquitate. Quāobrem magnus ille uersificator, uti uideri cupiebat, tantiq; domini commissarius, qui suis artibus satis clarus haberet, alienas se cognoscere iactans disciplinas nobiliores, est omnium circumquaque exibilatione perfusus, uti qui fortē saltandi uel canendi studio non exercitus, inter psallentium choreas intrauerit, exemplūq; notabile cæcus ederet de colore. ij. sophistarum seu idiotarum de genere sunt, hoc est apparentium, sed non existentium, qui lite

Puto legendū,

non merentur.

QVAM IMPOLITE, INCON-
stanter, inhumane faciunt, nec in literario concilio re-
cipiendi, quicunq; orationem, uel epistolam à se amici
rogantis nomine inscriptam, rursus uoluminibus suis,
laudiq; propriæ tribuunt.

Pars LXX.

Hunc

HVnc & eius generis plerosque uaria inter se contentione criminabantur, cum sapienter Leonellus adiecit: At quidem huius contrarium aliud est, nec indoctorum hominum genus, neque minori reprehensione dignum: qui non aliena, sed propria superbè gloriantes, dum plurima sese laude digna uolumina confecisse demonstrant, eo minus in sua facultate præstantes, ac pauperrimi ingenij esse à doctioribus annotantur. sunt ij ætate nostra conspiciendi nonnulli. nam quis ueterum tale ausus est? qui suis orationibus, quas tamen rarissimas faciunt, Tullianis uel historicorum actionibus comparandas, atque ab alijs pronuntiandas, cum ipsi recitare non audeant, iactant, enumerant, accumulanti, opera multa fecisse, è græcis latinâ transtulisse: quæ tamen ipsi non transtulerint, sed ab alijs transcripta prius noua, deinde prologis insertis suo nocturno labori designant. neque enim ex hoc nostrorum quisquam reprehendendus, qui Aristotelicos Ethicorum libros ingenio suo potius instaurauit, quàm quòd ab alio perfectius antea editi fuissent. Nulla mihi cum Thuscis seu Romanis oratoribus lis est, nulla cùm Veronense præceptore meo, quorum ingenij peritiæque egregia constant monumenta: cum alijs contentio est, qui etiam orationes edidisse profitentur. at cuiusmodi tamè orationes? nempe quæ Tulliana præceptione carent. Itidem epistolarum libros multos ostentantes, in quibus nihilo magis Tullium imitari uideas, quàm quòd aliorum complures epistolas suis commiscuerunt, quo matura uolumina demonstrarent:

L 3 in

*Laurentiū Val-
lam intelligit.*

in quorum scriptis si stylum aduertas, quem sermonum improprietate, plebeio more refertilissimum esse liquet, eosdem non Ciceronianos, sed Ceretanos fabulatores magis adiudicaueris. quo quidem expresse constat, eosdem de Græcis minus intelligere, qui latina tot annos non perceperint. Sed de uocabulorum improprietate, palatinaque scribendi consuetudine, nunc omittendum: quam satis meminerimus à * Laurentio iam pridem, nuper etiam à Veronense nostro reprehensam, ac quantum per eos licuit, emendatam. Ad id criminatiois genus accedo, unde initium summus. scribunt igitur orationes, quas epistolarum libros nominant. Vnde hoc nempe quia paucissimas scribunt orationes, quarum cum uolumina facere nequeant, ut Tullij sunt & Demosthenis, ut nostrorum etiam nonnulli, qui coram principibus, summisque pontificibus multas egregie habuerunt, easque posteritati mandauerunt: ne singulares nudæque remaneant, minimis quidem libellis euanescentes, epistolarum uoluminibus ingesserunt: quod in Tullianis certe epistolis exemplum non apparet. Enimuero temporibus ingenijque præsentibus non tam facile orationem est, quam epistolam scribere. Ex ijs autem orationibus suis uel epistolis, si fortasse aliquam scribere contigerit, uti moris est, pro amico, & literato quidem, uerum non aded in scribendo strenuo, ut orator prorsus habeatur: cæterum precibus postulante, ut nomine suo describatur oratio, quam ipse pro sua sit æditurus: cur ijdem euestigiò tantam leuitatem improbitatemque

remq; desumpserint, ut eandem orationem sibijplis arroget, & pro sua in uulgus emittant? Accidit sanè ad excellentes dominos, ut summum pontificem, imperatorem, regè, frequenter legatos mitti, & eos sæpè insigni dignitate præditos, uitæq; integritate, & ætatis testimonio probatos, quorum forrè non consuetudo sit orationem exquisitam componere, tamen si alijs scientiarum generibus effulgeant. Horû igitur si quis laude dignissimus oratiunculam ab amico, suo nomine scribendam cogitauit: quare nō illico sponteq; describenda, ac nullo dolo, quinimo totis uiribus benemerenti amico consulendū censuerimus? Non enim eiusmodi amicus laudem sibi comparaturus ad amicū uenit, ut laudem detrahat, quæ quidē dando nō minuitur: sed ut ex eo, alioquin laudato uiro, famam quoque sibi oratoriæ probitatis inueniat. An id Cicero tu uel familiarē tuam, seu quouis pacto insignem & laudabilem uirum, apud populum seu principem noua commendatione donandum uoluisti, ut post honore parto defraudares, & pro decore dedecus iniungeres, iactabundus scilicet, illā tui penitus, non familiaris orationem extitisse? At enim quid humani doctique uiri tandem sentiant, cum in tuis uoluminibus eam abs te positam deprehenderint? Siccine uulgò probari contendis, à meliore populi parte damnandus? nempe re inhumanè, superbè, quia fecisse iudicabant, simul ingenij tui rationumq; tuarū paupertatē aperijisse. Quod quidem iniuriæ genus euitandum esse uel ex eo maximè percipis, quodd à Cicerone, qui plures

fortasse scripsit orationes, quàm isti epistolas; nulla penitus alio nomine descripta comperitur. nam quod dicitur, Pro Pompeio, Deiotaro, Marcello, & id genus, non eorum tamè nomine, licet gratia factum constat, Tullio eodè auctore & perorante. Idem de hominibus antiquis, qui orationes, epistolas, & epigrammata scriplerunt, dicendum est. an quia nullà unquam amici nomine descripserint? minimè: cū ad familiares etiam opera sua inscriberent, & in tanta amicorum copia cognationeq; libera liter & amicè fuerit faciundum. at quamobrè nullam factam apparet? quia quod semel amico clàm postulanti beneficij nomine concessissent, tanquam ab eodem excogitatū, eiusq; opus, extare uoluerunt, nefarium arbitrantès, idem rursus ad propriam laudem præconium ue circumferri. In quo genere tanta Ciceronis humanitas, moderatioq; extitit, ut à se confecta uolumina in dialogorum morem, amicorum potius auctoritate, defunctorum quoque immortalitate, commendaret. Isti contrà labore alieno facta opera in suam gloriam uendicare non erubescunt. Idem adèd in nostris regionibus literatissimi eruditissimiq; ingenij fuisse, qui quondam principes extiterunt, quantumuis Neronès ac Domitiani, idem orationes suas factitabant, præcipuè funebres, scriptionum opera non indigentes: ut nostra tempestate nihil referre censeam principū scribas, quos seu secretarios, ut uulgò nominant, siue oratores appellare mauis, orationes suis uoluminibus à se scriptas assignare, quas principum suorum nomine & iussu factitarint: cum planè non ueri-

uerimus, hosce dominantes nec literatos esse, nec alterius ingenij orationem recensere solitos. At enim cum in priuatorum genere multi quidem & literatissimi sint, & apud populum doctissimi dici haberiq; meruerint, si forte nos, quod iterum repetam, id munus deprecetur, utiq; amici de nostro ingenio benemeriti: aut penitus potiusque expostulant, faciendū aut denegandū magis, quā quod ultrò dederis, rursus ad te recipias. quamobrem abijcienda excludendaque sit omnis de politiae nostrae consortio eius illaudata iactantia, superbaque gloriatio, ut quicumque alteri profuturus aliquid literarij beneficij dederit, idem rursus, tanquam munus inuitus donauerit, inuerecundē sit repetiturus.

QUOD INSCII SAPIENTESQUE VICISSIM admittendi, praecipue doctrinae cupidi, nec erratorum in se castigationem abominantes: ceterum preceptorem mitem ac modestum esse, non acerbum, aut conuiciatorem oportere.

Pars LXXI.

TVnc Titus, paedagogicae nimium ignorantiae & improbitatis inimicus: Imò nec recipiendi quidem sunt, inquit, intra atrium tuum, ò Leonelle, quidam ex hac ciuitate paedagogi, quorum audienda uerbofritate multum temporis perdimus. nam si consilio meo agendum sit, eosdem à curiae quoque vestibulo ianitor pugnā abijciens, ingredi nullo pacto permittat. Ad quem subridens Leonellus: Ita quidem, ò Tite, politiae nostrae exercita-

L 5 tio

zio est, quo resectis explosisq; passim errorib; quod in ea formosius sit eligamus. Sic enim lapide ferrū exacuitur, nec perfectissimum est, nisi quod ad unguem prius expolitur: hoc est, diligentissimam emendationem, ut nuper in carminis ordinatione tractatum, adhibeamus. Cui Titus, Sed quidam aded obstinati sunt, ut peritorum admonitionibus non obtemperet: quippe qui ea temeritate adducti, se scientiores uideri gloriantur. Leonellus, Rursus & nos admonebimus: si pergent denique nullam operam adhibere, ut Horatius inquit, tum frustra obstandum non censeo, quin seque suaq; sine riuiali diligant. In qua re tamen ita reprehendendos censuerim, ut non palàm semper, non proteruè, non conuiciose instigemus: ut ipsi ad parendum audiendumq; placatiores effecti, non solum debitas commonitori suo gratias agant, uerumetiam ultrò sese formandos præceptoribus exhibeant. sic utrinq; literariæ politiæ modus obseruabitur.

SUMMATIM QVAEDAM EX GRAECIS auctoribus in latinum sermonem à Veronense interpretatis, de pertinentibus ad optimum principantis institutum, felicitisq; ciuitatis gubernationem, quam & ipsi politiam alio sensu denominant: idq; per septem sapientes prius in Periandri conuiuio: ac de tribus humanæ uitæ consilijs, ut apud Tullium est de Officijs prudētissime.

Pars LXXII.

HAs ut domesticas inter Leonelli principis familiares altercationes maior subinde, uelut externa questionum moles ex cepit:

cepit: siquidem de imperādi genere, ciuitatūq;
gubernatione inter Florentinorū Insubrium-
q; Ducis legatos, qui iisdē fortē diebus ad Leo-
nellum componendæ pacis gratia cōuenerāt,
contentio alioquin ioco magis quā serio exor-
ta erat: cum alteri ciuili patrociniū libertatis,
alteri principalis domini felicitatem clemen-
tiamq; præponerent. Erat aut̃ Florentinorū le-
gatus Pogius, orator clarus: qui cū pleraq; de
Cyro suo, quē ex Xenophonte transtulerat, tū
plurima de Socrate, ut apud Platonē est, de gu-
bernatione recensuisset, nec idoneus censor ap-
pareret nobis, Leonelli familiarib. studiū inie-
cit, ut Veronensem uelut magis opportunū iu-
dicē, ac Mercurij instar mediatorē faceremus.
Neq; enim ipse Leonellus, qui tū fortē cū Vgu-
tione Contrariense cōsiliario suo secretiore a-
berat, in hac re Guarino futurus erat opportu-
nior. itaq; Cōstabilis eques, & Ioānes seniores
in eū uerli orare cœperunt, siquid huius cōtro-
uersiæ generis sapiētissimē scriptū extaret, ex
Græcis præsertim, præter ea quæ ex Platone
Xenophōteq; illi memorassent, monstraret e-
uestigiō, per quod utriq; parti consultū iri pos-
set. nā alterā extollere, ut ipsi conarētur, alterā
refellere, indignū iniuriūq; penitus apparebat
Leonelli maximi principis auspicio: cui cū cu-
ra à pōtifice Eugenio mādata foret pacis inter
eos populos eorūq; principes cōponendę, op-
portunū quoq; cēlere eiūsmodi oratorē ex no-
stris interesse, q̃ sermonis cōpellatione recōci-
liaret. Itaq; Guarinus exorsus: Ego qui ex Vero-
nēsi, non Florentino sanguine, neq; Mediola-
nēsum stirpe sum genitus, quæ ex Plutarcho
summo

Pogius orator

summo philosopho, atque alijs Græcorum auctoribus nouissimè legi, uti medius inter nos, & ipsorum auctorum interpretres recitabo. Erit autem illorum septem, quos sapientes omnis probat antiquitas sermo, ut quasi septem concordatium uocum discrimina sentiat: ita de magnanimi principis officio, deque optima uicissim reipub. gubernatiõe tractabitur, ac breuissima quidem præceptorum formula. Neque uerò quicquam auspicius interesse putetis, utrum ab uno principe potius, an plurimorum principum in ciuitate dominatu initium facturus sim, tanquam id dignius sit quod antè, indignius autem quod post differatur. Nostis enim apud ueteres in comitijs eadem auspicia primò secundoque creatis consulibus obseruari. nam ita primis ultima præstât, ut postremis anteriora nonnunquam. Cæterum ab eo genere potissimum inchoandum censeo, ut in Periandri regis conuiuio iidem sapientes sublati mensis ediderunt: inter quos disputantes tunc etiam Æsopum fuisse constat, qui græcè fabellas scripsit, à me nuper latinitate donatus. Solon igitur primus enunciauit, regnantem tunc sibi uideri celebratione dignissimum, si regnum quod solus inuassisset, eius regni populo permitteret ciuilitè administrandum: Bias, si primis patriæ legibus uterentur: Thales, qui uitam naturæ obtemperantem in extremum uitæ senium perduxerit: Anacharsis, si solus sit sapiens: Cleobulus, si nulli eorum, qui præsentibus adsint, crediderint: Pittacus, si subditos suos ita componat, ut non dominantem, sed si bi timeant. At Chilon, inquit, dominantem oportet-

portere nihil mortale & caducum cogitare. Tū Periantrum rogatum dicere ferunt, se sentire, nullius sententiam à prudēte esse spernendā. Aëlopus demum facete concludit, oportuisse hæc ita meditari, non coram rege definire: nec ex conuiuiis consultores, qui* conuiciatores regum apparent. Quamobrem Solon caput concutiens, & subridens: Nōne ergo tibi uideretur, inquit, potio rem dominum fieri, ac tyrannum mansuetiorem, quicumque sibi persuaserit, priuatum agere quā dominari, longè felicius esse. Tum Constabilis eques hæc de principe pulcherri mē, ea quæ ad rempubl. administrandam pertinent, subdit, ut utrunque collata ratiocinatione, quod optimum sit, euestigū indicetur. quem Guarinus insequens, Sic disputabat, inquit Solon de ijs, quæ & ipse cum Atheniensibus sæpè de republ. sensisset, eam ciuitatem sibi uideri optimè facere, & politicum maxime statum conseruare, in qua eum, qui cuiuspiam iniuriosè fecit, nō minus reliqui ciues coercerent, quā cui sit illata contumelia. Secundus Bias asseruit, eam optimam esse rem ciuium, in qua omnes legem ut tyrannum timerent. Tertius Thales, eam esse, quæ nec nimium diuites, nec nimium tenues ciues haberet. Quartus Anacharsis, in qua rebus alijs per æqualitatem habitis, uirtus res optima, uitium res pessima uideatur, uel iudicetur. Quintus Cleobulus, eam ciuitatem sapere testatus, in qua qui ciuilia exercent, magis mendacium & fraudē, quā legem ipsam timeant. Sextus Pittacus, in qua mali homines nullum pro suo more locum habent, boni facile habent. Sextus Chilo quo-

Fortè, assentatores.

quoque asseuerauit, eā optimam esse rempub. quæ cum spontè legibus obtemperat, causidici non audit. Vltimus iterum Periāder adiudicans, eam popularem gubernationē sibi optimam uideri dixit, quæ illi reipubl. simillima sit, quam regunt potentiores. Hæc cū ita sint, excellentes uiri, quæ uestris altissimis mentibus satis placuisse scio, uos satis planè cognoscitis, quāta in rerum solitudine ea sit futura multitudo, cum ex bono principe tyrānus sit, quod ipsi penitus ciuilitati contrarium est, cuius imaginē etiam sæpè percipimus in brutis animātib. Regem suum habent apes, & quædam uolucrum genera: armenta quidem, & ipsæ feræ, ductores colunt, quibus cū cæterorum pecus communiter agit, siue gregatim errant, uolitant, pascuntur, stabulantq;: ut à natura prorsus datam animantib. uiuendi societatem communē intelligamus, regemq;: ideo hominibus nulla magis ratione comparatū, quā ut ciuilis huiusmodi magister & moderator, ac defensor sit legū, corruptores ut auertat, flagellū malis, bonis refugiū: quo sit ut multo turpissimum censeas, eundemq;: intolerabilē ab eodem hominū iura dolo tractari, per libidinē cuncta misceri, per fas nefasq;: iniustitiā, ut uulgò queritur, de iustitia fieri. Cæterum uti difficilius est eiusmodi regnantem euellere, quem inueterata stirpe seu consuetudine uitæ cōualuisse noueris: & nisi tādē ab radicibus imis excidas, plerosq;: ei consimiles futuros lupos intra mœnia uidebis, multiplicataq;: hydræ capita consurgere: sic in ciuitate libera, si quēpiam dominantem aduerterint altius cristarum uerticem

verticem extollentem, faciliore eum consilio manuq; demoliuntur: quod nisi euestigido prouiderint, in eodem discrimine trepidabunt, uti modò de tyranno monstratum. Ita quantum utilis necessariusq; fuerit in ea ciuitate princeps bonus, idem gubernator, quæ sine principe agere non sit assueta: tantum in ea, quæ dominantem aspernatur, reipublicæ libera administratio superabit. Quamobrem si potentissimus princeps uester, ô Mediolanenses uiri, frugi magis quàm callidi eiusmodi animi sit, ut ad qualemcunque earum de principe sententiarum, quas sapientium ore retuli, uolente populo suo, sese paratum accommodet: ipsum equè felicissimum existimo, qui tales habeat ciues, cuius nutum ipsi magis exequantur, quàm abrogare desiderent: & uos tali domino felicissimos, tanquam altero in terris Ioue, * qui eum potius quàm eiusdem patriæ, quàm quæ alienum regnantem habere statuitis. Vti nos quoque Ferrariensis populus, imò Aurensis, si dici liceat, magis in aurea uelut ætate degentes, sub optimo principe Leonello, illustri quæ Estensiū genere felicissimè gubernamur. Suo enim quenq; bono, quod optimum iudicat, decet esse cōtentū. Sic enim Vlyssi uisum Græcorū sapientissimo, ut apud Hom. Illia. 2.

Franciscū Sfortiā primū intelligit, qui neque Mediolanēsis erat, nec externus, ut Aurelianēsis: sed Italus erat.

*ὁ ἀγαθὸς πολυκοιρανὸς, ὃς κοίραν' ἑῷ
ὡς βασιλεὺς, ὃ ἴδμεν κρεῖν πάντεσσι βασιλεύουσιν
ἐν τῇ πόλει τῇ ἡμετέρῃ, ἢ τῇ σφίσι βασιλεύουσιν.*

Non bonum quidem esse multorum dominationem: unum dominum oportere, unum regem, cui omnipotens astuta consilia, sceptrumq; dedisset, & leges, ut nos gubernaret. Vos autē
pru-

prudentissimi ciues Florentini, si iisdem consilijs, omniumq; pari uoluntate ciuilitatem uestram regitis, ut ab eisdem sapientibus memoratum audijstis: nullam ciuitatem uestram existimo, quæ & regnante careat, & regnantem cum uelit, non possit eligere. His ita modestissime per Veronensem expositis, concordiam statim alacritate omnes ij legati consurrexerunt. Tum Ioannes senior, quanquam inter ceteros iuniores & ipse festiuus: Ego uicissim, inquit, & magnifici uiri, nequaquam scientiarum peritia Guarino comparandus, habeo uobiscum relatu dignissimum, quod hodie ex Cicerone meo de Officijs quàm diligentissime collegi, in memoriaque reposui, quodque non minus ex Græcorum fontibus oratorem ipsum hausisse existimo. Cuius lectionis perceptionem, seu ad principem unum, siue multos in urbe sua ciues attinere censeo: & quidem breui oratione, in omni scilicet actione suscipienda, nos admonet tria esse tenenda. Primū, ut appetitus rationi pareat, quo nihil est ad officia cōseruanda accommodatius: deinde aduertendum, quanta res illa sit, quā efficere uolumus, ut neue maior, neue minor cura & opera suscipiatur, quā causa postulet: tertium, ut ea quę pertinent ad liberalitatem, specie & dignitate moderemur. Modum autem optimum esse, decus ipsum tenere (de quo antè dictum) nec progredi longius. Horum tamen trium præstantissimum adiecit orator, appetitum obtemperare rationi. Quo quidem tenore seruato, seu principem siue rempublicam habeamus, nec iustitiam lenius in ciuitate, nec seuerius administrari posse censeo.

Lib. 1.

cenſeo. Talia dicenti, Feltrinus ſubridens procul, ſimul inter omnes naſo manuque ſignificans, adiecit: Imò Ioannes, eorum trium præſtantiſſimum ego dijudico, ut neue minorem neue maiorem naſum habere, quàm facies humana poſtulat: ſic modum eſſe optimum, & deus tenere, nec progredi longius. At Gualégus nihilo ſegniſior appoſuit: Imò ego iterum atq; iterum præſtantiſſimum dixerim, appetitus obtemperare rationi. Quod ſi apud te præceptum ualeret, nequaquam in has deriſiones incidereſ.

QVOD TVLLIVS IN LIBRIS OFFICIORUM, ſecundum Leonellum, non ſatis commodè poſuiſſe uisus eſt inter Alexandrum Philippumq; comparationem, cum ab omnibus ſoli filio, non patri Magni cognomen ſit attributum: deq; eius loci diſſolutione,

cum quibuſdam Saluſtianis exem-

plis. Pars LXXIII.

TAles tãtorumq; uiſorum diſputationes cum è cõclauì Leonellus audiſſet, apud Guarinum deinde, cãterosq; familiares, gratulatus eſt: inter quos denuð non repetita ſolũ de principatus ciuiliſq; rei miniſterio con- trouerſia, ſed ad id peruẽtum propius, ut inter magnificẽ imperantes, tum ueterum tũ noſtro- rum, quis magnificẽtior haberetur. Ita paſſim antiquorum præſtantiſſimos electi, quos Herodotus de antiquiſſimis regibus, quosq; Plutarchus græcè in comparationum morem edidiſſet, ex Alexandro & Cæſare, in Alexandrum, ipſiusq; parẽtem Philippum ſermonem cõuer-

M

terunt.

terunt. de quibus cum una ferè omnium sententia esset, multo maiorem Alexandrum : ideoq; sibi Magni cognomē inditum, siue quòd alijs eiusdem nominis Alexandris præstantior extiterit, haud sanè Philippo : nec alijs Græcorum ueterum assignatū, nisi cum Homerus magnificos uel magnipotentis heroes suos appellauit. Tum Leonellus ore incūdo, oratione placidissima subiecit, se nihilominus Tullium in libris Officiorū aduertisse, Philippo Magni cognomentum tribuisse, non Alexandro, quem turpissimū indicaret. At Gualengus : Vide mi princeps, quid affirmes, qui & omnia subtilissimè perspicere, & sapientissimè iudicare solitus es. nō enim Tullius aperuit, Alexander ne, an Philippus potius sic appellandus esset, cum prius de eis mentionem intulisset : sed post addidit, alterum ideo magnū semper habendum, alterū sæpè turpissimū. Quæ definitione haud dubiè percipitur, Alexandrū duntaxat intelligi, cui uult id Magni cognomē assignatū, ut ab alijs auctoribus assignari consuetum : Philippum uerò aliquando turpissimum, ut opinor, quemadmodum forè in bellis eius cōtra Græcos minus strenuū apparuisse, uel parta de hostibus uictoria clementiam minus exercuisse, aut in re uxoria priuataq; reprehensum. Ad quē Leonellus : Vide tu potius Ioannes, quàm certā ti consilio deducaris. id ipsum nempe est, quominus aptè Tulliū definitionē de patre filioq; posuisse censeo, per quā recū multi pariter eodē quasi scopulo præcipitantur, cuius erroris causa sit potissima, partī acutè discernentiū imperitia : tum ipse etiam Tullius culpa nō uacat, qui

qui hūc locum sic ad eò perplexè reliquerit, ut quocūq; modo distinguendū suscipias, seu ut tu nouissimè, qui Alexandro Magni cognomen à Tullio datum opinaris: siue ut ego potius accipio, Philippo, non autem filio tributum, non bene conueniunt. Proinde ut rationi tuę prius satisfaciam, satis quidem constat, ueterum auctoritate Alexandro Magni cognomé assignatum, sed Tullium in ea temperatione, exposita superius Philippi integritate, ut ipse uult: depressa autem Alexandri conditione, quem libi dinosum auarumq; monstraauerat, conclusurū necessariò dixerim, illatis rursus eorum nominibus, aut Philippi saltem, alterum scilicet Philipppum propterea magnum, alterum turpissimum appellandum, quo satis de Alexandro dictum cōstaret, Philippo dignius id cognomé emerente. Quamobrem confusionem incongruam palàm cernere est, ea etiam ratione uirtuosam, ut eiusdem in se exemplis oratoris utar, quòd in rhetorica arte per casuum uariationem omnes ferè Alexandro uirtutes attribuit, eiusque immortalitatem & gloriam ad astra suspendit: de Philippo autem nulla est memoratio. Ita cum Alexandrum Magni uocabulo donatum non minus quàm Pompeium, Cicero didicisset, nō oportuit eum sermonem ita nudum prorsus destitui, ut confuse accipi potuisset. nam quòd Philipppum in præsentia tanquam subiratus Alexandro Tullius magnum potius uelit appellari, quadam ratione tamen indulgendum est: quemadmodum de C. Cæsare in eiusdem Officiorum libris cum ijs, quæ in orationibus laudatorijs edita sunt,

contraria leguntur.& apud Salustium eiusmodi genere contrarietates offenduntur, apud quē in Catilinaria coniuratione scriptum constat, in omni re fortunam dominari, eam ex libidine cunctas res magis quā ex uero celebrare obscurareq; In Iugurthino bello uerō differt, animum abundē pollentem, potētēq; & clarum, neque fortunæ egentem. quippē probitatem, industriam, aliasque bonas artes, neq; dare fortunam, neque eripere cuiquam posse. Hæc quidem usque adeo dissentiunt, ut aut à duobus auctoribus eas historias esse descriptas, aut cerre ab eodem historico fortunā posse, & non posse, dictum existimes: in cuius potestate sit, quascunq; uelit res, obscurandi celebrandiue, ut superius: hic uerō, claritati cæterisque bonis artibus nocere non possit. Cæterum ij duo loci, duorumque scriptorum ingenia hac ratione proteguntur. Cæsarem enim regnantē Tullius demum in libris *Officiorum* tyrannū fuisse contendit: eiusdem probitas, industria, felicitas, & id genus, ab eodem oratore miris laudibus efferuntur in amicorum defensionibus. At si temporum uicissitudinem consideres, cum illę defensoriæ primū orationes haberentur, easdem laudatorias in eum esse oportuit, quem deprecandum tollēdumque patrocini jure suscepērat. Mox extincto Cæsare cum Tullius in philosophia libros componeret, cui de uirtutis officio seuerius quā felicitatis iactantia scribendum fuit, illam contrarietatem dixeris tempestiuē conuenire: nec absurdum uideri, temeritatem pro fortitudine, auaritiam pro magnanimitate, libidinem pro

pro modestia reprehensam:ergo & in Alexandro, ut in Cæsare, pariter offendisse. Quod quidem à Salustio ijs in locis de fortuna non minus factum existimo, cui magistratū fortè deposcenti, ut habere soleret, omnia quæ cernenti paucorum potentia subagitari, uisum est uel fatorum urbis, uel fortunæ malignitatem accusandam. Quibus tandem ueluti nebulis longa animi fatigatione dissolutis, in secundi libri descriptione quietior redditus, sapienter fortunæ ludos edocuit, nihil nocere neque proficere inueteratæ uirtutis altitudini, uelut profundissimæ radicibus arbori, quā frustra nimbosæ tempestates hinc inde uentorum oppugnatione concutiunt. Siquidem & ipse fateatur historicus, se cum à reliquis malis moribus dissentiret, nihilominus honoris cupiditate, quam & malam appellat ambitionem, fama atque inuidia superiori ætate uexatum. Illud autem arbitrato meo, quā ut facile excusari possit, difficilior uidetur, non fuisse sibi consilium secordia atque desidia bonum ocium terere: neque uerò agrum colendo aut uenando seruilibus officiis intentum ætatem & uitam traducere. quippe nisi eum sermonem intentum ad solam uel nimiam agriculturæ curam accommodes (nam dicit Comicus, Ne quid nimis) apud Romanos ueteres, eosdemque præstantissimos uiros iniuriū censeatur: quibus non minus ad uoluptatem & exercitium extiterunt agricultura uenatioque, quarum studium iste secordiam & desidiam appellat, quàm rei militaris uel urbanæ administratio. Interroga Plinius, uel certe minorem, qui inter uenandum

& piscandum libellos scriptos impletet, & eiusmodi scriptis delectatus est. Percontare Mæcenatem, Virgilium, Varronē, Catonem, multos porro superioris illius ætatis sciētissimos, & illustres heroas, quid sibi cum rei uillicæ ministerijs commercij fuerit: non ita desidiosum apparet de ijs rebus scribere, ut in ijsdem exercitari, quorum optimus quisque, Crispo insuper attestante, quod magis admiror, non sine corporis uiribus ingenium exercuisse, nisi forte in militaribus armis duntaxat corporeas uires intelligit. At quidem corporis uires antiqui exercentes instituerunt, ut partē in re militari, partem in urbana administrāda, cæterum tempus in curando rure uel horto ponerent. nec enim ab re Salustiani adhuc horti, Senecæque prædiuitis, inter egregias Romanorum delicias memorantur. Sed ut dixi superius, seruilibus officijs intentos, aut intentiores fortē ruris exprimuntur: quæ res ad seruilem inclināt officinam, quos seruos continuis operibus fatigandos domini iubēt, unde ergastula dicta. Quod sanè dignitati Salustianæ minimè cōuenire potuit, aut eo loquēdi genere Romanorū potentes, quod sæpè facit, reprehendere nitiatur, qui potioribus neglectis artibus, continuē uenationi, agrorumque delicijs, ueluti pecora eorumque pastores inseruirent. Verū hęc & alia uicissim relinquamus, ut & alijs detur disputandi locus.

ANGE

551

ANGELI DE CEM-

BRII, MEDIOLANENSIS ORA-
TORIS, DE POLITIA LITERA-
ria, ad Pium Secundum, summum pontificem, liber se-
ptimus & ultimus. Prologus, in quo auctoris ex-
cusatio circa uocabulorum descriptionem: ibidē
questio orta, per Guarinum de diph-
thongis explicatur.

PARS LXIII.

SEPTIMUM & ultimū
literariæ politiæ librum
hic conficiam, sacratissi-
me pater Pie. quippe cū
satis uisum ea literis ha-
stenus mandauisse, quæ
ex optimis Leonelli prin-
cipis disputationib. me-
moratu digniora censerentur: opportunum
dixi ijs & quædam alia Veronensis summi o-
ratoris præcepta subiungere, plurimum huiusce
doctrinæ facultati conducentia, uti de diph-
thongorum atque orthographiæ in cæteris
sermonibus cognitione necessaria. Etenim
proximis adhuc contentionibus de eo genere
per transitum sæpenumerò mentio facta, si-
cut de eiusmodi antiquorum scribendi cōsus-
tutine inter Leonelli familiares & Veronen-
sem disputatum memineram. Sed cum locus
non esset de ijs seriatim referendi hūc in librū,

M 4

idcirco

idcirco totam ipsius scientię rationem abundē cōieci, partim latinis uerbis, partim etiā gręcis, gręcāq; forma descriptis, quo lucidius artificii mōstraretur. Neq; enim dubitē pro librorum inutilitate, qui plebeio ritu magis quā oratorio more de uocabulorum ordinibus cōscripti sunt, ut in Catholicone & Comprēhēnsorio (sic enim eos nomināt) hasce Guarinianas pręceptiones quibusdam fortasse pędagogis pauciores uisum iri, quā pro rudiū disciplina satisfaciant. Sed in uocabulorum perquisitione non mihi tātum seu inanis glorię apud imperitos, siue superflui laboris apud doctiores assumendum putauī, quantum in ijs duntaxat, de quorum magis opportunis orator ipse ueteranus inter eruditissimos disputare consueuerat. Hoc nempe ab initio mihi fuit constitutū, ut de politiori ac magis necessario in hoc Opere documento dissertarem. A quo cōsilio grauitatem tuam, de studijsq; meis expectationem, summe Pontifex, non alienam esse cōfido. Itaq; nunc eo feci libentius, eaq; pręsertim tempestiua occasione, quōd cum nouissimē de historia T. Liuij Macedonica per id tempus inter eosdem literatos uiros, ac pręsente Guarino legeretur, in eum fortē locum peruenire disceptantes super Philippi contentione, qua rex ille postulabat à Romanis equū sibi restitui, isq; de equo locus eadē pagina sepē repetitus, utrum scilicet de equo animali, an æquitate sentiret historicus, dignum quidem risu. Erat autem is liber uenustissimē Florentina manu descriptus, cęterū nulla ferē cum diphthogorū recta notatione: cū in multis scripturæ lo-

re locis, ut sit à librarijs eius artis imperitis, aut necessariæ diphthongi deessent, aut contraria ratione descriptæ. Ita cum de equo quadrupede, an iusto magis intelligendum disceptaretur, Veronensis iucundus arridens, excepit.

QVEM AD MODVM EX HISTORIA T. Liuij Macedonica, orta questio per Guarinum Veronensem de diphthongorum opportunitate, ex ea pagina, ubi Philippus rex equum sibi reddi postulabat, cum pleriq; de equo animali inscipienter, alij de equitate dictum peritè iudicarent: atq; ibidem de orthographiæ dignitate, diphthongorumq; usu necessario. Pars LXXV.

Quid, ô Philippum uos admiramini equum suū tantopere flagitantem? nec enim dicere caballū uoluit historicus, aut Bucephalum, ut Curtius Alexandrinum equum nominat, cum ipse græco satis uocabulo Philippus uociteretur, quod amans sit equorum. At enim cum hæc ioco magis quàm serio dici uiderentur, etiam atque etiam illi percontari cœperunt, ut de equi petitione causam ab solueret. At ille iam ferè subiratus: Inruemini ne nunc tandem, inquit, quanta sit diphthongorum rectæ descriptionis necessitas, quam ego sæpè uobis, sæpè alijs aduertendam frustra prædicaui, qui scripturam uolunt sine diphthongis facile intelligi, neque ad orthographiam id scribendi genus attinere? Age uerò, concedimus, peritum in auctoris sententia nō falli: nunquid tamen scriptura suo carebit indu-

dumento? At quamobrem vos nunc Liuij sensum ignoratis, nisi propter librariorum incuriam, lectorumq; tum imperitiam, tum negligetiam magis, qui libros emendare non curant? Nam ubi quis nescit, alter nolit, nihil unquam perficitur. Si ut apud prisca consueuerat, orthographia coleretur (omitto nunc prosodiarum rationem, & eam quidem à Prisciano suis formulis designatam) nequaquam in has sensuum dissonantias præcipitaretis. Ergo cū hoc in loco quod exquiritis, diphthongorum desit ornamentum, equum animal accepistis, cuius prima corripitur, nullam diphthongum recipiens, pro eo quod æquum, hoc est æquitatē sonat, cuius prima producit, diphthongūq; desiderat. Cuius differentię demonstrationē ut in metro uideatis, expressa syllabarum ordinatione, ecce de Camilla Virgilius: Quid tam egregium, si fœmina forti Fidit equo? Dimitte fugam, & te cōminus æquo Mecum crede solo. In prima enim parte, quia de animali est, corripitur: in secunda, quia de campi planicie, productum est epitheton. Sed quid agant metrificatiōis imperiti, ut si uersu fortē uel oratione soluta hunc sermonem Eque compereant, quod quadruplici modo poni solet ab auctoribus, quo pacto sine diphthongorum moderatione percipient? Stomachari libet, cū me ad ea doctrinæ præcepta reducit, quæ uos in scholis puerilibus didicisse præstitisset. ex quibus cum documenta satis opportuna non perceperitis, haud turpe censeo eadem nunc adulescentes rudimenta cognoscere. Sequor igitur propositum. Vna quidem forma eque uocati-

uo

quo penitus describitur, & cum ô minima litera superius uocandi casum indicante, si ab eo quod est equus animal dici uelimus. Quodd si pro dandi uel generandi casibus in singulari numero, aut si pro recto uocandi casu in plurali ab equa fœmina, cum æ diphthongo in postrema syllaba longa demonstrabitur, ut æquē. Rursus si pro aduerbio æqualiter accipere uolueris, quare non in prima e longa diphthongus appareat, ut æquē? nempe arbitror latinæ literas hac tanquam linguæ resonantis appositione eloqui posse. Vnde à nostris latinis, græco tamen uocabulo, hoc est, & in uersificatione, qua facilius etiam longæ à correptis syllabæ uersuum peritis discernuntur, & non minus in prosarum serie hanc orthographiæ rationem descriptam: quam quicumque contemplerint, iure mihi censentur à politiæ nostræ consortio dimittendi. Talia Guarino differere, nonnulli, tamen si indocti, qui aderant, simul obstupuerunt: apud quos rara admodum in omni scriptionis genere orthographiæ cura fuerat, librorum duntaxat communi lectione contenti, latinis tantum, & ijs quidem pro libriorum consuetudine scriptis abutētes. Quidam autem, qui eiusdem præceptoris interdum lectiones audierant, uel epistolas & chirographa iudicauerant accuratius, non usque ad eò mirari, sed ultrò eius doctrinam laudibus tollere, recordarique solebant: præterea quemadmodum ab eodem non in diphthongis solum, uerum etiam seruandis accentibus edocti fuissent, in quorum eleuatione salté, & in uocū depressione apud Græcos liberius est
arti-

artificium: Magna foret utilitas, aiebat, sicut in sextis casibus forminei generis, ac præteriti temporis uerbis, tertiæ coniugationis præcipue, tertiæque personæ, & plurales numeri, sicut legere pro legerunt, ut ab infinitiui more disceratur: & in aduerbiorum, uerborumque nominum differentia, ut tenere, ac tenere: quale est, Teneræque puellæ. In quo sermone uocandi casus de puello diphthongum non recipit, ut pernoscat quàm frequenter in diphthongorum artificio sit elaborandum. Ad hæc Ioannes senior: Equidem haud dubiè scio, qui semper antiquitatis amantissimus fui, ut nunc pro omnibus loquar, orthographiæ rationem, quam etiam diphthongorum accentuumque descriptio continetur, in percipiendis auctoribus non necessariam solum, uerum etiam literarum ornameto conducere: tamen si in prolatione non opus esset omnino, quam ne Græci quidem in legendis diphthongis obseruarent, id sæpenumero abs te, Leonelloque hoc in politię certamine disputatum uidimus. Sed quid agamus? Neque enim omnia possumus omnes. Primum enim ipsi librarij hanc descriptionis artem non intelligunt, neque omnes prorsus antiquorum librariorum intellexisse exactè cõprehendimus, ut ex libris uetustissimè scriptis apparet, in quibus mihi multæ uidentur dictiones diphthongos suas non habentes. Quæ quidem dissonantia ita apud me etiam effecit, nedum cæteros, qui minus scriptiorum ornameto delectantur, ut desperatione quadam omnem ex libris diphthongorum annotationem deleuerimus, nudamque potius scripturam accipe-

acciperemus, quàm turpiter à librarijs insigni-
 ram. Hic Guarinus: Verum inquis. nam quis
 librarius tempestate nostra dabitur, nisi idem
 oratoriae sit poëticaeque facultatis industrius
 obseruator, quantumuis librum ei des emen-
 datissimum, qui pari tenore prorsus excribat,
 ut in exemplari constiterit? imò qui non se do-
 ctius intelligere putet, quàm auctor ipse, uel li-
 bri dominus, siquid politius literarum chara-
 cteres effinixerit: in quorum sola figurati-
 one, seu pictura orthographia ipsa consistere credi-
 tur, adeò ut si Præsyllabam aduerterit, uel elo-
 gam loco syllabæ diphthongo notatam, idem
 in cæteris effingat, quoniam à præuidebuntur
 incipere. Is inquam, est apud librarios nostros
 orthographiæ modus, in quo alius alij se præ-
 stare censet. Sic indocti audacesque librarij nõ
 solum productas suapte natura syllabas, uerũ
 etiam quæ omnino corripuntur, ut premo, pre-
 ces, precor, precium, tanquam acutius perspe-
 xerint, diphthongis annotauerunt, insigni scri-
 pturæ notatione, auctorumque contumelia.
 Nam quòd uocalis aliquando, aut syllaba de
 more longa, ante aliam uocalem posita metri
 gratia breuietur, ut, Sudibús ue præustis: alia
 res est, in numerorum casibus aduertenda. So-
 lent igitur ex Hetruria Florentinaque ciuitate
 potissimè libri quàm uenustissimè facti com-
 parari: feruntque ibi Vespasianum quendam
 eximium bibliopolam librorũ, librariorumque
 solertissimum, ad quem omnis Italica regio,
 longinque etiam nationis homines confluit,
 quicunq; libros ornatissimos uenales optat:
 quæ licet arbitremur Leonardi Carolique Aren-
 tino-

tinorum diligentia exemplaria bona conqui-
rere, tamen, ut antea dixi, cum alio modo ex-
plaria sint, alio à librarijs exscribuntur. quo sa-
tis eos percipitur neque syllabarum intensio-
nem depressionemque cognoscere, quæ pro-
ductæ uel breues propter carminis ignoratio-
nem, per quam etiam alias geminari literas, ad
alias simplices relinqui opus sit: neque quando
cum ch, uel ph, seu th, aut y, quod Græci ypsi-
lon uocant, scribi conueniat, ipsis duntaxat æ-
bitrio suo describentibus. ad quæ incommo-
da spontè commissa, accedit insuper incom-
modius, in Græcorum sermonum defectio-
nes frequenter incidere quasi fenestras, sed cō-
trario more obscuritatem legentibus opponē-
tes, tum in sermones deprauatos. nam de su-
perfluo geminatis, tolerabilius. enim uero quæ
pingit intelligere, non pingere tantummodo
librarium decet. Tum Guzelengus: At quid in
librariorum uitijs tantopere fatigamur? quin
ad necessitatem nostram potius accedimus,
quæ in epistolarum quotidiano usu consistit?
Nobis quidem satis est, ô Guarine, epistolas fa-
cere, dum tu maiora conscribis opera, ubi non
collatis ante oculos exemplaribus, ut librarij
tenent, sed ex nobis ipsis scribendum est. Qua
propter omnes abs te uolumus, quemadmo-
dum superioribus diebus ægrotante Leonel-
lo de improprietate sermonum euitanda mo-
nuisti, diligenti quadam formula in hac ortho-
graphiæ ratione rursus edoceri, quib⁹ in dictio-
nibus magis opportunis instruendi simus. nā
meministi quosdam græcæ facultatis ignaros,
in eo genere ita prægrandia uolumina scripsis-
se,

se, nec tamen penitus necessaria cognitu comprehendisse, ut legentibus fastidio quam doctrinæ magis existerint. Quo magis abs te requirimus, uti consuesti in Virgilianis, Terentianis, Ciceronis, Satyricorum, historicorumque uocabulis electioribus admoneri, quæ potissimum ad politię nostræ cultum pertinere censeo: neque in primis tantum syllabis, uti modo de equi æquitarisque dictionibus argumenta contulisti (quam quidē orthographię partē pro sensuū intellectu necessariā magis arbitramur) uerum etiam in medijs tam per æ q æ de scribendis: porro in ijs, quæ diphthongis non indigent, à Græcorum tamen explicatione nichil, operæ precium est in libris agnoscere, qua orthographię lege uel latinè uel gręcè describantur. Nam licet ad multorum sermonū intelligentiam Marcellum, Festum, Varronē, magistros habeamus: eisdem tamen auctores sic nunc utique corruptè scriptos offendimus, ut quod in uocabulis suis ad orthographiam attinet, aliunde perquirere necesse sit. Quibus rationibus etiam atque etiam abs te commo-
neri petimus, quo nos non uti alienorum operum librarij, sed nostrorum scriptores sine ulla exceptione laudari possimus.

QVOD EX MVLTIS GRAECORUM diphthongis uix quatuor apud Latinos usu necessariae permanferunt, scilicet *e*, *æ*, *au*, *eu*:
quarum omnium princeps *e* diphthongus magis opportuna. Pars

L X X V. l.

Tum

TVM Guarinus exorsus: Rem quidem, ornatissimi uiri, non tam mihi fatu, quàm memoratu difficilem exigitis, quippe quas pro græcarum literarum cognitione olim adolescentulus ex Manuele Chrysolora, Græco summoque philosopho percepi, quasque deinceps frequenter exercui, omnes mihi puto tam Græcorum quàm Latinorum dictiones esse notissimas, qua orthographiæ ratione scribi conueniat. Verùm enim eas duntaxat penitus enumerare, quæ in primis medijsque syllabis diphthongos exquirunt, id ego difficiliter adiudico, nam quis id copiose possit efficere, nisi perlegendis passim plurimis libris, temporis quoque multum absumpserit? Quamobrem ut omnium uoto pro uiribus satisfaciam, ex electioribus saltem, ac magis opportunis, ut petitis, quæ memoriæ succurrerent, tumultuaria sanè descriptione, partemque hic ex tēpore, dum Leonellus abest, reliquum domi meæ, alijsque diebus, cum uolueritis, ne non uestræ uoluntati morem gestum arguatis, expediam. Iam primum omniū duodecim diphthongos Græcos habere constat, sex proprijs, totidemque improprijs utentes: tanta aded diphthongorum prosodiarumque uoluptate perfruuntur, ut duas sæpè etiam in rectis casibus singularisque numeri diphthongos habeant, & uarias, quale est *αἰνῶν*: nos cum prima tantum Æneas. Quidam & in terminatione diphthongum adiiciunt, quam exponere non conducit, cum ipsi creberrimas habeant omnibus in partibus orationis. Cæterum ex proprijs has, *au, eu, æ, œ*, nos omnino colligemus. Diphthongon-

thongum autem græcè dici liquet, ut de nominis sui etymologia primùm uideamus, quòd duplicem in una syllaba sonum continet. *dis* enim uel *dus*, bis uel duo indicat (quanquam simili compositione cum iota tantum apparet hunc sermonem describendum) *ph*, autem uel *ph* in fœmineo genere sonus uel sonitus est: ideoque *ph*, quod est *ph*, inter *u* uel *u*, & *l*, id est, *th*, euphoniæ gratia componitur: proinde diphthongus duplex sonus per disiunctione prolatus. nam quanquam in eadem syllaba sit una diphthongus, tamen disiunctè profertur utriusque literæ sonus, cum eandem exprimere uelimus præcipua & trita ratione: aliàs inter legendum more græco dimittitur in plerisque. Quinetiam ipsi diphthongos correctius quàm nostri sæpè pronunciant: prolixius autem quàm nos describere prosodiarum ratione simul uocem complicantes, tanquam per synæresim dicant, *af*, *ef*: nos semper *au* & *eu*. sic de *æ*, *ou*, *ei*, *e*, *u*, *i* tantum profertur. Quamobrem Virgilius metri satisfactione, *Aulai* & *piçtai* extendi uoluit, & Cicero *nepai* generandi casu, pro *scorpij*. cuius generis descriptio græcis ita nomini bus rectius accommodatur. Contrà subtrahi designauit: ut, *Laquearibus aureis*, pro *auris*: &, *Fluminis alueo*, pro *aluo*. Quibus rationibus relinquitur *uas*, *uis*, *ue*, & similes à principio syllabas non esse diphthongos, sed consonantes, per synæresim, hoc est, contractum & unum hiatum prolatas. Ita monophthongum quamlibet ex se uocalem literam dici par est, quam & *quædam* ipsi neutro genere appellant, cū apud eos scio grāmata uocalia, & tres monophthon-

N

phthongos poni, ut Ebus, ubi tres uocales diuisim proferuntur. Sic distare uidebitur à diphthongis aspiratio, cuius figura pro litera apud nos pariter non habenda, sicut apud Græcos: sed literæ aspiratione, quæ *Ασπία* ab eis dicitur, cuius contraria est *Ψία*. Hoc enim apud nos obstat talis aspiratio, ut homo, humus, honor, quin metro tamé corripiantur, sicuti neq; omnes productæ syllabę diphthongis notantur. Ergo cum nostri quatuor omnino ex duodecim necessarias diphthōgos elegerint, duæ, hoc est, au, eu, & æ nonnunquam, sicut ær, licet ex impropijs, ita ex frequenti usu remanserunt, cum etiam descriptione, simul & prolatione, ut pro diphthongis ferè non habeantur, uel certè in eadem non sit circumspēctio. Item quæ ei, sicut in nominibus græcis, ut Brisei de uel Theseide: proptereaq; in eis describendis non sic librarij præcipitant, ut in æ & œ. nam quis librarius aded somnolētus est, cum Aulam scriptum uideat, alam potius excipserit? sic ai diphthongus apud nos remansit, ut in Maia. Itidem in secundis, si Theseus & Orpheus erit, non Thesus uel Orphus neglecta diphthongo scribetur. Quamobrem cum au & eu à nostris cōtinuè cum descriptione proferatur, de ijs characteribus nulla fuerit dubitatio. De æ uerò & œ, quodd in librariorum controuersiam incidunt, de qua nunc contendimus, triplici modo sic effingi licebit, ad idē tamen coeunte. aut enim literis penitus distinctis, ut æ: aut connexis artificioso quodam lineamento literis æ: aut supposita figura pro a, ut ε. nam superius positum nunquam aduertit,

ti, sicut de æ, quæ nonnunquam superiori par-
te notatur, ut pœna, fœnum: quanquam & hæc
diphthongus apud Virgilium *extenditur, ut *ostenditur*.
œstrum, œnotrij. erant aliæ rursus de ai & oi
diphthongis secundum græcas rationes, quas
nos uarijs modis uel in e longam, uel u so-
lam & breuem, uel eu diphthongum in con-
sonantē syllabam dissoluendo, uertendo, pro-
ducendo, subtrahendo, uel remanente utrinq;
sono & grammate desumpsimus, ut hisce uo-
cabulis deprehenditur: Ajax, Maia, Pæan, palę-
stra, Achilles, Vlysses, Perseus uel Perses, fu-
gio, fuga. nam nos in multis aspirationem a-
misiimus. Nauis, naufragium, aula, tragœdia,
comœdia, pœna, phœnix, punicus, Troia, Eu-
rus, Theseus, austerus. nam omnia hæc græcā
sunt, & eiusmodi quædam non necessaria me-
moratu. His ita pro rudi pictura, primaque de
signatione satis expositis, ad literariam seriem
procedamus: hoc prius memoriæ uestræ com-
posito, omnes primæ declinationis in a termi-
natæ syllabæ, masculini fœmineique generis,
generandi dandique casus in singulari nume-
ro, necnon omnes in reſtis uocandique plura-
libus in fine syllabæ diphthongum in æ postu-
late, ut Musæ, poëtæ. eodemque pacto de ter-
minatis in as & in es dictum, nisi nos in pro-
prijs nominibus plurali numero abstinere-
mus, quæ tamen nomina in singulari eandem
seruant institutionem.

DE AB DIPHTHONGO IN PRI-
mis syllabis per alphabetum, initio sumpto ab e littera,
quo suis locis possint applicari diphthongi. Pars 77.

N 2 Hæc

HÆc (nam h non est litera) in utroque genere & numero cum diphthongo, & cū compositis, ut hæccine, c geminata. nam ut sermo est trium syllabarum, sic triplicem uideretur interrogando habere sensum, quasi diceret, hæcce ne hæc? Terent. Hoccine credibile aut memorabile. Præterea Hæc in plurali tam fœmineo quàm neutro ueteres posuere: ut Virgilius, * Hæc quoque non nobis cura leuiore tenendæ: cum de capris præciperet. Et Terent. Hæc adornant ut lauent: cum de ancillis Thaidis diceret.

Georg. 3.
Alij legūt, Hæc:
alijs, Hæc tuenda.

Eunuch. Act.
3. Scen. 5.

Æacus, nobilis Græcorum rex, cum sua de-
riuatione, ut Æacides, & inde Æacidarū gens.

Ædes, propriè domus sacra. Ædificium, ædifico, ædepol, ædilis, ædilitas: quorum nominū erroris causa sic scribendorū fuit, ut opinor, cū diphthongo ut quidam scriberent, ne edo uerbum, quod est profero, emitto, putarent, fortè ædes domos altiores dici, quod sint editæ, uel loco edito positæ. Cæterum pro manifestare apud Græcos non extat uerbum tale, & tam apud Homerum quàm nos Edo pro comedo corripitur, qui in Odyssæa *ἔδωκε*, hoc est edentes, illos ostendit: in quo sermone non diphthongum, imò neque dāsiām, neque p̄silen uideas illi contrariam: quo fit ut à nobis pro publicando compositum uerbum appareat, non cū diphthongo æ, sed cū e longa præpositione, ex uel extra significāte, ut sit edo, extra do.

Iliad. 1.

Ædonus, mons Thraciæ: cuius generis uocabula plurima sunt apud poëtas, ædus, ægacra: sed græcum est penitus. *ἄϊς, ἄϊς, ἄϊς*, & ab hoc uocabulo pleraque: nos composita græcā uoce

tuoce retinemus. Æcloga, & Ægle, Naiadū pulcherrima. Æglóceros ad euphoniā (nam scribitur & sine l) signum cœleste capricornus, à *κίρῳ* uel *κίρῳ*, cornu, unde ceruus.

Ægon, simpliciter in Bucolicis nomen à capris habet. Ægis in fœmineo genere propriè fuit pastorum tegumen ex caprina pelle, quo etiam frequenter utūtur & pro sacculo uel pera cibaria. Cæterum apud poëtas hoc nomen celebre clypei uicem assumpsit, utiq; pro capri nonnunquam hoc nomen appositum. Quidam pro ægide caprinas tum exuuias accipiunt, quas quidem, seu clypeum ex eis, ut Virgilius Homerusq; aiūt, Mineruæ, & heroas Græcos & Iouem primū gestasse: quorum multa sunt exempla, sed de nostro: ut, Cum sæpè nigramentem Ægida concuteret. quo constaret clypei potius quàm exuuiarum formam intelligi, eiusq; gestaminis in Ioue causa ad memoriam Amalthææ nymphæ fuerat, quæ se latitantem caprino lacte fouisset: capricorni; cœleste signum ob eiusdem honores in cœlum relatum: quod clypeum siue exuuias postmodū filiæ Palladi tribuisse, poëtarum non uana figmenta sunt: ut, Ægida; horrificā turbatæ Palladis arma. & Ipsam in pectore diuæ Gorgona. sanè poëticæ rei & nominis mira transumptio, quod ex Perseo fratre in Palladē ea laus concesserit, & clypeus sit à Vulcano conflatus tam caprinæ appellationi, quàm fabrilī mallo conueniens. quo satis apparet, Ægidis uocabulum in quouis clypeo uel antiquitatis uel honoris * regiones edisse. nam & Herculis mox insigne fuit, quantum ex antiquissimo

Æneid. 8.

Æneid. 8.

* forte, gratia
resedisse, uel
confedisse.

N 3 eius,

*Herculis nudi
allegoria.*

eius, marmoreoque signo Mediolani in beati Ambrosij doctoris delubro comperit est, Herculem seminudum, non Bacchum, neq; Panam, ut quidam disputarunt, hircino spolio circumdatum, clauaq; armatum, leoni minitantem. quippe non iplum, nec deorum quempia gentilium, nisi sacerdotem eius, pecoris corio conregi satis liquet, quod sibi immolare. Sic deueto post leone alijsq; monstris, Herculem ægidi leonis exuuias prætulisse. Quonquam hæc allegoricè ad sapientiæ vires referuntur, ut ipsam quoq; nudum & expedite pugnassem fingitur, ac cum claua primum, non gladio: ut eius uiri, quem sapientem & fortissimū uoluerūt, seu Libyū siue Thebanum Herculem autumant, nuda, hoc est, singularis quædam probitas inter cæteros gentilium heroas exprimeretur. Ita prius homines armamentis ligneis lapideisq; in bello, non ferro uti solitos: eundeq; gigantem, id est, præter communem hominum staturam, farinam per molarium interualla cadentem, ut Græcæ dicunt historiæ, exceptantibus præbuisse, rudibus adhuc molendinariæ artis hominibus uictum ostendisse.

Ægisthus, nobilis rex in tragædijs: eadē ferè causā à Græcis nominatus *αἰγισθος*, hoc est, capris expositus infans, ut aleretur.

Ægisippus, uocabulum historici græci, ex capra & equo compositum, qui de bello Titi cum ludæis scripsit, à doctore Ambrosio latine translatus.

Ægina, ciuitas & muller: & Ægilippa, omnia hæc à capris, à quibus etiam placet nonnullis Ægeriam Pompilij nominari.

Ægeus

Ægeus rex, à quo filius Theseus: Ægidus, & Ægæum pelagus.

*Ægi cum omni coniugatione præteriti temporis, à verbo eiusdem ago. *Novum.*

Ægyptus & Ægyptius, non Ægyptianus. nam dixit Poëta: Sequiturque nefas Ægyptia coniunx. *Aeneid, 8.*

Æger, ægritudo, ægro ratio, ægresco, quā sensu differant, ut aliās satis exposuimus.

Ælia, urbs græca, sed à Marone per aliā Græcorum declinationem ostenditur: ut, Mediæq; per Ælidis urbēibat ouans. Contrā apud Homerum metri ponitur gratia. Est & nomē mulieris Ælia. sic Ælius & Ælianus, Romana nomina, Helias uel Helia barbara.

Æmulus, æmulor, æmulatio, quæ quandoque laudi, aliās crimini assignantur.

Æmilius, Æmilianus, Æmilia gēs, sine aspiratione scribuntur. non putant quidam à sanguinis dictione, sed iucunditatis calliditatisq; procedere, quasi æmulus eligeretur, quo pariter uocabulo eadem ratione dici contendunt.

Æmonis, Æmonius, ab Æmonia. Ovidius in Epist. Æmonis Aemonio *Deidamia uiro. *Laodamia.*

Aemorrhøis, uel æmorrhøsia p sanguifluo. sicut dici liquet *αἱματι*, hoc est sanguine, sic hæmorrhæsa, homo id pestis genus patiens. & hæmatites lapis, seu quodd eiusdem coloris, siue quodd ei subueniens sit.

Aeneas, Aeneis, Aeneides, ut Ascanius, & Aeneadæ aliquando pro Romanis.

Aeneus, ænea, æneum, uel aheneus id epitheton, ab ære metallo, ut ahenum, uas æreū, de quo sæpè poëtæ.

Aenobarbus, ab Aenobarborum familia, eadem Flauia, ex qua Nero Cæsar: ab æris colore, nunc expressius à barba rutila nominatur.

Ænigma sermo perplexus, in neutro genere, uelata quæstio, ut ænigmata sphynxos.

Æolus, rex uentorum, ut poëtæ fingūt, qui in uentosa Siciliæ parte regnauit, Æolia ab eo dicta, & Æolides Cephalus.

Æpolus, caprarum pastor, quandoq; pro latino uocabulo ponitur: & æpolium, caprarū grex. Cæterū æpolij pastores in minimis habentur: mediocres *παίονες*, hoc est opiliones, ouium: at maiores *βουόλη*, armētarij bouū & iumētōrū.

*Æpeia, uel
Æpia, uel Aepia, oppidum
Laconie: Aepy uerò, alia
est urbs, de
qua Homerus
Iliad. 2.*

* Æpia urbs, uel secundum Homerū Aepy, bene condita ciuitas. nullam aut̃ diphthongū uel aspirationē accipiunt, quæ cū *αι* græca præpositione iunguntur: quinimò corripuntur, ut epistola, epigramma, & id genus plurima.

Æquus pro iusto uel æquali, unde æquum & æquitas: à quo uocabulo cœpta in nobis dīspūatio fuit in Liuiο, cum de equo animalī simul diceretur, quod minimè producitur, neque ab eo uenientia, ut eques, equester, equito, equinus. At superiora diphthongum penitus exquirunt, ut æquo æquas, uel exæquo compositum, & exæquor eius passium, exæquaris: non exequor exequeris, deponens, cuius secūda corripitur, sicut in prima sequor. ab æquo, æquas, æquans, æquatus, & exæquatus ab exæquor. nā executus, est deponēs. Vnde apud Salustium de utroq; , Exæquata acie, cū diphthongo: & , Officia simul exequabatur, sine diphthōgo. Sic ξequiparo, ξequiualeo, ξequimitas, ξequiuocū, ξequinoctiū, ξequuus, uel ab

ab æquando, cum prima diphthongo, uel à cō simili ætate, cum diphthongo duplici, ut æquæ uus. æquor, æquoreus, quod maris, & campi, & planicie est. Hæreo, hæsiro: hæres, unde hæreditas: hæresis, unde hereticus, & cum eis composita figurarum nomina, Aphæresis, diæresis, synæresis: sed hæc ex medijs.

Aes æris, æreus, æratus, cui simile est eneus: & æstimo æstimas, ab æris ratione. Omnia autem à Sum uerbo corripunt, & super r, ut e-ro, eris. Herus, hera, & heri aduerbium breuiatur: & heros, heroides, quamuis producantur, diphthongum non patiuntur, sola aspiratione contenta.

Aesculapius, diphthongatur cum plerisque nominibus, ut Aesopus fabulator. nam Alopus sine e, proprium est fluij nomen.

Aeschilus, Aeschinusq;, uel Aeschines propria, & æsculus arbor glandifera syluestris: si ab esca deducitur, sine diphthongo.

Aestus, æstuo, æstas æstatis, æstius: aliàs esto estas cum uerbo iuncta e longa præpositione, quod est quasi extra stare seu eminere. nam simili ferè ratione exto sicut existo, sed cū præpositione, dempta s: sic insto & asto, persto cōposita. Cæterum Esto non compositū, sed imperatiui modi, producitur, utriusq; sermonis, teste Virgilio: ut de Musæo, Atque oculis extantem * suscipit altis. potest & estantem legi. Tum de Didone, Esto ægram nulli quondam flexere mariti: producitur, nec diphthōgus tamen apponitur à Græcis in eadem uoce & significatione. in metro quoque, ut in soluta oratione conuenit. * Esto estas compositè, ut di

Aeneid. 6.

Suspicit.

Aeneid. 4.

Esto, pro iste dicunt Hispani.

N 5

xi, non

xi, non confuse, ut apud Hispanos. Qua in re, uel errore magis ij maximè detestandi, quòd antè frequentissimè s literam in prima syllaba tam breui quàm producta e scribunt & proferunt: ut esto pro sto, estrepitus, estudium, escribo, & mille similia. uel quia fortè per Latinos aliquando scriptum inuenerunt, uti modò de esto dictum còpositiuè, uel quia literam s proferendo incipitur ab e sono uocali. Qua quidè opinione nihil est in grammaticæ regula tam barbarum, quàm uulgaria latinaq; simul confundere pro loquendi more populari, ut ultiores Germani & Pannonæ idem peccant. nam simili errore* esol, eluna, eroma scribere poruerint, quoniam aliq sono uocali eæ literæ ac pleræq; proferuntur: adeò nullam penitus uidentur seruare, nec cognoscere uelle scribendi rationem. Literati insuper quidam geminâtes in syllabæ principio, rrex, rregnum, quo nihil absurdius. An id hominum genus edoceri possè creditis, quid diphthongus, accentus sit, quid syllabæ productio uel breuitas importet? Ergo barbarica leuitate dimissa, ad nostra instituta redeamus.

Barbaries notanda p sole, luna, Roma.

Georg. 3.

Ætas, unde creditur æternitatem, æternum que uiuere, uenire, quidam ætatulâ diminutiuum efficiunt, uti dieculam à die. Ætas præterea pro anno unico, pro trigésimo uel centésimo. Maro: At tribus exactis, ubi quarta accosserit ætas. melius quàm æstas. Et de Nestore, qui tertiam ætatem ageret, satis creditur intra nonagesimū còputari. Æther, unde ætheré, uel æthera, æthereus: & hæc æthra æthræ, cœli subita coruscatio, quâ igneâ rimam aliquando

Virgi-

Virgilius appellat, nocturno præcipue tēpore *Aeneid. 8.*
 nubes persecantē. Qui sermo cū à Græcis in fœ-
 mineo genere ponatur, ut *αἰθήρ*, pariter à Vir-
 gil. lib. 3. seruatus est: ut, Nam neq; erant astro-
 rum ignes, neq; lucidus æthra Sydereæ polus.
 Ita enim & sententiæ & carminis ratione col-
 ligi par est, ut interpretemur lucidū polū ex æ-
 thra sydereæ non fuisse: hoc est, fulgurāte tunc
 supra Æneam. nam sequitur ratio: quinimmo
 nox nubila intempestaq; fuit, lunā in nimbo
 cōtinēs. Quo quidē admiror plerosq; doctos,
 qui à Virgilio dictū exponerēt, Lucidus æthra,
 ut si in masculino genere ponatur. nam hoc
 proposito minimè sequens uersus poëtēq; sen-
 tentia procedunt, nisi sydera dicatur, nō aut sy-
 dereæ, ut sit sydera nubila, seu nubilosa: quo fa-
 cto carminis ordo destruitur. Quo enim cano-
 re uersum metrificabunt? an dicētes Sydera po-
 lus? cum in scāsiōe dicatur, Sydereæ polus, ge-
 mino præcedente dactylo. ideo sydereæ æthra,
 & lucidus polus ordinandum.

Aethiops, Æthiopia, quę nomina creduntur
 à Vulcani filio processisse.

Aethna, Aethnæus cum duplici, secūdam il-
 Jos, diphthongo: quibus placet deriuata à plu-
 rimis in a longam terminantibus cum diph-
 thōgo notari, & syllaba æus, ut ab Aegina Ae-
 ginæus: similiter in e longum, ut Athenę Athe-
 næus. quod est pro more græco proloqui: nam
 potius latinum est Athenienses, Aeginenses.
 Sic à Roma, Verona, Cremona, Romæus, Ve-
 ronæus, Cremonæus, græcè, quia sonore con-
 ueniunt. Ergo latinè in quibusdam conue-
 nientibus proferendum: ut à Mantua, Pla-
 centia,

centia, Mantuanus, Placentinus. Ethnicus autem gentilis est, sine diphthongo: nam *ἔθνη* gentem significat.

Æuum cum diphthongo haud dubiè pro seculo est. nam originem ducit à græco tam masculino quàm neutrali, ut *αἰών*. unde *τὸν* & *τὰ αἰῶνα*, & *τὸν αἰῶνα* scribitur, & *τὰ αἰῶνια*, omnia ad id genus pertinetia. Cæterum apud Græcos cor rectè legitur *αἰών*, quod nostri nunc æuum, nunc ætatem interpretatur: qua ratione sequeretur utrovis modo scribendum. porro cum in græcis sint aduerbia *αἰών* & *αἰώνιος*, pro semper: unde *αἰώνιος*, sempiternus, quasi dicatur semper. Et æternus rectius ab ætate, quàm ab eo quod sit extra terram. cum diphthongo Æuum & ætatē scribendum arbitramur, & sic longæuus, qui græcè *μακρόβιος* uel *πρόβιος* dicitur. Æonius igitur epithetum, quod certè græcum est, *αἰώνιος*, semper, sempiternum sit illorum arbitratu, qui sempiternum id solum dicunt, quod in mundi finem duraturum est: siue pro semper & æterno, quod ultra est, ut Deus: non tantum a deo nos perscrutamur omnia anxie. A Virgilio certè utrinque latinè prolatum est: ut * Æonio rediēs deducam uertice musas. quem pro longissimè duraturo certè existimauit.

Georg. 3.

Aonio.

DE AE DIPHTHONGO IN MEDIIS SYLLABIS. Pars LXXVIII.

Nunc cum in medijs de æ diphthongo sit loquendum, nihil obstabit alphabeti ordine repetito per literas quasque primas gradatim incedere.

Aethæus

Aethæus & Achæus, ab Achaia: & ab Ascrea Ascreus, gentilis appellatio: ut de Hesiodo Virgilius, Ascræūq; cano Romana per oppida carmē. Eademq; ratione, ut modò dictū de nominibus in a longum terminatis, æus cum diphthongo in medijs recipientibus, præsertimq; græcis sermonibus sic: Actæa, actæus, litoralis: græcè *ἀκτὴ* uel *ἀκτὴς*. Ceterum ab actica, acticus, à Thebis, Thebæus uel Thebanus, si latinè potius uel græcè loqui, aut pro metri necessitate uelimus. Actæon, ille à canibus laceratus. Agoræus, ut nundinarius uel forensis.

Georg. 2.

Annæus, priscorum nota familia. Et aduertendum est, omnia quæ apud nos in æus cum diphthongo fiunt, apud Græcos in aios terminari, uti nunc *ἀντίος*, *ἀντίος*.

Anapæstus, pes metricus.

Anapæa, genus auis.

Anthæus ab Hercule superatus. Alpheus satis est, ut Orpheus, sine geminata diphthongo.

Aristæus, Ariæus, Aridæus, multaque huiusmodi nomina græca in æus, cum diphthongo conuenientius, quàm in eius nudis literis posita comperiuntur, pro Græcorum consuetudine.

Aulæus ab aula, quæ græcè *αὐλή*: melius ergo quàm aulicus. nam & aulæa, aularum ornamenta, nō aulica Virgilius protulit: & omnia græca terminata in α, in æ conuertunt, sicut *Ἰδα*, *Ἰδα*, Idæus: *ἄϊον*, Ætna uel Ætnæus.

B Rylea dicitur Aoniæ ciuitas, nō Bryseum generat, quia Brysa non legitur, sed Bryseum: ut Bacchus dictus Bryseus, ita non ab a, sed ab e deriuationem suscepit.

Balæna

Balæna propriè diphthongo sociatur, sed balatus, siue uastitatis ratione.

C Aldæus, sed non diphthongum Iudeus accipit, ratione ut suprà: quia à Iudea nō Iuda dicitur, & Iudaicus ad contemptū, ut Græcanicus.

Cæbæ, loci nomen. Cebes, sine diphthongo proprium uiri.

Cæcus & cæcitas, à cædendo latinè, seu carèdo. nam & cæculam sic antiqui dixere, locum cauernosum, abditum.

Cæcilius & Cæcilia propria nomina, quæ à cædendo pro incidendo ueniunt: & cælebs, cælibatusq; à cælo potius quàm à caleo.

Cæsar & cæsaries eadē ratione deducta. Inde Cæsares, à cæso matris utero dicti. & Cæsarea urbs, unde Cæsariensis & Cæsarianus: sic Cæsarea augusta, colonia Romanorum.

Aeneid. 5. Cæstus etiam ludus, à cædendo, hoc est feriēdo, nam legitur: Duro crepitāt sub uulnere melle: & Effractoq; illi sit ossa cerebro. ut Cæsar & cæsaries à cædēdo, sic græcè coma non à como comis, sed à græco *καστω*, incido: quanquā usus cæsariem uiris, comā mulieribus assignarit, ac decidui capilli non à cædendo, sed spontè cadendo.

Cæduæ syluæ à cædendo ibi materiam: sic cætera, cæteri, cæterum, inde ortum habere dicuntur, quasi ab alijs cæsa & separata, unde quidam cætum pro conuentu eadem ratione locauere: alij cum & potius communiter scribunt.

Cetus autem piscis, licet in prima produci-
tur, diphthongo caret: itaq; Cædo in tota uariatione

stone diphthongum recipit, exceptis in præterito tempore syllabis, ut cecidi, cecidisse, quoniam corripiunt. Cedo autem, quod est locum concedere, diphthongum non requirit.

Cælum uel Cœlum (nam & cum ẽ scribitur ratione prædicta) unde cælatura, à cœlo cēlas, quodd stellis sculptum & ornatum uideatur, uti poculum gemmis: & auro laboratum, cælamentum dicitur. Celsum quoq; à cœlo quidam dici arbitrantur: nec non cēlum à cælado scalper fabrilis nominatur, quo præcipuè utuntur argētifices, & eius pluralis numerus est cēla. Per æ aut Cœlum dicitur à concauitate. nam græcè *καύλον*, cauum uel cōcauum est: quamobrem pari ratione dupliciter sua deriuata accipiuntur, ut cēlestis, cēlicola.

Cēneus, propriū uiri & mulieris subulosæ ut, * Modò uir, modò fœmina Cēneus.

Cnēus, familia Romanorum, ex qua Pompeius: ergo non cum G, sed C scribendū, quoquo modo proferatur. sic Caius Cēsar ad antiquorum consuetudinem.

*Aeneid. 6. fle
legitur, Et iu
uenis quondā,
nunc fœmina*

Chlæna, uestimenti genus, apud nos sæpè latina uoce usurpatum. de quo Homerus in Theristēm, *χλαῖνα τ' ἔδ' ἡ χιτῶνα*. quasi sagulum diceret, ac tunicam. *χλαμύς* ab Hispanis appellatur.

Ceneus.

Iliad. 2.

Chamæleon, animal conspicuum apud Plinium maiorem, libro uigesimo octauo, capite octauo.

Cæpi, à uerbo capio cum suis præteritis. nam ab incipiendo simpliciter cum æ scribitur, ut cœpi.

Chērea, Chēreas, uel Chēripp' philosophus, à salutando

salutando sunt nomina, sed postremum cum equina etiam significatione.

Chære, & chærete, seu græcè scriptum, χᾱρη, χᾱριτυ, salve, saluete: quibus Græcorum uocabulis nōnunquam & nos pro latinis utimur.

Chimæra, animal triplicis formæ, à poëtis, & ab Homero præcipuè celebratum in Bellesphontis insignibus.

Cinædus, puer, nomen ab etimologia, à mouêdo, & pudêdis formatū, quia αἰδία, hoc est, pudenda commoueat. Ita cum à κινῶ, moueo, pariter deriuetur, utrauis diphthongo scribendum apparet, & Cinædicus ab eadem origine.

Alij negant.

Cræta, argilla, diphthongum * recipit, non Creta insula.

Odysf. 10. Clytæmnestra, quam occidit Orestes: nam sic habetur ab Homero, κλυταιμνεστρῆ δολίμντι, quodd uirum dolose confecerit.

Dædalus ille poëticus, & Dædalion aliud nomen proprium.

Dæmon, dæmonium, & composita, ut cacodæmon. nam & boni dicuntur felices: unde eudæmon, bene felix. sic Lacedæmon, Lacedæmonium, cum dæmone: & à Laconia, Lacænus.

Diæresis, disjunctio, cui contraria est synæresis.

Dracæna, draconis fœmina.

Diætra, locus ad cœnaculum opportunus, cuius sæpè meminit Plinius in epistolis.

Dicæarchus, græcè autem δίκαιος, quasi iustus princeps: unde δίκαιος, iustus latinè prolatus.

Dircæus, à Dirce, cuius elonga.

Encœnia

E Nccenia, innouatio.

Ennosigæos, Neptunus. est autem græcum, licet nostri nonnunquam latine protulerunt. Apud Homerum *εννοσίγαιος*, à Iuena *Satyr. 10.* li uerò de Xerxe dicitur: Ipsum cōpedibus qui uinxerat Ennosigæum. à concutiendo terram nomen compositum. nam* *εννω*, cōcutio, & *γαια* uel *γῆ*, terra: quanquam & alio nomine *πινυδών*, quod significat porum dantem, non aquæ marinæ, ratione quòd falsa sit, sed omnis aque, cuius ipse sit dominus appellatus.

Ephēbus, pro pubenti diphthongum non recipit, licet librariorum errore cum diphthongo scribatur.

Ephiræus ab Ephyra urbe Arcadię. unde Ephyriæque æra, seu ut alijs placet, ab Epiro, Laconię ciuitate. *Georg. 2.*

F Oedus, pollutus, à fœce, & sic fœx cum diphthongo œ, non æ, scribitur.

Fœmina ab aliquibus cū œ diphthōgo.

Frēgi cum omnib. ab eo in præterito descendit. ante g. fræssus etiā à frangēdo, unde faba frēssa. Frænum similiter à frangendo.

Frætus epitheton, non fretū mare, cuius prima corripitur: & huic literę f addere possumus à ? Græcorum litera incipiētia, præcipuè cum nonnulla adhuc ex suis apud nos, & in nostris literis remanserint, ut fuga, fugo, fero, fur, folium, forma, fax: quædam uerò & duplici modo alternantia, ut phucus uel fucus: quāquam sine aspiratione dicitur genus herbe ad tingēdū. unde, Tyrio fucatur lana ueneno. &, Fucū factū mulieri: id est, mendaciū. Ad hoc fagus uel phagus, & phama uel fama, fanum uel phanum,

Georg. 2.
Terent. Eunū.

num, diuersa tamen significacione. Cuius generis fluctuatio uel incōstantia ex hoc ideo cōtingit, quòd apud Græcos omnia ab f incipiētia, siue in medijs nullā habent differentiā, quę aspiranda, quę te aspirari nō debeant: quę admodum in ch uel c, in th uel t. ita nostri nonnū quam magis, interdū minus aspirant, eiusdem semper literę & f occasione: ut non mirandū sit in uocabulis ab r incipientibus pari modo uariari, cum ab eisdem & siue, id est, r cum da sia semper in principio describatur: ut Phæaces, quorum rex ille Alcinous ab Homero nobilitatus, in Odyssæa, lib. 6.7. &c.

Phædria, ut est apud Terentium: & Phædra, mulier, uocabula lætitiā significantia.

Pheræus, Phædron, aliās Phædon, Phæthō solis filius, & pharisæus.

Alij sine diphthongo & uni eo l scribunt. Gesa quoq; sine diphthongo.

Gætulia, unde Gætulus, pars Africæ, cū simplici uel duplici l, * & diphthongū recipit, & aliquando corripitur.

* Gæsa, genus iaculi Gallorum.

Græcia, Græcus, Græcensis, à Græco rege quodā Athenienti ibi sepulto: sic Græculus & Græcanicus ad contemptum inuenta nomina, ob eius gentis uitia, non græcas disciplinas.

Gynæcium, gręcū est γυναικίον, ut in Terentio, diuersoriū solis mulierib. concessū. unde Gynæcia earum antiqua dea celebris, quā & Bonam deam dixere: & γυναῖκες, ipsæ mulieres.

Gęa, pro terra, est apud gręcos γῆ: unde quodā Georgica opéra Virgilij, & geometriā cū diphthōgo scripsere. Sed cū apud eosdē etiā sint γῆ & γῆα, præter γῆαν, itemq; diuersiori uoce γῆν & γῆαν, utrouis modo scribendum relinquitur.

Hyæna,

HYæna, animal raram, horrédum apud Plinium. Hææsius, uiri proprium. *Lib. 8. cap. 30.*

Hebræus. Hephæstion, charissimus Alexandri contubernalis.

Idæus, montis & uiri nomen, & ab Ida sylua nobili ea ratione, ut suprà dixi de aula, Ida, acta.

Idumæus, nam e longam habet. Idumæa, regio Iudæorum. hinc poëta: Primus Idumæas referam tibi Mantua palmas. Isæus, oratoris & fluuij nomen. Ięci, à iacio iacis, omniaq; sua huiusmodi præterita. *Georg. 3.*

Lædo cum suis omnibus compositis, ut illæsus. Ledæus uel Ledæa, à Leda nobili regina: ut, Ledæam Hermionem. Recipit ergo derivatio diphthongum, non eius positium Leda. Lælius, nomen celebre uiri, & Lælia mulieris. *Act. 3. & 7.*

Læmargus, gulosus, ganeo: & læmargia, in gluuies, edacitas. Vnde Lestrygonæ à poëtis celebrantur, hominib. uestētes, sicut alio uocabulo anthropophagi, & Polyphemi dicuntur.

Læna, sicut chlamys, genus uestimenti, de qua Saryricus plurima: Sunt quæ non audent homines, Pertusa dicere læna. Iridem læna & læno, ab eiusdem uestimenti genere, quo mercedis gratia donabantur. Lacæna item uestimentu, non lacerna. sed Lacænus epitheton, à Laconia. *Satyr. 5.*

Læua, manus, uel sinistra pars, & læuus epithetō, sicut stultus: ut, Si mens nō læua fuisset: hoc est, stulta. contrarium mentis sanæ. Læna melius quā lea: ut Virgilius, Torua læna lupum sequitur. &, Catulorum oblita læna: *Tityro. Alexi. Georg. 3.*

○ 2 ergo

ergo ab alijs poëtis lea non propriè dicitur.

Lenæus, Bacchus, à torculari uinario: Lyæus similiter, sed à uenarum dissolutione: undè paralyſis, ex nimio uini usu membrorum reſolutio. Et lienteria, idem morbus inteſtinorum, à *λύω* ſoluo.

Lycæus, mons Arcadiæ, tractum à lupis nomen: inde Lycæa, Lupercalia feſta. nam *λύκος* & lupi eſt uocabulum.

Lætor, lætus, & lætitia, cui non contrarium eſt per antiphrāſin lethum, ut dicunt, id quod à plerisq; pro morte læthum dicitur cum diphthōgo æ: ſed melius lethum cum th, & ſine diphthongo. & idem hoc mortem indicat, ab obliuione ſcilicet, quæ mortem ſequitur. unde Lethe, obliuio, & Lethæus, fluuius apud inferos, cum diphthongo, ratione prædicta ab elōga: inde lethargus ſive lethargia, morbus homines demētes & obliuiſos efficiens, quaſi mortuos uel obliuiſos.

Longæus, ab quo & ætate, ea ratione ſuprà diximus.

Mænades, mulieres Bacchū ſequētēs; cū diphthongo, ſi ab horriſono clamore: ſi uerò à furore, quæ Græci, & Homerus in primis *μῆνιν* appellāt, fœmineo genere. nam *ἔφυλον* pro ira melius apponunt, cum e tantum præducta in prima ſyllaba ſufficiat. quamobrè Menalus mons, duplici modo, uel à furore, uel boatu deſcribendus.

Mænia & Mæon, Mæonides muſæ. Homerus Mæonides à patre dictus eſt.

Meotis, palus, unde Mæoticus.

Muſæus omniū poëtarū, ut apparet Virgilij ſenten-

sententia, antiquissimus, cui uidetur à musa nomen datum.

Mæcor & mæreo, sic mæstus & mæstitia, quæ mihi uerissimilius uidentur cum æ diphthongo describenda. nam à maceror, quamuis correpto uerbo, potius causam significat, quàm aliunde per æ diphthongum.

Megera, uirgo infernalis. Machæra, à nostris gladius uel culter. Iuuenalis: Ames uictum, nomenq; machære. Machabæus, Manicheus, barbara. sic à nostris scribi placet Mitylenæus. nam Mitylene e postremum longum habet. Muræna, piscis & uiri nomen.

NÆ, pro utique uel certè: aliàs negatiuus hic sermo, & sine diphthongo, sed affirmatiuum ex græco latinū fecimus, quo sæpè utitur Terentius. ideo cū frequenter inueniatur sine diphthongo, librariorū lectorumq; defectione, quando accipitur in contrariū: ut, Sic ne, pro non: uel perplexè legere, sicut in eo loco præcipuè, Faciunt *ut* intelligēdo, ut nihil intelligāt. ubi apposita diphthōgo nihil interrogationis apparet, quin imò certum relinquitur nihil eos intelligere. erit igitur hic sermo diligenter notandus, ubi sit uel nō diphthongus opportuna. Horat. Clarus erit, fortis, iustus, sapiens, næ etiam rex: id est, certè rex.

Satyræ 3.

Nazareus sicuti Nazareus, quanquam nomen Ebræum. Neæra, mulieris propriū, quo utitur Virgilius in Bucolicis.

Nesce, nomen nymphæ. Virg. Nesceq; Spio Georg. 4. que, Thaliaq; Cymodoceq;

PÆdagogus, nomē cōpositū, puerorū ductor, græcè scribitur *παῖδαγωγός*. Et *παῖς*, puer

O 3

pueritia, uel institutio, aut castigatio puerilis, &
pædæ puerorū: inde *pædæ* garrulos pueros uo-
cant, loquaces uel puellas: & ut *pædæ* ad
bonum spectat, sermo ex disciplina, uel puero,
ac uirtute compositus: sic *pædæ* aster, *pædæ*-
re & *pædæ* cones, ad puerorum infectionem
criminofam.

Aenid. 7. Pæon, medici nomē. unde pæonia herba: ut
Pæoniis renouatū herbis. & pæō, pes metric⁹

Pæan, Apollo, cuius laudes pæana, ut apud Virg. Læru pæana canentes. nā aliud est Pæā, uiri proprium, cum diphthongo æ. Panegyria & panegyricæ, laudationes eiusdem ferè generis. & Pæantius, unde Philoctetes Pæantius.

Palæmon Virgilij, Panætiusq; Ciceronis, ui-
rorum propria, unum adjudiciale sententiâ,
alterum ad causarum copiam pertinens.

Palæstra, palæstrite, à luctatione, compositū
ex sæpè uel iterum feriendo.

Palæstina, regio confinis Arabiæ. In Ple autem syllaba nullam inuenio diphthongi rationem, unde malè pleriq; plerunq; & eiulmodi. Item fleo & pleo cum diphthongo scribentes. quinimò græcè est πλέρις, plenus, nō πλέρις; unde πλέρις, uelut inanes & leues homines uolūt.

**Pæstum, oppidum in Lucania. Virg. 4. Geo.
Biferiq; rosaria Pæsti. Papæ admiratiue positū.**

Præneste, Prænestinus, non Prænesteus ratione prædicta. nam corripitur ultima: ut, Præ

Aeneid, 8. ne fte sub ipfa.

Præ, præpositio, & quæ cum ea sint infinita
composita, ut præcipio, præcipito, præpono,
præparo, præco præconis, præter, prætor, præ-
torium, & sic prælium melius quàm prælium.
omnia

omnia quippe diphthongum habent, quia producuntur: ita in cæteris, quæ tamen pauca sunt, diphthongus non apponitur, quia correpta sunt: ut, precor, preces, precium, premo. tamen uariata quædam ab ijs producuntur, ut præssi, omniaque præterita: sic pressus pressuraque; diphthongum tamē non admittunt: neque presbyter, qui à nobis maior natu transfertur.

Ptolomæus, diphthongum habet, non Bartholomeus. Piræus, Athenarum portus.

Pyrenæi, montes, secundum eos qui utranque dictionem à pyra ductam uolūt, quod in acutum tendant. Pygmæi, populi minimæ stature, in montibus Idæ, quibus cum pugnatur à gruibus, teste Homero.

QUærelatium, omni genere & numero, & cum eo composita: ut, quæcūque, quæpiam, quolibet. ergo sine diphthongo manifesta scriptum, pro coniunctione intelligendum, præcipue cum in relatio suam diphthongum semper apponimus. Sed aded liberiorum lectorumque reprehendendus usus inuenit, Quæ coniunctionem breuiare, ut pro relatio penitus habeatur, etiam sine diphthongo distinctè repositum. Accedit frustrata quorundam disputatio, qui cum græca intelligant, græcarum tamen literarum auctoritatem peruertere conantur, ut alijs plus sapere uideatur: contententes eam coniunctionem, non relationam, cum diphthongo magis oportere scribi, cū in græco sit coniuncta cū diphthongo, apud nos pro Et intellecta: & ipsa k litera pro q & sæpè posita. quod non negamus, quin

O 4 etiam

etiam coniunctionem esse & distinctè positam
 sicut *αα*. Sed cum à Græcis eadem coniunctio
 sæpenuerò correptè, ut *α* pro *αα*, & eorum re
 latiuū distinctè semper scribatur, ut *ἡ*, uel *ί*, uel
ο *ῥα*. hoc est, cum *αα* continuè, * uel *ῥα* : &
 hæc litera * semper à nobis in e longum uerra-
 tur, uel a, relinquitur apud nos emendatius
 Quæ relatiuum, non autem coniunctionem,
 cum diphthongo describendum.

Quæro, & quæror passiuum, cum omnibus
 eorum téporibus, & sua deriuata, ut quæstus,
 quæstor, quæstura, quæstio, æ diphthongum
 postulant. Queror uerò & conqueror depo-
 nentia, quia corripuntur, eorumq; descenden-
 tia licet producantur, ut questus lamentario,
 diphthongo tamen non annotatur: neque illa
 participia, ut querens, querendus, conqueren-
 dus, & querimonia. nam composita cum supe-
 rioribus mutant e in i, ut inquirō, requirō, in-
 quirēns, inquisitus, & eius generis: ut *sciatis*,
 quantum utilitatis cōferat diphthōgorum ob-
 seruatio in eiusdem uocis sermonum uic descri-
 ptione. Quæso defectiuum, & quæsumus.

Hæda pro curru.

Riphæi montes, frigore perpetuo no-
 biles. Romphæa, genusteli, quasi framea.

Sine diphthon
 go hodie scribi
 tur.

Sæuus, sæuitia, sciuo, dicitur. Synæresis, cu-
 ius contrarium diæresis.

Saty. 3.

* Sæpia marini piscis genus & caudati, ut
 Polypus, ex cuius sanguine pigmētum atrum
 exprimitur. de qua Persius: Nigra quod infusa
 uanescat sæpia lympha.

Sæpè cum omnibus suis, ut sæpius, sæpenu-
 merò, sæpissimè. Cuius ratione quidam sæpè
 etiam

etiam, ut sæpta agrorum uel ouilium, cum diphthongo scribi uolunt, ob eius frequentē in-
texturam, uel ob eius crassitudinem longitu-
dinemue eius instrumēti, quod à Græcis ideo
μακρὸν dictum, siue longum significans.

Spelæum, id est spelunca. nam Græcè *σπηλαιον*. Et Virgilius: Certū est in syluis, inter spe- *In Gallo.*
læa ferarum, Mallepati.

Sphæra uel spæra, ubique rotunda materia.
nam & utroque modo in prima syllaba est.
Græcè *σφαῖρα*.

Sigæum, Troiæ promontoriū, Græcè *σίγαον*,
ab Herculis taciturnitate ibi latentis, cum de
Troiana captiuitate meditaretur, qui locus fuit
erat antea hospitio frequentatus.

TÆnia, fascia: ut, Fit longæ tænia uittæ. *Aeneid. 7.*

Tæda, fax, ab arboris nomine.

Trochæus, pes metricus, celer & uo-
lubilis: *τροχὸς* rota, unde troch^{us}, puerilis ludus.

Trophæum, ab hostium conuersione uel fu-
ga. Tænarus, mons à poëtis nobilitatus. Tad-
dæus, quia Græcè *ταδδαιον*.

Timæus, uiri proprium, cum i latino, si ab
honore, quem Græci fœmineo genere *τιμὴν* uo-
cant: si à thymbra uel thymo, cū ypsilo scribes.

Telonæus, locus ubi uestigal exigitur, pro-
mercium deductione, & eius loci præsidēs pu-
blicani. nam Græcè *τελώνιον* & *τελὸς*, tributū, ue-
stigal: *τέλος* autem finis, ut pernoscatīs quanta
significationum uis, non in diphthongo-

rum solum, uerumetiā in litera-

rū prosodiarumq; uarieta-

te consistat.

O 5

DE

Reliqua sequar ut instituis, quæ æ diphthongum desiderant: quæ & pauciora sunt quàm quæ in æ, & in scripturæ nunc magis ornamento quàm necessitate versatur. quippe quæ ad orationis intellectum non usque adeo diphthongus hæc opportuna existimatur ut æ, ideoque minus frequens apparet: iuuabit tamē intelligere omnes syllabas uel iam metro esse producendas, in quibus uel diphthongus est (excepta ratione uocalium duplicatione: ut, Sudibūs ue præustis) uel geminam iuxta litteram aspexeritis.

Georg. 4. Oebalia, Laconiae regio, ab Oebalo Laconū rege. Virgilius, Namq; sub Oebaliae memini me turribus altis.

Oeconomicus, est ad rei familiaris rurisq; administrationem pertinens. Oeconomus ipsius rei uel domus gubernator & magister, græcè & alio uocabulo *οικονομικος*: quo apparet *οικος* sive dominū, & *οικον* uel *οικον* domū appellari.

Oedipus, & Oedipodes filij nobiles in tragœdijs. Oebades, Oeneus, Oenomaus, propria uirorum.

Oestrum, pro asilo musca bestiis infesta: ut Virgilius in Georgicis libro 3.

Oenotrij, antiqui Latinorum, ut Sabini, à uini, uel uinearum ubertate: quasi botrus dicere *Aeneid. 1.* tur, underacemus. de quibus Virgilius. Oenos igitur pro uino, licet apud nos in usu non sit, ab eo tamē composita: ita uerò œnophorum, *Lib. 6.* παρ' uinariū portabile: de quo Martialis, Reddidit

didit œnophori pondera parua sui.

Oetoscuros, Apollo, sic à Thracib. appellat^r.

Oedos ab odia pro cantu græcè scribitur, *œdia* uel *œdia*. unde comœdia, tragœdia, & sic melodia diceretur. scribitur & græcè cum *v* magno, paruulo supposito, *œdia*.

A Mœnus epitheton, & amœna loca, folius uoluptatis, ut creditur, sed nō frugifera, quasi amunia: unde immunis homo, non frugi.

Agroecula pro agricola antiquitus scribebatur cum *œ*, nec temerè: cum sic scribendo totum græcum esse uideatur, ab *ἀγρός* campus uel ager, & *οἶκος* habitio. Rursus ab ago, unde est latinum, & colens totum latinum est, ac sine diphthongo.

Amœbæū, carmen gradatim à duobus prolatum, toridem utrinq; uersibus, ut apud Virgilium & Theocritū: ab alternatione dictum, per uerbum *ἀμειβόμενος*, compono uel iungo.

Cœnobiū, cœnaculū & cœna. nam dicitur ab *κοινός*, quod est *κοινός*, cōmune; inde cœnotaphiū, sepulchrū cōmune, uel tūba propriè, ubi cadauera reponuntur. Porro cœnotaphium sine diphthongo, est inane sepulchrum. nam *κοινός*, uacuum est, ut sciamus huius quoq; diphthongi non aspernandum esse cognomen. Idem de Cœnodoxia, uel cenodoxia sentiendum, communis seu inanis gloria, pro diphthongi ratione. Cœmiterīū autē nō à cōmuni dictū. nam cum *m* non scriberetur, quamuis in eius generis loco multi communiter sepeliantur: sed à *κοιμῆμα*, pro dormitio, quod ibi tanquam iacentes dormire uidentur.

Comœ.

Comœdia, nomen compositum cum *κωμῶς*, uico uel rure, quod alio nomine *ῥαλῶς*, quasi ruri dicitur.

Cœnū, à *κύνω* uerbo inquino. nam id quoque turpe est & uulgare, quod commune.

Cœpi, ab incipio, præteriti temporis cū omnibus suis, ut cœptus, incœptus, incœptor: præceptor uerò in dubio est an à præ & capio, uel incipio potius: ergo duplici, pari uel dispari diaphthongo scribendum.

Calœnum, pro oppido Campaniæ, aut ex uino ibi nato, quod sonat bonū uinum, sicut Calabria, bona fluenta, uel bonis abundans, uel affluens, aut pro ipso uino simpliciter. de quo *Satyræ* 1. etiam Iuuenalis: Occurrit matrona potēs, quæ molle Calœnum.

Aeneid. 4. Cœus, gigas. de quo Virgilius: Cœo Enceladōq; sororem. Cœlius, & Cœlia hominū propria: item Cœlia nomen nobilis fossæ Romæ: & Crœtus, Crœtulus propria.

D Amœtas, nomen pastorale, ut in Bucolicis.

Epicœnum, promiscuum. nam Græcè *ἐπίκοινον* eadem ratione ut modò, à cōmuni.

Fœdus, fœderis, cum omnibus suis deriuatis cum æ scribitur.

Fœnum, pabulum, à quo fœnarius, qui illud secat in herba; & fœnile, ubi seruatur ad pecora. Inde fœniculū, quòd fœno sit simile: à Græcis autem *φῆνευλον*.

Fœx, fœcis, per æ, unde fœdus & fœdatum potius quàm cuni æ. nam & fœdus fœderis similiter inde placet deriuari, & omnia modò prædicta.

Fœtus,

Fœtus, fœtura, sic effœtum. quanquam magis proprium sit in fœmineo duntaxat genere, cuius naturale est fœtum, & effœtum habere ventrem. Ideoque nonnullis placet effectus epitheton cum duplici ff, & sine diphthongo, alijs magis rebus accommodare: ut Virgilius, Rigentq; effectæ in corpore uires. cæterum maior est prioris sensus auctoritas. hinc fœtura.

Philopœmenes, dux insignis ille Græcorum, de quo apud Liuium & Plutarchū magnifice.

Phœbus, & Phœbe luna. nam o magnum, id est *, in æ quandoque uertimus, ut *phœr*, lux uel lumen. unde dictus Phœdus & Phœdrus, proprium uiri, quasi phœbi uel lucis nomen. Apollo autē seu Homericè *ἠέλιος*, à *πῶλο*, multum, licet secunda syllaba maiestatis gratia geminet ll, & producat, quod non multi sint, sed solus: unde à nobis sol Ephebus, ut diximus, diphthongum non recipit, sed e producta secunda contentus. nam cum *ἐπ* præpositione græca coniungitur, ut Ephebus, & *ἠέ*, iuuenta. ergo adolescens imberbis, cuius ætas est ante iuentam.

Phoenix, auis unica, & est uiri nomen.

Hodæporus, uiator, peregrinus: hodæpori cum, formula uel imago descripti gradatim itineris. nam *ὁδός*, uia, uel iter. ex græcis siquidem pleraq; nos in eadem uoce retinemus, aliqua paululum mutamus, ut Heraclides, Hercules.

Mœnia, edificia publica, tam ciuitatis quàm murorum in orbem.

Melibœus curam boum gerens.

Monæcus, portus in Liguria, ab Hercule. de quo

quo Virgilius, Atque arce Monæci.

Mæris, ille Virgilij familiaris in Bucolicis.

Melodiam, hoc uerbum quidam uolunt uel cum μέλι, hoc est melle, & μέλι, coniunctū. nam nos 1 duplicamus, unde μέλισσα, apium uel apiastrum: quanquam alio nomine μέλισσα, ex quo apes multum irrorantur, teste etiam Virgilio, Trita meliphylla. quod sint folia: nam φύλλον, folium. uel à μέλιτι: sed nos in deponen

ti melior melitatis, quod est dulce canere. in *in Tityro*, quo uerbo Virgilius literatū mutasse creditur merri gratia: ut, Meditaris auena, p melitaris.

Mœdoria, græcè *μειδορία*: quandoq; nos uti mur pro dicacitate, uel oblocutione, uel mordacitate, ut histriones interdū solent, aut parafiti. Ceterū Hispani hac appellatiōe uulgariter utuntē pro nimia stulticia, seu rudi simplicitate.

Mœreo & mœror, ut multis placet, mihi autem cum æ potius, ut suprà rationē exposui, scribendum, quod à maceror deriuatur. Cærorum pro merendo seu militando, commodius nullam recipit diphthongum, prima correpta: ut, *Ære merent* *modico.

paruo, Luc. li.

10.

Obscœnum, à communi & inquinādo, sicut quodlibet plebeium communeq; meritò sit contemnendum, sed sine diphthongo: ab ob & cano procedit, quod ideo abominabile dicitur in augurijs. Psalmœdia, cantatio.

PRoœmium, cum duplici o, si diphthongū in eo exprimere uelimus. nam primum o suæ est præpositionis, alioquin perdetur, sicut magnopere.

Prothœnor, ex Bœotiorū principibus apud Homerum in Iliade, lib. 2.

Poë.

Poëma, & poëta, poësis, nō poësia, apud nostros cum diphthongo non habetur, cū tamen apud Græcos habeat. nam & longa remansit; ut à Græcis scribitur, *ποίημα, ποιητής*; & dicamus diphthongum hic uicissim metri gratia corrūpi, sicut, Sudibūs ue præustis.

Pœna, pœnitentia, pœnitet.

Roefus, ab Homero & Virgilio nobilitatus, inter dormiendum confossus. *Aeneid. 1.*

Schœnobates, funis cōscensor. de quo Iuuenalis, Augur schœnobates. quasi funābulus more græco. nā *σχινος* funis, *παύρος* ambulās. *Satyræ 3.*

Sinalœphe, figura qua utimur in abiectione uocaliū: ut, Ille ego: quod sonat cōpressionē.

Solœcismus, uitiosa in grammaticæ regula dictio.

TImœtes, propriū, de quo Virgilius & Homerus. Tragœdia, nomē à capro & cantu. nam *τραγωιδία*, caprū dicunt. Trœzen, opidum, unde Trœzenius apud Homerum.

DE FIGVRIS GRAECE LATINEQVE
per uocalium ordinem, quartū frequens est apud grammaticos, præcipuaq; commemoratio. Pars LXXX.

HÆc habui de diphthōgis, quæ uobis exponerem: cætera uos exquisitius indies perlegendo supplebitis. Verū quoniā in omnibus à me necessarijs & electionibus edoceri statuistis, admonuit me non paucarum expositio figurarum, ut reliquam nunc partem recenseam: non quodd à Quintiliano, oratoriae artis præceptore disertissimo, non egregiè copiosèq; de omnibus figurarum signi-

significationibus tractatum sit: sed quia in omnibus ferè Quintiliani libris earum nomina; uti ab eo græcè posita fuerant, uel desint penitus, relictis per interualla fenestris, uel corruptè scripta sint. nam quotiès ipse in emendandis Quintiliani, Macrobij, A. Gellij, Pliniorum ue meorum uoluminibus græca reposui? Quotiès autem hæc & alia denuò librariorum inscitia deprauata sunt? Nihil usque adeò tam emendatum perpolitumque in literaria arte à doctis præceptoribus efficitur, quod non ab indoctis librarijs inficiatur rursus. Sunt sanè figurarum uocabula, earumque significata hisce disputationibus nostris cognitu necessaria, tum soluta oratione, tum metro præcipuè, *quos rhetoricos colores Tullius noster appellat. Sed apud eum non græcè describuntur, neque eo in genere penitus memorantur, quæ ad poësim magis attineant, sed oratoriam: quam obrem nunc à me breuiori quadam formula, & per uocalium ordinem instituta, de earum nominibus græcè latineque ita describetur, ut si quid hic fortè prætermisum apparebit, rursus ex institutionibus emendati Quintiliani colligatis. Ac primùm à desinentibus in a uocali prima incipiamus.

Σηματοποιία, Somatopœia, corporis facturam indicat, cum incorporeæ res ad corporatam loquuntur. nam σῆμα corpus, & ὁ νοῖς, uel τὸ νόημα, factura.

προσωποποιία, Prosopopœia, idem ferè, cum inroducitur persona, quæ nunquam fuerit, uel alia pro alia. προσωπὸν masculino genere apud eos persona est.

ἰνυμα-

De Orat. lib.

3. in Bruto.

ὀνοματοποιία, Onomatopœia, nominis fictio, seu nomen pro nomine. *ἀπὸ τῶν ὀνομάτων*, id est, à nomine.

ταυτολογία, Tautologia, eadem uerborū & sensus repetitio. ad euphoniā cum sic compositus sermo: *λογία* sermocinatio, *ταυτὸ* autem nūc quasi in se ipsum, uel reciprocum.

περιστοιλογία, Perissologia, superflua locutio. nam *πρὸς* circum, uel supra significat.

παλλογία, Palilogia, reduplicatus sermo. *πάλιν*, iterum: unde simili compositione *παλινοδία*, renouatus cantus.

ἀναλογία, Analogia, proportio quædam, & argumentorum conuenientia.

ἀμφιβολογία, Amphibologia, idem ferè. nā *ἀμφὶ* & *ἀνὰ* idem sonat: aliquando ambiguitatem. idem amphibolium. nam *βουλὴ*, consilium, sententia, auctoritas.

ἀντιστοιχία, pro nomine, uel nominis positio: ut, Arma uirumq; cano. ubi intelligitur *Æneas*, cum uirū dixit, per quandā excellentiā.

καλλιφωνία, Calliophonia, siue *καλοφωνία*, pulchra, siue bona consonantia, siue sonus. nam *καλὸν*, pulchrum, *καλὸς*, bonum, & *φωνή*, uox.

τοποθεσία, Topothesia, loci descriptio: à *τόπος* locus, *δισία* uel *δισσι*, positio.

μεταφορά, Metaphora, trāslatio. compositum nomen cum *μετα*, trans, & *φορά*, portatio.

ὁμογραφία, Homographia, similis uel æqualis descriptio, uel pictura, uidelicet cum unum sit simillimum alterius. In cuius figurę genere *παράβολον*, hoc est collationē, & *παράδειγμα*, hoc est, exemplum contineri dicitur.

παρωνομασία, Paronomasia, agnominatio. in

P hoc

Ad Herennium
lib. 4.

hoc genere & de nominatione plurima cōpre-
hendetur à Cicerone ex nominatione. ergo &
παρὰ, quod supra, præter, ad, apud, ante, penes,
cōtra, significat, & ἵναιμα, nomē in cōpositione.

ἐνέργεια, Energia, operationem & efficaciā si-
gnificat: enargia uerò, euidentia est.

σύνμα, Zeugma, connexio. nam σύννυμι, iun-
gere est. hanc figuram grammatici triplicē ef-
finxerunt: Protozeugma, Mesozeugma, Hypo-
zeugma, uno sermone, uel paucis multa com-
prehendentes.

ἐνθύμημα, Enthymema, argumenti genus ue-
locissimum & breuissimum, cum uno tantū
assumpto concludimus. unde Iuuenalis: Aut
curtum sermone rotato Torqueat enthyme-
ma. ab aliquibus intempestius profertur ele-
chus, seu græcè ἐλεγχος, argumentatio.

ἀλλοιότης, usu frequentissimo pro alieniloquio
potest interpretari, & quidem alieni sermonis
expositio, ut fabulis præcipuē cognoscitur, in
sensu posita, uerborum nuditate percipitur.
nam ἄλλως, aliter, & εἰς, dico, ac λαλῶ, loquor
interpretantur.

πρόβλημα, Problema, propositio, comprehen-
dens annexam interrogationem. nam πρό, an-
te est, perinde ac præceptio quædam seu occu-
patio: quia aduersario locum subducimus pro
iure suo respondendi, alium denuō faciendæ
responsionis tanquam laqueum ingerendo.

ἐρώτημα, Erotema, interrogatio, ut sæpè apud
Tullium est. Sed dupliciter efficitur: aut cum
nulla responsio sequitur, aut nobis ipsi re-
spondemus.

περιπλήρωμα, Peripleroma, supplementum, sci-
licet

licet aliquo sermone superante, ad ornatum tamen orationis, nam $\pi\epsilon\iota$, circum uel circa significar, & $\pi\lambda\epsilon\rho\mu\alpha$, plenitudinem.

Terminata in α uel ϵ , loco secundæ uocalis.

Σ $\tau\epsilon\lambda\epsilon$, Sytsole, correptio syllabæ, quæ natura producta uideatur, uel quandoque extenditur contra breuitatis morem.

$\sigma\upsilon\nu\kappa\lambda\iota\sigma\eta$, Synalæphe, suprà in diphthongo $\alpha\epsilon$ memorata.

$\iota\pi\alpha\lambda\lambda\alpha\gamma\eta$, Hypallage, subalternatio, siue submutatio, notissima apud poëtas figura (ergo nō in soluta oratione opportuna) ut, Dare clausibus austros. *Acneid. 3.*

$\iota\pi\epsilon\rho\beta\alpha\lambda\eta$, Hyperbole, superiectio. hæc quoque frequentissima. $\iota\pi\epsilon\rho$ supra, & $\beta\alpha\lambda\eta$, iactus. sic hyperbaton, transgressio.

$\mu\epsilon\tau\alpha\beta\alpha\lambda\eta$, Metabole, transmutatio uel cōmutatio. $\mu\epsilon\tau\alpha$, trans.

$\pi\alpha\rho\alpha\gamma\alpha\gamma\eta$, uel $\pi\alpha\rho\epsilon\lambda\gamma\alpha\gamma\eta$, Paragoge uel paragon, deriuatum uel deductum sonat.

$\delta\iota\alpha\sigma\tau\epsilon\lambda\epsilon$, Diastole, distinctio. nam & paradistole dilatatio est, cum $\delta\iota\alpha$ uel $\delta\iota$, per, uel propter, sæpè disunctionem significante.

$\alpha\iota\alpha\sigma\tau\rho\iota\phi\eta$, Anastrophe, inuersio uel conuersio, $\pi\rho\iota\phi\eta$, cōuersio: unde, Strophades, in Virgilio, *Acneid. 3.* Graio stant nomine dictæ.

$\alpha\pi\omicron\tau\omicron\pi\eta$, Apocope, abscisio, figura frequens, à $\kappa\epsilon\tau\eta$, scindo.

● $\sigma\upsilon\nu\mu\epsilon\lambda\epsilon\chi\eta$, Synecdoche, eademq; propè figura $\sigma\upsilon\lambda\lambda\epsilon\psi\eta$, Syllepsus conceptio, cum uel à parte totum, uel à toto partem aduertimus. $\sigma\upsilon\lambda\lambda\epsilon\psi\eta$ igitur ut suprà, simul acceptio, à uerbo $\lambda\epsilon\mu\beta\alpha\iota$, accipio uel suscipio.

ταπίνωσις, Tapinosis, figura in re magna humili expositione utens. potest autem esse tam ex animo humili, quàm ex infima rerū conditione, quæ ab humo ducitur.

μετάληψις, Metalepsis, figura transumptionis, translationem, transpositionemue significat.

κατάχρησις, Catachresis, abusus, uel usurpatio: cum *κατά* præpositione, contra, circum, uel circumquaq; secundum, uersus, aduersus, in, ad, per, significante: & *χρῆσις*, usus dicitur.

ἀφαίρεσις, Aphæresis, de qua in diphthongis per transitum memini, abscissio est, à uerbo *ἀφαίρω*, aufero uel abstraheo.

ἀντίθεσις, Antithesis, uel Antitheron, cōtraria positio, ad orationis ornatum: ut, Mollia cum duris sine pondere habentia pondus. Met. 1.

ἀντιπῶσις, Antiptosis, casus pro casu: *ἀντί* contra uel pro, *πῶσις*, casus.

ἀπὸδείξις, Apodixis, euidens probatio: ab *ἀπὸ* præpositione aggerante, & *ἀπείκωμι*, ostendo, approbo.

ἀνὰδειξις, Anadixis, idem ferè ut expressa altius persona, morumq; descriptio. nam *παρὰδειγματίσθαι*, demonstro, exemplifico. sic *αὖτις* & *αὖθις* significabit.

ἀποσιώπασις, Aposiopesis, interfractum colloquium: ex *σιώπῃ*, sileo. figura eadem ferè ut ellipsis. uel tantulum differt, quòd hic silentium non spontè factum, sed uelut pudore uel stupore superueniens: alterum uerò ultrò factū, quandoq; os oppilare: unde græcè dicitur *ἀποσιωπασθῆναι*, quod est uelut os obstruo aut intercludo, superiori sententiæ respondens.

προθέσις, Prothesis, præpositio, additamentū, quali

quasi antè positum: ut, Gnatus, pro natus.

παράνωσις, Parænesis, admonitio.

συνάνωσις & *διανόσις*, Synæresis & Diæresis, ut
suprà in diphthongis, cõiunctio, disiectioq;
ad literas tantum convenientes.

ἐπίνωσις, Epizeusis, idem ferè est enizeusis, cõ
binatio duorum parium sermonum ad uehe-
mentiam, à suprà & iungendo, ut in zeugma-
te. hypozeusis autem est subiunctio, cum *ὑπὸ*
sub significet.

ἑπταμέμερις, Heptememeris, cæsura est in me-
tro, quasi septima dicatur diuisa pars. *ἑπτά*, se-
prem, *μέμερον* diuido: id est, cum syllabæ de mo-
re correptæ producuntur in principio tertij pe-
dis, uel septem syllabæ, præcedentibus tribus
spondæis, & sic in quarti principio pedis.

ἑλλειψις, Ellipsis, fit à *ἔλλω*, desero, quod rectius
euphoniæ ratione. nã licet alij fortè eclipsim,
sicut *ἑλλειψιν* accipiant, melius tamen ut suprà,
cum duplici I accipitur.

ἑρδωδωδωδω, unum per duo resonans: ut, Pateris
libamus, & auro: id est, Pateris aureis.

ἐπαναληψις, Epanalepsis, reduplicatio uel repe-
titio: ex *ἔτι* & *αὐτὰ*, quæ duo sunt, & re iterũq;
denotant: *ἄλφει*, acceptio. Iuuenalis: Crescit a- *Satyræ 14.*
mor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

ἐπίσθωσις, Epenthesis, ab *ἔτι*, quod in composi-
tis super indicat, & *θίσω*, positio, sicut indupera-
tor pro imperator.

ἐπαύξεισις, Epauxesis, incremētum, idem ferè.
ἑκτασις, id est, extensio, ab *ἑκτίσω*, extendo, fie-
rī dicitur in syllabæ brevis productione: ut,
Exercet Diana choros. nam exercetq;ue, non
procedit.

περίφρασις, Periphrasis, circumlocutio, à Τυφλίο pariter circuitio nominatur.

θεσις uel *θεσις*, Thesis uel thesia, positio, sicut in uoce. nam alijs in rebus nō ita dicitur. *ἔρσις*, Artis autem, eleuatio dicitur uocis.

σύνθεσις uerò aliquando compositio, interdū confusio, ut uidemus apud Maronē de ijs, quæ à grammaticis insolubilia dicuntur.

σύνταξις, Syntaxis, simul ordinatio, à *σύν*, id est, simul, uel cum, & *τάξις*, ordino, & *τάξις*, ordo: uo-
no uerbo, constructio.

συλλογισμός, Syllogismus, quæ ex sermone uti comprehensiuum exponimus, & *σύν*, mutata in *l*. nam à *λέγωμαι*, unde & *διαλέγομαι*: in quibus uerbis sermocinationem & contentionē, seu dialogum & disputationem cōprehendimus.

ἀντίστιχον, Antistichon, alia in on terminata figura, quidam & antigrammaton dixere, literā pro litera positam, sicut uersum pro uersu.

ἀντισμός, Antismos, quod rustico polluitur eloquio, ut in Bucolicis præcipuè in pastorum disceptationibus. *βραχυκατάληκτον*, Brachycatale-
cton, breuis terminatio.

κακὸςσύνθετον, Cacofsyntheton, mala compositio. *κακὸςκατὰ*, Cacephaton, mala locutio, uel mala consonantia. *κακὸς*, Cacetos. omnia hæc à malitia uocabula, unde *κακὸς*, malus homo. ergo de mala compositione primū, secundū de inepta locutione, tertiū de uitiosa moralitate.

διαλυτόν, Diallyton, dissolutū, cum *διὰ* & *λέγω*, soluo, tum cum pleraque uocabula non copulantur coniunctionibus.

ὑσμὴς, quasi syrmos, cauda uel tractus orationis,

nis, sicut descriptio cuiusdā loci per longiorē,
nec tamen ineptā sermonū continuationē. un
de syrmata, caudæ per terrā uersatæ à mulierib.

διασυρμος, Diasyrmos igitur distractio, à *δια*
& *συρῆν*, traho, quod est distraho : unde Syre-
nes, cōtrahentes. est figura, cum una dictio ad
duo distrahit, ut cygnus pro aui & homine, to-
ta Sinonis oratio apud Virgilium, Aeneid. 2.

επανοδος, Epanodos, regressio. nam ex *επὶ* &
οδὸς, quæ duo simul retrò indicāt, *οδὸς*, uia: quasi
retrò uiam, hoc est, regressionem. ut si rex bo-
nus est, non autem res bona regnum, quod in
tyrannidem mutatur.

χαριεντισμός, Charientismos, gratificatio, cum
quædam dictu dura uel difficilia, grata tamen
oratione proferuntur.

μεταπλάσμος, Metaplasmos, transformatio,
uel trāsportatio. hæc figura ad fabulosa p̄tinet.

ὑπερβατήν, Hyperbaton, transgressio, à uerbo
ὑπερβαίνω, transcendō, eodem quoq; composito
cum *ὑπερ*, cuius species uariæ sunt.

ἀντιστροφή, Anastrophe, reuersio.

παρένθεσις, Parenthesis, interpositio dicitur.

ὑστέρων πρότερον, Hysteron proterō. nam in syl-
labarum, dictionum, orationumq; inuersione
huius tropi genera uersantur,

παράγωγον, Paragogum, deriuatum : unde pa-
ragoge, deductio. hæc figura utraque oratione
frequentissima.

ὁμοπρωτον, Homoptoton, figura similiū casuū.

ἑτεροκλιτον, Hereroclitum, ab *ἑτερος* alter, & *κλί-
σις*, declinatio.

ὁμοτελείων, Homoteleuton, similiter finies
uel cadens.

τροπος, Tropus, uniuersale nomen figurarū. nam **τροπος**, conuersio, propter conuersam elocutionem: unde trophæum. hinc tropologia, figurata loquutio. Quamobrem tropus figura, conuersio, propriè unius sermonis ad alterius expressione: & atropos idcirco cum **α** negante seu priuante, quòd ad hominum uota non conuertatur. de quarum significationibus figurarū cum à Quintiliano copiose memoretur, in præsentia satis à me dicta sufficiant.

DE MVLTIPlici IN EODEM
nocabulo Græcorum significatione, contra barbarorū morem illiteratum, simplicibus tantum signis utentium in uarijs significationibus: ac primum de nominū inter se compositione, partim græcè, partim latine descriptorum.

Pars L X X X L

Sic cum Guarinum finientem summis laudibus efferremus, Ioānes senior græca sermocinatione mirè delectatus: Audieram, inquit, iam diu à Veronensis, in græcis literis ineffabilem prædicari elocutionis abundantiam: quod quidem non solum ex hac modica figurarum explicatione facile deprehendi, uerum etiam in disputationis tuæ principio super diphthongis, cum iocose de Philippo rege nobiscum ageres (neq; enim oblitus sum) Philippum asserens ideo equum suum tantopere postulare, quòd amans esset equorum, teste suo nomine, id ita Philippum significare nobis dixisti. Sed per immortalem Deū. quid enim de hoc Philippi nomine dūtaxat interrogem, cum infinita sanè eiusmodi Græcorum uocabula

uocabula in quotidianis nostræ linguæ uoluminibus offendantur? nec ea tamen intelligamus, tanquam picarum more susurrantium ipsa duntaxat, uirorum autem locorumque propria confitentes. Enim uero, præceptor noster, omnes ferè Græcorum dictiones geminatae mihi uidentur, & quasi pregnantes: quinetiam pleræque trigeminæ, si dictu fas est, ut trisulcæ in eis dixerim, qualem in serpentibus ferunt, linguæ uolubilitatem. Non utique profectò, ô Veronensis, apud nos eadem dicendi copia, neque commoditas orationis, ut tu superioribus diebus latinitatis nostræ gratia nihilominus inesse contendebas: quod si uel æmulâdo tu quoque idem facere coneris, non idem te in nostris moribus elocutionis artificem inuentum. Age uerò, quandoquidem tanta in eius linguæ facultate uis est, & tēpus uides opportunum, quo & alia insuper nobis uehementer cupientibus dissertare possis: hortamur iterū, nisi te nostri pœniteat, ut seriatim ab his de integro uocabulis, quæ modò significauimus, demonstras, quæ maximè ex Græcorum disciplinis in nostrorum usum concessere: græcæque nobis & latinè simul proferas ac scribas, ut cæteris præceptionibus tuis, quas hætenus nos edocuiisti, alia denuò rectè scribendi, proprièque intelligendi præcepta capiamus, ad me ipsum fortasse nonnihil spectantia: ut senex tandem, Catonis exemplo senis, hac in postrema ætate græcas disciplinas curem addiscere, certè nobis omnibus, nostræque politiæ profutura. Ad quem Veronensis: Verum inquis, ô Gualenge, ac faceret de trisulci Græcorum lingua meministi.

*Chaldeorū &
Aegyptiorum
innuit morē.*

nisti. Sunt in Græcis aded pleriq; sermones triplicem sensum coniunctum exprimentes, nec quidem barbarorū more, uti pro singulis characteribus, multiformibusq; rerum figuris singulas quasq; intelligi uelint rerum diuersarū significationes: in quo scribendi seu pingendi ritu, excepta primorū characterū ad Romanum morem expositione, ut superioribus diebus habuistis, nulla Grammaticę artis, nedum oratorię, uel poësis extat consideratio. At in græcis literis longè alia ratio industriaque, ex quarū fontibus, experimētis, artibus, quicquid potuimus, nos Latini subinde emulati sumus. Verūm hoc ad altissima philosophorum summorumq; poëtarum spectat ingenia. Vobiscū autem nunc mihi de Græcorum tantummodo uocabulorum cōsuetudine inquisitio est, quæ ratione intelligi scribiq; conueniat. Iungūtur sanè græcę dictiōnes duplici, ut plurimum textura, seu pro eius gentis, quę quondam fuit diuino quodam ingenio, siue sermonum & uocis artificio. Verūm eorum linguam non triplicem tantum in suis ordinibus dixeris, uerum etiam quintuplicem, ut in re est, eloqui fateamur. Nam aded dialecti quoq; siue idiomatica, utrumq; græcum est, in tanta eorum gentilitate, quæ Græcia Magna uocaretur, ad Ionicam, Atticam, Doricam, Æolicam, communemque spectantia sermocinationem, ut ex uarijs nominum uerborumque declinationibus diuersa etiam aliquando characterum forma deprehēditur, quorumq; communis lingua dicitur, in communi magis usu idcirco cōstitit. De huiusmodi uocabulis, quæ plurimū cognitiōi uestræ

Græcorū dialecti quinque.

stræ conducunt potius, quæq; inter Latinorū opera frequentius obuersantur, nobis edisserendum est, quæ & tu ita coram describenda mādauisti. A / igitur, expeditis calamis ad morem discipulorum, qui pro se quisque seriatim exscribere solent: quemadmodum in chirographo quoq; meo nunc, quod exemplar uobis assignauero, diligenter scriptū aduerteritis. à potioribus autem siue maximis incipiendum censeo, & ut præcones ecclesiastici solēt in declamationibus suis ad populum prius auxilia cœlestium precari, sic nos quoq; à Deo, quem Græci *θεός* nominant, exordium sumimus.

θεός, theos, Deus. *θεολόγος* & *θεολογία*, theologus & theologia. Cæterum non in nominum solum casibus, sed aliarum insuper orationis partium uariatione uobis perdiscenda sunt Græcorum erotemata: in præsentia mihi satis, re-ctos tantum casus proponere.

θεωρία & *κατά*, theorice, uel theorica, speculatio est, uel scientia speculatiua, quam comes sequitur *πρακτική* uel *κατά*, practice uel practica.

θεωρία, theoria uerò pro speculatione. Vtrunque à uerbo *θεωρῶ*, quod est uideo uel contem-plor.

θεόδωρος uel *δωροθέα*, Theodorus uel Dorotheus: ut pernoscat, quanta sit græcæ linguæ cū uolubilitate iuncta commoditas, siquidem nulla mortalium disciplina in sermonum cōpositione tam copiosa sit, atque diserta. Significat autem is sermo donum Dei. Tanta est in omni genere uocabulorum apud eos innata facilitas, ut ipsa etiam neutralia uiris mulieribusque accommodent, ut si Do-
rothea

rothea uel Theodora diceretur. Compositus etiam cum *Δι* idem Deo significâte, ut Diosdorus, Dei uel diuinum donum, & cum *μετρο*, mensura, ut Metrodorus, mensurę donum. sed in compositione plerunque mutatur proso- dia, id est, accētus: sic Xenodorus, peregrinum donum.

Θεοδωρικος, Theodoricus, diminutiuum eius est, sicut in puero commodius diceretur. nam in *ω* terminantur Græcorum propria dimi- nutiua, ut *παις*, *παιδικος*. quem dicēdi modum Hispani in pueris eorum, ac uernaculo sermo- ne conferuant.

Θεοσεβης, Theosebius, idem ut *τιμω*, Timotheus, colens uel honorans Deum, seu Dei religionis uel cultor: ac *μαθης*, Matheus, quod no- men cum disciplina uel discipulo Dei, coniun- ctum est.

Θεοπομπης, Theopompus, à Deo missus, muta- ta: litera in *ο* ferè, ut Dei angelus, uel nouus ho- mo in terris.

Θεοφιλος, Theophilus, Dei amans, uel amator, melius quàm Dei amor.

Θεοφραστος, Theophrastus, diuina eloquētia præditus. *φραστος* eloquētia, oratio. neq; enim me- la- tet, plura in omni ordine comperiri posse, quā quæ nunc mihi memoria subueniunt, ex fre- quentioribus tamen attingentur hæc:

Διος, dius, uel diuus, uel generosus.

Διος, eiusdem generis ferè ut *Δις*, sæpeque cō- ponitur: epithetō est, ut sit dius, dia, dium, & sic diuus & generosus à nobis dicitur. ergo re- cte Virgilius diam Camillam ponit, & ab Ho- mero pro *Διος* sæpe *Διος*, hoc est, diuinus poni- tur;

turneque proceres tantum, illos ingentes heros, ut Achillem Vlystemque ipsum præcipue hoc nomine, & Diomedem: uerum etiam multa præstadium dominorum animalia, ut equos Hæctoris, aliaque huiusmodi Homerus plurima appellare non ueretur. Quamobrem & cōpositum nomen summam diuinitatem, Iouiumque, ut sic dixerimus, dignitatem manifestat.

Διογενες, Diogenes, expresse Iouis genus, uel deorum indicat.

Διοκλες, Diocles, Iouis gloria: quanquam & ab Homero Diocles magnificentiori uoce prolatum, qui ab Alphæo flumine ortum duxerit. Diona igitur, quod nomen pro latino habetur, & Dionysus, quod Baccho concessum, nonnullaque similia, ad eundem sensum attrahuntur.

Διάρχος, Diarchus, uiri proprium, à Ioue uel ab, & principe, nomen ueniens. *ἀρχή*, princeps, & *ἀρχή*, arche, in fœmineo genere principium. *ἀρχία*, principatus: *ἀρχαία*, paucorum principatus, uti primorum in ciuitate.

ἀρχιτρίκλιος, architriclinus, uocabulū, uti modo Ioannes asserabas, lingua trifurca prolaturum. nam compositum est ex *ἀρχή*, & *τρί*, principe, tribusque lectis toris uel mensis. *κλίσ*, lectus, in fœmineo, & quęcunque uobis in nomina terminauero. ergo primus in aula, tergubernator, ubi discumbentibus tres lecti siue tori sternerentur instar mensę nostrę, ut nonnullis placet, tapetibus prius stratis, inde mantilibus. nam à poëta monstratur: ut, Tonsisq;

Aeneid. 2.

ter

ræ faciunt Barbarorum nationes, alij alijs hu-
 mi puluinariis stratis discumbētes. Quidam
 uerò eosdem toros ad epulandum omnino le-
 ctos & cubilia putauerunt, quod ex picturis,
 & in Virgilij libris cernere licet aliquando, Æ-
 neam scilicet in cubili sedentem coram Dido-
 ne: quia poëta dixerit, Inde toro pater Æneas
 sic orsus ab alto. Sed ut arbitror, à Marone al-
 tus torus effingitur, hoc est, sedes & mensa re-
 gifico luxu parata, cuiusmodi adhuc principes
 nostri recipiuntur: nec ab re sæpè legitur apud
 antiquos de mensarum apparatu, & à poëta,
 Postquam exempta fames epulis, mensæque
 remotæ: cum mensæ de cubili siue lecto dici
 non possint, tametsi Iuuenalis dixerit, Tertia
 ne uacuo cessaret culcitra lecto: quam pro mē-
 sali stramēto certè disponit, si ad taperia, ut mo-
 dō dixi, respiciamus. Nam quod quidam puta-
 uere, lectum ideo Codri pro toro, ubi uescere-
 tur appositum, quia sequitur, Vrceoli sex, pro
 cubando magis quàm epulando significatur.
 nam dixit eum rabula uxore fuisse minorem.
 Quamobrem architriclinus, aulæ magister, in
 qua tres lecti, seu ipsas mensas ad uescendum,
 siue toros ad dormiendum intelligamus: non
 tamen ut in cubilibus, nisi debiles fortè dis-
 cumberent.

ἀρχιμάγειρος, archimagirus scribitur, coquorū
 princeps: nam μάγειρος, coquus est.

ἀρχιγενής & ἀρχιγός, Archigenes & Archigos, e-
 iusdem ferè auctoritatis & generis, uel naturę,
 princeps gloriosus, uel medico conueniens ex-
 cellenti, qualem Iuuenalis ostendit: Aduo-
 cat Archigenem. ideoque uitæ principem,
 uel

Satyr. 5.

Satyr. 6.

uel datorem seu factorem quidam interpre-
tantur.

ἀνίσταρχος, Plutarchus. nam græca compo-
sio, ut superius de Dorotheo monstratum, ui-
ce sæpè mutua uersatur. Sonat autem hoc no-
men diuitiarum, uel diuitem principem. unde
Pluto inferorum seu terrarum dominus, ubi
diuitiæ.

ἀρχιτεκτονικός, architectus, nomē ad tectorum fa-
brum, hoc est, ædificandi principem uel peri-
tum spectans.

ἀρχίτυπος, archetypus, princeps formarum, i-
maginum, statuarum uel signorum: & arche-
typos uel archetypon in neutro, nomen primi
signi uelut exemplaris, ex quo simillima confi-
ciuntur: & hæc cum ἀρχή, quod principium est,
superius autem cum ἀρχή.

νικηάρχης, nicearchus, uictoriæ seu uictoriosus
princeps. nam cum νίκη uictoria iungitur, quo
cum nomine alias suo loco cōiunctiones enar-
tabimus. νειάρχης, nearchus, nouus princeps:
νέος, nouus.

δικηάρχης, Dicæarchus. nam δίκαιος, iustus: ex
go iustus uel iustitiæ princeps. πένταρχης & πεντα-
κόνταρχης, pentarchus & pentacontarchus: al-
ter quinque, alter quinquaginta militum prin-
ceps uel præfectus.

χιλίαρχης, chiliarchus dicitur, & chiliarcha, mo-
re nostrorum, ut Patriarcha. est autē princeps
mille præcipuè peditū, ut ueterum mos fuit,
Græcorumque potissimum.

ἱεραρχία, hierarchia, sacer principatus: quod
uocabulum Ecclesiastici ad cœlestes angelo-
rū ordines retulerunt. unde & archangeli: sic
patriar-

patriarchæ, tetrarchæ, à quatuor regnorum,
uel regni quarta portione, principes appellati.

Τεταρχία, Toparchia, loci principatus: τῆς, locus.

Μοναρχία, monarchia, solus uel unicus mundi principatus amplissimæ partis: non autem unius terræ partis orbis, aut minimæ, sicut unius certè nationis. sed prima ratio ualidior: sic monarchus solus princeps dicitur, & monarchia. *μῦθος* enim solus uel unicus, inter Græcorum composita nomina frequentissimum.

Μοναχός, monachus uox hac cōpositione mutatur, sed quidē cum ἵχθυς, hoc est, habere. hinc compositum nomē, quodd sui solius curam habeat. Sed monychus, unicus unguis, preciosa gemma, & Centauri nomen.

Μονομαχία, monomachia, singulare certamē: pro quo nomine nos duellū apponimus, quāuis hic duplum, superius simplum ostenditur. nam scimus singulare certamen non ab uno, sed à duobus concertantibus fieri solitum: addē ut inter Curiatos, Horatiosque trigeminos fratres singulare certamen fuisse non improprie dicatur. Quinē etiam duellum pro uniuersali certamine, metricē tamē: ut Iuuenalis, Galeatum serdū duelli Pœnitet.

Satyræ 1.

Μονόβληστις, sic scribi potest ut dici, monocularis: quandoquidem *μῦθος* græcum, & non latinum est nomen, unius oculi hominē significat, melius quā monoculus.

Lib. 7. capit. 2. Μονόσκελος, monoscelus, unicruris homo, cuius generis Plinius monoscolos appellat, ac mirabiliter, quodd nostro genere uelocius currant. *κῆρυξ*, crux.

μῦθος

μονοσύλλαβον & μονόπυλον, monosyllabū & monoptorum, unius syllabæ uel casus nomina.

μόνῳλον, monoxylum, ex solo ligno fabrefactum aliquod instrumentum: ut tabulæ, cathedrae, pelues, aluearia, ludiq; tornatum genus, quæ unico plerunque ligno, hoc est, non cōiuncto fieri solent: uel quoddam genus est pastoralis, non ciuilis ædificij, ut longè ab urbibus sæpè uidemus, in quo non clauum, non seram ex ferro comperias, sed solum ex materiæ continuatione.

μόναρις, Monacris, mons Arcadiæ, quasi sola summitas: sed non Monacria, quia nouem habet uertices Arcadia.

μόναρχος, monoprotus, solus primus, idem ut solus princeps.

πρῶτος, primus qui & *πρίμος* ab Homero dictus: nostro sermoni nomē conuenientius, & à parte anteriori uerisimilius frequentiusque coniungitur.

πρωτογενής, Protogenes, proprium nomen, significās primi generis uel primogenitum quēpiam: qui tamen & alijs uocabulis *πρωτόγενος*, aut *πρωτόγονος*, protogonus aut prototocus dicitur.

πρωτομάρτυρ, protomartyr, primus testis. quod ideo cognomé beato Stephano datur, op̄ eius non primum, sed illustrius in Christiana fide martyrium, & de proprio nomine coronam uel coronatum significans. Sic protomarchia in latinis iam habetur, tametsi ex græca significatione: & protonotarius, nomen semigræcum, quod plebei scribæ sīxerunt.

πρωτολογία, protologia, sermocinatio, quæ ante fiat,

Q

fiat, nō more proœmij seu prologi, ut à nostris habetur scriptoribus: sed quælibet præfatio, quæ fieri solet ante collatū alicuius officium.

πρωτοκόλλινον, protocollinum, prima conglutinationo rudis scripturæ uel picturæ, cum melior deinde sequatur: quod alioquin dicitur *prochiton*, opus utique rude primæ manus, ut aiunt: hoc est, primi artificij, nam in perficiendo opere ultimam dicunt manum imponi, & ad unguē expoliri. nam *χῆρ*, manus dicitur. unde *chirothecæ*, manuum tegumenta seu repositoryones, perinde ac uaginæ ad digitos. & omnia cum thesis, uel theca, per th scribi decet.

χειρουργία, chirurgia, manuum operatio: *ὥς* operatio, sicut energia, efficacia: sed componendo plerunque mutantur literæ.

χειρομαντία, chiromantia, ex manibus diuinitio, qua Ægyptij adhuc ludעי; uti dicuntur, sicut mathematici in puerorum *lineamētis*, quorū artē *pēdomātiā* dixere, id est puerorū uel de pueris uaticinationē. De cōpositis autē cū puero græcè, in diphthongis æ mōstratum.

χειρονομία, chironomia, lex gestuum ex manibus, apud priscos heroas cœpta, qua tacentes loqui uiderentur.

χειρονομός, chironomus, ex *χῆρ* generandi casu, manus, & *νόμος* lex, quasi magister uel regularis. est enim gesticulator manuum: ut apud

Satyr. 5. Iuuen. Spectas *chironomanta uolanti Cultel
Chironomōta, lo. in quo loco fortasse pro epularum cœsore accipitur, nec ab re, cum sequatur de gallinæ leporis quæ incisione. lege enim quadam manuum diuidunt aues, qui structores appellantur.

χειροφιλος, chirophilus, manum amās, ut sunt exqui-

exquisiti quidam manuū curatores in earum leuitate & candore, unguiumq; sedula reſectio: ne: *φίλος* enim amor, uel amans, uel amicus dicitur, ut philon à *φίλιν* uerbo, amo: unde *φίλτρον*, amatorium medicamentum, quod alio nomine *ύμν* dicitur. unde Philortium, nomen muliebre, ab amando, cum duplici amoris ſignificatione, quaſi amans amorem, uel amantem, & Eroſiſtratus uiri proprium, amoris exercitium uel exercitator, qui & Eraſiſtratus dicitur.

φιλομήλη, philomela, auis notiſſima, & nomē muliebre, quod tanquam amata ſignificat, alioquin oues amans. Itidem *φιλύγη* nympha, filia Orphei, amans lyram. Phyllis autem cum yphiſo in prima & gemino I, ab Ouidio & Virgilio celebrata, alterius eſt rationis.

φιλόκαλος, philocalus, amicus bonus, uel boni ſtudioſus, & amator: cuius contrarium ſignificare uidetur *δυσφίλος*, dysphilus, inimicus ſcilicet occultus, ſpeciem amici ſimulans. Diphilus, Iouis amicus.

πάμφιλος, Pamphilus, totus amans uel amator. nam ſic à græco *πᾶν* rectius ſcribi cum n. puto, euphoniæ etiam ratione: nec enim apud nos ph pro p, ſed ſaſpirata reſonat. quibusdam placet n. mihi m ante. ph commutari.

φιλαλιθέως, philalitheus, amator ueritatis, ab *ἀλήθεια*, quæ ueritas eſt.

φιλαδελφία, philadelphia, fraternitas, uel amor fraternus.

φίλοςχαρις, Philocharis. eſt autem nomē amici gratioſi. nam charis & charitas cum ch ad gratiam referuntur.

φιλαργυρία, philargyria, pecuniæ uel argenti

cupiditas siue amor: & philargyrus, pecuniæ cupidus, auarus, propriè.

φιλοστρατος, Philostratus, amans exercitum, ut militaris homo. ppter quod crediderim, Græcorum ueteres nomina pro officiorum ratione, uarijsq; mortalium ingenijs excogitasse, quæ tamen ad uirtutis demonstrationem proximè accederent: eandemq; dicendi rationem poëtas æmulari in uocabulorum proprietate, ut Comici præsertim obseruant, cum aliquem fore ignauum, iracundum, amantem, ganeo-nem, loquacem, uersipellem, audacissimū notare uelint. & Homerus quidem in epithetis suis prægrandibus æmulatur: quod ideo uocabulorum genus turpiter, uel certè ineptè apud eos interdum resonat, quorum sit proprijs nominibus natura contraria, ut in Philostrato, quod modò ostendimus: si fortè quispiam foret pacis & urbanæ rei, literarumq; studiosus, bellicæ autem inimicissimus.

Δημόφιλος, Demophilus, amator uel amās populi. *Δῆμος* populus. quod nomen sæpè etiam cum alijs nominibus componitur, ut *Δημοκρίτης*, Demosthenes, populi robur. sic *Δῆμιος*, robur, unde Schenobea mulier. Demophoon, lux populi: & *Δημόδοκος*, Demodocus, quasi populi æstimario: quem pro nobili cantore Homerus apud regem Alcinoem coram Vlyssè diuinum iudicauit.

Φιλοδότης, Philedonus, nomen cum uoluptate confunctum.

Φιλοδικαίος, Philodicæus, iustitiæ amans uel amator.

Φίλιππος, Philippus. de quo nomine nuper diximus,

ximus, quoddamās esset equorum, de cuius appellationis compositione nunc subiiciemus.

ἵππος⊙, hippos, dicitur equus, quod nomen sepe uolubile, antè retroq; iungitur: ut, Hipparchus, uel Archippus, idem ex equo & principe compositum, proprium nomen.

ἵππαρχία, hipparchia, equorum principatus. nam apud Græcos quondam principes aurigandi gratia eadem ars mirè fuit celebrata.

ἀρίστιππος⊙, Aristippus: perdit enim aspirationē in posteriori compositione. significat autem optimum equum, quamuis uiri nomen sit: sed dicamus sermonem esse militarem, optimus eq̄ues.

ἵππασος⊙, hippasus, equorum infessor: non ut pro eo sit propriè, qui equitat, quem equestre seu equitem dicimus: sed pro uiro ad id officium idoneo, cuiusmodi domitorem equorum appellamus,

ἵπποδάμης, Hippodamas dicitur & Hippodamus, ipse est equorū domitor, quod nomen in signibus uiris accommodari solet (ut, Lausus equū domitor, uel Messapus) & quasi ipsis stabulorum agasonibus. nam *δάμης*, domito, inde adamas lapillus notus, indomitus, ab eius inuicta duricie. Et Hippodamia uel Hippodame idem sonans, quamuis nomen muliebre. nam in Thracia præcipuè eius fortitudinis sic exitere mulieres.

ἵππολύτης⊙ & *ἵππολύτη*, Hippolytus & Hippolyte cum ypsilo, ab equorum distractione seu dissolutione. nam *λύω*, soluo. à mortis euentu uocabula, tamen si de matre nihil tale prædicatur: aut certè ab equina uiolentia, sternacitateque dicta.

614 DE POLIPTIA LITERA-
dicta. unde Hippodame, ab equorum castiga-
tione.

ἵπποκένταυρος, Hippocentaurus, equorum stre-
nuus agitator, propter quod equus & homo
biformis naturæ uideatur, tauros abigens: no-
men triplicis significationis.

ἵππομανής & *ῥ*, locus impudicus, ubi equinū
genus insanit. nam *μανία*, infania est. *ἵπποδρυμς*, pa-
stor armenti equini.

ἵππαγινς, hippagines, naues planę sicut rates,
quibus equi transuehuntur.

ἵπποκρήνη, Hippocrene, fōs equinus, sacer ma-
fis. nā *κρήνη*, fons est. dicitur aut à Pegaso equo
alato in Boœtia factus, qui fontem etiam signi-
ficat. idēq; locus in Parnassi uallibus, *ἄγανιππῶ*,

Met. 5. Aganippe dictus: ut Ouidius, Et Hyantea Aga-
Satyr. 7. nippe. Hinc Iuuenalis, Desertis Aganippes Val-
libus: hoc est, ualde ab equo formatus. Cuius
rei fabula ex Cadmi fortuna orta creditur, cū
equitum strenua exploratione loca nouę con-
dendę urbis inquireret, eum fontem in Boœ-
tia ideo esse compertum, mox rei nouitate &
uocabulorū gratia à poëtis maximè celebraſ.

ἵπποδρόμος, hippodromus, locus uel arenosa
planicies ad equorum cursus: & Hippodromi,
circenses ludi. Hypogeum, cum *y* & uno *p*, lo-
cus est subterraneus, ut cella, & uia siue ambu-
latio.

ἵπποκράτης, Hippocrates, uel potentem equū,
uel equorum dominum significat.

ἵπποχρυσος, Hippochrysus, equus aureus. Iri-
dem Chrysippus, uel ad animalis pulchritudi-
nē, ut aurea Dido, Venus: uel quoddam mos sit au-
ratos equos locis insignibus apponere.

χρυσός,

χρυός, chryfos ergo, quod nomen aurum indicat, apud Græcos masculinū, antè retroq; cōponitur, uti modò hippocryfos. Chryses ille sacerdos Apollinis, Chryseis eius filia. Cæterum hypocrisis, alia res est, cum *ὑπὲρ* præpositione, ad latentem spectans censuram, nam *ὑπὲρ* sub, & *κρίσις* iudicium.

χρίσμα, Christus autem & Chrisma sine y, nō ab auro, sed unctionis sacramento procedunt. est enim uerbum *χρίω*, ungo, antiquior sermo quàm *ἀλείφω*: unde Iuuenalis aliprem nominat unguentarium. sed uetustius superius Homerus ostendit, *κρί χρίσας ἰν αἶψα*, dicēs: hoc est, Et unxerunt oleo. Quamobrem ut antiquius, sic religioni sanctimonizq; conueniens magis.

Satyr. 3.

χρυσόθεμις, Chrysothemis, nomen muliebre, sicut aurea Themis. nam Themis, uaticinatrix dea, à poëtis celebrata.

χρυσόστομος, Chrysostomus, os aureum. *στόμα*, os dicitur: refertur autem ad elocutionis uel copiam uel dulcedinem, quemadmodum os aliquando mellifluum appellamus.

χρυσόπρασος, chrysopassus, preciosus lapis, auro aspersus: à uerbo *πράσσω*, spargo. & **χρυσόπρασος**, chrysoprasus, gemma uiriditate porracea, auroq; nitens. prason, porrum significat.

χρυσόλιθος, chrysolitus, lapis quoq; preciosus: ut Onidius, Per iuga chrysoliti positzq; ex ordine gemmæ. Ergo & hic auro conspersus, uel in colore auro simillimus. nam *λίθος*, lapis dicitur latinè, quod nomen quibusdam iungitur dictionibus.

Metam. 2.

λύθωστρον, lythostrotum, pauimentum lapideum, seu munitio uiarum propriè. potest &

domesticæ habitationis pariter ex lapidibus stratis esse pauimentum, qui sermo uidetur semilatinus.

Pyrites potius est *marcheſta*, uel *lithopyros*, ut paulo poſt uocat. *λίθαργυριον*, lithargyrium, ſpuma argenti, cum tamen ex lapide ſit, & uulgarī ſermone dicitur **marcheſta*. ergo lapis argentea uena compoſitus, ex cuius tritura librarij literas ſcribunt argenteas. ſicq; cum argento & lapide multi ſermones componuntur, ut *lithopyros*, lapis ignitus.

Pyros. πυρ, pyr, ignis, multa ſibi nomina comprehendit: ut *pyra*, *rogus*, & *Pyrrhus* proprium, *ruſus*, *rubeus*, *uiuax* ut ignis. Idem *Pyrrho* *Pyrrhonis* nomen proprium, & *pyrgus* ac *pyrgi* turres, quod in acutum tendunt. Et *Pyrenæi* montes, & *empyreum* cœlum, ab igne, quod putât igneum. * *Pyrous*, nomē equi ſolaris, ut apud *Ouidium*, *Metam.* 2.

Pyracmon. πυράκιον, *Pyracmon*: de quo fabro *Virgilius* in *Vulcanij* armis. nomen ex igne & *incude* formatum. ἀκμή, incus.

Pyrgoteles. πυργότης, *Pyrgoteles*, celebris gemmarum ſculptor, ex igne ac ſine per euphoniā nomē compoſitum.

Pyramus. πυράμις, *Pyramus*, quidam geminante priorum auctoritate. *Pyramis* & *pyramides*, tumuli in acutum editi, ut *Mutinæ* adhuc uidentur antiquorum monumenta.

Pyrocles. πυροκλῆς, *Pyrocles*, *Cylicis* filius, ignis inuentor, uelut ignis gloria componitur.

Pyrocles. πυρ, ignis, & *cleos* igitur gloria, cuius & alia ſunt ſœminei generis uocabula, ut *Alſa* uel *Alſa*. Rurſus *Alſa* cum alijs nominibus coniungi ſolet: ut, *orthodoxa*, *cœnodoxa*, uel *cenodoxia*. cum

cum alterutra diphthōgo, quod prædiximus, alias insuper habet præter gloriæ significaciones. Cæterum κλῖς antè retroq; componitur.

κλῖανθς, Cleanthus. sed etiam aliquando Cleantes, idem ramen gloriæ uel gloriosum florem significans. nam αἶθς, flos dicitur.

κλῖανδρς, Cleander, nō Oleander, ut quidam characteris similitudine decipiūtur. Cleander ergo, uir gloriosus est.

Ἡρακλῆς, Heracles: sed nos in Herculem mutamus, unde Heraclidæ, heroes antiqui. significat autem Iunonis gloriam. nam ipsa Iuno Ἥρα dicta, quæ dominam significat.

Περικλῆς, Pericles, gloriæ gratia nomen excogitatum, si cum præpositione πρὶ & κλῖς, gloria: si cum πειρία, experientia, expertam gloriam significabit.

Σοφικλῆς, Sophocles, sapiens & gloriosus, nomen celebre poëtæ Tragici.

Διοκλῆς ἢ Διοκλῆς, Diocles uel Diocleus, à Iouis gloria: nomē insigne per Homerum, ut in superiori coniunctione cum Διὶ dictum est.

Δορυκλῆς, Doryclus, Priami filius, nothus, in Iliad. ii. interpretat lanceæ gloria. Δρῦ, jācea. unde apud Curtium δρυφίμῃ, hastas argenteas aureasq; præferentes.

Ἀριστοκλῆς, Aristocles, optimus & gloriosus. sic Stratocles. ἄριστος itaq; optimus, qui sermo uariè coniungi solet.

Ἀριστοτέλης, Aristoteles, optimum finem significat. τέλος, finis.

Ἀριστοξένος, ἢ ξένος, Aristoxenes uel Aristoxenus, optimus uel optimorum admirator. unde & Polyxena non cum duplici s, multum admirabilis.

68 DE POLITIA LITERA-
bilis. sed de πολλὰ adverbiali coniunctione aliàs
dicendum.

ἀριστοκράτης, Aristocrates, optimus & potens.
nam κράτης, est potens, uel tenens, aut possi-
dens: unde κρατὴρ & κράτις, potentior & po-
tentissimus dicitur. sicq; Deum παντοκράτορα ap-
pellamus, quòd omnia possit & possideat. Cē-
rerum & cum alijs alio modo cōiungitur, ut
ἀριστοκράτεια, potētia, uel optimatū principatus.

ἀρίστης, Aristarchus, optimus princeps.

ἀριστοφάνης, Aristophanes, optimus, uel opti-
mè splendens, apparens, excellens, eminens.

ἀριστίνικος, Aristonicus, optimus, & uictorio-
sus. nam cum uictoria iungitur.

νίκη, nice igitur uictoria dicitur, antè retroq;
uocabula multa conglutinat.

νικηλας, Nicolaus, uictoria populi, aut popu-
lus uictor.

νικάνω, Nicanor, u magnum pro u subiuncto,
uir uictoriosus. nam νίκη, uictoria habes. unde An-
dreas, uirum significat uirilem. ideoq; Ni-
cander eadem ratione proprium nomen: & ἀνδρ-
νίκος, Andronicus idem ut Nicanor, & Nican-
der, uir uictoriosus.

νικοστράτης, Nicostratus, itidē Stratonicus uer-
sa uice significās: & Nicostrata, mulier, uel Stra-
tonica: à uictorioso exercitu ducta uocabula,
στράτης enim exercitus est, qui & suis coniungi-
tur pariter, ut στρατὸς, πολυστράτης, ad amorem
exercitus militiæ uē formata uocabula: hinc
& strategemata ubiq; sine aspiratione, exem-
pla consiliaue militaria, quibus homines ad fi-
milias facienda ducuntur.

νικητήρια, nicēteria, uictoriæ signacula & præ-
mia.

mia. de quibus Iuuenalis : Et cæromatico fert
niciteria collo. Saryra 3.

νικῆμαχος, Nicomachus, uictoriosus pugna-
tor. nam cum μάχη, pugna componitur. μάχη igi-
tur pugna, & μάχη pugnatio, quæ retrò fre-
quentius adiungitur.

θρασύμαχος, Thrasymachus, nomen strenuū
pugnatoris.

ἀντίμαχος, Antimach⁹, cōtrà uel ultrò pugnās.

ἀμφίμαχος, Amphimach⁹, circūquaq; pugnās,
uti circundatus à pluribus: quod Vlysi conti-
git, ut in Iliade exclamanti sociorū auxiliū. uel
certè ensis rotatorem impigrum demonstrat.

ἀνδρὶ μάχη, Andromache, fuit uxor Hectoris,
nomen significans uiriliter pugnantem.

σύμμαχος, Symmachus, commilitonis desi-
gnat officium, quasi simul pugnantis : sed alio
quin inter propria refertur nomina. * Stima-
chon autem in Bucolicis, ex stigmatē, id est, no-
ta, uel puncto, & pugna.

In Daphni, Stig-
micon.

ναυμαχία, naumachia, pugna naualis. ναῦς, na-
uis, ut in diphthongorū principijs memoratū.

καλλιμαχος, Callimachus, καὶ ἀγαθός, Aga-
thonicus. ubi sanè uidetis orthographia opus
esse aspirationis contrarietate. cum unum in fi-
ne aspiretur, non à principio : aliud in medio,
non in fine. sed librarij suo semper more per-
uertunt, quasi à scriptoribus aliquid præter-
missum, uel non bene positum uideatur. Sunt
autem nomina hæc idem ferè significantia, bo-
num pugnatorem, bonumque uictorem, seu
pulchrum, uel honestum. ergo cum ἀγαθός, bo-
nus, honestus indicatur, multas secūm iungit
appellationes.

ἀγαθός

ἀγαθὸς καλός, Agathocles, bonus, honestus, uel gloriosus, ut de cleo diximus.

ἀγαθὸς δυνάστης, Agathosthenes, bonus & fortis, nam cum δυνάστης, id est, fortis sociatur, qui sermo suas itidem generat copulationes. tanta uis est in græcis literis eloquendi, ut ἀμείδιος, populi robur: ἀντιδύμιος, contrā ualens, uel fortis, uel robustus. quæ quidem syllaba δὲ maxime in medijs inuenitur. nam si in primis ut Stephanus, alia res est sine aspiratione, ut alibi docuimus. Sic καλλιδύμιος, bonus, honestus, pulcher, fortis, multa quæ eiusmodi. Sed ex alijs in alias sæpenumero uenimus cōpositiones, græcæ linguæ exuberantia, uti nunc in dictione καλός, calos bonus, quæ itidem sonat ut ἀγαλλέ, ergo καλλέτιχον, Calotechnus etiam ipse dictus, qui antea Callimachus, quod fuerit optimus artifex. quanquam & hic sermo artifex τεχνίτης propriè dicitur, & τέχνη, technē, uel magis latine techna, ars, ut Terentius de Parmenonis techna demonstrat, non expressa tamen fallacia, uti quidam in Terentio legentes exposuerunt: quæ ne tamen uideatur ad mala semper intelligi, cum eu præpositione aduerbiali iungitur græca ἐν, quod bonum uel bene significat, ut ἐν τέχνῃ, bona ars: non autem cum ἐν, interiectione contraria. Cæterum καλός, καλόν & κάλεσθαι, omnia eadem significātia magis ac minus. Sic Calophilus, Philocalus, nō philocolus, * ut sæpè Bocatianum opus appellant: quo nomine bonum & studiosum amatorem appellamus. nam ideo sic extenduntur in principio syllabæ, nonnunquam geminando retenduntur: i uerò in fine simplici scribendo. hæc autē in

Bocatij Philocalus Italica lingua scriptus est.

in proprijs præcipuè nominibus cōsideratio.
κακός, taceritidem sæpè componitur, id est
 malus, ineptus, deformis, improbus, inutilis,
 contrarius sermo priori* à Marone descriptus,
 quasi proprium nomen Cacos, quo rarissimè
 utitur: & sanè præter malitiæ significationem
 sonus eius turpis apud nos habetur. Home-
 ritis autem frequentissimè utitur, ad quem ni-
 hil de communi inter Græcos uoce pertinet.
 Cæterùm Cacus non in prima secundæue aspi-
 rationem recipit, neque c geminat, quamuis
 producat. neque enim duo contraria ita so-
 ciantur, ut rectè dici queat calocacus, aut caco-
 calus, hoc est, bonus & malus, uno uocabulo,
 neque iustus & iniustus, ac id genus: quemad-
 modum probè cōponitur *ἀνερπός*, contrarius
 amicus, aut Chrylippus uel Hippochrysus. Cō-
 ponuntur & alia propè infinita quodammo-
 do & cum sequentibus.

De Caco latro
 ne Virgil. Aca-
 neid. 8.

ἱερός, sacer, ut Hieronymus, cui adiectum est
 * *νόμος*, lex, facta literæ claudicatione o in y u-
 ti synonyma. Hierapolis, sacra ciuitas. *ἱερὰ* ci-
 uitas uel urbs. Hierapicra, sacra & amara, ideo
 que medicinæ conueniens. Hierarchia, sacer
 principatus. Hierosolyma, semigræcum, ex sa-
 cro & loco ludæo. Hieri, quidam sacri populi
 ultra Sauromatas, quia belli & insidiarum di-
 cantur immunes, nihil iniuste agentes, mares
 & sœminæ æquè barbati, Herodoto auctore:
 & ultra hos esse monoculares, quos poëtæ Cy-
 clopas finxere. Et cum *λύκος*, lycus, lupus, ut Ly-
 cophron Lycomedes, Lyciica, Lycida. Græcè
κύων, canis est. * Et Hirpos lupus, quasi arpos,
 hoc est rapax: & hinc *ῥάπτης*, *ῥάπτης*, *ῥάπτης*, ab *ῥάπτης*

Alij ab *ὄρος*
μα, non à *ρόν*
μος, factū pu-
 tāt, id est, à no-
 mine, ut sit sa-
 crum nomen.

Locus sine du-
 bio corruptus
 & mutilus.

rapio,

rapio, nomina poëtarum. Sic igitur à cyno sine
 cane cynomya, musca canina. nam *μῦα*, musca,
 & *μῦς*, mus, apud nos ypsilon in u sæpè uerten-
 tes. *κνυοκέφαλος*, Cynocephalus, quem Babui-
 num populariter à uoce uel gestu turpi dici-
 mus: sic appellatus græcè, quòd habeat cani-
 num caput, reliqua limiæ propiora. Sunt sanè
 istius generis recti pedis animalia græcis de-
 scripta nominibus, ut carcopithecì, limiæ, cati,
 mustelæ. Sed ad sermonem nostrum redeamus.
 Inde cynocephalia, herba caput canis asimu-
 lans. Cynoglossa, herba, à caninæ linguæ simi-
 litudine. Cynorhodon, rosa syluestris. nam *ῥόδον*,
 rosa, compositum nomen: cuius ideo radi-
 cem auctor est Plinius meus maior morsui ca-
 nino profuturam, dato succo cum lacte. Cyni-
 pheì, hirci sunt lingua Punica. Virgilius, * Cy-
 nipheì rudent hirci: cum illic comantes ha-
 beantur. Sic cum *ἥλιος*, id est, sole multa iungun-
 tur, ut Heliades, Phaëthontis sorores. Heliopo-
 lis, in Asia soli dicata ciuitas. Heliotropia, her-
 ba est, uel caulis se ad solarem cursum conuer-
 tens: *ἡλιότροπος*, conuersio. Helichrylos, flos aureus.
 & splendidus: quanquam sol aureus interpre-
 tari queat. de *ἡλίανθος*, id est flore, iam diximus.
 Heliocaminus, locus præcipuè superior, &
 sub dio ad hybernium solem idoneus. Hæc nō
 cum *ἄστυ* urbe componuntur, sed Astyanax, ut
 bis imperator, rex uel protector, compositum
 nomen cum *ἄστυ*: quo frequenter utitur Ho-
 merus de Agamemnone, qui fuit uerus Ar-
 giuorum dux re & nomine: nam constanter
 & perseveranter persistit. *μῆνιν* enim manens
 est, & *ἄστυ* ualde. Inde & Astycratea, pro-
 prium

Lib. 8. cap. 41.

Or lib. 25. ca. 2.

Georg. 3. Cy-
 nipheij.

ptium mulieris, ab urbe, & possessione, uel
 porentia : quidam syllabam addunt, Astysia-
 crateam proferentes. Astyages, ille rex Me-
 dorum, quem somniantem aduertisse aiunt,
 filiam urina sua orbem implentem. hæc om-
 nia ab *ærv* urbe. quem sermonem ita uult &
 Donatus intelligi super Terentium, ubi legi-
 tur: An in astu uenit? scilicet ex portu Piræco,
 aliud ex alio malum subintelligendo. Nam
 qui in urbibus degunt, callidiores sunt in a-
 gro degentibus. Quod si sic intelligendum, aut
 per ypsilon excribetur, aut y in u de nostro-
 rum more conuersum apparebit. nam alio in
 loco pro astutia certè ponitur ab eodem Comi-
 co in eadem comœdia, * Qui si astu rem tra-
 ctant: cum tamen alterum ab altero uideatur,
 astutiam nempe ab urbana consuetudine, nō
 rusticana procedere. Cum *ipse*, rectus, quædā
 sociantur, ut orthodoxus, & orthodoxa uel do-
 xia, ad rectam opinionem, uel sectam aut glo-
 riam aliquando spectantia. orthologus, rectè
 loquens. Orthographus, rectè scribens. cuius
 rei scientia uel experientia potius orthogra-
 phia est, de qua nunc quæstio nobis est admo-
 dum magna.

Eunuch.

*Eunuc. Quod
 si astu rem tra-
 ctauit.*

physis, physis, natura, multis adiungitur, ut
 physica, physiologus, physiologia, phyliono-
 mia: in quorum sermonum prima syllaba li-
 brarij nostri sæpè præcipitant, ut aut philoso-
 phum philosophiamq; cum ypsilo pariter scri-
 bendū opinentur, aut superiora sine ypsilo scri-
 benda ad inferiorū imaginē existimarint. Qui-
 dā & pythōn, pythiaq; hinc duci credidere, q
 ille serpens natura terræ fuerit: quorū ratione
 magis

magis uideretur cum th describendum, quasi
ῥίσις χθονίς, hoc est, terræ natura. Itidem *ῥίσις*, lis li
 tis, uel controuersia, paria sibi componi desi-
 derat, ut *ῥιχθόνιος*, Erichthonius, à poëtis pro
 terræ lite celebratus. inde Erinny's inferorum.
 Erimantus nulla cum aspiratione, qui litem se-
 rendo diuinat. de quo Iuuenalis: * Aut Dylphi
 lus, aut Erimantus. Erimanthus cum th, & lite
 tamen iunctum nomen. de quo Virgilius: Aut
 * Erimanthi placarit syluam, & Lernam treme
 fecerit arcu. Et Eridanus, hic noster Padus, cu-
 ius furiosas sæpè eruptiones trepidamus. Si-
 mili ratione Erasinus, fluuius Achaïæ. Itidem
 Eriphysa, insula in Æolijs. * Erisichthon, ille fa-
 melicus insignis, lis cum frumento uel pane.
 nam *ῥίζα*, frumentum est: ideoq; parasiti & si-
 ne ypsilo, & Gnathones cum th, ab ingluuie
 describuntur. Ericates, militare nomen, quod
 poëta homini lite confraçto sapienter accom-
 modat. Et Erillus philosophus. Eribœa, de bo-
 ue contentio Græcorum, nomenque nouercae
 Mercurij. Eriphyle, muliebre nomen, iræ por-
 tam significans. *πύλη* græcè, porta. sed in tali cō-
 iunctione frequenter ponitur aspiratio, ut scia-
 mus in græcis sermonibus harum literarum *
 & φ mutuam esse consonantiam. Erythræum
 autem mare, ab Erythreo rege rubicundo, qui
 fuit Persæ & Andromadæ filius. hinc & Ery-
 thræa Sibylla.

ῥιπτός Græcè multus interpretatur, cum o
 paruo, qui multa sibi adiūgit uocabula, ut *ῥιπτός*
 cum * magno, quod multum uel quasi plus
 significat, ut plistorumax uel polystomus, homi-
 nem oris ampli demonstrans. Plistorchus, mul-
 tus

Saty. 3. ubi Di
 philus legitur,
 & interpretā
 tur louis ami-
 cum.

Aenid. 6. Ery
 māthi scribūt
 alia ratione, et
 pro syluam, ne
 mora.

Quid. Met. 8.
 Virg. Aen. 10.

tus princeps. Plistonius, multū uictoriosus. Plistiphagus, cataphagus, panphagus, uel panophagus, polyphagus, multa uel cuncta comedens. nam φαγεῖν, est comedere.

μακρός, μικρός, apud Græcos, longus & paruus latine, contrarijs significationibus nomina sociantur: & Macrobius, homo longæ uitæ, à μακρός, longus, & βίος, uita. μακρόπους, longorum pedum. μακρόχειρ, longarum manuū, quod & nos latine componimus, ut longimanus. Macrologia, longa fermocinatio, quæ omnia contraria fient, si cum μικρός reponantur: ut, micrologia, modica uel exilis fermocinatio. & hac quoq; uelut inexplibili uocabulorum compositione cum λόγος sæpè componuntur, ut catalogus, dialogus, theologus, prologus, & multa huius generis. Cæterum uel ut memoria, uel ut narrandi opportunitas inciderit, euoluamus. Igitur in mortalium rerum uarietate sunt & ichthyophagi, sermo quidem multa cum orthographia pernotandus, quo Plinius maior utitur, neque enim abhorrenda, neue negligenda eius auctoris uocabula sunt. Sunt uerò homines piscibus uescentes ad solē duratis. nam ἰχθύς, piscis. Sic Agriophagi, quædam in India, Æthiopiaq; gens, panterarum & leonum carnibus assuera. ἀνὶ τῷ ἀγρῷ, id est, à ferocia: cum ea beluarum genera ferociora existimentur, quarum ideo uisceribus Statius facundus poëta Achillem enutritum è Chirone demonstrat. Quid miramini? in India quoque populos aueuerant draconibus & serpentina carne uescentes, quos continua uenatione prosequuntur, eos ideo Plinius ophiophagos appellat. nam

R

ὄφις

*Murilegulos
alij uocant, à
legendis ex cō
quirendis mu-
ricibus, nō mu-
ribus.*

Spis est serpens. Et ophites, genus marmoris serpentinas habentis maculas. Contrà Lothophagos, & lothos arboris fructu uictitantes. Præterea seu fabulose dictum à poëtis, siue etiam apud Thraces barbaræ immanitatis esse homines concedamus, eosdem uerò Læstrygonas dictos, ut ab Vlysse ferebatur. à scriptoribus & alia uocabula extant cognitu necessaria, ut anthropophagi, sic dicti, quòd humana carne uescuntur. quorum nominum ratione & myophagos illos appellare licebit, qui muribus in regione nostra uescuntur, ipsosq; ^{*}murilegas caros muribus uescientes. Hic cum omnes Veronensi lætius arriderent, uiderentq; de nominum compositionibus satis disputatum: Quin etiam & alia mihi sunt, inquit, recitare cupienti, ac infinita penè memoratu, ut in initio dixi, quòd omnis ferè Græcorum disciplina in hisce uersatur compositionibus. Igitur ut paulo antè de polyphago dicebamur (iam inter aduerbiorum cōposita uersamur) sic cum *πολύ*, quod multum uel grande significat, ac semper cum *υψίλο* scribendum. In primis est ipse Polyphemus. quia magnæ uel multæ fuerit famæ: *φύμα*, id est fama, ut mos est, literam in a sæpè conuerti: id mihi sanè ratione aduersum est, qua uocabulum fama, quanquā de cōmuni sit, ut aliàs memorauī, cū phagus, & phucus cum ph potius q̃ simplici describeretur, quandoquidem Polyphemus sic à nobis annotatur. Polyxenus & Polyxena cum multa admiratione composita nomina. Polydamas, multum uel multus domitor. Polykrates, multæ potentiae, uel possessionis, uel

112-

valetudinis: sic Polybius, multæ vitæ. Scio me
 eadem quandoque uocabula repetere, sed nō
 frustra ob frequentem compositionem expli-
 cationemque necessariō disquirendam. Poly-
 timos, multi precij, uel multæ æstimationis,
 uoce græca. timos, honor, & æstimatio dici-
 tur. * Polysyndeton, multipliciter compositū. πολυσύνδετον
 Polyphton, multorum casuum. Polypus,
 non polypes, Græci πολύπους, scilicet multarum
 caudarum, quibus pro pedibus & manuum
 retinaculis utuntur. Cæterum ad epitheton
 cum aduerbio mixtum descendimus. Hinc e-
 tiam * Polymnia & Apollo, multaue id ge- πολυμνία
 nus l duplicantia. Et cum ὕδωρ, hydor, aqua,
 hydrops uel hydropicus, hydrus & hydra:
 quia sunt serpentes, uel potius natantes aqua-
 rum, hydria, uas aquarium. Hydrargyrium,
 sudor argenteus. Clepsydra, uas foraminō-
 sum, retinens, remittens rorantem aquam,
 ut uolumus. Neque enim cum panto fit aspi-
 ratio, ut pantomimus, cum toto compositus
 sermo. Panthera autem, & panther græcè cū
 pan & theros componitur, totum crudele,
 ferum, ardensque significans. πᾶν & θῆρ, id
 est, pan & holon, quæ significant totum uel
 omne, ut πᾶν & πᾶσις indicant. Et cum his
 sermonibus plurima sunt, sicut holocaustum,
 totum combustum, antiquorum sacrificio no-
 men accommodatum. καυστήρ, caustum, ergo com-
 bustū. * Holor, cygnus. auis, quia totus albus. ὅλος
 Itē græcè κύκνος, cygnus. unde quædā ex græcis
 in cad g nostrū cōuertimus, & cōtrā. Hologra-
 phum, totū scriptū: quod uocabulū potissimē
 testatoris auctoritati tribuitur, qui testamentū

integrum propria manu, uelut chirographum
Olympus. ægrotus excripserit. * Hololampus, totus
 flammeus, collucens. unde lampas & lampus,
 equus Hectoris: qui sermo quamuis & ho-
 minibus tribuatur, propriè tamen montis est,
 multis ignibus sub noctem illucentis. Holo-
 satrum, totum uel undique quassatum, quod
 inde catasatrum significabit. Et cum *νυκτι*, id
 est nocte, sit copulatio: ut, * Nyctilæus, no-
 men Bacchi, à sacris nocturnis. Nyctimene, usu-
 la (nota fabula de uirgine, quæ cum patre con-
 cubuit) quasi furor nocturnus. Nycticorax, no-
 cte uolans coruus. nam *νύκξ*, coruus dicitur.
 Cum *ἑξ*, hex, id est, sex, uicissim iuncturam fa-
 cimus, ut hexameron, sex dierum, * mutato in
 α. Hexametrum, cum sex & mensura compo-
 situm nomen, quod sonat sex pedum carmen.
 Hexagonum, sex angulorum. neque nomina
 cum nominibus tantum uel aduerbijs, ut mo-
 dō cum *πάλω* uidimus, sed cum uerbis etiam
 sociantur: ut, *λευκοθέα*, Leucothæa ab Ouidio ce-
 lebrata, alba recurrens. nam *δῶν* currere est,
 & *λεῖον*, album. Et Cymothoë alia nympa
 undarum cursum significans. nam *κύμα*, flu-
 ctus, unde cymba quoque nominatur, & cym-
 bium deinde poculum, ad cymbæ similitudi-
 nem, non fluctus dicitur. Copulat & *ψευδο*-
 nomen, id est falsum, dictiones suas: ut, pseu-
 donymus, falsi nominis uel dignitatis ho-
 mo. sic pseudopropheta, falsus ua-
 tes: qui græcè tantū *ψευδο*
προφήτης, sicut *παιστήρ*
 scribitur.

DE

DE COMPOSITIONIBVS NOMINUM cum præpositionibus seu aduerbijs, pro Græcorum consuetudine, ad latinorum usum magis opportunum.

Pars LXXXII.

ITa cum passim de nominum inter sese compositionibus græcè latineque uicissim scriberemus: Adijciam, inquit Veronensis, & pleraque de aduerbiorum, præpositionum, potissimè coniunctionum potestate: tamen ex infinito uelut exemplorum aceruo deligendum, ut complurima uobis dixisse uisus, plura quoque restituisse uideantur. Cæterum ea cura omissa ijs, qui Græcorum erotemata studiosius inquirunt, utrum monosyllabæ an dissyllabæ sint præpositiones: nos de his tantum, quæ cognitu sunt necessaria, ac frequentiori usu scribenda contingunt, enarremus. Proinde non seruatò alphabeti ordine, nec ut quæque per ordinem in erotematibus annumerantur (neque enim superius in omni disputatione literarum ordinem secuti sumus) uti memoria succurrerint, exequamur. Primumque ab *ἐν*, quæ à uel ab, ex uel de significant, incipiendum: aduertendumque censeo, præcipuè in compositionibus cum *ἐν*, ne cum scriptura simul sensus confundatur inter *ἐν*, quæ præpositio etiam sub significat suis locis, & *ἐν*, pro equo. Qua confusione, ut interdum deprehendi, nihil obscœnius: ut si hypothecam cum iota, non ypsilo scriberetur. Contraque in alijs compositis, ubi iota opus sit, si y magis apponatur: nec minus in sermonibus phylis & philos circa compositionem considerandum. Sed quid

R 3 libra-

librarij curent, quibus perinde ac surdis canitur, seu magis pertinacibus, qui Græcos existimant (disputant enim inuicem quandoq; librarij de Græcorum Latinorumque figuris uelut intelligant) aliam literam pro i uocali præter hanc y non habere? Ideoque hanc dum taxat i græcam appellant, de & nullam rationem aduertentes. nec mirum, quia nec adhuc alphabeti græci literas agnouerunt, sicque ypsilon omnibus dictionibus græcè sonantibus interponunt, imò etiam latinis aliquando. Sic quæ litera græca sit in sermonibus græcis latinè transcriptis, ineptè describunt, ac ineptius in sermonibus sæpè latinorum. Quid dicam, cum turpius errorem erroribus aggerant, ab y sæpenumero syllabam incipientes? hoc est, non aspiratione præposita, non modò quæ cum aspirata y scribi debeat, si græca est, uti nunc de ~~ui~~ pro ab uel sub: uerum etiam ubi nulla ratione y in prima syllaba requiritur, ut Hippolytus. quàm fœdissimè igitur sic Yppolytus, uel etiam cum aspiratione describeretur? Quamobrem cognoscatis nunc uobis dari summarium, ut aiunt, breuemque de ypsilo in omni dictione præceptionem, nullam penitus neue in græcis neue in latinis literis uocem esse, quæ ab y sit incipienda sine dasia in superiori parte, si græcè describendum: si latinè, nullam quoque sine aspiratione præcedente: quemadmodum in dictionibus græcè scriptis edicimus, nullam à postrema quartam syllabam accentu distinguendam. Qua quidem ratione, ubicunque uel græcè uel latinè ypsilon in principio syllabæ

bæ sine aspiratione positam deprehenderit, aut censëatis illico per iotam, id est i latinum incipiendum, aut aspirationem esse præponendam. Erroris autem causam, quare y seu à Græcis siue à nostris magis librarijs sine aspiratione aliquando relinquitur, existimo, uel quodd in Græcorum alphabeto ea litera non aspi-retur, tamen si literaria comprehensione proso-dia notetur: uel quodd in eorum descriptione ita minimam sæpenumero dæsiam superpo-nunt, ut uix instar puncti comprehendatur: ita scriptionis modus apud indoctos euauit, qui ipsam dæsiam non ut necessariam aspiratione, sed ut superfluum accentum neglexerunt. Cæ-terum hoc ypsilon Pythagoras dicitur inue-nisse, aut in ea certè humanæ sortis imaginem excogitasse, dextra læuaque tendentibus ad bona malæ ue mortalibus. unde quidam re-ctius apud latinos cum inferiori pinnula de-scribi putauerunt, quam Græci cum gemino ueluti cornu duntaxat figurant, ut in commu-ni est, ac minoris formæ eorum descriptione v. nam in maiori pinnulam semper obseruant r. Quæ quidem inferior pinnula tanquam puerilis sit ascensus, in qua ætatis prima con-gressione neque boni neque mali sit animad-uersio: cuius uelut acutissimi philosophi de-scriptionem apud inferos Virgilius noster a-ptissimè demonstrauit: ut,

Hic locus est, partes ubi se uia scindit in ambas,

Dextera quæ magni Ditis ad mœnia tendit;

Hæc iter elysium nobis, at leua malorum

Exercet pœnas, et ad impia tartara mittit. Sed de huius literæ dignitate satis, ad cetera festinemus.

R 4

Itaque

Aeneid. 6.

Certe apotheca potius pro cella uinaria, aut taberna capitur: & hypotheca latine pignus dicitur. sed hic autor non Martiani, sed Vlpiani sententiam sequitur. Vide Valerium Eleg. libr. 6, cap. 57.

Itaque idem hypotheca * & apotheca significabunt, quod apud tertiam personam repositum: pignus uerò propriè à creditore retentum. Sed non hypotheca, ne uideatur pro equorum stabulo, aut equino thorace nouum dictum significari. Idemq; de apotheci siue hypotheci considerandum, per quam argumentum, substantiam, materiam ue colligimus: ut percipiat non errorem hisce sermonibus, modò rectè scribantur, neq; differentiam ab auctoribus fieri, si fortè uno in loco cum *ἀνδ*, in alio cum *ἄνδ* scriptum extiterit: nam idem exponunt. Et apocrysis seu hypocrisis similiter iudicabuntur, nulla ut arbitror differentia inter asimulationem & subsimulationem obstante de latenti iudicio. hinc autem geminæ præpositioni *ἀνδ* & *ἄνδ* frequentissimè nomina uerbaq; sociantur: ut, *ἀνδρῶν*, demonstratio, cui non dissonas *παρὰδῶν*, seu *παρὰδῶνα*, & *ἀνδρῶν*: quippe *παρὰ* & *ἀνδ* cum *ἀνδρῶν* tantundem exemplum facere uel demonstrare significat. Ita cū græcis latina miscendo, ad ueriorè tandem orthographiæ rationè ueniemus: sed ad ordinè rursus. Apocalypsis, reuelatio. Apocope, ut in figuris, abscisio, & ab omnibus cū *ἀνδ* profertur. Sed hypocope non minus, quouis pacto abstrahas uel subtrahas, apparebit. Apologia, quæ similiter hypologia diceretur, responsio uel satisfactio. Contrà hypopyrgium rectius dicitur cum *ἄνδ*, quod locum sub turri significat: & hypocaustum, locum cui ignis subiiciatur, & qui alio nomine græco caminus dicitur, quidam autem stufam appellauere. ita consideranda præpositio est, quando suppositum prorsus significat.

significare uelimus: cuius generis pleraque sunt cum $\alpha\pi\delta$, non $\alpha\pi\delta$, loci efficacia describendam oportere. Contingit autem saepenumero in coniunctione uocalium fieri collisionem, tam in nominibus quam praepositionibus, uel aduerbijs, quando nos uocalem primam abijcimus. itidem Graeci, multoque frequentius cum geminatae pinnae superpositione. una subtractione syllabae seu diminutione ablata uocali: altera autem psilen consimili charactere, seu etiam graeco apostropho, hoc est conuersione, ut ϵ , aut dasiam contrario, ut ϵ uel ϵ demonstrante. nec subtrahunt tantum Graeci, sed & literas, quae restere permutant, addunt, minuunt, uel ad orationis euphoniā, uel metri necessitatē, quae Graecos magis quam Latinos offendunt. mutant uero saepissime π in ϕ , π in ϕ , quod hoc exemplo colligitur: ut, $\alpha\phi\epsilon$, ab uno. conuertitur enim tenuis π in aspiratum ϕ : & ϵ unum significat itidem, hoc est ab uno: cum scribi deberet $\alpha\phi\epsilon$, abiecta uocali, ratione $\alpha\pi\delta$ uel $\epsilon\pi\delta$, ϵ autem unum significat. Itē $\alpha\phi\epsilon$ $\epsilon\pi\delta$, id est, à quibus. nam ipsi ponunt in casu generandi, uel cum apostropho in super, ut ϕ , ad uocalis sublatę notationem, uel supplementum. His proximē uidetur accedere $\epsilon\pi\delta$ praepositio, quae nō minus quam $\alpha\pi\delta$ & $\epsilon\pi\delta$ nostris in lectionibus frequenter uersatur: sonat autem ultra, supra, praeter, & ualde, ut apud Homerum modō legebam, $\epsilon\pi\epsilon\phi\epsilon\mu\alpha$ $\alpha\lambda\delta\epsilon\sigma\alpha\upsilon\tau\epsilon$: id est, ualde ruperunt iuramenta. Aliquando pro, ut $\epsilon\pi\delta$ $\epsilon\mu\phi$, pro nobis: nonnunquam sub, tanquam $\epsilon\pi\delta$, ergo diligenter aduertendum in eius compositione, ut cum ypsilon & aspiratione semper ac simplici π descri-

R 5 batur.

liad. 4.

batur. corripitur enim prima, cuiusmodi sunt nonnulla in figuris suprà memorata. Et ut Hyperboreus, quod supra uel ultra Boream significat. Hypermetrum, supra morem metri, seu metrum superabundans. Hyperiphanía, superbia, ubi addita est litera ad euphoniám. Hyperbaton, transgressio. & pleraq; similiter iuncta, quæ facili à præpositione dignoscuntur, cuius nihil in coniunctione proijcitur. Omnia uerò quæ cum *dià*, seu *di* uel *di* iunguntur, semper i latinum in ipsa præpositione accipiunt. Significat autem *dià* per, accusandi casum frequentissimè regens: sed uelut de re extracta, seu exclusiua, sicuti Per te, hoc est, propter te. In generandi casu etiam utuntur Græci tanquam de inclusiua re, ut Per se, propter te, uti auctore te factum: ut aliàs memini hoc in Græcorum scribendo genere Leonellum principem exempla dedisse. Cæterum huius compositionis, cum *dià* præcipuè, est dialogus & dialectica, à uerbo *διαλέγεσθαι*, disputo uenientia: quod est ueluti contraria putare, pro cuiuscunq; scilicet opinione. non ut inscitè pædagogi quidam exponunt, à *dià*, id est duo, quia sit duorum sermocinatio: cum ipsa disputatio, quæ alio etiam uocabulo dicitur *σύνεσις*, uel quæstio, siue dialogus, uoce græca melius pro disputatione suscipiatur, à *dià*, per, non duo significare, uel ad *di* aut *di* differentiam. enim uero potest esse disputatio trium aut plurium in eodem dialogo personarum, ut sæpè uidimus: ad hoc non *di*, sed *di* duo significat, cuius ratione y in u mutauimus. Neque enim Diabolus horridum uocabulum à *di*, sed à *διαβάλλειν* uerbo procedit, quod sonat criminos,

criminator, itidem cum *δια* compositum. ergo diabolus criminator, seu criminum iactor & seminator : quod in malignum sæpè potest hominem accidere, quo sermone idcirco u-
titur ciuilitè Plautus. Componitur autem & *σύν*, id est simul, uel cum nomine, uel cum uerbo quoque. sæpè enim in m, l uariata, ut *σύν*, *σύν*, idem totum significante, ut nos coniungo uel committo. ex his igitur compositis sunt symbolum, symposium, symphonia, symmysta, symmetria, id est commensuratio, nota uocabula. Synechon, à nostris continens. nam *ἓν* habeo significat. hinc synodus, syncategorematica, id est consignificantia componimus: & syllogismus, collocutio mutua, ut in consilio secreto. Syllaba, à *σύν* græcè, & *λαμβάνειν*, simul accipere, uel comprehendere : quod contrarium est superiori uerbo *διαβάλλειν*. Sic ergo n mutatur in speciem literæ consequentis, ac multa sunt hanc præpositionem ineuntia nomina & uerba, in quibus omnibus aduertendum est, ut semper cum y græco describantur. At cætera prosequor.

κατά græcè composita multipliciter annotatur, ac in regendo uarios hæc præpositio more græco calus & sensus acquirit. nam quandoque nos transferimus pro uersum uel uersus: ut, *κατά νάπολιν*, uersus Neapolim, quod nouam significat urbem. Hoc autem disiunctim sic apud Græcos ut nostros, quandoque coniunctim incidit: sed in græcis, non nostris, ac facta syllabæ claudicatione respectu sequentis, ut suprà ostendimus de *φιλε* & *δασια*,

sia, aut utraque p̄sile. nunquam gemina contin-
git dasia. exemplum est, κατ' ἀλγος, ablato gram-
mate, non aspirata litera: quāquam & hic sim-
plicem nōnulli pinnulam superponunt. quip-
pe utroque modo in græcis literis, & antiquis-
simè scriptis sic reperitur, & in Homeri libris,
χ' ἰτ' ἦν, apparet * in x esse conuersum, quodd so-
nat, & alterum. itidem κατ' ἑμεν, quod est dome-
sticatum, uel per singulas domos. Sic κατ' ἑρμια,
κατ' ἑρμια, facta primæ literæ mutatione. qui
sermo græcus est circa principia Officiorum
Ciceronis: latinis autē literis cathortoma, to-
tum uel circumquaque rectum significans. In
quo genere est & κατ' ἡμέραν, pro quotidie, sed su-
pra differēte duplici pinnula: ratione enim li-
teræ dasiam postulantis. Idem de omnibus e-
iusmodi coniunctis literis cum ϕ uel π uocali-
um abiectione, ἡ ϕ' ἡμέραν ἢ π' ἡμέραν, id est ante
diem: facta q̄; præpositionis cōiunctione. nam
non intercedente præpositione, non fit literæ
mutatio frequens, sed interdum, uti modò ex
Homero significauimus: uerū syllabæ tantū clau-
dicatio cum pinnularum supplemēto, quod
frequentissimè apud poētas græcos fit. Porro
eadem præpositio κατὰ significat iuxta: ut, κατὰ
τὴν ἰσθμὸν. Quoniam hic cum generandi casu iun-
gitur, id est, contra alterum uel alium, multum
à grammatica nostra differente, cum quid intē
suis inclusiueq̄ue demonstratur, ut à me modò
in alia præpositione, & à Leonello iampridem
audiistis. Itidem hic est discriminatio, signifi-
cat secundum: ut, κατὰ Κινύρην ἢ Δαμίδιον, secun-
dum Ciceronem, uel Demosthenem. in uel ad:
ut, κατὰ πόλιν ἢ γαίην, in uel ad ciuitatem, aut tem-
plum.

plum. per, ut *κατὰ δύο*, per duo, quod certè sonā
tius quàm *διὰ δύο*. Sed hæc inania uidentur ad
græcè scribentes præcepta : de alijs etiam ui-
deamus, quæ nobiscum sæpè diuersantur. Ca-
taphractus, totus munitus. ergo undique ar-
mis armatus, cum equo etiam circum tergora
clypeato. Catalogus, Catholicus, dempta uo-
cali prima. nam qui uniuersalis rectius quàm
spiritualis diceretur. Catacrisma uel catacrisis,
condemnatio, nullo pacto cum aspiratione, ne
que cum y: sonat autem contra iudicium. nam
tamerfi in Catholicus, ut modò & Catharina,
ac similibus cum aspiratione uideatur, non re-
spectu præpositionis est, sed alterius suæ com-
positionis, quæ cum aspiratione describitur.
ergo *κατὰ*, contra aliquando significat. Cæterū
catarchesis, contra usum. nam græcè est *κατὰ*
usus, & *κατὰ* iudiciū: unde Crito, quasi iudex a-
pud Terentium. Sic inter & non parum in-
tererit, ut apud Græcos inter i lōgū & breue.
Ideoq; catachresticè, dicimus abuliuè: in qua
præpositione cū latinis literis huiusmodi ser-
mones scribendi sunt, licet in uoce græca uel si-
gnificatione cauendū est, ne pro cunquā ap-
ponatur, quod sæpè uos admonuisse memini.
Neque uerò Christus cum x, ut multi scribunt,
id est chi græco, alijs uel literis græcis scriben-
dum est, sed latinis in latina descriptione. Idē
κατὰ, undique uel circumquaque, quod paulo-
minus à toto differt, uti modò memorauimus.
In quo genere est *καταβάθυνον*, id est circumqua-
que uel undique demersum aut profundum.
nam *βάθυνον*, profundum uel fouea, *βάθος* item
profunditas. idem in uerborum collectione,
ut

ut *κατὰ πῦρ*, id est, purgo. nam à *πῦρ* fluo, unde *τὰ* tarrhus, in quo r geminatur gratia literę gręcę, quę deberet aspirari. Itidem phthisis, sputio à uenis fluēs: nā alia sputio est phthisis, pulmonis ingrauescētia, unde sputū demū seu excreatio, quę proijcitur. Quid abhorretis, o iuvenes? etenim huiusmodi uocabula sic intelligi oportet, quomodo proferri debeant, sicut exscribi: quę frequenter uidemus, in Plinio maiore potissimum, ac latinis uoluminibus interposita. De *μετὰ* præpositione, quę significat trās & post, in compositis suis non minus aduertēdum, ne unquam aspiratio interponatur, nisi subeunte uocali aspiranda, eadem ratione pinularum, ut de *κατὰ* prædictum, & in sermone *κατὰ λυγρὸν* uidere potuistis. eiusmodi autem sunt, ut metamorphosis, metalepsis; metodus. uti nunc abiecta aspiratione protinus intercedit ratio sermonis aspirandi, eadem in gręca scriptura prosodię ratio seruatur. Simpliciter uerò prolata diuersas itidem acquirit significationes, frequentius quoniam, cum significat. Quæ quidem coniunctione sæpē Gręci superflue uti uidentur, ac si diceret: Vir cum multa scientia præditus. Latini hoc in loco tali coniūctione non utuntur. Aliquando autem post significat, & pariter accusandi casum regens, sicut *ἐν τῷ*, post: ut, *μετὰ θάνατον ἢ ἐξ ὁδοῦ*, hoc est, Post mortem uel excessum. Cætera de *μετὰ* & *ἐν τῷ* meminimus, uti de *διὰ, ἀπὸ* uel *ἐκ*, quandoque accusatiuum, uti modò, interdum generandi casum, ut dixi, modò *κατὰ*. sic & in *μετὰ* & *διὰ* more gręco, cum* auctorem rei à possesso discernimus: ut, *μετὰ μου*, cum me, uel mecum significabit,

Autorem pro
possessore, &
domino, acci-
pere uidetur.

ficabit, quia sit in generandi casu. quanquam
 & alioquin generandi casu componitur: ut,
μετὰ δυνάμιν, uel *μετὰ δύναμιν*, cum potentia uel
 gloria. *μετὰ μέγαν*, iuxta me, uel trans, uel ultra me.
 Itidem de *ἐν τῷ*, ut *ἐν τῷ κατὰ διὰ, ἐν τῷ μου*: Post me
 ipsum, uti de meo tergo, non post tergum di-
 ci uideatur: ut *ἐν τῷ* me, post tergum exclusi-
 uè, siue extrinsecè, quemadmodum de post
 me uenientibus diceretur. Denique *μετὰ* cum
 sexto seu dandi casu sæpè apud Græcos iun-
 gitur: quæ præpositio pro in uel inter à nostris
 interpretatur, ut Homerus in Iliade sæpè di-
 xit, *μετὰ μὲν ἑσθλὰ*: hoc est, in utrisque, uel inter
 utrosque. Quorsum hæctandem ac tot in
 græcorum grammatica reuoluta? ut scilicet
 nostra cum græcis, & græca cum nostris uicis-
 sim incedere uideatis. Ac de *ἐν* præpositio-
 ne multa forent enarranda, ut epistola, epilo-
 gus, epigramma, epithalamium, epicherema,
 argumentatio uel ratiocinatio, epitoma, epi-
 rheton, epilepsia uel epilepsis, epithema, epi-
 rheton, epicedion, carmen nondum sepulto ca-
 dauere: epitaphium, sepulchro. epistylum, pars
 propriè columnæ superior, quod capitellum
 populariter dicitur. Alij totum id putant
 superius, quod ipsis columnis sustinetur, ut
 sunt speculatoria quædam loca, seu deambu-
 latoria, quas superiores porticus dixerimus,
 alijs insuper columnis minoribus honesta-
 tas. Ephodos, & ephebus. perdit enim i. E-
 phemerides, tabulæ diurnales, aspirationem
 euphoniæ gratia recipientes. Frequentius
 tamen *ἐν* supra significat: aliquando sub, tan-
 quam *ἐν*. & sic sæpè componitur, nunquam
 tamen

tamen y recipiens, neque in principio aspirationem. nam prima corripitur. cæterum apud Græcos generandi casu consociatur: ut, *ἐπὶ τῆς γῆς*, quod supra terrā interpretamur. nos enim cum ablatiuo, uel super terra : nam intra terrā ipsi dicerent. *ἐπὶ τῇ γῇ*, illi, *ἐπ' αὐτοῖς*, in uel super suorum: nos, In uel super suos. Itidem græcè *ἐπ' αὐτοῖς*, In ipsos uel eos: nos, in ipsis, eis, & intra ipsos, eos uel illos dicimus. Ipsi uicissim in accusandi casu, ut nos, *ἐπὶ τὸν ταπείνωσις*: id est, super humilitatem. item in ablatiuo, *ἐπὶ τῷ λόγῳ*, in sermone, oratione, ratione. & idem utrumque posuere in ablatiuo accusatiuoue, *ἐπὶ τῷ δικίῳ*, & *ἐπὶ τῇ δικίᾳ*, in domū, uel in domo: siue, In an & in as. connexè uerò, *ἐπὶ τῷ βῆμα*. Quandoq; ad significat, ut *ἐπὶ τὸ βῆμα*, ad tribunal: politius sanè quàm in tribunal, * nisi quis dicere ostendit in tribunal. & *ἐπὶ τὸν ναὸν*, ad templū, quod est, ut *ἐπ' αὐτὸν*, id est, in, per accusandi casum, nisi alioquin supra templum exponas. Sed de hac præpositione satis. Cum *ἐντὶ* autem, quæ præpositio significat contra, ut in figuris audijstis, plurima sociantur: cuius generis sunt, antithesis uel antitheton, Antisthenes, antilogia, & id genus alia. Cæterum Antiphilus & Antiphila nō contrarium amorem significant, ut quidam in Terentio explicuere Antiphilam Cliniae: hoc est, cōtrarium amorē pro utique diuerso reputantes. nam quomodo in eodem amante contrarius amor, si uicissim arderent? ergo non contrarius ut diuersus, sed uelut alter alteri mutua æqualitate respondens: quemadmodum digitum digito, ignem igni, non album nigro, aut ignem aquæ comparamus: & ut Virgilius, Cōtra

In ablatiuo dixit, morem nostrum spectās, cū datiuus sit Græcis: non ignarus, Græcos sexto casu carere, ut paulo post dicet. Fortè legēdū, nisi quis dicere uelit, Offendit in tribunā.

trà elata mari responder Gnosia tellus. nam id circo antitypon seu ἀντίτυπον græcè, est æqualis forma, statura, uel exemplar alterius, ut signū in cera cū anuli cæsura, uti modò in figuris homographiæ dictum est, ad similem descriptionem pertinens. Sic antilabin, græcè ἀντιλαβῆν, ex aduerso suscipere, colligereque est. Sic antidorum, sermo frequens in medicinis, ut pharmacum eadem ferè ratione. nam licet contrariò datum uel dandum significet, nōn tamen ita contrariò, ut unum pro altero datum intelligamus, uelut pharmacum ægroto contrarium: sed eo consilio, ut sit morbo contrarium, res rei per oppositum, nō diuersitatem associata. in cuius præpositionis coniunctione nunquam ypsilon interponendum. Ex coniunctis autem cum ἀνὰ, ἀμφί, πρὶ, παρά, præpositionibus simplicibus cum i latina ubiq; nō pauciora reperiuntur exempla. Quæ quidem præpositiones circum uel iuxta, uel per, disiunctim ita uarijs casibus, ut sensibus annectūtur. nam interdum accusandi casum regunt: ut, ἀνὰ στρατὸν, per exercitum, ut ποῖτῃ per exercitum incedere dicunt. Nonnūquam generandi casum, ut πρὶ ἵππῳ καὶ ὄνῳ, de equo & asino. Aliquādo pro sexto casu in: ut, ἡ ἰσθμὸς, in Græcia. quāquā Græci sexto casu nō utantur, sed nos in sexto transferimus: ut sciamus etiam in disiunctis pinnulas superapponi, sed metri necessitate. Nec nō disiunctim παρά accusatiuo casu associatur, tametsi de re inclusiuæ: ut Homerus, παρά μαστῶν δεξιῶν: hoc est, iuxta mammam dextram. nam cū διὰ uel μετὰ in genitiuo poneretur. Ceterū compositè παρά significat præter: paradoxa, parabola,

S

la,

la, paracletus, paradifus. Sed hæc quafi latina, in græcis plura sunt huiuscemodi compofitæ: *¶* *ω* frequentius circum fignificat, fi compofitum, ut periodus, Pericles: fed periodus multarum eft fignificationum, præcipuè tamen *¶* *ω* ad circuitum uel anfractum. Errant autem in præpofitionibus *αμφι* & *ω* sæpè librarij cum y defcribentes: ideoque sæpius à nobis admonendum, ne unquam y interponatur, ut quidā fcribere foliti ea litera, ut amphitheatrum, Amphitrites, Amphion, & id genus, ut in phyfi fuprà memorauī. *αμφω* autem, ambo fignificat. Nec non *πρ*, id eft præ, præpofitio multis apponitur: ut, prologus, profcenium, locus ante fcenam, ut uestibulum. Profelenus, puer ante lunam natus, hoc eft, ante debitum tempus. Procyon, ftella fyrus, ante canem uel in ore canis dictus. *George. 3.* Diftinctè autem pofuit Virgilius: ut, Pede pro fubigit terrā. pro, id eft, ante fe. nam dupliciter cum fub & pro uerbum componi non decorum exiftimatur. Propylæum, locus in fignis, elaboratus ante portam, quæ *πύλας* dicitur, uti sæpè uidemus ad aulas principum, aut templa deorum ornata columnis & imaginibus fieri uestibula. *π*, id eft, ey, non cum afpiratione dolentis, ut heu, nam contrarium eft, & bonum uel bene fignificans, feu præpofitiuè coniunctiuèque, fiue aduerbij more difiunctimque præponatur. præponatur fanè cum omnibus alijs partibus orationis, ideoque frequens ac multiformis eius sermonis cōpofitio, ut præcipuè eunuchus, quafi bonā mentē habēs, ob eufmodi

di castrationem, qua tutius reginis inter angelas inferuieret. ergo triplici uoce compositum nomen, cum *εὐδοξία* & *εὐφροσύνη*, Euangelium, bonum nuncium : quippe cum bonis & malos angelos putamus, dictum quoque est eudæmonas, & cacodæmonas. Eudoxus, bene gloriosus: eudoxia, bona gloriatio.

Eucharistia, bona gratificatio. Eudorus, eudoria, ad bonum munus spectantia. Euphonia, bona uox. Eudocia, bona uoluntas. Eusebius, cultor Dei religiosus, qui propriè bonæ uitæ æstimatur, uel bene uiuens. Eusebia, diuinus cultus, pietas. Eugenius, bonæ indolis, uel ingenij. Euphrosyne, ad bonam prudentiam pertinens, una Gratiarum, cui contraria est calliditas. Euterpe, bene delectans, uel bona delectatio. Eustrarius, bonus in exercitu. Euander uel Euandrus, bonus uir. Contrà cum à nobis benedico compositum, ipsi in eiusmodi uerbis actiuis & passiuis *εὐ* separant, ut sit *εὐ*, & *ἀγαθόν*, pro bene & dico. Cæterum ipsa præpositio non separanda est in syllaba, uti malè quidam in scribendo c à t seiungunt, ut uidemus in calceolarum : ex cuius scripturæ crebra figuratone, ut *ct*, satis percipitur à ueteribus, nunquam fuisse in eiusmodi charactere factam diuisionem, quam unam syllabam esse uoluerunt. neque coniunctio unquam separanda est, si itidem in fine lineæ conrigerit. nam idcirco inter Que & Ac differentia est, quòd prima coniunctio desinit, altera incipit. Sed librarij de linearum æqualitate considerantes magis, nò solum hanc coniunctione ad

§ 2 alter

aliterius lineę caput assignant, uerum etiam syllabas frequenter abrumpunt, quo nihil est in lectione deformius. Arbitror iam dudum, ô socij, superioribus diebus me præcipuè uobis iter aperuisse ad eorum cognitionem uocabulorum, quæ ad orthographiæ cultum magis at tineret, tunc cū homonymorū significationes uarias demonstrarem, subinde cū de diphthogorum, figurarum, & sermonum more græco compositione differeremus. Sic enim existimo eorum genera uocabulorum frequentissimè inter latinorum usum inueniri. Eratis & in ijs græcè scriptis admonendi, quæ in Macrobio, Suetonio, A. Gellio, Lactatio, Plinijs, quæ in epistolis Tullij ad Atticum, atq; familiarib. Paradoxis, atq; Tusculanis, alijsq; aliorum scriptorum uoluminibus, aut ineptissimè scripta sunt librariorum imperitia, aut omissa spacijs inanibus, quas fenestras ipse tenebrosas appellare soleo. Eratis & in metrica consuetudine, sed adollescentes primùm instituendi: hoc est, syllabarum quantitate geminarum, an simplicium, an quæ aspirandæ sint, uel sine aspiratione suscipiendę. nā & aspiratæ, ut thalamus, Hamadryades, honor, humus, homo, honestas, corripuntur: nō aspiratæ quędā producuntur, cuius generis creberrima sunt exempla.

Tunc Gualengus: Verū inquis, ô Guarine, ac de syllabarum quidem rationibus, quæ producendæ corripientiæ sint, plurima in parte à magistris ludi percepimus, nec non poetarum sedula tractatione. Pone uerò, si placet, paucaduntaxat ac simplicia uocabula, quæ facilius possis in literarum ordinē redigere: & adhuc scias

scias non attigisse, & ad Græcorum tamen familiaritatem propius accedere, quæq; magis addubitanda forent, quo pacto in soluta etiam oratione scribi conueniret. Ad quem Veronensis: Rursum igitur uicissim exscribite, ut ego nuncijsdem literis ascribo.

DE QVIBVSDAM VOCABVLIS PER alphabeti ordinem, in quibus addubitari solet, quo pacto scribi conueniat: & primò de uocabulis ab A. incipientibus.

Pars LXXXIII.

A Bacus abaci, de quo Iuuenalis, Vreoli sex: ornamentum abaci. creditur pro tabula geometrica satyricū posuisse, sed *Satyr. 3.* propter urceolos sex, mensæ magis conueniens. nam generandi casu in Græcis est abacos, sicut abax in recto: & sic utrobique sine aspiratione, prima correpta, quam quidem explanationis rationem in omnibus sigillatim ostenderem, contra libreriorum errores profuturam, nisi nimia scripturæ prolixitas dehortaretur. Quamobrem ut in prima quaque saltem dictione scriptum offenderitis, sic diligentius attendite, ubi ypsilon uel iota, ubi aspiratio, uel non demonstratur. Abydus, insula: unde Abydenus, ut Leander fuit, & Hero Sestias, à Sesto modico interfluente mari. Abyssus, aquarum immensa profunditas. Absyrtus, proprium nomen. Acanthus, spinosus frutex, à spinis græcè, cum flore amethystini coloris, ut creditur: hoc est, ualde purpurei sicut uiola. nam uti carduus est, quamuis poëta metri ratione dixerit,

S 3 Et

Et circumtextum croceo uelamen acantho. In de carduelis, eadē auicula, quæ propter acanthum, quo pascitur, etiā acanthys dicta. Academia & academici, ab Academo. Acasta, Acastus, Acylius, propria nomina. Acragas, mōs

Aeneid. 3. Siculus, à Virgilio equorū generatione celebratus. Adimantus, propriū nomen. Adytū, locus in tēplo secretior. Agrippa, ram Iudeus, quā Romanus, ut Iuuenalis meminit, Dedit

Satyr. 6. hunc Agrippa sorori: nempe ipsi Berenice, quæ tamen *Βερνίκη* à Græcis dicta. Agathyrsus, filius Hercules: unde Virg. lib. 4. Aen. Pictique Agathyrsi. Aglaia, una ex tribus Gratijs, de qua sæpè Homerus. Agonia, locus ad spectaculum: unde dicitur agon græco uocabulo, quod sæpè nos pro foro transferimus, hoc est, loco in urbe patentiori: non ab agendo, sed græco sine angulo, hoc est inflexione *σιρ* locus apertior. Alcippe mulieris: Alcippus, uiri propria, quanquam & hæc composita cum *αλκῆ*, fortitudine, & *ἵππῳ*, equo: unde & Alcides propter uitam denominationem, Alcmena antiquius, Græci tamen Alcmene.

Satyr. 3. & 6. Alipres græcè unctuarii magister, cuius meminit Saryricus. nam præter antiquum *αλῖπρος* post *ἀλάρκτα* inuentum est, quod ungere significat. Alcidae, gigantes apud inferos. Alcides ab alio parente, Alceo auo paterno dicitur. Amphytrion, rex. Amazon neq; aspirat, neque duplicat, prima correpta. Ammodo pro deinde, græcum est, cum accentu in antepenultima: nos tamen in duplicamus, ne quasi negatiuè uideatur, sed affirmatiuè compositum. Amethystus, lapis purpureus, uel color, ut patet

trio sermone morellum, siue morallum dicūt Hispani. Anchora, nauis unicum instrumentū ferreum, ad retinendas naues. Ancus, rex Romanus, à curuatura brachij notatus: alij dicūt à *clunis claudicatione, quā adhuc Hispana lingua ancā appellant: sed à græco *ἄγκυρα*, quod ad unicum & curuū significat. Ançiopa, Nyctæi filia, de qua Homerus. Automedon, Antonius, propria nomina: non idcirco cū aspiratione, ut quidā cum th impropriè scripsere. Anxurus, Iupiter non rarus, addita n ad euphoniā. Apocryphus, absconditus, mendax. *ἄποκρυφός* græcè, ut sus latinè, nunc autè pro ursa: & cynosura, pro cauda canis ponitur: ursæ tamen ambæ, mater & filius. nā aliās arcturus caudā ursæ declarat: de quibus Ouidius, Esse duas arctos, quarum cynosura *peratur Sidonijs, Elicem Graia cari na notet, ergo Elice arcti nomen accepit, cū & plaustrū diceretur: cuius auriga Bootes ideo arctophylax, quod sit custos ursorū. Artos uerò si neq, panis exponitur. Vnde apud nos artocrea cibarij genus ex farina & carne confectū, ut Lu uenalis inquit: Salua sit artocopi reuerētia. ex labore scilicet panis ministrandi, uel panela borato: ut, Dona laboratq, Cereris. Aretologus, nō aretalogus, ut insciēter quidā ætatis nostrę dictionarij pro falso sermone seu sermocinatione posuerūt. fuit enim Areta uxor regis Alcinoi, de qua Satyrice innuit, & Homerus prior in Odyss. Quod si cōpositū uelimus, nō tamen pro falso sermone seu sermocinatore, sed ueluti de uirtute sua gloriāti, ut Vlysses uisus gesta sua commemorans. Areopagus potius cum e quā cum m i, Martis uicus. nam *ἄρεα* Martem dicunt,

Cruke.

Vocatur.

Satyr. 5.

Acneid. 1.

Satyr. 15.

dicunt, ut Homerus *ἄρως* habet: quem incolentes Græcorum iudices, non philosophi, Arcopagitæ dicti sunt. Ariadne, non Adriana: & Arachne, non cum g, mulierum propria celebratarum. Aratus, qui de astronomia græcè scripsit, à Tullio Germanicò; Cæsare latinè translatus. Arithmetica, de numeris scientia. Argrippa, urbs Diomedea: corruptum tamen, seu à uetustate, siue à uulgo uocabulum. nam aliòquin *ἀργυρινπιον* diceretur, ex Diomedis solertia, murorumq; fundamentis consistens. hinc * Argonautæ. Armillæ, ornamentum humerale. Arcadia regio, & Arcas gentilis. Archemorus, rex Thraciæ. * Archelaus, philosophus. Archica, poëta. Architas, Tarentinus. Asylum, intemperatum, à * *συλάν*, traho. Asylus aut cum i latino, æstrum dicitur. Astypale, urbs in Astypalea insula. Asculum, ciuitas Campaniæ, græcè *ἄσκληον*. Assyrij, quorū fuit regina Semiramis. Atalanta, uirgo uenatrix, Meleagro dilecta. Athlas, gigas, quasi pugnator, uel ab Herculea dimicatione cū esset superatus, uel ab alijs gigantibus, quos ipse certando deuicit: inde Athletæ. nam *ἀθλῶς* græcè est à præliando. Arys, nomen pueri uel fluuij: dicitur autem ab Herodoto filius Cræsi, qui prius mutus, demum locutus est contra patris interfectorem, ne eum occideret. Atomus, indiuisus, indiuiduus, ideo que incorporeus: ab α, id est, sine, & *τομή*, incisio. Athenæ, urbs ad Achaicas paludes, * ab Athide sic appellata. Athos, mons ille inter Macedoniam & Thraciā. Auctor, sine dubio cum c, ab augendo, quem uel poëtam, uel primum, uel inuentorem, aut magistrum quem

Argonautæ,

Argiui & Græci suere, nō ex Apulia, longè ante Diomedis tempora.

Archelaus. alij ἀρίστου, id est traho. nam συλάν, rapio, prædor, concitoq; significat.

alij ab ἀτλῶν, id est, Minerva.

quempiā appellamus. nam ex ipso græco transumptum sine c, ab *αἰσίων*, ut quidam uolunt, non ita æquè consonat.

Azymus, panis infermentatus.

DE VOCABVLIS A B.

Pars LXXXIIII.

B Allista, propriè tormentum ad muros demolandos. quandoque cum simplici l describitur. est autem à *βαλλω*, iacio, licet etiam arcus nostros de more uernaculo ballistas appellemus: sed id tormenti genus, quoniam magis magisque proijcit, ballista uerius quàm arcus dicitur, quia facilius arcus ab arceo ab antiquis appellatur. Baleares, insulæ. quæ uox si à Baleo Herculis socio, ut uideretur exposuisse Virgilius, per simplex l describenda, non à *βαλλω*, iacio, neue à fundarum iactu diceretur, tamen si legatur, Balearis uerbera fundæ. Blasphemia, græcè uituperatio, uel criminatio est. Barrhus, aliquando pro elephanto, ex quo *βαρρῖον* formatū est uerbum ab eius uocis sono. Bractea, lamina quælibet, à breuitate uel tenuitate græcè, unde *βραχύνω* breuitas ipsa dicitur. Bdellium, arbor nigra, preciosa, odorifera, seu ipsa ebenus est, uel conlimilis nigri coloris. Bebritia, regio, de qua Virgilius in Daretè: sed Bebriciacum, non minimum oppidum Italiæ inter Veronam & Cremonam, ab insigni clade Romanorum. Berecynthus, & Berecynthia mater, à monte Phrygiæ Berecyntho. Bellerophon, insignis Chymæaræ debellator, ab Homero primum celebratus. Bithynia, regio

Georg. 1.

Æneid. 5.

S 5

690 DE POLITIA LITERA-

gio sæpè nominata. Byrria, seruus, & Byrfa, Carthaginis arx. Bianor in Bucolicis. Byrro Byrronis, quasi pirro, non Virro: de quo Saryricus, Byrro tenet phialas. Bifalte, populi Scythici. Bryax, sulcus, aliquando audax, & interdum proprium nomen. Brysea, ciuitas Laconiæ, unde Bryseus, Bacchus: ideoq; sine diphthongo, quia non à Brysa. Brixia, ciuitas Galliæ cisalpinæ. Borysthenes, fluuius Scytharū, & à Borea pereuphoniā, ubi prima corripitur. Bromius, est Bacchus. Brontes, Steropes, & Pyracmon, fabri Cyclopes apud Virgilium. Bruchus à *βρυχον*, rodo, malignum animal gramini, latè campos uastans. Brunchus, gutturis passio ex rheumate, nam *βρυχον* guttur est. Buxus, in fœminino genere, & hoc buxum. Buxulum græcè, & uernaculus apud nos sermo & grammaticus, pyxis ex buxo. Bucolicus, nihil geminat, & * bucala à boue, non bucca, à qua fit buccina. Bucolion, maximus filiorum Laomedonris. Bucephalus, equus Alexandri, non à bouino capite; sed rictu grandiori. Buryrum, propriè bouis caseus.

DE VOCABVLIS AB LITERA C.

Part LXXXV.

C Achinnus græcè, risus latinè. Cayster, fluuius à poëtis celebratus. Calabria, ex bono & scaturiendo. Calypso, quæ afflexit Vlysem. Calix, poculum: & Calyx, folliculus, quo fructus arboris integuntur. Calliope, & Calliopeia, nam à *καλως* seu bono, uel honesto, aut pulchro, quandoque corripitur.

ripitur, aliàs producitur: ideoque interdum cum simplici l, ut de Calabria, aliquando retulimus: aliquando duplici, ut nunc Calliope productionis & nominis dignitate. sic Calliopius. Charybdis, Charybdeos, prima correpta, non Carybdios. Caritas, à gratia. nam & ipsæ Charites dicuntur, Aglaia, Thalia, Euphrosyne. hinc est Charinus ille Terentianus. Caritas autem à carendo. Carpophorus, fructifer: qui sermo etiam proprio nomini signatur, ut Iuuenalis: Dicis mollius Hemo. quanquā & Carpophoro. Carthago, non à byrsa solum, siue corio (non aspiratur in prima) sed à Cartha oppido nomen accepit. Arx autem Byrsa ad taurinum tergus pertinet. Carta sine h nomen fuit unius ex Darij principibus. Catilina uiri, Catharina mulieris, propria, * quæ uideretur ex toto & amore nominata; quanquam me modò de simplicibus tantum rogaueritis. Crater & Cratera, à tenendo, & primus sermo masculini generis, alter fœminini, sicut hic panther, & hæc panthera. Camelus cum simplici l, Camillus cum duplici, ut multa sunt heroum nomina, Marcellus, Lucullus. *névov* græcum, quanquam & hypocautum alio sermone dicatur: sed Virgilius & pleriq; caminū libentius appellant pro eo, quem simili uoce populares dicunt, Cantharus, uas uinarium & fistile, secundum Maronem in Bucolicis. Caligula, nomen militare, imperatoris Romanij, à caligarum ornamento precioso, quod gestari solebat in exercitu. nam & Carmignollam simili ratione producis Italici, oppidique & insulæ nomine ætate nostra celebrauerunt.

Cha-

Alij à κατὰ, id est, purus, Catharinæ nomen ducunt.

Chalybs, unde Chalybes populi. Canistrum nos, græci *καστρίον*. Cathedra, à sedendo græcè. Calydon, urbs Meleagri. Cæsius, lentiginosus. Cressa, ex Creta insula. Cercopithecus, simia caudata. Chelidonia, herba ad uisum utilis: unde *χελιδὼν* dicta hirundo, à pullorum medicamine, si quando eis lumen extinguitur. *χρῆς* pro brachio, græcè, cancri & scorpionis, quæ solent esse dentata, ut forcipes. Cherronesus & Chersonesus, à terra nomen assumpsit, & insula, undique mari cincta. Cenchris, genus serpentis inflexibilis: de quo Lucanus, *Et semper recto lapsurus limite cenchris*. Chersydros, serpens terram & aquam incolens. Aded in tanta uocabulorum copia etiam geminata quædam adueniunt. Cylydrus, serpens, à *κύλιν* uoluo, & *δρῶ*, serpens aquaticus. Cyllindrus, lapis preciosus & oblongus, coloris uarij: de quo Iuuenal. *Donant arcana cylindros*. ad cuius rationem lapides quidam rusticorum manuales ad æquandas areas cylindri dicuntur. Cyaneæ & Cyclades, insulæ maris celebratæ. Cybele, mater deorum. Cyclops, gigas. Cicures, animalia mansuera. Cyminus, lacus Hetruriæ. Cynthius & Cynthis, à monte, Apollo & Diana. *Cytheron, mons: & Cythereia, Venus. Cy nosura & arctos, uel arcturus, ursarum nomina cœlestium, ut suprâ cognouistis. Cyparissus, & cupressus, arboris uel pueri eiusdem nomina. Cyclus nihil aliud quàm circulus, unde homicyclus. Cymba, & Cymbium poculum, unde Icyphus aliquâdo sicut crater. Cynyras, pater Myrrhæ. Cytisus, gramen pastorale. Clyster in masculino genere, non neutro, ablutio alui.

Libr. 9. Pharf.

Satyræ 2.

*Citheron, mōs
est Bœotie, sed
Cythera plura
le, insula est,
unde Cytherea
ia Venus.*

alui. Clytemnæstra, Agamemnonis uxor. Clypeus, scutū maius. *χάμν*, Saturni filius: ut, Philyrides Chiron: dimidius homo, reliqua parte equus. Cyrus, rex. Chilon, sapiens unus è septem. Cisseus, rex Thracum, pater Hecubæ. Crypta, cauerna. Cryſtallus, à glacie. *κρυπτός* græcè à fiendo. Corytus, uagina arcus, non sagittarum, ut pharetra. Choalpis, fluius Medorum. Concha & Conchyle, testudinei pisces, quibus & ad purpuram cōficiendam ueteres usi sunt. Idem murex: ut, Tyrio quæ ardebat murice læna. & Sarræ dicti à loco: ut, Sarrano dormiat ostro. Cholera, morbus: nam *χολή* græcè, à nobis bilis dicitur. *Cotoneum, ut quidam putant, ficorum genus, à nomine urbis Syriæ: populari autem consuetudine cotonea dicuntur, de quibus ait Virgilius, Ipse ego cana legam tenera lanugine mala. *αλφειν*, cophinus græcè, latine corbis. Cortina latinum à corijs, quod sic fierent, eadem quæ & peristromata dicuntur græcè, pro aulæis. Cortyna uerò pro urbe Cretenſi: ut, Strabula ad Cortynia uaccæ. Corybantes, & Corybantia æra, Cybeles. hinc & Curetes. Corylus, auellana, à loco, unde primum traducta. *κέρδω* græca dictio: ergo concordare, si de fidibus dicitur. nam alioquin à corde * non aspiratur. Cothurnus, calceamentum utriq; pedi congruum. Colonus, à Virgilio, quod terrā colat. Colocasia, herba in Bucolicis. Conopæum, tentoriū ad culices. nam *κρόνυς*, culex. Cupencus, sacerdos olim lingua Sabina. Cumatilis uel cymatilis, color fluctus maris. Cunabula uel cynabula, à pariendo uel nascendo loca, scilicet ubi infantes educantur.

Georg. 3.

Æneid. 1.

Georg. 2.

Alij Cottonaſi
cus dicunt, Co
tonea mala,
quæ Græci
Cydonia.
Virg. in Sil.

Æneid. 3.

nagdia.

DE

54 DE POLITIA LITERA-
DE VOCABVLIS A D.
Pars LXXXVL

*Drachma, corona-
tus, num-
mus aureus. di-
drachma, siue
didrachmū, du-
plex corona-
tus.*

Dramaticus, actiuus, à δραμα, facio. * Dra-
chma & didrachma, genus numismatis.
Dictynna, Diana, à Cretensibus ob rete,
in quo uirginis enectum corpus reperiunt.
Dynastæ, latine potentes, à δυναστα, potentia,
siue potentatu. Dysenteria, intestinorum ulce-
ratio. Dryades & Hamadryades, deæ arborū.
Daphne, nymphe: & Daphnis, puer, à lauro di-
cti. Erant & in his colligendis perquirenda
& Dialogus, Dialectica, & plurima eiusmo-
di, nisi, quod sæpè dico, in alijs uobis suprà li-
terarum ordinibus exposuissem: quamob-
rem illinc assumite, quæ mihi non totiens re-
petenda existimaui.

DE VOCABVLIS AB E.
Pars LXXXVII.

ECyra, comædia Terentij, nurus, græcè κυ-
ρα. Eleemosyna, nam græcè cum & ε.
Embryo, locus materni fœtus. Empla-
strum, à πλασσω, fingo. Empyreum, igneum ut
cælum, scilicet à colore ignis. Epirus, ubi Hele-
nus regnauit: nam græcè ἑπιδω. Ephyra uel
Ephyre, alij duas putant esse ciuitates in Laco-
nia & Arcadia. Emporium, locus mercandi uel
nundinationis. Erebus, fluuius inferorum. E-
rato, Musa. Erémus, deserrum. Erythræum, op-
pidum, unde una Sibyllarum. Erro, erras, er-
rare, est id putare uerū, quod falsum est: & er-
ror erroris, græcis πλάνη, est inanis existima-
tio.

Effedones, populi Scytharum. Effeda, curriculum genus apud Gallos. Etheocles, Ethemon, Endymion propria. Ethica, moralis: logica, rationalis. Euryalus, proprium. Eurypylus, uel cum p sola, ut græcè in p & ph sit sæpè mutatio. Eurydice, Orphei uxor. Exordium, non exordium, cantus siue carmen iocolum, ab *ἐξ ὀρχήστου*, de quo Iuuenalis: Tandem- *Satyra 3.*
 queredit ad pulpita norum Exodium. & iterum, Urbicus exodio risum mouet. Echo, uox resonans. Epicurus, nomen philosophi uoluptuarij, unde Epicurei.

DE VOCABVLIS ABRUEL
 PH. Pars LXXXVIII.

Phalera & phaleræ, ornamenta bullata: mutauerunt a secundum in i, ratione euphoniæ. pertinet autem seu ad homines, siue ad equos. nam Euryali phaleras satis per- *Aenid. 9.*
 cepi, quod & debeat heroû fuisse gestamé, præ- *Imò, cingula*
 cipuè cum legatur cingula Tyburti. * nō enim *apud poetā nō*
 cingula, sed cingulæ in plurali numero sunt e- *detur potius*
 quorū ligamenta. Phanū, si à splendore, cū aspi- *fœmininū, nū*
 ratione: tanū autē f exili, à fando oracula. sed *meri singula*
 superior ratio ualidior est. Phialæ, omnia uasa *ris, ut apud*
 capacia ad mensarū usum. Phalanx, acies pede *Ouid. de Rea*
 stris propriè, & nomē græcū, quando uir cum *medio amoris:*
 uiro cōgreditur. Curtius ideo sæpè hoc sermo *Et noua ueloa*
 ne utitur apud Alexandrinū exercitū. *cē cingula læa*
 na est, unde phlebotomia, uenę incisio. Phleg- *dat equum.*
 ma, pituita est: phlegmone, tumor. Falernum, *phrasia, græcè*
 Surretinum, Malsicū, uina à locis dicta. * Phre- *Phrasis,*
 nesis, deturbatio mentis: unde phreneticus.

Phrasis, eloquētia, uel oratio: unde Theophrastus, ut suprà denominibus compositis. Flammēum, uelum, non geminat ut flamma: flammīnes uerò, quāsi filamines, ipsi ueterum sacerdotes. Flores, uini fœces: unde floccifacere apud Terentium, uel minimi fieri, uel fœce uinaria conspergi dignum.

DE VOCABVLIS AB LITERA G.

Part LX XIX.

Galletia, prouincia Lusitanīæ ultimæ Hispaniæ. Ganymedes, ille notissimus puer. Gazophylacium, à gaza & custodiendo. Generhlios, natalis. Genealogia, genēs origo. Gyrus, apud nos circuitus. Gryneū, nemus: & Gryneus, Apollo. Grypes, animalia pē nata, inter quadrupedes feras. Gryps autē uultur, & Grypes uultures, ut in Homero. * Galerīcus, item auis ab Æsopo Græco celebrata, quē nuper ego latinum feci, uti meorum delicias filiorum explerem. Putant uerò nostri eius generis auem apud nos esse in colore & quantitate ferē ut psittacus est, æstate duntaxat inter frondosas arbores uolitantem, ac eiusedē quāsi nominis ut galerīcus. Galerius autem pro tegumento capitis, nomen barbarum. Glaphyrus, latinē iucundus, uel lepidus, ut glaber. Glossa cum duplici ss, potius si græcē resonare uelimus. nam ipsi pro lingua accipiunt. Gurgulium, obscura & latens taberna. Gnatho, uel Gnathon, gulosus. Gymnasiū, exercitium, & Gymnasticus epitheton.

Galericum uocat Varro, alij Galeritā, quæ & alauda.

DE

H Alo, halas, halitus, de quo Virgilius: Ser *Aenid. 1.*
tisq; recētibus halant. Halcyones, aues
illæ maris fabulosæ. Hamilcar, Pœnus.
Harena, ab hærendo, quod melius. nam ubiq;
hæret in littore, & sub aquis: alioquin ab aridi
tate sine aspiratione, prima certè corripit. Har
pe, ensis curuus, græcū est, *ἄρπυιαν*. omnia
à rapiēdo, & Harpyia. Heautontimorumenos,
id est, seipsum excrucians, quem comœdiæ ti
tulum nunquam magistri ludi rectè solent ex
ponere. sunt uerò duo græci sermones, *ἑαυτὸν τι
μωρῶμενος*: non plures, ut iidem stultè confun
dunt. nam Donati adhuc non habetur in hæc
comœdiam expositio. Hebdomada, ad eupho
niam melius quàm cum t, licet *ἑβδ*, septem: sed
nos sæpè t in d, & d in t uariamus. Hebenus,
arbor Indica nigra. Hecuba, mulier. Hedera,
herba, parietibus ac arboribus hærens, perpe
tuoq; uirens. Helestrum, succinum. Helicon,
iugum Parnassi. omnia hæc correpta, licet aspi
rata. *Helæus, Bacchus, ab Heli ciuitate. Hel *Eleus, sine aspi*
leborus & Helleborum, herba. Hellepontus, *ratione & dia*
mare angustum. Hemis, semis: unde hemisti
chus, medius uersus. Hercynia, sylua maxima *phthongo me*
in Alemania maiore. Hermagoras philoso
phus. Hermaphroditus, uir & mulier. Hesper
us & Vesperus, ac Vesperugo, stella. Hesperia,
Italia. Hetruria, ab altero, quia eius fines, ut ait
Seruius, protensi in alterum Tyberis latus. He
teroclitra, alio modo declinata. Heterogenes,
alienigena. Heraclitrus, philosophus. Heus,

T uo-

uocandi. Heritius, quòd seris horreat. Hy-
strix, similis heritio, sed maior. Hyas, Hyades
à pluendo. nam *h^u*, pluo: ideo rectius legi-
tur, ut sæpè in antiquissimis legi codicibus, Plu-

Aeneid. 1. uiasque hyadas: ut sit pluuias epitheton. nam

Georg. 1. Pleiadas alibi apud Maronem producit pri-
mam: Cum Pleiadas, Hyadas memorat, cla-
ramq; Lycaonis arcton. Hyacinthus, ex hya-
dolentis interiectione, & Cynthius Apollo,
ob interitum dilecti pueri. Hyæna, animal,
apud Plinium mirabile, & cum diphthongo
scribitur. Hyalus, à nostris uitrum, & uiridis
color. Virgilius libro quarto Georgicorū: Mi-

*Ibices, sine as-
piratione.*

lesia uellera nymphæ Carpebant hyali saturo
fucata colore. Hybernus ab hyeme. Hibi-
scus, herba *hibicibus grata, id est, capris sylue-
stribus. In quibusdam græcè scriptis non aspi-
ratur. Hybrida, à nostris dicitur ignobiliter
natus. Hilarus & hilaris non geminat l, quia
corripitur. Hyle, materia, uti lignea. Hyllus,
filius Herculis, unde ciuitas Hyllerdæ in citeri-
ori Hispania. Hymen, carmen nuptiale. Hi-
mella, nomen fluuij Sabinorum. Hypanus &
Hypanis, fluuius est. Helluones, Gnathones,
seu Ganeones. Hypsiphyle, nomen mulieris.
Hyrcania, prouincia. Hic quoque aduerten-
dum est de compositis cum *h^u*, ut suprà mo-
nuimus, ne confundantur. Hirsutus, quasi hor-
rens: & hirtus, setosus. Hirquus, oculorum
angulus. Hirudo, ab hærendo carni. Hirun-
do, auicula. Arundo, canna. omnia correpta.
Hirpi, lupi, sicut lyci. Hyrus & Hispon pro-

Hepiscopium, pria nomina. Historia, ab *h^u*, spectro. * Hi-
uel episcopius scopus, genus nauigij exploratorij, itidem à
spe-

ſpectando, ſicut epifcopus, cum ~~in~~ cōpoſitus. Hiſtrio, quia ab Hiſtria primū Romam uenit. Hordeum, ab horrore uel oriendi celeritate. Hortus, horti, ut ſit ab hortando, & ab ortu differens. Hoſtire, æquare, unde hoſtes dicti, & hoſtorium, & hoſtimentum. Hora temporis,* & Hora regio, quæ à Græcis *ἀσπ.* *græcè, regia dicitur.* *ἀσπ.* *græcè, regia dicitur.* rantur: ſecundus ſermo à nobis aspirari non ſolet, neque ora pro fune, quo nauis retinetur in littore. Horatius cum aspiratione, ſi à pulchritudine: aut Oratius, ab orando. ſuperius præuallet, quamuis corripiatur prima. Sic Hortenſius ab hortando, uel ab horto. Hudus, quaſi humidus per ſyncopam.

DE VOCABVLIS AB LITE

ra I. Pars XCI.

I Apyx, uentus, de quo Virgilius. Iapix autem prima correpta, nomen medici, ab eſſectu ualitudinis. Ibiſ, capra ſylueſtris, quandoque aspiratur. Icarus & Icarius, propria. Icon, effigies, & Icus ſyllaba breuis: nec græca ſolum, uerum etiam Hiſpana lingua, in ſermone puerorum, nominibus in penultima & ultima ſyllaba addimus. Icteros, paſſio ex profuſione fellis, colorem inducens ſimilem animali,* quod *ἰκτερίον* uocant, colore glauco. *Galgulum latine appellari puto.* Idios, proprius: idioma, proprietas. Idior, igitur in proprio tantum ſeu patrio ſermone peritus. Idolum, ſimulachrum, græcè eſt cum a diphthongo: & idololatria, ſimulacrorum cultura, hoc eſt ſeruitus. nam *λατρεύειν*, eſt ſeruire, itaq; ſine y deſcribendum. Idomenæus, dux

T 2 ille

ille nobilissimus, qui à Cretenſibus proprijs
pulfus Calabriam incoluit. Ieſus, non cum a-
ſpiratione: nam græcè eſt cum iota primò ſu-
perpoſita pſile i, nō aſpiratione, & quòd pro
e longa transfertur ſyllaba, non h, ut multi exi-
ſtimant græcæ rationis imperiti. Ios, inſula,
& ciuitas Achaiæ, in qua Homerum quidā na-
tum uel oriundum putauerunt. Illyris uel Illy-
ria, regio Epiri contermina. *Ιλνρ*, latinè limus,
unde limax. Imago ex ijs etiam ſermo eſt, qui
à librarijs cum y corruptè ſcribitur, & Imagi-
nor. Inarime, inſula in Tuſco mari, ſinuq; Cam-
paniæ, in qua ciuitas Prochyta. In primis duo
ſermones ſunt, ut aliàs dixiſſe memini, in ad-
uerbiorum proprietatibus, qui & aduerbij lo-
co ponantur, ut adunguem, adamuſſim: & ſi-
gnificant prouerbialiter cum aliquid ſumma
cura effecerimus. Intryba, herba capilloſa & a-
mara. Ino, Cadmi filia. Incubus, Pan latinè, ab
incubando. Inclytus, græcè *κλυτς*, clarus. In-
choo, incipio, à chaos. Inhio, ualde os aperio.
Ioannes, ſine aſpiratione melius, græcè cum o
magno ſcribitur. Iones, populi Græciæ: Ionia,
regio. Iopas, citharædus, nomen Punicū. Iop-
pe, urbs Palæſtinæ. Iphigenia, Agamemnonis
& Clytemneſtræ filia. Iris, quæ pro diſcordia à
Ioue mittitur: Mercurius pro concordia. Iro-
nia, ſimulatio uel illuſio. Ichyros, fortis, præ-
potens: quo uocabulo licet græco, pro latino
tamen ueruntur religioſi Deum *Ισχυρς* appellā-
tes, & *Αγιος* ſanctum, atq; *Αθάνατος* immortalē.
Iſis, Inachi filia, Io prius dicta. Iſidorus propri-
um. Iſter fluuius, qui etiam Danubius. Iſth-
mos, ſtriſtura terræ inter duo maria uerſus
Cher-

Cherfonesum. Ithyreus, quasi *Ithyn*, directi-
uus ut arcus: de quo Virgilius, Ithyreos taxi *Georg. 2.*
torquentur in arcus. Irys, puer. Iugurtha, rex.
Iulius, Æneæ filius, à prima barbæ lanugine:
nam postea Ascanius dictus. Iarbas, ille Gæru-
lus rex. K non est nostra litera, sed pro Cno-
stro posita Græcis.

DE VOCABVLIS AB LITE-
ra L. Pars XCII.

Labyrinthus, ex quatuor Creticus celebra-
rior. Primus in Ægypto, secundus in Cre-
ta, tertius in Leno, quartus in Clusio op-
pido Italiæ. Lacinium, promontorium: unde
Iuno Lacinia, à quodam latrone, ut ferunt, La-
cino, quem ibi interfecit Hercules. Lacrymæ,
& lacrymor, à græco tractum: quo sermone u-
titur Homerus de Achille multum lacryman-
te pro Briseidis raptu, ubi e non aspiratum ta-
men, sed cum y coniungitur: ut, *Λαυρύου*, quod
sonat, Cum lacrymasset. & *ὡς ὅτε Λαυρύου*, Et
sic lacrymans ait. quem Virgilius imitatus di-
xit, Sic fatur lachrymans. Lampsacum, oppi- *Lib. 6. Aeneid.*
dum in Hellesponto. Lampetia, soror Phaë- *versu 1.*
thontis. Lapithæ, alpestres populi in Thessa-
lia. Larius, lacus Italiæ, à laro fulica aue, quæ i-
bi frequens. Larissa, oppidum, unde Larissæus,
Achilles. Laodicea, regio. Laodice, filia Priami.
Leucargylon, candida creta. Leucas, insula. Li-
byssa, ubi tumulatus Hannibal. Libyæ, urbs
Iudææ. Libya, regio Aphricæ. Libethrus,
mons Macedoniæ. Lycaon & Lycida à *λύκος*,
lupus. Lychnus, lucerna: & lychnites, mar-

mor ad lucernam excisum. Lictor, græcè *λύκτορ*, populi minister. Lynteria, intestino-
rum dissolutio. Lynter, parua nanis. Lictus
& litus scribitur, unum ab *λύκτος*, quod melius:
aliud à litando, quod miror, cum sit prima cor-
rupta in uerbo, in nomine producat. * Linia
mentum, in coloribus & picturis, cum secun-
da i: lineamenta cum e, in uenarum & oris di-
spositione, quibus filius ex parente dignosci-
tur. Lóligo & loliguncula Plaurinæ species pi-
scium læpè. Lutum pro colore croceo, ut est
lurea aurora. Lethum, mors, ab obliuione po-
tius quàm lætum, per contrarium.

*Alij linamen-
tum uocant.*

DE VOCABVLIS AB M.

Pars XCIII.

M Athematica, disciplinalis. ad discipli-
nā enim mathemata maximè spectant,
ut Geometria, Musica, Astrologia. Mar-
sya, excoriatus, & in amnem uersus. Masinissa,
Numidarum regis nomen. Maxilla est, in qua
fixi sunt dentes. Mala, faciei pars, quæ & ge-
na dicta interdum. Mastiche, genus gummi.
Mechanicus, uilis artifex. Media, prouincia,
diphthongum non recipit, sic dicta à Medo,
Medeæ filio. Megalesia, ludi Magnæ matris ce-
lebrati. Memnon, filius Auroræ: sic cum m se-
cunda. Agamemnon, dux Græcorum. Melis-
phylum, apiastrum, & *μυλίστρον*. nam Græci
non duplicant l in suo melle. Sic melimela
semi græcè & semi latinè scribi potest cum pri-
mo simplici l. & geminato in secundo. Can-
na, est sucari, * à succo nectareo, non zucchari.
Men-

*Saccharū, uo-
cat Plinius.*

Mentha, odorifera herba. Mespila, quæ nos dicimus nespila. Mesonyctium, tempus mediæ noctis græcè, à nobis intemptum. Metallum, æs. Methymna, ciuitas in Lesbo. Metonymia, denominatio à Cicerone. Mitra, pileus incuruus propriè, pro lorica etiam interpretatur. Mimallonides, bacchantes, à loco in Asia. Manyæ, populi Thessali. Myoparè, genus nauigij piratici. Myrica, uirgultum pastorale in Bucolicis. Myrtus, arbôr secundum Pliniũ, iuuas uiatorẽ ex ea uirga portata. Myrtou, pelagus. Myrrhina, lapis preciosus, traslucens, aliàs coloratus & maculosus, aliàs nitens, è cuius lapide poculum fabrefactum dũtaxat Augustus dicitur ex omni præda Cleopatrarũ sustulisse. Mysterium & Mysticum, ad res sacras: ministerium, ad profanas officium. Mythos, fabula, aliquando pro quolibet sermone. Muschus, animal, cum ch, unde muschatum conficitur: muscus autem lanugo uiridis, & squalor, sine aspiratione. Muscari, est musco regi. Mulctra & mulctrale, uas in quo mulgetur. Mulcta & Multa, condemnatio propriè pecuniaria. Mustela non geminat, est autem ut mus longa.

DE VOCABVLIS AB LITERA

N. Pars XCIIII.

N Anus Græcum est, latinum pumilio, paruulus homo. Narcissus, puer. Nænia, ludicra, & inania puerorum. Nephytus, noua planta, Græcum est. Nysus, aliàs Nysæus, Bacchi cognomen, à iugo

T 4

Par-

Parnassi. Nisus, auis. Nilus, à fœcunditate humi, græcè *νῆλος*. Nomius, Apollo, uel à pascuis, uel à lege. nam *νόμος* lex est. Nothus, burdus, de quo Virgilius, conceptus ex peregrinis maribus. Notus, uentus meridionalis. Noxia, pœna: noxa, culpa.

DE VOCABVLIS A LITERA
ra O. Pars XCV.

O Nager, asinus syluestris: de quo genere Virgilius in Georgicis, Timidos agitatibus onagros. Est autem compositum nomen ex *ὄνος* & *ἄγρος*, sicut *νάγρος*, aper syluestris, remota prima litera. Onyx, lapis preciosus, in similitudinem unguis. *ὄνυξ* græcè, obsonium latinè, sicut *ἀψίνθιον*, id est, absinthium. nam nos sæpè p in b per euphoniā cōmutamus. Opterus, auis esculenta, ut apparet ex Iuuenali: Et opterus ingens. Oreades, nymphæ montium, ab *ὄρος*, mons. Orestes, à magnitudine corporis: fortè auctoritate nominis aspiratur, certè prima corripitur, & ab Herodoto de eius cadauere longo pòst tempore reperto mira traduntur. Orexis, ab ore, & exeo, factus sermo latinus. Iuuenalis: Rabidam facturum orexim. Orchestra, locus ubi saltatur, seu in sacris ludis siue prophanis circūpositis sedilibus. idè Satyricus: Quæq; reportandis posita est orchestra cathedris. Orchites, oliuæ genus, à testiculorū imagine. Orcades, insulæ quædam Oceani in Septentrione: & Oceanus cū simplici c. Orcus, nomen fluij infernalis. græcè est *ὄρνις* iusiurandū. Orithyia, rapta à Borea, filia regis Athe-

Satyr. 6.

Atheniensis: Ortygia, à Coturnice. Oscilla, de quibus Virgilius in Georgicis: Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu. Ostrea, conchy- *Georg. 2.*
 lia: *ostreacum testa est. Osiris, Ægyptius *Ostracium.*
 Deus. Othrya, mons Thessalus niualis: ut, *Aeneid. 6.*
 Othrymque niualet. Oxyia autem ciuitas, unde oxyischœnus, iuncus maris, quasi funis acutus. Oua tarita, id est, oua salsa, & sunt marini pisces, quos uulgò *betafcas appellât. *Op Botargas.*
 pidd, ualde. Opportunus & opportunè in metro rectius geminant p, & producuntur. Opor-
 tet, cum simplici p, & prima correpta.

DE VOCABVLIS A LITE

74 P. Pars XCVL

Pathicus, epitheton: & pathos, adfectus. Passum, mustum costum, à pariendo: idè defrutum, quòd quasi sit defraudatum. Pragmaticus, procurator, uel causidicus. nam *πραγματις* uoce græca est negociari: de quo Iuuenalis, Inde cadunt partes in fœdera pragmatiorum. Pellax, fallax: ut Virgilius, Inuidia postquam pellacis Vlyssi. & pellacia, fallacia. Pelo-
 ponneseus, à Pelope, prima correpta. Peristera græcè, columba latinè. Persephone, dicta Proserpina. Psallo, canto: sic & græci utuntur. Pistrix, monstrum marinum. Pistris, naui oblonga. * Pitisma, saltatio, quasi pidisma. Pygargus, genus capræ syluestris. Piga, bursa testiculorum. Pygmæi, populi, seu uerius popelli minimæ staturæ, in montibus Idæ. Pyllos, oppidum Thessaliæ. Pindus, mons. Pyrgus, turris: unde hypopyrgium apud Plinium
 T 5 Nepotem,

*Aeneid. 2.**Alij, pytilisma
græci uocant.*

666' DE 'POLITIA LITERA-

Nepotem, locus sub rumi. Probatica, ouile. nā
usitata oues appellant in neutro genere, ut
 nos pecora. Proseucha, græca uoce locus sta-
 tioq; sæpè communis omnibus est apud tem-
 plum. Iuuenalis de misero: Ede ubi consistas,
 in qua te quero proseucha, Vocabula autem à
 litera Q in præsentia non occurrunt, qua litera
 Græci carent.

Satyr. 3.

DE VOCABVLIS AB LITE-
 ra R. Pars XCVII.

Rhaphanus & rhaphanū græcè, radix no-
 ta. Rhégium, ciuitas Calabriae. Redduce-
 re & Reducere, producit & corripit. Rhe-
 nones, ex pellibus uestes. Rhythmus, nume-
 rus. Rhinoceros, à corneo riçtu. nam Monoce-
 ros aliud genus ab unico cornu in fronte. de
 hoc duplici genere apud Plinium distinctius:
 à Suetonio etiam memoratur, nequis fortè pu-
 ter, uti certè quidam crediderunt, idem genus
 esse. Ricinus, uestis uel cauda muliebris, quòd
 post tergum reiiciatur. Riscus, in pariete fe-
 nestra parua. Terentius in Eunuchò.

DE VOCABVLIS AB LITE-
 ra S. Pars XCVIII.

Satyra & Satyrus, animal dicitur, homini
 confirmile, ut quidam putant, ac nascès in
 confinibus Æthiopie insulæ: sed pro agre-
 sti cato pleriq; magis accipiunt. Scaphium uel
 Scophium, non Strophium, ut ineptè legitur, uas
 seruitorium: de quo Iuuenalis in mulieres, Et
 ride,

Satyr. 6. ubi,
 Sumpserit ar-
 mæ, legitur.

ride, positis scaphiū cū sumitur armis. Saul, nō
 Saule, sicut græcè est. Satagere, cū sollicitudine
 inceptum perficere. Sardonyx hic uel hæc, la-
 pis est preciosus. Scalmus, lignum teres, ubi ro-
 mus alligatur. Scapha, à cauando græcè. nā so-
 lent esse ex uno ligno cauato. Serpillum, gra-
 men illud odoriferum, ut in Bucolicis, græcè
 Σερπύλλιον. Semiramis, regina Assyriorum. Stē-
 ma, clara familia, uel corona. Iuuen. Stemmata
 quid faciūt? hoc est, coronæ, uel coronationes
 maiorum; non stigmata, ut quidam putauere.
 Sella, pro qualibet cathedra. Scylla, mulieris
 nomen: una Nisi, altera Glauci. Sylā, mons, &
 syluā Lucanię: ut, Pascitur in magna * sylā for-
 mosa iuuēca. Et Scylla, manubiæ uel spolia. Syl-
 la, uiri nomen Romani, qui etiam græcè Sulla
 dicitur. Sciopedes, unius cruris homines, quo
 se contegunt. *σκία*, umbra. Scyphus, propriè
 Herculis: cantharus Bacchi, quem apud Sile-
 num esse Virgilius indicauit. Scirpus, iuncus.
 Schisma, græcum est, quasi scissura. Schœnoba-
 tes, funābulus: de quo modò dixi in diphthon-
 gis. Schola, græcè à uacādo. Scopulus nos, græ-
 cè *σκοπύλον*. Scotomia, tenebratio: nā *σκοτία*, tene-
 brę. Scutulata, uestis muliebris undiq; cōfuta.
 Sibylla, Dei sententiā significās, uel cōsiliū. nā
σὺν deos dicūt, sicut *θεός*, & *βουλή* cōsiliū. *σῆκος* ficus,
 unde sycomoros, ficus fatua: & sycophāta, calū-
 niator, alienos ficus comedēs: ut aiūt Athenis
 quondā eius generis furibus inuentū esse sup-
 pliciū, & sycophantas eorū delatores. Stigma,
 nota uel punctus, à *τίσι* pūgo: nō tamē ut recti-
 us dicatur, Stigmata quid faciunt? sed, stemma-
 ta. Strylos græcè, colūna latinè: unde epistyliū,
 pars

Satyr. 8.

Georg. 3. ☉
 Aeneid. 12. ubi
 etiam *sylua* le-
 gitur.

Georg. 1. pars colūnæ superior. *viz* græcè, hoc est styph, omne quod facile incenditur. Strymon, fluvius inter Macedoniam & Thraciam: unde Strymonis grues à Vergilio. Silenus, Bacchi senex: sine y. Symeon & Simon, ut scimus propria esse: & Simia, à naribus obtusa. hinc, Simæ uirgulta capellæ, Virgilius in Gallo. Syrenes, à *σύν* traho. Siui cum u medio à sino finis: sic eiusdem omnia præterita. Spinter latinum, non græcum, ideo non aspiratur, nec cum y scribitur: generat spinteris, fibulam que significat chlamydis aut manicarū ab humeris pendentium. Strongylon, rotundum. Strophilus, auicula in Ægypto, & ab Herodoto & nostris celebrata, quæ dicitur Crocodilus. Stupa cum p exili, *στύπη* græcè.

DE VOCABVLIS AB LITERA
T. Pars XCIX.

Æneid. 3. **T**Apfus, insula iuxta Siciliam, quam iacentem dicit Virgilius, hoc est depressam, quod ferè fluctibus iacterur. Taras, Tarenti conditor. Terracina, oppidum Volscorum. Tragemata, bellaria, omne secundæ mensæ genus. Trapezita, mensarius, uel numularius, ad mensam sedens. Thraaso, miles, à confidentia. Trapetum, mola oliuaria. Tasiū, genus uini, à loco. Thaumantias, Iris uel iridis arcus, quod mortalium sit admirationi. Theatrum, speculatorium, & Amphiteatrum, circa spectaculum. Thensæ, uehicula, quibus deorum simulachra portantur. Thermæ, quia calidæ, sic Thermopyle, mōs ille

Ille longissimus, diuidens mediam Græciam, quemadmodum Apéninus Italiam: habet fauces angustas, quæ dicuntur pylæ, quasi portæ, & aquas iuxta calidas. Thecla, nomen mulieris. Thecra, insula, quam Iustinus* Theranem, nostri Corsicam dicunt. Terpsichore, una ex nouem musis, à delectatione sic dicta.

*Theranne, La
conie oppidū:
Corsica, græcè
Cymos.*

Threissa, Doricè: Threitra, Atticè. Threnos, genus carminis funebris in lamentis. Thesmopboria, sacra Cèreris, à lege & ferendo: unde laræ leges à nobis dicuntur. Thestylis, nomen mulieris. Tethys, Cœli & Vestæ filia. Tityrus, nomen pastoris. Trinacria, Sicilia à tribus promōtorijs. Tisiphone, ab ulciscēdo & necando. Thyasus græcè, à nostris saltatio, uel à sacrificando: sic Thyoneus, Bacchus, & Thyas eius sacerdos. Trieterica Bacchi quoq; triennio celebratio festi. Thyella, procella à nostris, ab Homero pro una Harpyiarū ponitur. Tiara, ornamentum capitis Persicum. Tyberis, fluuius. Thyestes, in tragœdijs proprium. Tydeus, ille ab Homero & Statio uir descriptus. Tyle, insula. Tymba uel Tumba, sicut Syl la uel Sulla, stupa uel stypa. Thymbra, odorifera multumq; syluescens, quæ ab Insucribus aliquando scariola, interdum herba sancti Ioā nis appellatur. Thymum, herba: thymiana, odor suauissimus. Timaus, fluuius Venetiæ prouinciæ. Tiphus in Æmonia puppe magister erat. Tiresia utrobique cum iota, & sine aspiratione, uates. Tirynthius, Hercules & Apollo. Tyrrhenus, Hetruscus. Thyrsus, hasta, pāpinis inuoluta. Thisbe, Pyramo dilecta. Tichonius ab Aurora dilectus. 669 græcè, medijs tēpli

670 DE POLITIA LITERA-

pli locus superior, in quem trabes coeunt, mo-
re testudineae camerae, ubi dona suspende-
bantur. Tomyris, regina Massagetarum in
Scythia, in Cyrum Perlarum regem ulta necé
filij. *τμή* græcè, à nostris sectio uel incisio: un-
de atomus, indiuiduus. Telum cum simplici I,
omne quod longè iaci potest in bello: *ἀνὰ τοῦ τε*
ἀλλω. Tus, à tondendo, & *θύς* à sacrificando
deducuntur: à qua re & sacrificiorum ritus &
ipsi sacrificuli processere.

DE VOCABVLIS AB LITE-

ra V. Pars C.

VAcinium & Vacinia nigra, cum simplici
e, quamuis producat. Creditur autè
esse flos hyacinthi, ipsumq; ualde pur-
pureum, & ut in uiolis cernimus, quas iridem
nigras poëta significat: & ipsæ purpureæ rosæ
nigræ dicuntur. Cæterum ex uaciniis col-
In Alexi. lectione (nam dixit, Vacinia nigra leguntur)
non tamen color purpureus, sed uiridis, eorū
succus conficitur. Vcalegon, Troianus he-
Aeneid. 2. ros: dominus pro domo positus à Virgilio. Ve-
Georg. 2. ternus hic, nō hoc ueternū: ut, Nec torpere gra-
ui passus sua regna ueterno: id est, graui som-
no. Vesulus & Veluius, duo montes sunt: pri-
Aeneid. 10. mus in finibus Ligurum. de quo Virgilius, Ve-
sulul pinifer. unde Padus oritur. alter uerò re-
fertilsimus arborum iuxta Neapolim, ab om-
ni monte solutus, quem ferunt Traiani tempo-
ribus flammæ euouisse: ad quod uisendum
cum Plinius maior accessisset incautus, dici-
tur ignis uapore consumptus. Venaphrum,
oppidum

oppidum Veneris, à Venere & spuma. Vlyssippo, ciuitas in Hispania ulteriore, ubi Lusitania, quam quidam uolunt ab Vlysse cōditam, ideoq; sic cum ss & y scripsere. si Homerum sequimur, uulgò Lysbona uocatur. Velo, uelas, & Velum ueli cum simplici l, licet producantur: sed Vellus uelleris, à uellendo. aded ipsa quoque puerorum rudimenta sæpè repetere opus est. Velia, ciuitas Lucaniæ, unde, Fontesque Velini: à paludibus græco uocabulo. Vligo, naturalis terræ humor, unde fertilitas. Volema pyra prægrandia, quodd uolam manus bene compleant. Vopiscus, abortiuus fœtus.

Aeneid. 7.

DE VOCABVLIS A LITE

ra X. Pars CI.

X Anthippe, uxor Socratis querula: sonas autem splendida equa. Xerxes, rex. Xerolophus, siccus tumulus, ut ex lapidibus uel marmoribus. Xerolibya, sicca Libya, id est, deserta. nam dictum est à Prisciano Bacchum per Xerolibyam exercitum duxisse. Xystus, porticus gymnastica, in qua athletæ exercere soliti. Locus etiam esse consueuit herbis odoriferis & electioribus constitus, uti iuxta parietes hortulorum, cum peruia, sed angustiori quadam semita. Xyotheca ex uocabulo superiore & positione, sunt tētoria, uel discrimina, aut umbracula cubiculi siue porticus contra solem. Verba autem à litera y nulla sunt, nisi præcedente aspiratione, cuius uocabula iam indicauimus.

DE

ZElotypus, compositum cum uerbo *ἑλως* & *τύπος*, figura uel forma uocabulum, uelut formæ æmulator: unde zelotypiam definiens Chrysippus dixit apud Laërtium, solitudinem esse ex eo uenientem, quod adsit alteri, quo ipse careat, uti Æneæ Dido, quæ Iar bæ uideretur ablata. Zodiacus, cum i latino, & sine aspiratione, quasi dicatur animalis, ob uarias signorum uelut animalium circulofigurationes. *ἄνδρ' ἰσ' ἴσ' ἴσ'*, id est, ab animali. Zephyrus, cum y & aspiratione, quippe etiam ad uocabula uulgarissima nonnunquam perueniendum, quæ si propter uulgaritatem omiseris, obliuio nis tamen criminatione non careant: si diligentius pertractes, doctiores fortasse contemplerint. de Zetis & id genus ædificij uocabulis supra uidimus. Et ni fallor, dilectissimi, hæc pauca iam tandem cum superioribus, quæ proximis diebus multa collegimus, ad necessariæ magis orthographiæ comprehensionem satis esse arbitramur. Neque enim in præsentia uobiscum, neue alibi meum unquam consilium fuit, de omnibus uocabulis, ut isti faciunt, ingentia uolumina describere: in qua re uos potius admoneo, ut antiquorum uoluminum familiaritate & copia delectemini. Ex ijs omnium enim generum uocabula assiduè legendo perdiscetis, & cuiuscunque sit auctoris præstantissimus stylus, eloquendi quæ facultas, ad imitationem proposita eam assidua exercitatione, diligentiq; uobis cōparabitur. Ad hoc rursus

sus hortor, ut Græcorum scripta diligentius euoluaris, collatis utriusque linguæ exemplaribus. nam hoc pacto etiam sine præceptore, quæ semper habere non licet, græcas literas addiscetis, quas Censorium illum Catonem & senem (uti modò Ioannem hunc, senè & ipsum dicere neministis) in postrema ætate percepisse non puduit. Ita sæpenumero græca latinaq; cōparando, ultrò ad ipsius orthographiæ cognitionem uenietis. Sunt enim multa sanè Græcorum scripta, ubi de hoc scientiæ genere disputare consueuerunt: quibus perceptis ad nouorum insuper, operumque uestrorum cōpositionem adducemini. quamobrè quæ post hac à me uelut præterita deprehenderitis, aut ex uobis ipsis literariæ facultati penitus inhærendo, quæ Leonellus noster politissimus omnium princeps, literariam politiam appellari uoluit, aut ex me fortè denuò nonnunquā & alia disputante recolligentis, aut ab alijs si libeat, præceptoribus haurietis.

AVCTORIS VERBA DE CON
ditione operis, ad summum pontificem Pium
Secundum. Pars CIII.
& ultima.

HÆc habui, beatissime pater, summe pontifex Pie Secunde, quæ ut initio scripsi, ex subtilioribus tū Leonelli principis, tum Guarini præceptoris disputationibus, unà cum paucis alijs memoriæ commendarem. Igitur quod ad te primùm attinet, si quando scientissimo iudicio tuo castigaueris, hos se-
V ptem

prem libros de Politia literaria, quos tibi, quoniam optimus es orator, dedicaui, in maiorem gratiarum cumulum accipiam, quam quæ alij minus periti laudauerint. Quæ uerò ipse probaueris, etsi eadem omnes alij criminètur, tua unius commendatione cōtentus, gratulabor. nam cæteros ex meo grege nihil moror: cum mihi dubium non sit, ut in cæteris sæpè fieri uideo, qui in hac ipsa oratoria palæstra diuersantur, pro ingeniorū uarietate eis crebras æmulum incursiones paratum iri. Cæterum clament illi duntaxat, uel si etiam possint, mordeant: nemo tamen sese prius à me laceratum senserit, qui suos errores planè patefecerim, ac laboris mei maiorem utiq; partem illæsam sinat, quæ præsentī sit iuuentuti atque omni posteritati profutura.

POLITIAE LITERARIAE FINIS.

RERV

RERVM ET VERBORVM,
IN LIBROS DE PO-
litia literaria, memorabili-
um, Index.

A B integro	300	Adhuc	272
Abacus	645	Adiurare, coniurare.	
Abdicare	301		242
Abiurare	242	Admitto	302
Abſtinentia	190	Admiſſa	314
Abſyrtus	645	Admonere	242
Abydus	ibid.	Adoleo	302
Abyſſus	ibid.	Adoleſcentiæ ſtudiũ	
Ac pro quàm	283	cuiusmodi eſſe de-	
Academia	646	beat	129
Acanthus	645	Adoleſcentum natu-	
Acanthys	ibid.	ra	136
Acerbum	301	Adſciſcere	253
Achelous	301	de Aduerbijs inter	
Acragas	646	nos & Græcos æ-	
Acta	193	qualitas	146
in Actione omni ſuſci-		Aduerſus	308
pienda, tria tenēda		Aduerto	242
544		Adytum	646
Actæon	573	Æs	569
Acutus	301	Æs alienum	201
Accedere	253	Ærea pecunia	403.
Accēſſit mihi, & ad			404
me	253	Æacus	564
Accinſi	301	Ædes	210.564.
Accipio	301	Ædiles	418
Ad	280.281	Ædonus	564
Adduco	302	Æger	567
Adhuc	271	Ægæus	567
		V	2
			Ægi-

Ægis	565	plex	113
Ægippus	566	Ætas hominum quo	
Ægisthus	566	modo distribuatur	
Ægloceros	565	112	
Ægon	565	Ætas præcipitata	112
Ælia	567	Æthna	571
Æmilius	567	Æuum	572
Æmorrhois	567	Ætænum	270
Æmulus	567	Affecto	302
Æneus	567	Agamemnon	622
Æneas Octauiano in		<i>ἀγαμέμνων</i>	620
secundo Æneidos		<i>ἀγαμέμνων</i>	620
comparatur	83	Agathyrus	646
Æneas cur Helenā nō		Ager	194
sustulerit	86	Agri seu domus parti	
sub Æneæ persona Au		monia semper op-	
gusti laudes sæpè		portuna	118
canit Virgilius	74	Agere	302
Æneam & Turnū sæ-		Aglaia	646
pius recitare, cur		Agmen	302
nō turpe	72	Agnus	303
Æneida Virgilij	50	Agonia	646
Ænigma	568	Agriophagi	625
Ænobarbus	568	Agrippa	646
Æolus	568	M. Agrippæ corona-	
Æonius	572	tio	438
Æpolus	568	Agræcula	587
Æquus	568	<i>ἀγροῦλα</i>	192
Æculus	569	<i>ἀντὶ</i>	340
Æsculea corona	436	Alacer, alacritas	231
Æstimare	246	Albertus Cōstabilis	2
Æstus	569	Albertus Carpus	2
Ætas	570	Album, candidū	194
		Alci-	

INDEX.

Alcidæ, Alcides	646	αἰκιδᾶς	596
Alcippe, Alcipp ^o	646	αἰκίππη	593
Alexandri coronatio		αἰδορομαχία	619
431		Amodo	272.646
Alexandri facinora.		Amœnus	587
497		Amœbæum	587
Alexandri interitus		Amoliri	304
488		Amor	212.213
Aliptes	646	Amouere	242
Aliud 117.119.120.121		Amphitheatrum	668
Aliud atq; aliud boni		ἀμφιθεατρία	593
agi potest, etiam in		Amurca	234
ter mala pleraque		Amuseis	293
121		ἀμυσιαίσις	370
Alius, alim, aliud	193	Anapæstus	573
Aliquis & quidā quo		ἀναπᾶσταν	246
modo differāt	192	ἀναστροφή	595.599
Alumnus	194	Anceps	306
ἀλλυμνία	594	Anchisæ exequiæ	69
Alphonsus Hispanus,		Anchora	647
Neapolitarū rex	4	Ancus	647
Alter, alteruter	193	ἄνγκυρα	304
Alternatim, alternus		Angiportus	194
193		Anignus	304
Altilia	229	Animans	222
Altus	303	Animosus	304
Amarus	303	Animaduertere	242
Amare an plus sit, q̄ di		Annales	194
ligere	240.241	Anni distinctio	306
Ambire	303	Annonæ caritas	212
Ambrosia	303	Annulorum duo mo-	
Amentes	345	dij ex Cannesi stra-	
Amethystus	646	ge Carthaginē mis-	
ἀμαθίστητος	369	ῖ	401
		V	3
		An-	

INDEX.

Anfer poëta à Cicero-		translatus	38
ne notatus	305	Apuleius inter fabu-	
Antehac	272	losa recipiendus	38
Antelucanum	352	Apuleij stylus qualis	
Antexpectatum	306		38
Anthropophagi	626	Aratus	648
Antidotum	641	Arachne Palladis pel-	
<i>αντιδοτον</i>	641	lex	359
<i>αντιδοτον</i>	619	Arbores frugiferæ li-	
Antropa	647	ne translatione, in-	
<i>αντιροπαι</i>	596	sitione, circumcisio	
Antiquus	305	ne ac circumfossio	
Antiquitas	305	ne non valent	129
<i>αντιקות</i>	596	Archemorus	648
<i>αντιקות</i>	598	Aristophylax	647
<i>αντιροπαι</i>	598	<i>αρχος</i>	315
<i>αντιροπαι</i>	593	<i>αρχοντος</i>	606
Anus	185	<i>αρχιμαγιστρος</i>	606
Anxurus	647	<i>αρχιμαγιστρος</i>	607
Apodyterium	395	<i>αρχιμαγιστρος</i>	607
<i>αποδυτηριον</i>	696	<i>αρχιμαγιστρος</i>	605
<i>απο</i>	629	Ardere	306
<i>αποδασιν</i>	596	Ardens, ardor	231
<i>αποκρη</i>	595	Areopagus	647
Apollo	589	Areta	647
Apollonius Argonau-		Aretælogus	647
ticon	50	Argentarius	307
Aposiopæsis	155.596	Argentææ pecuniæ u-	
Aepia	568	lus apud Græcos	
Apprimè	275		404
Apud	281	Argentæam aureamq;	
Apuleius Afer	38	pecuniâ prius fuisse	
Apuleius in uernacu-		se q̄ æream	404.
culum sermonem		Argonautæ	648
		Argy-	

INDEX.

Argynippa	648	Astyanax	622
Argyrolcopus	307	Astycratea	622
Arithmetica	648	Astypale	648
ἄρμε	647	Atalanta	648
ἀρίστη	618	Athenæ	648
ἀρίστη	613	Athlas	648
ἀριστεύει	618	Athos	648
ἀριστεύει	618	Attingere	243
ἀριστεύει	618	Atomus	648.670
ἀριστεύει	617	Arys	648
ἀριστεύει	617	Auctor	648
ἀριστεύει	618	Auctio	206
per Arma uirūq; sub-		Audaces	188
tilissimi definitio-		Audens & audētia ad	
nū expositores quo		fortes ac magnani-	
modo futura præ-		mos pertinet	188
destinari uelint	75	Aufertur, quod defen-	
Armarium	230	di uel uindicari nō	
Armamentarium	230	potest	113
Armiger	186	Augellius	414
Armenta	229	Augustus pater patriæ	
Armillæ	648		416
Artos	647	Augustus Cæsarū præ-	
Artocrea	647	stantissimus	93
Aruum	194	Augustini opus de Ci-	
As, uel assis	399	uitate Dei, summo	
Asculum	648	pere delectabile	54
Afsido	375	Auguro, auguror	243
Afsignare	307	Aula	308
ἄσπερ	378	Aulæa	573
Astronomia	53	Aura	308
Astutia	198	Aureum nummum re-	
Astylum, asilus	648	galis luxus excogi-	
Astyages	623	tauit	403
		V 4	Au-

I N D E X.

Aurigæ munus olim	Bebritia	649
mediocris munificentiæ	Bellerophon	649
187	Bellum	310
Ausulto te & tibi	in Bello plurimū ingeniū posse	126
242	Belreguardum castellum	122
Auspiciū	308	ad Beneuolentiam capeffendam amictus ornatum nonnihil pertinere
Auster	307	3
Aurem	268	Berecintus
Autoris opus dereligionibus	399	649
Auārus	192	Bibere
Auaritia	192	310
Aue, aucte	276	Bibliotheca quo pacto struenda
Auerfus	242	9
Auerfi oculi	242	Bibliotheca qualis esse debeat
Auerto	242	11
Azymus	649	Bibliotheca in quodam parte habēda
B		12
Bacca	309	Bibliothecæ poliēdæ pars quæ
Baccæ	343	14
Bacchi coronatio	431	Bibliothecæ politia
Baculus	309	103
Ballista	649	Bibliothecę ueterum quales
Balæna	574	512
Baleares insulæ	649	in Bibliotheca polien da qui modus or doq; seruandus
Barba	196.197	2
Barbaria	195	in Bibliotheca compa rāda qui modus oportunus
Barbarus	195	10
Barbarismus	195	Bibliothecarius
Barca Italica uox	79	180
Barrhus	649	Bibliopola
Barrachomyomachia	49	180
49	Bdellium	649
		Bisfal-

INDEX.

Bisaltæ	650	Bromius	650
Bissis	407	Bruchus	650
Bithynia	649	Brunchus	650
Blasphemia	649	Brysea	573.650
Bocatij Philocalus I-		Bucephalus	553.650
ralica lingua script ⁹		Bucolicus, Bucolicon	
620		650	
de Boëtio nullum re-		Bucolica Virgilij	50
ligionis uerbum in		<i>translatio</i>	582
suis operibus extat		Bustuarij	311
121		Butyrum	650
Bonus uir	310	Buxulum	650
Bonus palæstra	310	Byrro	650
Bonum sero	276	Byrsa	650
Bonorum fin... que		C	
Stoici asserant	42	Cachinnus	650
circa Bonorum finem		Cadere	115
philosophi uariant		Caducus	311
42		Calx	311
Bootes	647	Calliope	650
Borysthenes	650	Callis	198
Bractea	649	Calligraphus	180
Brancharius	307	Calliditas	198
Breuiloquio Salustius		Calliditas qualis ex	
in narratione uti-		Terentio aduerten	
tur	127	da	94
Breuitatis duplex ge-		Calabria	419.650
nus in una oratio-		Calendæ unde dictæ	
nis clausula, sub u-		419	
no regente uerbo		Carptim	280
pleraq; sunt cōpre-		Calix, calyx	650
hendenda	129	Caligula	651
Breuitatis genus	130	Calæum	588
Brixia	650	Calumniari	256
		V	5
		Ca-	

I N D E X.

Calypso	650	Caltréſis corona	437
Cambio	311	Caſtus	312
Canna	662	Catarrhus	638
Canale maius	65	Cathedra	652
Cantharus	651	Caraphraſtus	637
Capere	312	Catilina non ſermoni	
Capis quid lingua He		bus tantum,uerùm	
truſca ſignificet	312	etiam pedū ſtrepitu	
Capulus	312	tu è ſenatu eiectus	
Capularis ſenex	312	140	
Carbaſus	312	Cato priſcus ſola inea	
Carbo	198	dia curari ſolitus	458
Carcer,carceres	197	Catonis & Cæſaris cō	
Carpere	312	paratio	168.169
Carinæ	312	Catonis Porcij inge-	
Caritas ſine aſpiratio		nium	168
ne	305	de Catone Vricēſe lo-	
Carmē efficaciori quo		cus in Saluſtio quo	
dammodo ſpiritu,		modo emēdandus	
quàm oratio ſoluta		124	
conſtare debet		Carus	231
529		Caruli	224.313
Carmina facile me-		Cauca	313
moriam retineri	18	Cauere	256
Carnarium	230	Cauillator	198
Carolus Nuuolonus	2	Cauonantes	313
Carpophorus	651	Cayſter	650
Carthago	651	Cenchrus	652
Carta	651	Centurio	201
Cassiiodorus quando		Centuriones	317
Cassiiodori epistolę	31	Cepi uerbum à capio,	
floruerit	31	hodie nemo cū di-	
Caſtella	196	phthōgo ſcribit	126
Caſtigare	312	Cercopithecus	652
		Cery	

INDEX.

Certus	313	Chamæleon	579
Certiozem facere	221	Charitas, caritas	651
Cespes	198	χαριςτιςμὸς	599
Cetus	574	Charini nuptiæ à Terē	
Ceruix	197	tio per tranſitū de-	
Cæbe	574	ſcriptæ	77
Cæcili⁹ grauitate, Te		Chelidonia	652
rentius arte uincit		Cherroneſus	652
156		Cherſydros	652
Cæcus	313-574	χέρμη	653
Cæcum	588	χαριμαυρία	610
Cæduæ ſyluæ	574	χαρίφιλον	610
Cæneus	575	χαρίνιμον	610
Cæſar beneficijs ac		χαρινομία	610
munificentia ma-		χαριργία	610
gnus habebat	168	χελὸν	652
Cæſar ſæpè ſuorū obi-		χελιαργία	607
tus familiariter de-		Chiliarchæ	317
fleuit	96	Chimæra	576
Cæſaris erymon	418	Choaspiæ	653
Cæſaris ſcripta à Cice-		Cholera	653
rone commendan-		Chlæna	575
tur	36	χαίτης	615 (468)
Cæſaris commétaria		Chriſti ſignificatio	
egregia	36	Chriſti coronę ſpinea	
Cæſaris lachrymæ	97	440	
Cęſaris tumulus	422.	χρῖς antiquior ſermo,	
423	(574)	quàm αλάρη	615
Cæſares unde dicti		χρυς	615
Cæſarea Auguſta	196	Chryſolora p̄ceptor	
Cæſtus	574	Vberti Decēbrij	51
Cæterum	268.285	Chryſes	615
Chærea	575	χρυσίλον	615
Chalybes populi	652	χρυσίπικρον	615
		χρυς	

I N D E X.

<i>ἡρώδης</i>	615	Clarus	331
<i>ἡρώδης</i>	615	Classes	312
<i>ἡρώδης</i>	615	Clepsydra	627
Ciceronis epistolæ fa-		Clypeus	198.653
miliares	31	Clyster	652
Ciceronis disciplina à		Clytemnēstra	576.653
Terētiana quid dif-		Cnæus	575
ferat	26	Codex antiquus ex	
Ciceronis opera om-		arborum codicillis	
nia cōmodissima			177
31		Codri carmina	11
in Ciceronis orationi		Cœlum	313.575
bus maior eloquē-		Cœlū fabrile scalpū	
di uis	33	unde dicatur	313
Cicur	229.652	Cœmiterium	587
Cinædus	576	Cœnobium	587
Cingulū, cingula	197.	Cœpi	588
198		Cœus	588
Circiter	284	Cogere	314
Circumferre	314	Collis	211
Cis, trans	284	Colonia	183
Cisalpinā Gallia	284	Colonus	653
Cisseus	653	Colocasia	653
Citra, ultra	271	in Coloratione quæ	
Ciues	180	cautio adhibenda	
Ciuitas ab urbe dif-			182
fert	180	Colorem omnem ni-	
Ciuuū res optima quæ		grum, ueteres præ-	
541		ter albū dixere	388
Ciuica corona	435.	Columella eruditæ fa-	
436		cundix scriptor	76
Claudiani opus de ra-		Columellæ de horto-	
ptu Proserpinæ nō		rum cultura metri-	
aniucundum	39	ca scripta	76
		Co-	

I N D E X.

Comes	198	Conciues	187
Comis	198	Conclamatum est	315
Comicus	198	Concubina aliquâdo	
Commigrare	248	pellex	359
Committo	314	Condere	314
Commodare	256	Conditio	198
Commodum	314	Conficere	314
Commilitones	187	Confidens	189
Comœdus	198	Confidentia	189
Comœdia	588	Coniuratio, conspira-	
Comœdiæ primæ uē		tio	242
ditæ	149	Conopæum	655
Comœdias aut bonas		Consciscere	253
spectari, aut odio-		Consolor, solamē	254
las de scenis expel-		Consulere	249
li, ueterum consue-		Cōsulo te, & tibi	189.
tudo	144		242
Comparatiōis sermo		Consultare	249
cum non est socia-		Consultor	249
rus, tunc ea superla-		Consultus homo	249
tio pro maximo re-		Consterno, cōsternor	
putabitur	219		255
Comparisonē secun-		Conticinium	351
do loco ad ueterū		Continens	222
morem politius ad		Continentia	190
duci quàm superla-		Continuò, continuè	
tionem	218		270
Compellare	249	Contra	275
Componere	314	Copia	191
Compositio antiquo-		Coram	274. 275
rum	147	Coriolani cognomen	
Conari, conatus	255	unde	434
Concentus	315	A. Cornelius Cossus,	
Concha, conchyle	653	hostes cęli regis ter	
		rrore	

I N D E X.

rorefundit	167	Crudus, cruditas	232
Corona obsidionalis		Crypta	653
434		Cryſtallus	653
Corona regum qua-		Cuculus	316
lis	433	de Cucurbita cur non	
Corona imperatorū		ſcriptū à Virgilio	76
aurea	433	Cum, tum	288. 288
Corona ciuica, militū		Cumatilis, cymatilis	
inſigne	437	653	
Corona plectilis	165	Cunabula, cynabula	
Coronæ uocabulum		Cunctans	315 (653
434		Cupencus	653
Coronæ triumphales		Cupidinæ coronæ	
434		Curare	316 (441
Coronarum genera		Curia	316
multa	429	Curſus	316
Corpulētus rectius q̄		Curtius inter histori-	
carnofus	232	cos elegātis.	119
Cortina, Cortyna	653	Q. Curtius qualis hi-	
Coruſcare	315	ſtoricus	487
Coruſcatio	183	Q. Curtij opus lacera	
Cothurnus	653	tum	36
Coroneum	653	Cuſtos	316
Corylus	653	Cuſtodix	203
Corytus	653	Cybele	652
M. Cratſſus coronam		Cyclus	652
myrteam aſperna-		Cylindrus	652
tur	438	Cylydrus	652
Crater	651	Cymba	652
Credere	313	Cyminus	652
Crepuſculum	351	Cymothoē	628
Creſſa	652	Cynocephalia	622
Crimen	236	Cynogloſſa	622
Cripta	395	Cynomya	622
		Cy-	

INDEX.

Cynorhodon	622	Denariorū computa-	
Cynolura	647	tionem antiqui un-	
Cynyras	652	ciarum rationibus	
Cyriacus Anconitan ⁹		includerunt	407
420		Dentale	316
Cyri pædia	51	Διῶ	200.372
D		Deus <i>πρωτοκράτης</i>	618
Damætas	588	Dei erymon	468
Dapes	199	Deorum terrestrium	
Daphne	654	opiniões unde pro-	
Dare	319	manarint	378
Dare tibi literas, & ad		Depositus	316
te	252	Deprecor	250.316
Davi calliditas	155	Deprehensus	317
Dæmon	576	Descendere	253
Decrepiti unde uocē		Deturbare	317
tur	112.185	Deterius, peius	289
Decus	199	Deunx	407
Decorē ppriē à natu-		Dextans	407
ra possidemus	199	Διὰ	634
Decorum	199	Diabolus	634
Decuriones	317	Διδίχθαι	597
Deficere	316	Διαλύσιμα	634
Defrutum	665	Dialectica	634
Defungi, defūcti	254	Διέλυσιν	598
Defunctus	317	Diana	469
Degener	216	Διάρχῃ	605
Deinde, deinceps	272	Διανομή	599
Deiphobus in tartar-		Διανομή	593
eis apud Aeneā ex		Dicare	318
arce flāmarū signū		Dicere diem	253
ostendit	83	Dicendi modestiā ab	
Delubrum	317	optimis poētis sæ-	
Demum, deniq;	278	pē seruari	134
		Di-	

I N D E X.

Dictiones priscorum,		<i>Διόγρη</i>	605
quæ per singulas li		<i>Διόδαρχο</i>	607
teras uel syllabas		<i>Διόδαρ</i>	605
scribi solent 413.		<i>Διόδαρ</i>	617
414-415		<i>Διό</i>	604
Dicæarchus 576		Dius	200
Distynna 654		Dij	199
Dido 319		Diphylus	611
in Didonis & Anchi-		Dipondius	399
sæ replicatione to-		Diphthongis antiqui	
tius Æneidis fun-		libentius usi sunt	
damentum existit		417.420	
72		Discrimen	319
Diæta 576		Disputatio	634
Diæresis 576		Distendere	318
Dies 199.318		Diuersus & auersus i-	
Dies pro toto uitæ tē		dem sonant	242
pore 444		Diuortium	319
Diei partes 318		Diuortia	319
in Diem, non in dies		Diurnus, nocturnus	
274		278	
Dierum notatio apud		Doctus	212
antiquos qualis		Dodrans	407
290		Dolon Hectoris ex-	
Diecula 199		plorator	89
Diespiter 469		Dominus	213
Differre 318		Domini nomen Au-	
Digerere 318		gustus abhorruit	
<i>Διμίγη</i> 612		413.414	
Diligentia summa in		Domini appellationē	
quempiam quan-		cur Augustus abhor	
do sit 261		ruerit	213.214
Diluculum 352		Dominium & domi-	
Diogenes Laërtius 38		nia apud antiquos	
		non	

I N D E X.

non reperiri	213	Eccum,ellum	285
Domus	319	Echo	655
Domus & familia eo		Econtrariò	284.
dem plerunq; sen-		Ecyra	654.
su reponuntur	211	Educere	319
Domus casus geni-		Effata	319
tius ad quæ perti-		Efflagitare	320
neat	211	Effoeta	323
Domu genitius casus		<i>ἐκτασία</i>	597
cū quibus construa-		<i>ἐκτέλλω</i>	196
tur	211	<i>ἐκτασίνω</i>	597
Donaria	199	Electrum	320
Donatus nobilissim ⁹		Eleemosyna	654.
commentator	159	Elegans , elegancia	
Donec	279		222
Donū à munere quo-		Elice	647
modo differat	199	Emendationis Virgi-	
Dorsum	319	lij quæ potissimū	
<i>δίσποναι</i>	617	causæ afferantur	85
<i>δίψα</i>	616	Emigrare	248
Drachma	403.654.	Emplastrum	654.
Dramaticus	654.	Emporium	654.
Drusus Germanici fra-		Empyreum	654.
ter	515	En	284.
Dryades	654.	<i>ἐνδύαδις</i>	597
Dudum	286	<i>ἐνέργημα</i>	594.
Duellum	310	Enim	268
Duntaxat	279	Enimvero	131
Dynastæ	199.654.	Enixa,connixa	255
Dysenteria	654.	Ennius	30.47
<i>δυσεντερία</i>	611	Ennosigeus	577
		<i>ἐννόσιμος</i>	594.
E		<i>ἐκκατάψις</i>	597
E pro ex	273	<i>ἐκπίπτω</i>	599
Ecce	284.		X
			<i>ἐκπύω</i>

INDEX.

<i>transfusus</i>	597	Epistolæ ad Atticū 82	
<i>transfusus</i>	597	Q. fratrem, quales	
Ephebus	589	32	
Ephemerides	639	Epulæ	199
Ephyra	654	Eques	186
Epicedion	639	Errare, error	320.
Epicherema	639	654	
Epicoënum	588	Errata in Salustio un-	
Epicurus quid finem		de	123.125
bonorum asserat		Erasinus	624.
42		Erebus	654
Epicurus	655	Eregionè	284
Epigrammata cur stem		Ergo	281.284
mata dicta	434	Eribæa	624.
Epirus	654	Ericates	624.
Epistylum	639	Erichthonius	624.
Epitaphium	639	Eridanus	624.
Epitheta quâdoq; lu		Erimantus	624.
perioris uersus cū		Erinnys	624.
subiectis in sequen		Eriphyle	624.
ti carmine aptissi-		<i>eris</i>	624.
mè sociantur	524	Erisichthon	624.
Epithetorum cōmo-		Erisypha	624.
ditas ex Senecæ tra		Erostratus	618
gœdijs decerpēdē		<i>eripimus</i>	594.
28		Erynnis ad inferos re	
Epistolæ suæ partes		gressionem, super-	
Seneca pro tribus		fluum in Virgilio	
uitæ generibus de-		quidam notauerūt	
finijt	112	72	
Epistolæ ad Atticum		Erythræum	654.
difficiliores	31	Erythræum mare	624.
<i>epistologus</i>	597	Esseda	655
		Esse-	

I N D E X.

Effedones	655	Euterpe	643
Ethica Aristotelis	41	Ex pro in	273
Euander	643	Exactum	321
Euangelium	643	Exactionis vocabu-	
Eucharistia	305.	lum quomodo sæ-	
	643	pè accipiat 149	
Eudoria	643	Exanimus, exanimis	
Eudoxus	643		203
Euenta	202	Exanimatus	203
Euestigib	284	Exantlare	321
Eugenius & Nicola-		Excipere	320
us pontifices, eru-		Excubiæ	203
ditorum fautores		Exemplar, exempla-	
	464.	rium	223
Eugenius	643	Exemplum	82.
Eunuchus	642		223
Eunuchus comœdia,		Exequi	321
cur maximo uendi		Exequiæ	203
ta	150.151	Exhaurire	320
Eunuchus Terentij		Exhibere	247
qualis	151	Exigi	147
Eunuchus inter alias		Exigere	320
comœdias subtilis-		Exiltimare	246
simè compositus		Existere	246
	109	Exodium	655
Euphonia	643	Ex ordine	284
Euphrosyne	643	Expleri	246.
Eurialo cur nihil deli-			321
gnatum	70	Expugnare	250
Eurydice	655	Extare	246
Eusebius	643	Extrepld	284
<i>sicilanus</i>	208	Ex tempore	284.
Eustratius	643		273
		X	2
			Q.Fa-

I N D E X.

F		prehenditur 102
Q. Fabius corona ob-	Feltrini promptitudo	
fidionali donatus.	in dicendo	9
435	Ferentarij	323
Q. Fabij mores sene-	Feræ	324
ctus non mutauit	Ferox	224
117	Ferus	324
Faceſſo 321	Ferus homo	224
Facies 321	Ferrariensis ciuitatis	
Facies & uultus ſepe-	dij	200
numerò alternatim	Ferre	322
ponuntur 223	Ferrugo	322
Facilis homo 223	Ferruminatio	225
Facinoroſus 213	Festiuus homo	223
Facinus 212	Festus adiectiuũ	223
Fagus 322	Ficus biferæ	363
Fallus 322	Fidentia	190
Fama dignum qui ni-	Fideiuſſor	206
hil operæ precium	Fiducia	190
facit, hunc etiam ui-	Fiendus	260
uentem ne à muſce	Fingere	324
quidẽ cadauere diſ-	Fingit & pingit ad eũ	
ferre putes 141	dem effectum intẽ-	
Fama 199. 204. 215	duntur	260
Famam factis exten-	Finem bonorum quẽ	
dere, opus uirtutis	philosophi aſſerãt	
101	42	
Familia 322	Flagrantia	224
Famoluſ 215	Flamen dialis	276
Fastigia 322	Flameum , flamines	
Fatum 322	656	
Felix 322	Flauius Iosephus qua	
Feltrinus Boiardus 2	lingua ſcripſerit	
Feltrin' à Gualẽgo re	37	
		Floceſ,

INDEX.

Flores , floccifacere	fert	224
656	Fruges	326
Florentia ciuitas 14	Frui	254
Fluxum 326	Frumenta 254.	326
Focus 198.	Fucus	325
324	Fuga	325
Fœdare 323	Fulcio	325
Fœdatum 323	Fuligo	388
Fœdus 323.	Fulius coronis from	
577	deis milites donat	
Fœdum 324	439	
Fœmina uariū & mu-	Funales, funalia	203
tabile 89	Funus	203
Fœnerare 256	Furibundus	202
Fœniculum 588	Fusus	326
Fœnum 588	Furtum	326
Fœta 323		
Fœtus 224.		
589		
Fœtura 224		
Fæx 588		
Fore & esse quid disse-		
rant 243.		
244		
Fores 210.		
330		
Fractus 324		
Fragrantia 224		
Frâcisus Sfortia 543		
Franciscus Venerius		
uultu facundiaque		
præstans 66		
Fraus 325		
Fraudieritillares 325		
Frænum 577		
Frerus 254.		
577		
Frigidus 325		
Fraudator 325		
Frondes à folijs dif-		

fert	224
Fruges	326
Frui	254
Frumenta	254.
Fucus	325
Fuga	325
Fulcio	325
Fuligo	388
Fulius coronis from	
deis milites donat	
439	
Funales, funalia	203
Funus	203
Furibundus	202
Fusus	326
Furtum	326

G

Galeam Homerus sæ	
pè <i>γίγαντες</i> appellat	
165	
Galericus	656
Galerus	656
Galletia	656
Gallicinium	352
Gallia citerior & ulte	
rior	196
Ganymedes	656
Gaudium	221
Gaza	326
Gazophylacium	656
Gemere	251
Gena	234.
235	
Genealogia	656
Generaliter	280

I N D E X.

Generosus	469	Græcorum dialecti	
Genialis	327	quinq;	602
Gerere	327.257	γράφω	339
Germanic⁹ Cæsar	515	Graphens	180
Gerrones	327	Gratia quando habe-	
Gesta, acta	194	ri dicatur	256
Gerulia	578	Gratias agere	257
Georgica Virgilij	50	Gratificari	257
Georgica Virgilij cir-		Gratulari	257
ca septennium euo-		Gratum facere	221
luta	76	Grauis	327
Georgica qui euol-		Gregarij milites	229
uit, multa per trās-		Grex	229
tum sapiēter tracta-		Grypes	656
ta uidebit	77	Gryphes	500
Georgicorū perficien-		Gualengus opibus, ē-	
dorum libera pote-		stificandi; peritia	
stas Virgilio data		nullifecundus	98
	76	Gualengus Terentij	
Gladius	230	studiosus	144
Glandes	204	Gualeng; in legendo	
Glandes tutelæ Iouis		studium	99
commissæ	352	Gualengi bibliotheca	99
Glaphyrus	656	Gualégi iuuenilia stu-	
Glires	327	dia	100
Glisco	327	Guarinus Veronēsis,	
Gloriosus homo	212	orator celebris	2
Glutatio	225	Gubernatio popula-	
Gnatho	656	ris quæ optima	
Græca lingua qualis			542
	603	Grauter	327
Græci nostris breui-		Gurgustium	656
tate præstantiores		Gymnasium	666
	190	Gy-	

I N D E X.

Gynæcium	578	Hebenus	657
Gyrus	656	Hebrus Thraciæ flu-	
H		uius	515
Habeo	328	Hectoris equi, dii ab	
Habilis	328	Homero appellan-	
Habitus	328	tur	200
Hastenus	272	Hectoris lachrymæ	
Hæc	564		69
Hæleus Bacchus	657	Hecyra comœdia im-	
Halcyones	657	perfecta recitatio-	
Hannibal & Scipio du-		ne substitit	146
ces quantum tem-		Hedera	657
pus à Cæsare im-		Hegesippus cum Io-	
perio distent	93	sepho coniungen-	
Hannibal in Italiâ per-		dus	37
ætatis occasionem		Helenæ fornicatio in	
& rerum succes-		formidinem & ue-	
sus plurima fecit		recundiam mutata	
	93		90
Hannibal se tertium		Helenæ mortem Æ-	
inter præstantiores		neas comminatur	
imperatores indu-			85
cit	94	Helenam Æneas in re-	
Hannibal mœstus pa-		bus extremis tre-	
triam relinquit		pidantem & fugi-	
	669	tivam deprehendit	
Hannibalis risus	98		89
Hannibalis oratio		Heliades	622
	133	Helichrysos	622
Harena	657	Helicon	657
Harpe	657	Heliocaminus	65.
Haurio	328		622
Heautontimorume-		Heliopolis	622
nos	657	Heliotropia	622
		X 4	Hel.

I N D E X.

Helleſpontus	657	Hierarchia	628
Helluones	658	Hieri	628
Hemina	401	Hieronymus Virgiliij	
Hemiſtichia	Virgilius	carmen ſacris lite-	
de induſtria reli-		ris inferere nō du-	
quit	79	bitauit	78
Hemiſtichus	657	Hieronymi opera di-	
ἡμιμέτρει	597	uina	54.
Herculis nudi allego-		Hieronymi imago	13
ria	566	ἱεραρχία	607
Herculis in Hispanijs		ἱερε	621
coronatio	431	Hierofolyma	621
Hercynia	657	Himella	658
Heritius	658	ἱεραρχία	613
Hermaphroditus	657	ἱεραρχία	613
Herodotus atq; Thu-		ἱερίδαμας	613
cydides à L. Valla		ἱερίδριμ	614
translati	51	ἱερίκρτης	614
Hesperia	657	ἱερίκινταυρ	614
Hesperiaë duæ	328	ἱερίκρτων	614
Helperus	657	ἱερίκρτων	613
Heteroclitia	657	ἱερίκρτων	614
Heterogenes	657	ἱερίκρτων	613
ἡτερόκλητον	599	Hippotheca	632
Hetruria	657	ἱερίκρτων	614
Hexagonum	628	Hirpo lupus	621
Hexameron	628	Hirquus	658
Hexametrum	628	Hirudo, hirundo	658
Heu me, & mihi	275	Hirfutus, hirtus	658
ἡμετέρη	617	Hiſco	329
Hiare	329	Hiſcopus	194. 658
Hibifcus	658	Hiſpania ulterior & ci-	
Hic	329	terior	196
Hierapolis	621	Hiſpania duplex	328
		Histo-	

Historia	194.658	nima maximis in-	
in Historico notabile		ferere	68
quid	134.135	Homines melius ua-	
Historici	194	lent confirmata æ-	
Historicorum propri-		tate,quàm pueritia	
um uti breuiloquio		uel adolescentia	113
35		Homines brutis præ-	
Historicorū stylus in-		stare,exiguum	142
ter oratores emen-		Hominū genus quod	
dator	34	nam à Salustio cō-	
Historicorum inter-		prehensum	142
est plurima breui		Hominū genus quod	
oratione compre-		Ciceroni pēssimū	
hendere	34	121	
Histrion	659	cum quo Hominū ge-	
Hodæporus	589	nere tutius sit rem	
Holocaustum	627	habere	103
Holographum	627	<i>δμοιβήν</i>	599
Hololampus	628	<i>δμοισίαν</i>	599
Holor	627	<i>δμογραφία</i>	593
Holosatrum	628	Honestum	329
Homerus	19.47	Honestissimum om-	
Homerus in describē		nium bonorū quid	
dis nauigijs, pēla-		appellemus	100
giq; tempestatibus		Honor	330
excellens	66	Hora	659
Homer ⁹ à priscis Græ		Horati ⁹ , Oratius	659
corum edoctus	67	Hordeum	659
Homeri opera	49	Horresco	329
Homeri cæcitas	66	Horrendum	330
Homeri uersus de a-		Horridum	329
gricultura uenusti		Hortensius	659
77		de Hortensium ratio-	
Homerum etiam mi-		ne satis à poëta de-	
		X 5	fig-

INDEX.

signatum, unde cō	Hyperbaton	634.
stet 77.78	<i>ὑπερβατόν</i>	595
Hortus 659	Hyperboreus	634.
de Hortorum genere	Hyperiphanis	634.
scribere, cur nō de-	Hypermeter	525
buerit Columella	Hypermetrum	634.
iactare 77	<i>ὑπέρμετρον</i>	629
Hospes 229	Hypocaustum	359.
Hospitor 230	632	
Hostes 195.196	Hypogeum	614.
Hostium 330	Hypopyrgium	632.
Hostire 659	665	
Hudus 659	Hyrcania	658
Humanæ uitæ tripli-	<i>ὑρκανία</i>	598.
ces rationes à Sene	Hyphyle	658
ca propositæ 122	<i>ὑψήλη</i>	599
Humatus 222	Hyltrix	658
Hyacinthus 658	I	
Hyades 658	Iam	281.282
Hyalus 658	Iamdudum	286
Hybrida 658	Ianua	330
Hydrargyrium 627	Iapix	659
Hydri, serpentes 232	Iarbas	661
Hydria 627	Ibix	659
Hyæna 658.579	Icteros	659
Hyems 328	Idæus	579
Hyle 658	Idiotæ	659
Hyllerda 658	Idolum, idololatria	
Hyllus 658	65	
Hymen 658	Idomeneus	659
<i>ὑμναστήριον</i>	Idumæa	579
Hypanus 658	Iesus	660
<i>ὑπάνης</i>	Ignarus	331
<i>ὑπάνης</i>	Ignobilis	330
		1112

I N D E X.

Ilias Homeri	49	Inchoare	333.660
Iliades Troianas na-		Inclutus	660
ues incendunt	90	Incubare	334
Ille, ipse	200	Incubus	660
Illic, istic	263	Incusare, accusare	250
Illudere	331	Indago	335
Illustria	331	Indignus	333
Illyria, Illyria	660	Indocilis	212
Imaginem ab alio pi-		Indoctus	212
ctore qui sibi perfi-		Indoles	216
ciendâ assumit, aut		Indorum mulieres in	
superare aut æqui-		censos rogos ultrâ	
parare necesse est		ingrediuntur	496
77		Indulgentia	216
Imber	205.331	Industrius	203
Imbuere	332	Iners	333
Immunis	331	Infantium puerorûq;	
Imperatores à regen-		propriè nihil agere	
di maiestate dicti		116	
433		Inficiator	206
Implorare	333	Inficias ire	206
Iacere	330	Infula	335-336
Iactare	330	Ingenium	213
Imperium ad animû,		Inglorius	203
seruitiû ad corpus		Ingluies	334
magis attinet	129	Ingratus	335
Imponere oculos	331	Ingruere	335
Importunus	322	Inhio	660
Improbus	332	Inhonestum	329
Improbitas	332	Inimicus	196
Inarime	660	Inijcere manum	335
Incedere	334	Iniquus, iniquû	333
Incescit	334	Iniustum	333
Incestus	332	Ino	660
		Innoc	

INDEX.

Innocuus	191	Ioci exempla	105
Inops	355	Iopas crinitus	74.660
In primis	277	Ioppe	660
Inianus	332	Iones	660
Insequi	247	Ios	660
Insolentia	336	Iphigenia	660
Insidere	375	Ire,iri	258
Insignis	334	Iris	660
Inspicare	334	Ironia	660
Instar	266	Iſchyros	660
Insubria leguminū fe-		Isis	660
racior quā Ligu-		Iſter	660
ria	239	Iſthmos	660
Insultare	335	Italiæ omnium ciuita-	
Integrare	334	tum olim unū idio-	
Intempestiuus	192	ma	440
Intempestum	192	Iterum	171
Intempestiuè	273	Ithyreus	661
Intendere	333	Iucundus,lætus	232
Intercedere,intercel-		Iugulatio	197
ſio	259	Iugulus	197
Interimere	259	Iugum	211
Interpellare	336	Iugurtha Numidarū	
Interpres	333	rex	179
Interuertere,inuertere	260	Iulia petra,acugia	423
Inryba	660	Iulius	661
Inuergere	260	pro Iulio mense anti-	
Inuicem	266	qui Quintilem di-	
Ioannes Gualengus 2		xere	291
Ioānes Horrolandus		Iuncus	301
ſummi pontificis		Iuno	468
Martini quinti con-		Iunonis pronubæ uer-	
tubernalis	298	ba	73
		Iupiter	464.465
			Iurare

INDEX.

Iurare	242	ἰνυρίζω	653
in lus ambulare, nihil		L	
differt à pedum of-		Labare	337
ficio	139	Labes	336
Iustitium	232	Labi	337
Iuuenalis Satyricus in		Labyrinthus	661
bibliotheca haben-		Lac	336
dus	28	Lactare, lactere	254
Iuuenalis codices ue-		Lacæna	579
tustissimè scripti	59	Lacinium	661
Iuuentus à iuuenta &		Læmargus	579
iuuétate differt	184	Læna	579
Iuuenta more Græco		Læstrygonēs	626
rum indifferéter ex		Læta pecora	222
ponitur	112	Lætamen	337
K		Lætitia	222
κακιστάριον	598	Lætus	337
κακίς	621	Læua	579
κακιστόνιστον	598	Læuus	337
καλλίμαχος	619	Lamperia	661
καλλιφωνία	593	Lampacum	661
κάριον	664	Lampus Hectoris e-	
κατὰ	635.636.637	quas	628
καταβάδιστον	637	Lanista	205
κατάλυμα	370	Laodice	661
κατάχρησις	596	Lapidina, non lapi-	
κατέρυμα	636	dicina	293
κισσάριον	417	Lapithæ	661
κλισιδίον	617	Lares	198
κλισίον	617	Larius	661
κλίον	616	Lassum & fatigatum	
κοιμητήριον	417	differunt	205
κρίνον	653	Latinæ	205
κυνικήριον	622	Latrones	337
		Laumia	

INDEX.

Lavinia uirgo	73	Lewis, leuitas	221
Laurea corona poëta		Liba	339
rum uenerabilior		Libella	402
432		Liber de Politia litera	
Laurea Iouis tutela,		ria quid contineat	
Phœbiq; uenerabi		4-5	
lis	432	Liber Bacchus	340
Lauream in simula-		Liber	339
chris proprijs im-		Libri à puluere dome	
peratores Romani		stico intacti custo-	
semper habuerunt		diendi	11
432		Libri quali hominū	
Lauronia meretrix	91	generi commodan	
Laus	336	di	103
Lausus Mezentij filii		Librorum pulchritu-	
us	70	do ad legendū ple-	
Lebes	339	rosq; magis inuitat	
Lectio rerum magnifi		15	
cè gestarū delecta-		Librorum familiari-	
bilis	34	tas	101
Lectisternium	339	Librorum eligendo-	
Legere	338	rum quadruplex ra-	
Legumen	337	tio	16
Leonellus politiz li-		Librorum uolumina	
terariæ inuentor		quæ in primis re-	
144		quirenda	17
Leonelli pietas	3	Libraria supellex eru-	
Leonelli encomiū	2	ditæ senectuti iucū	
Lenæus Bacchus	580	dilsima	100
Lentum	338	Librarius unde dict?	
Lestrygonēs	579	177	
Lethum	580.662	Librarius uulgari ap-	
Leucargylon	661	pellatione quis in-	
Leucothea	628	telligatur	180
		Libra	

Librarium quem Ci-		litera scribēdū	340
cero uocet	177	Littus	662
Libertate loquēdi	233	Liuius quantum tem-	
Libertas quid Tullio		poris in historia de	
233		scribenda consum-	
Libethrus	661	perit	82
Libo	339	Liuij opera elegantis-	
Libya	661	sima	13
Libyas	661	Liuij stilus qualis	34
Libyssa	661	Locare	341
Licentia	233	Locuples	341
LiCTOR	662	Lodix	200
Liguria	238.239	Logi dictio quid Græ-	
Liguria unde dicta		cis significet	133
239		Loligo, loliguncula	
λολιγῦν	239	662	
Limen	340	Lombardia	238
Limus	340	Lothophagi	626
Liniamētum, linea-		Lotium	341
mentum	662	Lubricus	342
Liquidus	340	Lucanus	30
Litera	218	Lucibile, lucidū	224
Literis cur minus di-		Lucretius	30
uites incumbant		Luſtantium præmia	
102		430	
Literaria politia in		Lucubratio	224
quo potissimū ora-		Luculentum	224
tionis genere uerse		Ludere	341
rur	5.8	Ludimagistri	205
Literaria politia	99.	Ludus	205
unde dicta	5.6	Ludi liberales ab A-	
λιδερῶν	616	theniēſibus primū	
λιδερῶν	615	instituti	340
Litus cur simplici cū		Ludi cōpitalicij	340
		Ludo-	

INDEX.

Ludorum certamina		Malonomos	343
quatuor in Græcia		Malleoli	344
430		Mamilla	344
Luna	342	Mancipi	344
Lupanar	342	Mandibula	235
Lupatum	342	Mane	318
Lupercal	342	Manere	345
Lupus est in fabula,		Manes	417
prouerb.	341	<i>μανανδ</i>	500
Lutum	662	Manipuli	344
Lycaeus	580	Manus	344
Lychnus , lychnites		Manyæ	663
661		Maphei liber decim ^{us}	
Lyenteria	662	tertius quid contri-	
Lynter.	662	neat .	67
M		Marchum	406
Machæra	581	Marius quâdo Iugur-	
Macrologia	652	tham debellarit	93
Macrobius	46.625	Marinum , maritimu	
Maetare	343	205	
Maete	342.343	Maronis opus quale	
Mænades	580	530	
Magalefia	662	in Maronis opere mul-	
Magis,porius	273	ta subtilissima ra-	
Magis	270	tione perfecta de-	
Magister	343	prehenduntur	70
Magnopere	269	Maroni si ad Augusti	
<i>μανρίπτο</i>	625	uel Romuli ratum	
<i>μανρίχαρ</i>	625	tempora scribendū	
Mala	204.343.662	fuiſſet,ſatis nuptia-	
Malæ	235	rum & funerū ap-	
Malus	344	paratus describen-	
Malum	343	di fuiſſent	74
Malignus	344	Marfus	30
		Marſya	

I N D E X.

Marfya	662	Merges	345
Mart ⁹ , Martialis	344	Meridies	318
Martialis	30	Mefonyctium	663
Mafiniffa	662	Mefpila	663
Maffiche	662	μῖτα	638.639
Mathematica	662	μῖταβλῶ	595
Maxilla	235.662	μῖταλψις	596
Mœdoria	590	Meramorphofis	Oui
Mœnia	589	dij	27
Mœreo	251.345.590	μῖταπλκσμ	599
Mœris	590	μῖταφορῶ	593
Medius	345	Methymna	663
Media	662	Metonymia	663
Mediaftinus	225	Metrificandi confue-	
μῖταδνμ	304	tudo à teneris an-	
Megæra	581	nis imbibenda	531
Melibœus	589	Metrodorus	604
μῖταδν	590	Micare	346
Melitari	590	Micrologia	625
Melifphylum	662	Migrare	247.248
Melodia	590	Miles	185
Mellificationem cur		Militiæ tria genera	
Virgilius intactâ re			346
liquerit	76	Mille equitû, non mil	
Memnon	66	le equites	209
Memoro	257	Mimollonides	663
Mens	345	Mina	400
Mendax	206	Minari	346
Menianum	346	Minifterium, minifte	
Menfa fecunda	345	ria	206
Mentha	663	Miscere	346
Mereor	581	Mifenus	68
Merere	250.345	Mifereri & miferari	
Meretrix	359	quô differant	347
		Y	mitra

INDEX.

Mitra	663	Muscari	663
Modestia	462	Muscus	348
Modus & ordo quo-		Muschus	349.663
modo differant	9.	Musæus	580
10		Musæus Homero ue-	
Moles	347	tustior	46
Moliri	348	Musæus unde nomē	
Mollis	347	habeat 47. eius o-	
μύνη	608	pera	ibid.
μύνη	609	Mustare	349
μύνη	608	Mustela	663
Moneta	405	Mutuare	256
Monoceros	666	Mutuans	256
μονομαχία	608	Myoparon	663
μονόφυλον	609	Myophagi	626
μονόκλιον	608	Myrica	663
μονότιον	609	Myrrhina	663
Monæcus	589	Myrtus	663
Monumentum	348	Mysterium, ministeri-	
Morari	251	um	206.663
Moraliter	269	Mythos	663
Morofus, morat ⁹ , mo-		N	
rigerus	233	Namquis	350
Mortis dies omnibus		Nancisci	258
præstituta	443	Nanus	663
Mulstra, mulstrale		Nare	349
663		Nares unde diste	349
Mundus totus nobis		Natura	349
patria	120	Naturæ hominum ni-	
Munus	199.349	hil minus quàm in-	
Muralis corona	437	dustria deesse	102
Murex	348	ναυμαχία	619
Muræna	581	Nauare	249.350
Musa	348	Naualis corona	437
		Ne	

I N D E X.

Ne	286	Nihil agentibus ma-	
Neapolis prius Par-		xima pars elabitur	
thenope	238		116
Necatus, strāgulatus,		Nilus	664.
eneſtus	207	<i>νικαίου</i>	618
Necromantia	499	<i>νικαίου</i>	607
Nedum	279	<i>νίκη</i>	618
Næ	287.581	<i>νικηθῆναι</i>	618
Næra	581	<i>νικηθῆναι</i>	618
Nænia	116.663	<i>νικηθῆναι</i>	619
Negocium	354	<i>νικηθῆναι</i>	618
Nemo pro nullus	270	Niti,conniti	255
Neophytus	663	Nixus	350
Nepotes	350	Nobilis,nobilitas	216
Nepotatus	350	Noctis partes	351
Nequicquam	269	Nocus	191
Nero Cæſar Ænobar		Nodus	352
bus	414	Nomen	351
Nero Chriſtianę ſectę		Nomina in Oſus fre-	
profellores interi-		quentiſſima	203
mit	57	Nomina in ariū termi-	
Nescius	350	nata,repoſitorijs o-	
Nescium Hiſpana lin-		mnia ferè diſponun-	
gua quem dicant		tur	230
350		Nomina in būdus cu-	
Nelæe	581	iuſmodi	202
Nefloris anni	306	Nomius Apollo	664.
Nefloris & Achillis		<i>νίκη</i>	621
uerboſa reſponſio		Non putabam dicere	
71		in re militari, turpe	
Ni pro certè ſæpè dici		367	
tur	283	Nonarum, iduum &	
Nicolaus marchio	2	calendarū ratio co-	
Niger	350	gnitu faciſſima	291
		Y 2	No

I N D E X.

Nonas quatuor qui mēses accipiāt	291	Nyctilæus	628
Nothus, notus	664	Nyctimene	628
Nota	351	Nysus, aliàs Nysæus	663
Noualis, noualia	351	O	
Noui homines	350	Obducere	353
Nouitas	351	<i>ὀδυσσεύς</i>	402
Nouissimè & postre- mò quomodo dif- ferant	278	Obeliscus	402
Nox	351	Obesus & pinguis quid differant	354
Noxia, noxa	684	Obire	353
Nubes	350	Obnoxius	353
Nuces	352	Obnubere	354
Nudatum	352	Obolus	402.403
Nudiustertius	290	Obscœnum	590
Nudum	352	Obseruare	353
Nullus	353	Obseruatio	353
Numerus	352	Obses	206
Numerus pro ordine interdū accipitur	10	Obumbrare	354
Numerus antiquorū cuiusmodi	210	Occasus	318
Numeros quomodo antiqui censuerint	400	Ocium	354
Numi ab uncijs nomi- na susceperūt	406	Odorator, odorifecus	354
Nuncius	352	Odoratum	354
Nuper	286	Odorum	354
Nuptiæ regales in Vir- gilio	72	Odyssæa Homeri	49
Nycticorax	628	Oebalia	586
		Oeconomicus	586
		Oedipus	586
		Oedos	587
		Oenotrij	586
		Oestrum	586
		Officium	354
		Officiorum libri qua- les	

INDEX.

Ies	25	Ordo	356
Officina	355	Oreades	664
Olea Palladi sacra	431	Orestes	664
de Olerum genere ne		Orexia	664
cessaria Virgilius		Orgia	356
cur non differuerit		Oriundus	216
76		Orithya	664
Oliua	355	Oro, exoro	245.246
Olitor	355	Orphanus	222
Onager	664	Orsus, orsa	216
Onerat ⁹ , onustus	232	Orthodoxus	623
<i>δυναστευία</i>	593	Orthographus	623
Onyx	664	Orthographia	623
Opera	356	Ortus	318
Operæ	205	Osculū à suauio quid	
Operam nauare	350	differat	356
Opera sua recenset au-		Ostia unde dicta	330
tor	299	Ostrea, ostreacū	665
Operæprecium	274	Othrys	665
Operor	355	Oualis corona	438
Ophiophagi	625	Ouidius quomodo le-	
Ophites	626	gendus	27
Opima spolia	355	Ouidij opera	27
Ops	355	Ouidij exiliū	27.150
Optare	355	Oxyia	665
Opterus	664	Oxyschœnus	665
Opus	355	P	
Oppetere	353	Palam	275
Oppidū	275	Palæmon	682
Orator olim qualis	33	Palæstina	582
Oreades	664	Palæstra	582
Orchestra	664	<i>παλίστρια</i>	593
Orchites	664	Palinurus	356
Orcus	664	Palinurus quo signē-	

Y 3 to

I N D E X.

to percipiatur	91	Per & quàm ualde si-	
Paliurus	356	gnificant	288
Palmacei rami marty-		Pecus & pecora om-	
ribus assignantur		nium animalium præ-	
440		terquàm hominū	229
Palmariae coronæ an-		Pecunia	358
unquam uisæ	439	Pecuniæ etymō	404
Palmula	358	Peculium	358.494
παμυλῶ	611	Peculator	207
Panætius	582	Pedes pronumeris et	
Panegyris	582	uerfibus sæpè acci-	
Panthera	627	piuntur	137
Papyri appellatio	177	Pedum	358
παρῖα	641	Pes	359
παρὰ γῆν	595	Pedibus suis ambula-	
παρὰ γῆν	599	re	139
Parcere	356	Pedibus ire in senten-	
Parcus	192.357	tiam, quid apud Sa-	
παρὸντος	599	lustiū significet	137
Parfimonia	357	Pellex	359
Partio & partior idē		Pendeo, pendo	359
significant	357	Penes & apud te	274.
Partitiones oratoriae		281	
62		Penes, penis	274
Pascere, pasci	357	Penè incrementū si-	
Passulæ	358	gnificat	274
Passum	357.665	Penetralia	359
Patens, patulum	221	πεντραλῶ	607
Patrimonium	405	Penuria	212
Patrocli exequiæ	69	Pera	360
Pauca	220	Peregrinus	230
Paulo	357	Perendie	290
Pavidus	358	Pergo	360
Pax	358	Periculum	360
		Perin-	

I N D E X

Perinde	265	Pæon	582
Periurare	242	Pæstum	582
Pernas Hispani p cru		παῖς	341
ribus dicunt	231	Phalanx	655
Pernicitas, uelocitas		Phalera	655
231		Phanum	655
περί	642	Phialæ	655
περίκλησις	617	Philopœmenes	589
Periodus	642	Philotæ cadauer om-	
à Peripateticis Stoici		nium cômiseratio-	
quomodo dissent		ni tristitiæq; fuisse	
ant	42	97	
περίπλοκος	594	Philosophiæ princeps	
περίρρησις	598	Cicero	48
περίστροφία	593	Philosophiæ causa &	
Peritus	212	principium, scien-	
Peristera	665	tia	217
Pero	360	Philosophorû de sum	
Perperam	274	mi boni finibus sen	
Perpetuû, perpetue		tentiæ	42
270		Philosophicè disputa	
Persephone	665	re non est parasiti	
Persius 28. cur nō pu		106	
blicè legendus	29	Philortium	611
Personatus	232	Phillyrides Chiron	
Pertento	360	653	
Pestis à pestilentia qd		Phlebotomia	655
differat	204	Phœbus	589
Petrarcha, nobilis po		Phœnix	589
ëta	95	Phrasis	656
Petulus	207	Phrenesis	655
Pæan	358.582	Phthifis	638
Pædagogus	581	Phyllis	611
Pædarectus	582	φιλανθρωπία	611

Y 4

φίλος

INDEX.

φιλασθίνος	611	Plistiphagus	625.
φιλαργυρία	404.611	Plistonius	625
φιλαπτο	612	Plinius minor quo ar	
φιλοδίκας	612	tificio utatur	131
φιλόκαλ	611	Plinij naturalis histo-	
φιλομύλα	611	riæ liber qualis	44
φιλόστρατος	612	Plinij minoris episto-	
φιλόχαιος	611	læ 32. libellus de	
φίλωνος	611	claris uiris	33
φίλοτρο	611	Plinij maioris de ole-	
φλίψ	655	ribus metricus li-	
φύσις	623	ber	76
πύθαγο	246	Plurimus	365
πύρα	212	πλέταρχος	607
Pinus	430	Plutarchi historia	38
Pitisma	665	Pluuia	205
Pistrix, pistris	665	Poculum	204.
Pius, pietas	207	Poëma	591
Plantarium	230	Poëta	18.180
Platea	204	Poëtarum mos	114.
Platonis libri de Re-		Poëtarū maior quàm	
publica	51	oratorū licetia	178
Plauti uocabula non		Poëtas siue eorū fabu-	
omnia imitanda	29	las exigere popu-	
Plauti in prima co-		lo Rom. non cōsue-	
mœdia error	157	tum	150
Plauti comœdiæ	29	Pogius clarus orator	
in Pleiadū occasu con-		539	
ferendum esse do-		πρότιμος	196
cer Hesiodus	77	Politia literaria	100
Pleriq; pleraq; plerū-		Politix literariæ ety-	
que	208	mon	1
πλέτος	624.	de Politia literaria li-	
Plistarchus	624.	ber cuiusmodi	4.
		Poli-	

I N D E X.

Politicū statum quæ	Polscere	361
maximè conseruēt	Posthac	272
541	Postridie	289
Politica Aristotelis 41	Potiri	361
Polybius 627	Potus, potio	204
Polycrates 626	<i>πολυματῖς</i>	665
Polydamas 626	Pragmaticus	665
Polyphemus 626	Precor, imprecor	249
Polyproton 627	Premo	362
Polypus 627	Præ	582
Polylintheton 627	Præceps	362
Polytimos 627	Præceptum	362
Polyxenes 626	Præciæ uuæ	363
Polleo 360	Præcincti, accincti	362
Polliceri 253	Prædium	194
Poma 204.343	Præfractè	283
Pompeius Trog⁹ 45	Præla	362
Pondo 399	Prælia	362
Pondera quis primū	Præsens	362
excogitarit 401	Præstare	363
Ponere 360	Præter te	289
Pontes 361	Præterea	283
Pontificis summi co-	Præterquàm	283
rona 433.434	Præuaricator	207
Pœna à pœnitentia du-	<i>πῶς</i> quomodo Græci	
citur 252	exponant	146
Pœnas dare, sumere	Princeps	162.163
251	Pridem	286
Pœnitet 359	Pridie, postridie	290
Populea corona 440	Primipilus	201
Populi pluraliter 183	Primores	162
Porta 211	Primus	162
Portendere 361	<i>πῶς</i>	146
Portus 211	Prisca, pristina	201

Y 5

Prius

I N D E X

Prius pro ante Teren	276	Proprius	276
tius posuit	146	Propter	282
Priuilegium	232	πρὸς	281
πρὸ	642	Proscemum	642
Pro, præpositio	282	Proscribere	253
Probatica	666	Profelenus	642
πρόβατα	594	Proseucha	666
Procax	363	προσηνεία	249
Procella	364	Protinus	283
Proceres	364	πρόβαις	596
Procludere	363	Prothœnor	590
Procul	282	πρὸτῶ	146
Procyon	642	πρὸτῶ, πρίμῶ	609
Prodere	365	πρὸτογινῆς	609
Prodigium, portentū		πρὸτομάρτυρ	609
201.365		πρὸτολογία	609
Proditores	365	πρὸτοπύλατον	610
Profitari	253	Prouocare & lacerare	
Profugus	221	rein bonū & malū	
Proinde	272.282	accipi solent	260
Proluuius	364	Pruina	198
Promereri, mereri	250	Pruna	198
Promittere	253	Prolemæus cosmogra	
Promontorium	211	phus	51
Pronus	365	Pulcher	366
Proœmium	590	Pulueratum	222
Propius	365	Puluereum, pulueru-	
Propediem	274	lentum	223
Propemodum	274	Puluinaria & lestitæ	
Propertius	30	nia, idem	232
Propugnatio	250	Pulsare	366
Propylæum	642	Pullus	313
Proprietas	364	Pulli	224
Propius	364	Pupillus	222
		Pur-	

I N D E X.

Purpureus	366	Quæſtores alij ſunt	7
Purpurea toga reges		quæſtores	207
utebantur	239	Quæro, quæror	584.
Putare	366	Quæſtio	368
Putris	365	Quo	269
πύρ	616	Quondam	285.286
Pygargus	665	Quotquot	282
Pygmæi	583.665	Quoq;	277
Pylos	665	Quotannis	273
πύλος	624.	Quia	266
πυρμός	616	Quianam	285
πυράκιον	616	Quia ne, unâ fecerunt	
Pyrenæi	583	antiqui partem	285
Pyrgoteles	510.616	Quidem	267
πυργεύς	616	Quin	285
Pyrus	616	Quincunx	406
Pythia	436	Quintilianus in diſpu	
		tationibus diſertifi	
		ſimus	131
Quadra	367	Quintiliani de Cicero	
Quadrans	406	ne iudicium	31
Quadrat	367	Quintiliani inſtitutio	
Quadrigati numi	405	nes 34. item decla	
Quadruplator	207	mationes	34
Qualis qualis	282	Quirinus Romul' un	
Quàm pro poſtquam		de diſtus	368
ſæpè conſtruit	289	Quilquis	282
Quando	289		
Quâtus quantus	282		
Quaſſare	367.368		
Quaternio & quinter			
nio uetuſtæ milita			
res appellatiões	201		
Quatere	368		
Quæ relatiuum	583		

R

Racemus	343
Radij	369
Rado	368
Rapere	369
Rapidus	369
Ratis	369
Y	6
Reci-	

INDEX.

Recidius	370	Rhenones	666
Recipere	369.370	Rhinoceros	666
Recolere	258	Rhæsus	591
Reddere uerbum sacerdotale	370	Rhythmus	666
Reddi	370	Ricinus	66
Reduces	232	Rigor	197
Refert	370	Rimari	372
Referre	370.371	Ringere	373
Referre gratias	257	Riphæi montes	584
Reficere	370	Riscus	666
Regis nuncupatio antiquis exosa	214	Rizon	326
Regis officium	542	Rogare	373
Religio	371	Romani à Græcis oriundi	368
Religiosus	200	Romulus unde Quirinus appellatus	368
Remigrare	248	Rubigo	373
Repetundarum, repetundis	208	Rudis	373
Res	372	Ruit	373
Rem exigi quid dicamus	147	Rumor	204
Rescribere	372	S	
Resignare	248.307	Sacer	373
Respondere	372	Sagittandi ratio apud Indos qualis	496
Respublica quæ optima	542	Sales	211
de Respublica libri Ciceronis sex	44	Saltuarius	207
Restituere	372	Saltus	207
Resultare	372	Salus	374
Retexere	248	Salutare	374
Rheda	584	Salve, saluete	276
Rhegium	666	Salustius Romanæ eloquentiæ palmam in historicis primò obtinuit	123
		Salu-	

I N D E X.

Salustius ob styli poli	Sciopedes	667
tiam adolefcētibus	Scipio & Hannibal	
legendus 135	quantum inter se	
Salustius strictior reli	differant	93
quis historicis 127	Scipionis oratio	153
Salustius quo artificio	Scipionis & Hanniba	
utatur 130	lis imagines	92
Salustius uitiorum ca	Scitus	381
stigator 18	Sæuus	377
Salustius optimè ui-	Sæpè	267.584
ria réprehendit 117	Sæpia	584
Salustij oratiões qua-	Scopulus	667
les 36	Scriptor	178
in Salustio errores q	Scriptor à librario qd	
incidunt 126.127	differat	177
Salustianæ orationes	Scrupus, scrupul ^o	381
quales 132	Scutum	198
Sancire 254	Scutulata	667
Sandalum 374	Scyla	667
Sanguis 374	Scyphus	667
Sanies, tabes 201	Secessus	374
Sardonyx 667	Seco	374
Sarpedon 69	Secuncia	406
Saragere 667	Secundus	374
Satiari 246	Secundum	284
Satyra, saryrus 66	Securus	374
Scalmus 667	Sed	268
Scapha 667	Sedere	375
Scaphium 666	Sedulus	187
Scelerare 374	Segnis, segnitia	231
Scenaculum 144	Selibra	406
Schisma 667	Semel	289
Schola 667	Sementis	230
Schœnobates 591.667	Semis	406
	Y 7	Semf-

I N D E X.

Semiuncia	406	Senior, pro fene	219
Seminarium	230	Senium	184
Semiramis	648.667	Sentētia ab opinione	
Semita	198	quid differat	217
Semodius	406	Sensus, sensa	205
Senatorius ad defun-		Seprunx	407
ctam dignitatē per		Sepultus	222
tinet	230	Sepulturæ postrema	
Seneca Pauli præce-		beneficia	69
ptionibus admoni		Sequax	374
tus	121	Sequester	225
Seneca Neronis meru		Sequestrari	225
sub Christiana reli-		Sera in fundo parli-	
giōe tacitē uixit	121	monia, puerbiū ex	
Senecæ epistolæ sco-		Hesiodo sumptū	118
pus	113	Sermo ab oratiōe qd	
Senecæ moralis ope-		differat	133
ra	41	Sermonum propria	
Senecæ uolumina cū		tes non omnes scri	
Officiorum magni		ptores custodiūt	35
tudine minimè cō-		Serpillum	667
paranda	43	Serra plestilia	165
Senecā à Tullio in bo		Seruator noster quo-	
norum circuitione		modo à pictoribus	
non dissentire	43	pingatur	238
Senectus & senectā		Seruo	377
idē significant	184	Seruorum appellatio	
Senectus uiridis	112	unde prodierit	225
Senectutis studiū qua		Serus	377
le esse debeat	120	Sestans	406
Senectutis causa, tem		Sestertiū unde dictū	
poris mora	105	400	
Senex foemina malē		Sestertij characteres	
dicitur	185	399	
		Sester-	

I · N · D · E · X ·

Sestertia	399.410	Spargere	381
Sestula	406	Species idem quod fa-	
Si, pro quidem	269	cies	223
Sibylla	667	Specimen	328
Sidere	375	Spektare	382
Sidus	377	Spektatio duplex a-	
Sigæum	585	pud Comicos	148
Sigismundus impera-		Spelæum	585
tor qua in re libera		Spernere	382
lis	453	Sphæra	585
Signarius	507	Spicus, spica	382
Silenus	668	Spinter	668
Siliquæ	378	Spiramentum	382
Siliquæ minutissima		Squalens	382
ponderis nomē a-		Stragnum	377
pud antiquos	401	Stare	267.376
Simia	668	Statio à portu quid	
Simulatio, dissimula-		differat	376
tio	210	Starius in familiarib ⁹	
Sin, si	288	complectendus	29
Sinalœphe	591	Statij opus duplex	30
Sindicari	208	Statuere	376
Sinistrum	378	Stemma	434.667
Socius	198	Sterno	256
Solatia	254	Stigma	667
Solicito	188	Stimachon	619
Solicitus	187	Stipare	376
Solidi	404	Stipadium	395
Solium	379	Stipēdij etymō	404
Solœcismus	591	Strenu ⁹ , strenuitas	231
Solus	378	Srikturæ	382
σολωπιζῶ	592	Striges	500
Sonorus	379	Stringere	376.377
σινονῶ	617	Strongylon	668
		Stro-	

INDEX.

Strophium	434	στρόφιον	667
Strophilus	668	στρόφιλος	648
Strymon	668	Sylua	207.378
Studere	383	Sylla	667
Studiorū impedimen- tum	102	Syllaba	635
Stupa	668	Syllogismus	598.635
Strylos	667	σύλλογισ- μος	595
στῦλος	668	σύμμαχος	619
Sub	282	συναλίστην	595
Sub dio	276	Synechon	635
Subducere	380	συνεκχέ- ναι	595
Subigere	379	συνέριπ- ναι	597
Sublegere	379	σύνθεσις	598
Subripi	114	Syrenes	668
Subsido	375	συρίων	595
Subsignare	248	T	
Succellus	380	Taberna	232.383
Sudum	380	Tabularia	383
Sufficere	380	Tactus	383
Suffire	380	Talentum Euboicum	
Suffusi	380	411. aureum	411
Sulcus	380	Talentum magnum,	
Summa	381	paruum	409.410
Superbū,superb'	381	Talentorum uaria no- mina	412
Superare	380	Tandem	278
Superlacione ubi ue- teres magis sint usi	219	ταπάνουσις	596
Supra,super	275	Tapfus	668
Suppetiæ	206	Taras	668
Susplicere	381	Tardus	383
Suetonij opus	37	Tarracina	668
Sycomoros	667	in Tartaro chariores quidam ab Ænea perquisiti	72
		Tatum	

INDEX.

Tafium	668	Tedium, languor	205
<i>ταπεινότης</i>	593	Tænarus	585
Telonæus	585	Tænia	335.585
Telum	230.670	Thaumantias	668
Tempestas	383	Theatrum	313.668
Tēporis perditio du- plex	111	Thecula	669
Tendere	384.	Thecra	669
Tenere	384.	Themis	615
Tellus	384.	Thenſæ	668
Tenus	279	<i>τηνισμός</i>	604.
Tento	384.	<i>τηνισμός</i>	604.
Terētius ad imitatio- nem curaptor	29	<i>τηνισμός</i>	604.
Terētius Ciceroni fa- miliaris	151	<i>τηνισμός</i>	603
Terentij stylus qualis	25	<i>τηνισμός</i>	603
ante Terentij comœ- dias Græcorum fa- bulæ recitatæ	150	Theramne	669
Tergum	385	Thermæ	668
Terminationibus in		Thermopyle	668
Abus neq; Cicero		<i>θηρ</i>	598
neq; Virgilius usus		Thesmophoria	669
est	203	Thestylis	669
Terpſichore	669	Thisbe	669
Terra	384.	<i>θηρ</i>	669
Tertium consul & ter		Thraſo	668
tio consul	209.210	<i>θηρ</i>	619
Testor	385	Threnos	669
Testudo	205.385	Tiara	669
Tethys	669	Tibullus ab Ouidio	
Tæda	585	celebratus	30
		Timauns	669
		Timere	254.
		Timæus	585
		<i>τιμω</i>	604.
		Timætes	591
		Tingere	385
		Tiphus	

I N D E X.

Tiphus	669	Triens	406
Tiresia	669	Trieterica	669
Tisiphone	669	Trinacria	669
Tithonus	669	Tristis	387
Titus imperator	3	Triticum	326
Titus Stroza, Guarini		Tritū quid Hispanis	
discipulus	429		326
Tityrus	666	Triumphandi usus à	
Tollo	385	quibus coeptus	403
Tòmos	670	Troezen	591
Tomyris	670	Trochæus	585
Tonus & tñsus dif-		Trophæum	585
ferunt	385	<i>trphæum</i>	600
<i>τυναρχία</i>	608	Tui & tua causa	225
<i>τυναρχία</i>	593	Tullij præcepta in cō-	
Torquere	385	ficiendis orationi-	
Tragemata	668	bus	134
Torus	386	Tullianæ Plinianæq;	
Torvus	385	epistolæ frequen-	
Torreo	386	tissimè à narratio-	
Trabea	387	ne incipiunt	31
Tractus	386	Tum	287
Tragicus	198	Tumulus	387
Tragœdus	198	Turba	387
Tragœdia	591	Turbo	388
Trahere	386	Turmatim	280
Transcribere	387	Turpis	387
Transmarinus popu-		Tus, thus	670
lus	205	Thyasus	669
Transmittere	386	Thyella	669
Trapetum	668	Thyestes	669
Trapezita	668	Thymbra	669
Transenna	386	Thymum, thymiana	
Trepidus	387		669
		Thyo-	

I. N D E X.

Thyone ⁹ Bacch ⁹	669	Venalis, uenale	208
Thyrſus	669	Venaphrum	670
Tyberis	669	Vendibile	206
Tydeus	669	Venenum	389
Tyle inſula	669	Veneris pictura	504
Tyrrhenus	669	Veneris interuēru	Æ-
V		neas placatur	87
Vacare	253	Venia	217.358.389
Vaccinia hyacīthi	388	Venire	389
Vacinium	670	Ver	389
Vagabundus	202	Verbena	391
Vah	275	Verbo uno regēte cō	
Vale, ualete	276	plura negocia aſtā	
Valerij opus electiſſi		ue diuerſa conclu-	
mum	8	duntur	130
L. Valerij coronatio		Vergere	389
432		Vernale tempus etiā	
Valerudo	276	æſtatem cum autū	
Vanus	205	no Hiſpani uocant	
Vas uadis	206	390	
Vber	388	Verrere	390
Vbert ⁹ Decēbri ⁹	454	Verſare	390
Vbertus Decembrius		Verſus	390
primus Mediolanē		Verſus pulcherriſſimus	
ſum græcas literas		quis	525
didicit	51	Verūenimvero	131
Vcalegon	670	Vefcuſ	391
Vdus	388	Vefpera	318
Ve aliquoties multi-		Vefuuius	670
plicatur	277	Vefſta	391
Vefſtor	389	Veterator	198.199
Velare	388	Veterum conſuetudo	
Velia	671	qualis	102
Vellus	671	Veternus	389.670
		Vgo-	

INDEX.

Vgolinus Parmensis	dam afferunt	84.
Plauti fabularū, comiciq; styli strenuus imitator	Virgilianū opus à nō nullis peruerti	84.
Vgucio	Viritim	280
Via	Virosus	391
198.392	Virgo	391
Viburnum	Vis	190
391	Vis omnis nostra in animo & corpore si	
Victor	ta est	129
391	Viscera	392
Victoria gloriosa	Visus, uisa	205
212	Virtus & pulchritudo	
Victorinus Hieronymi magister	Græco more sæpè confunduntur	366
56	Virtus clara æternaq;	
Victorini cōmentarij in Ciceronis rhetoricen	101	
56	Virtuosus	203
Villis	Vita tota aliud agentibus amittitur	117
392	Vitæ breuitas summa in quibus consistat	
Vinitor	102	
392	ad Vitā hominis perdendā nihil perniciosius crapula	458
Violaria	Vitijs assueti in senectute non mutātur	
392	117	
Virgilius mirus pprietarū obseruator	Vitruuius	44
182	Viuarium	230
Virgilius ab Homero edoctus	Viuus	392
67	Vix alacritatis significationē habet	273
Virgilius Homero in eloquentia par	Vlgo	
48		
Virgilius quos sit imitatus		
49		
Virgili latinorū poetarum præstantissimus 18. proprietatū obseruatiss. 235		
Virgilio bis sex annorum in corrigendo longitudo fuit		
83		
Virgiliū inemendatū opus reliquisse qui		

INDEX.

Vlgo	388.671	lio priuigno simul	
Vlna	210	enecantur	86
Vlrima primis peiora		Vxorius	394
feri solita, prouer.		X	
498		Xanthippe	671
Vltro citroq;	271	Xenodorus	604
Vlyſippo	671	Xenophō imperator	
Vncia antiquorū no-		bonus & philoso-	
stra longè præstan-		phus ac orator e-	
tior	402	gregius	119
Vncia 405.406. eius		Xerolophus	671
etrymon	406	Xerolibya	671
Vnguen	392	Xyotheca	671
Vnus	218.393	Xystus	671
Vocabulorū consue-		Xystum	396
tudo Tulliana tem		Y	
pestare	237	Ypsilon Pythagoras	
Volare	393	inuenit	631
Volema	671	Z	
Volucris, uolucres	393	ζῦς	467
Voluptuosus homo		ζῦμα	594
211		Zenobius	467
Volutabra	393	Zelotypus	672
Vopiscus	671	Zephyrus	394.672
Vrbis etrymon	183	Zetæ	394
Vrere	394	ζῆτις	634
Vros	394	Zodiacus	672
Vsq;	280	Zotheæ quid Hispa-	
Vsus	394	nis	395
Vtut	282	ζυγῆς quod genus	
Vti	254	hominū Græci vo-	
Vua	394	cent	362
Vulgo	280		
Vxor nouerca cum fi-			

FINIS.

